
ROMA

FRATRIS ALFONSI A CASTRO, ZAMORENSIS, ORDINIS MINORVM, REGVLARIS OBSERuantiæ prouinciæ sancti Iacobi: De iusta hæreticorum punitione libri tres, nunc recens accurate recogniti.

spes eius: & non respexit

Beatus uir, cuius est dominus

in uanitates, & insanias falsas.

Venetijs ad signum Spei.

1549.

LECTORI S.

Obſecro te, candide lector, ut nolis de opere hoc ex ſola illius ſuperſcriptione cenſere, putans res ſolas uulgares, & forenſes in illo tractari, quales ſæpe ab alijs de eadem re differentibus tractari ſolent. Multo enim plura habet hoc opus in receſſu, quam in frōte promittat. Quoniam non ſoli Iuriſperiti: ſed etiam Theologi multis in locis ex eo proficere poſſunt, prout author in operis Præfatione admonet. Si periculum feceris, non dubito, quin opus ipſum probes, & maioribus, quàm ego laudibus, extollas. Lege ergo feliciter, & noſtris laboribus faueto.

INVICTISSIMO, ATQVE CHRISTIANISSIMO Carolo huius nominis Quinto Cæsari semper Augusto, Hispaniarumque Regi Catholico eiusdem nominis primo, Frater Alfonsus à Castro, Zamorensis, ordinis minorum æternam optat felicitatem, perpetuamque de hostibus uictoriam.

DVM mecum ipse cogito, Christianissime Cæsar, & ad hoc miserabile sæculum mentem, atque animum refero: non possum non ingemiscere, & à gemitu cordis rugire, uidens tot, talesque hæreticos hoc seculo prodisse, qui plurimum negotij uiris doctis, atque adeo toti Ecclesiæ facessunt, ut nunquam tam multos, aut tam truculentos ecclesia per pessa fuerit hostes. Tāta enim est istorum nocendi cupiditas, ut nihil sit à summo usque deorsum, cui detrahere nō conenť. Neque.n. deo, nec Virgini eius matri, nec apl'is, aut euangelistis, nec reliquis sanctis, nec toti denique militanti ecclesiæ, quæ Christi est unica sponsa, parcere uolunt: sed contra eorum quenque impudenti temeritate oblatrant, & dente canino illū mordere nituntur. Hoc aūt non leui animo, aut negligenti, & ignauo sunt facere aggressi: sed tanquam rabidi, & famelici canes omnia tentarunt, nullumque non mouerunt lapidem, ut quod mente conceperant scelus, opere perpetrarent. Vix.n. ullum est tam turpe, aut execrandum, aut pestiferum, abominabileque dogma ab antiquis hæreticis probatum, quod, & si longissima obliuione sepultū, isti hæretici non sint suscitare conati, si inde telum aliquod se capturos sperarunt, quo ecclesiæ catholicę, aut summo illius præsidi utcunque incōmodare possent. Primatum Petri negant, oibus christianis sacerdotia sine discrimine tribuūt. Sacerdotes omnes pares epis faciunt. Antiquas omnes eccle

fiæ cęremonias ab ipsis apl'is traditas, & ad hoc usque seculum seruatas tollunt: & nouas quasdam ab illis excogitatas inuehunt. Sacramenta ecclesiæ minuunt, quo pauciora peccatorꝝ antidota illa retineat. Vt autē nihil utile se ecclesiæ detraxisse persuaderent; sacramentorꝝ uirtutem, atq; potentiā negantes uenenū ueneno addiderunt. Totius cleri cœlibatum tollunt. Vota oīa deo facta uiolare docēt. Omnem monachatus religionem ab ecclesia reijciunt. Oēs laudes, quas uoce, aut musicis instrumentis ecclesia in tēplis deo dicatis, statis horis deo cantare solebat, a' suis tēplis procul relegarunt. Hic denique unus eorꝝ omnium scopus fuit, ut totum ecclesiæ ordinem a' xp̄o ipso saluatore nostro institutum, & ab eius apostolis ad hoc usque seculum obseruatum euertere possent, & nouam quandā nobis fingerent ecclesiā, talem, ac tam male institutam, tamq; deformem, ut tu christianissime Imperator pro tua prudentia, & bonitate, non patereris talem esse ullam quamlibet remp. tibi subiectam. Quod autem tam anxie oprauerunt, Deo p̄mittente, & dęmone illorum patre improbe solicitāte, magna ex parte (proh dolor) assecuti sunt. Nam uirulentum eorum dogma, quod, Paulo teste, ut cancer serpit, tam sæue, atq; ubiq; grassatum est, ut uix ulla sit iam christiani nominis prouincia, cuius pars aliqua non sit hac peste infecta. Vt autem his tam truculentis, & mortis auidis hostibus occurreretur, multi uiri catholici, & docti ex toto orbe christiano se opposuerunt pro muro ecclesię, qui uerbo, & scripto contra mortiferas eorum doctrinas acerrime pugnarunt. Scripsit primus omniū uir doctissimus Ioannes Echius multa contra illos uolumina, qui cum ipso huius factionis principe Luthero primus etiā publice disputauit. Scripsere deinde Ioānes Faber Viennensis episcopus, Gaspar Sagerus ordinis minorum, Ioannes Cochleus, Conradus Rolin Vlmensis, Ioannes Deitembergius, Conradus Vuimpinēsis, Hieronymus Enser, Ioānnes Mensingus, aliiq; multi

Germani scripsisse feruntur, quos nec nomine noui. Neque soli Germani, apud quos primum hæc pestis est orta, contra hos hæreticos scripserunt. Sed ex omni natione, quæ Christum agnoscens ab illo nomen accepit, multi uiri doctissimi cateruatim contra hos perniciosissimos Ecclesiæ hostes plurima, & uaria uolumina ediderunt, quibus multa dexteritate ab hmõi perduellionum impetu furioso ecclesiam catholicam propugnare, defendere, atque dilatare conati sunt. In Germania siquidem inferiori, quæ superiori proxima est, Iacobus Latomus, Albertus Pighius, Iacobus Hochstratensis ordinis prædicatorum, & alij multi scripsere, quorum omnium catalogũ texere, fastidiosum esset. In Anglia scripsit primus ipse Rex Henricus huius nominis octauus, qui si recte sibi consuluisset, a recta, quam tunc agnoscebat, fide nũquam defecisset. Post Regem scripsit Ioãnes Fischerus tunc Roffensis episcopus, & postea. S. R. E. presbyter Cardinalis: uir sanctitate pinde ac doctrina clarissimus, dignus certe, qui inter sanctos martyres recẽseatᷓ, quem senio confectum scimus pro fide Catholica libenti, & alacri animo ceruicẽ gladio supposuisse. In Gallia, quãuis ipse non Gallus, Iodocus Clithoueus Neoportuẽsis multa uolumina contra recentes hęreticos scripsit. Post illum Hieronymus ab Hangest, Nicolaus Grandis ordinis minorum in cõmentarijs quæ edidit super epistolã ad Rom. & super epl'am ad Heb. alijq; multi scripsere. In Italia primus, quem sciã, scripsit Syluester de Prierio magister sacri palatij. Post istũ Ambrosius Catharinus Sęnensis, ambo ex ordine prædicatorum, Albertus Pius olim Carporum comes. Ex Hispanis, eo quòd natiõi huic satis benealioqui prospectum erat, et cautum, pauci hactenus, doctissimi tñ, contra hos hæreticos scripserunt. Dominicus Soto ex ordine prædicatorum, qui cathedrã Theologiæ in insigni Salmaticẽsi gymnasio, añ multos annos perpetuo regendã suscepit, in Tridentino concilio quo ex mandato tuæ Cæsareę maiestatis nunc agit,

opus insigne de natura, & gratia contra hos recentes hę reticos edidit. Andreas de Vega ordinis minorum, uir trium linguarum peritus, in hoc etiam concilio Tridentino ad quod ex mandato Serenissimi Philippi tuæ Cæsareæ Maiestatis primogeniti simul mecum fuit destinatus, librum de fide iustificante multa doctrina refertum aduersus Lutheranos edidit. Ego denique istorũ omnium minimus magnũ quoddã opus ante aliquot annos edidi, in quo omnes hæreses, quæ à Christi saluatoris nostri in cœlos ascensione ad hoc usque seculum Ecclesiam inuaserunt, congessi contra illas omnes singulatim disputans, illarumq́ omnium primos Duces, atque parentes prodens: ut uel sic omnibus palàm facerem, recentes hæreticos à fecibus olim ab Ecclesia reiectis suas hæreses hausisse. Verum & si ab his omnibus, alijsq́ multis doctissimis uiris tam dextre pugnatum sit, ut plane, & aperte de his Ecclesiæ hostibus triumphauerint, nunquam tamen hi resipuerunt, aut insanire desierunt. Quoniam tanta est illorum obstinata impudentia, & impudens obstinatio, ut quamuis aperte uicti nunquam tamen cedere uoluerint, imò potius duriores inde effecti, et in sua sententia pertinaciores insaniam suam indies auxerunt, tam nouas, tamq́ diuersas quotidie inducendo doctrinas, ut nihil aliud illos excogitare merito credamus, quàm quomodo eorum quilibet plus possit Ecclesiæ nocere. Nam & si inter illos sępe (ut solenne semper fuit hęreticis) de doctrina non conueniat, adeo ut plus alter eorum ab altero distet, quàm uterque illorum ab ecclesia: de hac tamen re inter eos omnes conuenit, & hæc amicitiæ inter eos ineundæ potissima causa, & partę amicitiæ fortissimum uinculum, si summo Ecclesiæ præsidi simul omnes detrahant, illius potestatem eneruent, illius mandatis reluctentur. Isti sunt uere serpentes illi, quos Deus per Hieremiam prophetam minatus est se nobis missurum, quibus (ut ille ait) non est in-
Hier. 8 cantatio. Nam furor istis secundum similitudinem ser-

pentis, ſicut aſpidis ſurdæ obturantis aures ſuas, quę nō exaudiet uocem incantantis, & uenefici incantantis ſapienter. Cum itaque re ipſa mihi iam bene compertum eſſet, nihil iſtis blanda prodeſſe fomenta, neceſſarium eſſe cenſui acerbioribus uti medicaminibus, ut iam non uerbis: ſed fuſtibus, & flagellis, & gladijs contra illos ageretur, ut pœna illos faceret ſapientiores, qui benignitate illis exhibita abutentes in ſua hactenus perſtitere inſipientia, & uexatio daret illis intellectum, quem nimia manſuetudo præſtare non potuit. Hanc tamen uexationem hæretici formidantes, ut ſe ab illa eripere ualerent aſtutia ſerpentina docuerunt illicitam eſſe hęreticorum punitionem, tyrannoſq́; potius quàm Reges eſſe dixerunt eos, qui hæreticos puniunt, aut pœnis, & cruciatibus illos ad fidem tenendam cogunt. Hac enim uia putarunt Chriſtianorum Principum animos ab ipſorum punitione deterrere, & prorſus reuocare: ut uel ſic impetrata, aut potius extorta impunitate liberius quotquot uellent, poſſent uerbis, et ſcripturis hæreſes docere. Hac igitur cauſa ego motus de pœnis, quæ hæreticis merito debentur longo tractatu in hoc opere diſſerere ſtatui, ut Principes Chriſtiani de hęreticorum punitione bene perſuaſi, nullam illarum pœnarum, quas iura contra hæreticos decernunt, prętermitti patiantur, quin illam pertinacibus quibuſcunque hæreticis, & obſtinatis infligere iubeant: ut pœnarum metu illi coerceantur ne ſimiles nouitates, & inſanias effutire audeant, & ſic tandem à ſuis erroribus reſipiſcant. Et ſi forte illi (quod Deus pro ſua clementia auertere dignetur) Pharaonem imitantes tanquam malleatoris incus indurati fuerint: alij tamen (ut credere par eſt) alieno periculo ſapientiores erunt. Hoc autem opus, quod iam, Deo authore, ad umbilicum uſque perduxi, tibi ſoli, Chriſtianiſſime Cæſar, merito dicandum eſſe cenſui, qui tam feruentem habes fidei catholicæ zelum à maioribus tuis ueluti hæreditario iure deriuatum: ut pro fide tuenda, aut propaganda nullos un-

quam recusaueris quamlibet duros, & immensos subire labores. Nam ab eo tempore quo primum Imperatorum celsitudo Christi se subdidit humilitati, et ab illo nomen accepit, nullus unquam fuit Imperator (absit precor uerbo adulationis suspitio) qui pro Christianæ religionis tutela, et dilatatione tot, tantisq; se obiecerit laboribus: etiam si Carolus ille uere Magnus, cui tu et sanguine, & patrimonio, & dignitate, & nomine succedis, inter eos recenseatur. Plures enim, quàm ille prouincias pro religione tuenda penetrasti, multo pluries maris pericula ob eandem causam non solum tentasti, sed subijsti. Hostibus Christianæ religionis multo fortioribus occurristi, quam ille unquam fecit. Per tot uarios casus, & per tot rerum discrimina pro Christianæ religionis tutela intrepidus peruagasti, ut Herculem illum, quem poetæ monstrorum domitorem finxerunt multis parasanguis antecedere mihi uidearis: præsertim cum tu addomanda ea monstra, quæ animas trucidare solent, illos pertuleris labores, quos pro domandis illis, quæ solis corporibus nocere poterant. Herculem tolerasse Gẽtiles falsò dixerunt. Hoc solum in te, & tuis meritis desyderari posse consydero, ut gestorum tuorum parem scriptorem haberes, qui digna factis tuis referre ualeret, & illorum gloriam posteris suauissime decantaret. Talem, inquam, qualem immerito habuerunt Achilles, & Vlysses: aut talem certe scriptorem, qualem Alexander ille cognomento magnus ad sui corporis imaginem exprimendam elegit pictorem. Iustum quippe esset, ut tantorum gestorum tuorum imago non nisi ab eloquẽtissimo poeta, aut oratore depingeretur. Omitto hic Turcam potentissimum, atque ferocissimum Christiani nominis hostẽ à te apud Viennam gloriose fugatum, & Tunetum à te sub feruentissimis solis ardoribus expugnatum, & à manibus Barbarossę potentissimi tyranni ereptum, aliasq; multas de Turcis, & Sarracenis terra, & mari per Duces tuos habitas uictorias. Ea solum, quæ pro hæretico-

rum reductione, ut eos ad resipiscentiam, aut alliceres, aut cogeres, patientissime tolerasti, tot, ac tanta sunt, ut immortalem per illa sis iam apud posteros gloriam assecutus, & perpetuam a' Deo sis tandem accepturus coronam. Sæpe enim relicta Christianissima Imperatrice cōiuge tua, quę tibi charissima erat, relicto etiam Hispaniarum potentissimo regno, quod ipsa coniuge, & filijs multo charius esse oportebat, per horrendas maris tempestates, & asperrima montiū itinera Germaniam adijsti, ut magnam illius partem, quę ab Eccl'ię unitate se subtraxerat, eidem reconciliares. Qua in re illum uerę pastorem optime expressisti, atq; effigiasti, qui nonaginta nouem oues, quas pascendas susceperat, in deserto reliqt, ut centesimam, quæ perierat, inueniret. Sæpissime pro dissidijs religionis componendis, quæ plurima ubique in Germania scatebant, Comitia, quæ nunc Dię tam uocant, ex tota illa inclyta natione celebrasti: bis, aut ter. Vuormatiæ, bis ēt Augustæ, totidem Ratisponæ, & nescio an pluries Spiræ. In his omnibus uere xp̄ianum agēs imperatorem, aliqñ illos arguisti: sæpe, iuxta Pauli consilium, obsecrasti, aliqñ cum maxima modestia corripuisti, sperans, ut aliqñ Deus illi pnīam daret, & sic illi resipiscerent a' laqueis diaboli, a' quo captiui tenebant. Tam modestum quidem te illis tribuisti, ut multis uisus fueris nonnihil tuæ Imperiali celsitudini pro illis recuperandis detraxisse. Sed qui hoc tibi, Xp̄ianissime Cæsar, exprobrabant, non attendebant quanta sint toleranda, ut errabunda ouis inueniatur, & ad gregem, unde nescia discesserat, reducatur. Verum hi, pro quibus tu illorę saluti consulere optans tot, tantaq; perpessus es, ut nihil, quod Christianū Principem deceret, omisisse uidearis, beneficium non agnouerunt: sed benignitate tua abutentes in peius quotidie profecerunt. Nam qui antea solam Ecclesiæ potestatem negabant, & solum illius iugum, quod diu antea portauerant, a' se excusserant, postmodum ad tantam rebellionem proruperunt, ut tibi ip-

si de illis optime merito, et cui se firmissimo sacro ad obe dientiam obstrinxerant, tam impudēter pro multis aliĳs rebus, & pro Christiana potissimum religione multi ex illis rebellarunt, ut non sint ueriti aduersus tuam Imperialem Maiestatem exercitum cogere, & te ad publicū certamen prouocare. Hanc aūt tantam ferocissimæ gen tis rebellionem, tanta prudentia, & fortitudine repressi sti, ut gloriosum de illis omnibus sis assequutus sine sanguine Triumphum. Illa.n. semper apud omnes fuit glo riosior, & celebrior habita uictoria, quæ fuit minus cruē ta. Optimam igitur perpetuaq; laude dignam, inuictissi me Cæsar, adeptus es nunc de hostibus uictoriam, qui primis huius rebellionis Ducibus ui, & armis captis, reliquos omnes, ut præteritæ coniurationis ueniam suppli ces peterent, & iussioni tuæ humiles parerent, sine sanguinis effusione coegisti. Reliquum est, ut illos omnes ad gregem Dñicum unde discesserant, redire: & iugum Ecclesiasticæ obedientiæ, quod diu ante reiecerant, subire cogas: & pœnis urgentibus illos in suscepta semel fide perpetuo contineas, prout Hispanos gentem non mi nus liberam, atque ferocem in tua obedientia, & uera fi de catholica hactenus seruasti. Precor tamen Cæsareā Maiestatem tuam, ut hæc nō ideo à me dicta esse putes, ut meis adhortationibus te quasi nolentem trahere uelim: sed ut ultro currenti calcaria addam. Vt autem hoc, quod optamus, facile præstare possis, nobis omnibus incumbit Deum precibus solicitare, ut te diu incolu mem seruet, tuisq; sanctis conatibus, ut hactenus fecit, semper faueat. Vale Christianissime Cæsar, &, ut meū hunc laborem boni consulas, oro. Ex tua Salmātica, decima octaua die Octobris. Anno Domini. 1547.

F. FRANCISCVS MENESIVS
fratri Alfonso a' Castro patri perquam
Reuerendo ac eruditissimo. S. P. D.

VM uidissem iampridem neque indiligenter euoluissem opus illud tuum mirabile aduersus omnes hæreses toto iā orbe celebratū, uarijsq; typis excusum, Alfonse Pater longe doctissime, cœpi nunc legere recentiorem hunc librum quem de iusta hæreticorum punitione inscripsisti, mecumq; mirari cum laboris assidui pertinacem constantiam, tum fidelis animi piam destinationem, deinde ordinis sibi non dissonam congruentiam, postremo uelut cęterorum condimentum festiuissimæ phraseos cultum atque politiem. Idcirco autem cœpisse me dixerim, qđ hisce delitijs forinsecus oblectatus, operis adyta atque profunda penetrare ausus non fuerim. Quippe quæ præter theologicam maiestatem, insignem quendam utriusque iurisperitum, atque in disciplinis alijs non segniter exercitatum uehementer efflagitant. Cuiusmodi uiro, ubicunque tandem is inueniri possit, reliqua omnia & expendenda & ebuccinanda relinquo. Nam, ut de una solummodo particula, hoc est prefatione non nihil attingam, quomodo ego dicam, quam decenter in fronte ipsa Cæsaream maiestatem compellas? Quam acute hęreticorum omnium mentes denudas ac detegis? Quam diligenter, è diuersis mundi partibus ueritatis defensores colligis, suis dotibus, atque titulis singulis distributis? Quam honorifice atque reuerenter Imperatoria gesta commemoras? Quam pie atque prudēter eiusdem maiestatis præcedentem processum uel excusas uel interpretaris, uel quod tibi & ipsi ueritati magis arridet, libenter collaudas? Quàm efficaciter tandem ad futuram executionem incitas atque hortaris? Non immerito ergo sapientius trutinanti cætera missa facimus. Ve-

rum,ut partes meas intactas non prętermittam, omnino te ó Franciscanæ militiæ adiuratissime cataphracte, macte,rerum ingentium pręstantissime author,orthodoxæ fidei propugnator inuicte,perfidiæ sacrilegæ uniuersalis destructor, impietatum cunctarum acerrimé contator,te inquam Dominicæ uineæ operosissime cultor,monere,hortari,obtestariq́; non desinam, ut præclaris istiusmodi facinoribus sem per incumbas:quo et polorum celsa tibi feliciter comparare, & religioni nostræ sanctissimæ splendorem nõ uulgarem cumulare iugiter queas. Vale.

* *
*

INDEX CAPITVLORVM OMNIVM rerum, quæ in tribus huius operis libris pertractantur.

a significat primam faciem, b secundam.

Capitula primi libri.

Cap.2. lib.

INDEX OMNIVM RERVM PRÆCIPUARUM quæ in his tribus libris, de iusta hæreticorum punitione, pertractantur, ordine alphabetico digestus: ubi aduertas a primam pagellam, & b secundam significare.

**

FINIS.

F. ALFONSI DE CASTRO ZAMORENSIS, ORDINIS MINORVM DE obseruantia, in tres libros, quos de iusta hæreticorum punitione edidit, Præfatio.

Variæ sunt & ex diametro pugnantes de hæreticorum punitione ab aliquibus datæ cẽsuræ, quibus etsi extremæ illæ sint & longissime ab æquitate recedentes, patroni tamen non desunt, qui nunc illarum ultro suscipiant tutelam, & illis pertinacissime fauere conẽtur. Sunt enim aliqui multum de Pharisæorum supercilio habentes, adeo morosi, & intractabiles, ut hæreticos oẽs irrecõciliabili odio, & sine ulla punitionis lenitate persequendos esse cẽseant. Cum aliquem in hęresim lapsum esse cœperint mirum in modũ lætantur, sicut exultant uictores capta præda quando diuidunt spolia, & illico impotenti quodam furore agitati, mille in illum conijciunt cõuitia, mille illi in faciem dicũt contumelias, & tãdem citissime illum igni tradẽdum esse decernũt. Hoc enim hæreticorũ odio quasi quodam certissimo, & indubitato Symbolo se fidei Catholicæ ardentissimos zelatores, propugnatoresq́ cõstantissimos alijs ostẽdere conantur: tanquã si fides Christiana secũ necessario cõnexum haberet furorem, & oẽm prorsus à se reijceret mansuetudinem, & correctionis lenitatem. Vt tamẽ hos, qui nõ usquequaque à uera iustitiæ regula aberrant, aliqua ex parte consolari possim, fateor qdem illos zelum fidei Catholicæ habere: uerũtamen non secundum sciẽtiam illum moderantur, atque temperãt. Quia uolentes iustitiam suã statuere, iustitiæ Dei obliuiscũtur. Nam iustitia Dei, quam Paulus docet est, ut cum modestia corripiãtur ij, qui resistunt ueritati, nequando det illis Deus pœnitẽtiam ad cognoscendum ueritatẽ et resipiscant à Diaboli laqueis 2. Tim.

à quo captiui tenentur ad ipsius uoluntatem. Bonum quidem rectorem decet, ut ex sua infirmitate aliorum infirmitates pensans, magis per humilitatis, & mansuetudinis lenimentum studeat errantes ab erroris laqueo eripere, quàm per austeritatem in foueā perditionis ꝓpellere. Sæuus quidem & plus satis acerbus merito censebitur chirurgus, qui nulla prorsus adhibita fomentorum lenitate, nullisque alijs tentatis remedijs omnia uulnera adustionibus curare niteretur. Nam prius blanda oportet adhibere uulneri medicamenta, & experiri an ullis possit uulnus lenibus sanari fomētis, quæ cum nihil proficere posse ex re ipsa intellexerit: tūc bonū erit acerbioribus uti medicamētis, & partem illā infectam, si res desperata fuerit, resecare, ne uirus ipsum in reliquas corporis partes grassetur, & sic totum corpus inficiat, & perdat. Hoc exemplū imitātes ij, penes quos est ius, & potestas de hæreticorum punitione cēsendi, deberēt prius eorū, qui in hæresim lapsi sunt læsas sanare cōscientias, serpētia auferre ulcera, adurere aliqua nō abscindere: tādem quod sanari non posset cum dolore resecare. Qui hæreticos primo congressu contumelijs afficiunt, & nullis prius tentatis remedijs, quibus illos ad Catholicæ ecclesiæ gremium reducere possint, statim è uita tollēdos esse decernunt non sanare: sed occidere optant. Hos enī redarguit Deus per Ezechielē prophetam dicēs. Quod
Ezec. 34. infirmum fuit, non consolidastis, & quod ægrotum non sanastis: quod confractum est, non alligastis, & quod abiectum est, non reduxistis: & quod perierat, non quæsistis. Sunt rursus alij prorsus contrariam docentes sententiam, qui nequaquam pati possunt, ut hæretici quālibet pertinaces pœna aliqua puniantur: & ob eam causam Catholicam ecclesiam nigro carbone notāt, quod uaria pœnarum genera huiusmodi hæreticis contra ius, fasque (ut aiunt) decretis editis illa statuerit. Reges, ac cæteros Christiani orbis Principes, propterea quòd hæreticos puniunt, & uerberibus illos ad fidem, quam in ba-

A

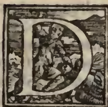
ptiſmo ſuſceperunt,tuendam cogunt,tyrannoſ uocant. Qui ita ſentiunt,ſi aliquis in hac parte permittitur coniecturis,aut ſuſpitionibus locus,non aliorum:ſed ſuā cauſam mihi tueri uidentur. Nam ideo illos ita docere ſuſpicor,ut impunitate hæreſibus conceſſa, liberius quas uoluerint,poſſint hęreſes,aut uerbo prædicare, aut ſcripto docere. Optant quidem illi eas,quas cōtra eccleſiæ Catholicæ fidem mente conceperunt ſententias in publicum effundere: ſed metu pœnæ coerciti mutire non audent. Et ob hanc cauſam male illos habet hæreticorum punitio,quæ illorum effrænatam compeſcit dicēdi,ſcribendiq́ libidinē. Hæreticos igitur ideo impunitos eſſe relinquendos aliqui contendunt, & ut uel hac uia ſibi ipſis impunitatem acquirant,qua adepta libere poſſint, quicquid libuerit docere. Harum duarum tam diuerſarum,ſecumq́ pugnantium ſententiarum:altera ꝑ acerbiſſimam illius auſteritatē: altera ob nimiā remiſſionē, pernitioſamq́ indulgentiam deſerenda mihi uidetur. Inter has igitur mediam in hoc opere docere ſtatui,quę ab utraque longe diſcedat,neque ad dexteram, neq; ad ſiniſtram declinans. Potiſſimus tamen huius noſtri operis ſcopus eſt: contra eos, qui hæreticorum impunitatem docent, pro Catholica eccleſia, ueluti filius pro matris honore pugnare,cauſamq́ illius pinguiori, qua potuero Minerua agere, ut oſtēdam nihil illam iniuſtum, nihilq́, quod ueram matrem dedeceat illam ſtatuiſſe. De qua re nullus unquam (quod ſciam) ante me diſſeruit. Nam etſi aduerſus eos, qui hæreticorum impunitatem docent multi theologi Catholici,& docti hoc noſtro ſeculo ſcripſerunt, qui hæreticorum punitionē multis, euidentiſſimisq́ rationibus iuſtiſſimam eſſe perſuaſerunt,quod tamen iuſtæ ſint omnes illæ pœnæ,quæ iure canonico & ciuili aduerſus hæreticos decretæ ſunt: nullus eorum, quos hactenus uidere licuit, probauit: nec de illa re ullus unquam illorum diſſeruit. Quæ res certe non erat prætereunda, præſertim cum multi ſint

hoc nostro seculo, qui illas iniustas esse pertinacissime contendant. Scio plerosque iuris peritos de huiusmodi pœnis satis superq; disseruisse, nullus tamē eorum, quos nouerim, uel aliquam suæ disputationis partem ad hūc scopum direxit, ut omnes illas pœnas iuste hæreticis irrogatas esse probaret. Suspicor hac occasione ab illis omnibus hanc disputationem fuisse omissam, quod impium illi autumant, de legum bonitate, & iustitia disputare, quas omnes sanctas esse censent, & perinde ac diuina oracula uenerandas. Sint licet illæ sanctissimæ, non desunt tamen, qui nigrum illis præfigere thita non uerētur. Harum igitur legum: quæ hæreticis pœnas aliquas decernunt, tutelam ab omnibus desertam ego hac intentione impręsentiarum suscipio, ut illas omnes iustissime inflictas esse non solum pro uiribus tuear: sed alijs etiam ut in eandem transeant sententiam urgentissime Deo fauente persuadeam. Vt autem rem hanc pie, & plene absoluere possim, tribus libris opus hoc partiri decreui, quibus quicquid ad hanc rem spectat, comprehēdi posse sum arbitratus. Primo libro de ipsis hæreticis differam, & ostendam, qui sunt illi, & quomodo sint de suis hæresibus legitime admonendi, ut si forte suo agnito errore ad uiam uoluerint ueritatis redire, doceamus qua benignitate, & misericordia sint ab ecclesia recipiēdi. Altero mox libro de illis hæreticis, qui suas tam mordicus hęreses tenent: ut ab illis nequaquam auelli possint, pertractabo: & pœnas, quæ sunt illis a iure decretæ, sigillatim recensebo, quibus ad amussim declaratis, eas omnes iustissime īflictas esse multis euidētissimisq; rationibus Deo adiutore conuincam. Tertio denique libro uias aliquas ostendam, quibus mea sententia obuiari potest hæresibus, ne ulli deinceps īter Christianos oriantur hæretici, quos ecclesiæ præsules, & mūdi Principes citra remissionis, & ignauiæ notam non possint relinquere impunitos. Ante omnia tamen theologos, & iuris peritos, quibus omnibus opus hoc profuturū spe-

to, exoratos esse uellem, ut si illorum alteruter in hoc opere legens aliquando circa notissima suæ facultatis principia ampliorem forte, quam ille uellet sermonem me fecisse uiderit, non ideo succēseat mihi, aut opus hoc contemnat. sed illa non sibi, sed alterius facultatis hominibus me scripsisse intelligat. Sunt enim aliqua iuris peritis notissima, circa quæ parum uersantur theologi. Sunt rursus alia theologis apertissima, etiam ex his, quę ad hæreticos spectant, quæ non sunt ita iuris peritis manifesta. De quibus omnibus cum sim in hoc opere dispu taturus, ne forte in eam, quam alijs parare intendo incidam foueam, illud in primis testor me nolle quicquam aduersus Catholicę ecclesiæ doctrinam sentire: sed eiusdem ecclesiæ iudicio, & censuræ opus hoc, & me ipsum totum subijcio. Quod si forte, prout sunt intellectus humani fallaces, ab illa sententia, quam Catholica docet, & tenet ecclesia aliquando in hoc opere me deuiare cō tigerit, ut id non ex industria: sed per ignorantiam, aut negligentiam me dixisse arbitrentur, omnes exoro. Et illud ex nunc pro recantato haberi peto: quoniam in uerba ecclesiæ Catholicæ iuraui, & in obsequium Christi illius sponsi, qui illam iugiter docet, intellectum meum iandudum in captiuitatem redegi. Ob quam causam omnibus ecclesiæ Catholicæ definitionibus ueluti diuinis oraculis fateor me esse obedire paratum.

F. ALFONSI A' CASTRO ZAMORENSIS ORDINIS MINORVM DE IVSTA hæreticorum punitione Liber primus.

Quid sit hæresis. Caput I.

DE hæreticorum punitione tractaturus ab hęretici definitione exordiri debuissem, ut inde omnib⁹ pateret qd sit id, de quo præsentem suscipimus disputationem. Verum quia oẽs, q uocis etymologiam, uel mediocriter agnoscũt, optime norunt hanc uocẽ, hæreticus ab hæresi deduci: ideo præsentẽ disputationem longius petendã esse censui, ut ab hæresis definitione illam auspicaret: & inde ad hęretici definitionem manifestandã facilius ꝑficiscerer. De hac re & si in opere illo, quod aduersus oẽs hæreses edidi abunde ꝑtractauerim, nunc tñ fusius, & ex actius dicere statui, ꝑpea ꝙ quę nunc agimus, eo tendũt: ut his, q de hæreticis iudicare, & illos punire habent, notũ esse possit, quali nota oẽs circa fidẽ errãtes inurere debeãt. Quæ oia scire hmõi iudicibus est ualde necessarium, ob id solum, quod non omnes errores etiam si illi de rebus fidei tractẽt, sunt ęqua lance pensandi. Prius igitur nudã nominis significationem explicemus, & inde uerã hæresis definitionem melius inuestigare poterimus. Hæresis cũ non Latina, sed Græca uox sit illius etymologia, & significatio a Græcis petenda est, non aũt a Latinis, prout quidam parũ in sermone aut Græco, aut Latino eruditi de hæresi disserẽtes faciunt, q hæresim ab hęrẽdo deducunt, atque ob id aliquam assertionem hæresim dictam esse putant, qđ quis suo tantum innitens iudicio, illi ptinaciter adhæreat. Hãc uocis bellam etymologiam reddit Petrus de Palude in quarto sententiarum distinctione. 13. Hostiẽsis uero in sua summa deducit hanc uocem hęresis ab ercisco, quod prisco uocabulo significat diuidere. Sed ista multo magis ridẽda est etymologia,

quam prçcedens qđ facile intellexisset, si considerasset, qđ huius uocis hæresis prima syllaba scribitur p̃ diphtõgum, æ, & cum aspiratione. At hæc uox, ercisco r, nec diphtõgum habet in principio nec aspiratione. Abbas in cap. firmissime de hæreticis, triplicẽ assignat deriuationẽ huius uocis hæresis. Dicit. n. eã deduci ab hoc uerbo adhæreo, uel ab hoc uerbo erciscor, uel ab hoc uerbo erro. Non q̃dem miror, q̃ hæc ignorent, quæ suæ p̃fessionis non erant: sed miror, quòd quæ ignorabãt, non sunt ueriti tanta cum authoritate docere. Iustũ q̃dem fuisset, ut de hac re, quã prorsus ignorabant, uiros doctos cõsuluissent, a quibus edocti potuissent postea sine rubore alios docere. His igit̃, & aliis eiusdem farinæ huius uocis etymologiis reiectis: dicimus hæresim Græce idem esse, quod electionem Latine. Nam hæresis ab αἱροῦμαι Verbo Græco deducitur, quod Latine uersum sonat idem qđ eligo. Et ob hanc causam philosophorũ sentẽtiæ, aut opiniones hæreses quandoque dicunt̃: quia eã, quæ sibi magis placebat, illorũ quisque eligebat sententiam. Sic. n. Cicero in paradoxis ait. Cato in ea est hære si, quæ nullum sequitur orationis florem. Hæresim dixit p̃ electione, quia talem dicendi stylum sibi elegerat Cato, qui nullũ prorsus orationis florem haberet. Quia igit̃ hæresis electio est, fit, ut Christianorum fides nunquam hæresis uere dici possit. Hæc. n. non ex hominis arbitrio pendet, neq; ingenio humano inuenta est: sed Deo inspirante et reuelãte est hominib9 manifestata. Sermo me9, & p̃dicatio mea (inquit Paulus) non in persuasibilib. humanæ sapientiæ uerbis: sed in ostensione spiritus, & uirtutis dei. Et iterum alibi: Gratia enim saluati estis per fidem, & hoc non ex uobis. Quibus uerbis Paulus aperte satis docuit Catholicam fidem non esse humana ratione inuentam, neque ex hominum electione pendere: sed ex dei uocatione, & donatione. Quo fit, ut iuxta ueram huius uocis significationem, hæresis minime dici possit. Inuenimus aũt fidem Catholicam sectã fuisse aliq̃n no-

Cicero · *1. Cor. 2* · *Ephe. 2*

minatã: sed hoc a uiris impijs, & incredulis, aut ab ijs, q̃ et si Christiani sunt, parum tñ fidei Catholicę dignitatẽ intelligũt. Nam Iudęi habitantes Romã Paulo illuc ad-
Act. 28 uentanti dixerũt. Rogamus a te audire, quæ sentis: nã de secta hac notũ est nobis: quia ubiq; ei contradicit. Secta dicta est ab infidelibus: nunquam tñ fideles Catholici: nisi forte parũ eruditi, hoc passi sunt, ut Christiana religio a Deo inspirata, & non p hominẽ inuẽta: hæresis, aut secta diceretur. Vnde Theophilactus exponẽs illud Pauli.
Colo 2. Videte, nequis uos seducat per philosophiam & inanẽ
Theo. fallaciam, sic ait: Vides quemadmodum per uaria, humana quædam, hominum sensus, & cogitatus, captiones eiusmodi emanarint, eoq; hæreses dicunt, quod hominum sint uarię sentiẽtium opiniones. Sed Christianorũ hæc fides nequaquam humano aliquo sensu, uel iudicio constat, & ideo neq; nomen aliqđ sortita est hmõi, ut hæresis diceretur. Hæc Theophilactus. & Tertullianus in libro de pręscriptionibus hæreticorum circa prin
Tertu. cipium ait. Hæresis dicta est Græca uoce ex interpretatione electionis, qua quis siue ad instituendas, siue ad suscipiẽdas eas utitur. Ideo et sibi damnatũ dixit hęreticũ,
Tit. 3. quia & in quo damnatur sibi elegit. Nobis uero nihil ex nostro arbitrio indulgere licet: sed neq; eligere, quod aliquis de suo arbitrio induxerit. Apľos dñi habemus authores, qui nec ipsi quicquam ex suo arbitrio, quod inducerent, elegerũt: sed acceptã a Christo disciplinã fideliter nationibus adsignauerũt. Hęc ille. Oĩs igitur, et sola assertio, quæ ex hominũ arbitrio pẽdet: siue uera illa sit, siue falsa, hęresis dici põt, iuxta nudã huius uocis etymologiã. Theologi uero, & cæteri fideles Catholici huius uocis significationẽ ad fidei dogmata cõtrahentes solã illam hęresim esse dixerunt q̃ aperte fidem Catholicam oppugnare dignoscitur, qa in istarũ asseueratione ꝓpria sententia sacris literis, aut ecclesiæ definitioni præfertur,
2. Cor, cum tñ oporteret (iuxta Pauli consiliũ) captiuare intelle
10. ctum in obsequiũ Christi. Nobis igitur hæreseos nomẽ

infame est: quamuis Ethnicis sit promiscuũ uerę, falsæq; assertioni conueniens. Ethnici siquidem liberum sibi esse putant, ut pro suo quisq; iudicio sentiat. Nos aũt, qui ĩ uerba sacræ scripturæ, & ecclesię Catholicæ iurauim⁹, nefas esse censemus, uel latum pilum ab illarũ sententia recedere. Sed fortasse hic quispiam obijciet, q̃ hæresis non sit electio, quia electio est opus uoluntatis: hæresis uero opus est intellectus. Huic aũt obiectioni nos ita respondemus: quòd licet sit operatio intellestus, procedit tñ ab electione uolũtatis, a cuius imperio intellectus mouetur ad assentiendum: quemadmodum fides etiam ex propria affectione procedit. Vnde Augustinus tractatu uigesimo sexto super Ioannem ait: Intrare quisquàm ecclesiam potest nolens, accedere ad altare pôt nolens, accipere sacramentum potest nolens, c̃edere non pōt nisi uolens. Si corpore crederetur, fieret in nolẽtibus, sed nõ corpore creditur ad iustitiam. Apostolum audi dicentem: Corde creditur ad iustitiam. Et quid sequitur? Ore aũt confessio fit ad salutem. Hæc Augustinus. Et quod ille dixit de uera fide, per quam id qđ credere oportet, qs credit, idem prorsus de hæresi, per quam non ueritatem Catholicẽ, sed errorem illi cõtrarium quis credit. dicere oportet, ita ut errori aut hæresi nullus adhęrere possit: nisi uolẽs. Hæresis igitur non est electio: sed ꝓcedit ab electione uoluntatis. Declarata iã uocis etymologia, opus est, ut rei definitionẽ ostendamus. Hæresis est enũciatio, siue propositio falsa fidei Catholicæ ita repugnãs, ut cũ illa simul esse non possit. Sunt, qui in hac definitione plura reponant: sed an merito id fiat, mox discutiemus. Cũ diximus hæresim esse enunciationẽ, siue propositionem falsam, aperte satis ostendimus factum aliqđ, aut quamlibet rem gestam non esse hæresim: qm̃ hæresis non respicit opus exterius, neq; ex illo pendet, ut hæresis dici possit: sed ex intellectu. Nõ est enim hæresis in opere: sed in errore intellectus, hoc aut illud iudicantis. Qui furat̃, nisi hoc sibi licere putet, nullo pacto est hęresis reus. Qui

Ro. 10.

fornicatur,aut occidit,aut aliud simile crimen cōmittit, nunq̃ in hęresim ob hanc causam lapsum fuisse, dicetur, nisi hoc impune fieri posse crediderit. Et iuxta hunc modum intelligenda uenit sententia illa,quæ docuerit opus aliquod esse hæresim, ita ut hæresis non ad opus: sed ad iudicium de opere datū referatur. Ita.n.intelligendus est Gregorius Nazianzenus cum simoniam appellauit hęresim, nō quidem quòd opus ipsum simoniacum, puta rerum spiritualiū emptio,aut uenditio,sit hæresis:sed q̃a ipsa opinio,qua censet hoc sine peccato fieri posse, sit hęresis. Nam qui spiritualia uendit aut emit,quamuis grauissime peccet, crimine tū hæresis non erit infectus: nisi hoc sibi licere putet. Verū hic forte quispiam nobis obijciet, quòd sæpe Inquisitores hæresum puniunt,uelut hęreticos,illos, q̃ ĩ aliqua ceremonia Iudaica,aut in aliquo ritu Sarracenorum deprehensi sunt. Si res gesta sine errore intellectus non est dicenda hæresis: cur isti uelut hæretici puniuntur? Si dicis ex facto ipso suspicionem iustā oriri,ut illa faciētes sic faciendū esse censeant:cur non ea dē suspicio iuste etiam ex furto,aut homicidio,aut adulterio nascetur,ita ut illa exequentes credantur sentire illa sine peccato fieri posse? Huic obiectioni quidā uir doctus in quadam repetitione, seu mauis,relectione, quā de ꝓpositione hæretica habuit,respondet,dicens: tunc ex facto oriri suspitionem hęresis,qn̄ opus ipsum fuit ab aliqua hæresi laudatū,aut saltem permissum, tunc enim de sic faciente suspicari licet(ut dicit)illum tali hæresi fauere,quæ ꝓbat factum illud. Verbi gratia: Si q̃s circuncidatur,aut Sabbatum religiose obseruet,hic talis in suspicionem Iudaicæ perfidię merito incidit,aut qđ credit ueteris legis ceremonias etiam a Christianis esse obseruandas,qm̄ Ebionitæ hæretice sic olim senserunt. Si aūt opus illud non fuit unquam ab aliqua hęresi laudatum, ex tali opere quamuis sit graue peccatum dicit suspicionem hæresis iuste oriri non posse. Sed hoc non posse defendi manifestissime conuincitur per hoc, quòd nullum

ferè crimen posset committi, ex quo iuxta hãc opinionẽ, non oporteret suspicari illum sic facientem malè sentire de fide: qm̃ adeo hominum malitia præualuit, ut uix ullum sit peccatum, qđ aliquem non habuerit patronum. Nam si de coitu carnis loqui uelis, nulla est illius tã pestilens species, aut nefanda soboles, q̃ non sit ab aliquo laudata. Promiscuum fœminarũ usum licitum esse dixerunt: Nicolaitæ, Floriani, Adamitæ. Simplicem fornicationem Grȩci a pctõ defendunt. Omnis deniq; carnalis cõmistio quæcunq; illa sit, siue inter uiros, siue inter fœminas, si carnalis libido nimium urat, à Valdensibus iudicata est licita. Restitutionem rei furto sublatæ esse necessariam ad salutem animæ assequendam, oẽs fideles Christiani sentiũt. Græci tñ (ut de illis refert Guido Carmelita) hoc non esse necessarium docent. Sui ipsius occisio adeo damnata est ab omnibus fidelibus, ut ueniæ locum apud Deum nullũ habere dicant. Circũcelliones tñ illã usqueadeo laudauerunt, ut martyrium esse dicerẽt. Nec sola occisio: sed cuiusq; principalis mẽbri abscisio, nisi pro tuenda corporis bona ualetudine fiat, ab oĩbus etiam fidelibus est damnata. Valesij tamen hæretici (ut beatus Augusti refert) dixerunt esse necessariam uirilis membri abscisionem ad deo bene seruiendum. Inobedientiã subditorum Beguinæ, & Begardi laudarunt, & illis subscripsit in hac parte Lutherus dicẽs obedientiã, quam inferiores superioribus reddũt esse miserã seruitutem. Votorũ uiolationem licitã esse docuerunt Lampariani, pseudo apľi, Vuitcleuitæ Luterani, deniq; si fides adsit nullum opus damnandum esse docuit Eunomius. Cũ ergo hæc ita se habeant: illi, qui dicunt ex quolibet facto, quod ab aliqua hæresi probatum esse constiterit merito suspicionem hæresis oriri, necessario concedere habent oẽm talem qui in aliquod hoꝶ criminum lapsus fuerit, quæ nunc ꝓxime enarrauimus à uarijs hæreticis fuisse laudata, merito suspicionẽ hæresis incurrere, & ob illam posse capi, & puniri. Oportet igitur oẽm fornica-

torem, & ablata restituere nolentem, seipsum castrantē, oēm subditum inobedientem, oēm uoti cuiuscunq; uiolatorem, oēm mendacem, periurum, oēm deniq; scelestum hominem de hæresi suspectum esse, ppea quod hæreses fuerunt olim quæ singula hæc licita esse dixerunt. Absit tñ a uiro Christiano tanta seueritas & tā iniusta. Nam si ita fieri oporteret, necessariū esset dicere, nullum crimen esse ex pura malitia, aut ex infirmitate: sed omne ex ignorantia. At multa sunt peccata ex pura malitia, q̃
Iob. 37 homines scientes se male agere, cōmittunt. Vt patet i illis de quibus ait Iob, qđ de industria recesserunt a Deo, & in illis, qui cum proposito pœnitendi peccant, qui nisi se male agere crederent, nūquam in posterum pœnitere pponerent. Cum igitur multos tales esse constet, non est æquum, ut de omnibus suspicemur, illos cum crimen aliquod cōmittunt sentire sic esse faciēdum. Cur aūt de uno plusquam de alio hoc suspicari liceat, ego ex natura ipsius criminis oriri puto. Sunt. n. aliqua opera, ad quę sumus omnes proni, & natura procliues, & in illa etiā cōtradicente conscientia p̄cipites sępe labimur: ut sunt carnis uoluptates, diuitiarū cupiditas, honoris appetitus. Et in his nisi aliud addatur, quod merito suspitionem augere ualeat, ex solo facto non credo, quod possit iusta suspicio oriri. Vt siquis fornicetur, aut furetur, aut mentiatur, aut honores ambiat, aut suo superiori obedire recuset, aut aliquod aliud similis farinæ scelus cōmittat: quamuis circa qualitatem delicti peccet, non tñ ob hoc solum erit de hæresi suspectus, ut ille credat hoc sibi licere, quod facit. Nam cum ad peccata illa a carne nostra solicitemur, fit ut quamuis illa esse mala sciamus, cōmittere tñ non formidemus. Posset tñ talis circunstantia in hmōi peccatis esse, pp quam ex opere ipso uehemēs hęresis suspicio iuste oriatur. Vt siqs sacerdos, aut religiosus non sacerdos, publice matrimonium contraheret, is certe licet ex simplici coitu, non posset merito credi hæreticus, tñ pp matrimonium adiunctū digne pręsumitur

hæreticus,præsertim si publice contraxit,aut publice nu ptias celebrauit,qm̃ talis merito credẽdus est male sen tire de sacramentis eccl'iæ. Non tñ credo æque ueheme tem suspicionem esse habendam de illo si clam hoc fecis set,qm̃ de illo merito suspicari posset dolo fecisse, ut hac uidelicet uia muliere frueretur, quam alias assequi non poterat. Et idem censeo dicendũ de illo,qui uiuente uxo re aliam sciens duxit. Sũt alia opera ab his, quę diximus longe diuersissima,quæ uoluntas naturaliter refugit, & ad illa appetenda: nisi ab alio,puta à passione uehemẽ ti,uel ab errore intellectus uehementer impellatur,nun quam ipsa ex se mouebitur. Verbi grã,sui ipsius occisio nẽ,principalis membri abscisionem, uoluntas hominis ꝓpinsitum,quę habet carnis suæ amorem naturaliter re fugit,qm̃ (ut ait Apostolus) nemo unquam carnẽ suam odio habuit. Et in his (mea quidem sententia) ne teme re quicquam suspicemur,prius inquirendũ est: an passio aliqua uehemens præcesserit, quæ illum ad tam horren dum scelus perpetrãdum impulerit. Nam impotenti, & effręnato odio libidinis euenire poterit,ut quis uirile mẽ brum abscindat,tædio tentationis uictus. Sæpe etiam contingere scimus aliquos tædio angustiæ, aut doloris alicuius,quę pati non possunt,mortem sibi ipsis inferre, ut saltẽ hac uia,doloris & angustiæ finem inueniant. Et certe qui hæc,& similia cõmittunt,credendi sunt ex in firmitate,aut ex passione uictos tam horrendũ scelus cõ misisse. Si uero aliunde constiterit, non ex pusillanimita te spiritus,aut uehemẽti passione, in tale crimẽ fuisse la psos, necessariũ erit tunc suspicari illos tali hæresi fuisse infectos,ut crediderint hoc sibi licuisse, quod fecerunt. Qm̃ cum uoluntas ex se ad illa non fuerit mota, nec ex passione,uel infirmitate(ut supponimus) oportet neces sario,ut ex errore intellectus ad id faciendum motã esse credamus. Sunt rursus alia opera, ad quæ uoluntas non ex se mouetur, nec etiam ex se illa refugit: qm̃ nihil illa habent,quo possint uoluntatẽ allicere,uel à se repellere:

sed uoluntas est dubia & anceps ad illa, cũ sint illi p intellectũ nude ostensa. Taliũ sunt ceremoniæ Iudaicæ, aut Sarracenorum ritus: ut sunt, religiosa Sabbati obseruatio abstinẽtia a' suffocato, & sanguine, aut aliis cibis, lege Mosaica prohibitis, nisi forte salutis corporalis causa, talẽ abstinentiam factam esse constiterit. Ieiuniũ die Dominico, esus agni Paschalis iuxta ritum Iudaicũ, aut quoduis aliud simile. Baptizare imagines, aut corpora mortuorum, imagines sanctorũ confringere, sacramentum altaris conculcare. Cũ hæc hõ facit, certum est illi⁹ uoluntatẽ ab intellectu moueri ad illorꝫ appetitum. Nõ .n. mouetur ab obiectis: qm̃ (ut diximus obiectum tale non est, ut possit allicere uoluntatem. Nec mouetur a' se, aut a' carne sua: qm̃ nec uoluntas, nec caro, habet ad illa opera aliquam inclinationẽ. Cõsequens est igitur ut ab intellectu motam esse uoluntatem credamus, ita, ut uoluntas tale opus non uoluisset, nisi intellectus illi bonũ esse persuasisset. In his ergo uehementissima hæresis suscipio ex opere exteri⁹ facto iuste oriri põt, ita ut q talia facit merito præsumat credere hoc bonũ esse, qd' facit.

Arist. Nã Aristoteles Ethicorꝫ tertio ait: Qualis est unusquisqꝫ talia dicit, & operatur. Deinde additũ est in definitione hæresis, quod oportet talem propositionem falsam esse fidei Catholicæ repugnantẽ, ut hæresis dici possit. Nam multæ sunt propositiones falsæ, q̃ nullo modo hęreses dici merent: quia nullo modo fidem oppugnant. Sicut .n. non oĩs ueritas ad fidem pertinet: ita nec oĩs falsitas, aut error hæresis dici meretur. Potest .n. quis multis ꝓpositionibus falsis cum errore, & sine pctõ assentire. Hæresi autem sine peccato, & quidem graui nullus obstinato animo adhærere potest. Non ergo omnis assertio falsa, aut omnis error est hæresis dicendus. Hæc omnia testimonio Augustini probantur, qui in Enchiridio ad Laurentium capite. 21. Postquam dixerat nullum esse pec-

Aug. catum in quibusdam rebus errare, hæc, quæ sequuntur, subiunxit. Postremo qualecunqꝫ illud, & quantuncunqꝫ

sit, ad illam uiam non ptinet, qua imus ad Deum, quæ uia fides est Christi, quæ per dilectionem operatur. Ne- *Gen. 27*
que enim ab hac uia deuiabat in geminis filijs gratus il-
le parentibus error, aut ab hac uia deuiabat Apostolus *Act. 12.*
Petrus, qñ se existimans uisum uidere: aliud pro alio sic
putabat, ut à corporum imaginibus, in qbus se esse arbi-
trabatur, uera in qbus erat corpora non dignosceret, nisi
cum ab illo angelus per quem fuerat, liberat⁹, abscessit.
Aut ab hac uia deuiabat Iacob Patriarcha qñ uiuẽtem *Gen.*
filium bestia credebat occisum. In his, atque hmõi falsi *37.*
tatibus, salua fide, quæ in nobis est, fallimur: & uia non
relicta, quæ ad illum nos ducit, erramus. Qui errores ẽt
si peccata nõ sunt, tñ in malis huius uitæ deputãdi sunt,
quæ ita subiecta est uanitati, ut approbẽtur hic falsa pro
ueris, respuantur uera pro falsis, teneanť in certa pro cer-
tis. Quãuis enim hęc ab ea fide absint, perquã ad ueram,
certamq́, atque æternã beatitudinem tendimus, ab ea
tñ miseria nõ absunt, in qua adhuc sumus. Nullo modo
quippe falleremur in aliquo: uel animi, uel corporis sen-
su, si iam uera illa, atque perfecta felicitate frueremur.
Hactenus Augustinus. Ex his satis clare patet non oẽm
assertionem falsam esse hæresim dicẽdam. Si tñ illa fidei
Catholicę repugnauerit, nos oẽm talem dicimus esse de
hæresi notãdam. Scio tñ esse aliquos, qui plura esse ne-
cessaria dicunt, ut assertio aliqua hæresis dici mereatur.
Sunt enim aliqui docentes omnia illa ad hæresim requi
ri, quæ reqruntur ad hoĩem hæreticum efficiendum. Et
certe qui hæc asserunt, tota errant uia: qm̃ unum ab al-
tero facillime separatur. Possibile est enim, ut aliquis ꝓ-
positionem hæreticam asserat, qui tñ non sit hæreticus
dicendus. Hoc ita esse manifeste apparet in illo, qui non
obstinato animo talẽ propositionem asseruerit, & in il-
lo, qui asserit, qđ ignorat præsertim si illud scire nõ tene
batur. Hunc enim ignorãtia excusabit, ut hæreticus non
dicatur. Propositio aũt ab illo asserta, nõ uideo qua uia
possit ab hæresis nota liberari si illam fidei Catholicæ

repugnare cōstiterit. Nam quod aliq dicunt nullā asser tionem esse de hæresi notādam, nisi illa sit contra ꝓpositionem Catholicam, quam oēs fideles scire tenētur, ridiculum uidetur, & audaci temeritate dictum, qm̄ hac sola rōne impetunt oēs egregios doctores, & sanctos uiros, qui de hæresibus scripserūt, ut fuerunt Irenæus, Augustinus, Philaster. Hi enim multos errores hæreseos nota infamarūt, qui iuxta istoꝝ opinionem nihil minus dici merebantur, cum non essent cōtra propositiones Catholicas, quas oēs scire tenentur. Præterea, licet sint multæ ꝓpositiones ad fidē Catholicam pertinētes, quas nō oēs scire tenētur, si tñ illas prȩter obligationem, qs sciat esse Catholicas, & sciens illis dissentiat, et cōtrarias aut contradictorias asserat: nullus dubitat qn tales contradictoriæ sint hæreses dicendæ, & tñ illæ non sunt cōtra propositiones Catholicas, quas oēs scire tenentur. Et si quis Christianus sciens, & doctus illas tales contradictorias pertinaciter assereret, merito hæreticus diceret. Idiota uero illis assentiens, & si erraret, non tñ hȩreticus diceretur, imò nec peccaret, si pertinacia deesset, quia in his, quæ scire non tenebatur erraret. Vt gratia exēpli, si quis doctus uir Christianus sciens cōtrarium in sacris libris contineri ptinaciter assereret Esau non fuisse filium Isaac, aut Dauidem non genuisse Salomonē, absque dubio hæreticus diceretur, & nō ob aliam causam: nisi qa hȩresim obstinato animo asserit. Si uerò homo simplex, & idiota aliquam istaꝝ assereret, quāuis ille ob hoc nō dicetur hæreticus, imò nec peccasse censebitur, tñ ab illo asserta ꝓpositio semper dicet̄ hæretica. Alioqui oporteret cōcedere eandem ꝓpositionem ab aliquo assertam esse dicendam hæresim, quæ si ab alio assereret̄, hæresis dici non mereret̄. Hoc aūt concedere, quā sit erroneum, uel mediocriter docto erit manifestū, si cōsideret, quòd propositio non dependet ab assertore, ut talis dicatur. Propter nostrum affirmare, aut negare (inquit Aristoteles) nihil mutatur in re. Si propositio est uera à quocunque

que

que dicatur etiã si mendacissimus ille sit, semper erit uera. Si propositio est falsa, à quocũque dicatur, ẽt si alias ille semper fuisset uerax inuctus, erit falsa. Oportet ergo, ut si propositio est hæretica, à quocũque asseratur, sit ẽt semper hæretica. Deinde, propositio Catholica nõ pendet ab assertore, ut talis dici mereaẽ: ergo nec ꝓpositio hæretica ab assertore pendebit, ut hæresis dicatur. Hęc propositio: Deus est trinus, & unus: siue illam asserat Iudæus, siue Sarracenus, siue Paganus, siue Christianus, semper dicetur Catholica: ergo sua cõtradictoria uidelicet: Deus nõ est trinus, & unus, à quocũque dicatur, semper erit hęretica quãuis non oĩs, q illam asserit, sit necessario dicendus hæreticus: qm̃ (ut postea docebimus) non satis est. ut quis dici hæreticus mereatur, quod ꝓpositionem asserat hæreticam. Rursum hæresis non deducitur ab hæretico: sed hæreticus uersa uice ab hæresi deriuatur: nõ igitur oportet, ut propositio, quæ hęresis est dicenda, sit ab hæretico asserta, sed bene contra oportet, ut qui hæreticus est dicendus, ꝓpositionem asserat hæreticam. Ex his igitur constat errare illos, q dicũt, ad hoc, ut ꝓpositio aliqua dicaẽ hæresis, esse sũme necessarium, ut a uiro Christiano sit asserta. Bene tñ nos fatemur hoc esse necessarium ad hoc, ut quis hæreticus dici mereatur, quod fidem in baptismo susceperit: qa hæreticus (ut diximus) ab hæresi deriuatur: non aũt hæresis ab hæretico: & homo ab assertione, & confessione sua nomen suscipit, ut fidelis, uel hæreticus dicatur. Propositio aũt nullo modo ab assertore dependet, ut illa hæretica, uel Catholica merito dici possit. Et ꝑ hanc cãm à multis doctis uiris erratũ est in hac parte, quia hoc considerare neglexerunt. Nam quæ ꝑtinent ad hæresim, & quę hæretico conueniunt, simul in unum cõfuderunt, tanq̃ eadem esset utriusque definitio, & eadem habẽda esset de utraque re disputatio. Nos tñ rem (ut decebat) magis scrutantes, & inuestigãtes, cũ res esse prorsus diuersas cognouerimus, diuersas de illis disputationes faci-

mus. Nunc de hæresi diximus: postea aũt de hæretico tractabimus, ut quis tali nomine appellandus sit, ostendamus. Vt igitur ea quæ de hæresi diximus, in compendium colligamus, dicimus hæresim esse propositionem falsam fidei Catholicæ repugnantem.

De malitia hæreseos quanta sit. *Cap.* II.

Quanta sit hæreseos malitia ex eo facile quisque itelligere potest, si consideret quãta sit fidei bonitas, & uirtus. Rectũ enim (ut ait Aristoteles) est iudex sui & obliqui. Fidei aũt uirtus tãta est, ut sine ipsa nil Deo gratum esse possit, nec sine ipsa aliquid à nobis uere bonũ effici possit: q̃m illa est, quæ cęteris uirtutibus uiam parat, & illis scopum, ad quem suos actus dirigant, ostendit. Sicut enim inter cęteras uirtutes, quę usitato & iam recepto uocabulo Cardinales dicũtur, prudentia est prima quia reliquas dirigit, & uiam, qua incedere debẽt, ostẽdit: sic etiam inter illas, q̃ theologales appellant, fides est prima: q̃a reliquas quid agere debeant, docet. Nemo sine fide, quid sperare aut q̃d diligere debeat agnoscit. Fide destitutus Deũ nunquam (ut decet) amabit: q̃a nunquam illum remuneratorẽ, aut uere bonum intelliget. Credere oportet accedentem ad Deũ (ait Paulus) quia est: & quod inquirẽtibus se remunerator sit. Fides est, q̃ nobis p̃mium nostrorum laborum ostendit, & per hoc uires nobis ad laborãdum ministrat, & in ipsis laboribus constãtes reddit. Hæc est, quæ nos temporalia oĩa contemnere, & Deum plus quam omnia creata diligere, admonet. Nam qui ueram de Deo fidem habet, non cupit in miserijs huius seculi diues fieri q̃m dum æterna considerat, tp̃alia sibi uilescunt. Et ideo Paulus oĩa huius mundi arbitratus est stercora, ut xp̃m lucri faceret. Per hanc Moyses honores delitias, & diuitias contempsit. Nam (ut de illo refert Paulus) Fide grandis factus negauit se esse filiũ filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quàm tp̃alis peccati habere iucunditatem, maiores diuitias æstimans thesauro Aegyptiorum impro

Aristo.
He. 11.
Phil. 3.
He. 11.

periũ Christi. Aspiciebat enim in remunerationem. Cũ negauit se esse filium filię Pharaonis, regiam dignitatem contẽpsit, ac ꝑinde honores huius seculi se uilipendere declarauit. Eligens affligi cũ pp̄l'o Dei, qui in luto & latere seruiebat, magis quàm tp̄alis peccati hr̄e iucunditatem, aperte ostendit nobis quãtum huius mũdi delitias ęstimauerit. Cum uero improperiũ Christi, hoc est, iniurias uel pro Christo uel ad Christi similitudinẽ patienter toleratas maiores ęstimauit thesauro Aegyptiorum, satis aperte declarauit quid de huius seculi diuitijs senserit. Cãm aũt à qua hic oĩum rerꝫ temporalium contemptus ꝓcesserit, Paulus expressit dicẽs. Aspiciebat. n. in remunerationem. Nam idcirco elegit esse pauper, & despectus, quia credidit alia multo maiora bona in posterꝫ manere, q̃ forent per paupertatem, & cõtumelias adipiscenda. Fides est q̃ nos Dei filios efficit, sicut Paulus ad Galatas scribens ait. Omnes filij Dei estis per fidem, q̃ est in Christo Iesu. Hæc est uita iustorꝫ qm̄ ex fide (ut Abacuc propheta testatur) iustus uiuit. Hæc est denique Basis & fundamentum totius Christianæ structura, cui, quicquid ad ueram pietatem & religionẽ spectat, innititur. Hæc siquidem est illa firmissima petra supra quam Deus fundauit eccl'iam suam, supra quã nos oẽs fundari præcepit Paulus, ut stabiles & immobiles simus à spe Euangelij qđ audiuimus. Hinc iã (ut opinor) aperte conuincitur hæresim pessimũ esse uitium, qm̄ hęc fidem destruit, quæ fundamentũ est totius religionis, sine qua nihil sunt reliqua oĩa profutura. Vbi. n. fundamẽtum deest, nihil super ædificari potest, & siquid superędificatum fuerat necesse est ut corruat. Fide sublata, omni uitio quãlibet prauo & magno, porta latissima aperitur. Sicut. n. fides cæteris uirtutibus, ita econtrario hæresis oĩbus uitijs uiã parat & aperit. Hinc fideles catholici de hæreticorũ uexationibus conqueruntur, apud Iob dicentes. Quasi rupto muro & aperta ianua irruerũt super me. Quæ uerba Beatus Gregorius interpretans ait

Gal. 3. Aba. 2. Mat. 16. Colo. 1. Iob. 30

Greg. Quasi murus rumpitur, cum prauorum persuasionibus fides quæ de redẽptore nr̃o est in quorundam corde dissipatur. Cumq́ꝫ peruersis in hac uita potestas tribuitur, quid aliud quam ianua erroris aperitur? Quasi rupto ergo muro & aperta ianua super bonos irruunt mali, cum accepta tpaliter potestate, peruersi ipsa quoque in quorundã corde destruere munimina fidei conantur. Hæc Gregorius. Ob hanc causam de hæreseos malitia mystice Salomon in prouerbijs loquens dixit: Mulier stulta, & clamosa, plenáq́ꝫ illecebris, & nihil oĩno sciens, sedet in foribus domus suę super sellam, in excelso urbis loco. Hæc.n.uerba beatus Hieronymus de hæresi intelligẽda esse censet, ita inquies: Mulier hæc hæresis est, contraria nimirum sapientiæ, quæ sua superius sacramenta, cecinit, stulta. s. per fatuum intellectum, & clamosa per garrulitatem, plenaq́ꝫ illecebris uitiorum: & nihil oĩno sciẽs, sicut ait Apl's: Qui se existimat esse aliquid, cũ nihil sit, ipse se seducit. Sedet autẽ & ipsa in foribus domus suæ id est, in doctorib. falsitatis, qui in penetralia perfidię miseros fallendo perducunt. Hactenus Hieronymus. Admonere tñ hic decreui lectorem: ne ex his dictis meis occasionem suspitionis accipiat me sentire, oĩa infideliũ opera esse peccata, ꝓut Gregorius Arminẽsis docet: qm̃ ab illius opinione, & sententia ego manibus (ut dicit̃) et pedibus recedo. Fateor quidem sine fide nullum opus esse meritoriũ, & uita æterna dignum: non tñ ideo consequens est, ut omne tale sit peccatum, qm̃ hæc duo, uidelicet peccatũ, & meritum: non tam ꝓxime diuidunt̃, aut ab inuicem separantur, ut qui ab uno recedit, statim ad alterum transeat. Est.n. inter illa mediũ aliquod, qđ ab troq́ꝫ extremorum separatur: ita ut aliquod sit opus humanum, hoc est, per considerationem intellectus, & uoluntatis libertatem factum, quod nec est pręmio dignũ, nec pœna. Verum & si non omnia infidelium opera sint peccata dicenda: infidelitas tñ portã aperit latissimam ad omnia uitia introducenda. Vnde euenit, ut qui infide

Pro 9.

Gal. 6.

lis,est omni uitio perpetrando aptissimus sit. Sicut.n.q corporales oculos amisit,male se ab hostibus tuet̄, q̄m illorum iacula,a quibus cauere illum oporteret, uidere nō pōt,ita q fidem Catholicam,quę oculus est mentis nr̄ę dereliquit a dęmonis tentationibus liberari non potest. q̄m sine fide hostes inuisibiles,illorumq́; iacula nō uidē tur,& ideo non cauentur.Hac de causa dæmones impē se laborant à fidelibus Catholicis hos oculos eruere,ut eo facilius illorum aīabus nocere possint, quominus ipsi cogniti fuerint. Samsonē post erutos oculos,Philisthijm uinctum catenis duxerunt,& clausum in carcere molere fecerunt,sic dæmones postquam oculos mentis, hoc est,fidē ab aliquo abstulerunt,uinctum illum detinent; & per oīum peccatorum circuitum illum deuolui cogūt; Nam fide ablata, mutua inter ꝓximos charitas euanescit: uinculum pacis dissoluitur:concordia scinditur:uilia hæc,& caduca supra illorum meritū æstimantur. Deus uilescit,& non (ut decet) colitur: omnis deniq; religio prophanatur,omnisq́; pietas perit. Vnde Felix Papa,et martyr in epistola ad Paternum Episcopum ita ait. Hæresis quippe est nimis impia,& Euangelicæ ueritatis inimica,quæ non portionem aliquā lædere: sed ipsa Christianæ religionis conatur fundamenta conuellere. Quocunq;.n.rapit ad se,non solum in hoc uitium: sed in multa alia uitia ruere facit,& ipso suadēte antiquo hoste nō solum persecutores ecclesiæ:sed etiam sacerdotum eius fiunt.Hæc ille.Verum hic aliquis fortasse dubitabit, & merito:an hęresis sit grauius schismate peccatum: dubitandi aūt causa hæc est qđ schisma multo grauius adeo fuisse punitum legimus.Sed hoc nō obstāte nos dicim⁹ hæresim multo peiorem esse,quam schisma:q̄m iuxta regulam beati Augustini,tanto aliquod malum est peius, quāto maiori bono opponitur.At hæresis est contra primā ueritatem,quæ Deus est.Schisma uero & si dicatur esse contra charitatē,non t̄n contra illam charitatis partem,quæ Deum respicit:sed contra illam, quę circa pro

Iud.17 *Felix Papa.*

ximum uersatur. Est. n. schisma contra bonum fraternæ charitatis, & unionis. Licet aũt charitas maior sit fide, sola tñ ea parte censetur maior, qua respicit Deum: et cõtra hanc non est schisma: sed contra illam, quæ respicit proximum, & hęc minor est, quã fides. Vnde colligimus hæresim esse ex genere suo grauius schismate peccatũ: q̄a hæresis diuinam ueritatem, cui fides innititur, oppugnat. Schisma aũt fraternã oppugnat charitatem, & ec cl'iæ unitatem scindit. Fatemur tñ aliquas posse contingere circũstantias, pp quas schismaticus grauioris culpæ fiat reus quam hæreticus, ut puta si maior adesset cõtemptus uel quia magis per schisma, quam per hæresim noceret. Sed hæc, aut alia similia contingunt schismati: nec illi a natura insunt, ac proinde genus schismatis non est ex illis æstimandum. Nam grauitas peccati ex genere suo, ex illis, quæ sunt illi insita, & naturalia, capienda est, & nõ ex circunstantis, quæ contingere possunt. Qđ aũt obijcitur, schisma esse grauius punitum, fatemur q̄dem: qm̃ hoc apertissime docet liber Numerorum refe-
Nu.16 rens Dathan, et Abiron ob hoc scelus fuisse uiuos absorptos a terra: sed hoc non obstat quin hæresis grauius sit peccatum. Quoniam licet ultimæ pœnæ, quæ uidelicet post mortem peccatoribus infliguntur, iuxta mensuram delicti (ut legitur in Deuteronomio) imponantur, quæ
De.25 tñ in hac uita infliguntur, non semper iuxta hanc mensuram dantur. Nam pœnæ, & cruciatus in hac uita non solum dantur in punitionem: sed ad medicinam, ut scilicet per eas curentur peccata, & ipsi peccatores a similib. in posterum caueant, & alij illorum periculo sibijpsis consulant, & ab illis abstinere procurẽt. Ob hanc causam minus, & leuius peccatum: quia tamen sępius commissum, aut quia ad illud maior est pronitas, aliquando grauius punitur, ut timore pœnæ illi aut alij ab illorum commissione arceantur. Populus autem Iudæorum ad seditionẽ, & schismata fuit semper procliuis, ut ex discursu sacrarum historiarum facile est cognoscere. Et apertum etiam

de hac re habetur testimoniũ apud Esdram sic dicẽtem ciuitas illa a diebus antiquis aduersum Reges rebellat, & seditiones, & prælia concitantur in ea. Iustum ergo fuit duras infligere pœnas, ut illis ueluti acerbissimis quibusdã adustionib. tam late grassanti morbo obuiaret. 1. Esd. 4

De differentia Inter positionem hæreticam, et erroneam, & temerariam, & scandalosam, & alias similis notæ propositiones. Cap. III.

Quia dixi aliquas esse propositiones, quæ & si hæreticę merito censeri non possint, pp uarias tñ illarum propositionũ infames notas, ut puta, quia erroneę, aut scandalosæ, aut temerariæ sunt, inhiberi possunt ab his, quibus hoc incumbit, ne prædicentur populo, aut qũo libet doceantur: ideo necessariũ esse existimaui de istarũ propositionum differentia tractare, ut inde constet, q̃li nota sit quęlibet falsa ꝓpositio inurenda. De propositione hæretica cum satis in primo huius operis capite tractauerim, non est opus impræsentiarum quicquam aut repetere, aut superaddere. Propositio erronea si absque ulla nominis restrictione diffiniatur, dicẽt absolute qđ est propositio falsa. Et falsam propositionem nunc dico esse non solũ illam, qua aliqd enunciatur aliter esse, quã est: sed ẽt illam propositionem, cui quis aliter quàm deberet, assentit: ut puta quia firmius, aut certius quã deberet. Nam beatus Augustinus errorẽ diffiniens in Enchiridio ad Laurentiũ capite. 17. sic ait: Errare est approbare falsa ꝓ ueris, aut improbare uera ꝓ falsis, aut habere incerta ꝓ certis, aut certa pro incertis. hæc ille. Ex q̃bus aperte constat oẽm illum errare, qui propositioni dubię, aut opinabili assentit cum certitudine fidei, & omnem talem assensum esse erroneum: quia & si uerum forte sit, qđ asserit: aliter tñ quàm deberet, asserit: cum incerta ꝓ certis teneat. Si aũt iuxta hunc modũ, de ꝓpositione erronea loquamur, nulla prorsus est difficultas distinguere inter hæresim, & ꝓpositionem erroneam. cum cõstet alterũ esse genus, alterũ uero illius speciem. Nam propositio erronea genus ẽst, quod sub se continet hæresim tã Augu.

quam suam speciē: quia oīs hęresis est ꝓpositio erronea. non tñ uice uersa oīs propositio erronea est hæresis dicē da. Sed difficultas est non parua agnoscere, quo pacto inter se differant, hæresis, & error in fide: qm̃ si est propo sitio erronea, consequens est, ut falsa sit, & si est erronea in fide, oportet, ut falsitas illius sit cōtra ueritatē fidei. At falsum, qđ ueram fidem oppugnat: nescio qua uia eximi possit, ne hæresis dicatur. Quo fit, ut nullum sit inter illa duo discrimen: & certe si aliqđ est, tam occultum est il lud, ut oēs, qui de hac re scripserunt, latuerit: qm̃ nullus eoꝝ, qui de uarietate propositionū damnabiliū scripsit, quicꝗ docuit: unde hæc diuersitas posset agnosci. Ioannes de Turre Cremata in summa eccl'iæ, libro, quarto, parte secūda, capite. 11. diffinit propositionem erroneā, absolute: sed nō diffinit propositionem erroneā in fide. Quidam Martinus Garsia olim in regno Aragonum Inquisitor, & postea Barchinonensis Episcopus, in quo dam libello, quem aduersus aliquas Pici Mirandulani conclusiones edidit, de diuersitate haꝝ propositionum in principio libri tractans, eadem, & sub eisdem uerbis, & ferè nullo mutato uerbo, dicit, quæ apud Ioannem de Turre Cremata, habebant. De Guidone Carmelita pu det loqui: qm̃ de hæresibus differens, cum nihil absolutū, & consummatum scribat, nullā etiam prorsus de diuersitate istaꝝ propositionum mentionem facit. Ex aliquibus tñ uariaꝝ uniuersitatum, & diuersoꝝ concilioꝝ censuris: uidetur aliquod esse inter illa duo discrimē: qm̃ de uariis assertionibus illi definientes aliquas censent esse hæreticas, aliquas in fide erroneas. Quod aūt ita res habeat ex his q̃ in concilio Constantiensi definita sunt, conuinci pōt: qm̃ cum in sessione octaua eiusdē concilii multæ Ioannis Vuiclefi assertiores dānentur: non tñ oēs eadem nota uruntur: sed eaꝝ aliquę censentur hæreticę, aliquæ erroneæ, aliquæ scandalosæ. Si quis ab his angustiis liberari cupiens, dixerit solam esse uocum differentiam, & non reꝝ, ita ut idem prorsus sit propositio hære

tica,& propositio erronea in fide,ego illius sententię libẽ tissime consentire,dicens uniuersitates illas in suis cẽsuris ad solum orationis ornatũ tali uocum uarietate esse usas,ita ut propositiones eiusdem notę, nunc hęreticas, nunc in fide erroneas appellauerint. Et huius sententiæ uidetur fuisse Ioannes de Turre Cremata: quoniam in libro,& parte supra citatis,hæc,quæ sequuntur ait. Error circa quæcunq; contenta in sacra scriptura,siue ptineant ad historias, siue ad articulos fidei, siue ad mores, dicetur hæresis. Hæc ille. Si tñ cogor fateri aliquod esse inter propositionem erroneam in fide, & propositionẽ hæreticam discrimẽ,dicam,quod sentio: paratus tñ me liora doceri obedire. Vt autem quod dixerim, apertius fiat, admonere pri⁹ oportuit diuersa esse credibiliũ gña. Quædam.n.sunt talia, quod superant uirtutem nr̃i intellectus,ita ut ad illa intelligenda non possit pertingere noster intellectus nisi prius crediderit, de quibus Esaias iuxta translationem. LXX. ait. Nisi credideritis, nõ intelligetis. Et ista sunt,circa quæ proprie uersatur fides. Assertio aũt,quæ hæc credibilia oppugnat, hæresis proprie dicitur. Alia sunt credibilia, quæ non omnem uirtutem intellectus superant,& sunt illa, quæ intellectus ex uirtute sua (non excludo hic uniuersalẽ Dei concursum) attingere põt:sed peccatis obscuratus intellectus cognoscere non potest, & pp hoc Deus nr̃i miseratus illa per scripturam sacrã nobis innotescere uoluit, ut si per nos ipsos malitia nr̃a obstãte illa cognoscere nõ ualeremus, saltem Deo docẽte intelligeremus. Tales sunt istæ propositiones. Deus est. Deus est unus. Deus est intelligẽs. Deus est oĩpotens. istæ oẽs propositiones naturali lumine intellectus possunt sciri: quod aũt a multis gentibus, fuerint ignoratæ,malitia fuit causa, quæ illorum excæcauit intellectus. Nam de istis,& alijs similibus propositionibus Paulus loquebaẽ, cũ Gentilium philosophorũ insipientiam & cęcitatem arguens,dixit: Qui ueritatem Dei in iniustitia detinent; quia quod notum est Dei ma

Esa.7.

Ro.1.

nifestum est in illis. Quæ uerba exponens beatus Anselmus ait: Veritatem, id est, quod ipse est uerus Deus, detinent in iniustitia, qa cum uere sciant uni creatori Deo debere cultum summæ uenerationis exhiberi, eũ iniuste exhibẽt creaturæ. Et post pauca subdit. Nam illi nouerunt ueritatem, quam cæteris abscõdunt: quia quod notum est Dei, id est, quod naturali ingenio sciri potest de Deo, manifestum est illis. Multa.n. sunt, quę de Deo per naturã sciri nõ pñt: sicut est mysteriũ ĩcarnatiõis, et passionis, qđ latuit sapiẽtes mundi. Sed hoc de Deo naturaliter sciri potest: qđ ipse sit Deus: quia om̃is creatura ostendit se non esse Deum: sed esse alium, qui eam fecerit cuius seruitio parere necesse sit. Ita quod notum est de Deo manifestum est illis. Hæc ille. Et istæ tales propositiones non sunt proprie obiectum fidei: cum naturali ratione comprehenduntur. Nam (ut beatus Gregorius ait) fides non habet meritũ, cui humana ratio præbet experimentum. Assertio ergo talis, quæ est contra credibilia, quæ naturali ratione probari possunt, erronea in fide dicetur. Vt gratia exempli, quod Deus nõ est unus: qđ deus nõ ops: qđ xp̃s fuerit homo in triduo: quod anima hominis producatur ex semine humano, sicut anima bruti: qđ charitas, qua nos Deum diligimus, est Spiritussanctus. Vita actiua est excellẽtior, quã contemplatiua. Omnes istæ propositiones dicẽdæ sunt erroneę in fide: quia ratione naturali confutari possunt. Hoc igitur inter propositionem hęreticam & ꝓpositionem erroneam in fide esse censeo: quod hæresis proprie dicta est contra credibilia, quæ superant omnem uirtutem intellectus. Error uero in fide est contra credibilia, quæ ratione naturali probari possunt. Si autem credibile aliquod hm̃oi fuerit, ut præter rõnem naturalẽ possit etiam probari per sacram scripturam, aut ecclesię determinationem, aut per alias uias, quibus ea, quæ credere tenemur probari possunt, assertio, quæ illud credibile opugnat, dicetur hæretica simul, & erronea in fi-

Anselm.

Greg.

de. Talis est hæc propositio: Deus non est unus. Nam, quia ratione naturali illius falsitas conuinci potest, dicetur propositio erronea in fide: quia uero idem per sacram scripturam potest probari, dicetur propositio hæretica, & pertinax illius, aut alterius similis propositionis assertor, censebitur hæreticus, & uelut talis erit merito puniendus. Pōt adhuc aliud inter hæc duo dari discrimen, per hoc, quod hæresis semper est contra id, quod credere tenemur. Error autem in fide non semper est cōtra id, quod credere tenemur. Sūt enim multæ propositiones theologicæ, quæ in sola opinione cōsistunt, quarū neutram contradictionis partem homo credere tenetur: sed quamlibet citra fidei dispendiū tueri potest. Tales sunt istæ propositiones. In sacramento nouæ legis est aliqua qualitas supernaturalis causans gratiam. Beatus, Deo ita operante, potest uidere unam personam diuinam sine alia. Beatitudo consistit magis in uisione, quā in dilectione. Qui has propositiones, aut illarum cōtradictorias assereret, non esset hæreticus, si quis tamen alteram illarum sic assereret tanquam fidei articulum, ita ut oppositā assertionem censeret hæreticam, talis erraret in fide, & (ut infra capite octauo huius libri dicemus) esset hæreticus: quia firmius illi adhæret, quā deberet. Nam errat iuxta Augustini sententiā: quia habet incerta pro certis: sicut erraret, qui certa haberet pro incertis. Si cui hæ distinctiōes inter propositionem hæreticam, & erroneam in fide, non placent, ego aduersus illum contendere nolo: sed rogo illum, ut offerat meliorē quoniā (ut dixi) paratus sum meliora docentē audire. Audiui ego ex quorundam relatu, uirum, quendā doctissimum in Complutēsi gymnasio publice theologiā profitentē, qui, ut inter hæc duo aliquod præberet discrimē, prius de errore distinguebat sic in publica lectione, dicens. Dupliciter aliqua propositio dici potest erronea. Potest enim esse erronea errore logico, & omnis falsa propositio est hoc errore erronea. Quo fit, ut omnis pro

positio erronea in fide errore logico, sit etiã hæresis dicenda: quia omnis talis dicit falsum in fide. Alio modo potest dici aliqua propositio erronea in fide errore theologico, & est illa, quæ est contra communem opinionẽ theologorum. Ex quibus multæ sunt, quæ nullo modo hæreses dici merentur. Dictumq́ est mihi illum quum hæc doceret, hoc dedisse exemplum. Hæc propositio. Virgo Maria cõcepta est in peccato originali, est erronea in fide errore theologico, quia est contra communem præsentium theologorum opinionem, non tamen est hæresis dicenda: quia illius contradictoria non pertinet ad fidem Catholicam, nec illã pro fide Catholica tenendam esse ecclesia unquam decreuit. Quantũ ueritatis hæc erroneæ propositiõis distinctio habeat, lectori iudicandũ relinquo, admonens solum, ut cõsideret, quomodo possit dici propositio erronea in fide quę nec ex parte suæ enunciationis, nec ex parte illius, qui illam firmius, quàm deberet, asserit, fidem oppugnat. Nam etsi demus omnem illum, q asserit aliquid cõtra communem theologorum opinionem, errare theologico errore: non tamen oportet dicere omnem talem errare in fide: quia durum est, ut quis dicatur errare in fide, quando propositio quã asserit non est contra fidem, nec modus asserendi est contra fidem: quia non maiorem, quã debet, illi adhibet fidem.

Propositio hæresim sapiẽs, aut male circa ea, q̃ ad fidẽ ptinẽt sonãs est illa, quę in prima significatiõe, quàm uerba prima facie ostendunt, sensum habet hæreticum, quamuis pie intellecta sensum aliquem habeat uerum. Vt sunt istæ propositiões. Pater est maior filio. Christus est creatura. Tres sunt Dij. Vesci carnibus, uel non uesci impertinẽs est Christianę pfectioni, Philosophi Gentiles in sola lege naturę saluari potuerunt. Hæc ultima pro eo hæresim sapit, quia si fidem excludat, est hæretica si fidem de Deo non excludit, uera est, & ideo sic nude prolata hæresim sapere uidetur, & expositione indi-

get. Istæ propositiones licet pie intellectæ aliquem uerum sensum habeāt, tamen iuxta facialem uerborum significationem, hæresim sonant. Cum igitur hæ propositiones, aut aliæ similis notæ prędicantur, aut docentur, duo consideranda sunt ab illis, quibus de hęreticis inquirere, & iudicare incumbit. Primum est de persona asserente, an sit alias de hæresi suspecta. Alterum est, an aliquis ex auditoribus uerba illa iuxta sensum hæreticum intellexerit, ac proinde scandalizatus fuerit. Et si hoc ultimum contigerit, uocandus est illius propositionis assertor, & cogēdus: ut publice ea, quæ dixit iuxta uerum illorum uerborum sensum interpreteē, ut omne scandalum ab auditoribus tollatur. Si uero persona est suspecta: sed nullum auditores ex illius uerbis concepere scādalum, tunc uocādus est secreto, & de uerborum suorum intelligentia interrogandus, & si iuxta Catholicū sensum uerba illum dixisse constet, liber absq; ulla punitione dimitendus est, neq; (ut ego existimo) opus est illum ad publicam uerborum suorum declarationem cogere, ne forte ex noua uerborū declaratione aliquis scādalizetur, qui ante non fuerat scandalizatus. Iustum tamen esse censeo, ut Inquisitores admoneant prædicatorem, aut doctorē talem, ne similia iterum sine manifesta uerborum declaratione prædicare, aut docere audeat.

Propositio scandalosa, aut piarum aurium offensiua est propositio, quæ auditoribus pijs occasionem ruinæ præbet. De hac re aliqua exempla ꝓponam, ut ad istarum imitationem possit lector prudens de alijs iudicare.

Hæretici sunt tolerandi, & non occidendi.

Maioris meriti est eleemosynā paupi elargiri, q̄ eleemosynam pro Missæ sacrificio offerre.

Ineptū est pro oratione offerre salutationē Virginis.

Tyrannum potest quilibet illius subditus ocidere.

Ieiunare impertinens est Christianæ perfectioni.

Nullum est præceptū de baptismo suscipiendo.

Omnes istæ propositiones sunt scandalosæ: quia om

nes auditoribus occasionem ruinæ præbent. Prima quidem uiam latissimam aperit ad hæreses, quascunque inducendas, qm̄ facilitas ueniæ incentiuum præbet delinquendi. Secunda propositio auertit a sacrificio Missæ, & deuotione illius: quia si populus credat minoris meriti esse Missæ sacrificium, quàm eleemosynam, tunc populus minus reuerebitur illud sacrificium, quàm oportet, nec toties illud celebrare faciet, ut nūc facit. Sed unicam Missam (ut Lutherus docet) uni populo satis esse dicet. Tertia propositio tollit deuotionem, quam populus ergo piam Dei matrē habet, quam Deus mediatricem esse uoluit inter nos, & illum.

Quarta propositio animum, & uires populo præbet, ut prolibito dominum suum occidat: quoniam semper causabitur dominum suum esse tyrannum.

Quinta ꝓpositio quodāmodo hoīes a ieiunio auertit.

Sexta propositio tepidos reddit homines ad baptismum suscipiendum.

Propositio temeraria est illa, quæ omni prorsus caret authoritate, aut ratione, quæ alicuius sit momenti, per quam illa probari possit. Illa.n. temere fieri dicuntur (ut beatus Thomas in secunda secundæ. quæst. 53. ait) quæ nulla ratione reguntur, quo fit, ut illud merito temerarie assertū dicatur, quod nulla authoritate, aut ratione probari potest. Illa igitur propositio dicetur temeraria in fide, quæ de rebus ad fidem spectantib. aliquid enunciat, quod nulla ratione, nullaque authoritate probari potest. Tales sunt hæ propositiones, quæ sequuntur.

Dies iudicij erit infra annum.

Christus redēptor noster mansit per 40. dies, qui fluxerunt a resurrectione usque ad ascensionem in arca fœderis. Discipuli Ioānis Baptistæ fuerunt illi, qui in Christi redemptoris nostri passione, dixerunt: Tolle, tolle, crucifige eū. Ioan. Euan. fuit sanctificatus in utero mr̄is.

Omnes Romæ uiuentes sunt in peccato mortali.

Omnes Episcopi damnantur.

Plures saluantur ex coniugatis, quàm ex monachis.
Plures fœminæ saluantur, quàm uiri.

Omnes istæ propositiones sunt de temeritate notandę, & illarum assertor, merito temerarius cēsebitur. Ab hac tamē nota liberabitur propositio, & illius assertor, si aliquam uerisimilitudinem habeat id quod asseritur, quāuis & authoritate, & ratione careat, præsertim si aliqua utilitas ex illa assertione oriri potest. Vt sunt multa, quæ uiri contēplatiui gesta fuisse uerisimiliter imaginantur, et populo narrata optimos per illa suscitare possunt affectus. Talia sunt quædā iniuriosa uerba, quæ a pessimis satellitibus, & alijs militib. & crucifixoribus Christo redēptori nostro in faciem dicta fuisse uiri contēplatiui, uerisimiliter imaginanť, & concionatores uerbi Dei utiliter illa populo referunt. Quę & si nulla authoritate, aut ualida ratione probari queant, non tamen ideo sunt temeraria dicenda, quia magna uerisimilitudine roborā tur, & nō sine utilitate referuntur. Si tamen omni careat uerisiſitudine quantūlibet illa pficere sperēt, temeraria merito cēsebunť, & uelut talia phiberi debēt ab his, ad quos hoc facere spectat: quia non sunt facienda mala, ut inde ueniant bona: neque Deus indiget mendacio nr̄o.

Propositio schismatica, & seditiosa est, quę unionem membrorꝶ eccl'ię, aut uľiter, aut particulariter qūolibet tollit, cuiusmodi sunt hæ propositiones, quæ sequuntur.
Episcopus non est simplici sacerdote superior.
Papa non est superior cæteris Episcopis.
Malo prælato non est obediendum.
Per peccatum mortale omnis potestas amittitur.
Subditi possunt dominos suos cum aliquod crimen commiserint, pro libito suo corrigere, & punire.

Propositio iniuriosa est, quę alicui fidelium statui, uel alicui illustri personæ detrahit. Tales sunt multæ assertiones Ioannis Vuiclefi. & Ioannis Huss. quæ in concilio Cōstantiensi sessione octaua, & quintadecima damnatæ sunt. E quibus sunt istæ, quæ sequuntur.

Siquis ingreditur religionem priuatam qualencunq; tam possessionatorum, quam mendicantium redditur ineptior, & inabilior ad obseruantiã mandatorũ Dei.

Religiosi uiuentes in religionibus priuatis, nõ sunt de religione Christiana.

Omnes de ordine mendicantium sunt hæretici, & dãtes eis eleemosynas sunt excommunicati.

Eccclesia Romana est synagoga Sathanæ.

Papa est Antichristus.

Cardinales sunt ministri Antichristi.

Omnes istæ propositiones, sunt iniuriosæ dicendæ, eo q; apertissimas, statibus, aut illustribus personis inferũt iniurias. Cum iam de omni genere propositionum damnabilium disseruerim, operæpretium fore existimaui admonere lectorem, ne ista propositionum genera sic putet esse ab inuicem distincta, & separata, ut uni et eidem assertioni conuenire non possint. Põt siquidem eadem assertio multis ex his, quas modo explicuimus notis maculari. Nam hæc propositio, quæ una est ex pestiferis Ioannis Vuiclefi assertionibus. Religiosi uiuẽtes in religionibus priuatis non sunt de religione christiana, est hæretica, scandalosa, temeraria, schismatica, & iniuriosa. Hæretica est: quia contra uniuersalis ecclesiæ, definitionem sentit. Scandalosa, quia homines ab ingressu religionum auertit, & professis, ut uota, quæ domino uouerunt non reddant, suadet. Temeraria dicetur, quia nulla prorsus ratione, aut authoritate fulcitur. sed omniũ sanctorum uirorum turbæ cõtradicit. Shismatica ideo merito censenda est quia ecclesiæ unitatem diuidit, cum religiosos ab illa separat. Quod autem omnibus religionibus, & illarum religiosis sit iniuriosa adeo est apertum, ut nullus merito dubitare possit.

De multiplici uia per quam conuinci potest aliquam propositionem esse hæreticam. *Cap.* 4.

Quamuis de hęretica ꝓpositione satis, ut existimo, disseruerim, ut tamen rem plene absoluerem, necessarium

rium fore iudicaui, uias ostendere, per quas propositio aliqua possit apertissime de hæresi conuinci, ne forte in damnatione propositionis alicuius, iudices, quibus hoc agere incumbit, sententiam peruertant propositionem aliquam uelut hęreticam damnantes, quæ talis merito dici non posset, aut Catholicam dicentes, quæ uelut hęretica damnanda erat. A multis enim nō solum idiotis, & ignorantibus: sed uiris etiā alioqui doctis, hac in parte erratū est, cum multas propositiones in suis scriptis uelut hęreticas diffamauerunt, quæ nihil minus quàm hęreticę dici merebantur. Nam (ut de aliȷs taceam) multas assertiones hęreseos nota maculauit in suo illo opere de hęresibus, Philaster Brisiensis Episcopus, de quo Augustinus mentionem facit in lib. de hęresibus, ad qđ uult Deum, quæ tamen pro Catholicis nunc ab omnibus defenduntur. Multas etiam illic tanquàm Catholicas nobis proponit assertiones, quas nos in eo opere, quod aduersus omnes hęreses edidimus, inter hæreses non immerito recensuimus. Ne igitur simile quid aliȷs contingat, plures uias, eásque certas, & īdubitatas, nūc ostendere decreui, per quas propositio aliqua de hæresi conuinci possit. Ex quibus apertissime constabit propositionem illam non esse hæreticā dicendam, quæ aliquò istorum modorum, quos statim explicabimus, nō potuerit de falsitate conuinci.

Prima uia, & omnium potissima est sacra scriptura: quoniam omnis, qui se Christianum fatetur, tenetur firmissime credere uera esse omnia, quæ nos sacra scriptura docet, & nefas est de illis quomodolibet dubitare. Quoniam aliàs Deus, qui illarum omnium primus credit̄ author, suspectus de mendacio haberetur, qđ Christianę aures audire horrent. Vnde Augustinus in epistola ad Hieronymum, q̄ est decima nona in ordine suarū epistolarum, ita ait: Ego enim fateor charitati tuæ, solis eis scripturarum libris, q iam canonici appellātur, didici hunc timorem, honorēq; deferre, ut nullum eorum au Aug.

torem scribendo aliquid errasse firmissime credam ac si aliquid in eis offendero literis, qđ' uideat contrariũ ueritati, nihil aliud, quam uel mendosum esse codicẽ, uel interpretem non assecutum esse, quod dictum est, uel me minime intellexisse non ambigam. Hęc Augu. Et habẽtur hęc uerba in uolumine decre. in ca. Ego solis. dist. 9. Quãquam illic mendose Augustini uerba citantur, propter quod moneo lectorẽ, ut quæ in decreto ibidem citãtur ad hoc exemplar corrigat. Cũ ergo oĩa, q̃ nobis sacra scriptura credenda proponit, firmissime credere teneamur, consequens est, ut quicquid illis repugnauerit, hæreticum sit merito censendum. Neq; curandum est, an aperte contradicat, an latenter: qm̃ quocũq; modo repugnare constiterit, propositio illa sic cum scriptura sacra pugnans, erit merito de hæresi notãda. Sunt. n. aliquæ hęreses quarum cõtrariæ, aut cõtradictoriæ sunt expressę in sacra scriptura, & hmõi ꝓpositiones sunt, quæ aperte contra sacram scripturam pugnãt. Vt (gratia excẽpli) quo'd Christus non est Deus. Quo'd tres personę nõ sunt una essentia, illarum contradictoriæ sunt expressæ in sacra scriptura. Sunt etiam aliæ hæreses quarum contrarię, aut contradictoriæ, licet non sic exprimuntur in sacris literis, ut sub illo uerborum tenore ibidem habentur, tamen ex illis, quę sacra scriptura docet, euidentissima cõsequentia inferuntur tales cõtrarię, aut contradictorię: & tales assertiones latenter pugnãt contra sacrã scripturam: quia repugnat contra illa, q̃ ab illis necessario deriuantur. Et tales propositiones sunt etiam hęreticę censendę perinde ac primę: qm̃ ea, quę ex cõtentis in sacra scriptura, necessaria consequentia inferuntur, tantam habeat ueritatis firmitatem, & fidei necessitatem quantam illa, ex quibus colliguntur, Verbi grã, istę propositiones: Deitas est mortua in passione xp̃i. Christus non est simul deus & homo. Hęreticę dicuntur, & sunt: quia licet illarum oppositę sub illo uerborum tenore in sacris literis non inueniantur. Ex illis tñ, q̃ in sacris lite-

ris continentur, euidenti consequētia deducunt. Hic tñ summe aduertere oportebit, ut quisque in hmōi deductioni bus, optime, & euidenter colligat: qm̄ si cōsequentia nō sit euidens, sed dubia, non erit etiam euidēs propositionem, q̄ cum sacra scriptura in faciem pugnare uidet, esse hęreticam. Erit tñ de hęresi suspecta, quousque de consequentia cōstet, necessaria sit an non. Prima igit uia, & (ut diximus) oīum potissima, qua propositionem aliquam de hęresi conuincere possumus, sacra est scriptura. Hęc est.n. turris illa Dauid, ex qua mille clypei pēdent, et oīs armatura fortium: qm̄ ex ea sumēda sunt arma, quibus contra hostes fidei Catholicę pugnare debemus. Hęc est ēt torrens ille unde Dauid lapides sumpsit, quib. superbum Goliath acerbissimum Israelis hostē prostrauit. Vnde Paulus in posteriora epist. ad Timoth. ait. Omnis scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad argugndū, ad corripiendū, ad erudiendum in iustitia, ut perfectus sit homo dei ad omne opus bonū instructus, Hic tñ admonendus est lector, ne putet sacrę scripturę uerba iuxta oēm illorum, sensum esse efficacia ad hęreses confutandas, qm̄ nisi in sensu literali sumant, parum roboris habent ad disputationem. Sensus mysticus nō est ualidus ad hęreticos cōuincendos, sed solus literalis.

Can. 4

1. re. 17

1. tim. 3

Secunda uia, per quam propositio aliqua potest de hęresi conuinci est concilij gñalis recte (ut decet) cōgregati definitio. Concilia siquidē generalia errare non possunt: cum a spiritu sancto, qui illis semper assistit, regantur. Quo fit, ut illis, quę a gñali cōcilio recte congregato decreta sunt, & quę ex hmōi decretis cōsequentia necessaria deducūtur, plenam teneamur pstare fidem, etiam si apertis scripturę sacrę testimonijs illa probari nō possint. Omnis igit propositio asserens aliqd contra alicui⁹ probati concilij definitionem, aut contra illud, qd euidenti, & necessaria consequentia ex cōcilij decreto colligitur, erit merito hęreseos nota maculanda, & ad illi⁹ redargutionem satis est probati cōcilij definitio, etiam

si apertum sacrę scripturę testimonium cõtra illã desit. Per hanc uiam multę ꝓpositiones de hęresi conuincunť, quę subtractis conciliorũ definitionib. minime, aut diffi cillime possent hęreticę demonstrari. Ne aũt quis mihi in hac parte ob exemplorũ defectũ fidem deroget, aliquas propositiones subiũgã, quę nisi cõciliorum autho ritate uix possent a gremio fidei Catholicę reijci.

Substantia panis materialis, & substantia uini mate rialis sunt realiter in sacramento altaris.

Populares possunt ad arbitrium suũ dominos delinquentes corrigere.

Omnes sunt simoniaci, qui se obligant orare pro illis in temporalibus subuenientibus.

Oratio priuati hominis nulli prodest.

Anima rationalis non est uere, & per se forma corpo ris humani.

Epistola ad Hebręos non est Pauli.

Epistola prima ex septem canonicis non est Iacobi.

Omnes istę propositiones sunt hęreticę, illarum tñ er ror uix aliunde posset demonstrari, quàm ex conciliorũ authoritate. quatuor primę damnatę sunt in cõcilio Cõ stantiensi sessione octaua. Quinta damnata est in cõcilio Vienensi sub Clemente huius nois quinto sũmo Põtifice, cuius decretum habeť in Clementina de sum. Trinitate, & fide Catholica. Duę ultimę per multa concilia damnatę sunt.

Tertia uia per quam possumus assertionem aliquam de hęresi conuincere, est uniuersalis ecclesię consensus si ne alicuius scripturę sacrę testimonio, & sine alicui⁹ generalis concilij definitione. Multa.n. sunt, q̃ etsi in scriptura sacra non cõtineantur: quia tñ antiquissima ecclesię cõsuetudine seruata sunt, uim habent nõ paruam ad hęreses confutandas: qm̃ credi par est, illa ab ipso Christo saluatore nostro fuisse deriuata, et inde ex ore in os ad nostra secula peruenisse. Nã idem de Archippo, & Lysiade Pythagoricis philosophis fertur, q Thebis in

Grçcia ſcholas habentes Pythagorica dogmata ſolo uerbo tradebant,quę diſcipuli memoriter retinentes,in genio,& memoria pro libris utebantur. Chriſtum nihil ſcripſiſſe, quod permãſerit legimus:ſed ſolo uerbo docuiſſe,cuius uerba, & prçcepta non omnia Euangeliſtę ſcripſerunt: ſed eorũ aliqua memoriter cõſeruata ſunt, & ex ore in os transfuſa ad nos peruenerunt. Quæ autẽ ſic ſeruata ſunt, firmiſſimam habent ueritatis certitudinẽ perinde ac ſi per ſcripturam fuiſſent traditæ. Nã ſicut Deus Spiritu ſuo diuino adflauit Euangeliſtas,aut alios ſacros ſcriptores,cum aliqd ſcripſerunt, ita adflat eccleſiam eodem Spiritu,cum aliqd illa nobis loquitur,Chriſtus ſiquidem Apłis ſuis ait. Non eſtis uos,q loquimini: *Mat.* ſed Spiritus patris ueſtri,qui loquitur in uobis. Nõ eſt.n. *10.* credendum Deum eccleſiam ſuam deſtituiſſe iam Spiritu ſuo,ut iam per os illius loqui dedigneť, prout ante faciebat: præſertim cum ipſe dicat. Ego uobiſcum ſum uſque ad cõſummationem ſeculi. Sicut ergo credimus *Mat.* ſcripturæ diuinę ꝑ manus Apoſtoloꝶ,et Euangeliſtaꝶ *28.* ſcriptæ,ita etiam credere tenemur uoci diuinę ꝑ os eccleſiæ prolatæ. Nam ſicut non oĩa,quæ Chriſtus fecit (ut Ioannes Euangeliſta teſtatur) ſcripta ſunt, ita neq; oĩa, *Ioã.20* quæ dixit. Iſtoꝶ aũt ſiue factoꝶ,ſiue dictoꝶ Chriſti, q̃ ſcripta non ſunt,multa credendum eſt Apoſtolos alĳs uerbo narraſſe,atque ita ex ore in os,& ex pectore in pectus trãſfuſa ad nos uſque puenıſſe ſine alio quouis ſcripturæ teſtimonio. Talia ſunt fermè oĩa, quę ad ritum ſacramentoꝶ exercendoꝶ Catholica ſeruat eccleſia: qui ritus quamuis in ſacra ſcriptura nõ ſint expreſſi, illos tñ reĳcere non licet: qm̃ aut oẽs illi aut maior illoꝶ pars ab ipſo Chriſto illoꝶ inſtitutore proceſſit,& ex ore ĩ os prodiens ad nos uſque peruenit. Quo fit,ut ſiquid contra hæc,quæ uſque ad hæc tpa ſic ſeruauit, & docuit eccleſia,aliqd doceatur,illud ſit merito hæreticum cenſendũ. Vnde Origines Homilia quinta ſuper librũ Numeroꝶ,ait: In eccleſiaſticis obſeruationibus,ſunt nõnulla, *Orige*

quæ omnibus qdem facere necesse est, nec tñ ratio eorũ omnibus patet. Nam qđ (uerbi gratia) genua flectim⁹, orantes, et quòd ex omnibus cœli plagis ad solam Oriẽtis partem conuersi orationem fundimus, non facile puto cuiquam ratione cõpertum. Sed & Eucharistiæ, siue pcipiendę, siue eo ritu, quo geritur explicandæ, uel eorũ, quæ geruntur in baptismo uerborũ, gestorumq́, & ordinum, atq; interrogationũ, ac responsionum quis facile explicet rationem? Et tñ oĩa hæc operta, & uelata portamus super humeros nostros, cum ita implemus ea, & exequimur, ut à magno Pontifice, & eius filijs tradita, & cõmendata suscepimus. Hactenus Origenes. Præterea ille uerborũ cõtextus, & ordo, quo Catholica utitur ecclesia in consecratione corporis, & sanguinis Christi, apud nullum Euangelistarũ plene reperitur, nephas tñ esset credere alijs uerbis sacramentum illud esse conficiẽdum, quam quibus nunc conficit Ecclesia: qm̃ talia uerba, quibus nunc utitur ecclesia, ab ipso Christo (ut credimus) processerunt. Hoc.n. Innocentius Papa huius nominis Tertius fatetur sic inqens. Credimus igitur, quòd formam uerborũ: sicut in canone reperitur, & à Christo apl'i, & ab ipsis eorũ acceperint successores. Hęc Innocẽtius, & habentur hæc uerba in uolumine decretaliũ, titulo de celebratione missarum. cap. Cum Marthæ. Certissima igitur uia, & ualidissimum argumentum ad cõuincendum aliquam propositionem esse hæreticorũ, est ecclesię uniuersalis consensus, ita ut illa propositio dicatur hęretica, quę est contra uniuersalem ecclesiæ cõsensum, quamuis nullum sit scripturę testimonium, quo possit talis propositio conuinci. Vnde Sapiens in prouerbijs ait. Ne dimittas legem matris tuæ.

Prou.6 Quarta uia est iudicium sedis Apostolicę: qm̃ hæc circa illa, q̃ fidem spectant, errare nõ põt. Sed circa hoc admonere decreui lectorem, quid per nomen sedis Apostolicæ intelligere debeat: qm̃ hoc nomine non ipsa sola Papæ persona intelligitur: qm̃ illa errare põt, ut hõ,

male sentiẽdo,& male opinãdo:sicut de multis summis Pontificibus historiæ referũt illos errasse. Nam(ut de cę teris taceam)Honorius Primus damnatus est in sexta synodo,eo quo'd Monothelitarum hæresi faueret. Nomẽ sedis Apostolicæ significat ipsum summum Pontificẽ, nõ ut facit aliquid tanquam priuata persona:sed ut facit ea quæ ad cathedram spectant,non ex suo tm̃ consilio procedens: sed ex consilio bonorum uirorum,& doctorum. Hoc modo capitur nomen sedis Apostolicæ quotiescunque in decretis, aut alibi legitur Apostolicã sedem nõ posse errare in fide. Vnde Agatho Papa ait. Sic oẽs Apostolicæ sedis sanctiones accipiendæ sunt tanquã ipsius diuina uoce Petri firmatæ. Hæc ille. & habentur in cap. Sic. dist.19. Quę uerba exponens Archidiaconus super decreto ita ait. Caute dicit Apostolicæ sedis,& nõ dicit Apostolici. Hæc ille. Sedis ergo Apostolicæ sanctiones, siue sententia in iudicio prolata a Romano Pontifice,intelligitur non, quæ occulte,malitiose, inconsulte per solum Romanum Pontificem,aut etiam quę per ipsum cũ paucis sibi fauentibus,alijs in fraudem contemptis, siue nõ uocatis profertur:sed quæ a'Romano Pontifice, ex cõsilio plurimorum uirorum sapientum præsertim Dominorum Cardinalium,plene prius examinata profertur. Quali autẽ examine Apostolicæ sedis sententia sit discutienda, anteq̃ proferatur,Beatus Gregorius declarat sic inquiẽs. Apostolicæ sedis sententia,tanta semper consilij moderatione concipitur,tãta potentia, & maturitate decoquitur,tantaq; deliberationis grauitate profertur, ut nec immutari necessariũ ducat nisi forte sic prolata sit,ut retractari possit,uel immutari, si secundum tenorem pmissæ conditionis existat. Hæc Gregorius. Et habenẽ hæc uerba in decreto.35.q.9.cap. Apostolicæ, Sic igitur accipiẽdo nomen sedis Apostolicæ, credo illam in fide errare non posse,& illius sanctiones esse prorsus indeuiabiles, non quidem ratione personæ, a' qua procedunt:quoniã cum homo sit,consequens erat,ut errare posset: sed ra- Grego.

Greg. tione cathedræ,quam regit,& moderat. Nam personæ alioqui indignæ Deus dona gratiarꝫ impartiri solet pp officium,quod administrat. Nam(ut de alijs taceam)
Ioã. 11. Cayphę pp pontificiã dignitatem qua honestatus erat, datum est de humani generis redemptione per Christi mortem facienda prophetare.Multo ergo magis dignũ erat,ut illi,qui totius ecclesiæ est pastor,& rector,Deus ueritatis indeuiabilis priuilegiũ concederet. Sic.n.Christus se facturꝫ promisit,dicens:Ego rogaui ꝑ te Petre,ut
Luc.22 non deficiat fides tua,& tu aliqñ conuersus cõfirma fratres tuos.Qũo aũt deficiet Petri,hoc est,Apostolicæ sedis fides,illo pro ea rogante,qui semper exauditur.Aut qũo oues errantes reducere posset,aut uacillantes confirmare si illarꝫ pastor,& rector erraret perinde ac illæ? Ideo beatus Leo in sermone secundo suæ ordinationis, hanc Christi ꝓmissionem pertractans,ait: Specialis cura a Dño,Petri suscipitur,& ꝑ fide Petri proprie supplicatur,tanquam aliorũ status certior sit futurus si mens Principis uicta non fuerit.In Petro ergo oĩum fortitudo munitur,& diuinæ grãæ ita roboratur auxilium,ut firmitas,quæ per Christũ Petro tribuitur, per Petrum Aplis conferatur.Hæc beatissimus Leo Papa.Si qñ forte aliquis Romanus Pontifex in definitione fidei errauit,inde euenire potuit,quod non tantam quantam debebat,adhibuit diligentiam,antequam sententiam proferret,qm̃ uel rem non plene(ut decebat)examinauit, uel non eos, quos oportebat,cõsuluit.Eo.n.euentu errauit, ut particularis persona,non ut Cathedræ moderator,& rector. Errauit tunc hõ,qui in sede Aplica erat: sed non errauit sedes Aplica,qm̃ sedes Aplica(ut supra ex beato Gregorio ostẽdimus)nihil sine maturo examine iudicat.Cũ aũt sic iudicat,errare illa non põt,quia Deus in medio illius existit,ne a uera fide moueatur.Cum igitur hoc priuilegio Deus Aplicam sedẽ donauit,ut errare illa nõ possit, cõsequens est,ut ĳs,q̃ ab illa maturo examine ꝑhabito in rebus fidei definita,& iudicata sunt:omnes credere te

neantur, & siquid contra illa pertinaciter asseratur, hæreticũ sit necessario iudicandum. Vnde beatus Hieronymus Damaso Papæ scribens, ait: Hæc est fides Papa beatissime, quã in Catholica didicimus ecclesia, quãq; semper tenuimus, in qua si minus perite, aut parũ caute forte aliquid positum est, a te emendari cupimus, qui Petri, & sedem, & fidem tenes. Si aũt hæc nostra confessio Apostolatus tui iudicio comprobatur, quicunque me inculpare uoluerit, se imperitum, & maleuolum, uel non ẽe Catholicum: sed hæreticum comprobabit. Hæc Hieronymus. Per hanc uiam conuincimus has propositiones esse hæreticas. Hiero.

Confessio sacramentalis est solum de iure humano.

Animæ iustorum in gratia decedentium non uident clare essentiam diuinam ante diem iudicij.

Hæ duæ propositiones tanquam hæreticas Catholica reijcit ecclesia: illarũ tñ error non tam facile aliunde posset euidenter demonstrari, sicut ex Romanorũ Pontificiũ determinationibus. Nam primam damnauit Syxtus Quartus, cuius decretum ego inserui in eo opere, qđ aduersus omnes hæreses edidi, titulo de confessione. Secundam damnauit Benedictus Vndecimus, & illius decretum positum est in eodem opere, titulo de Beatitudine hæresi sexta.

Quarta uia per quam possumus conuincere assertionem aliquã esse hæreticam, est oĩum sacrorũ doctorũ, q de re illa scripserũt contra illã ꝓpositionem concors sententia. Nam id, quod contra omnium talium sentẽtiam assertum fuerit, hæreticũ esse constabit. Si tñ uni tm̃, aut alteri sacro doctori contradixerit aliqua ꝓpositio, non proinde talis propositio censenda est hęretica, qm̃ taliũ hominum scripta, quamlibet illi sint sancti, & docti: nõ sunt uelut oracula diuina recipienda: quia non constat illa a Deo processisse: sed ab homine, qui falli potuit. Nihil aũt obstat, ut eum, qui falli potuit, falsum fuisse dicamus. Neque etiam est æquum, aut rationi consentaneũ:

ut ei,q & falli,& fallere pōt, qualis est quisqs purus hō
sub gehennæ cōminatione credere teneamur:qm̄ hac ra
tione euenire oporteret,ut sæpisime falsa pro ueris, &
uera ꝑ falsis recipere teneremur:qd' nefas est dicere. Ve
rum & si singulorꝫ sanctorꝫ scripta non sint sic ꝑ lege te
nenda:ut impium sit ab illis discedere:oīum tñ sacrorum
doctorꝫ de rebus fidei concors sententia, cui nunquam
ab ecclesia, aut ab alijs uiris Catholicis impune contra
dictum est,pro uera ecclesiæ definitione tenēda erit.Nā
Eph.4 (ut beatus Paulus ait)ad hoc nobis dedit Deus,quosdā
Apostolos,alios prophetas,alios doctores: ut iam non
simus paruuli fluctuantes,& circunferamur omni uento
in nequitia hominum,in astutia ad circūuentionem er-
roris.Si ergo ad hoc dati sunt,ut non erremus,nō est pos
sibile,ut oēs simul errauerint,qui,ut nos non erraremus
missi sunt.Pręterea sacræ literę ad ueteres doctores nos
mittūt,ut ab illis doceamur,quo fit,ut eadē lege nos il-
lis credere teneamur. Frustra siquidē ad illos accedere
iuberent:nisi illorū doctrinam suscipere teneremur. Sic
De.32. .n. Moyses ait:Memento dierum antiquorꝫ, cogita ge-
nerationes singulas,interroga patrem tuum, & annun-
ciabit tibi,maiores tuos,& dicēt tibi. Rursum omnium
sacrorꝫ doctorꝫ concors sententia, cui nunquam impu-
ne aliquis contradixit apertissime conuincit illam esse
etiam totius ecclesię sententiam:qm̄ si illi sacri doctores
omnes errassent,illorꝫ errorem per tot sæcula protractū
ecclesia non dissimulasset. Quo fit, ut ecclesia ad illorū
omnium sententiam semper tacens, illis consentisse ui-
deatur: qm̄ si non consensisset, nec etiam tacuisset. Nū
quam enim uerius dici potest, ut qui tacet consentire ui
deatur, quam cum res est adeo seria, ut tacere sit perni
tiosum, loqui uero & utile, & necessarium.Error enim,
cui non resistitur (ut Innocentius Papa ait) approba-
Innocē tur, & ueritas cum minime defensatur,opprimitur.Ne-
tiꝰ pri- gligere quippe cum possis perturbare peruersos, nihil
mus. aliud est quàm fouere.Nec caret scrupulo societatis oc-

cultę qui manifesto facinori desinit obuiare. Hæc Innocentius, & habentur hæc uerba. 83. distinct. cap. Error. Sed quia de hac re satis prolixe disputaui in libro primo contra omnes hęreses capite septimo: ideo superfluum iudicaui longius de hac re hic disputare. Hoc tamen solum colligamus omnium sacrorum doctorum tam præsentium, quàm prętéritorum concordem de aliqua re sententiam æque efficax esse argumentum ad hęresim reuincendam, sicut esset ecclesiæ uniuersalis definitio: quoniā ea, quę ab omnibus sine ecclesię contradictione de rebus fidei tradita est sententia, ab eadem ecclesia uidetur fuisse approbata dum tacuit, quia nisi probasset contradicere tenebatur, ne cum propheta Esaia diceret: Væ mihi: quia tacui. Hac uia pugnauit Hieronymus contra Eluidiū. *Esa. 6.* Nam ut perpetuam Dei genitricis Mariæ uirginitatem contra illum ostenderet, cum expressa sacræ scripturę testimonia pro hac re deessent, potissimum usus est testimonio sacrorum uirorum, qui illum præcesserunt. Deinde quinta synodus contra Macharium Antiochenum Epm cōgregata, plurimum roboris tribuit testimonijs sctōrum patrum. Sic. n. ait. Sequimur per omnia sctōs pr̄es, & doctores ecclīæ. Athanasium, Hilarium, Basilium, Gregorium theologum, & Gregorium Nissenum, Ambrosiū, Augustinum, Theophilum, Ioannem Constantinopolitanum, Cyrillum, Leonem Portium: & suscipimus oīa, quæ de recta fide, & condemnatione hæreticorum exposuerunt. Hæc ex quinta synodo. Ex quibus apertissime constat magnam authoritatem ad hæreses reuincēdas: hr̄e omnium sctōrum uirorum, qui nos præcesserunt, concordem sine contradictione sn̄iam. Quinque igr̄ sunt uiæ, per quas propositionem aliquā conuincere possumus esse hæreticam: extra quas credo nullam aliam esse. Quo fit, ut assertio, quę nulla istarum uiarum, quas nunc pertractauimus, potest de hęresi conuinci, talis quāuis debeat alia nota maculari merito hęretica dici non possit. Et assertor, quamuis pertinax illius propositionis quę non potest aliquo

Quinta Synodus.

istorum modorum de hęresi conuinci,non poterit hęreticus censeri,& uelut talis merito puniri.

Quis possit de haeresi iudicare, & sententiam cui omnes obedire teneantur, ferre. Caput V.

Quamuis hæresis definitionem statuimus, per quam cognosci posset,quæ ꝓpositiones sint hæreticæ dicēdæ, & quæ non, sæpe tñ circa multas ꝓpositiones dissensiones oriuntur inter uiros doctos in iudicio de illis ferēdo, quibusdam dicentibus illas merito esse hæreseos nota maculandas, quibusdam contra asserentibus illas esse Catholicas,aut saltem non posse citra iniuriam hæreticas appellari. Nec ista contentio contingit, fidelibus cōtra solos hæreticos: sed ipsi fideles Catholici, & docti, ab inuicem dissentiunt, & de hac re sæpe contra se inuicem pugnāt. Necessarium ergo est iudicem ueꝝ in hac controuersia agnoscere, penes quem sit ptās sniam dicēdi,ut lites omnes,& dissensiones tollant̃. Alioqui si nullus de hac re sit iudex,cuius definitioni omnes obtemperare cogant̃:sed liberꝝ sit cuiqꝫ ꝓ arbitrio sentire, nullus erit,qui hastam in certamine abijcere uelit. Fieret igitur hoc pacto,ut in multis rebus ad fidem spectantibus,nihil certum haberem⁹: sed anceps semper,& dubia esset snia,ppea qđ inter omnes uiros fideles & doctos, de illa snia non cōueniret. De hac re & si in illo opere,quod
Lib. 1. cap. 8. aduersus oēs hæreses edidi abunde me dixisse credam: hic tñ aliqua īde repetere, plura ēt addere decreui,ppea qđ,quę in hoc opere agimus,omnia ad iudiciale foꝝ diriguntur. Ac ꝓinde necessarium fore existimaui rē istam plenius absoluere,ut ante oīa plenam, atqꝫ firmissimam iudicis ptātem omnibus declaremus. Admonere tñ imprimis lectorem decreui,ne putet me in hoc capitu. dissere de iudice hæreticoꝝ,qm̃ de hac re ualde diuersa est disputatio. Multi.n.sunt,qui hæreticos iudicare,& punire pñt,q tñ de hæresi (ut mox dicemus) sniam dicere nō ualent. Omnis tñ,qui de hæresi iudicare pōt, hęreticum iudicare,& punire potest. Postq̃.n.is,cui interest,cēsuit

assertionem aliq̄ esse hæreticam, ipsemet, uel alius, cui hoc cōmissum est pōt assertorem illius ꝓpositionis pertinacem, hæreticum iudicare, & uelut talem punire. Iudicem hæreseos Lutherus dicit esse solam sacram scripturam, ad quam solam omnis ꝓuocatio, uel appellatio facienda est: qm̄ per solam illam (ut ait) omnes lites circa fidem ortæ sunt dirimendæ. Perspexit quidem callidus hō sibilo serpētino afflatus, tam apertam esse iudicis necessitatem, ut nulla posset uerboꝝ astutia celari, ac ꝑinde talem decreuit iudicem eligere, qui snīam ꝓferre nō posset. Nam etsi scriptura ipsa recte intellecta (ut præcedenti capitulo diximus) ualidissima sit ad hæreses reuincendas, cum tñ de illius intelligentia est contentio, ipsamet non poterit esse iudex: præsertim cum alius scripturæ locus apertissimus deest, per quem posset is, de quo dubitat̄ elucidari. Præterea si de scriptura ipsa est q̄stio, an sit sacra dicenda, nō poterit ipsamet esse iudex: quia tunc erit abire in infinitum. In ꝓpria causa nullius testimonium est ualidum dicente Xp̄o saluatore nr̄o: Si ego testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum non est ueꝝ. Si dicas unam scripturam per aliam ꝓbari esse sacram, tunc erit hac rōne abeūdum in imensum sine fine, aut oportebit necessario aliq̄ contentionem carere iudice: ut puta, si de prima scriptura ex cuius testimonio cæteræ omnes pendent, ut sacræ dicant̄, fieret contētio. Accedit ad hæc, qđ multa sunt, ad quę credenda cōpellimur, quæ tñ scripturæ sacræ testimonio ꝓbari non pn̄t: qm̄ (ut dicit btūs Ioānes multa alia fecit dn̄s Iesus, de quibus Euangelistę nullam ꝓrsus fecere mentionem, quæ tñ ecclīa Catholica firmissima fide tenet, & docet. Sed opus est, ut illis, q̄ ꝑ se adducit Lutherus, rn̄deam⁹. Obijcit.n.nobis illud, qđ Xp̄s apud Ioannem ait: Scrutamini scripturas: qm̄ illę testimonium perhibēt de me. Et certe si bn̄ aduerteret Lutherus, intelligeret se suo gladio transfigi: qm̄ ex illo loco solum colligit̄ scripturas esse testes, non iudices. Nō.n. dixit: Scrutamini scripturas:

Ioā. 20

Ioā. 20

Ioan. 5.

qm̄ illæ ferunt iudicium de me. sed dixit: Scrutamini scri
pturas: qm̄ illæ testimonium perhibent de me. Testium
aūt officium non est sn̄iam dicere: sed solum testimoniū.
Ad iudicem uero spectat testium dicta audire, & scruta
ri, quibus auditis iuxta illoꝝ testimonium sn̄iam dicet.
Quapp nos fatemur, iuxta scripturæ sacrę testimonium
sn̄iam esse dicēdam qm̄ (ut p̄cedenti capitulo diximus)
illa efficacissimus est testis ad hæreseos cōdemnationē:
sed op⁹ est iudice, qui huius testis dicta scrutetur, & exa
minet: qm̄ hoc sublato ipsius testis dicta quilibet peruer
tet, cum quilibet præsumat sacram scripturam ꝑ suo ar-
bitratu interpretari. Hac igr̄ insana Lutheri sn̄ia reiecta,
ego ueꝝ, & indubitatum in causa fidei iudicem censeo
esse concilium gn̄ale recte, ut decet, congregatum. Ad
huius autem sn̄iæ confirmationem multæ, & urgentissi-
mæ suppetunt rōnes. Prima est, qđ cōcilium tale uniuer-
sam repręsentat eccl'iam, de qua omnes uiri Catholici
censuerunt illam tantæ esse ptātis, ut illius iudicia, & de-
Augu. creta uelut oracula diuina dixerint esse recipienda. Au-
gustin⁹ siquidem in Ep'la ad Casulanum presbyterum,
contemptores eccl'iasticaꝝ consuetudinum, uelut præ-
uaricatores, diuinaꝝ legū coercēdos putat. Et (ut alios
Irenę⁹ uitandæ ꝓlixitatis causa omittā) Btūs Irenæus martyr,
lib. 3. aduersus hæreses cap. 4. ait. Tantæ igr̄ ostensionis
quum sint hæc, non oportet adhuc quærere apud alios
ueritatem, quam facile est ab eccl'ia sumere quum Ap'li
quasi in depositorium diues plenissime in eam contule-
rint omnia, quæ sunt ueritatis, ut omnis quicunq; uelit,
sumat ex ea potum uitæ. Hæc est.n. uitæ introitus, om-
nes autē reliqui fures sunt, & latrones. Propter qđ opor
tet deuitare quidem illos, quæ autem sunt eccl'iæ, cū ma
gna diligentia diligere, & apprehendere ueritatis tradi-
tionem. Quid.n. & si qn̄ de aliqua modica qōne disce-
ptatio esset, nōne oportet in antiquissimas recurrere ec-
clesias, in quibus Ap'li conuersati sunt, & ab eis de p̄nti
qōne sumere, qđ certum, & rei liquidum est? Quid aūt

si neq; Apl'i quidem scripturas reliquissent nobis, nõnne oportebat ordinem sequi traditionis, quem tradiderunt ijs, qbus cõmittebant eccl'ias? Hæc Irenæus martyr. Cuius authoritas tanto cæteris omnib⁹ præstat, quanto ille sunt Apl'is ꝓpinquior. Nam Polycarpi martyris fuit auditor, quem Ioannis Euãgelistę discipulum fuisse multoꝝ historiæ cõmemorant. Cũ ergo ex hoꝝ, & alioꝝ multoꝝ testimonio constet eccl'iæ authoritatem tãtam esse, ut illius iudicijs, & decretis, omnes fideles tenẽatur per omnia obedire, cõsequens est, ut hæc eadem authoritas sit in gñalibus concilijs recte (ut decet) cõgregatis. Concilia siquidem gñalia ul'em repſentãt eccl'iam ppea qd' omnes illi, ad quos spectat de fide, & moribus definire ad illa conuocantur, & omnibus talibus loquendi facultas conceditur. Non.n. spectat ad omnes docere, et de lege iudicare: sed ad solos sacerdotes. Hoc.n. Malachias ꝓpheta testatur sic inquiens: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem exquirent de ore eius, quia angelus Dñi exercituum est. In corpore humano nõ oĩa membra eũdem actum hñt, ita (ut Paulus ait) multi unũ corpus sumus in Xp̃o, singuli aũt alter alterius membra hñtes donatiões scdm grãm, quæ data est nobis, differẽtes. siue ꝓphetiam scdm rõnem fidei, siue ministerium in ministrando, siue qui docet in doctrina. Vides qual'r iuxta Pauli snĩam officia in eccl'ia sunt diuersa, quæ non omnia omnibus competũt, quemadmodum actus corporis sunt diuersi iuxta membroꝝ diuersitatem. At cũ membrum quodlibet actum sibi competẽtem exercet, totum corpus illud agere dr̃, quamuis non omnia membra illud agant. Vt (grã exempli) hõ dr̃ uidere, quamuis nec manus, nec pes uideat: sed solus ocl's: hõ dr̃ audire, quamuis sola auris audiat. Idem igr̃ de corpore mystico qd' est eccl'ia, dicendum erit, ita ut quæ à concilio gñali recte congregato ordinata sunt, à tota ecclesia fuisse decreta, & diffinita dicamus, ppea qd' omnes illi, ad quos in eccl'ia spectat de fide tractare in illo conuenerunt, aut

Mal. 2.

Ro. 12.

saltem,ut uenirent,uocati sunt,Sic.n.cum Apl'i,& seniores conuenerunt Hierosolymis ꝓ decidēda illa magnifica qōne de legalium cessatione,cōuentus ile Apl'oꝝ, & senioꝝ uocatus est omnis eccl'ia, quāuis multi tunc erāt alibi Xp̄iani,qui ibidē congregati non erant.Nā postq̄
Act.15 retulit illius qōnis definitionem, liber Actuum Apl'oꝝ hæc,quæ sequuntur,subiungit.Tunc placuit Apl'is,& senioribus cum omni eccl'ia,eligere uiros ex eis, & mittere Antiochiam.In quibus uerbis satis aperte conuentus ille Hierosolymis cōgregatus, uocatꝰ est omnis eccl'ia. Cum ergo concilium recte congregatum uniuersam repręsentet eccl'iam,oportet,ut oēm illam ptātem in concilio recte congregato esse credamus,quam in ul'i eccl'ia residere,fideles Catholici credunt.Est adhuc alia,& nō minus urgens rō,quæ nos mouet, ut credamus ptātem de hæresibus iudicandi esse in toto concilio firmissimā: quia uidelicet concilium legitime adunatum nullo modo errare pōt in fide.Dignum quippe est,ut fides,quę supremæ,& infallibili innititur ueritati, talem etiam hēat iudicem,qui errare non possit. Concilium aūt gn̄ale legitime coactum,nullo modo in fide,aut moribus decipere,aut decipi pōt,ꝓpea qd̄ a Sp̄u sc̄tō,qui illi semper adstat,regitur in omnibus,quæ definit,& iudicat.Zam & hoc ip̄m Xp̄s saluator noster promisit ecclesiæ, dicens: Ego rogabo p̄rem, & alium paracletū dabit uobis, ut
Ioā.14 maneat uobiscum in æternum. Quę uerba non ad solos Apl'os referenda sunt:sed ad ul'em eccl'iam, cui ꝓmittit Sp̄us sancti p̄n̄tiam ad finem usq̄ seculi. Apostoli.n. nō
Mat. 18. erant usq̄ ad finem seculi duraturi. Deinde apud Matthæum iteꝝ ait:Si duo ex uobis consenserint super terrā de omni re quacūq̄ petierint,fiet illius a p̄re meo, qui in cœlis est.Vbi.n.sunt duo, uel tres congregati in nomine meo:ibi sum in medio eoꝝ. Et si hoc Christus promisit se factuꝝ,cum duo,aut tres fuerint in noīe illius congregati,multo liberalius hoc faciet cum totum gn̄ale concilium fuerit legitime congregatum.Hæc aūt ptās iudi-
candi

candi de fide non est in prouincialibus concilijs: qm̄ cōcilia talia errare pñt in fide: sicut de multis uerissima historiaꝝ relatione, errasse scimus. Nam (ut alia omittā) concilium Carthaginense, in quo cum beato Cypriano martyre octoginta conuenere Epi, decreuit hæreticos, & ab hæreticos baptizatos, cum ad ecclesiæ cōionem redirent, debere iteꝝ baptizari. In hac tñ snīa concilium illud errasse, nullus est fidelis Catholicus, qui dubitet. Cum igr̄ prouincialia concilia errare contingit, illoꝝ errores authoritate gñalium cōcilioꝝ corriguntur. Vnde August. lib. 2. contra Donatistas ait: Et ipsa cōcilia, quæ per singulas regiones, uel ꝓuincias fiunt, plenarioꝝ cōcilioꝝ authoritati, quę fiūt ex uniuerso orbe Christiano, sine ullis ambagibus cedere cum experimento eoꝝ aperitur. Hæc ille. Siquis uero a me petat qualem habeant authoritatem, definitiones, aut decreta fidei, quæ cōcilia prouincialia dederunt, de quibus non constat legatū sedis Apostolicæ habuisse, aut Papæ authoritate confirmata fuisse, ut sunt multa Galliæ, & Hispaniæ concilia. Rñdeo, qđ si illoꝝ definitionibus nunq̄ postea ecclesia contradixit, sunt ab omnibus ꝓ uera, & indubitata fide tenenda. Quia etsi illoꝝ expressa confirmatio nō pateat, tacito tñ totius eccesiæ consensu sunt confirmata, cum nunq̄ fuerint per alia concilia correcta. Nam si illa concilia errassent in fide, nunquam ecclesia dissimulasset: sed (ut moris suæ est) statim illoꝝ errori per contraria decreta occurrisset. Et idem per omnia dicēdum est de uniuersitatibus, aut studioꝝ academijs: ut penes nullam eaꝝ sit ptās de fide iudicandi: ita ut illius iudicio omnes obtemperare cogantur: qm̄ talis academia, sicut ꝓuinciale concilium errare potest in fide. Non est. n. cōuentus ille, ꝓ quo Deus rogauit, ut eius fides non deficeret. Ac proinde illas errare contigit sæpe. Nā (ut de alijs taceam) manifestum est multas academias errasse hoc nr̄o seculo in causa mr̄imonij, qđ contractum est inter Hēricum Octauū huius nōis Anglię Regē, & Catheri- Aug.

nam relictam à fratre eiusdem Hērici defuncto. De hoc siquidem matrimonio aliquæ academiæ quarū una fuit Parisiensis, censuerūt, esse prorsus nullum, propterea qd leges, apud leuiticum datas, quæ huic matrimonio contradicere uidebantur, nunc post datum Euangeliū obligatorias esse contendebant. Contrarium tñ uerum esse constitit: qm̄ maturo de hac re (ut decebat) prius habito fratrum consilio, & oībus orbis academijs consultis, & multis de hac re inter uiros doctos habitis disputationibus, tandem Clemens huius nominis Septimus Pōtifex, qui tunc uniuersæ præsidebat ecclesiæ, censuit pfatum matrimonium fuisse ualidum, & leges Mosaicas, q̄ huic matrimonio repugnare uidebantur: esse inter iudicialia pcepta cōmemorandas & per consequens p xpi mortem abrogatas. Verum & si aliqua propositio non sit dicenda hæretica: quia definitioni alicuius prouincialis concilij, aut alicuius academiæ contradicit, erit tñ de hæresi suspecta dicenda, & illius doctrina, & pdicatio poterit merito ab his, quibus hęc incumbit, interdici: nisi alia forte illi faueret àcademia, aut aliquem haberet doctorem uere Catholicum, qui illā docuerit. In hoc enim euentu dicimus illam, nec suspectam de hæresi dicendā, ob hoc solum, quod talis, aut talis academia censuit esse hæreticam, pſertim si doctor, qui illam defendit, nō leuibus rōnibus fuerit adductus ad illius assertionem. Post concilia generalia supremum locum in definitionibus fidei tenet summus Pontifex: quoniam is totam ecclesiā repręsentat, eo quod sit totius corpis caput. Sic enim dicit Augustinus super Ioānem. Petrus qñ claues accepit, ecclesiam sanctam significauit. Hæc Augustinus. & hñr 24.q.1.cap. Quodcūque. Et ob hanc cām prælatus, q alicuius ecclesiæ curam gerit, uocatur ecclesia, ut patet. 7. q.1.cap. Scire debes. & expressius hr̄ in Euāgelio eo loco, ubi qui duas fratris monitiones audire noluit ecclesię reuelari iubetur. Prælatus siquidem, illo loco ecclesia appellatur, & q̄ illi uelut iudici dñr, ecclesiæ dicta esse cen-

[Margin notes: Augu. (beside "repręsentat"); Matth. (beside "co, ubi qui duas")]

sentur. Ad eundem modum ego nunc faciendum esse censeo, ut si de fide aliqua subsit dubitatio: Romanus Pontifex de illa interrogetur &(q̄m ille locum beati Petri tenet, & toti p̄est ecclesiæ) q̄ ille responderit, totius ecclesiæ fidem esse credamus. Nam qui oībus p̄positus est, omnium causas iudicare poterit, p̄sertim illas q̄ totam cō cernunt multitudinem, qualis est res ad fidem spectans. De hac re plurima sunt uirorū sanctorꝝ testimonia. Beatus Hieronymus in epistola ad Damasum Papam, ait. Hæc est fides Papa beatissime quam in catholica didicimus ecclesia, quāq; semper tenemus, in qua si minus perite aut parum caute forte aliquid positum est, emendari cupimus a te, qui Petri sedem & fidem, tenes. Si aūt hæc nostra confessio, Apostolatus tui iudicio cōprobatur, q̄cunque me inculpare uoluerit, se imperitum, uel maleuolum, uel etiam non Catholicū, sed hæreticum cōprobabit. Hæc Hieronymus, & hn̄r hęc uerba. 24. q. 1. c. Hæc est fides. Innocentius Papa huius noīs primus uir sanctitate perinde ac doctrina clarus in epistola ad Mileuitanum concilium ait. Quoties rō fidei, uentilatur, arbitror omnes fratres & coepiscopos nostros nō nisi ad Petrū, id est, nominis & honoris authoritatem referre debere, uelut nunc retulit uestra dilectio, quod per totum mundum possit ecclesijs oībus in cōmune prodesse. Hæc Innocentius, quæ uerba etiam citātur à Gratiano in decreto, eadem causa & qōne supra proxime expressis. Iulius Papa huius noīs primus in epistola cōtra orientales pro Athanasio, sic ait. Scripsi nobis, & oībus qui in Antiochiam contra Aṗricam, canonicamq; regulam nobis in consultis fueratis cōgregati arguens uos primum de iniurijs literarum, deinde cur Athanasium suosq; confectatores, ad uestrum concilium conuocassetis, canonibus scilicet p̄cipientibus nihil extra Romanum decerni Pontificem, cui hæc & maiora ecclesiarum negotia tam ab ipso dn̄o, quàm ab oībus uniuersorum conciliorum fratribus, speciali (ut iam dictum est) priuilegio contradita

Hi. ro.

Inno. 1.

Iul. p̄p.

Inno.3. sunt. Hæc Iulius Papa. Denique Innocētius Papa huius nominis Tertius, ait. Maiores ecclesię causas p̄sertim articulos fidei contingentes: ad Petri sedem referendas intellexit, qui cum q̄renti domino, quem discipuli dicerent
Mat. 16. ipsum esse, respōdisse notabat: Tu es Christus filius Dei uiui, & pro eo dn̄m exorasse ne deficiat fides eius. Hæc Innocētius Tertius. Quæ uerba hn̄r extra de baptismo, & eius effectu, in cap. Maiores. Per hæc q̄ citauimus testimonia, aperte conuincitur hanc de rebus fidei decernendi potestatem, non esse apud aliquem inferiorē Episcopum. Et quod ita, ut factum est, fieri oportuit, rō ipsa suadet, qm̄, quod omnes tangit (ut regula iuris decernit) ab oĩbus approbari debet. Non est aūt res aliqua, q̄ magis spectet ad oēs, quàm fides: qm̄ ob hanc cām fides uera appellatur Catholica: hoc est uniuersalis: quia illam omnes Christiani amplecti tenētur. Vna siquidem est totius ecclesiæ fides: sicut Paulus ait. Vna fides, unum
Eph. 4. baptisma. Cum ergo causa, q̄ de fide tractatur, res sit talis, quæ uniuersam concernat ecclesiam, colligitur, ut sn̄ia, q̄ lites de fide oriētes iure dirimere possit ab oĩbus approbetur, uel ab illo, qui oĩbus præest, qui (ut diximus) pro omnibus loqui potest, & cuius dictum, ab oĩbus dictū esse, merito censeri debet. Nullus ergo inferior Ep̄s aut totum collegium cui pręest potest in causa fidei sn̄iam dicere, cum hæc talis sit, quæ ad totam spectet ecclesiam. Nam quod de fide esse semel constiterit, oēs illud sub interminatione gehennæ credere tenebuntur. Si quis uero nobis obijciat, id quod dicitur in capitulo, Ad abolendam, extra de hæreticis, excōicatos uidelicet esse omnes hæreticos, quos Romana ecclesia aut Episcopi in suis ecclesijs declarauerint hęreticos. Ex quibus uerbis forte alicui uidebitur datam esse Episcopis potestatē de hæresi iudicandi, sed non ita est. Datur quidē potestas iudicādi de persona illius qui in apertam & manifestā hęresim lapsus est, ut illum declarare possit hæreticum nisi resipiscere uoluerit. Non tamen per illa uerba cōcessa est ullo

modo potestas iudicandi de contētione super fidē orta, præsertim cum res est dubia: qm̄ hęc potestas (ut ex prę fatis testimonijs patuit) soli sedi apostolicæ reseruata est. Et huic nostræ snīæ fauit glossa in cap. Quoties 24. q. 1. in uerbo, nisi ad Petrum. Sic enim ait. Videtur cōtrarium, extra de hæreticis. Ad abolendam, paragrapho ad hoc de Episcopali. nā ibi innuitur quod illi sunt uitandi, tanquā hæretici quos Episcopi uitādos dixerūt. Sed dic quod illud intelligēdum est, qn̄ aliquid tale dicunt quod certum est esse hæresim, hic uero, ubi dubium est, Hæc glossa. Ex quibus satis aperte constat, penes Epm̄ inferiorem Romano Pontifice non esse potestarē decernendi, & definiendi in re dubia circa materiā fidei. Caueant ergo hæreticoꝝ inquisitores ne temere hanc sibi potestatem arrogent: inqsitores se esse intelligant, non iudices. Et si iudices sunt, hęreticoꝝ iudices se esse agnoscant, non hæresum. Prius quidē incumbit illis ut omni diligentia adhibita, uiros doctos de illa re consulāt, non unum aut alteꝝ tm̄ sed plures. Si his recte peractis, de propositione asserta constiterit esse hæreticam, ipsi iudices sunt qui contra illius assertorem procedere possunt, & si ille resipiscere contēpserit, potestatem hn̄t illum iuxta sanctiones ecclesiasticas puniendi. Si uero de propositione asserta non cōstat an sit merito hæretica dicēda, an nō: propterea quod inter doctos & fideles uiros de re illa non conuenit, alijs hæreticam, asserētibus, alijs uelut Catholicam eā defendentibus, tunc male facerēt inquisitores si de propositione illa sniam dicerent: qm̄ eo euentu debent rem illam ad iudicium sedis apostolicæ deferre, ad quam spectat de maioribus causis prę sertim articulos fidei concernentibus, iudicare. De hac re ita præcepit Pelagius papa, & hn̄t eius uerba in decreto. dist. 17. cap. Multis. Si uero (inquit ille) in qualibet ꝓuincia ortæ fuerint qōnes, & inter prouinciæ Episcopos discrepare cœperit ratio, atque inter ipsos dissidentes non conueniat, ad maiorem tunc sedem referantur, Pel. pp.

etsi illic quidem facile & iuste non discernunt, ubi fuerit synodus regulariter congregata, & canonice, & iuste iudicentur. Maiores uero & difficiliores qõnes (ut sancta synodus statuit, & beata consuetudo exigit) ad sedem semper referantur apostolicam. Hæc ibi. Et lex diuina per Mosem data hoc idem in Deuteronomio præ
Deu.17 cepit sic inquiens. Si difficile & ambiguum apud te iudicium esse prospexeris, inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & non lepram, & iudicũ intra portas tuas, uideris uerba uariari, surge & ascẽde ad locum quem elegerit dñs deus tuus, ueniensq; ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit illo tempore quęresq; ab eis, qui iudicabunt tibi iudicij ueritatem. Et facies quodcunque dixerint qui præsunt loco quem elegerit dñs, & docuerint te iuxta legem eius sequerisq; sententiam eorum, nec declinabis ad dexterã, neque ad sinistram. Hactenus in Deuteronomio. Sicut tunc in lege Mosayca dubium lepræ iudicium ad sacerdotes, & iudicem, qui tunc præerat, deuoluebatur: ita nunc in lege Euangelica, dubium de fide iudicium per solum summum Pontificem definiendum est. Alioqui non satis Deus suæ prouidisset ecclesiæ, si illi non reliquisset iudicem qui lites circa fidem ortas dirimeret: & quẽ in rebus dubijs cõsuleret. An autem in definitionibus fidei Papa errare possit, an non, res est inter theologos controuersa, de qua re quid ego sentiã, cap. proxime sequenti paucis uerbis declarabo. Hoc tamen dico, & firmissime teneo, quod licet Papa errare possit in fide, & re uera erraret: oẽs tñ illius definitionem amplecti deberent, quousque ecclesia illam dãnaret, ut erroneam, aut per aperta scripturæ sacræ testimonia constaret de illius errore. Sic autem errantibus, & definitioni Papæ obtemperantibus non imputaretur error ad peccatũ: quia obedientia illos excusaret. Dominus enĩ dixit: Facies quodcunq; dixerint, qui præsunt loco, quẽ elegerit dñs, & docuerint te iuxta legẽ eius, sequerisque sñiam eorũ. Hic tñ

admonere oportuit lectorẽ,quòd licet Epi, aut Inquisitores hæreticorꝝ non possint de hæresi,pſertim cum res est dubia,cẽsere,& definire: possunt tñ aut propter solã dubitationẽ,quæ de tali propositione hr̃, aut pp uitandum scandalum,quod ex illius doctrina, aut prædicatione oriri posset,aut pp aliam causam inhibere doctoribus,& pdicatoribus,& omnibus alĳs,ne quolibet illam docere audeant,aut publice pręedicare. Siquis uero contra huiusmodi prohibitionem egerit, merito ab illis puniri poterit,non tamen ut hæreticus, sed ut inobediẽs & rebellis, quia cum talis propositio sit dubia & nondum constet illam esse hæreticam,illius doctor aut prædicator aut quicunque alius illius assertor,quamuis fuisset ab inquisitoribus ne illam assereret prohibitus, non poterit iuste ut hæreticus puniri. Non potest enim quis tanquam hæreticus puniri si non constat illum aut propositionem hæreticam asseruisse, aut illi quomodo libet fauisse. Nam ex hoc solum quòd contra inquisitorum inhibitionem aliquid fecit aut dixit, nullus debet hæreticus censeri. Potest tamen hic talis propter talem inhibitionis contemptum merito puniri, & quidem grauiter,pensata prius sua rebellionis grauitate.

An Papa possit alicui committere potestatem censendi de fide,ita ut ea,quæ à legato Papæ fuerint circa fidem definita, sint ab omnibus pro uera fide necessario tenenda. Cap. VI.

Circa ea quæ in proxime præcedenti capitulo definita sunt,dubitatio quædam non parui momẽti oriri potest,cui respõdere decreui, ut rem hanc plene, ut decet, absolutam relinquerem. In præcedenti siquidem capitulo dixi,penes summum Põtificem sitam esse potestatem definiendi de fide,neminiq; licere ĳs,quæ à summo Põtifice circam fidem definita sunt,contradicere. Dubitari merito potest,an Papa possit hanc definiendi potestatẽ alicui alteri committere, ita ut omnes fideles æqua lege teneantur suscipere eas fidei definitiones quas dederit legatus sedis apostolicæ cui negotium fidei fue-

rit commiſſum, ac ſi ab ipſo ſummo Pontifice fuiſſent datæ, & qui huiuſmodi legati definitionibus pertinaciter contradixerit, ſit perinde cenſendus hæreticus ac ſi definitionibus & decretis circa fidem a ſummo Põtifice datis aperte & obſtinate repugnaſſet? Et quod Papa hanc definiendi poteſtatem in quenquam aliũ transferre ualeat, perſuaderi põt per hoc quod multa alia ſunt quæ Papa agit per cõmiſſarios, quibus cenſendi poteſtatem tribuit, & quæ ab illis decreta ſunt, idem habent robur eandemq́; firmitatem ac ſi ab ipſius ſummi Põtificis ore prodijſſent. Lites nãque per auditores rotæ dirimit. Votorũ diſpẽſationes & alia eiuſdem claſſis multa, ſummo quem uocant, pœnitentiario cõmittit Papa, ut ab illo diuerſis perſonis condonentur. Quæ omnes conceſſiones & indulgentiæ, etiam ſi à ſummo pœnitentiario prodierint, à Papa tñ datę cenſentur, & tantã uim & poteſtatẽ apud oẽs habent, quantam haberẽt, ſi eas Papa ꝓprio ore dediſſet. Qm̃ quod per alios agimus, per nos ipſos agere uidemur. Sicut ergo hæc oĩa q̃ maximi ſunt momẽti, Papa alijs diſpenſanda cõmittit, uidetur, ut ſimili ẽt modo poſſit fidei negocium in aliquem alium, ut ab illo definiatur, transferre. Præterea ex longa, & antiqua eccl'iæ cõſuetudine obſeruatũ eſt, Papam hanc definiendi poteſtatẽ alijs ſępe cõmiſiſſe. Qñ.n. in aliqua ꝓuincia oriuntur de fide diſſidia, Papa conſueuit legatum mittere, & negocium illud alicui ex eadem ꝓuincia mãdare, qui re (ut decet plene cognita, & diſcuſſa, ſententiam ferat, cui oẽs obedire teneantur. In oĩbus gñalibus, & recte congregatis concilijs, quibus Papa fuit abſens, ſemꝑ affuerunt legati ſedis apoſtolicæ, qui nomine ſummi Pontificis fidei definitiones darent, quorũ ſententia, ac ſi ipſius ſummi Pontificis uoce fuiſſet prolata, ſemper fuit ab omnibus ſuſcepta. In Nicæna ſiquidem ſynodo quæ omnium gñalium prima clariſſimaq́; cenſetur, legati ſedis Apoſtolicę fuere. Oſius Cordubẽſis Epiſcopus, Victor et Vincẽtius p̃sbyteri Romani. In cõcilio Ephe-

sino primo legatus summi Pontificis fuit sanctus Cyrillus Alexandrinus Episcopus. Aimarius in libro de synodis dicit Arcadiũ, quendam ex Italia Episcopum fuisse et in eodem concilio simul cum Cyrillo Papæ Legatũ, sed hoc ex gestis eiusdem concilij non constat. In cõcilo Chalcedonensi legati Leonis Papę huius nominis primi fuerũt Iulianus Episcopus et Renatus Presbyter, et post istos missi sunt alij uidelicet Paschasinus Lilibetan⁹ Episcopus, & Lucentius Episcopus Esculanus, & Bonifacius Presbyter Romanus, ut ex gestis eiusdem concilij patet. Et in alijs oĩbus quæ in posterũ absente Papa sunt recte congregata cõcilia, perpetua & inuiolata cõsuetudine hoc obseruatum est, ut legati Papę adessent q illius nomine fidei regulam certissimã designarent. Ex qbus omnibus uidetur Papam hanc potestatem de fide definiendi legatis suis cõmisisse. Hæc sunt quæ ꝑ huius sententiæ confirmatione fortius pugnare mihi uidentur. Verum si rem bene (ut decet) introspiciamus oĩa illa quæ adduximus, parũ certe p̃fatam stabiliunt sententiam & fortiora multoq; magis urgentia sunt quæ contra istã ꝑ contraria possunt adduci sentẽtia. Qua pp ego libentissime ab hac opinione discedo, firmissime tenens Papam non posse in quenquam alium transferre potestatẽ definiendi in negocio fidei, talem qualem ipse habet: sic ut definita ab illo cui hæc potestas fuerit cõmissa, sint tanto robore firmata, ac si ipsius summi Pontificis ore fuissent prolata. Et ut rem istam apertiorem faciã, prius perscrutari oportet, unde Papa habet hoc priuilegiũ ut ipse in causa fidei censere ualeat, & in dubijs circa fidem ortis definitiuam ꝓferre sententiam, cuius definitioni sub interminatione gehennę oẽs obedire tenentur? Et unde est quod nulla alia particularis persona, p̃ter Papã, sed sola uniuersalis eccl'ia aut concilium gñale illam pfecte reprę̃sentans, hoc tanto gaudet priuilegio, ut regulam fidei Catholicæ oĩbus p̃scribere ualeat? Causa certa & indubitata huius tam excellentis prærogatiuæ est multi-

plex sedis apostolicę dignitas. Prima quidem summi Pō tificis dignitas est, quod Deus illum totius ouilis fecit pasto
Ioā. 21. rē, dicens, pasce oues meas. Oēs. n. qui baptismo suscepto fidem Christianam pfessi sunt, oues sunt Christi, quarū oīum curam Deus Petro & successoribus eius cōmisit, illiq́; mandauit, ut eas omnes pasceret. Neq; corporali pastu pascendæ erant oues oēs ab illo, qui relictis oībus rebus pro Christo, tam pauper effectus fuerat, ut nec sibi ipsi satis ad similem pastū haberet, quanto magis pro tam multis reliquis oībus. Spirituali ergo pabulo oues dominicas pascere iubetur Petrus doctrina. s. uerbi Dei. Petrus ergo quia gnālis pastor oēs Christianos fidē Catholicam docere debet, et oēs Christiani siqd de fide dubitant & scire optant, a' Petro ne errent discere debent, & non ab alio: quia nullus alius est oīum dominicarum ouiū pastor. Secunda Petri dignitas est certitudo & infallibilitas doctrinæ suæ, ita ut docendo oues sibi cōmissas, errare non possit, & hoc non a se sed ex donatione Dei qui illi ratione dignitatis semper adsistit, ne in defini
Luc. 22 tionibus fidei erret. Ego rogaui pro te (inquit dñs ad Petrum) ut non deficiat fides tua. Et quia ista certitudo & infallibilitas fidei, nō rationi ipsius Petri, sed ob causam ouium illi cōmissarum concedebatur Petro, statim subdit. Et tu aliqñ conuersus confirma fratres tuos. Ac si aptius dixisset. Ideo pro te rogaui ut non deficiat fides tua, qa tu reliquos oēs in fide confirmare debes. Vt igitur rē hanc tibi commissam plene exercere ualeas, opus est te semper firmum in fide esse. Nam alioqui si Petrus aliqd definiens errasset, necessarium foret, ut oues quæ illum tanquam pastorē sequi debebant, illo errante oēs errarent, aut saltēm erroris occasionē non paruā susciperent. Hoc est priuilegium, sedi apostolicæ, pp uniuersalē ecclesiam quam regendam suscepit concessum, ut qñ ipsam ecclesiam docet fidem, errare non possit. Nolo quidem negare Papam errare posse in fide & posse esse hęreticū, qm̄ de aliquibus fertur ipsos in fide errasse, hoc tñ conti

gīt illis qū loquebanť, aut ſcribebant, aut forte docebāt, ut ſingulares perſonæ & priuatæ. Si tñ loquerentur aut doceret, aut ſcriberent tanquam perſonæ publicæ et officio plationis fungentes, tunc credō quo'd Deus illos errare non permitteret, ne eccleſiam ſponſam ſuam quam ſibi ſpecioſam acqſiuit, illi ſuo errore inficerēt. Nullus dubitat lōge aliām conſyderationē habendam eſſe de ſummo Pontifice quatenus priuatā gerit pſonam, & quatenus gerit publicam. Cū loqtur aut ſcribit aliquid tanquā perſona priuata, non uult omnes ad illa recipienda aut credenda obligari. Cum uero loquitur aut ſcribit ut perſona publica & quatenus ſummus eſt Pontifex, tunc uerbis ſuis aut ſuis ſcriptis oēs ad illa utcunque obligare intendit. Non tñ ſemper ſic illi loquuntur aut ſcribūt, ſiqñ illos aliquid ſcribere contingit. Multa.n.ſummi Pontifices ſcripſerunt, quæ non eo aīo ſcripſerunt ut pro decretis & definitionibus haberentur. Nam (ut de cæteris taceam) uulgatiſſimū eſt rñſum Innocentij quarti, uiri in iure canonico peritiſſimi, qui cum quæreretur an ea quę in iure canonico, ſcripſerat, uellet ab oībus pro lege & tanquam firma decreta teneri? rñdit ſe minime id uelle, ſed liberum cuicunq; relinquere iudicium, ut pro libito ſuo quiſq; ſentiret. Dixit.n.ſe non ut ſummū Pontificem, ſed ut quēpiam aliquem ex priuatis doctoribus, id ſcripſiſſe. Quo fit ut ſi forte aliquid in fide erroneum in hmōi Innocentij ſcriptis inueniretur, nō ſit inde colligendum Papam in fide erraſſe, qm̄ non ut Papa ſed ut priuata pſona id ſcripſerat. Pōt itaque, ut ego ſentio, Papa aliquid contra fidem Catholicam ſentire, Deus tñ nunquam permittet, ut Papa id quo'd male ſentit toti eccleſiæ credendum pcipiat. Sicut non pmiſit Balaam maledicere Iſrael. Nu. 24
His oībus pfatis, et bene conſideratis facile eſt colligere, Papam non poſſe hanc poteſtatē definiēdi in rebus fidei alicui alteri cōmittere qm̄ nō pōt certitudinem & infallibitatem quam ipſe circa definitiones dandas habet, in quenquā alium transferre Null⁹ unquā (qd' ſciam) adeo

hucusque desipuit, ut dixerit legatos Papæ aut comissarios eius errare non posse. Possunt.n. illi errare, cum non sint tanto priuilegio, a deo donati, ut sint infallibiles in definitionibus suis. Non enim rogauit Deus pro legatis aut comissarijs Petri, ut non deficiat fides eorum, sicut rogauit pro ipso Petro. Hæc autem infallibilitas est summe necessaria in illo qui de fide censere debet, ut omnes fideles possit ad suam definitionem suscipiendam obligare. Alioqui oporteret fidem ecclesiæ non esse aliquando certam, si regulæ incertæ & fallibili inniteretur. Ob hanc causam concilijs prouincialibus quia errare possunt, nunquam fuit cõmissa potestas dandi decreta fidei. Ad hos tm̃ limites conciliorum prouincialium authoritas extenditur, ut uidelicet ibidem simultates amputentur, querimoniæ audiantur, mores corrigantur, non tñ ut de fide aliquid ibidem decernatur. Cõcilium siquidem Nicænum, hoc solum illis permisit. Præterea, illa quæ sunt alicui certo ordini aut statui connexa & ab illo depẽdentia, nullus põt alteri extra illum ordinem aut statũ constituto committere. Eucharistiam conficere, pœnitentes peccatores a peccatis absoluere, nullus etiam si Papa sit, põt alteri non sacerdoti cõmittere: quia hæc sunt ordini sacerdotali annexa, & necessario exigunt ordinẽ sacerdotalem, in illo qui aliquod horum exercere debet. Ad eundem modũ Papa non põt cõmittere alicui nõ Episcopo, ut ordinationes faciat, id est, ut sacramẽtum ordinis alicui conferat: qa ut aliqs sacramentũ ordinis possit cõferre, oportet necessario illũ esse Episcopũ. Ex qbus apte colligimus ut Papa nõ possit alicui alteri cõmittere potestatẽ definiẽdi de fide, sic ut illius definitioni oẽs fideles teneãtur obedire, qa (ut diximus certitudo & infallibilitas q̃ ad talem supremã potestatẽ requiritur, est annexa dignitati Papali, et ab illa nullatenus separabilis: qa (ut diximus) pro sola illa rogauit Deus et nõ pro alia ut nõ deficiat fides eius. Rursum, si Papa posset ptãtem definiendi de fide in quenq̃ alium transferre, ad eundem modũ

possęt ēt canonizationem sctōꝝ alicui cōmittere, quia sctōꝝ canonizatio(ut Btūs Thom.docet)res est quodammodo ad fidem expectans. Cui Beati Thomæ sniæ quodammodo fauent uerba q̄ summus Pōtifex dicit in canonizatione alicuius sancti q̄ posita sunt in lib. sacraꝝ eccl'iæ ceremoniaꝝ,& sunt quæ sequuntur. Ad honorem sanctæ & indiuiduæ trinitatis,& exaltationē fidei Catholicæ,ac Xp̄ianæ religionis augmentum,authoritate eiusdē Dei omnipotentis,pr̄is,& filij, & sp̄us sancti, & Btōꝝ Ap̄l'oꝝ Petri & Pauli & nr̄a, de fratrū nr̄oꝝ consilio decernimus & definimus bonæ memoriæ. N.sctūm esse et sctōꝝ catalogo ascribendū, ip̄mq; catalogo hmōi ascribimus. Hæc uerba dicit Papa cum aliquem canonizat:in quibus.i.aduertendum q̄d ait,talem canonizationem fieri ad exaltationem fidei Catholicæ. Si cui uero hæc Beati Thomæ snia non placet,& ꝓrsus negare contendit,sctōꝝ canonizationem spectare ad fidem,tanto impensius nr̄æ fauebit argumentationi,quanto canonizationem ipsam minoris ponderis fecerit ipsa fide. Nam si id quod maius est,uidelicet fidei definitionem Papa pōt cōmittere alteri, multo melius poterit cōmittere id q̄d min⁹ est, uidelicet canonizationem sctōꝝ. Hoc autem nullus sanæ mentis cōcedet,cū sit perpetua consuetudine eccl'ię damnatum. Nam etsi multa ad canonizationē pręuia & exacta Papa alijs cōmittat per illos exequēda,ut puta uitæ inq̄sitionē,testiū examinationē:ipse tñ solus summ⁹ Pōtifex sniam ꝓfert, illum declarans fuisse sctūm, & uelut talem catalogo sctōꝝ illum ascribēs. Nec unq̄ ab ipsis ecclesiæ primordijs ad hoc usq; seculum,fuit auditum, ut Papa alicuius sancti canonizationem legato suo cōmitteret. Demum q̄d sniam certissimam & indubitabilem mihi facit, est perpetua & inuiolata consuetudo ecclesiæ q̄ nunquam ꝓ certis & indubitatis habuit ante sedis apostolicæ definitionem, ea q̄ de fide à legatis eiusdē sedis fuerāt definita. Nec ipsi summi Pontifices illa ꝓ tam certis unq̄ ab

ecclesia haberi uoluerunt, qđ ipse rerum prçteritarum ordo & processus clarissime docet. Nā multæ fuerunt lites de fide in uarijs mundi partibus exortę ad quas dirimēdas Pontifices summi legatos miserunt, qui postq̃ suis sentētijs finem litibus imposuerunt, ipsorum legatorum snię fuere per summorum Pontificum snias confirmatæ uel iterum fuerunt ab ipsis Pontificibus iudicatæ. Quæ res non contigisset, nisi summi Pontifices censuissent sniam suam fuisse necessariam. Huius rei tam multa sunt apud diuersas nationes exempla ut enarrare pigeat: ne tñ testimonio carere uidear, ac pinde rem suspectam dimittam, unum & alterum exemplum pferam. Cum Berēgarius ecclesiæ Andegauensis diaconus contra admirabile Eucharistię sacrm pestiferam p totas Gallias diffunderet hæresim, Hildebrandus sanctæ Romanæ ecclesię cardinalis legatus Victoris scdi qui tūc uſem pērat ecclesiæ, illius hęresim damnauit. Eam tamen Nicolaus Pontifex huius nominis scds qui Victori in Pontificatu successit, Concilio centum & tredecim Eporum Romæ coacto, postea damnauit. Quam sniam à Pontifice dari non fuisset opus si satis omnib⁹ facere posset Hildebrandi legati definitio. Post Berengarium aliquot elapsis sclis surrexit in Anglia Ioannes Vuiclef, qui plurima impia & pestifera dogmata, uerbo, & libris editis docuit. Huius causæ cognitio Archiepō Cantuariensi Aplicæ sedis legato cōmissa est qui re ut decebat plene examinata, ipm Ioannem Vuiclef, & omnes illius hæreses publice damnauit. Post Ionanem Vuiclef paucis aliquot elapsis annis successit in Bohemia Ioannes Hus, qui omnes Ioannis Vuiclef hæreses pertinacissime tutatus est. Quo per summum Pontificem audito huius rei cognitionem Archiepō Pragensi cōmisit, qui omnibus diligenter examinatis, omnes illas hæreses damnauit. Sed utriusq̧ Ioānis hæreses postea Romæ summus Pontifex, & tandem cūcilium Constantiense damnauit. Quæ omnia constant ex decreto sessionis octauæ eiusdem cōcilij. Cum olim

Petrus quidam Osmensis, noua quædam in Hispania doceret, quæ multorum iudicio hæretica uidebantur. Syxtus quartus huius nominis Papa, qui tunc uniuersæ præerat ecclesiæ huius causæ cognitionem cum plenitudine potestatis demandauit domino Alphonso Garrillo Archiepiscopo Toletano, & Hispaniarum Primati. Hic re plene (ut decebat) cum multorum uirorum doctorum consilio examinata, multas illius Petri Osmens. assertiones erroneas & hæreticas esse iudicauit. Post hanc tamen sententiam, res ipsa ad eundem Syxtum deuoluta est, qui omnibus plene circunspectis sententiam præfati Archiepiscopi per bullam publicam confirmauit. Quam sententiæ confirmationem nos in eo opere, quod aduersus omnes hæreses edidimus, in titulo de confessione inserere decreuimus, ut omnibus esset nota, quæ in tenebris latebat. Si ea, quæ a præfatis, atque alijs huiusmodi legatis sedis Apostolicæ fuerunt circa fidem definita, fuissent firmo robore firmata, ita ut necessario ab omnibus fidelibus debuissent pro certa, & indubitata fide teneri, non erat opus Papam suam superaddere sententiam: quia esset rem actam agere. Verum quia ea, quæ a legatis Apostolicis sunt circa fidem definita, pleno robore carent, propterea quod illos in fide errare posse semper ab omnibus creditum est, ideo semper hoc obseruatum est, ut post legatorum definitionem Papa sententiam expressam adderet, quæ ex ore illius procedens, doceret omnes quid circa fidem tenendum esset. Ipsa ergo rerum experientia apertissime docet ipsosmet summos Pontifices nunquam existimasse ea, quæ a legatis suis circa fidem definita erant, debere teneri pro certis, & indubitatis ante ipsorummet Pontificum definitiones. Forte hic mihi aliquis obijciet, sic inquiens. Si ea, quæ a legatis Apostolicæ sedis circa fidem definiuntur, non sunt necessario pro certis habenda, ad quid Papa eos mittit cum superflua, & inanis sit illorum legatio? Respondeo, quod non frustra mittuntur: quia possunt inquirere, & examinare rem, ut postea summo Pontifici referant, sicut fit in canonizatione sanctorum. Deinde & si illi non possint certam, & indubitabilem de fide pro-

ferre sniam, pñt tñ ob aliq͂ urgentem cãm (ut capite ꝓcedenti diximus) de Inquisitoribus ꝓhibere alicuius ꝓpositionis assertionem, cuius definitioni, qui contradixerit, merito punietur, non tñ si res est dubia, ut hæreticus ante Papę definitionem, pſertim si illã se expectare oñdit: sed ut rebellis, & inobediens. Nec solum hoc obseruatum est in definitionibus priuatim datis per legatos sedis Aplicæ: sed etiam in conciliorꝫ definitionibus, quibus legati sedis Aplicæ interfuerunt. Nam post definitionem de fide datam ab eisdem legatis cum toto concilio, semper eccl'ia petiuit sniam summi Pontificis, nec ante ipsius summi Pontificis confirmationem unq͂ certum habere uoluit, & firmum, qđ à legatis eiusdē sedis fuerat definitum. De qua re aliqua uolo ꝓferre testimonia, ex quibus uerꝫ esse, qđ dicimus plenissime constare potest. In illa siquidem celeberrima synodo Nicæna legatus Syluestri tūc summi Pontificis fuit Osius Cordubensis Eps: eorꝫ tñ, quæ ibidem definita fuerant confirmationem petierunt à sede Aplica, ut constat ex epl'a à toto concilio ad summum Pontificem directa, quã placuit hic inserere, ut emendatam redderē, q̃ in multis libris habetur uitiata, & multis mendis plena.

Epistola à Synodo Nicæna directa Syluestro Papæ primo.

Beatissimo Papæ urbis Romæ cum omni reuerentia colendo Syluestro, Osius Eps prouinciæ Hispaniæ ciuitatis Cordubensis, & Macharius Eps eccl'iæ Constantinopolitanæ, & Victor, & Vincentius pſbyteri urbis Romæ ordinati ex tua directione, & cæteri Epi trecenti & decem & octo, in Dño salutem. Qm̃ omnia corroborata de diuinis mysterijs eccl'iasticę utilitatis, q̃ ad robur pertinent sanctæ eccl'iæ Catholicę, & Aplicę, ad sedem tuam Romanam explanata, & de Græco in Latinum redacta scribere confitemur: nunc itaq͂ ad uræ sedis augmentum accurrimus roborantes. Itaq; censeat uestra Apostolica doctrina Eps totius uestrę urbis in unum conuenire, uestrúmq͂ hr̃e concilium: sicut do-

cet myſtica ueritas, ut firmetur nr̃a ſanctimonia, graduſq; fixos, uel textus ordinationis tuæ ſanctimoniæ, noſtra poſſit habere regula: qm̃ decet numerų dictorum tuorų coepōrų a te diſcere gradus, uel ordines conſtituere urbis. Quidquid aũt conſtituimus concilio Nicæno precamur, ut ueſtri oris conſortio confirmetur. Oret beatitudo tua pro uniuerſo concilio. Data. 8. Calendas Iulias. accepta. 13. Calendas Decembris, Paulino, & Iuliano ſummis Conſulibus.

Reſcriptum Syluestri Epiſcopi ad ſynodum Nicænam.

Syluester Eps̃ ſedis Apoſtolicæ, & ſanctę eccl'iæ Catholicæ reuerendæ religionis urbis Romæ, fratribus, & coepiſcopis, qui in Nicęnũ conciliũ conuenerunt in dño ſalutem. Gaudeo uos promptam benignitatẽ ſeruare. Nam & confirmo: figóq; ad doctrinam ueſtrã reclamãtes de myſterio, uel unitate Trinitatis, chriſmatis uos ſecundũ dicta, & doctrinam Euangelicam, ſanctam accepiſſe grãm, de quo examine probo uera fuiſſe, & eſſe manſura quæ in ueſtrum, noſtrumq; manauere myſterium. Meum chirographũ, & diſcipulorų meorų offero in ueſtro ſancto concilio quidqd conſtituiſtis, unà parẽ dare conſenſum, atq; in gremio ueſtræ ſynodi, parua pp diſciplinã eccl'ia alligabo p̃cepta, pp Victorinum qui arbitrio ſuo quidquid uellet affirmabat, & cyclos Paſchę pronũciabat fallaces, ut cum Epiſcopis totius orbis Italiæ examinatam uniuerſitas ueſtri ſancti concilij dignetẽ accipere ueritatem. Et alia manu. Oret pro nobis beatitudo ueſtra ſancti concilij trecentorų decem & octo, ut charitatis, quæ uobis data eſt Dñi nr̃i Ieſu Chriſti, ſeruetur augmentum. Data quinto Calendas Nouembris accepta quarto Idus Februarij, Cõſtantino ſepties, & Cõſtantino Cæſare, quater Conſulibus. Deinde concilio Chalcedonenſi inter fuerunt legati Leonis tunc ſummi Pontificis, Paſchaſinus Lilibetanus Eps̃, & Lucentius Eps̃ Eſculanus & Bonifacius Presbyter Romanus ut conſtat ex actis eiuſdem concilij actione prima & ulti-

Alias: uictorẽ

nia, & ex epist.41. & 42.ad Martianum imperatorem missis à Leone Papa. & ex epistola eiusdem Papæ Leonis ad totum concilium Chalcedonēse directa: quæ est in ordine epistolarum quadragesima quinta. Ea tñ quę in illo concilio definita sunt, non fuerūt rata & firma ab ipso concilio existimata, quousque fuissent ab ipso summo Pontifice confirmata. Propter quod patres in concilio congregati summo Pontifici Leoni scripserunt, deprecantes ut illic facta decreta confirmare dignaretur. In qua ep'la postquam fecerunt relationem eorum quę in concilio fuerant ab eis definita, hæc quæ sequuntur adiungunt. Hæc sunt propria & amica, & ad decorem conuenientissima, dignare cōplecti sanctissime & beatissime pater. Qui enim locum uestræ sanctitatis obtinent sanctissimi Epi Paschasinus & Lucētius, & qui cū eis est reuerendissimus Presbyter Bonifacius, his ita cōstitutis uehementer insistere tentauerunt, proculdubio à uestra prouidentia inchoari & hoc bonum uolentes, ut sicut fidei, sic bonæ ordinationis uobis deputetur effectus. Nos enim curantes tā pijssimos & Christi amicos imperatores, qui super hoc delectantur, quàm clarissimum senatum & totam: sicut dicere conuenit, Imperij ciuitatem: opportunū credidimus eē, honoris eius confirmationem ab uniuersali concilio celebrari, & uelut hæc à tua sanctitate fuerint inchoata (eo quòd foue re semper studeas) roborauimus præsumentes, dum no uerimus: quia quidquid rectitudinis a filijs fit, ad patres recurret faciентes hoc proprium sibi: Rogamus igitur, & tuis decretis nostrum honora iudicium, & sicut nos cupidi in bonis adiecimus consonantiam, sic & summitas tua (quod decet) adimpleat. Hactenus in ep'la concilij Chalcedonensis ad Leonem Papam, quæ habetur in fine tertiæ actionis eiusdem concilij. Huic aūt petitioni idem Beatus Leo respondit, per epistolam ad totum concilium directa, confirmans decreta eiusdem concilij, & sic inquiens.

Leo episcopus sanctæ synodo apud Chalcedonam habitæ. Oēm quidem fraternitatem uestram nosse non ambigo, definitionem sanctæ synodi quæ ob confirmationem fidei, in Chalcedonēsi ciuitate celebrata est, toto corde me fuisse complexum. Quia nulla sinebat rō, ut qui unitatem Catholicæ fidei dolebam ab hæreticis fuisse turbatam, non exultanter in integrum rediјsse gauderem. Hoc tamen non solum ab ipso beatissimæ consensionis affectu, sed etiam ex ep͞lis meis, quas post reditum meorum ad Cōstantinopolitanæ urbis antistitem dedi, potuissetis agnoscere, si uobis responsionem sedis ap͞licæ manifestare uoluisset. Ne ergo per malignos interpretes dubitabile uideatur, utrum q̄ in synodo Chalcedonensi per unanimitatem uestram de fide statuta sunt approbem, hæc ad omnes fratres & coepiscopos nostros qui p̄dicto concilio interfuerunt, scripta direxi. Quæ gloriosissimus & clementissimus princeps (sicut poposci) in notitiam uestram mittere pro Catholicæ fidei amore dignabitur, ut & fraterna uniuersitas, & omnium fidelium corda cognoscant, me non solum p̄ fratres, qui uocem meam executi sunt, sed etiā per approbationem gestorum synodalium propriam uobiscum inіјsse sn͞iam, in sola uidelicet fidei causa (quod sæpe dicēdum est) pp̄ quam generale concilium, & ex præcepto Christianorum Principum, & cōsensu Ap͞licæ sedis placuit congregari, damnatis hæreticis, qui si corrigi uoluissent, nulla penitus resideret de uera dn̄i nostri Iesu Christi incarnatione dubitatio. Vnde siquis unquam ausus fuerit, uel Nestorіј perfidiam tueri, uel Eutychetis ac Dioscori impium dogma defendere, & à Catholicoꝝ cōmunione resecet͂, nec habeat eius corporis participationem, cuius abnegat ueritatem. Hactenus Leo sanctissimus in ep͞la ad concilium Chalcedonense missa, q̄ est in ordine ep͞laꝝ suaꝝ 59. Et in ep͞la 57. scribit ad Martianum Augustum rogans ut hanc suam concilіј Chalcedonensis confirmationem p̄ omnes ecc͞ias publicari

mandaret, ut omnibus inotescerет Apostolicæ sedi placuisse ea, quæ de fide in concilio Chalcedonensi fuerāt definita. Præterea, sexta synodus q̃ tertia est habita Cōstantinopoli, una est ex præcipuis & primi ordinis concilijs generalibus, q̃ Catholica suscepit ecclesia, in qua legati Agathonis tunc summi Pontifici fuerunt Theodorus & Georgius p̄sbyteri & Ioannes diaconus. Quę autem in illo concilio definita sunt, cōfirmata fuere per Leonem papam, qui Agathoni propè finem concilij defuncto successit. Cuius rei aptissimū & integerrimum testimoniū reddit ep̄la eiusdē beati Leonis papæ hu⁹ nominis tertij ad p̄fatum Imperatorē missa, q̃ sic incipit.

Regi Regum in cuius potestate sunt regna mundi pusilli, & cętera. Quam ep̄am nolui per oīa referre, ne magna illius prolixitate grauarem lectorem. Solum citabo aliquam illi⁹ partem per quam sexta synodus ab eo cōfirmatur, his uerbis. Sancta igitur (inquit Leo papa) uniuersalis & magna sexta synodus, quam nutu dei uestra clementia & sedule conuocauit, & cui pro Dei ministerio p̄fuit, ap̄licam in oībus regulam & probabilium patrum doctrinam secuta est. Et quia definitionem rectæ fidei (ut dictum est) plenissime p̄dicauit, quam et ap̄lica sedes beati Petri apostoli (cuius licet īpares ministerio fungimur) ueneranter suscipit, idcirco & nos & per nostrum officium hæc ueneranda sedes ap̄lica concorditer ac unanimiter, his q̃ definita sunt ab ea, consentit, & beati Petri authoritate confirmat: sicut supra solidatam petram, qui Christus est ab ipso domino adeptus firmitatem. Propterea sicut suscepimus atque firmiter p̄dicamus sancta quinque uniuersalia concilia, Nicænum, Cōstantinapolitanum, Ephesinum primum, Chalcedonense, & Constantinopolitanum, q̃ & omnis Christi eccl̄ia approbat & sequitur: ita & quod nuper in regia urbe pro uestræ serenitatis adnisu celebratum est sanctū sextum concilium, ut eorum pedissequi interpretes, pari ueneratione atque censura suscipimus, & hoc cum eis di-

gne connumerari,tāquam una & æquali Dei gratia cōgregatum,decernimus:& qui in eo fideliter conuenerūt Christi ecclesiæ sacerdotes, inter sanctos ecclesiæ pr̄es atque doctores adscribendos æque censemus. Hactenus Leo Tertius in epistola illa, q̄ locata est in fine gestorum eiusdem concilij. His igitur clarissimis testimonijs apertissime conuincitur,ea,quæ à legatis sedis Apostolicæ cum reliquo episcopoꝶ concilio fuerant circa fidem decreta,nō fuisse ab omnibus fidelibus pro certis, & indubitatis recepta, antequam Papa suum dedisset decretum. Ex his oībus aperte colligimus Papam non posse in quenquam alium transferre potestatem definiendi de fide talem,qualē ipse habet,ita ut sua definitione,aut sn̄ia possit ille oēs Christianos ad aliquid credēdum obligare: sicut ipsemet Papa potest. Sed hic mihi occurrit non parua dubitatio,cui respondere decreui,ne scrupulus maneat,qui alicuius consciētiam lædere possit.Nam pp ista,q̄ de concilioꝶ cōfirmationibus à summis Pontificibus petitis,& concessis,diximus,dubitare merito aliquis poterit,an concilia ex toto terrarum orbe authoritate Papæ congregata, in quibus Papa non adest: sed solum illius legati,possint in definitione fidei errare. Si talia concilia errare posse dicatur, consequēs est,ut etiam concedatur,talia concilia sine præsentia Papæ non esse dicenda generalia,aut quòd generalia concilia authoritate Papæ congregata possunt errare: quorum utrunque est absurdum. Nam quòd generalia concilia authoritate Summi pontificis congregata, errare possint,hæresis est multoꝶ hæreticoꝶ ab oībus Catholicis damnata. Quòd aūt sine pn̄tia Papæ possit gn̄ale concilium celebrari,re ipsa constat: quia in nullo illoꝶ quatuor celebratissimoꝶ concilioꝶ,uidelicet, Nicæno, Constantinopolitano,Ephesino,Chalcedonensi,Papa fuit pn̄s.Illa tn̄ fuisse gn̄alia concilia nullus unquam negauit: Si uero talia concilia sine pn̄tia Papæ: sed cum legatis eius, & authoritate illius congregata errare non,

possunt, quare eorum, q̄ à toto illo concilio definita sunt, expectatur Papæ confirmatio? quia si cõcilium illud errare non potest, non est opus conciliorum definitiones à Papa confirmari. De hac re (ut ingenue loquar) malluissem aliorum audire sñiam, quam dicere meam: sed qa neminem hucusque uidi, qui hãc dubitationem mouisset, aut de illa aliquid disseruisset, cogor dicere saluo meliori aliorum iudicio, quid de hac re sentiam. Ego quidem firmissime teneo, nec aliud sentiendum censeo, talia concilia, q̄ ex toto terrarum orbe authoritate Papæ cõgregata sunt, in quibus, etsi Papa sit absens, ipsius tamen legati p̃ntes sunt, esse dicenda gñalia concilia, & per consequens non posse in fide errare. Non quidem ꝑpea quod legati sedis Apostolicæ sint infallibiles in diffinitionibus fidei, cum illi per se soli errasse potuissent: sed quia totus ille cœtus in quo adsunt, errare non potest ꝓpter assistentiam Spiritus sancti. Verum & si illa concilia errare non possint in fide, non tamen frustra, & sine causa: sed ob multas, eásque iustissimas causas illa petierunt semper ab ipso summo Pontifice approbationem, & confirmationem eorum, quæ à toto concilio definita fuerunt. Prima quidem causa est, ut omnibus cõstet Papam idem cum concilio sentire, & legatos suos ueram ipsius Papæ mentem expressisse. Nam quia dubitare aliquis posset an legati sedis Ap̃licæ fideliter suo functi fuissent officio, rem iuxta uoluntatem & sñiam delegantis exequentes: opus est, ut Papa suam exprimat aperte, ore suo prolatam, aut manu sua subscriptam sñiam. Hoc .n. in alijs forensibus negotijs fieri iure præcipitur. Siqs per procuratorem matrimonium contraxerit: quamuis illud legitimum esse matrimonium, & indissolubile iura decernãt, ut habetur. 32. q. 2. paragrapho cum dicitur. et l. gñali. ff, de ritu. nupt. quia tñ potuit subesse fraus in huiusmodi contractu, ꝓcuratione uidelicet existente falsa, ideo sic contrahentes consueuere iterũ in p̄sentia talem contractũ proprijs uerbis repetere. Vt igitur oĩbus con-

ſtet caput eſſe mēbris conforme, hoc eſt, Papam idē cū concilio ſenſiſſe, oportet ut non ſolum per legatos ſuos: ſed per ſeipſum ſuam exprimat ſnīam. Et hoc aperte expreſſit idem beatiſſimus Leo in illa pfata epiſtola ad cō ciliū Chalcedonenſe miſſa, in qua rationem ſuæ confirmationis reddēs, ſic ait. Vt fraterna uniuerſitas, & omnium fideliū corda cognoſcāt me nō ſolum per fratres, qui uicem meam exequuti ſunt: ſed etiam per approbationem geſtorꝶ ſynodalium, propriam uobiſcum iniſſe ſnīam. Hæc ille. Ex quibus clare conſtat definitionis cōfirmationem non eſſe a Papa conceſſam, ut pillam Papa maius robur adderet definitioni: ſed ut pillā clarius oībus conſtaret de Papæ uoluntate, & ſnīa: quam per legatos ſuos expreſſerat. Et ſic fieri oportere aperte cōuincitur per hoc, quòd aliqñ compertum eſt legatos ſummi Pontificis infideliter, & contra ea, quæ illis Papa cōmiſerat, legationem ſuam egiſſe. Nam Nicolaus Papa huius nominis primus in epiſtola ad Epiſcopos p Aſiā, & Libyam conſtitutos, dicit legatos ſuos, quos ille Cōſtantinopolim ad cuiuſdam grauis cauſæ cognitionem miſerat, contra expreſſa mandata ſua rem totam egiſſe, & dixiſſe, illa ita ex mandato Papæ agere. Ne igitur ī definitionibus conciliorum aliquem legatum tale aliquid egiſſe, quis poſſit ſuſpicari, neceſſariū eſt, ut quæ legati ſedis Apoſtolicæ in concilio dixerunt, Papa proprio ore, & propria manu confirmet. Altera cauſa pōt id fieri pp. ipſum Papam, ne ſi forte in poſterum à definitiōne concilij deficeret, cauſaretur ſe nunquā tali definitioni conſenſiſſe, legatoſq; ſuos minime ſuam expreſſiſſe uoluntatem. Ne igitur id in poſterꝶ eueniat, opus eſt, ut propria manu ſubſcribens dicat ſe id ſimul cū toto concilio ſentire, eamq; amplecti fidē q̄ à toto concilio Spū ſctō ſuggerente data eſt. Etſi Papa Deo permittente poſtea cō cilij definitionē deſerere tētaret, ſua ipſius ſubſcriptione dānaretur. Tertia & potiſſima cauſa eſt, quia licet concilium in definitionibus, & decretis ſuis circa fidem non

Leo. pp.

possit errare, in aliȷs tñ, quæ ad fidem non pertinent, qđ errare possit nullus uere doctus dubitat. Nam conciliũ Chalcedonẽse, quod unũ est ex illis quatuor celebratissimis conciliȷs, quæ beatus Gregorius dicit se uelut sancta quatuor Euãgelia uenerari, errauit pferendo Patriarchã Constantinopolitanum Patriarchæ Alexandrino, q ex antiqua eccl'iæ consuetudine per Nicænum conciliũ cõfirmata, scđm locum semper post Romanũ Pontificem habuerat. Propter qđ Leo Papa licet cõfirmauit ea, quę in concilio Chalcedonensi definita fuerant circa fidem, eam tñ definitionem, per quã Patriarcham Cõstantinopolitanum ptulit Alexandrino, reprobauit, & per apertam sñiam damnauit, prout cõstat ex epistola quinquagesimaseptima eiusdem Leonis: quæ est ad Martianũ Augustum, & ex epistola quinquagesimanona eiusdẽ, quæ est ad totum conciliũ Chalcedonense. Miserunt ergo pfata concilia rõnem gestorũ suorũ ad summũ Pontificem, & petierunt ab eo confirmationem, nõ quidem pro his solum, quæ ad fidem spectabant: qm illa certa erant, & infallibilia, et firmo robore firmata, cum in illis errare non potuissent concilia: sed rõne aliorũ negociorum, in quibus illa cum errare potuissent, certitudinẽ, ac proinde confirmationem definitionis à summo Pontifice tanquam supremo eccl'iæ iudice petebant. Et certe si bene aduertantur uerba ep'ſæ à cõcilio Chalcedonensi ad Leonẽ missæ, solum in ea ep'ſa concilium petit confirmationẽ illius definitionis, quam de platione Patriarchę Constantinopolitani dederat, nec de rebus fidei ulla fit mentio. Et Leo eidem concilio respondens, dicit concilium ad hoc solũ congregatũ fuisse, ut de fide, & non de aliȷs iudiciȷs tractaret. Hæc sunt quæ mihi de hac re certiora uidentur, si quis meliora obtulerit, extensis (ut aiũt) ulnis recipiam, & gratias illi pro mercede oblata referã ingentes, tm̃ abest, ut sim confutare paratus. Nõ.n. tam tenaciter meæ adhæreo sñiæ, ut illã semper meliorẽ esse putem, ac proinde alienã recipere contemnam. Argumẽ

ra,quæ à principio cap.posuimus,& quæ in faciem oppositæ uidentur fauere sententiæ,facillime soluuntur. Ad primum quidem respondeo concedens multa esse, quæ iuste,imo aliqñ necessario per alios dispẽsat Papa: quia omnibus peragendis ipse solus non sufficit,res tñ ad fidem spectantes eo,quòd sint reliquis omnibus forensibus negocijs multo præstantiores,non est æquũ, ut per alios decernat. Nã & siquæ per alios facimus, ꝑ nos ipsos facere uideamur, non tñ re uera per nos ipsos facimus. Deinde multum interest ꝓprijs,an alienis oculis inspicias: qm̃(ut optime Manlius Torquatus apud Liuium ait)uix unquam bene succedent,quæ oculis egeris alienis. Fatemur rei ad fidem spectantis inquisitionẽ Papam posse alicui delegare, ut uidelicet doctoꝝ dissidentium rationes,& argumẽta audiat,& scrutetur, hac tñ conditione,ut quæ ab illis intellexerit,summo Pontifici referre teneatur, ut ille omnibus examinatis sñiam dicat. Aliàs si Papæ legatus sñiam de fide dixerit, nõ sic ligabit contradicentẽ,ut non liceat illi ad Papam appellare. Ante cuius definitionem quamuis contradicat legato,non censebitur hæreticus. Alterius argumenti solutio ex his,quæ ante diximus,est manifesta.

Quis sit Dicendus hæreticus. Cap. 7.

Hactenus de hæresi ꝑ multa capitula disputauimus. Nunc uero ratio ipsa suadet,ut de ipsius hæresis assertore,qui hæreticus appellari solet,disseramus,& quis merito talis cẽseri debeat,doceamus. De hac re (prout ego existimo) non oportet facile pronunciare: sed grauem, & diligentem debet iudex adhibere examinationem antequam aliquẽ hæreticum esse censeat. Cum.n.nullum sit acerbius crimẽ qđ uiro Christiano quis possit obijcere,quàm si illum appellet hæreticum, anxie prius rẽ examinare conuenit,& lapidem(ut dicitur,ad filum referre antequã iudex de hac re sñiam dicat. Lex Mosayca lõgam,& diligentem iubebat præcedere examinationem antequam sacerdos aliquem pronunciasset leprosum. Leu. 13

Multo ergo maiorem decet adhibere inquisitionem antequam aliquis pronuncietur hæreticus: qm̄ magis deferendum est ueritati, quàm figuræ: magis corpori, quã umbræ. Leprosus siquidem hæretici hominis figurã gerebat, ut infra libro scdo cap. 18. ostendemus. Ne igitur ĩ hæreticorꝝ censura quisquam erret, certissimam regulã hic statuam per quam debeat quilibet examinari, hæreticus sit an non? Ante omnia tñ admonere lectorem decreui, hæretici nomen uarium esse, & multiplex in sacris canonibus. Nã aliqñ extensa nimis eius significatione, hæreticus dicitur, quisquis quolibet in hæresim lapsus est, aut qui apertam, & uehementem de hæresi suspitionem dedit. Et iuxta hanc uocis latissimam significationẽ fautores hæreticorꝝ, & illorꝝ receptores hæretici appellantur, ẽt si illos erroribus eorꝝ, quos tuentur, aut domi recipiunt, ex aĩo fauere non constet. Hæretici ẽt dicunt, iuxta hanc largissimam uocis significationem, schismatici, & simoniaci, qm̄ qui tales sunt, non modicam p̄bent hæreseos suspicionem. Iuxta hanc tã latam hæretici appellationẽ, non usurpatur hæc uox hæreticus, in illis titulis q in libro decretalium, & libro sexto, et in clemẽtinis, de hæreticis inscribũtur: qm̄ non illis oĩbus, qui sub tam larga illius significatione comprehendi possent: pœnę illæ, & mulctæ conueniunt, quæ hæreticis à summis Pontificibus per decretales sub illis titulis contentas, infligi mandantur. Omissa igitur hac tam larga uocis significatione, ad propriam, & legitimã eiusdem uocis significationem accedentes ostendamus, quis uere, & merito sit hæreticus cẽsendus, ut pœnæ à iure decretæ iuste illi possint infligi. Multa q̃dem exigũtur, ut quis merito debeat hæreticus dici. Primo ante oĩa opus est, ut fidem Catholicam semel in baptismo susceperit. Nam q nunquã Christum in baptismo induit, is Paganus, aut Iudęus, aut Saracenus, aut Maometicus, aut alio quouis censebitur nomine, nunquam tñ hæreticus dicetur, ut pœnæ, quas aduersus hęreticos eccl'ia decreuit merito possint in illũ

infligi. Eccl'ia siquidē de illis, qui foris sunt, nō iudicat, dicēte Paulo: Quid mihi de ĳs, qui foris sunt iudicare? At qui non est indutus Christum in baptismo, sic est extra eccl'iam, ut nunquam illius domū intrauerit: q̄m ad baptismū: quæ huius domus est ianua, nondū accessit. De his ergo, qui baptismū non susceperunt: non iudicat ecclesia, & per consequens hi non sunt, quos nomine hæreticoꝝ punit. Secundum quod post baptismum susceptum exigitur, ut quis dicatur hæreticus, est error in fide. Opus solum exterius sine errore intellectus (ut superius cap. 1. diximus) non est hæresis, eadem etiam rōne opus ipsum solum absq; errore intellectus quāuis de hęresi suspectum reddere ualeat, hæreticum tñ facere non potest. Qui igitur hæreticus est dicendus, oportet, ut aliquem errorem circa fidem teneat. Errat aūt nō solū, qui cōtrarium ueritati asserit, aut credit, sed ēt qui de ipsa fidei certissima, & firmissima ueritate dubitat. Vñ August. in Enchiridio ad Laurentium cap. 17. errorem definiens, sic ait: Errare est ueꝝ putare qđ falsum est, falsumq; qđ ueꝝ est uel certum hr̄e ꝑ incerto, incertū uero ꝑ certo, siue falsum, siue sit ueꝝ. Hęc Augustinus. Ex his uerbis apertissime colligiť non solum illum dicendū esse hæreticum, qui contra ueritatem fidei Catholicæ sentit: sed qui de ueritate fidei dubitat, si cætera hēat, q̄ ad hæreticum ex acta esse, infra dicemus. Nam qui de fide dubitat, ita ēt errat, sicut qui aliquid contra fidem asserit, q̄m ipsa sua dubitatione testať se credere sacrā scripturā posse fallere, & eccl'iam posse falli. Alioqui si hoc de illis non crederet, nunq̄ de illaꝝ dictis dubitasset. Præterea is, qui dubitat fidem amittit: q̄m firmitate caret, q̄ fidei est annexa: ob quam cām dubitatio uehemēs (nam de leuissima dubitatione non est nunc sermo) & fides sil'm unum coire non p̄nt. Hoc manifeste ꝑbať testimonio beati Bernardi ita dicentis: Fides ambiguum non hēt, & si hēt, fides nō est. Et btūs Athanasius post datam fidei regulam in symbolo, ita ait: Hæc est fides

1. Co. 5.
Augu.
Bern.

Catholicā quam nisi quisq; fideliter, firmiterq; credide
Abac.2 rit, saluus esse nō poterit. Et Deus postq̄ p Abachuch
ꝓphetam filij sui aduentum ꝓmiserat, hæc subdit. Ecce
qui incredulus est, non erit recta anima eius in semetip-
Hiero. so. Quæ uerba interp̄tās Hieronymus ita ait: Si aūt du
bitauerit fides tua, & putaueris non uenire, qđ spōdeo,
habebis ꝓ grandi pœna, qđ meæ animæ displicebis.
Iustus aūt, qui credit uerbis meis, & de his nō ambigit,
q̄ polliceor, habebit p̄mium uitam sempiternam. Hæc
Rom.1 Hieronymus. Et Theophilactus super illud ad Rom.1.
Theop. Iustitia Dei in eo reuelabitur ex fide, sic ait. Cum enim
ea quibus à Deo donati sumus mortales nequeant cogi
tatione cōplecti, merito nobis est fides hæc necessaria;
quam si scrutari hæsitando cœperimus omnium ꝓcul-
dubio patiemur iacturam. Hæc ille. Ex his omnibus ap
tissime colligit dubitationem uelut ex diametro pugna
re cum fide, & per consequens eum qui dubitat, nō esse
fidelem: sed hæreticum censendum. Hæc aūt q̄ de dubi-
tante diximus de illo solo intelligenda esse uolumus, q
animo deliberato in dubitatione tali persistit, q̄ illū in-
ter utranq; dubitationis partem medium, & nutantem
tenet. Alioqui si tal'r dubitaret, qđ magis ad ueritatem
fidei, quam ad oppositam partem declinaret, non esset
dicendus hæreticus, p̄sertim si ex infirmitate quadā du-
bitauit, uelut contingit in primis motibus, & in illis qui
natura hoc hn̄t ut sint in qualibet re ancipites, & dubij,
& assiduis conscientię scrupulis urgeant. Hic tn̄ admo-
nendus est lector, ut non putet oēm dubitationem ēt de
liberatam, & constantem, q̄ quolibet circa fidem uer-
sat satis esse, ut hominem illa affectum hæreticum red-
dere ualeat. Multum siquidem interest quid, aut quo
quisque dubitet. Sūt aliqui, qui de uerbis, aut de scriptu
ris dubitant. Sūt rursum alij, qui etsi uerbis, aut scriptu-
ris integram fidem p̄beāt, de uerboꝝ tn̄, aut scripturaꝝ
intelligentia dubitant. Credunt, inq̄, uerba esse uera, &
omni prorsus falsitate carentia, quid tn̄ per illa uerba si-

gnificetur, dubitant. Primum dubitationis genus circa ea, quæ ad fidem attinent, est prorsus interdictum: quia de ueritate eorum, quæ Catholica fides credẽda ꝓponit, dubitare non licet. Scd̃m dubitationis genus ẽt circa illa, quæ firma, & constanti fide credere tenemur, absque hæresis, & cuiusuis alterius criminis nota, haberi pōt. Primo dubitationis gñe hęsitauit Nicodemus de uerbis Xpi dicentis: Nisi quis renatus fuerit denuo, non pōt uidere regnum Dei. Ioan.3.
Dubitauit quidem: quia non credidit uerba illa ullo mō posse fieri uera, atq; ideo dixit: Qũo pōt hō nasci denuo, cum sit senex? Nunquid pōt in uentrem matris suæ iterato intrare, & renasci? Ad eundem prorsus modum dubitauerunt Iudæi discipuli, qui erant in Capharnaũ, de uerbis Xpi dicentis: Panis, quem ego dabo, caro mea est ꝓ mundi uita. Ioan.6.
Dicebant.n. Qũo pt: hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Dubitabant quidem: quia non credebãt dictis ab illo. Cuius apertum est testimonium: quia uerbis Xpi auditis dixerunt: Durus est hic sermo, & quis pōt eum audire? Et tandem abierunt retrorsum, & ob hanc causam Xpi discipulatum reliquerunt. Scd̃o dubitationis gñe dubitauit uirgo Deipara cum Gabrieli Archangelo Deum ab illa in utero concipiendum, annuncianti rñdit: Qũo fiet istud: qm̃ uirũ non cognosco? Lucæ.1
Percontatur quidem non quasi uerbis angeli diffidens: sed uerbis firmiter credẽs, & modum quo uerba adimpleri possent, non perpendens, & de modo edoceri cupiens. Itaque non de reipsa: sed de modo, quo res exequi posset, dubitauit. Sic.n. uerba illa Deiparæ uirginis interpretaẽ Theophilact⁹, dicens. Non quasi discredens Virgo dixit: Qũo erit mihi istud? sed ut prudens, & intelligens, ut discat, modũ inquirit. Theo.
Non.n. prius tale quiddam factũ est, neq; post hac fiet. Ideo & ignoscit ei angelus, & non condẽnat, ut Zachariam: sed magis modum docet. Nam Zacharias merito condẽnaẽ, habuit.n. exempla multa, qñ quidẽ, & multæ steriles fuerũt, uirgini aũt nullũ exemplũ erat.

Hæc Theophilactus. Et btūs Bernardus homilia 4. sup Euangelium, Missus est: eodem modo illa gl'osissimæ
Bern. Virginis uerba interp̄tatur, sic inquiens. Nō dubitat de facto sed modum requirit, & ordinem. Nec.n. q̄rit, an fiet istud? sed quō? Quasi dicat: Cum sciat Dn̄s meus testis conscientiæ meæ uotum esse ancillæ suæ non cognoscere uirum, qua lege, quo ordine placebit ei, ut fiat istud? Si oporruerit me frangere uotum, ut pariam talē filium, & gaudeo de filio, & doleo de ꝓposito. Fiat tn̄ uoluntas eius. Hæc Bernardus. Iuxta hunc modum sancti doctores, quoꝝ doctrina fulget eccl'ia, ut sol et luna, uerbis sacræ scripturæ plenissimam adhibentes fidē de illoꝝ intelligentia sæpissime dubitauerunt, prout eoꝝ scripta apertissime testātur. Iuxta hunc ēt modum scholastici theologi faciunt, cum plurimas q̄ones ad discutiendum ꝓponunt, non qđ de re ipsa, quæ ꝓponit̄, dubitent: sed de modo, & illius intelligentia. Absit.n. ut credam⁹ illos, toties dubitare, quoties aliquid in modū, & faciē q̄onis proponunt. Sæpissime.n. q̄ones proponunt, non quia dubitent ipsi: sed quia dubitationibus, q̄ forte in alijs oriri possent, obuiare uolūt, & illis opportune mederi. Hoc autem sine ullo pc̄tō, & cum magno merito fit, tm̄ abest, ut quis ob eam cām illis digne improperare possit. Tertium, qđ (iuxta quorundam opinionē) requiritur, ut quis hæreticus dicatur, ēst, ut non totam fidem Catholicam deserat: sed solum aliq̄ illius partē. Dicunt.n. illum, qui à fide Catholica prorsus recessit, esse dicendum apostatam, & non hæreticum, & ita hæreticum, ab apostata discernunt, hac rōne, qđ hæreticus alicui particulari fidei articulo contradicit. Apostata uero oēm prorsus fidem Xpianam, repellit. Ita docet Guido Carmelitanus in sua summa de hæresib⁹. Eidem subscribit Ioānes de Turre Cremata in opere illo, qđ appellatur: Summa ecclesiæ, lib. 4. parte 2. cap. 13. Veꝝ in hac parte ego illis nō consentio: qm̄ hac rōne oporteret cōcedere, ut hæreticus hō per augmentum, & multiplica-

tionem hæresum desinat esse hæreticus. Nam qui unã, aut duas hæreses pertinaciter asserit, iuxta istorum sñiam, dr̃ hæreticus, & si hic talis quotidie in aliam, & aliã hæresim labitur, quousq; totam prorsus fidem Catholicam deserat, iam iuxta eorundem sñiam, Apostata, & nõ hęreticus dicetur: ergo hæreses addendo desinit esse hæreticus. Hoc aũt fateri, quàm sit absurdum, nullus est sanę mentis, qui non intelligat: quia non est rõni consonum, ut id, qđ ab aliqua forma nomẽclaturam aliq̃ suscipit, per eiusdem formę multiplicationem, nomenclaturam eandem amittat. Vt grã exempli, si homo ratione albedinis dr̃ albus, quantũlibet illi albedo addat̃, nunq̃ desinet dici, & esse albus: ergo eodem modo, cum hæretic⁹ ab hęresi dicat̃, nunq̃ per quamlibet hæresum multitudinem, desinet esse hæreticus. Apostata, & hæreticus non sunt duo aliqua disparata, quæ eidem conuenire nõ pñt, ut sunt homo, & equus: sed sunt tanq̃ genus, & species, ut animal, & homo. Hæreticus est nomen gñis, qđ sub se tot cõtinet species, quot sunt hæresum spẽs, quas homines pertinaciter tueri pñt. Apostata est nomẽ speciei, ita ut omnis apostata censeri debeat hęreticus, non tñ econtrario omnis hęreticus sit censendus apostata. Et huic meę sñię fauet btũs Thomas, qui in Scđa Scđę, qõne 10. artic. 5. dicit solas tres esse spẽs infidelitatis, uidelicet: Paganos, Iudęos, & Hęreticos: & sub nomine hęreticorum contineri censet quotquot à fide Catholica, quam semel susceperunt, qũolibet recedũt. Et expssius. q. 12. art. 1. in rñsione ad tertium dicit, q apostasia nõ importat aliq̃ spẽm infidelitatis: sed quandam circunstantiam aggrauantem iuxta illud. 2. Pet. 2 Melius erat eis ueritatẽ non agnoscere, quam post cognitam retro ire. Si apostasia non est spẽs distincta ab hęresi consequens est, ut nec ẽt apostata sit spẽs distincta ab hęretico. Eidẽ sñię subscribit Guillelmus Ocham prima parte suorum Dialogorum lib. 4. c. 12. Pręterea omnis pœna, quam iura aduersus hęreticos decernũt, ẽt hmõi apostatis est infli-

genda: ergo hmõi apostatę sub nomine hęreticorum sunt comprehendendi: qñ iura de hęreticis loquuntur: qm̃ alioqui nulla esset canonica lex per quam hmõi apostatę puniri possent. Nam titulus ille, qui in quinto libro Decretalium inscribitur: De apostatis & reiterantibus baptisma, nõ hos apostatas concernit, qui a fide Catholica recesserunt: sed illis solũ, qui ordinem clericatus, aut religionis quam semel fuerant professi, reliquerunt. Et hoc ibidem annotauit glossa in cap. I. eiusdem tituli. & cõfirmatur hoc plenius per capitulum, contra Christianos. de hæreticis, lib. 6. illic. n. p̃cipitur eos, qui fide Catholica deserta ad ritus Iudæorum redierint, esse uelut hæreticos puniendos. His igitur efficacissimis rõnibus motus dico apostatam ẽt esse censendum hæreticum: sicut ille, qui in unam solam hæresim lapsus est. In illo tñ ope, quod aduersus oẽs hæreses edidi lib. I. cap. 9. aliorum sequutus sum sñiam, eo quod rem non bene tunc (ut decebat) consideraui. Priorẽ igitur illam sñiam nunc recanto, & præsentem amplector tanquã ueriorem. Quartum, et ultimum, quod absolutũ, & cõsummatum facit hæreticum, est pertinacia: quã si subtraxeris, ẽt si errorem fidei contrariũ quis teneat, aut doceat, non est censendus hæreticus. Vnde Augustinus in Ep̃la ad Glorium, & Eleu-
Augu. sium, quæ est in ordine ep̃larum eius. 162. sic ait. Qui sñiam quamuis falsam, atque peruersam, nulla pertinaci aĩositate defendunt, p̃sertim quam nõ audacia suæ p̃sumptionis pepererint: sed a seductis, atque in errorem lapsis parentibus acceperunt, quærunt aũt cauta solicitudine, ueritatem, corrigi parati cum inuenerint, nequaquam sunt inter hæreticos reputandi. Hæc Augustinus. Et habẽtur hæc uerba in cap. Dixit Ap̃ls. 24. q. 3. Contra hæc forte quis obijciet Innocentium Tertium huius nominis summum Pontificem, qui q̃situs a Comite Tolosano, quos oporteat dicere mãifestos hęreticos, per hęc uerba illi respondet. Super quo tibi duximus respondẽdum illos intelligendos esse manifestos hæreticos, qui contra fidem

Catholicam

Catholicam publice p̄dicant, aut profitentur, seu defendunt eorũ errorem, uel qui coram prælatis suis conuicti sunt, uel confessi, uel ab eis sententialiter cōdemnati super hæretica prauitate. Hæc Innocentius, & hn̄r in cap. Super quibusdam, extra de uerb. significatione. Ex istis Innocentij uerbis aliquis forte contra ea, q̃ de pertinacia diximus argumentum sumet, sic inquiens. Innocentius declarans, q sint dicendi manifesti hæretici nunquã de pertinacia fecit mentionē: ergo pertinacia non est necessaria. Verum non ita res se habet, ut obijcitur, neq; bene in eadem obiectione colligitur. Nam Innocētius tūc non tractabat de hæreticis in gn̄ali: sed solum de hæreticis manifestis. Ille enim tūc solum ad q̃sita respondet, fuit autem q̃situs non de pertinacia: sed de euidentia, & manifestatione delicti. Dubium quidem non erat, qui essent pertinaces, aut hæretici dicendi: sed dubium erat, q hæretici essent pro manifestis hn̄di. Et ob hanc cām de pertinacia tacuit illam subintelligens, & solum de manifestatione, & euidentia, de qua solum fuerat interrogatus, respondit: Ex his igitur oībus, q̃ diximus esse necessario requisita, ut quis hæreticus sit censendus, talem colligo hæretici definitionem. Hæreticus est, qui postq̃ uerum baptismum suscepit, & fuit in fide Catholica sufficienter instructus, pertinaciter errat contra id, quod scit ab ecclesia Catholica pro fide teneri, siue oppositũ ueritatis asserens, siue de ipsa ueritate dubitãs. Hanc definitionem non est opus amplius declarare: quia ex his, q̃ diximus, est satis manifesta. His ergo oībus bene consideratis cuilibet erit satis euidens quãtum errauit Bernardus de Luthzemburgo, qui hæreticorum catalogum texēs, multos in illo posuit, qui nihil minus, quàm hæretici dici deberent. Nam quosdam illic inseruit, qui nunquam fidem Catholicam in baptismo fuerunt professi, quales sunt Auerrois, & Auicēna, qui iuxta ea, quæ diximus nullo pacto hæretici dici possunt. Quosdam et ibidem miscuit, qui etsi sanctum baptismum suscepe-

rũt,in nullam tñ lapsi sunt hęresim,ut sunt Marrani, Mosarabes. Et certe (ut ego existimo) ille non intellexit, q & ob quam cãm dicantur Marrani, aut Mopsarabes: ideo operæprecium duxi horum uocabulorum significationes explicare,ut inde manifestum sit, quam immerito illos inter hæreticos recensuit. Marrani ab Hispanis uocantur illi,qui pñtium memoria,aut relatu aliorum pręcedentium noscuntur à Iudæis traxisse originem. Filius igitur Iudæorum,aut nepos,aut pronepos,quamuis ipse iã sit uerus Christianus,& fidelis Catholicus, semper ab Hispanis uocatur Marranus. Quo fit,ut non ob culpã aliquam suam: sed ob solam parẽtum suorum maculam, ille uocetur Marranus. Nulla igitur est causa,pp quam Marranos inter hęreticos quis merito recensere debeat: cum optime possit aliquis esse Marranus, & uere Catholicus,& fidelis. Fateor tñ Marrani nomen esse infame,et iniuriosum,tum pp parentes,à quibus descẽdũt, tum etiam pp Iudaismi suspicionem,quam semper contra se portant,ppea,quod experiẽtia cognitum est,multos eorum ad Iudæorum ritus,& ceremonias rediisse. Mopsarabes,nec hæretici,nec de hæresi suspecti sunt. Nullũ enim errorem contra fidem Catholicam tenent: neque alicui hæresi fauent,neque ab obediẽtia ecclesiæ Romanæ sunt separati: sed solis ceremoniis,quas in diuini officii ordine,& Missæ celebratione tenent,à cõmuni Latinorum usu differentes. Quæ ceremoniæ,& si ab illis,quibus Romana utitur ecclesia differant,non tñ sunt ab eadem ecclesia Romana,unquam reprobatæ. Nam morẽ illum Mopsarabum,Romana ecclesia approbãte,olim tota seruabat Hispania tpe sancti Isidori Archiepi Hispalensis,& sancti Ildefonsi Archiepi Toletani, qui ante noningentos annos illis ecclesiis pfuerunt. Qui celebrandi mos à tpe illo adusque pñtem diem in Toleto ciuitate Hispaniæ opulentissima, in qbusdam illius parochiis perpetuo tenore seruatus est, & obseruatur adhuc. Extat ẽt hodie in magnificentissima illa eiusdem ci

uitatis ecclesiá cathedrali insignis q̃dam,& ualde opulenta capella,in qua iuxta Mopsarabum ordinem,& ritus,& ceremonias,missa quotidie celebratur, & statutis septem diei horis reliquum totum diurnum simul,& nocturnum Deo offertur laudis sacrificium. Quo autẽ tempore,& ob quam cãm desierit hic modus seruari in alijs Hispaniæ partibus,qui uoluerit scire,legat gñalem Hispaniæ historiam,quam illustrissimus,atque doctissimos Castellæ,& Legionis Rex Alfonsus huius nominis Decimus composuit.Hic enim in quarta parte præfatæ historiæ cap.3.longam et scitu dignissimam de hac re tex it narrationem. Verum quia apud alias nationes hæc historia difficillime inueniri posset, ideo q̃ Rex ille doctissimus multis uerbis descripsit, breuibus ego perstringere decreui,ut rem scitu dignissimam oĩbus notã facerem,Tota Hispania,inquit ille,olim missę sacrificiũ faciebat iuxta morem Gotthicum a' beato Isidoro, & beato Leandro,institutum, longe a' consuetudine & ritu ecclesiæ Romanæ diuersissimum. Hoc itaque more, & ritu ubique Hispaniarum seruato,Alfonsus Hispanię Rex huius nominis sextus,qui Toletum a' Sarracenis recepit,Constantiam Gallorum Regis filiam duxit uxorem.Quę cum uidisset sacrum Missæ officium lõge alio more,& ritu in Hispania,quam in Francia celebrari, q̃ mores,& ritus ecclesię Romanę in illo officio seruabat, orauit maritum Regem,ut morem illum,& Missæ ceremonias ex uniuersa prorsus Hispania tolleret,& loco illius Gallum substitueret,qui Romanæ ecclesię erat conformis.De qua re nihil uoluit Rex definire: nisi prius(ut par erat) consuleret Gregorium septimum huius nominis summum Pontificem,qui tunc uniuersæ p̃erat ecclesiæ.Pontifex uero re(ut decebat)plene examinata,legatis respondit,antiquum Hispanię morem,qui bonus & sanctus erat,& a' sanctis patribus institutus,nõ esse deserendum,quinimo' potius per omnia seruandum. Regina uero iterum Regem pro abrogãdo illo officio in-

ſtantiſſime precatur, cuius uotis Rex ſatisfacere cupiēs, conuentum generalem tam ex eccleſiaſticis, quàm ex ſeculariбus congregatum celebrat. Huic congregationi Rex, Reginæ uotum prodit, petitq́; ut illi ſatisfacere uellent, cui Reginę petitioni cum omnes contradicerēt, tandem ex illorū omnium, & Regis concordi ſententia decretum eſt, ut res hæc armorū cōflictu definiretur, datis duobus, qui duello pugnarent, alter pro officio Gothico, aut Mopſarabico à toto regno eligendus, alter pro officio Gallico aut Romano à Regina, & Rege ſignandus: Ventum eſt ad pugnā, & qui pro officio Mopſarabum decertabat uictor euaſit. Sed nec his uiſis Regina quieſcere uoluit: ſed, ut ſunt importunæ, & pertinaces fœminæ, quouſque ſatis ſuis uotis fiat. Regē iterū acrius, & uehementius ſolicitat, qui, ut Reginæ placeret totum regni conuentum, iterum hortatur, ut Gothicū officium deſerere, & Gallicum, ſeu Romanum recipere uellent. Illis autem omnino contradicentibus ex cōmuni oīum conſenſu decretum eſt, ut magno aliquo, atque uaſto igne accenſo duo libri in illum proijcerentur, quorum unus Miſſæ offm̄ contineret iuxta ritum Gallicū, alter iuxta antiquum Hiſpaniæ morem. Et illo die, quo hæc facienda erant, indictum eſt à Bernardo Archiepō Toletano generale ieiunium (res enim hæc Toleti agebatur) ut per ieiunij meritū Deus exoratus reuelare uellet per miraculi oſtenſionem, quid eſſet agendum. Proijciuntur duo illi libri in medio ignis, & liber, qui Gallicum, ſiue Romanum tenebat offm̄, cœpit ex igne ſtridorem quendam facere, & ſtatim ſaltu quodam ab igne reſilijt. Liber autem, qui officium Gothicum, ſiue Mopſarabum continebat, perſeuerauit abſque ulla læſione in medio ignis quouſque ille fuit prorſus extinctus. Sed nec tanto miraculo uiſo Regina cedere uoluit, ob quam cauſam Rex deinceps noluit regnum (ut ante fecerat) hortari: ſed præcipere, & uarijs minis cogere, ut officio antiquo relicto Gallicum, ſiue Romanum reciperent.

Quod non sine lachrymis fecere coacti, quamuis in aliquibus Toletanis templis mos ille, & ritus antiquus remansit, qui inibi usque in hodiernũ diem seruatus est. Et inde ortum est uulgare prouerbium apud Hispanos: Alla uan leyes, do quierẽ Reyes. Quod in latinam linguam uersum idem est, ac si diceretur. Ad arbitrium Regum leges dispensantur. Hanc tam largã historiam hic retexere uoluimus, ut aperte inde ostenderemus, quàm sine causa Bernardus de Luthzemburgo in suo Catalogo hæreticorum, Mosarabes inseruit.

De solutione quorundam dubiorum, quæ ex dictis in præcedenti capitulo oriuntur. Cap. VIII.

Ex his, quæ in proxime præcedenti cap. disseruimus, aliqua nõn paruæ difficultatis dubia occurrere pñt, quibus omnib⁹ hic rñdere decreui, ut omnem dubitationis causam tollam, & sic rem absolutam relinquam.

Primum dubium est de Catechumeno, qui nondum Baptismum suscepit: sed solum habuit firmum propositum suscipiendi baptismũ, si ante quã baptismatis unda tingatur in aliq̃ hæresim laberetur, an hæreticus dici debeat? Et forte alicui uidebit̃ talem nõ esse hæreticum dicendum, nec uelut talem puniendum, ꝓpea q̃d nondum baptismum suscepit, atq; ideo eccl'iæ domum non intrauit, & per consequens eccl'iæ iudicio nondum fuit subiectus. Sed qui sic sentit, maxime fallitur, & toto (ut dr̃) errat cœlo. Nam Catechumenus, qui firmo animo statuit baptismatis undã mũdari, si in hoc proposito ꝑseuerans ab hac luce necessitate coactus sine aquę aspersione decedat, ꝓculdubio saluabit̃: qm̃ etsi baptismo aq̃ non sit baptizatus, est tñ baptismo flaminis, qui per secretam Sancti spũs infusionem fit, baptizatus: de quo baptismo Xp̃s in cœlos ascendẽs, & tñq; Apl'is suis ꝓmittens Spm̃, ait: Vos aũt baptizabimini Spũ sc̃tõ non post multos hos dies. Spũ baptizandos dixit ꝓp grãm, quam in aduẽtu Spũs sancti recepturi erant, & per quã ab omni pc̃tõꝝ inquinamento erant mundandi. Baptis- Actu. 1

mus igiẽ, qui à theologis scholasticis flaminis dr̃: sicut animas à peccatis mundare ualet, ita ẽt saluare. At extra eccl'iam nõ est salus. Est.n.eccl'ia (ut beatus Petrus interꝑtatur) figurata ꝑ arcam Noe, extra quã quotquot inuenti sunt, periere, & soli, qui in illã intrauerunt, saluati sunt. Ex his aperte consequitur eum, qui firmo animo baptismum aquæ suscipere statuit, iam tunc eccl'iam intrasse cum sit in statu salutis, quæ extra eccl'iam (ut diximus) haberi non põt: etsi hoc animę suæ firmum esse ꝓpositum eccl'iæ palàm ostendit, ab illa baptismum Publicitus petens hoc ipso eccl'iæ se subdidit quamuis ab illa baptismum, quem petit non susceperit. Et confirmatur per capitulum. Veniens, de presbyrero non haptizato. ubi hæc hñt uerba. Non solum per sacr̃m fidei: sed ꝑ fidem ẽt sacr̃i, quis efficitur ꝓculdubio membrum Xp̃i. Hæc ibi. Si per solam fidem sine sacr̃o baptismi efficitur homo membrum Xp̃i, ergo ẽt membrum eccl'iæ, quæ est corpus illius, ergo ab illa poterit iudicari, & puniri tanq̃ pars, & membrum illius. Quo fit, ut Catechuminus, qui firmo, & constanti animo baptismũ ab eccl'ia petijt, si postq̃ fuerat de recta fide edoctus, in hæresim aliq̃ anteq̃ baptismum aquę suscipiat, labatur, & illam pertinaciter tueatur, sit censendus hæreticus, & uelut talis: nisi resipuerit puniẽdus, nõ tñ (ut existimo) ita acriter, ac si baptismum aquæ suscepisset. Hæc tñ de illo solo intelligenda esse uolo, qui post firmum de suscipiẽdo baptismate, ꝓpositum, fuit sufficienter de recta fide edoctus, et post hmõi doctrinã receptam ꝓpositi pœnitens in hæresim lapsus est. Alioq̃ si in hæresim laberet̃ anteq̃ fuisset plene de Catholica fide instruct⁹ (ut infra ꝓxime dicemus) talis non esset hæreticus censendus.

Sc̃da dubitatio est de paruulo baptizato, q̃ añ usum rõnis ab infidelibus captus, & postea cum ad annos discretionis peruenit, fidem Catholicam noluit suscipere: sed Mahometicam legẽ, de qua fuit instructus, est amplexatus, an hic talis sit hęreticus, et apostata cẽsendus,

& uelut talis sit à Xpianis caperetur, puniendus? Et qđ talis sit hæreticus dicendus, vr̄ conuinci: quia omnia, q̄ in uulgari hæretici definitione describūtur, illi aptissime conueniunt. Nam hæresim pertinaciter tuetur, aut fidē prorsus deseruit, postq̄ Xp̄m per baptismum iduerat. Ve℞ ego aliter dicendum esse sentio: qm̄ ut quis hæreticus merito dicatur (mea quidem sn̄ia) non satis est illum hæresim post susceptum baptismum pertinaciter tueri, nisi post eiusdem baptismi susceptionem fuerit de uera fide edoctus. Sola siquidem fides insusa, quę per baptismum datur, sine aliqua uiua uoce doctoris externus docentis, iuxta consonam omnium theologo℞ sn̄iam, minime sufficit ad credendum. Qūo credēt (ait Paulus) ei, quem non audierūt? Qūo aūt audient sine prædicante? Ro.10 sicut scriptum est. Quam speciosi pedes Euangelizantium pacem, Euāgelizantium bona. Sed non oēs obediūnt Euangelio. Isaias.n. dicit: Dn̄e, quis credidit auditui nr̄o? Ergo fides ex auditu, auditus autem per uerbū Xp̄i. Quibus uerbis Paulus Apostolus apertissime docet ueram fidē uerbi Dei prædicatione nullum hominē per se assequi posse. Oportet igitur, ut hæreticus non dicatur qui sine uerbi Dei p̄dicatione fidem plenam non est assequutus, quam (ut diximus) assequi non poterat. Indignum quippe est, ut quis damnetur: quia non fecit id, qđ nullo modo facere poterat. Idem ēt dicendum cē seo de Iudæis, & Sarracenis & alijs infidelib⁹, qui adulta ætate baptisma suscipiunt, non esse illos statim dicendos hæreticos, si post baptisma susceptum, & anteq̄ de fide fuerint plene edocti, in hæresim aliq̄ lapsi fuerint. De his.n. merito suspicandum est illos tunc ex ignorantia errasse, ac propterea cū tales fuerint deprehensi, sunt docendi, & cum misericordia admonendi, etsi post admonitionem & charitatiuam correctionem in eundem labantur errorem, iam non ex ignorantia sed ex malitia illos errasse merito credet. Ille igit̄ q baptismo suscepto ante annos discretionis captus à Sarracenis, & cum il

Naū.1.

Isai. 53

lis nutritus, illorũ sectam colit, si postea à Xpianis capi contingat (ut ego sentio) erit admonendus & de uera fide docendus, non tamen est hæreticus censendus neque ut talis puniendus.

Tertia dubitatio est de illo, qui baptizatus est nõ in uera & necessaria forma, qui etsi uerũ baptismum nõ suscepit, tñ pp baptismum, se Xpianum dicit & prędicat & pro tali ab omnibus existimari contendit, si hic hęresim aliquã pertinaciter tueatur, an sit dicendus hęreticus? Guillelmus Ocham parte 1. suorũ Dialogorũ, lib. 3. c. 2. & 3. dicit talem esse dicendum hęreticum. Ego tamẽ ab illo in hac parte longissime discedo, & merito: quia omnis hæreticus ab eccl'iæ Catholicæ domo quam semel per baptismum intrauerat, exit. Nam btũs Ioannes de hæreticis in sua prima Canonica ep'la loquẽs postquã

1. Ioã. 2 illos Antichristos esse dixerat, hęc ait: Ex nobis exierũt:

Didy. sed non erant ex nobis. Didymus Alexãdrinus in expositione huius ep'læ declarat quo pacto hæretici sint dicẽdi Antichristi, sic inquiens. Consequens est. n. qđ qui se metipsos collegio fideliũ segregarunt, Antichristi sunt. Qũo non sunt Antichristi, qui contraria sapiunt, quam Xpi confitetur ecclesia? Hæc Didymus. Hi Antichristi ex nobis exeunt, quia ab ecclesię unitate cui se in Baptismo inseruerunt, separantur, sed ex nobis non erant, quia inter illos qui ad gl'iam æternam sunt prædestinati, non sunt numerati. Hoc autem sic ꝓbat Beatus Ioãnes. Nã si fuissent (inquit ille) ex nobis permansissent utiquã nobiscum. Omnis igitur hæreticus ab ecclesię domo recedit. Atqui ecclesiæ domum nunquã intrauit ab illa recedere non potest, eadem igitur ratione consequitur ut qui ecclesiam nondum intrauit, hæreticus esse non possit. Ille autem qui nõ iuxta ueram & necessariam Baptismi formam est baptizatus, sicut non suscepit uerũ Baptismũ, ita nec etiam intra ecclesiæ domum intrauit. Ille ergo quãuis in hæresim aliquã labatur eamquã pertinaciter tueat', hæreticus dici non debet. Hoc autem tunc uerũ esse cre-

do, qñ ille sciuit se uera Baptismi forma qua oẽs Xpiani utuntur, non esse baptizatum, & uult sic permanere. Tũc.n.nec baptizatus esset Baptismo fluminis, nec Baptismo flaminis. Alioqui si ipso nesciente sic baptizat⁹ est, putans se bene baptizatum, tunc si usum rõnis habet q̃uis non sit baptizatus Baptismo aquę, est tñ baptizatus iteriore Baptismo, & hoc (ut supra dixim⁹) satis est, ut hæreticus merito dici possit.

Quartã dubitatio est. An ille sit dicendus hæreticus qui alicuius hominis opinionem tã firmiter tenet & docet, ac si esset uerus articulus fidei: & ita pro illius opinionis defensione est mori paratus, sicut faceret pro illis quæ ad fidem pertinere sunt nota? Et certe de hac re libẽtius uellem aliorꝝ audire sñiam quam dicere meam. Dicam tñ quod sentio ne gratis uidear mouisse qõnẽ. Ego quidem non dubitarem talem dicere hæreticum, ꝓpea ꝙ ille talis errat in fide, & pertinaciter. Omnis aũt qui post susceptum Baptismum, pertinaciter circa fidẽ errat, concordi omnium recte sapientium sñia censetur hæreticus, ergo iste de quo præsens agit̃ sermo cẽsendus est hæreticus. At, qđ iste talis erret in fide, quia forte aliquis dubitabit, dubitationis cãm tollã testimonio Augustini qui errorẽ definiens in Enchiridio ad Laurent. c. 17. sic ait. Nihil aliud est errare, quã uerꝝ putare qđ falsum est, falsumq́; qđ uerꝝ est, uel certum hr̃e ꝑ incerto, incertum'ue pro certo, siue falsum sit, siue uerꝝ. Hæc ille. Aug. Iste qui alicuius opinionẽ putat esse Catholicam fidẽ, et tam firmo animo illam opinionem ac fidem Catholicã tuetur, incerta tenet ꝑ certis, ergo iuxta Augustini sententiam, errat. Præterea iste sic sentiens, ęo ipso ecclesiæ Catholicæ contumeliam facit, & illam in fide errare putat, quia illa quæ iuxta istius sñiam sunt certissima, ecclesia tenet pro incertis. Errat ergo, iudicio istius ecclesia: quia (ut Augustinus dixit) errare est certum hr̃e ꝑ incerto. Hæc autem de ecclesia quæ diuino semper illustrat̃ spiritu quisquis putauerit, hæreticus ab omnib⁹ Catho

licis censebitur. Merito igr̄,ille dicetur hæreticus q̄ alicuius hominis opinionem tā obstinato animo ac fidem Catholicam tueť. Vt autem qđ dicimus clarius oñdamus exemplum aliquod ob oculos proponere decreui. Eccľia nihil de conceptione Deiparæ uirginis hactenus definiuit, an fuerit cū pc̄tō originali aut sine illo concepta? sed liberꝝ cuiqꝫ dimittit, ut quam uoluerit, de hac re teneat opinionem, Sic.n.definiuit. Syxtus Pōtifex huius nominis quartus, in extrauaganti quę incipit, Graue nimis, quam decretalem extrauagantem conciliū Tridentinum sess.4.confirmauit. Siquis stante hac ecclesiæ definitione, alterutram opinionem tā firmo animo tueretur, ut illam putaret esse fidem Catholicam, & admonitus de hac re, in eadem nihilominus sñia tam pertinaciter perseueret ut pro illa sit mortem subire paratus, hic talis ābsqꝫ ulla dubitatione erit censendus hæreticus. Quia ecclesiæ definitioni sic parere refugit, ut illam errare pertinaciter credat, cum ea quæ istius iudicio sunt certa, illa pro incertis teneat. Ego quidem uirginē Deiparam sine peccato originali conceptam fuisse credo. Quia hoc magis piū est, & magis dignitati Matris Dei conueniens, & filij eius totius gñis humani redēptoris, dignitati, & excellentiæ, nec pilum detrahens, Attamē non tam firmo animo hanc teneo sñiam, ut illam putem esse fidem Catholicam, atque ideo pro huius sñiæ rutela, non libenter ceruicem gladio opponerem. Et iuxta hunc modum de alijs iudicandū esse arbitror: ita ut q̄squis opinionem aliquam de rebus fidei differētem tam firmo animo & tam certe tuetur, ut tueretur fidem Catholicam, sit hæreticus censendus. Nam fidem Catholicam tam constanti animo quisque tueri tenetur, ut si Papa, aut concilium uľe recte congregatum deus contrarium docere permisisset, imò nec si angelus de cœlo
Gal. 1. (ut ait Paulus) oppositum annunciasset, illi credere non deberet. Tam constantem aūt animum circa illa, quæ de rebus fidei sub controuersia tractantur, nemini citra

hæresis notam licet hr̄e. Nam qui tam firmo aīo hmōi snīas controuersas tueretur, ut ecclesiæ illud dicenti nō esset obedire paratus, eo ipso putaret ecclesiam in fidei definitione errare posse, quod est apertissima hæresis. Siquis uero aliq̃ opinionem de rebus fidei differentem, quātumlibet firmo aīo teneat: & putet illam esse fidem Catholicam paratus tamen ecclesiæ aliud docenti obedire, etiam si erret, nunquam ob hoc dicetur hæreticus.

Quid sit pertinacia, & quis sit pertinax dicendus, ut per hoc merito hæreticus possit censeri. *Cap. 9.*

Quamuis longam, & (ut arbitror) satis exactā de hæretici definitione disputationē fecerim, ꝑp id tñ quod de pertinacia ibidē dictum est, q̃squam forte hæsitare poterat nesciens quid esset pertinacia: & quis esset ꝑtinax censendus: ut (si alia adsint) posset merito hæreticus appellari. Vt igitur rem undiq; absolutam relinquerē: uisum fuit mihi necessarium, hunc nodum, in quo non modica uidetur esse perplexitas explicare. Pertinacia à pertendēdo dicitur. Nam (ut dixit Marcus Varro) In quo nō debet ꝑtendi, & quis pertendit, pertinacia est. In quo uero oporteat manere, si in eo perstet, perseuerantia uocatur. Aliqñ tñ in bonam partem sumitur pro perseuerantia. Seneca lib. 7. de beneficijs. Vincit malos pertinax bonitas, & Liuius ait: Vincit oīa pertinax uirtus. Vterq; pertinacem dixit pro perseuerante, ꝑp nimiam illoꝝ inter se uicinitatem. Nam (ut ait Cicero in officijs) pertinacia finitima est perseuerātiæ, quia utraq; in rebus cœptis persistit. Separantur tñ per id, circa quod uersantur: quia ꝑseuerantia occupat̄ in bono, ꝑtinacia in malo. Hac igitur uocis significatione p̄missa, rei definitionem statuere oportet, iuxta quam sit quilibet de pertinacia examinādus. Pertinax est, qui persistit in errore, quē sub reatu culpæ deserere tenet̄. Ex prima huius definitionis parte colligitur non solum illū esse pertinacem dicendum, qui falsum asserit: sed qui de ueritate dubitat. Qm̄ (ut supra septimo huius libri capite diximus) ita errat, q̃ de certa ue-

ritate dubitat: sicut qui aliquid illi contrarium asserit. Quo fit, ut ita etiam quis possit esse pertinax dubitando id, de quo dubitare non licet: sicut esset pertinax asserendo aliquid contra id, quod credere tenetur. Et ob hanc causam loco proxime citato docuimus, dubium in fide esse dicendum hæreticum, si cum pertinacia dubitauerit. Tunc autem aliquem in errore persistere dicimus, quando admonitus, errorem suum reuocare contemnit. Deinde additum est in definitione pertinacis, quod teneatur deserere errorem in quo persistit: quoniam licet quis erret, si errorem suum relinquere non tenetur, nequaquam erit pertinax dicendus. Multi quidem sunt errore aliquo decepti, qui sic errantes, non peccant propterea quod ueritatem illi errori oppositam scire non tenentur. Potest enim quis citra omnem culpam errare circa numerum, & uim elementorum, motum cœlorum, effectus siderum, naturas animalium, & cætera huiusmodi, ad quæ scienda fides

Augu. Catholica non cogit. Nam Augustinus de huiusmodi erroribus loquens in Enchiridio cap. 21. ita ait: In his atque huiusmodi falsitatibus, salua fide, quæ in nobis est, fallimur: & uia non relicta, quæ ad illum nos ducit, erramus. Qui errores etsi peccata non sunt, tamen in malis huius uitæ deputandi sunt, quod ita subiecta est uanitati, ut approbentur hic falsa pro ueris, respuantur uera pro falsis, teneantur incerta pro certis. Hæc Augustinus. Nec in his solum: sed etiam in his, quæ sunt in sacra scriptura expressa, possunt multi sine omni labe peccati errare, quia cum non omnes teneantur scire omnia ibidem contenta, oportet, ut qui per ignorantiam alicuius illorum errauerit, sit (ut supra docuimus) excusatus a culpa. At errans qui non peccat, pertinax non est censendus: quoniam pertinax sine peccato esse non potest. Ex quibus colligimus illum, qui in errore aliquo persistit, non esse dicendum hæreticum, nisi errorem suum sub reatu culpæ deserere teneatur. Videndum est igitur quis teneatur renunciare errori, quem asserit, aut tuetur, & inde luce clarius euadet, quis sit pertinax censendus. De hac re hanc in primis statuo certissimam regulam. Quisquis scit assertionem

ſuam eſſe contra ſacrã ſcripturã, aut alicuius concilij gñalis decretum, aut Papæ legitimam definitionem, aut cõtra cõmunem omnium Catholicorꝫ doctorꝫ ſñiam, aut contra tacitũ totius eccl'iæ conſenſum, errat, & peccat, & ſi à peccato liberari cupit, tenetur ſtatim errorẽ ſuũ reuocare. Is igitur, qui ſic ſciens errat, ſtatim ſine ulla ulteriori monitione eſt pertinax cenſendus. Qm̃ ſacra ſcriptura, aut eccl'iæ definitio, quam optime nouit, plusquã pro centum, nedum pro duabus, aut tribus monitionibus ualet. Nã ſicut qui agit contra p̃ceptum cuius tranſgreſſioni eſt à iure adiuncta excõmunicatio, cenſetur contumax: quia quamuis nulla præceſſerit hominis admonitio, p̃ceſſit tñ iuris cautio, quæ pluris eſt æſtimãda, quam tres hominis monitiones, ita etiam, qui cõtra ſcripturam ſacram, aut eccl'iæ diffinitionem ſciẽs errat, ẽt ſi nulla illi fuerit adhibita admonitio, pertinaciter errare dicetur. Cæterũ ſi quis cõtra apertam Catholicæ eccl'iæ ſñiam aliquid aſſerat, p̃pea quia ignorat id, quod aſſerit eſſe contra fidem Catholicam, non eſt p̃tinax, & per cõſequens, neq; hæreticus cẽſendus. Neq; ad id dicẽdum gratis moueor: ſed plurimis ſctõrꝫ doctorꝫ authoritatibus, & urgentiſſima rõne motus id aſſero. Põt quidẽ fieri, ut quis in uniuerſali fidẽ Catholicam habeat credens oĩa in ſcriptura ſacra contenta, & oĩa, quæ eccl'ia tenet, & docet, eſſe uera, & nihilominus erret circa aliqd' particulare: quia ignorat illud eſſe contra ſcripturam ſacrã, aut contra eccl'iæ determinationẽ, imo potius credit eccleſiam ita ſentire: ſicut ipſe ſentit, & p̃pea credit, qa putat eccl'iam ita credere, non crediturus, ſi conſtaret ſibi eccl'iam aliter ſentire. Nullus ſanæ mentis dicet hunc talem peccare: quia ignorãtia illum excuſat, ſi res eſt talis, ut ille eam ſcire non teneatur. Nam Chriſtus phariſæis loquens ait: Si cæci eſſetis, non haberetis peccatũ. Quæ uerba exponens Theophilactus ſuper Ioannẽ ait: Vos quidem de corporali cæcitate interrogatis, ego autẽ de animi cæcitate dico, quod ſi eſſetis cæci, hoc eſt, imperi-

Ioan. 9
Theop.

ti scripturarum nō haberetis tale peccatum: quia per igno
rantiam peccaretis. Hæc ille. Certum est.n.non oēs eadē
lege teneri circa fidem: qm̄ plus exigitur, a' uiro docto,
quam ab idiota, plus a' uiro Ecclesiastico & sacris dedi-
to, quam a' laico, & prophano, plura oportet scire præ-
latum quam subditū. Labia sacerdotis (ait Deus p Ma
Mal. 2 lachiā pphetam) custodient scientiā & legem requirēt
ex ore eius, quia Angelus dn̄i exercituū est, Prælatos &
pdicatores licet ignorantia sæpe excuset ab hæresi, non
tn̄ ita excusat a' peccato: quia tenentur scire oīa, quæ ad
officiū suū exequendum sunt necessaria. Nihil debet p-
dicator coram populo effundere, quod non sit illi perfe
cte exploratum, & de quo non sit certus uerum esse, qđ
prædicat, & si per ignorantiam errauit, ignorantia non
excusabit illum a' peccato: quia tenebatur scire. Si tn̄ re.
uera paratus est corrigi cum eccl'ia aliud docuerit, quā-
uis peccauit: quia quod ignorauerit, docere tentauit, nō
tn̄ est hæreticus censendus, & per consequens non tan-
quam hæreticus: sed tanquam temerarius erit puniēdus.
Alij uiri docti pn̄t per ignorantiam excusari aliqn̄ etiam
in his, qu sunt explicite dānata, quia uidelicet nesciebāt
esse damnata. Non.n. tenentur uiri eruditi scire oēs hære
ses, quæ sunt aperte damnatæ: quia non oīa conciliorum
decreta scire tenentur, & ideo si per ignorantiam aliqd
dixerint, parati corrigi non sunt hæretici censendi. Plebs
indocta, & pmiscuum uulgus non tenetur scire plusquā
eos fidei articulos q in apl'orum symbolo explicantur, neq;
ad subtilem illorum intelligentiā obligatur, sed satis est il-
li si grosso modo intelligat, dūmodo hanc habeat animi
pmptitudinē, ut paratū sit credere quidqđ aliud eccl'ia
docuerit. Si rusticus hō qdquam aliud præter hos fidei
articulos ignorauerit, non peccabit, quia ignorantia illū
excusabit. Ex quibus apertissime consequitur, ut talis ob
hanc cām hæreticus non sit dicendus, quia error cui nō
est adiuncta malitia, non ualet hominem efficere hære-
ticum. Nullus.n. hō qui est sine peccato, est hæreticus cē.

fendus, qm̄ qui eſt ſine peccato, eſt in ſtatu ſalutis, hęreticus aũt non eſt in ſtatu ſalutis, quia ſine fide (ut ait Paulus) impoſſibile eſt placere deo. At uulgaris hõ qui errauit per ignorantiam eorꝝ quæ ſcite non tenebatur, eſt ſine peccato, ergo ille talis non eſt hæreticus cenſendus. *heb. 11*
Præterea Beatus Auguſtinus in libro de Baptiſmo contra donatũ hoc idem confirmat ſic inquiẽs. Si aliqs hoc idem ſentiat de Chriſto quod Fotinus opinatus eſt, & in eccl'ia Catholica baptizatur, & hoc credit eſſe fidem Catholicam, nondũ dico eſſe hæreticum, niſi manifeſta doctrina Catholicæ fidei reſiſtere maluerit, & illud qđ tenebat elegerit. Hæc Auguſtinus. Et beatus Hieronymus in ep'la quadam ad Damaſum, huic fauet ſnĩæ, ſic inquiens. Si autẽ hæc nr̃a confeſſio ap'latus tui iudicio comprobatur, quicunque me culpare uoluerit ſe imperitum, uel maleuolum, uel ẽt non Catholicũ, ſed hæreticũ, comprobabit. Hæc Hieronymus. Et habentur hæc uerba in cap. Hæc eſt fides. 24. q. 1. In qbus uerbis Hieronymus innuit non oẽm qui contra Papæ iudicium & determinationem ſentit, eſſe dicendum hæreticum, quia poſſibile fore cẽſuit ut talis per imperitiam & ignorantiam ſic ſentiret. Quod ſi contigiſſet, non putauit illum dicendum eſſe hæreticum, ſed imperitum, atq; ideo non dixit abſolute illum talem eſſe dicendum hæreticum ſed ſubdiſiunctione poſuit imperitum uel maleuolum, uel hæreticum. Ex his omnibus colligimus nullum hominem ẽt ſi quamlibet peſtilentem errorẽ teneat & doceat, dicendum eſſe hæreticum ſi abſente malitia ex ſola id dixerit ignorantia. Qualiter aũt poſſit qs à pertinacia per allegationẽ ignorantiæ excuſari, hoc iura poſitiua docent, quibus inter alia dicitur. Allegans ignorãtiam probare debet illam. Tradunt etiam iura quibus argumentis, teſtibus et iudicijs pñt debent iudices eccl'iaſtici p̄ſentem uel p̄teritam ignorãtiam in errante conuincere. De hoc ſolo hæreticorꝝ inquiſitores admonere decreui, ut cum aliquem in fide errantem cõprehenderint, diligentet cõ- *Aug.* *Hier.*

siderent personæ & erroris qualitatem, & his bene circunspectis facile intelligent qs & in quo errore possit p ignorantiam ab hæretici nota excusari. Quia si res quã asserit est ex illis quas non oẽs scire tenentur, inuestigandum est primo an possit per testes aut alio modo conuinci illum scire assertionem suam esse contra fidem Catholicã: & tunc merito pertinax & per consequens hæreticus merito censebitur. Si aũt illum sic scire, aperte pbari nõ possit, tunc examinandus est an sit paratus eam fidẽ suscipere quam Catholica tenet eccl'ia: et si se uere paratum ostenderit, tunc per ignorantiam illum errasse credendum est, & ob id pertinax non dicetur. Si aũt non sit parat⁹ eam fidem suscipere quã Catholica tenet eccl'ia, ob eam solam causam pertinax & hæreticus dicetur. Et quod de ignorantia diximus, hoc idem de obliuione dicendum esse censeo, quia qui rei alicuius est prorsus oblitus, tunc censeri debet ignarus. Et certe hic talis quãuis in fide erret etiam circa illa quę eum olim sciuisse cõstat, si se oblitũ iam fuisse quouis modo persuadere poterit, est a pertinacia & hæresi excusandus. Persuadebit autẽ se fuisse oblitum si cum reuocatum fuerit ad memoriam id cui contradicit, statim sine ulla repugnantia illud cõplectitur, et errorẽ suum reuocat. Nã hoc modo aliquos sctõs doctores ab hæresi excusamus, qui nullo modo excusari possent, nisi illos cum aliqua dixerunt, aliorũ quæ illos legisse certum est, oblitos esse crederemus. Hieronymus siquidem exponens illud saluatoris apud Mathæum, Quem dicunt homines esse filium hominis: hæc

mat.16 ait: Non dicit quẽ me dicunt esse homines: ne iactan-

Hiero. ter de se q̃rere uideretur. Hæc Hieronymus. Quæ Hieronymi interpretatio apertissime cõtradicit Lucæ Euãge

Luc.19 listæ qui eandẽ narrãs historiam, refert Christũ dixisse, Quem me dicunt esse turbæ? Credendum est tñ Hieronymum cũ illa scripsit, oblitum fuisse hmõi uerborũ Lucæ. Idem beatus Hieronymus in cõmentarijs super Mathæum interpretans illud ex Matthæi nono, Ascendẽs

Iesus

Iesus in nauiculam,transfretauit,'& uenit in ciuitatẽ suã dicit. Ciuitatẽ eius non aliam intelligimus quam,Nazareth: unde Nazareus appellatus est. Hęc ille. Hęc tamẽ interpretatio,apertissime contradicit Marco Euangelistæ,qui cap.2.eandem narrans historiam, dicit ciuitatẽ illam in quam tũc Christus intrauit esse Capharnaum. Beatus Ambrosius interpretans nonum Lucę caput,dicit Iacobum illum qui Christum in monte transfiguratum simul cum Petro & Ioanne uidit,fuisse primũ Hierosolymitanum epm. Hęc tñ sentẽtia uelut ex diametro pugnat cum Matthęo, qui transfigurationẽ Christi describens,dicit Iacobum illũ fuisse fratrem Ioãnis,qui (ut ex historia Actuum Aplorum conuincitur)non fuit Hierosolymorum eps. Multa alia silia apud sacros, & sanctos doctores,inueniuntur,nec tñ per hæc,eorum sanctę uitæ, aut doctrinæ,uel tãtillum detractum est.Pie siqdem credendum est illos hęc tunc scripsisse non recolentes nec attendentes qd de illa re alibi scriptura sacra narrasset, & si illam attendissent,nequaquam ea,q̃ scripserunt,scripsissent. Verum hic admonere oportet lectorem, ut nõ statim aliquem pertinacem,& hęreticũ censeat,quamuis ille propositionem asserat, quam scit ab ecclesia dãnatam nisi in illo sensu eam asseruerit, in quo scit esse ab ecclesia dãnatam. Potest quidẽ fieri, ut una propositio ab ecclesia dãnata plures habeat sensus,unũ falsum, iuxta quem ab ecclesia reijcitur,aliũ uerum,iuxta que n minime damnatur. Hęc.n.propositio: Deus creat mala,hęretica est,& ab ecclesia dãnata. Nam beatus August. in lib.de hęresibus cap.67.Florinianos dicit esse hæreticos ob id solum:quia Deũ creasse mala dicebant, cõtra scripturam sacrã,quæ ait: Vidit Deus cuncta,q̃ fecerat, & erant ualde bona.Et cap.65.idem pater Augustinus inter hæreticos recenset Coluthianos:quia Deũ creasse mala negabant,contra id,quod Deus per Esaiã prophetam dicit:Ego Dñs,& non est alter formans lucem, & creans tenebras,faciens pacem,& creans malum. Hæc

Ambr. *mat.17* *Gen.1.* *Esa.45*

aũt ſimul ſtare non poſſunt,ut ambo contradictoria fal ſa,& hęretica eſſe dicantur, niſi utrũque eorų duplicem ſenſum habeat,ita ut iuxta unum ſenſum uera,& catholica aſſertio,iuxta alium uero falſa, & hęretica cenſeať. Eſt enim malum quoddã pœnæ,eſt ẽt malum aliud culpę. Creat igitur Deus mala (ut Auguſt.ibidem ait) pœnas iuſtiſſimas irrogando,quod Coluthus nõ uidebat: non aũt malas creando naturas, atque ſubſtantias, inquantum ſunt naturę,atque ſubſtantię: qua in re Florinus errabat. Siquis igitur hanc dãnatam propoſitionẽ aſſeruerit: Deus creat mala,aut illius cõtradictoriam: Deus non creat mala,quãuis ſciat eſſe ab eccleſia dãnatam,non eſt ob hoc pertinax & hęreticus cẽſendus, niſi in illo ſenſu aſſerat,in quo ſcit eſſe ab eccleſia dãnatam.
Hilar. In cuius rei confirmationẽ,dicit Hilarius in lib. de Trinitate. De intelligentia.n.hęreſis non de ſcriptura orta eſt, & ſenſus non ſermo fit crimẽ. Hæc ille. Circa p̃fata hoc unum addere ſtatui, & de illo admonere lectorẽ decreui,ut oĩa quæ hoc cap. diximus de illo qui firmo animo aliquid contra fidem Catholicã aſſerit, illa ẽt de illo q dubitat,dicenda eſſe putet,ita ut qui de aliquo eorų quę ſcit ab eccleſia Catholica pro fide teneri,dubitat,etiam ſi nulla præcedat monitio,pertinax &(ut alio capite diximus)hr̃ticus merito diceť:qm̃ is talis ẽt errat,& perſiſtit ĩ errore quẽ ſub ĩterminatione gehẽnę deſereř teneť.

Secunda de pertinace regula ſit hæc. Quiſquis cõtra fidem quam eccleſia Catholica tenet,per ignorantiam errat,ſi legitime admonitus fuerit, tenetur errorem ſuũ reuocare,& ſi non fecerit,eſt pertinax,& hæreticus cenſendus. Hæc regula probatur teſtimonio beati Auguſtini contra Manichęos ſic dicentis: Qui in eccleſia xp̃i
Augu. morbidum aliquid, prauumq́ quid ſapiunt, ſi correcti ut ſanum,rectumq́ ſapiũt,reſiſtunt cõtumaciter ſuaq́ peſtifera,& mortifera dogmata emendare nolunt: ſed defenſare perſiſtunt,hæretici ſunt. Hæc Auguſt.& habentur 24.q.3.cap.quia in eccleſia.Sed forte contra hãc

regulam quis obijciet, quod is, qui per ignorantiã in fide errat, putans uerũ esse, & Catholicum, quod asserit non tenetur errorẽ suum reuocare: quia sic reuocãs mẽtiretur, & qui contra conscientiã agit (ut cõmune theologorũ prouerbium ait) ædificat ad gehennã. Hanc obiectionem facillime reijcimus, dicẽtes hunc talẽ qui per ignorantiam in fide errat falsum pro uero asserens: sicut tenetur errorẽ suum uerbo reuocare, ita ẽt tenetur sentẽtiam mente mutare, & cõsciẽtiam deponere, ut quod prius credebat esse uerũ, postea credat esse falsum. Prius quidem mẽtis sententiam mutare tenetur, deinde uero errorem suum ore reuocare. Quo ordine seruato, corde credet (ut Paulus præcipit) ad iustitiam, & ore faciet confessionem ad salutem. Ro.10

Tertia regula sit hęc: Omnis qui per ignorantiam in fide errat postquam fuerit, quamuis non legitime, de errore suo admonitus, tenetur diligenter ueritatẽ inquirere, & uiros doctos & Catholicos de ea re cõsulere animo amplectendi eã doctrinam, quæ ab illis sibi fuerit ostensa. Hanc sñiam docet August. in ep̃la ad Gloriũ, Augũ. & Eleusium, quæ est in ordine epistolarũ illius. 162. sic inquiens: Qui sñiam suam quamuis falsam, atque peruersam nulla pertinaci animositate defendunt p̃sertim quam non audacia suæ præsumptionis pepererint: sed a seductis, atque in errorem lapsis parentibus acceperunt, quærunt aũt cauta solicitudine ueritatem, corrigi parati cum inuenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi. Hæc Augustinus. In quibus uerbis id considerandum est quod ait, & quærunt cauta solicitudine ueritatem, ex q̃bus satis aperte colligitur eũ qui in fide catholica errat, si ueritatẽ cauta solicitudine quærere cõtemnit, esse pertinacem & hæreticum censendum.

Quarta regula sit hæc: Omnis qui contra fidẽ quam catholica tenet ecclesia per ignorantiã errat & iurat se nunquam assertionem suam deserturum statim absque ulla præuia admonitione est pertinax & hæreticus cẽ-

sendus. Huius regulæ certitudo sic conuincitur. Quisq́s non est paratus corrigi est pertinax censendus, sed q iurat se non discessurum ab ea sñia quam tenet, non est paratus corrigi, ergo ille est pertinax cēsendus. Sed contra hoc quis forte argu ̨et, dicēs hunc talem nō esse pertinacem: quia cum hic per ignorantiam erret, non tenetur errorem suum reuocare nisi prius admonitus fuerit, ex quo uidetur colligi illum non esse dicendum pertinacē. Nam iuxta ea q̄ superius diximus, nullus est, dicendus ꝑtinax qui non tenetur reuocare errorem quē tenet. Respondeo concedens hunc talē non teneri, ad reuocationem sui erroris, ante admonitionē, tenetur tñ non tā firmo animo, suo errori adh ̨erere, ut nō sit paratus obedire corrigenti. Tenetur quidē illam animi firmitatē reuocare, ut paratus sit obedire ijs quibus obedire tenetur & illoꝝ doctrinam suscipere. Sed dices. Nunquid hic talis poterit per ignorantiam a' pertinacia excusari? Nā ignorantia excusat a' mendacio illū qui asserit falsum quod
Augū. putat esse ueꝝ, iuxta sñiam Augustini in Enchiridio, dicentis. Nemo mentiens iudicandus est qui dicit falsum quod putat ueꝝ, quia quantum in ipso est, nō fallit ipse sed fallitur. Hæc ille, & hñr hæc uerba in cap. Is aūt 22. q. 2. Fateor quidem aliquem excusari posse a' mēdacio, qui tñ nullatenus a' temeritate excusari potest. Propter quod Augustinus post illa uerba q̄ nunc proxime citauimus, continuo h ̨ec subiungit. Non itaque mēdacij, sed aliqñ temeritatis arguēdus est qui falsa incautus credit & pro ueris habet. Hæc Augustinus. Ita ēt ego dico illū qui iurat se non recantatuꝝ sñiam suam quam per ignorantiam putat esse ueram, excusari ab errore & mendacio, sed non excusari a temeritate iuramēti, & ab illa animi firmitate quæ omnem prorsus correctionem excludit. Et de aperto pertinace hæc dicta sat erunt.

Qualis debeat, legitima admonitio esse, ut qui illam contempserit, sit merito pertinax censendus. Cap. 10.

Multi sunt circa fidem Catholicam errantes, qui (ut

præcedēte capitulo præfati sumus) antequam legitime admoneantur, errorē suum reuocare non tenētur, atque ideo ante huiusmodi admonitionem non sunt pertinaces censendi. Cum igitur horꝶ pertinacia ut manifestari possit, ex admonitione pendeat, operæprecium, & necessarium fuit de admonitione disserere qualem illā esse oporteat, & a' quo sit facienda, & quoties iteranda, ut legitima merito censeatur. Vt aūt hæc omnia melius absoluantur, uarias hæresum conditiones et qualitates añ omnia considerare oportet, qm̄ iuxta illaꝶ uarietatem, diuersam ēt admonitionem fieri oportebit. Sunt enim aliquæ hęreses aperte damnatæ, aliæ sunt nō aperte sed latenter damnatæ. Aperte dānatas hæreses illas esse dico, quæ per expressam ecclesiæ definitionem sunt dānatæ, aut quaꝶ contradictoriæ, sunt expressę & manifestę in sacra scriptura, aut ex aliȷs in sacra scriptura contentis manifestissima consequentia deducuntur. Siquis gratia exempli diceret. Dauid non fuisse Regem, hæresis esset aperte damnata, quia licet non sit in aliquo concilio dānata, illius tñ contradictoria est expressa in sacris literis. Siquis etiā diceret, Iacob Patriarcham non esse nepotē Abrahæ, hæresis esset aperte damnata, quia licet cōtra dictoria illius non sit expressa in sacra scriptura sub eisdē uocibus, manifestissima tñ consequentia colligitur ex aliȷs in eadem scriptura contentis. Nam illic habetur Iacob esse filium Isaac. Et Isaac filium Abrahæ: ex quibus euidenter colligitur Iacob esse nepotem Abrahę. Hęresis nō apte dānata est illa q̄ nō est dānata p expssam ecclię definitionē, neq; illius cōtradictoria est expressa in sacra scriptura aut ex aliȷs in sacra scriptura cōtētis manifestissima & īmediata cōsequētia deducitur, sed solū per ambages & per moltos discursus, qui non sunt omnibus noti, ex aliȷs contentis in sacra scriptura conuincitur esse hæretica. Tales sunt oēs istæ propositiones. Non sunt tres partes pœnitentiæ. Aqua benedicta nullius prorsus est ualoris plusq̃ aqua non benedicta. Om

nes benedictiones, quas ecclesia facit aut dicit super aquam,uinum,panem,salem,ceram et cętera hmōi sunt irridendæ,& contemnēdæ.Christianus nullo pacto bel lare licet.Aiæ ī purgatorio pñt mereri,& demereri. Epi scopi nō sunt superiores simplicibus sacerdotibus. Oēs istæ assertiones sunt hæreticæ, non tñ expresse dānatæ, nec facile quisq; cognoscet illas esse hęreticas:qa ut hæreses esse pateat,multis argumentationibus est opus. Multos oportet facere discursus,& lōga indiget lectione,quisquis illas propositiones hæreticas esse cōuincere uoluerit. Hac igitur hæresum uarietate pmissa, aliquas certissimas conclusiones subiungam, ex quibus quidqd ad hanc rem pertinet facillime colligi pōt. Sit igitur hęc prima conclusio. Siqs in hæresim aperte damnatam inciderit, ut errorem suum reuocet, admonendus est per expressam hæresis suæ damnationem, ostendendo illi expressam ecclīæ definitionem,aut contradictoriam illius hæresis ostendendo in sacra scriptura, aut contradictoriam illius euidenti,& immediata consequentia deducendo ex alijs in sacra scriptura contentis, Nec opus est hāc admonitionem iterato facere,ut ille legitime admonitus sit dicendus: quia etsi semel dūtaxat id fiat, legitima dicetur. admonitio.Nam legitimam admonitionem nos illam esse dicimus,per quam tam aperte ostenditur erranti assertionem suam Catholicæ ueritati repugnare,ut quisqs demens non fuerit, fateatur illum aperte esse de errore conuictum.Ex his sequitur,ut qui hmōi admonitionē non suscipit:sed illa post habita errorē suū reuocare contemnit, pertinax,& per consequens hæreticus sit censendus. Nam hic talis ecclesiæ Catholicæ fidem, quæ iam est sibi manifeste ostensa,oppugnare nō ueretur: quo fit,ut(iuxta illa,quæ in præcedenti capitulo diximus)non sit corrigi paratus,& ita pertinax sit dicendus.Sed nunquid si taliter errans habet aliqua argumenta,quibus motus est,ut errorem illum teneret,licebit illi ante erroris sui reuocationē,talium argumentoꝝ

dissolutionem petere?Minime: Quia tenetur captiuare 2.Co.10
intellectum suum in obsequium fidei.Et(ut Hieronym⁹ Hier.
ait)fides pura.Et aperta cõfessio non quęrit strophas,et
argumenta uerboꝶ.Postquam aũt errorem suum reuocauerit,tũc licebit illi argumentoꝶ quibus ligatus erat ne ueritatem agnosceret,solutionem petere, ut fidẽ quã credit,melius intelligere ualeat,& in illa plenius confirmari.Forte adhuc insuper quis interrogabit. An liceat huic sic post errorem suum admonito,a paroco ad Episcopũ,& ab episcopo aut inquisitore ad summũ pontificẽ appellare?Respondeo quod illi qui legitime admonitus aut correptus est appellare nõ licet,& si appellare tentauerit,eius appellatio est inanis & maligna censenda.Quo fit ut nõ obstãte tali appellatione,sit p eccl'iam tanquam pertinax & hęreticus censendus.Nam ea quę iam semel sunt legitime p eccl'iam definita,non opus est ut nouis postmodum tractatibus iteꝶ definiantur.Vnde Leo Papa huius nominis primus ep'la uigesima secũda scribens Martiano Augusto de his q̃ in cõcilio Chalcedonensi tractanda erant,sic ait. Per dñm nostrum Iesum Christum qui regni uestri est author & rector,obtestor & obsecro clementiam uestram, ut in præsenti synodo fidem quam beati Patres nostri ab Ap'lis sibi traditam prædicarunt, non patiamini quasi dubiam retractari,& quæ olim maioꝶ sunt authoritate dãnata, rediuiuis non permittatis conatibus excitari. Hæc Leo papa.Et idem dicit Gelasius Papa.in cap.Maiores.24.q.1. & Felix Papa in cap.Achatius.eadẽ causa & qõne. Secunda conclusio:Qui errat asserens aliquã hæresim non aperte damnatam quamuis sit admonitus à prædicatore, aut paroco, aut Epõ, aut alio quouis homine summo Pontifice inferiore, nõ tenetur reuocare errorẽ suũ, nisi per manifesta,& euidentia argumenta illi ostendat assertionem suã esse contra fidem Catholicam, p̃sertim si est uir doctus,q sciat intelligere argumenta, quæ contra talem hęresim possent afferri.Nã de uiro idiota(ut in

Leo pp

fra dicemus) alia est habenda rõ. Quo fit, ut admonitio, quæ sine hmõi argumentis illi facta fuerit, non sit dicenda legitima. Hæc conclusio probatur. Nullus p̃ter summum Pontificem (ut supra cap. 5. diximus) põt de hęresi sic censere, ut illius censuræ oẽs obedire teneantur, ergo ad nullius præterquam summi Põtificis monitionem tenetur quis assertionem non aperte hæreticam reuocare. Nam qui in his, quę ad fidem spectant non tenetur alteri firmam fidem adhibere, non tenetur ẽt ad solam simplicem illius monitionẽ, assertionẽ erroneam reuocare, q̃m qui assertionem erroneam reuocat, debet assertionem contrariam firma fide tenere: sed subditi in his, quę sunt fidei, nõ tenentur prælatis suis inferioribus firmam fidem p̃stare, quia tunc fides subditoꝝ in sapientia hominum (quod Paulus negat) consisteret: ergo ad illoꝝ simplicem monitionem nõ tenentur subditi errores suos reuocare. Pręterea quisquis à s̃nia alicuius appellare põt non tenetur illius s̃niæ obedire: sed à prælato monente subditum de errore, & non mostrante aperte per regulas fidei, qđ error ille ueritati Catholicæ repugnet, licitum est appellare: ergo illius monitioni non teneẽ obedire, & p consequens illius admonitio non est legitima censenda. Maior huius syllogismi est manifesta ex definitione appellationis: q̃m ab ea s̃nia, cui quis obedire tenetur, non licet illi appellare. Minor probatur authoritate Pelagij Papæ dicentis. Si uero in qualibet p̃uincia ortæ fuerint qõnes, & inter ipsos prouincię Ep̃os discrepare cœperit ratio, atque inter ipsos dissidentes non cõueniat, ad maiorem tunc sedem referantur: & si illic quidem facile, & iuste non discernuntur, ubi fuerit synodus regulariter congregata, canonice & iuste iudiceñt. Maiores uero & difficiliores qõnes (ut sancta synodus statuit, et beata consuetudo exigit) ad sedem semper referã tur Ap̃licam. Hæc Pelagius Papa. Et habentur hæc uerba in cap. Multis. 17. dist. Et idem ait Iulius Papa. in cap. Qui se. 2. q. 6. Sed nunquid licebit illi, sic erranti p igno-

1. Co. 1.

Pelag.

rantiam, appellare ab Ep̄o, aut inquisitore postquam p̄ euidentia argumenta fuerit illi ostensum suam assertionem aperte repugnare Catholicæ ueritati? Si argumēta talia sunt, q̄ iudicio uirorꝝ doctorū manifestissime Catholicā ueritatē probant, nequaq̄ licebit appellare. Si uero argumēta non sunt tam euidentia, non est illi inter dicta appellatio. Forte causam petes cur magis hic, q̄ ibi liceat appellare. Causa est manifesta: quia is, qui per euidentia argumenta admonitus appellat, nullā habet appellationis occasionem quapp̄ sic appellās peccat, et si ab appellatione non recedit, rebellis & proteruus, & pertinax est cēsendus, & uelut talis puniēdus. At is, q nō est per manifesta argumenta admonitus, iustam habet appellationis causam: quia nondū sibi est manifeste ostē sum assertionem suam Catholicæ ueritati repugnare. Is etiam, cui nondum est Catholica ueritas aperte ostensa, si aliqua habet, quamuis falsa argumenta, qbus impellitur ad tuendū assertionē suam, iuste p̄t petere hmōi argumentorꝝ solutionē, anteq̄ errorem suum reuocet. Hoc t̄n (ut proxime diximus) non liceret, si iam per euidentia argumenta esset sibi ueritas ostensa. Rursum eadem conclusio probatur sic. Ep̄s debet esse paratus (ut beatus Petrus ait) omni poscenti rōnem reddere de ea, quæ in eo est fide: ergo subditus non tenetur ad simplicem Ep̄i admonitionem errorem suum reuocare: nisi ille rōnem reddiderit, per quam conuincat talem errorē fidei Catholicæ cōtradicere. Ista collectio est euidens: qa si aliquis absque reddita rōne teneretur assertionem suā uelut erroneam reuocare, alius non teneretur illi rōnem reddere, ut per illam cogat illum ad assertionis suæ reuocationem. Verꝝ hęc cum solis uiris doctis faciēda esse censeo: q̄m hi ea, quæ sibi ad probationem Catholicæ ueritatis offerentur argumenta, intelligent. Idiota uero sæpe argumenta, quæ illi possent offerri, non intelliget: quo fit, ut illi non sint dicenda: quia esset solum uerbera re aerem, & inuanum uerba proferre. Is.n. (ut ego cēseo)

1. Pet. 3

ad solam paroci aut saltem Epi simplicem admonitionem, suum tenetur reuocare errorem. Si aut parocum, & Epm contemnit, ppea quia ignorantes, ut frequẽter eos esse contingit, putat, tunc adhibendi sunt uiri docti, qui simplici uerbo sine ulla argumentatione illum iterũ, atque iterũ admoneant: quos si scdo, & tertio contempserit, erit meo quidem iudicio) pertinax censendus. Ex
Bartol. his omnibus apertissime conuincitur errasse Bartolum, qui in.l. Tutor. paragrapho. Tutores. ff. de suspec. tut. dicit illum esse cẽsendum hæreticũ ptinacem, & uelut talẽ puniendum, qui inquisitori aliquid asserenti non credit. Si oẽs tenerentur semper credere inquisitori aliquid asserenti, uerum esset, quod dicit Bartolus oẽm illum censendum esse pertinacem, qui inquisitori aliquid de fide asserenti credere contemnit. Tunc.n. ille persisteret ĩ ea snia, a qua recedere tenẽt, atq; ideo iuxta ptinacis definitionem, merito pertinax dicetur. At nõ ita est, ut oẽs necessario teneãtur credere semper inquisitori aliquid asserenti, alioqui fiet necessario, ut homines teneanẽ, aliqñ errori, aut hęresi credere. Põt.n. esse, ut inquisitor erraret in fide: quia per officium sibi cõmissum non est cõfirmatus in fide, nec factus est indeuiabilis. Nam ij, qui plurimum Papæ authoritati fauent, admittunt illũ errare posse in fide, si illam, quam tenetur circa ueritatis examinationem, omiserit facere diligentiam. Sic docet Ioannes de Turre Cremata in summa ecclesiæ. lib. 2. capit. 112. Multo ergo facilius errare poterit inquisitor, cum pro illo
Luc. 22 lo non rogauerit Christus, ut fides illius non deficeret, sicut rogasse pro Petro sacra perhibet scriptura. Noui ego inquisitorem, qui cuidam pdicatori indignatus est, eo q publice pdicauerat confessionem esse ex iure diuino necessariam pcipitq; illi, ut sniam suam publice reuocaret. Erat quidem inquisitor ille in iure canonico peritus, qui forte legerat glosam decretorũ in principio distinctionis quintæ de pnia, dicentem confessionem non esse ex iure diuino: sed humano, & Abbatem in cap. Ois utri-

usque sexus,extra de pœniten.& remiss. hoc idem asserentem,atque ideo putauit hanc esse irrefragabilem sñiam. Percontabor igitur nunc Bartolum, an talis prędicator tenebatur tunc credere inquisitori asserenti confessionē non esse ex iure diuino:sed solum ex iure humano? Si dicat prædicatorem nō esse ad hoc obligatum,falsum igitur hac rōne conuincitur esse,qđ dixit,oēm illum esse cēsendum hæreticum pertinacem , qui inquisitori aliquid asserenti non credit. Si uero dixerit Bartolus p̄dicatorē illum fuisse obligatum ad pręceptum inquisitoris sñiam illam publice reuocare, tunc fateatur necesse est,prædicatorem illum fuisse obligatum ueritatem Catholicam recantare,& loco eius hæresim p̄dicare. Nam dicere cōfessionem pctōꝝ non esse ex iure diuino : sed solum ex iure humano,hęreticum est,& a sede Ap̄lica per apertam sñiam iam dānatum. Quam condēnationem nos inseruimus in eo opere, qđ aduersus omnes hæreses edidimus,in tit. de confessione. Non est igitur pertinax hæreticus censendus,omnis ille,qui inquisitori aliquid asserēti non credit,quia non omnibus,quæ ille dixerit credere tenetur. Qn̄ aūt sit pertinax hæreticus censendus,qui inquisitori credere noluerit ex dictis, & dicendis in hoc capitulo,aperte constare poterit. Argm̄ autem Bartoli, quo ille suam sñiam p̄bare vr̄,nullius est roboris. Nam ex hoc,qđ in pręfata illa.l. Tutor.paragr. Tutores. dr̄ illum pertinaciter resistere, q iudici p̄cipienti nō obedit, deducit Bartolus illum esse dicendum pertinacē, qui inquisitori asserenti aliquid,non credit. Hæc tn̄ argumentatio multipliciter peccat. Primo, quia lex illa non loquitur ulr̄ de omni iudicis mandato:sed solum de mandato inuentarij per tutorem faciendi, & tutor, qui iudici præcipienti tale inuentarium fieri, nō uult obedire, dr̄ iuxta uerba legis pertinaciter resistere iudici. Ex hoc aūt particulari legis decreto,inferre legem gñalem ad oēm, qui non uult iudici obedire,pessima est illatio. Non est enim omnium negocioꝝ æqua conditio , ut sint omnia

eadem lege regulanda. In illo.n.negocio, de quo ibidē lex illa loquitur, tutor tenetur obedire iudici præcipienti. atq; ideo si non uult obedire, merito pertinax dicetur. Multa tñ sunt alia negocia, in quibus homines non tenentur iudici obedire: quia si semper, & in omnibus tenerentur iudici obedire, nunq̃ liceret alicui à mãdato iudicis appellare. fieretq; inde necessario, ut supior iudex, quem appellauit, teneretur semper sñiam contra appellantem dicere, pp̄ea qđ iniuste appellauit. Cõstat aũt multorꝝ appellationes iustas esse, & uelut tales à superiore iudice declaratas: Ex quo manifeste colligit̃ illos tunc non fuisse obligatos iudicibus inferioribus obedire, à quibus fuit licitum appellare, & per cõsequens nõ esse tunc pertinaces censendos. Scđo errauit Bartolus in præfata sua argumentatione: quia etsi uerꝝ esset oẽm illum esse censendum pertinacem, qui iudici seculari nõ uult obedire, non erat inde trahenda consequentia ad illum, qui inquisitori de rebus ad fidem expectãtibus aliquid asserenti non uult credere. Qm̃ res, quę ad fidē spectant non sunt eiusdem conditionis cũ negocijs forensibus, neq; eadem mensura cum illis metiendę. Nam res, quæ ad fidem spectant, omne humanum iudicium superant: atq; ideo dicit Paulus, fidem nr̃am non esse in sapiē-
1.Cor.1 tia hominum: sed in uirtute Dei. Propter qđ in illis nõ tenetur homo inquisitori aliquid asserenti obedire: nisi cõstet illa, quæ asserit ab uñi ecclesia teneri, in qua uirtus, et sapientia Dei elucent. Forensia autem negocia non sunt tam sublimia, ut humani intellectus uires superent, atque ideo ex sapientia hominum illa pendere possunt.

Tertia conclusio: Siquis inciderit per ignorãtiam in hæresim aliquã, & à paroco, aut Epo, aut quocũq; alio homine fideli fuerit per euidentia argumenta admonitus, assertionem suam esse contra fidem Catholicam, tenetur statim errorem suum reuocare: qđ si non fecerit, erit pertinax, & hæreticus censendus. Hęc conclusio est satis nota cuilibet, si considerat, q̃ nihil interest à quo qs

edoceatur, modo sit illi ueritas aperte ostensa: quia (ut omnes sapientes philosophi docent) semper considerãdum est quid, & nõ à quo dicantur. Præterea Apl's Paulus ait, fidem nrãm non esse in sapientia hominum, esset aũt in illoꝶ sapientia, si eadem admonitio à subdito facta non esset æque potens, ac si fieret à prælato. Rursum si is, qui per ignorantiam contra fidem Catholicam errat, postea per seipm legens in alioꝶ libris, inueniret argumenta, quæ aperte Catholicam ueritatem conuincerent, tenererur sine ulteriore monitore assertionem suã erroneam reuocare: ergo si aliquis alius per euidentia argumenta eandem Catholicam ueritatem illi oñdat, tenebitur etiam assertionem suam erroneã reuocare. Sed dicet aliquis. Quæ igitur erit drĩa inter illum, qui à prælato, & qui à subdito monitus est? Nonne erit aliqua excellentia in prælato supra subditum? Magna quidem, p̃latus siquidem illum, qui cõtra fidem catholicam errat, potest etiam nollentem uocare, ut coràm se appareat, & ab illo fidei rationem exigere: potest quidem cõpellere illum, ut argumenta, quibus ille fidem Catholicam persuadere conatur audiat. Potest etiam illum ad sui erroris reuocationem constringere. Etsi in his, & alijs ad suum officium pertinentibus obedire contempserit, poterit illi, iuxta criminis sui meritũ, debitas infligere pœnas. At subditus nihil hoꝶ põt, quamuis ad illius legitimam monitionem æque teneatur errorẽ suum reuocare, ac si fuisset à suo prælato admonitus. Hæc de admonitione ab inferioribus sũmo Pontifice facta dicta sunt. An autem idem prorsus sit dicendum de admonitione à summo Pontifice facta, uarij uaria loquuntur. Non.n. inter omnes de hac re conuenit. Nam quidam eadem mensura summum Pontificem in hac parte metiuntur, qua cęteros Epos, & dñt illum etiam hac lege teneri, ut paratus sit omni poscenti rationem reddere de ea, quæ in eo est fide. Quam nisi reddiderit, neminem pp illius admonitionem obligari dñt ad reuocationem sui erro-

1.Cor.

ris,quem contra fidem Catholicam pp ignorãtiam tuetur.Huic opinioni fauet Guillelm⁹ Ochã par.1.Dialog. c.20.& Ioannes Gersom in prima parte Alphabeto 14. ubi disserit,an liceat in causis fidei à summo Põtifice appellare?Ego tñ contra sentio,tutius esse putans,credere simplicem Papæ admonitionem satis esse, ut quis errorem suum reuocare teneatnr,præsertim cum ille rem(ut decet)adhibito prius uiroꝝ doctoꝝ cõsilio,plene examinauerit. Nam alioqui etiam liceret in causa,quę est de fide,à Papa appellare, qđ nefas est dicere, cum non sit,ad quem confugere possit,aut appellare. Si dicas ad concilium posse fieri appellationem. Ridicula quidem appellatio,quia hac uia essemus semper dubĳ,& lãguc remus sine ulla spe medicinæ,cum tam difficile sit concilium congregari legitimum,ut iam sit penè impossibile pp tot principum simultates,qui perpetuo, & irreconciliabili bello inter se digladiantur. Præterea,hac uia ansa pbetur cuilibet omnes,quas uoluerit hæreses impune docere,quia cum à Papa damnatus fuerit,statim concilium appellabit.Fecit quidem hoc Lutherus, cum se à Leone decimo damnatum intellexit, qui tñ postmodũ rumorem de congregando concilio audiens,libellis editis concilio detraxit dicens, non esse obtemperandum concilio,ut omnibus palàm faceret,se,non ut ueritatem disceret:sed ut suã pertinaciam aliquo fuco tegeret, concilium qđ nunꝗ congregandum sperabat,appellasse. Deinde ridiculum est dicere,pp cuiuslibet hominis dubitationem in fide,congregandum fore cõcilium qđ tñ scđm illos,qui oppositam partem tuentur,fieri oporteret.Si hoc neges dicens, Papam posse sine concilĳ congregatione per euidentia argumenta errores contra fidem sæpe conuincere,quapp non semper erit necessaria talis concilĳ congregatio.Sed quid si errãs per ignorãtiam neget argumenta illa esse ullius ualoris,& dicat nihil prorsus cõtra suam assertionem:efficere? Quis tunc erit iudex qui de argumentoꝝ ualore censeat? Si dicas

iudicio uiror doctor credendum esse, qui dicent talia argumenta esse ualida, eris tunc coactus fateri, authoritatem summi Pontificis minorem esse in cẽsura fidei, q̃ authoritas uiror doctor, cum illa pc̃deat ex ista. Quo fit, ut quoties de argumentor, quæ à Papa fiunt, ualore, & euidentia fit disceptatio, oporteat necessario concilium appellare, qđ nullus sanæ mentis dicet. Erit ergo proculdubio (ut ego censeo) simplici Papæ monitioni semper credendum, præsertim si ille facta prius cũ multis uiris doctis collatione rem plene (ut decet) examinauerit. Alioqui nihil certi in multis rebus ad fidem pertinentibus hr̃e possemus: quia multa sunt ad fidem pertinentia quæ per solam Papæ definitionem firmiter tenemus, in quibus nullam prorsus suæ definitionis causam Põtifex dedit. Sed dices. Ergo fides nr̃a esset in hominis alicuius sapientia, si ad solam simplicem illius monitionem teneretur quilibet suum errorem reuocare, Rñdeo q non erit in sapientia hominis: sed in uirtute Dei qui dixit se rogatur p Petro, ut nõ deficeret fides eius. Si tñ Papa, omnium uiror doctor consilio post habito: sed soli suo iudicio initens aliquid definire tentaret, quo casu illum, errare posse non dubito, tunc ego crederem, illum debere reddere rationem de fide, ad quam alios cogere tentat. Præsertim si res est talis, quæ multo examine indiget, & circa quam uiri docti, & alias Catholici hæsitant. Et talem simplicem Papę admonitionem ego non putarem esse satis, ut quis contra illam sentiens, sit eo ipso ptinax, & per consequens hæreticus censendus. Petrus siquidem quamuis summus Pontifex compulsus fuit ab Apl̃is, & fratribus qui erant in Iudæa, reddere rationem quare intrasset domum Cornelij hominis gẽtilis, & cum eo fuisset conuersatus. Decretum aũt circa fidem à Pontifice editum, etiam si in eo non reddat̃ ratio, quæ ad talem fidem cogat, qm̃ (ut supra docuimus) satis est ad hæreses conuincendas, illud erranti oñdere, satis esse existimo pro legitima admonitione. ita ut qs-

Luc. 22

Act. 11.

quis contra illud sibi notum repugnauerit sit pertinax, & per consequens hæreticus censendus: Quoniam, etsi nulla in illo decreto apponatur ratio, quæ illum ad tale decretum edẽdum mouerit, credere tñ oportet, eccl'iam nũquam tale decretum recepisse: nisi illi constitisset fuisse magna cum ratione editum.

De protestatione fidei ante assertionem hæresis ab aliquo facta, an ualeat illum ab hæreseos nota liberare. Cap. XI.

Viri docti & fideles considerantes fidei nr̃æ sublimitatem, quæ omnes sæpe humani intellectus uires supat, cũ de mysterijs fidei aut uerbo (aut scripto tractare aggrediuntur timentes ne in ipso tractatu deficiant, & sic hæreseos macula, quam maxime horrent, inficiantur in initio suæ disputationis protestari solent, se nolle, uel latum pilum à recta fidei Catholicæ rl'a deficere: sed in omnibus se eam fidẽ uelle amplecti quam Catholica tenet eccl'ia, & sic eiusdem Catholicæ eccl'iæ definitioni, & censuræ se in omnibus subijcere dicunt. Quod si in posterũ aliquid contra Catholicam fidẽ eos dicere contingat, ex tunc se per imperitiam, aut incõsiderationem id dixisse protestantur, & ex tunc se id reuocare dñt, ac pro recantato hr̃i petunt. Hoc me fecisse recolo in præfatione illius operis, qđ aduersus oẽs hęreses edidi, & in hoc opere tum in pręfatione, tum ẽt alibi sæpe id me dixisse scio. Dubitatur igitur à plerisq;, & non immerito, qđ hæ protestationes ualeant, an hi, qui aliquid contra fidẽ Catholicam asseruerunt, possint, & debeant pp hmõi protestationes p eos factas à crimine, & nota hæreseos excusari? Vt aũt de hac re aptiore, & firmiorẽ proferamus definitionẽ duplicẽ in ea oportet hr̃e consideratio nẽ. Nam excusatio illa de crimine hæreseos, al'r est apud Deum facieñda, qui nouit secreta cordium, al'r apud homines, qui solum uidẽt ea, quæ foris patẽt. Põt siquidẽ aliquis apud Deum excusari, qui tñ apud hominum iudicium non erit excusatus, & econtrario. Deus siquidẽ non iudicat: nisi iuxta nostræ conscientiæ testimonium: quia

quia agnoscēs qualis in nostro pectore lateat fides,qualis etiam sit eiusdem fidei a' nobis facta protestatio,talē de nobis profert sniam,non curans de alijs, quæ a' nobis uoce proferuntur.Humanum iudicium id solum cōsiderat,quod foris agitur,& ita solum aduertit opera,et uoces,& alia quę foris patent,ut ex illis tanquam ex qbusdam signis conijciat,quid in corde lateat. Cōtingit autem sæpe,ut ea,quæ foris patent, non sint uera signa eorum,q̄ sunt in corde: ut manifestum est in uiris hypocritis: qui aliud foris simulant, & aliud corde uersant. Hinc euenire necesse est,ut multi apud Deum sint innocentes,quos humanum dānat iudicium: multi econtrario humano iudicio probati, q reprobi sunt apud Deū. Prius igitur de excusatione apud Deum dicamus:postea de excusatione apud homines. Sit igitur de hac re talis conclusio.Protestatio generalis de fide,& conditionalis de hæresi reuocatio,si uere,& ex animo fiant,excusant corā Deo ab hęresis crimine eum,qui per ignorantiam in aliquam lapsus est hęresim.Hæc conclusio inde erit cuique manifesta,si consideret,quod is qui uere, & ex intimo corde uniuersaliter fidem catholicam profitetur,& ex animo omnem damnat hæreticum errorem, paratus est: si errauerit corrigi, & si in hæresim lapsus fuerit,eam reuocare, & dānare cum de illa fuerit plene edoctus.Alioqui non uere, & ex animo generalē fecisset de fide protestationem,nec ex corde uero conditionalem de hæresi,in quam labi poterat, fecisset reuocationem.At is qui paratus est,cum errauerit corrigi, etiā si in hæresim aliquam per imprudentiam labi cōtingat (ut supra docuimus) nunquam dicetur hæreticus: qm̄ (ut Augustinus ait)errorem suū nulla pertinaci animositate defendit. Neque in hac parte ullum pono discrimen si ille erret circa ea, q̄ scire tenebatur, aut circa illa, quæ nulla prorsus lege erat obligatus scire: qm̄ quocūque modo erret,si ille uere & ex animo fidem est in uniuersum protestatus; & eodem ueraci animo hæresim

omnem,si in illam labi contigisset,reuocauit,semper est apud Deum excusatus.Ille enim talis, qui sic fidem puro corde protestatus est,& hæresim si in illam labi contingat uere reuocat,si circa ea,q̃ scire tenebatur,errat ꝓ peccato ignorantiæ,id est: quia ignorauit id,quod erat obligatus scire,tenebitur apud Deũ reus,non tñ pro crimine hæresis dixi,& non immerito,si ex uero animo illam fecerit de fide protestationem,aut conditionalem hæresis reuocationem: qm̃ si non ex intimo corde: sed sola uoce,& simulato animo fidẽ fuerit protestatus nihil illi apud Deum suffragabitur talis fidei protestatio,
Mat. 7 aut conditionalis hæresis reuocatio. Hi.n.sunt, qui dicunt Deo: dñe, dñe: quibus tñ deus dicet in iudicio: Quia non noui uos,discedite à me omnes,qui operamini iniquitatem.Hi ẽt sunt,qui teste Apostolo, confi-
Titũ 1. tentur se nosse Deum,factis autem negant. Talis fuit Martinus Lutherus in principio publicationis, & iactationis suaꝝ hæresum: qm̃ tunc uoce fidem catholicam ꝓtestatus est,& doctrinam suam sanctæ Romanæ ecclesiæ examini,& censurę se subijcere dixit: sed simulatam hanc fuisse protestationem,multis postmodum, & clarissimis ostẽdit testimonijs. Quo factum est,ut nullam apud Deum qui scrutatur renes,& corda, habuerit de suis hęresibus excusationem.In eo siqdem opere, quod Leoni Pontifici maximo huius nominis decimo nuncu
Luth. pauit,hanc fecit protestationẽ. Primum protestor (inqt ille)me prorsus nihil dicere, aut tenere uelle: nisi quod in,& ex sacris literis primo, deinde ecclesiasticis patribus ab ecclesia Romana receptis,hucusque seruatis,& ex canonibus,ac decretalibus Pontificis habetur,& haberi potest.Et paucis interiectis,hæc subdit. Hac mea protestatione credo satis manifestum fieri, quod errare potero: sed hæreticus non ero.Hæc Lutherus.Fortassis hac sua protestatione Lutherus homines fallere potuisset,qui solum ea,q̃ foris patent,intuẽtur:non aũt Deum qui abditissimos cordis recessus suis oculis penetrat,&

quidquid in illis latet clarissime agnoscit. Quam uera autem fuerit hęc protestatio, & quam ex animo facta, ipse non lōge postea declarauit, cum ab eodem Leone Decimo de suis erroribus admonitus, non solum nō obtemperauit admonitioni, nec ad illius pceptum hæreses suas reuocauit: sed pertinacius easdem tutatus est, & in eundem Leonem Decimum, cuius censuræ prius se subijci finxerat, postea debacchatus est, & multis illū impetiuit iniurijs. Non potuit diu latere hypocrisis: sed necesse fuit, ut ebulliens, atque sui impotens superbia, & insolens arrogantia aliquando erumperet. De excusatione apud Deum hæc dicta satis esse putamus, nūc uero qualem generalis de fide protestatio ualeat facere apud homines de hæresi excusatiouē, discutiamus. Vt autem aptius, & clarius id facere possimus, oportuit id primo admonere, posse homines bifariam circa fidem errare, & in aliquam hæresim labi. Sunt. n. aliqui, qui nesciētes errant. Sunt rursum alij, qui scientes à uera fidei regula deuiant. Illos dico scientes errare, qui sciūt aliquid esse ab uniuersali ecclesia definitum, aut ab ea pro uera fide receptum, & nihilominus contra eiusdem ecclesiæ sniam docere, aut opinari non uerētur. Illos uero in fide errare dico nesciētes, qui ignorant aliquid ad fidem catholicā pertinere, & proinde sentiunt, aut docent contra eandē fidem. Si tñ scirent illud, quod opinātur, esse contra fidē catholicam, statim suam sniam reuocarent. His igit̃ pręmissis, aliquas conclusiones subijciam, ex qbus quidqd ad hanc rem pertinet facillime quisque intelligere poterit. Prima conclusio. Qui nesciēs errat in fide circa ea, q̃ scire non obligatur, excusatus est ab ecclesia p talem generalem reuocationem. Hæc cōclusio est manifesta ex illis, quæ supra cap. 9. huius libri docuimus. Nam (ut ibi diximus) non oēs æqua lege ad fidei cognitionem tenētur. Qui ignorat id, quod scire nō tenetur, non peccat, q autem non peccat, hæreticus non est, is ergo, q p ignorātiam eorum, q̃ scire non tenebatur, errat, per generalem

fidei protestationem apud ecclesiam de hæresi excusatus est. Secunda conclusio: Qui nesciens errat in fide circa ea, q̃ scire obligatur per gñalem fidei ueram protestationem, etsi coram Deo (ut diximus) sit excusatus, non tñ excusatur apud homines: nisi forte ignorantiã suam probare potuerit. Hæc conclusio probatur: quia quamuis ille nesciat, ecclesia tñ præsumit, & merito illũ scire ea, circa q̃ errat. Nam cum ille sit obligatus scire illam rem, præsumit illum optime illam nosse, & ppea ita de illo sentit, ac si sciens errasset. Qui autem sciens errat, ut mox dicemus, p nullam fidei protestationem prius factam ualet ab hæresis crimine excusari. Si tñ ignorantiã suam ille probare uoluerit, ut se ab hæresis crimine hac uia purgare ualeat, non est repellendus, sed benigne audiendus. Qualiter aũt possit quis per ignorantiã suam probare iuris peritis discutiẽdum relinquo. Hic tñ cauta consideratione est opus, ut is, qui alium de hæresi iudicare debet, prius diligentissime attendat, an ille obligatus erat scire id, circa quod errauit? Sũt.n. aliqua etiam ad fidem spectãtia tam recondita, ut doctissimos uiros sæpe lateant, prout sunt aliqua, q̃ ex scriptura sacra difficillime elici possunt, ac propterea circa illa dubitare licet, & sæpe uiri docti circa illa nutant, & uacillant. In talibus, quidem rebus dubijs, & nondum aperte ab ecclesia definitis, gñalis protestatio de fide facta ualebit errantem ab hæresis crimine excusare, ita ut si eccl'ia aliquid de illa re in posterũ definiret, is qui ante ecclesię definitionem contrarium sensit, nequaquam hæreticus dicatur, propterea quod ecclesiæ definitioni sñiam suam libenter subiecerat. Nam ob hanc cãm Abbas Ioachim non fuit in concilio lateranensi sub Innocẽtio tertio uelut hæreticus dãnatus, quamuis illius doctrina fuit illic ab ecclesia de hæresi notata. Subiecerat.n. doctrinam suam ecclesiæ determinationi, ut patet per ea q̃ hñtur in cap. firmiter, extra de summa trinitate, & fide catholica. In his etiam q̃ sunt contra expressam ecclesiæ defini-

Ioachi Abbas.

tionem,ualent hmõi gñales fidei protestationes, illi de quo incertum est an ecclesiæ definitionẽ nouerat? Quoniam ꝑ illam gñalem fidei protestationem quam fecerat, suspicari licet illum ex ignorantia definitionis ecclesiasticæ errasse. Confirmauit aũt ille hanc aliorum suspitionem, & suam excusationem, si cum illi ostensa fuerit ecclesię definitio statim suum recantat errorem, & hæresim quam tenebat damnat. Tertia conclusio. Quisqs asserit aliquid, contra id, quod scit esse ecclesiæ catholicæ fidem, aut dubitat de illo, quamnis gñalem fidei ꝓtestationem fecerit, nullo modo talis fidei protestatio illi suffragari poterit, quin sit ab eccl'ia pro hæretico reputandus. Is.n. pertinax est: quia & si dicat se paratum de errore suo ab ecclesia corrigi, re uera non est parat⁹. Nam qui fieri potest, ut quis sit obedire paratus illi quã aperto marte oppugnat? At, is qui ab ecclesiæ sñia sciẽs discedit, aperte ecclesiam oppugnat, non est igitur ille paratus errorem suum ad ecclesiæ ꝓceptum emendare. Quo fit, ut pertinax & hæreticus sit dicendus, quamuis gñalem fidei fecerit protestationem. Alioqui latissima uia pateret omnibus, per quam oẽs, quas uellent introducerent hæreses, imo maxima ꝓstaretur hæreticis occasio quãlibet hæresim impune docere. Faciet.n. qsque hæreticus primum generalem fidei protestationem, & conditionalem cuiusque hęresis, in quam labi contingeret, reuocationem, & satis sibi esse putabit, ut, quamuis pestilentissimam hæresim postea asserat, ab hæretici nota se possit excusare. Nam huiusmodi dolo & astutia usus est hoc seculo Martinus Lutherus hæreticoꝝ omnium pestilentissimus qui in eo opere quod Leoni decimo Pontifici maximo obtulit, quamuis multas & apertissimas hæreses in eo aspersit, eam tñ in principio operis protestationẽ fecit, quam proxime supra in hoc cap. retuli. Verum & si talem fecerat protestationẽ, idẽ summus Pontifex Leo non dubitauit illi hæreseos notam inurere & merito, qm̃ simulatam esse & non ueram ta-

lem illius protestationem optime intellexit, sicut ipse idem Lutherus in eiusdem operis contextu declarauit. Nam & si multis uelaminibus quis mēdacium uelit obtegere, ipsum tamen mendacium talis est conditionis ut se ipsum tandem prodat. In eodem siquidem opere quod Leoni decimo nuncupauerat, huius præfatę protestationis aut pœnitens aut oblitus, uerba hæc cum pfata protestatione apertissime ex diametro pugnantia, effundere non erubuit. Et ut aliquando (inquit Lutherus) audax sim, ea quę iam dixi, protestor me non dubitare: sed paratus sum ignem & mortē suscipere, & hæreticum asseram omnē qui contra sapuerit. Hęc Lutherus. His uerbis satis apte se prodidit. q prius iacuerat in occulto. Quid ultra exigere oportebat, ut illum pertinacem hæreticum censeremus? Qui fieri pōt, ut paratus sit corrigi, q ignem & mortem sustinere paratus est pro illis quæ docet? Putauit quidem astutus serpens hmōi pstigijs uiros Catholicos eludere. Et ut illius diabolicam malitiā apertius toti mundo ostendamus, alia illius uerba referam per quæ suū diabolicum spūm multo clarius ille prodidit. Nam in libro actorꝝ coram Reuerendissimo Dn̄o Thoma de Vio Cardinale tituli sancti Syxti legato ad cōponendas Lutheranas simultates ab aplica sed emisso, quæ idem Lutherus in unum uolumen collegit, hæc, quæ sequūtur uerba inseruit. Nunc mi lector (inquit ille) tu mihi cōueniendus es. Posteriorem istā m̄sionem meam, etsi cum multa reuerentia dedi, ac ueluti in arbitrium summi Pontificis reposui: non tamen id me fecisse credas, quod de re ipsa dubitē, aut animi mei sn̄iam sim unquam mutaturus. Veritas diuina est, ēt dn̄i Papæ. Non. n. iudicium hominis expecto, ubi iudicium hominis agnoui. Hæc Lutherus. Vides iam cādide lector quā uera & quam ex animo Lutheri prodierit illa sua primū facta ꝓtestatio? Te nunc rogo an Lutherꝝ uelis pp illā ꝓtestationem ab hæreticorꝝ catalogo excludere? Non puto uirꝝ aliquem catholicū esse, nisi demens aut stupi-

dus ille sit qui suffragijs tam friuolæ & inanis protestationis, hominē hæreticissimū uelit ab hæreseos nota uindicare. Dico igitur ac firmissimo aio teneo, neminē qui catholicæ eccl'iæ snīam quam optime nouit, oppugnat, posse per quācunq; gn̄alem fidei protestationem prius ab eo factam ab hęreseos crimine apud eccl'iam excusari. Quo fit, ut siqs in scriptis suis aliquid asseruit contra expressam eccl'iæ definitionem, quam illi fuisse notā ex eiusdem scriptis aperte cōstat, pōt & debet etiam post mortem suam, non obstante quacunq; protestatione p eum facta, tanquam hæreticus damnari: nisi illum hmōi erroris ante mortem pœnituisse constiterit. Quare ego fateor me nescire quo pacto possim aliquot doctores, q pro catholicis habentur, a crimine hęreseos excusare, cū in eorꝝ scriptis aliquas reperiam snīas, quæ aptissime, et ex diametro pugnant cum ecclesię definitionibus: et ex eorundem doctorꝝ scriptis constat eas ipsas ecclesię definitiones, quas oppugnant, fuisse illis notas. Si autem non constat illum sciuisse ecclesiæ definitionem, cui cōtradicit, & aliunde appareat illum in alijs recte de fide sentire, crederem generalem fidei protestationem prius per illum factam, debere illi suffragari, ut per illam possit ab hæreseos macula merito liberari.

De blasphemis, an sint hæretici censendi. *Cap.* 12.

Expleta iam gn̄ali hæreticorꝝ consyderatione, declaratisq; oībus quæ ad consummatam hæreticorꝝ cognitionem habendam satis esse mihi uidebantur, nunc (ut rem ipsam clariorem relinquerē) mihi uisum est, lapidē (ut dicitur) ad filum referre, & de quibusdam personis, quæ forte dubitationem mouere possent, an hęretici sint censendi, pertractare? Et primo de blasphemo de quo non parua dubitandi habetur occasio, an sit hæreticus dicendus? Nam theologi non computāt blasphemiam inter peccata infidelitas, ac proinde negant blasphemiā ad hæresim pertinere. At si blasphemia non est hæresis, consequens est ut nec blasphemus censeatur hæreticus.

Oppositum tñ quodãmodo persuadere uidetur, qđ hæreticoꝵ inquisitores puniunt blasphemos, quos tñ punire non auderent, nisi illos hæreticos esse censerẽt. Pro huius rei apertiore et certiori definitione opus est, ut primo de blasphemia consyderemus, quale illa sit peccatũ, & inde de blasphemo quæ inquirimus, facilius inueniemus. Blasphemiam definit Hugo de sancto Victore i libro de fructu carnis & spiritus. cap. 6. sic inquiens. Blasphemia est cum quadam probrosa irreligiositate conuitiosoꝵ iaculata in alium maledictio: aut est diuini uel humani nominis diminutio iurãdo uel exprobrando facta. Hæc ille. Ex quibus duabus diffinitionibus constat, quod blasphemia proprie est uituperium, aut cõuitium cum diminutione honoris diuini. Et pp hanc causam illi qui iurant per membra Christi aut alioꝵ sanctoꝵ pudẽda, blasphemare dicuntur. Quia & si Christus re uera habeat illa membra pudenda ut quilibet alius uerus & integer hõ, ac proinde sic illa nominantes non mentiantur, tñ illa in Christi ignominiam & uituperium nominant, uolentes ex ipso modo pronuntiandi, innuere aliquid esse in Christo ignominiosum, & uituperabile. Verba igitur illa & si non sint ex se blasphema, ipse tñ pronunciandi modus qui fit cum uituperio, et irrisione, inducit blasphemiã. Qđ aũt in diffinitione sua posuit Hugo, conuitiosorum iaculata in alium maledictio, & non expressit in quem, ideo sic posuit, quia non solum conuitia in Deum putauit esse blasphemiam sed etiam conuitia quæ dicuntur in sanctos: ppea quòd conuitia quę ĩ sctõs dicuntur, inde ad Deum quodãmodo deriuantur. Nam sicut laudatur Deus in sanctis suis, eo ꝙ laudantur opa quę Deus in sanctis suis & per sanctos suos facit, ita ecõtrario cũ uituperantur aut irridentur ea quæ Deus in sanctis suis operatur, ex consequenti uituperatur, & irridet Deus, qui est illoꝵ operator. Hæc aũt derogatio honoris diuini põt bifariam contingere: qm̃ aut fit intus ĩ corde, aut extra per uoces, uel alia signa exteriora. Illa quæ

Hugo de s. Victore.

est intus i corde,adhuc trifariam fieri pōt:qm̄ aut fit tm̄ in itellectu,aut tm̄ in affectu,aut simul in intellectu & affectu.Illa est blasphemia in solo intellectu, perquam qs de Deo intra se dicit id quod diuinæ derogat bonitati nec tñ ppea est male circa Deum affectus. Deus aūt(ut docet Dionysius cap.1.de diuinis nominibus)est ipsa essentia ueræ bonitatis,uel ipsamet bonitas.Ex quo aperte sequitur,ut quidquid Deo tribuitur pertineat ad bonitatem ipsius: & quidquid est a' Deo alienum, lōge ēt sit a' rōne perfectæ bonitatis,quæ est eius essentia.Quicunque ergo dicit aliquid deo conuenire quod illi repugnat, uel dicit illi repugnare quod est illi proprium, & ob hoc nō male afficitur in Deum, hic talis blasphemat Deum in intellectu tm̄.Nō est.n.dubium quin possit esse blasphemia in intellectu absq; peruersa uoluntate blasphemādi,uel diuinæ bonitati derogandi.Quia licet oīs blasphemia inquantum est uoluntaria, sit a' uoluntate mala,non tñ omnis est cum uoluntate affecta ad derogandum diuinæ bonitati.Sicut.n.omne credere est uoluntarium,non tñ omne credere est a' uoluntate affecta charitate Dei:ita oīs blasphemia est uoluntaria, non tñ oīs est a'uoluntate affecta malignitate, uel uolūtate blasphemandi.Habet se.n.hæc uoluntatis malitia, de qua nunc loquimur,ad blasphemiam intellectus, sicut charitas ad fidem.Quo fit,ut sicut fides pōt esse sine charitate, ita etiā blasphemia intellectus sine malignitate, aut sine blasphemia affectus.Illa est in solo affectu, & sola uoluntate blasphemia,per quam quis credens de Deo, quod credendum est,male tñ circa Deum afficitur.Nō .n.repugnat blasphemiam simul esse cum fide.Pōt.n.aliquis credere Deum esse omnipotentem, & dicere intra se,ut iniurietur Deo,qđ Deus non est oīpotens, & delectari in tali mendacio. Simile quid contingere uidemus circa iniurias,quæ hominibus dicuntur, in quibus sæpe contingit,ut quis alteri iniuriam facere uolens dicat illi, quod scit minime illi cōuenire,ut puta cum cæcuti re di-

cit illum,quem ſcit optime uidere,aut dicit rudere, quē ſcit optime cantare.Sic poſſet quis,ut Deo iniurietur, dicere illum nihil poſſe,cum tñ certo ſciat illum eſſe omnipotentem.Poteſt ēt quis credere Deum eſſe iuſtum, ſapientem,omnipotentem & nolle aliquid eorꝶ Deum eſſe: ut puta quia nollet Deum eſſe tam ſapientem, ut nihil illum lateat ēt ſecretiſſimas cordis noſtri cogitationes,aut nollet illū eſſe tam potentem ad ſua peccata punienda,ut nemo illi reſiſtere ualeat, aut nollet deniq; tā iuſtum,ut nullis precibus,aut muneribus quis ualeat uel latum pilum à rectitudine illum deflectere. Hi tales blaſphemiam habent in uoluntate, quamuis ueram fidem habeant in intellectu. Tales ſunt illi de quibus dicitur ī

Spal. 73. pſalmo. Superbia eorꝶ qui te oderunt,aſcēdit ſemper. dęmones ſiquidem (ut ait Iacobus Apľs)credunt,& cō

Iaco.2. tremiſcunt.& idem dicendum eſt de damnatis hominibus:hi tñ oēs Deum ſemper odiunt: quia nollent Deum eſſe tam potentem,aut tam iuſtum,ut illos pro ſuis peccatis puniret.Dolent de peccatis, quæ cōmiſerunt non ꝓpterea quod ipſa peccata habeant exoſa: ſed quia odio habent pœnas, quas pro illis ſuſtinent.Habent quidem illi uoluntatem ſuam male adhuc ſuis peccatis affectā, & uellent adhuc ſi poſſent male uti rebus ipſis,pro quibus puniuntur,nollent tñ pœnas pro illis ſuſtinere: ac ꝓinde dolēt,ꝙ Deus ſit tā iuſtus,ut ſemper eos punire uelit,aut tam potens,ut illius poteſtati reſiſtere nemo poſſit.Et hoc eſt Deū odiſſe,& hoc eſt Deum blaſphemare in ſola uoluntate.Sic.n.de damnatis hominibus dicit

Apo.16 Ioannes in Apocalypſi. Aeſtuauerūt homines æſtu magno,& blaſphemauerunt nomen Dñi habentis poteſtatem ſuper has plagas. Ideo blaſphemant: quia dolent Deum talem poteſtatem habere, ut illas plagas inferre ualeat. Sic enim exponit illum locum gloſſa quædam, quam citat ſanctus Thomas in ſcda ſcdæ.queſtione 14. articulo.4.non tamen expreſſit ille cuius authoris ſit illa gloſſa.Ego quidem cum legi in beato Thoma, puta-

ui id reperiendum esse in glossa, quæ uulgo dicitur Ordinaria: ad illam tamen recurrens nihil tale reperi, quale ille citat. Cuiuscunque illa sit, si illius authoritas nõ suffecisset, certe sufficere deberet authoritas beati Thomę illã citãtis, atq; pbantis. Talis ergo blasphemia, de qua nunc agimus (ut dicit S. Bonauẽtura) est quæ in euangelio uocatur spũs blasphemiæ. Dicit.n. ille in scdo sniarꝝ. dist. 43. in cõmentarijs super lrãm Magistri non esse prorsus idem blasphemiam, & spũm blasphemiæ: hñt.n. se hæc duo (ut ille ait tanq̃ gñale & speciale. Omnis spũs blasphemiæ est blasphemia, non tñ econtrario. Spũs blasphemiæ est affectus & desiderium uitupationis diuinæ. Spũs blasphemiæ sic spirat ad odium Dei, sicut spũs scũs ad Dei amorem. Et hunc talẽ spm̃ blasphemiæ, hoc est, affectum uitupationis diuinæ dicunt theologi esse maximum pctõꝝ & irremissibile, non q; non remittatur, si de illo debita fiat pnia: sed quia tale est (ut dicit Beda super tertium Marci caput) q; nunq̃ de illo pniam aget debitam qui illud semel cõmisit: qm̃ pp nimiam illius malitiam Deus illi auxilium suũ subtrahet, sine quo ad pniam puenire non poterit. Vel scdm Alexandrum de Ales ideo dr̃ irremissibile: quia prouocat oculos diuinæ maiestatis ad non miserendum uel non remittendum. Ex his omnib9 iam patet quæ sit blasphemia simul in intellectu et affectu. Est.n. illa p quam quis male de Deo sentit, & ppea male illi afficitur & illum uituperare non ueretur. Veluti si quis crederet Deum nõ esse omnipotentem, & inde audaciam sumeret ad derogandum illius honori, & illum uituperandum, & in contumeliam illius omnia eius præcepta contemnendum. Hæc blasphemia certe non est tam graue pctm̃ ex se, qa ignorantia quam hẽt annexam, & unde maligna illius uoluntas oritur quodãmodo excusat à tanta grauitate peccati. Hæc.n. est blasphemia in filium quia est p ignorantiam, illa aũt est blasphemia in spm̃ scm̃, quia est ex pura malitia & ideo peior. Hæc de blasphemia quæ in

S. Bonauẽtura

Beda.

cordeuersatur, dicta sufficiant. Est adhuc alia blasphemia exterior quę solet dici blasphemia oris, non ꝙ in solo ore & solis uocibus exerceatur, sed quia pluries ꝑ uoces quam per alia signa exterius demonstratur, fitq; ab his quæ pluries accidunt denominatio. Pōt.n.blasphemia in factis sicut in uocibus exterius demonstrari. Nā qui per contumeliam spueret Xp̄i aut uirginis Deiparę imaginem, aut illam fustibus percuteret, aut pedibus ꝑ contemptum conculcaret, uel alia similia quæ Dei aut sctōꝝ eius contemptum & uitupium ōnderēt, faceret, hic sine dubio esset blasphemus existimandus & uelut
1.Pet.2 talis puniēdus. Vñ Beda exponens illud ex scda Petri
Beda. Apl̄i ep̄la, ꝑ quos uia ueritatis blasphemabitur, sic ait. Via ueritatis blasphematur ꝑ hæreticos nō solum in eis quos suæ hæresi seductos associāt sed in eis quoq; quos ꝑ impurissima facta sua & sacrificia uel mysteria execrāda, quę faciunt in odium Xp̄iani nominis concitant, existimantibus imperitis omnes Xp̄ianos hmōi flagitijs es
Esa.52. se mancipatos. Qualibus dicit scriptura. Per uos nomē meum blasphematur in gentibus. Hactenus Beda. Ex cuius uerbis apte constat blasphemiam exteriorem nō solum in uerbis, sed ēt in operibus cōmitti, quamuis cōi uocabulo soleat (ut dixit omnis talis blasphemia, nominari blasphemia oris. Sic.n.confessio & negatio, frequentius uerbis effici solent, & ideo omnis exterior cōfessio uel negatio, solet dici cōfessio oris ul' negatio oris, & tñ quælibet harꝝ potest operibus sicut uocibus exerceri. Nam de pctōribus Paulus loquens, ait. Confiten-
Titū.1. tur, se nosse Deum, factis aūt negāt. Hæc igitur exterior blasphemia pōt ēt trifariā distingui, sicut supra diximus de blasphemia cordis. Cum.n.uoces & alia opera exteriora sint signa eoꝝ quæ sunt in anima, & ab illis procedant, hinc euenire est necesse, ut uoces & alia opera distinguantur iuxta distinctionē eoꝝ quæ sunt signa, & à quibus oriuntur & ꝓcedunt. Et ita pōt esse aliqua blasphemia exterior quæ tm̄ ꝓcedat à blasphemia sola in-

tellectus fine mala affectione uolũtatis, alia q̃ folum ꝓcedat à blafphemia uoluntatis: alia quæ procedat à malitia intellectus & uoluntatis fimul. Quælibet iftaꝶ talis eft neceffario iudicanda, q̃lis eft interior illa blafphemia à qua proceffit: ideo neceffarium eft uidere, an aliq̃ iftaꝶ fit hærefis dicenda, uel habeat aliq̃ꝗ cum hærefi cõnexionem? Et certe de illa blafphemia quæ eft in folo affectu licet fit grauiffimum pctm̃, & (ficut diximus) irremiffibile, non tñ hẽt aliquid cum hærefi aut cum infidelitate. Quia hærefis & quodlibet infidelitatis uitium ꝑtinet ad intellectum, ficut fides cui opponitur. Oppofita.n. (ut dicit Ariftoteles) hñt fieri circa idem. Hæc aũt folius affectus blafphemia eft in uoluntate: non eft igĩt hærefis, nec infidelitas. De alia uero blafphemia, quę eft in intellectu, fiue illi fit coniuncta malitia in uoluntate, fiue non: eft difficultas, an aliquo modo ad infidelitatem pertineat. Et pro huius rei confummata declaratione, de hoc prius admonere lectorem decreui, ut confideret aliud effe dicere aliqd, & credere illud. Nam mentiens dicit id, quod tñ non credit effe ueꝶ, nec refert, an dicat illud ore, an corde? Põt.n. quis in corde fuo aliquid dicere & illud fecum pertractare qđ tñ non credit effe ueꝶ. Deinde aduertendum eft, duo hęc effe confideranda in fide, primum eft, credere omnes fidei articulos. Alteꝶ eft ipfos fidei articulos dicere ore, uel corde. Primum hoꝶ fpectat ad fidem, & hoc uere dr̃ fides. Scd̃m uero dr̃ confeffio fidei, iuxta id qđ dicit Paulus. Corde creditur ad iuftitiam, ore aũt confeffio fit ad falutem. Ex oppofito ẽt in infidelitate oportet cõfiderare hęc duo, puta diffenfum circa ea quæ ad fidẽ pertinẽt, & dicere intus uel extra aliquid contra fidẽ. Primum hoꝶ uidelicet diffenfus ꝑtinet ad infidelitatẽ, & eft hærefis. Scd̃m uero. f. dicere corde uel ore aliqd cantrarium fidei, eft uitiũ blafphemiæ ita ꝙ blafphemia non confiftit in credere, fed in hoc qđ eft dicere aliqd corde, uel ore cõtra Deũ, fiue credat ita effe qđ dicit, fiue non: fi tñ illud dicat hac

Ro.10.

intentione, ut Deo iniuriam faciat. Qm̄ ut blasphemia uitium dici possit, non satis est ut dicat aliquid diuinę derogans bonitati, nisi illud uoluntarie dicat. Ex quo manifeste colligitur blasphemiam non esse uitium oppositum fidei, sed esse uitium contra confessionem fidei. Et inde deducitur blasphemum ea rōne qua blasphem⁹ est, non esse dicendum hæreticum, nisi aliunde aliquid p̄ter blasphemiam adiungat, qđ illum efficiat hęreticum. Siquis.n. dicat uel faciat aliquid qđ diuinæ deroget bonitati, & id qđ de Deo dicit credit ita esse, iſſ blasphemus dr̄ & hęreticus. Quatenus dicit aliquid contra diuinam bonitatem blasphemus est: quaten⁹ uero credit id qđ dicit, hæreticus est. Siquis crederet aliqd de Deo qđ diuinę bonitati repugnat, & id non diceret: hic talis hæreticus esset, & nō blasphemus. Siquis aūt ecōrrario aliquid intus uel extra Deo diceret qđ à diuina esset bonitate alienum, et tamen qđ dicit non credit ita esse, hic talis blasphemus dicetur, & non hæreticus. Tales blasphemi sunt multi, qui à passione aliqua aut infirmitate deiecti, uim tribulationis, aut afflictionis non ferentes, de Deo à quo tribulationem sibi inflictam esse putāt uindicari cupiētes, qui aliter hoc efficere non ualēt, ore polluto & maledicto execrandas illi dīt iniurias: quasi uerba illa, quamlibet execranda Deo uel tantillum nocere possent. A' quibus si postmodum peteretur, an talē credant esse Deum, qualem illi dixerūt, certe ipsi firmissime negarēt. Tales ego noui multos, qui post blasphemias per passionē ore prolatas, ceruicem gladio opponerent anteꝗ̄ ueꝛ esse faterentur, id quod de Deo ꝑ blasphemiam effuderunt. Cum igit̄ tanta sit blasphemiaꝛ uarietas, oportet, ut uariạ sit ēt illaꝛ punitio, & uari⁹ iudex, qui illas debita pœna ferire debet. Blasphemia, quę nullam prorsus hēt cum hæresi cōmunionē, qualis est illa, quæ cōmittitur in iuramēto emisso ꝑ mēbra Christi, aūt sanctoꝛ pudēda: cum illoꝛ uitupatione, & ignominia, hmōi talis, aut cuiusuis alteri⁹ similis punitio nō spectat

ad inquisitores hæreticorꝝ ex iure eorꝝ ordinatio. Nec illi quouis modo ex eodē iure, nisi aliunde sit illis delegatum, pñt se ingerere, ut de illis inquirant aut iudicēt. Sed illorꝝ punitio spectat ad ordinarios iudices tam laicos quam eccl'iasticos. Blasphemia aũt quæ hēt quandam cum hæresi uicinitatē uel cõnexionē, hæc merito ad inquisitores hæreticorꝝ spectabit, ut de illa inquirant, iudicēt & puniant. Sicut qui diceret Deũ iniuste punire aliquē, aut non posse hoc aut illud efficere, aut insipiēter rē aliquam egisse: hic talis est blasphemus & ab inquisitoribus hæreticorꝝ examinandus. Non ppea solum q̄ blasphemus est, sed quia p talē blasphemiam dedit nõ modicam de hæresi suspitionē. Nam ex abundantia cordis (ut summa ueritas ait) os loquit̃. Qualis quisq; est talis est eius loquutio. Tanta est uerborꝝ cum moribus cõnexio, ut pp hoc Solon (prout de illo refert Laertius) dixerit, orationē esse factorꝝ simulachrum: q̃m animi uis in loquutione pinde ut in speculo repſentatur. Quo fit ut merito de unoquoq; suspicemur, illum cum de re aliqua loquitur, ita sentire, put dicit. Q̃m (ut est apud Aristotelē) uoces sunt earꝝ quæ sunt in anima passionũ notæ. At, cum omnis res de qua merito uehemēs oritur hæresis suspitio, ptineat ad iudicium & tribunal inquisitorum, oportet ut omnis talis blasphemia subdatur, ēt ex ordinaria eorꝝ ptāte, examini, & iudicio ĩquisitorꝝ. Cũ tñ de hmõi inquirunt, oportet illos diligēter considerare psonæ qualitatē, sicut in cæteris criminibus, an sit psona quę alias de illo errore prolato aut quouis alio dederit aliq̃ suspitionē, an nullã. Deinde consideret tpis quo blasphemauit circũstantiam, an tunc in tribulatione aliqua fuerit? an extra oēm tribulationē? q̃m inde conijcere ualebit adiuncta ēt psonæ qualitate, an ex infidelitate? an ex impatiētia blasphemauerit? Si consideratis bñ tpis & psonę circunstantijs, constet illum ex infidelitate blasphemasse procedet inquisitor ad illius tanq̃ hæretici punitionē, præsertim si ille, se credere dicat. Si ne-

Mat. 12 *Solon.* *Arist.*

get se credere id, quod dixit, imò dicat se credere oppositum, & consideratis præfatis circũstantijs, adhuc maneat suspitio illum ex infidelitate dixisse, iniungatur illi purgatorio, & deinde moderata pnīa. Quod si in purgatione sua defecerit, ego de illo idem faciendum censerẽ, quod de alijs hæreticis qui in purgatione deficiunt, iura canonica disponunt. Si uero præfatis circunstantijs bñ consideratis constet illum non ex infidelitate, sed ex impatiẽtia & passione aliqua blasphemasse: tunc quia ille non hæreticus sed solum blasphemus censetur, non hẽt inquisitor hæreticorꝝ quid ex iure ordinario ampli⁹ circa illum agere possit. Solẽt tñ inquisitores hæreticorum, præsertim in Hispania, hanc hr̃e sibi special'r delegatam authoritatem, ut hmōi blasphemos punire ualeant, & merito. Tum pp criminis grauitatẽ & enormitatẽ, quod (ut supra docuimus) est grauissimum pctm̃. Tum ẽt pp negligẽtiam eorꝝ iudicum tam ecclíasticorum, quam laicorꝝ, quibus ex officio incumbebat hmōi execrãdas blasphemias acerbissime punire. Nam quia illi in hoc negligentes sunt, iustum est, ut hoc negotium alijs delegetur, qui austeriore correctione, & duriore disciplina blasphemias punientes, possent ab hoc execrãdo, & horrendo uitio homines reuocare.

De sortilegis, & augurribus, alijsq; diuinatoribus, an sint hæretici dicendi? Cap. XIII.

Tanta inest hominibus multis sciẽdi curiosa cupiditas, ut ea, quæ ignorare esset utilius, ẽt cum fidei Catholicæ dispẽdio improba curiositate discere conẽtur. Ob quam cãm non immerito à multis dubitari solet, de hmōi hominibus, qui diuinatores nũcupantur, an sint illi oẽs hæretici cẽsendi, & uelut tales ab hæreticæ prauitatis ĩquisitorib⁹ puniẽdi. Ad cuius rei pleniorẽ intelligẽtiam, oportebit ante omnia inquirere quid sit, & quotuplex diuinatio: & inde colligere ualebimus: an illi, qui illam exercẽt sint hæretici dicẽdi, an non? Diuinatio est enunciatio eorꝝ, quorꝝ notitia ꝑ naturam haberi non potest,
neq;

neque a' Deo reuelata est. Res autem sunt aut pn̄tes, aut præteritæ, aut futuræ. Præteritorꝝ & pn̄tium scientia ꝑ naturam haberi potest qm̄ præsentia pn̄t uideri, præterita quia aliqn̄ fuerunt pn̄tia, aliqn̄ uisa sunt: & ex illorꝝ intuitione remanet notitia, quam philosophi uocant abstractiuam, per quam pōt quis de præteritis certo aliquid scire, & aliis enunciare. Futura aūt quia nondum hn̄t esse, uideri non pn̄t, & ideo nihil certum de illis hr̄i potest. Propter quod diuinatio semper circa futurorꝝ præcognitionem considerari solet: quia illa sunt q̄ ex se per naturam cognosci nō possunt. Siquis aūt pn̄tia, aut præterita, quæ per naturam cognosci non possent, enūciaret, & certo assereret, ego illum ēt diuinatorē appellarem. Sicut qui a Roma per centnm milliaria distans, diceret quid eo temporis articulo Romæ agatur: aut diceret homini, quem nunquā uidit ea, q̄ toto uitæ suæ decursu egit, is certe mea sn̄ia etiam dicetur diuinator, ac si prædixisset futura. Nam sicut propheta dicitur ēt ꝓprie ille, qui per reuelationem agnoscit præterita, aut pn̄tia, quæ al's scire non poterat, quamuis frequentius dicatur propheta, qui per reuelationem prænoscit futura: ita ēt proprie dicitur diuinator ille, qui ꝑterita, aut pn̄tia, quæ naturaliter scire non poterat, absque Dei reuelatione cū certitudine asserit. Illa siquidem mulier Samaritana, cui Christus dixerat quinque uiros habuisse, & quem tunc habebat non esse suum, statim hoc audito exclamauit dicens: dn̄e, ut uideo, propheta es tu. Prophetam siquidem censebat dicēdum eum, quia ꝑterita, aut absentia, quæ in secreto latebant optime noscebat. Quamuis tn̄ hæc ita se habeant, solet frequenter ille solus dici diuinator, qui futura cum certitudine, & absque deceptionis metu asserit. Futura aūt (ut egregie btūs Thomas in Secunda Secundæ, quæstione nonagesima quinta docet) duobus modis cognosci possunt. Aut.n. cognoscuntur per suarꝝ causarꝝ cognitionem, aut cognoscūtur per se ipsa. Causæ autem futurorꝝ tripliciter se hn̄t ad effectus

Ioā. 4.

ſuos. Nam aliquæ ſunt, q̄ ex neceſſitate & ſemper ſuos producunt effectus. Huiuſmodi effectus futuri cum certitudine prænoſci, & prænunciari poſſunt, per cognitionem ſuarum cauſarum, quemadmodum aſtrologi p̄cognoſcere, & prædicere ſolent æquinoctia, ſolſtitia, eclipſes ſolis, & lunæ. Talis prænūciatio non dicitur diuinatio: quia non uſurpatur per eam, quod proprie diuinum eſt. Aliæ ſunt cauſæ, q̄ producunt ſuos effectus non ex neceſſitate, & ſemper, ſed raro contingit eas a ſuorum effectuū productione deficere. Ex harum etiam cauſarum cognitione poſſunt homines futuros effectus p̄cognoſcere, non quidem cum certitudine: ſed per quādam cōiecturam. Ad hunc modum multa prędicunt aſtrologi de pluuijs ſiccitatibus, terræmotibus, de fertilitate, aut ſterilitate terræ: & medici p̄nunciant de morte, aut conualeſcentia infirmorum, in quibus rebus aliq̄n prædicunt uera, aliq̄n falluntur. Hæc ēt prænunciatio non poteſt dici diuinatio: quia limites naturalis cognitionis non excedit. Aliæ ſunt cauſæ, q̄ nullam prorſus neceſſitatem hn̄t, ut ſuos effectus, aut ſemper, aut pluries producant: ſed dubiæ ſemper ex ſe ſunt, & ancipites, ut modo hos, modo oppoſitos effectus producere ualeant. Tales cauſæ uocantur liberę, ut ſunt homines, & angeli. Effectus qui ab huiuſmodi cauſis producendi ſunt, non poſſunt cū certitudine aliqua, ſiue ut ſemp, ſiue ut in pluribus, p cognitionem cauſarum pręcognoſci: quia cauſæ huiuſmodi nullam hn̄t ad ſuos effectus coactionem. Quantumlibet quis cognoſcat Petrum, non poteſt ex hac cognitione certo ſcire, an Petrus cras ieiunabit, an non: an loquetur, an tacebit: quia cum ille liber ſit ad hos effectus, poteſt & unum, & alterum efficere. Tales ergo effectus, qui ab huiuſmodi cauſis pendent, nullus agnoſcere pōt, niſi dum ſunt pn̄tes, utputa cum uidet Petrum comedētem, aut ieiunantē, uel tacētem, aut loquentem. Cognoſcere hæc cum certitudine, aut p̄dicere, antequam fiant, ſoli
Ro. 4. Deo conuenit, qui (ut dicit Paulus) uocat ea, quæ non

ſunt tanquam ea,q̃ ſunt. De huiuſmodi futuris intelligẽdum eſt id, quod Salomõ ait. Multa hominis afflictio: quia ignorat prçterita, & futura nullo ſcire poteſt nuncio. Quæ uerba in cõmentarijs ſuper Eccleſiaſtẽ interp̃tatus Hieronymus, ait. Licet diuerſa eueniant, & non poſſit iuſtus ſcire quid ei futurꝶ ſit, nec ſingularꝶ rerꝶ cauſas, rõnesq́ cognoſcere. Nemo.n.eſt conſcius futurorꝶ, tñ ſcit à Deo cuncta in utilitatem hominum fieri, & nõ abſque eius uoluntate diſponi. Eſt.n.magria afflictio generi humano: quia (ut poeta ait) neſcia mens hominũ fati, ſortisq́ futuræ, aliud ſperat aliudq́ euenit, de altero loco expectat hoſtem, & alterius iaculo uulneratur. Hæc Hieronymus. Quiſquis ergo talia futura prædicere, aut p̃noſcere: niſi Deo reuelante præſumpſerit, uſurpare conuicitur: quod ſolitus Dei eſt, & hic talis dicit̃ diuinator. Nam (ut dicitur cap. igitur 26.q.4.) diuini dicti ſunt quaſi deo pleni. Diuinitate enim ſe eſſe plenos ſimulant, & aſtutia quadam fraudulenta hominibus futura coniectant. Siquis uero huiuſmodi futura contingẽtia, quæ à cauſis liberis depẽdent, Deo reuelante prçcognouerit, aut prædixerit, non dicetur diuinator: quia nõ ex ſe, & per ſe talem habet notitiam, ſed à Deo: & ita ipſe non uſurpat ſibi diuinum aliquid: ſed Deo tribuit, quod ab illo ſe recepiſſe fatetur. Alioqui omnes Dei ꝓphetæ dicentur diuinatores, eo quòd tam multa de futuris prædixerunt. Nullus tñ ſanctorꝶ illos diuinatores: ſed prophetas appellauit. Ille enim ſolus diuinator dicitur, qui ſibi indebito modo uſurpat præcognitionẽ, aut prçdictionem futurorꝶ euentuum, q̃ à liberis cauſis pẽdent. Et talis diuinatio ſemper eſt peccatum, & quidem graue: quia contra religionem, & cultum Deo debitũ, non tñ omnes diuinationes æquali culpç ſunt obnoxiç: quia una peior eſt alia, quo peiora media ad futurorꝶ p̃notionem aſſumit. Aliquç enim ſunt, quæ dçmonum inuocatione utuntur, ut futura præſcire poſſint, uelut ſunt Necromantici, aut Arioli. Alij uero ſunt, qui ſine expreſ-

Eccl. 1. Hiero.

ta dæmonum inuocatione futura prædicunt, ut sunt Augures, qui ex garritu auium, aut Aruspices, qui ex auiũ aspectu, aut Chiromantici, qui per signa manus, multa de futuris prædicere solent. Et Sortilegi aliqui sunt, qui sub nomine Christianæ religionis, per sacrarum scripturarum inspectionem, aut per quasdam, quas sanctorum, seu apostolorum (ut Isidorus octauo lib. Ethi ait) uocant sortes, diuinationis scientiã profitentur. Et hi proprie sunt sortilegi, qui in iure canonico reprehẽduntur, atque dãnantur. Sunt enim multi alij sortilegi minime a iure reprehensi, sed ab illo tolerati, et sunt illi, qui quamuis faciant aliquid, ut ipsius euentu considerato, occultum aliquid, siue præsens, siue futurum agnoscant, non tñ illorum cognitionem a dæmone: sed a Deo spectant, ut contingit in sorte diuisoria. Ea diuinatio, quæ cum dæmonum inuocatione fit, multo peior est illa, quę absque illorum inuocatione exercetur. Est adhuc inter ipsas diuinationes aliud non paruum discrimẽ. Sunt enim aliquæ, quę quodãmodo hęresi miscentur, & sine alicuius hęresis adminiculo exerceri non possunt. Vt siquis mortuum baptizaret, ea forma, et eo ritu, quo baptizatur uiuus, uel puerum baptizaret, ut inde sortium emissarum responsum habeat, aut Eucharistiæ sacramento, ad maleficia, & incantationes excercẽdas abuteretur, aut corã idolis execrãdas effunderet p̃ces ad incantationes suas pagẽdas. Talia.n. sortilegia, aut auguria, sine hæresis admistione nõ fiunt. Nã credere mortuos utiliter baptizari posse, hæresis fuit Martionistarum, prout nos in eo opere, qđ aduersus omnes hæreses edidimus, titulo de baptismo, hęresi tertia, docuim⁹. Rebaptizare pueros, hęresis Anabaptistarum est aperte damnata. Idola orare est idolatria, & siquis in illa, Deos adoratione dignos esse putat, apertissima est hæresis. Eucharistiæ sacramento ad maleficia peragenda abuti, uehementissima est hæresis suspitio. Qm̃ hoc faciens, præter magnam irreuerentiam, quam sanctissimo exhibet sacramento merito creditur

fillum opinari,sanctissimū Eucharistiæ sacramentum,ali quid ad maleficia exercenda ualere, & uim aliquam,et uirtutem ad illorꝝ maleficiorꝝ exercitium habere: qm̄ si hoc non crederet,non uteretur illo ad talis malefitij per petrationem. Hoc aūt sentire aperta est hæresis & blasphemia. Siquis autem dæmones inuocaret,ut sortibus emissis,aut figuris aliquibus factis,de futuris ab eis edoceretur,licet grauiter peccaret,non adhuc diceretur hæreticus,si res,quas à dęmonibus scire ꝓcurat,tales sunt, quæ à dæmonibus bene prænosci pn̄t. Nam dęmones, qui rerꝝ naturas,& earꝝ uirtutes,et motus(ut habet̃ in c. Sciendum.26.q.4.)melius quàm homines noscunt,pn̄t ex cognitione causarꝝ præcognoscere effectus, quos illæ ex necessitate,& semper producunt, prout superius de astrologis diximus,circa prænotionem eclipsium solis,et lunæ. Siquis hmōi eclipses, aut fertilitatem terræ, aut sterilitatem futurā,à dęmone p̄scire tentaret:quāuis grauissime peccaret,non esset tn̄ censendus hæreticus, Si uero ea,quæ per naturam scire non poterat, per dæmonum inuocationem scire niteretur, hic mea sn̄ia est præsumendus hæreticus: qm̄ dæmones ad illa p̄noscenda non inuocaret: nisi crederet dæmones illa præscire. Hoc aūt de dæmonibus sentire,aperta est hęresis:qm̄ q dæmones credit posse cum certitudine pręnoscere ea futura contingentia,quæ ex hominis arbitrio pēdent,credit illos esse Deos:qm̄ hoc soli Deo conuenire,satis cōuincitur per id,quod apud Esaiam prophetam legitur. Esa.41 Annunciare, quæ uentura sunt in futurꝝ & sciemus qa Dīj estis uos. De talibus solum, qui dæmones inuocāt, ut ea ab illis sciant,quæ non nisi à Deo sciri pn̄t, ego censeo debere intelligi capitulum Epi,quod habetur 26.q. 5.in quo.cap. Sortilegi,& Magici uocant̃ hæretici. Hoc ideo ibi dictū est,nō quod semp oporteat sortilegos, & magicos uiros esse hæreticos: sed quia aliqn̄ tales diuinationes,sine alicuius hæresis admistione exerceri nō pn̄t. Ad eundem modum etiam intelligendū est,capitu-

lum,non obseruatis,26.q.7.Aliæ sunt diuinationes, quę licet sine peccato graui fieri nequeant, sine tñ alicuius hæresis adminiculo exercenrur. Veluti siquis per sortilegia,aut auguria,a' dæmone inquirat de futuris,ea, quæ ille per suam naturam præscire pôt,aut ab illo petat, ut faciat,quæ certum est dæmonem Deo permittente facere posse,& non credit dæmonem plura scire,quã scit: aut plura posse,quàm pôt,nec aliquid aliud suis sortilegijs,aut maleficijs admiscet,qđ ex aperto fidei errore ꝓcedere constet. Siqs dæmonis adiutorio uelit,et instãtissime ꝓcuret scire,quid Romæ,aut in exercitu Imperatoris agatur,aut quis alicuius maleficij in secreto, sine testibus cõmissi,sit author,aut quo loco malefactor lateat, non pp hæc est censendus hæreticus: quia tales diuinationes,aut talia sortilegia,siue maleficia,quamuis grauissima sint peccata,non tñ habent ullam hęresis cõmistionem. Nam sicut alia peccata per malitiam puram, et sine ullo errore,et ignorãtia,sed ex industria cõmitti pñt, ita ẽt sortilegia,& auguria, & aliæ diuinationes pñt ex pura malitia,& ex industria,sine ullo errore intellectus, & per consequens sine ulla hæresi exerceri. His igitur p̃missis,tale pono documentum, ex quo totius huius rei summa pendet. Sortilegia,& auguria,et reliquæ diuinationes,quæ sine alicuius hæresis adminiculo exerceri nõ pñt: subdũtur examini,& censuræ inquisitoꝝ hæreticæ prauitatis,& ab illis puniri debent. Talia sunt opera necromanticoꝝ, qm̃ illi (ut postea dicemus) semper male de fide sentiunt,credentes de dæmonibus,ꝙ multa possint,quæ re uera non pñt. Sortilegia uero,& auguria,& aliæ diuinationes,quæ es sola malitia uoluntatis, absq; ullo errore intellectus exercentur,non subsunt ex iure ordinario,censuræ inquisitoꝝ hæreticę prauitatis,nisi aliũde ad hanc causam illis fuerit delegatũ. Hoc expresse definitũ est ab Alexãdro quarto,in cap. Accusatus. parag. Sanè. de hæreticis. lib. 6. Episcopi uero de hmõi sortilegijs,quæ hęresim non sapiunt,inquirere, et iudicare pñt,

quia istorum potestas latior est, quàm potestas inquisitorum. Vt aũt inquisitor hæreticorum sciat, an sortilegus, aut augur. aut alius quiuis diuinator, suæ subsit iurisdictioni, an nõ, hoc mea sententia illum facere oportet. Interrogabit de dæmonum potestate, de illorum scientia, ut puta, quid credit illos scire de futuris, quid illos posse agere circa hæc inferiora. Interrogabit etiam, an dæmon possit hominis secreta, quæ in solo illius uersantur corde, rimari, & perfecte cognoscere. Nam quod hæc solius Dei cognitioni subdãtur, scriptura sacra testat̃, dicens: Scrutãs corda & renes, Deus. Et Apl̃i orantes Deum: dixerunt. Tu Dñe, qui corda nosti omnium &c. Ex quibus constat, hæresim esse, dicere quod dæmon secreta hominũ noscat. Hmõi aũt erroribus solent sæpe sortilegia misceri. Et si ille de oĩbus his iuxta regulas fidei rñderit, credẽdum est illũ ex pura malitia, & nõ ex errore intellectus, tale peccatum cõmisisse: nisi opus ipsum tale sit, qđ uehementem præbeat de hæresi suspitionem. Qualia sunt ea, quæ supra enarrauimus, uidelicet, baptismus mortui, rebaptizatio puerorum, abusus sacramenti, ad maleficia exercenda. Hæc enim, & his similia, licet hæreses nõ sint, cum hæresis non sit in opere, sed in intellectu (ut supra capite primo libri primi docuimus) uehementissimam tamen præbent hæresis suspicionem. Psal.7. Act.1

De magis, an sint hæretici cẽsendi, et uelut tales puniẽdi. Ca. 14.

Multi sunt, proh dolor, homines, qui uero Deo illorum, & aliorum oĩum creatore relicto, ad dæmonẽ oĩum hominum capitalem hostem confugere, non uerentur: & cũ à Deo, illi seruientes, oĩa uere bona certo sperare possent, dæmoni seruare, & illi per oĩa obedire malunt, à quo nil nisi malum recipere ualent. Nam dæmon ipse quamuis è sublimi illo statu, in quo à Deo conditus erat, pp insanam illam, prodigiosamq́; superbiam, qua deo se æquare tentauit, ad inferos usque deiectus est, in ea tñ cæca ambitione obstinatus hucusque pſistit, ut deo se æquare contendat, & diuinos appetere honores non uereat̃.

Quos cum in cœlis ex quibus se deiectum conspicit, se iam assequi posse, non speret, illos ab hominibus, quos certissime scit facilius decipi posse, accipere quotidie ꝓcurat. Vt aũt hos, quos tam anxie concupiscit, diuinos asſequatur honores, nihil intẽtatum relinquit. Nam quosdam fraudibus decipit, transfigurans se (ut de illo refert
2.co.11. Paulus Apostolus) in angelum lucis: alios uarĳs, prout quenq; concupiscere noscit, propositis donis, et prę miĳs allicit. Quibus fraudibus, & technis multos hactenus utriusq; sexus homines seduxit: qui illũ summe uenerantur, et tanq̃ Deum adorant. Non tñ oẽs, qui illi obediũt, eodem ritu, & ordine illum uenerantur, nec oẽs eodem censentur nomine. Nam quẽadmodum Christiana religio uarios continet intra se ritus, q̃bus uerus colit̃ Deus: uarias etiam hominum congregationes, qui licet habitu, et nomine ceremonĳsq; inter se diuersi sint, oẽs tñ ad hunc tendunt scopum, ut Deũ colant: & illi obediant: ita ille superbiæ parens Sathanas, Deum in hoc imitari uolẽs, plures sui diabolici cultus habet professores, qui licet diuerso cẽseantur nomine, diuersosq; habeant in dęmonis cultura, ritus & mores, hoc tñ inter illos conuenit, quod oẽs laudant dęmonẽ, et illum uenerantur, illiq; ꝑ oĩa obedire procurant. Diuersitas aũt istoꝶ uarĳs modis considerari põt. Primo quidem considerari põt, ex diuersitate medioꝶ, quib⁹ ad consequendum id, quod optant, utuntur. Sũt.n. qui incantationibus mortuos suscitare se dicunt, ut ab illis edocti, de futuris aliquid ꝓdicere, aut diuinare possint. Et hi (ut docet Augustinus lib.
Augu. 10. de ciuitate Dei) dicuntur Necromantici, quia νεκρὸς Græce, Latine dicit̃ mortuus, μαντεῖα uero dicitur diuinatio. Necromantia igitur dicitur diuinatio ex mortuis habita, uel accepta. Alĳ dicuntur hydromãtici ab aqua, quæ Gręce dicit̃ ὕδωρ ex cuius inspectione umbras dęmonũ euocare se putãt, & imagines eoꝶ uidere, à q̃bus quod optant (ut ipsi aiunt) edocentur. Sunt alĳ similes diuersis nominib⁹ appellati diuinatores, quoꝶ nomina

recēſentur in cap.Epi.26.q.5.de quorum diuinatione, quoniam in proxime pcedenti cap.diſſeruimus, ideo de illis nihil aliud dicere ſtatui.Pōt etiam inter eos,qui dæmonē uenerantur: altera cōſiderari diuerſitas, quæ ſumenda eſt ex diuerſitate earum rerum, quas dæmonis adiutorio exercent,& quas à dæmone impetrare cupiunt. De his oībus ſigillatim hoc ordine diſſerere ſtatuit,ut primo oſtēdam,qui,& quales illi ſint,deinde inueſtigem, an ſint inter hæreticos recenſendi,& uelut tales puniendi. Sūt igitur aliqui,qui magna aliqua mirabilia ſe facere poſſe uehementiſſime cupiunt,ut per horum mirabilium operationem, ab alijs ſuſpiciantur, & ſint illis in miraculum, & ſtuporē et ob hanc cauſam dæmoni ſe ſubdunt, ut illius auxilio,& pōtētia mirabilia multa facere poſſint. Hi(ut Auguſti. docet)uocanẽ magi,quales fuerunt illi,qui coràm pharaone(ut Exodi hiſtoria narrat) Moyſi reſtiterunt oīa illa mirabilia dęmonum auxilio facere conātes, quæ Moyſes dei uirtute faciebat.Talis ēt fuit Simō ille, q(ut Lucas in actibus Apoſtolicis refert) exiſtimat Dei donum pecunia poſſe poſſideri.Hic.n.tot, tantaq́ mirabilia dæmonis auxilio operatus eſt,ut à Samaritanis,unde originem traxerat, pro Deo habitus ſit, & Romani (ut Iuſtinus martyr in ſuo apologetico refert)publicam illi tanquam Deo ſtatuam erexerint. Vt aūt de iſtis certius, & apertius definire ualeamus, an hæretici ſint dicendi, an non? hoc in primis animaduertere oportet, quod nullus magus aliquid horum mirabiliū operatur, ſine aliquo pacto,inter illum & dęmonem facto. Non.n.gratis hęc omnia Sathanas docet,nec gratis ſuā magis impartitur eam,quam habet potentiā,ſed aliqd ab ipſo mago recipit,ut illum ad illa mirabilia perpetranda iuuare uelit. Conſideranda igitur eſt ante oīa ipſius pacti qualitas, & conditio:qm̄ inde magna huius rei notitia pendet. Pacta aūt iſta dupliciter fieri contingit,qm̄ quædam aperte,& expreſſe fiunt,alia uero non,niſi tacite.& latenter. Pactum apertū,& expreſſum eſt,quod cū ipſomet dæ-

Exo. 7

Act. 8

mone emittitur, & illi in propria persona datur, E^t hoc iterum duplex. Est.n. aliquod publice, & solenniter factũ, est etiam aliud priuatim, & sine ulla prorsus solennitate factum. Pactũ publicum & solenne est, qđ fit cum dæmone sedente in solio regali, & multitudine suorum subditorum stipato, in gñali quadam congregatione ueluti in quibusdam cõmitijs gñalibus, quo oẽs, qui sub dæmone militãt, & illi nomina dederũt, conueniũt. Ibi.n. corã omnibus illis promittunt aliqui (ut longius infra dicemus) dæmoni obedientiam, & illius mandata se per omnia seruaturos uouent, Deo et omnibus operibus eius renunciant, aliáque innumera scelera se patraturos iurant. Qua per illos emissa promissione, dęmon illis statim promittit se illis daturum ea, quæ scit illos concupiscere. Non.n. omnibus omnia promittit, sed quo quisque plus se dæmoni tradit, & plura in illius honorem se facturum spondet, eo plura ẽt dæmon illi promittit, & plura condonat. Pactum priuatum & expressum est, qđ cũ ipso fit dęmone promissionibus ultro citróque datis, nulla tñ habita solẽnitate, nullísque ẽt adhibitis testib⁹. Quę aũt dæmon promittit se illis daturum, pro uiribus præstare laborat, ne si mendax in promissis inueniatur, hi qui illi se dederant, ab eo iterum recedant, & sic amittat, quos iam uelut seruos hẽbat. Sunt tñ aliqua non pauca, quæ dæmon minime efficere ualet: quia aut suas naturales uires excedunt, aut licet eas nõ excedunt, Deus tñ sine cuius nutu nihil agere põt dæmon, illa agere non permittit. Siquid igitur horum dæmon illis promisit illusionibus quibusdam, & præstigijs sic illos sæpe fallit, ut illi putẽt id, quod à dæmone sperabant, se assequutos fuisse. Pactum tacitum cum dæmone est, quod quis facit non cũ dæmone, sed cum eo, qui est dęmonis discipulus, & seruus promittens illi obedientiam integram & absolutã, & renunciat Deo, & fidei Catholicæ, & reliqua omnia spondet, quæ ipsi dæmoni alij promittunt. Is aũt cui hęc promittuntur, uice uersa promittit illis, qđ pp hæc mul-

ta magna, & mirabilia assequētur. Hoc aūt pactū q̄uis non cum ipso dęmone factum, dæmon ipse ratum hēt, & omnia in illo contenta, perinde adimplere nititur, ac si fuissent ab eo promissa. Quo fit, ut non solum illi, qui expressum, sed ēt qui tacitum cum dæmone pactum fecerunt, multa insolita, & stupenda, dæmone illos adiuuante faciant, aut facere uideantur. De his omnibus nō incongrue dici pōt id, quod de alijs pctōribus Dñs per Esaiam prophetam dixit: Percussimus fœdus cū morte, & cū inferno fecimus pactum. His igitur annotatis, ut sciamus de mago aliquo, an hæreticus ille sit, an non? duo sunt consideranda. Primum est ipsius pacti, qd' cū dæmone fecit q̄litas, & conditio, siue tacitum illud sit, siue exp̄ssum nihil refert. Si p pactum illud ꝑmisit se adoraturū dæmonem, & alios diuinos honores illi daturū, & hoc, uel aliquod aliud simile promisit: quia ita faciēdum esse credidit, merito proculdubio ille cēsendus erit hæreticus: quia dæmonē Deum esse credit, quum illum tanq̄ Deum adorat, aut adorare promisit, & uenerari. Nam uerus Deus creator omnium, qui loquutus est p os sctōrū, qui à seculo sunt prophetarū eius, per Esaiam prophetam loquens ait: Ego Dñs, & non est alius: extra me non est Deus. Et in eodem loco iterū. Ego Dñs & non est alter. Et rursum: Nunquid non ego Dñs, & non est ultra Deus absq; me? Si nullum fecit pactum de re, fidei catholicæ repugnāte, quod rarissime contingere potest, q̄m (ut diximus) nunq̄ solet dæmon gratis, et sine aliq̄ certa lucri spe eam quam hēt potentiam hoīb9 impartiri, & per illam hominibus ad eorū nutum inseruire, tunc magus ille erit examinandus, quid de dæmonis p̄tāte credat. Si certo cognosci pōt illum credere de dæmone, quod possit aliquid, quod Deo soli conuenire fides catholica docet, erit sine ulla dubitatiōe hæreticus censendus. Vt grā exēpli, si credit dęmonē posse aliquid creare, prout Manichęi, & Priscillianistæ dixerūt, aut credit dæmonem posse mortuos suscitare, quod rē

Esa. 28

Esa. 45

uera solius diuinæ potentiæ est proprium. Nam sicut fide credimus animam humanam à solo Deo creari posse, ita ēt fide tenendum est solum Deum posse eandem hominis animam corpori humano unire. Hoc.n.rōne naturali certo, & euidenter scimus, quod nulla forma substantialis potest alicui materię uelut illius forma uniri: nisi à solo illo agente, qui posset illam ꝓducere. Agēs quod non potest formam substātialem producere, nec pōt ēt illam materiæ unire, qm̄ sic uniendo uideret ipm compositum ex materia & forma ꝓducere. At ineptia est maxima dicere, quod aliquod agens producat aliquod compositum, cuius nec materiam, nec formam ꝓducere pōt. Deus igitur, qui solus animam hominis ꝓducere, & creare pōt, ēt solus pōt illam postquam à corpore suo separata fuerit, iterū eidem corpori unire. Nā alias ille, qui animam corpori uniret, hominem illum fecisse diceretur, quod nefas est dicere dęmonem hoc face-
Gen.1. re posse: quia dicente Deo, Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nr̄am, apte nos docuit; ipsius hominis productionem tantam esse, ut propagatione
1.re.28 seclusa, soli Deo cōuenire possit. Forte quis hic mihi obijciet Samuelem, qui (ut Regum narrat historia) p phytonissam suscitatus est, & interrogat⁹ r̄nsa dedit Regi Sauli. Huic obiectioni dupl'r r̄ndere possumus, prout Augustinus in ep'la ad Simplicianum docet. Primo quidē dici potest iuxta illum, non fuisse Samuelis animam, q̄ apparuit, & cum Saule loq̄batur, sed quoddam phantasma, & illusio imaginaria diaboli machinationibus fa-
Ec. 46 cta, quam scriptura sacra in lib. 1. Reg. & in Eccl'iastico Samuelem uocat, eo loquutionis trōpo, quo imagines suarū rerū nominibus solēt appellari. Nam imagines illæ Cherubin, super arcam testamenti existentes, Cherubin appellant̄ in sacra scriptura, cum t̄n re uera nō essent
Ge.40 Cherubin; sed illorū imagines. Et pincerna ille Pharaonis in carcere cum Ioseph exn̄s, uitem se in somnis uidisse dixit, in qua erant tres propagines, cum t̄n nec uitem,

hec propagines uidit:sed solas illarum rerum imagines. Iuxta hunc modum et angeli,qui olim a Deo ad homines mittebantur:dicebant in ueteri testamento Dij,ob hoc solum quia Deum,a quo mittebantur, representabant. Nam de angelo illo cum quo luctatus fuerat,Iacob loquens dixit:Vidi Dnm facie ad faciẽ, & salua facta est anima mea. Non.n.Deum uidebat Iacob(ut omnes sacri doctores concorditer docent) sed angelum a Deo missum,qui ppea quod speciali quodam modo Deum, a quo missus erat,representabat,Deus,aut Dns a Iacob dictus est.Sic et potuit illa Samuelis imago, quam dæmon ob oculos Saulis posuit,dici Samuel. Si uero scrupulus aliquem urget,ut nõ imaginem Samuelis:sed ipm Samuelem suscitatum esse credat,ppea qd is,qui apparuit,uera Sauli prædixit,quæ a maligno spiritu dici non poterant, ppea quod nihil de futuris certum ille præcognoscere potest,præsertim de illis, que non a solis necessarijs causis eueniunt. Hunc scrupulum tollit Augustinus,in illa præfata epla,sic inquiens: Pot & illud uideri mirum,quod dæmones agnouerunt Xpm,quẽ Iudæi non agnoscebant. Cum.n.uult Deus etiã infirmos spũs aliq uera cognoscere tpalia duntaxat ad istam mortalitatẽ pertinentia,facile est nec incongruum, ut ops, & iustus (ad eorum pœnam, quibus ista prædicuntur, ut malum, quod imminet,antequam ueniat, patiantur) occulto apparatu,uidelicet mysteriorum suorum talibus spiritibus aliqd diuinationis impartiat,ut quod audiunt ab angelis prænuncient hominibus. Tm autem audiuit,quantum oĩm moderator Dns iubet,uel finit.Hæc Augustin.Scdo dici potest,iuxta Augustini sniam, quod is, qui Sauli apparuit, fuit uerus Samuelis spũs a dæmone adductus, Deo id permittente pp aliquam rõnem nobis occultam. Nam cum Xps permiserit se a diabolo assumi, & super pinnaculum templi portari, & super mõtem excelsum collocari,non est mirum, quod animam Samuelis ab inferis portare fuerit permissus, præsertim cum ipsa Samuelis

Gen.32

Augu.

anima prope infinitum minoris sit excellentiæ, q̃ ipse Xp̃s. Aut certe dato qđ fuerit uerus Samuelis sp̃us is, q Sauli apparuit, dici melius poterit, illum non aliqua arte magica, aut dæmonis ptãte ad hoc permissa: sed diuina potentia, & dispositione, quæ phythonissam, & dæmonem latebat, fuisse illuc adductum, ut Sauli sniam diuinam pp sua demerita super eum proxime uenturam, prænunciaret, quemadmodum ipsemet dum uiueret eidem Sauli nunciauit illum esse ex Dei decreto à regno deiectum. Si aũt aliquis eam sniam magis ꝓbare uoluerit, quæ ait animam Samuelis fuisse à dæmone ex Dei ꝑmissione ab inferis suscitatam, hoc sũme cauere debet, ne credat, aut suspicet̃ animam illam fuisse suo proprio corpori restitutam, aut alicui alteri corpori sic infusam, ut ex illa cõiunctione corporis, cum illa anima, uerus & integer fuerit homo conflatus, qualis ante mortẽ suam fuerat. Talem.n. coniunctionem corporis cum anima, neq̃ ẽt Deo permittente dæmon ex suis uiribus facere põt. Et certe Augustinus, qui admittit animã hominis potuisse à dæmone ex Dei permissione ab inferis ad superos adduci, non admittit dæmonem potuisse illã corpori infundere. Ad solum.n. motum localem dicit aĩam Samuelis potuisse dæmonis ptãti subesse, ut posset illã de loco ad locum, illa inuita mutare. Nam ad hoc solũ ualet exemplum, quod attulit de Xp̃o, quem diabolus de deserto ad ciuitatem Hierl'm transtulit, & posuit supra pĩnaculum templi. Hoc tñ inter illa duo interest, qđ Xp̃s non inuitus: sed se permittente, ductus est à dæmone. Anima uero ẽt inuita põt à dæmone, quo illi placuerit, duci, nisi dæmon sit à Deo ad hoc faciendum impeditus. Quisquis igitur hãc probare uoluerit sniam, ut dicat ueram animam Samuelis à dæmone ex Dei permissione fuisse coràm Saule adductam, hoꝝ alteꝝ illũ dicere oportebit, aut animam illam non fuisse uero corpori, sed phantastico, & apparenti tunc coniunctam, cui non, ut uera illius forma uniebatur, sed solum illi adsiste

bat ut motrix illius: aut si in uero corpore, cui uere, ut forma illius uniebatur, illam apparuisse dicat, talem animę cum corpore unionem à solo Deo factam esse ille dicere cogetur, ne hominem (quod impium est) à dæmone fieri posse dicat. Siquis uero contendit dæmonem posse animā hominis corpori unire, is certe testimonio beati Leonis, huius nominis primi, dānatur, qui in epl'a ad Toribium Astorigensem Epm differens de errore Priscilliani dicentis, animas, quæ humanis corporibus inseruntur, fuisse in corpore, & in cœlesti habitatione peccasse, atq; ob hoc à sublimibus ad inferiora dilapsas in diuersæ qualitatis principes incidisse, & per aereas, ac sidereas ptātes alias duriores, alias mitiores, corporibus esse inclusas, sic ait. Quā impietatis fabulam ex multorꝶ sibi erroribus texuerunt: sed omnes eos catholica fides à corpore suæ unitatis abscidit, constanter prædicans. atq; ueraciter quod animæ hominum ptiusq; suis inspirentur corporibus, non fuere, nec ab ullo incorporentur nisi ab opifice Deo, qui & ipsarꝶ est creator, et corporꝶ. Hæc Leo Papa, qui fide catholica tenendum esse docet, animas à solo Deo corporibus humanis infundi. Cū igitur magus aliquis mortuum aliquem suscitare se dixerit, nequaq; est illi credendum: quia nec dæmon ipse, à quo iuuatur, hoc facere pōt. Poterit quidem Deo permittente, & dæmone fauente animā solam alicuius defuncti ab inferis ad superos adducere, & corpori alicui phantastico, ad imaginem, & similitudinem corporis defuncti cōflato illam infundere, non quidem, ut formā illi coniunctam: sed tanq; illius motricem. Et quia hoc dæmon facere potest, hinc est, quod ipse dęmon hmōi illusionibus, & præstigijs magos ipsos, & alios insipientes decipit, ut putent illū posse mortuos suscitare. Quisquis tñ hoc putat, impius est, & hæreticus: quia creaturę, hoc est, dęmoni tribuit id, quod soli Deo conuenit. Nam unum ex præcipuis testimonijs, quo (ut cōcors omnium sacrorꝶ doctorꝶ sñia tenet) Xp̄s suam nobis ma

Leo pp

nifeste declarauit diuinitatem fuit mortuorꝶ suscitatio. At si hæc mortuorꝶ suscitatio dęmonum ptāte fieri posset, non satis bene suam diuinitatem illo argumento nobis probasset Xp̄s. Est adhuc aliud considerandum circa dæmonis ptātem, mutare uidelicet homines in pecora, aut uolucres, aut quęcunque alia bruta animalia, de quo magū examinandum esse censeo, & diligentissime interrogandum, an credat illud dęmonem facere posse. Nam & magi sæpissime hoc se facere dn̄t, & de his multa olim facta esse fabulosa narrauit gentilitas. Quę oīa apud multos fidem obtinuerunt propter uanam & leuem Gręcorꝶ credulitatem, quę eousq; processit, ut nullum fuerit tam impudens mendacium, quod teste, ac ꝓinde fide apud illos caruerit. Lucianus scribit, se quū in Thessalia noscendę magię causa uersaretur, mutatum in asinum, dum auem fieri optaret. Non quidem quod hoc illi contigisset: sed (ut opinor) ad artis magicæ irrisionem, & subsannationē, hoc confixit argumētum hō, qui neminem, nec Deos ipsos non subsannauit. Idem argumentum postea Apuleius suscipiens scripsit librū de asino aureo, ut suam ostentaret eloquentiam, quanquā multorꝶ opinione id, quod optauit, non est assequutus. Circen famosissimam magā socios Vlyssis mutasse in bestias finxit potius, quā narrauit Homerus. Diomedis socios post troianum excidiū in uolucres fuisse conuersos refert Ouid. lib. 14. Metam. Et beatus Augustin. lib. 18. de ciuitate Dei, cap. 18. refert se, cum in Italia esset, similia qdam audiuisse de quadā regione illarꝶ partium, ubi stabularias mulieres imbutas his malis artibus, in caseo dare solere dicebāt qbus uellent, seu possent uiatoribus, unde in iumenta illico uerterentur, & necessaria quæq; portarent: perfunctaq; opera, iterꝶ ad se redirent: nec tn̄ in eis mentem fieri bestialem, sed rōnalem, humanamq; seruari. Quæ uana, & leuis credulitas a Gentilitate, præsertim ab antiqua illa Græcia ortum habens, ad nostra usque tempora processit, in quibus nō desunt homines, qui

Lucia.

Apule.

Augu.

qui credāt,homines in lupos,aut canes,aut cattos,magorum incantationibus,& dæmonū potentia conuerti posse. Si magus hæc,aut his similia à dæmone fieri posse credat,erit proculdubio hæreticus censendus,quia ea dæmoni tribuit,quæ oēm superant naturalem creaturę potentiam,& q̄ soli Deo cōuenire possunt. Nam (ut ex proxime p̄cedentibus constat) sicut solus Deus potest animam humanam producere,ita ēt ille solus pōt illam corpori unire: & inde sequitur,ut etiam ille solus possit illam de corpore in corpus transferre. Præterea anima humana talis est,& tantæ nobilitatis, ut nō nisi corpus humanum,& organicum informare & animare possit. Nam sicut quęlibet forma substantialis exigit certas aliquas dispositiones in materia,ut illam fouere, & informare possit,ueluti forma ignis requirit calorem in materia,forma arboris,aut herbæ requirit humiditatem, aut uiriditatem: ita anima humana requirit in corpore figuram humanā,ut corpus illud animare,& uegetare possit. Non tn̄ puto sic talem corporis figuram requiri, ut Deus non possit animam hominis si uellet,corpori bruto unire,Deus tn̄ hoc nunquam facere decreuit, qui ab initio hominem creans, animam illius non nisi corpori organico infudit,talemq; illum in corporis figura tūc fecit,qualis perpetuo postea faciendus erat. Et ob hanc causam dicimus animam hominis,si ad ordinem, & potentiam naturæ referatur, non posse: nisi corpus humanum uegetare. Non est igitur credendum ulla dęmonū potentia posse homines in iumenta, aut aues, aut alia bruta animalia mutari. Siquis uero obijciat ea, q̄ Circē illam magam olim fecisse poetę referunt, & q̄ hodie à multis magis fieri dicuntur,his omnibus elegāter, & ingeniose respondet August. lib. 18. de ciuitate Dei,cap. 18. Augu. sic inquiens: Nec sane dæmones naturas creant, si aliquid tale faciunt,de qualibus factis ista uertitur qō: sed specie tenus,q̄ à Deo sunt creata cōmutant, ut uideantur esse,quod non sunt. Non itaque solum animum: sed

nec corpus quidem ulla ratione crediderim dæmonum arte, uel poteſtate in membra, uel lineamenta beſtialia, ueraciter poſſe conuerti: ſed phãtaſticum hominis, qđ etiam cogitando, ſiue ſomniando per rerum innumerabilia genera, uariatur, & cum corpus non ſit, corporum tamen ſimiles mira celeritate formas capit, ſopitis, aut oppreſſis corporeis hominis ſenſibus, ad alioꝝ ſenſum, neſcio quo ineffabili modo figura corporea poſſe ꝑduci: ita ut corpora ipſa hominum alicui iaceant, uiuentia quidem, ſed multo grauius, atque uehementius, quàm ſomno ſuis ſenſibus obſeratis. Phantaſticum aũt illud ueluti corporatum in alicuius animalis effigie appareat ſenſibus alienis, taliſq; etiam ſibi homo eſſe uideatur, ſicut talis ſibi uideri poſſit in ſomnis, & portare onera, q̃ onera ſi uera ſunt corpora, portantur à dæmonibus, ut illudatur hominib⁹, partim uera oneꝝ corpora, partim iumentoꝝ falſa cernentibus. Hactenus Auguſt. Et ad ꝓbationem huius ſuæ ſñię, qua dicit illa non uera eſſe, ſed dæmonum illuſiones, adducit experientiam ipſam, quæ multa uera docere ſolet. Ad ipſam aũt experientiã comprobandam, duo narrat facta, in quibus id, quod dixit ueꝝ eſſe, certiſſime cognitũ eſt. Quibus narratis, poſtea iterum ſñiam ſuam explicat, ſic inquiẽs. Proinde qđ homines dicuntur, mãdatumq; eſt literis à Dijs, uel potius dæmonibus Arcades in lupos ſolere cõuerti, & qđ carminibus Circe ſocios mutauit Vlyſſis, ſecũdũ iſtum modum mihi uidetur fieri potuiſſe, quem dixi: ſi tamen factum eſt. Diomedeas aũt uolucres, quandoquidẽ genus eaꝝ per ſucceſſionem propaginis durare perhibet, non mutatis hominibus factas, ſed ſubtractis credo fuiſſe ſuppoſitas, ſicut cerua pro Iphigenia Regis Agamẽnonis filia. Neque.n. dęmonibus iudicio Dei permiſſis, huiuſmodi præſtigiæ difficiles eſſe potuerunt. Sed quia illa uirgo poſtea uiua repta eſt, ſuppoſitam pro illa ceruam eſſe facile cognitũ eſt. Socij uero Diomedis, quia nuſquam ſubito comparuerunt, & poſtea nullo loco

apparuerunt,perdētibus ultoribus angelis malis,in eas aues,quæ pro illis occulte ex alijs locis, ubi est hoc genus auium,ad ea loca perductæ sunt,ac repente supposi tæ,creduntur esse conuersi. Hucusque Augustinus,qui rem totam luculenter,& ingeniose (ut solet) explicuit. Iuxta hunc modum,quem Augustinus docet,sunt intelligenda multa alia,q̃ magos facere posse, uana, & leuis gentilitas credidit.Nam(ut cętera ridicula pertrāseam) fuit gentilitati persuasum,magicis incantamentis detrahi cœlo lunam,aut solē obscurari.Ideo Ouidius de Medea loquens,dixit: Illa reluctantem cursu deducere lunam Nititur,et tenebras addere solis equis. Et Vergili⁹ in Pharmacentria.Carmina uel cœlo possunt deducere lunā.Adiuuari putabant lunā sic laborantē sonitibus p magnis,ne uoces incantantium eo possent peruenire,ut ab ea exaudirentur,idcirco tympana, & cymbala pulsabātur.Nam hæc omnia plurimum prodesse putabāt. Vnde Propertius ait: Cantus & ė curru lunam deducere tentant.Et facerent,si non æra repulsa sonent.Et Iuuenalis de fœmina loquacissima loquens,Satyra sexta dixit.Vna laboranti poterit succurrere lunę. Hæc omnia uirtute dæmonum fieri nequeunt,qui naturæ ordinem à Deo institutum permutare nō possunt.Sed(ut Augustinus de alijs rebus dixit)diabolica illusione similitudines,& phantasmata illaꝝ rerum dæmon ob oculos hominum sic subtiliter,& artificiose ponebat, ut homines crederent se non similitudines,& phantasmata: sed ueras res uidisse. Ad cuius sniæ confirmationem præter exempla: q̃ ille adduxit alia multa possunt afferri,e q-bus unum solum referam,quod narratur in uitis patrū. Iuuenis quidam iuuenculam ardenter amabat,eamque ad actus uenereos, ut sibi consenriret quotidie solicitabat.Quam, quia nunquam consentire uoluit, quidā Iudæus magus ad iuuenis petitionem, in equam cōuertit, ut sibi,& alijs aspicientibus uideatur. Ob hanc causam illa ad beatum Macharium ducta est,qui illam aspiciēs

Ouid.

Verg.

Propti.

Iuuen.

dixit,sibi mulierem,& non equam uideri. Non enim potuit dæmon sancti uiri sensus illudere, quemadmodum aliorum sensus illuserat. Hic igitur Deum pro illa orãs,suis precibus a' tali illusione eam liberauit. Denique hęc sententia confirmatur authoritate concilij Anquirẽsis, qđ de hac re apertissimam dedit definitionem, sic inquiẽs. Quisquis credit posse fieri aliquã creaturam aut in melius aut in deterius immutari, aut transformari in aliam speciem,uel in aliam similitudinem, nisi ab ipso creatore,qui omnia fecit,& per quẽ omnia facta sunt,proculdubio infidelis est,& pagano deterior. Hæc concilium Anquirense, ut citantur a' Gratiano in cap.epi,29.q.5. Nam huius concilii decreta non reperiuntur inter illa, quæ duobus uoluminibus magnis conclusa, anno ab hinc octauo impressa sunt Coloniæ. Sunt enim illic decreta concilii Ancyrani,& suspicatus Gratiani literam mendosam(prout aliàs sæpe in illo Gratiani uolumine contingit) ita ut pro Ancyrano positum esset Anquirẽse,omnia concilii Ancyrani decreta perlegi,sperãs præfatum decretum illic inuenire: sed nihil tale in concilio Ancyrano reperi. Collector tamen illorum conciliorum, post Ancyrani concilii decreta hoc addidit,dicens se in quodam codice manu scripto illud inuenisse.

De maleficis, an sint hæretici dicendi, & uelut tales puniendi. Cap. XV.

Inter multos,quos sub suo imperio dæmon continet homines,qui illum inuocant,et pactum cum illo feriũt, ut illius adiutorio ea,q̃ optant efficere ualeant,quidam recensentur, qui ab operibus suis malefici appellantur, propterea quod tam malignantis,& pestiferi sunt ingenii,ut nulli bene: sed dęmonem ipsum imitantes, male multis facere optẽt,& ob hoc solum dæmonis imperio se subdunt,ut ab illo doceantur, quo pacto aliis obesse possint. Nam licet magi,& incantatores, de quibus in præcedenti cap. disseruimus, possint etiam hæc maleficia dæmonis auxilio operari, non tamen ob hanc male

ficiorum peritiam, magi: sed malefici uocantur proprio uocabulo, prout ex ipsa uocis etymologia facile constare potest. Nam in.l.nemo.C.de maleficis, & mathematicis, dicitur huiusmodi homines ob facinorꝝ magnitudinem maleficos a' uulgo appellari. Huiusmodi autẽ maleficorꝝ multa sunt genera, quæ non secundum uarietatem mediorꝝ, & instrumentorꝝ, quibus malefici in sua arte utuntur: sed iuxta diuersitatem malorꝝ, quæ in alijs efficiunt, distinguuntur. Est enim aliquod maleficium, quod dicitur amatorium, est etiam aliud, quod dicitur ueneficum, & hoc etiam multiplex iuxta multiplicitatem nocumentorꝝ, quæ per illa hominibus inferuntur. Maleficium amatorium est, quod fit ad flectendos animos uirorum, aut mulierꝝ ad libidinosum, & turpẽ amorem. Et qui hoc exercent, quocunque modo id faciant, grauiter peccant: qm̃ (ut aperte constat) ad rem malam, & expresse a' Deo prohibitam, solicitant. Rem autem malam, quæ sine peccato exerceri non potest, nullus sine peccato consulere alicui potest, neque ad illam solicitare. Nam (ut ait Paulus) non solum, qui talia agunt sed qui agentibus consentiunt, digni sunt morte. Rom. 1
Maleficium ueneficum est, quod fit ad nocumentum aliquod alicui inferendum. Solent enim multifariam huiusmodi hoĩes nocere. Aliqñ.n.illis in proprijs illorum personis nocent: aliquando in possessionibus eorum, aut in rebus illis coniunctis. Nam hi malefici sæpe dæmonis operatione secreta homines cito interimunt, sine aliqua propinatione ueneni. Aliquando uero non tam celeriter eos e' uita tollunt: sed mortẽ in longum temporis spatium producũt, ut post lõgas luctuosasq́ querelas, & miserabiles fletus, corpus personæ, quæ est maleficio infecta, paulatim conteratur, & debilitetur quousq; tandem pereat. Propter hæc & alia nocumenta, quæ corporibus inferre solent humanis, in.l. fina.C.de malefi.et mathe.uocantur hostes cõmunis salutis. Hi oues, & boues, & reliqua bruta animalia, quæ

forte pinguissima erant, breuissimo tpis spatio, macilenta aliqñ efficiunt. aliqñ prorsus interficiunt. Hi homines matrimonio coniunctos sic sæpe ligant, ut ad opus gñationis minime cõmisceri possint. Hi sunt, qui (ut dicitur i l. Multi. C. de malef, & mathe.) elementa turbãt, aerem immutant, uentos, & tempestates suscitant, grandines, & lapides terrificos, qui frumenta, & fruges oẽs deuastent, ex alto descendere faciunt. Vt aũt hæc omnia facere possint, uarijs utuntur hi homines instrumentis, & medijs. Aliqñ manifesta uenena, i cibo, aut poculo, aut ueste, aut alia re, quæ personam illam contingat, propinant. Aliqñ nihil tale illi præbent: sed imagines quasdam, certis tpibus obseruatis, & determinatis carminibus, & ritibus quibusdam, & signis conficiunt, quas in nomine Beelzebub Principe dæmonioꝝ baptizãt, adhibitis, & expressis quibusdam alijs uerbis, quæ uel rẽferre non licet, nec si liceret, sine magno horrore, & tremore animi id facere possem. His sic peractis prædictas imagines ad ignem applicant, et ibi petunt infirmitates, aut alia mala, quæ in persona illa, cuius imaginem confecerunt, euenire optant. Quandoq; etiam acubus, aut alijs acutis ferris perforant illius imaginis caput, aut pectus, aut uentrem, aut femora, aut aliam corporis partem, in qua cupiũt malum aliquod oriri in persona, cui nocere cupiunt. Quibus omnibus perfectis, sæpe contingit, ut ꝑsona illa cui nocere maleficus procurauit, grauiter torqueatur, & doleat in capite, aut stomacho, aut uẽtre, aut repentinam quandam toleret infirmitatem, quã nullus medicoꝝ cognoscere ualet. Aliqñ solis uerbis ex

Lucan. ore suo prolatis nocent, de quibus Lucanus dixit. Mẽs hausti nulla sanie polluta ueneni, Incantata perit. Quæ omnia dæmonum operatione fieri, duplici põt rõne probari. Prima sumitur ex eo, qđ in his omnibus necesse est scribi quasdam figuras, quæ naturaliter intelligi nõ pñt, & quædam dæmonum nomina prorsus ignota, & penitus horrenda, quamuis alijs sanctis nominibus mista, il-

lic ſcribuntur,quæ non niſi ad pactum cum dęmone initum implendum,poſita eſſe credendum eſt. Scđa ratio per hoc euidentiſſime conuincit,quòd illę imaginũ com poſitiones,& tact⁹,aut illi characteres,aut uerba ꝓlata, non pñt ex ſua natura mortem,aut morbos aliquos,aut nocumentũ aliqđ in corporibus humanis efficere. Quoniam ſi hęc operandi uis eſſet hmõi rebus conceſſa,omni tpe,& omni loco,& omni ſubiecto eiuſdem qualitatis,& diſpoſitionis illa operaretur,quiſq́s ſimiles imagines,aut characteres efficeret, aut ſimilia uerba ꝓferret. Conſtat aũt quod ſi alius nullum cũ dęmone pactũ habẽs tales characteres faciat,aut talia uerba proferat,nihil efficiet. Ex quo euidẽtiſſime colligitur,tales morbos, aut alia quæuis nocumenta, nullo pacto uirtute imaginum,aut uerboꝶ fieri. Et inde conuincitur,ut hęc ab ipſis dęmonibus,cum quibus malefici pactum ſiue publicum,ſiue priuatum inierunt,fiant. Nam ipſi dęmones, ꝗ acutiſſimi ſunt,lapidum,atq; herbaꝶ, cęterarumq́; reꝶ naturas,& proprietates optime norunt,melius quã oẽs medici,& phyſici,qui in orbe fuerũt. Dęmon enim peccans(ut beatus Dionyſius libro de diuinis nominibus c. 4. docet,ſubſtantiam,& proprietatem ſuę naturę angelicę non amiſit: ſed oĩa naturalia integra, & ſplendidiſſima retinuit. Hic igitur cum perſpicaciſſimum habeat intellectum,facillime noſcit ea,quę mortem,aut morbos, aut cruciatus,aut alia quæuis nocumenta homini inferre pñt. Scit miſcere ſimplicia ex ꝗbus uenena cõfici pñt, quę tale ualeant homini nocumentũ inferre,quale optatur. Cum igitur dęmon magnam hmõi reꝶ peritiã habeat,qñ tales imagines(ut diximus)acubus pungũtur, aut characteres fiũt,aut uerba proferuntur,Deo ꝑmittẽte,ille uenena,quę homini,cuius imago perforatur, nocere poſſint,ſecreto,& inuiſibiliter adhibet, & ſic naturali poteſtate,& uirtute uenenoꝶ dęmon facit ea,q̃ maleficus efficere optat. Quę uenena,quia maleficus ſæpe ignorat,nec illa adhibere uidet,putat ea oĩa, quæ fiunt,

uirtute taliũ imaginum, aut characterꝝ, aut uerboꝝ fie-
ri, quæ tñ neque ab imaginibus, neque a' figuris, aut uer
bis ullis, neque a' dæmone ipso: sed ab aliĳs agentibus,
ad hoc uirtutem naturalem habẽtibus fiunt, quę per dę-
mones ipsos, qui illorũ agentium uirtutem agnoscunt,
latẽter applicanẽ, & admouentur, ut in ipsis corporibus
humanis, ea, quę maleficus cupit, efficiant. Et contingit
sæpe, ut qui hęc maleficia operantur, remedia his malis,
quę intulerunt adhibere nesciant: quia nón amplius dæ-
mon eorũ magister eos docuit, uel (ut rectius lo quar) nõ
amplius dæmon illis promisit. Sunt tñ aliĳ, qui optime
utrunque nouerunt, uidelicet nocere, & nocumento a' se,
uel ab aliĳs illato remedium adhibere. De qua re lectorẽ
admonere decreui, ut intelligat, hmõi maleficos homi-
nes, non solũ grauiter peccare, cũ nocent: sed etiã quan
do nocumento a' se, aut alio illato, remedium per hmõi
diabolicam artem prępstãt, ut maleficium operatũ obes
se non ualeat. Nam licet sic operantes proximo lęso p-
Rom. 3 sint, tñ (ut ait Paulus) non sunt facienda mala, ut inde ue
niant bona. Mala est aũt dęmonum inuocatio, malum
est ẽt & pessimum, cum dæmone pactum aliquod siue
expressum, siue tacitum facere: malum igitur, et pessimũ
est maleficium iam adhibitum soluere si non aliter quã
per dęmonis inuocationem, & illius auxilium soluendũ
est. Id.n. quod ex se malum est, nulla adhibita bona intẽ
tione, nec quacunque alia bona circunstantia adiuncta
poterit bonum esse. Quo fit, ut licet bonum sit proximo
rum incõmodis obuiare, non tñ bonum sit maleficia fa-
cere, ad proximorum nocumenta tollenda. Iuste, quod
deu. 16 iustum est (inquit Dñs) exequeris. Si tñ maleficium ad-
hibitum tale esse dignoscitur, ut naturali aliqua uirtute,
sine ulla dęmonis inuocatione, & sine ullo pacto cũ illo
inito, impediri possit illius operatio, tunc bonum, & me
ritorium erit illud maleficium dissoluere, tantum abest,
ut peccatum dici queat. Põt etiam per orationes sctoꝝ
uiroꝝ tolli maleficium ne suum consequatur effectum.

Similiter etiam pōt licite maleficium impediri, si imago illa, cui est acus isixa, aut aliud simile instrumentum per qd' faciendum est maleficium, inueniretur, & confringe retur. Tunc.n.dęmō non amplius illum fatigaret, q̄a ex pacto quod cum malefico fecit, non assistit: nisi quādiu signum aliquod ab eo datum permanet. Sed qō nō par ui momenti est, an liceat ab eo qui maleficia exercet, & paratus est quotidie illa exercere, petere, ut maleficium alicui adhibitum dissoluat, aut impediat, ne operationē suam exercere ualeat, præsertim si credit illum non nisi dæmonis auxilio, & operatione maleficiorꝝ illud posse dissoluere. Angelus de Clauasio in sua summa, in titulo: Supstitio paragr.13. citat Petri Aureoli de hac re snīam, & probat illam, qui quarto snīarꝝ. dist.34.q.2. dicit licite hoc posse peti a quocunque malefico, quem scitur esse paratū ad hnīōi maleficia exercenda. Hanc aūt suam snīam per hoc persuadere nititur, quod cuicunque licet malo alterius uti ad cōmodum suum. Pro qua re affert testimoniū Augustini dicentis, licitum mihi esse uti ad cōmodum meum iuramento hominis infidelis, quāuis sciam illum iuraturum per Deos suos falsos, quos colit. Posset etiam pro eadem re afferri simile de illo, qui mutuum petit ab eo, quem scit non nisi ad usuram daturꝝ. Hæc aūt petitio omnium doctorꝝ consensu licita est. Ex quo sequi uidetur ut etiā liceat cuicunque petere ab eo, qui paratus est maleficium facere, ut maleficium incœptum impediat. Sed his oībus nō obstantibus, ego oppositam teneo snīam, & dico Petrum Aureolum, & Angelum de Clauasio q illū sequutus est, fuisse in hac parte deceptos, eo quod non bene rē considerarunt, ac proinde non uiderunt, quam lata sit dr̄ia inter propositum negocium, & alia exempla, quæ loco similitudinis adducta sunt. Nam quod ille, qui petit a malefico, ut maleficium maleficio dissoluat, peccet, uel ex hoc euidentissime conuincitur, quod ipsemet maleficus (ut paulo ante diximus) grauiter peccat cum diabolica arte inceptū

maleficium tollit, ne ad operationẽ perueniat. Fieri igitur non poteſt, ut ille, qui à malefico petit, ut arte diabolica maleficium inceptum diſſoluat, nõ peccet. Quiſquis enim petit ab alio, ut faciat, id, quod ſine peccato facere non poteſt, peccat: quia ſic Petens conſentit iniquitati alterius inducendo illum ad peccatum. Certum eſt autem, quód ſicut par pœna, ita etiam par reatus constrinxit agentem, & conſentientem. Nec petens excuſari poteſt à peccato hac ratione, quod maleficus ille, à quo petit paratus erat ad cuiuſcunque petitionem maleficium operari. Nam & ſi ille paratus eſſet, non tñ hoc particulari maleficium fuiſſet operatus, niſi ille petijſſet. Ex quo euidenter conuincitur, illius petitionem cauſam fuiſſe proximam, quod maleficus ille particulare illud maleficium fuerit operatus. Cauſam.n. dicimus illã, qua poſita ponitur effectus, & qua remota remouetur. Si petens non fuiſſet, maleficus non fuiſſet illud particulare maleficium operatus, & illo petente fecit: ergo ille petens fuit cauſa, quod alius maleficium perpetraret, & inde conuincitur illum peccare: quia alium ad peccatum induxit, & proximam peccati cauſam dedit. Et hoc cõfirmari poteſt per id, quod habetur in cap. Nec mirum. 26. quæſtione 5. ubi poſtquam de Necromanticis, & Hydromanticis dictum eſt, hæc adduntur uerba. Ad hæc omnia ſupradicta pertinent ligaturæ execrabilium remediorum, quę ars non cõmendat medicorum, ſeu in pcantationibus, ſeu in characterib9 ſuſpendendis, atq; ligandis, in quibus omnibus ars dæmonum eſt, ex quadam peſtifera ſocietate hominum, & angelorum malorum exorta. Vnde hæc cuncta uitanda ſunt Xpiano, & omni penitus execratione repudianda, atq; damnanda. Hæc ibi in illo cap. quod inſcribitur nomine Auguſtini, & re uera non eſt Auguſtini. Exempla autem de infideli parato iurare per Deos ſuos, et uſurario parato dare ad uſuram quæ loco ſimilitudinis ad oppoſitæ ſententiæ probationem adducta ſunt, nihil penitus efficiunt. Quo

niam illa omnia ad hoc negocium de quo nunc disputamus,relata magnam hñt dissimilitudinem. Nam in illis exemplis adductis,res, quæ petuntur, non sunt ex se malæ: quia possunt bñ fieri,ab his, qui illa factura sunt, si uelint. Quod autem male fiant,non est ex malitia ipsius rei:sed ex malitia ipsius operantis,qui rẽ, quam poterat bene,noluit nisi male facere.Ille.n.qui petit iuramẽtum ab infideli non petit, ut per falsos Deos iuret, alioqui sic petens peccaret: quia peteret id, quod est apertum peccatum:sed solũmodo petit,ut iuret: etsi daretur optio petenti, eligeret illum iurare per uerũ Deum trinum & unum. Si autẽ infidelis per falsos Deos iurat,culpa est ipsius iurantis, non autem iuramẽtum exigentis,: quia is,qui exigit,id petit ab illo, quod ille si uellet, bñ facere potuisset. Similiter is,qui petit ab usurario, nõ petit,ut det ad usuram: quia sic petẽs peccaret,cũ peteret ab illo id,qđ sine peccato fieri nõ posset: sed petit duntaxat,ut mutuum sibi detur, qđ non solum sine peccato: sed etiam cum merito fieri potest. Si usurarius non uult dare mutuũ sine usura,culpa est ipsius usurarij, non autem petentis: quia petit id ab illo,quod ille,si uellet sine peccato,& cum merito facere posset.In his igit̃ oĩbus exemplis,et alijs similibus ille qui petit,non inducit aliũ ad pctm̃: quia petit id,quod sine pctõ fieri potest:sed utitur ad cõmodum suum iniquitate alterius, qui non uult nisi male,& iniuste facere id ,quod si uellet, poterat facere bene. Longe alr̃ se habet is,qui petit à malefico,ut maleficium diabolica arte dissoluat,ne nocere ualeat.Is.n. id à malefico petit,quod ille sine pctõ facere nequit.Nã (ut paulo ante diximus)nõ solum peccat, qui maleficiũ operatur, ut noceat: sed ẽt qui arte diabolica maleficiũ tollit,ne noceat. Quia artem diabolicam exercere quacunq; bona intentione id fiat grauissimum est pctm̃. Is igitur, qui à malefico petit,ut maleficium diabolica arte dissoluat,non solum utitur ad cõmodum suum iniquitate malefici:sed ẽt inducit illum ad pctm̃,& per conse-

quens peccat: quia petit ab illo, quod ille ēt si uellet, nō posset facere sine pctō. Si autem maleficium tale esset, ut sine pctō posset à malefico dissolui, ut puta, quia scit ubi sit laqueus, aut imago, aut ligaturæ aliq̃, aut characteres cum quibus est iam inceptum maleficium, tunc sicut ipse potest sine peccato dissoluere maleficium confringendo illa omnia, ita quilibet alius potest sine peccato petere ab ipso malefico, ut illo modo dissoluat maleficium. His omnibus prænotatis, superest ut inquiramus an hmōi malefici sint hæretici censendi, & uelut tales puniendi. De qua re, ut certa possit dari snīa, tria sunt prius ab his hominibus inquirenda. Primum est an aliquod pactum, siue expressum, siue tacitum, cum dæmone fecerint per quod promiserint se aliquid, quod fidei Catholicæ deroget facturos. Nunquam.n. aut rarissime (ut præcedenti cap. diximus) dæmon suum adiutorium hominibus sine aliqua spe lucri impendit. Si in pacto inter illos, & dæmonem inito interuenit aliqua promissio de rebus fidei repuguantibus, ut puta de adoratione, & reuerentia ipsi dæmoni pręstanda, aut de eadem reuerētia Xp̄o saluatori nostro deneganda, aut de confractione, & cōculcatione imaginis Xp̄i, aut crucis, in qua moriens ille salutem nr̄am operatus est, quæ dæmon summe expetere solet ab his, quibus se exorabilem exhibet: non est dubium, quin tunc tales malefici sint hæretici cēsendi, & uelut tales puniendi. Qm̄ nihil hoꝝ, quæ diximus, pōt libere, & ex animo sine manifesta hęresi exerceri. Nam licet sint multa, quæ uoluntas contra iudiciū rationis operatur: quia ad illam uoluntas est ex se pna, & illa ex se hn̄t uoluptatem quandam, per quam pn̄t uoluntatem ipsam ad sui amorem allicere: sunt tn̄ alia, quæ (ut primo huius operis capite diximus) nunquam uoluntas appetit: nisi quia intellectus iudicat esse bona: quia nihil hn̄t illa in se, per quæ possint allicere uoluntatem. Et inde sequitur, ut si uoluntas aliquod illoꝝ appetat, non nisi ab intellectu iudicante illud esse bonū, mo-

ueatur ad illud appetendum. In his ergo omnibus operatio exterior aperte indicat errorem intellectus. Ex quibus omnibus euidenter concluditur maleficos omnes, qui aliquid eorum, quæ nunc proxime diximus, ex pacto efficiunt, esse hæreticos censendos & uelut tales puniendos. Secundum, de quo examinare oportet maleficos, est maleficium ipsum, quod exercent, de qua re uaria est facienda inquisitio, sicut uaria diximus esse maleficia. Nam illorum alterum diximus appellari amatorium, alterum ueneficum. Ab illis, qui amatoria ueneficia exercent, diligēter inquirendum est, an credant maleficia, aut dæmonem posse cogere alicuius uiri, aut fœminę uoluntatē ad amorem aliquem libidinosum, aut quōlibet inhonestum habendum. Et quod illi hoc fieri posse credant, uiolēta est suspitio: quoniam nisi maleficorum arte, aut dæmonis potestate id fieri posse existimarent, nunquam talia maleficia pro re illa efficienda, exercerent. Si illos ita credere cōpertum fuerit, & de hoc errore admoniti ab illo discedere noluerint: sed in illo pertinaces fuerint, merito censebuntur hæretici, & uelut tales punientur, quoniam apertam hæresim pertinaciter tuentur. Nam credere hominis uoluntatem posse à dæmone cogi ad aliquid amandum: hæresis est apertissima: quoniam illa coactio repugnat libertati, quam Deus nostræ indidit uoluntati. Deus. n. (ut ait Sapiens) ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui. Adiecit mandata, & præcepta sua: si uolueris mādata conseruare, conseruabunt te, & imperpetuum fidē placitam seruare. Apposuit tibi aquam, & ignem, ad quod uolueris porrige manum tuam. Ex quibus Ecclesiastici uerbis apertissime constat liberam factā esse à Deo hominis uoluntatem, & inde sequitur illam à dæmone cogi non posse: quoniam alioqui libera non esset. Si à dæmone cogi posset homo ad aliquid amandū, tunc iam non esset homo in manu sui consilij (ut dixit Ecclesiasticus) cōstitutus: sed in manu consilij dæmonis. Qui ergo pertinaciter asseruerit hominis uoluntatem posse quibuscunque

maleficijs,aut quacũq; dæmonis ptãte ad aliquid amãdum cogi,est hæreticus censendus,& uelut talis puniẽdus. Pñt quidem dæmones uoluntatem persuasionibus allicere ad amandum,repræsentando aliq̃, quamuis falsam,apparentem tñ boni rõnem in amore illo. Pñt etiã carnis appetitum,qui liber non est,excitare,ut appetat
Iob.41 illud,& ardenter illud perquirat,et si aliàs ad illud friget,Nam(ut est apud Iob)halitus eius prunas ardere facit. Appetitus autem carnis,postq̃ fuerit uehementer accensus,uoluntatem ipsam etiam uehementer solicitabit,& illam ualidissime impellet,ut in suã trahat sñiam. Et ex hac tam uehemẽti tentatione euertit, ut homines idiotæ dicant se cogi ad amorem,inuitos teneri,uelle se discedere,& non posse. Sed re uera falluntur: quia si uellent resistere, possent facile id efficere cum Dei adiutorio,qui omnem ad se confugientem paratus est adiuuare.
1.co.10 Fidelis est Deus,inquit Paulus, qui non patietur uos tentari supra id,quod potestis. Deinde examinãdi sunt, qui hæc maleficia exercẽt, an in illorũ exercitio aliquid misceant,quod merito possit uehementem hæresis præstare suspitionem. Q̃m si hæc nõ adsint: inquisitores hæreticorũ:nisi illis sit special'r hæc prouincia delegata, nõ poterunt iure quidq̃ circa illas disponere: q̃m hoc est illis special'r interdictum,in cap. Accusatus. paragr. fanè. de hæreticis.lib.6. Si uero talia in suis maleficijs miscẽt, ut de illis possit non leuis suspicio hæresis sumi, merito de illis maleficijs inquisitor maleficos ipsos diligenter, & curiose examinare potest, & debet. Nã quum Papa in illo cap. Accusatus.parag.fanè. inhibet inquisitorib⁹, ne de diuinationib⁹,aut sortilegijs inquirant,statim excipit ea sortilegia,quæ hæresim sapiunt. Quo loco sortilegij nomen capiendum est iuxta latam illius. sigñationem,ut comprehendit omnia maleficiorũ gñа. Nam iuxta propriam illius uocis sigñationem solum ad diuinationes pertinet,ut patet per Isidorũ in cap. sortilegi. 26. q.1. Sed quia in dicto cap. Accusatus.parag.fane. postq̃

Papa expressit diuinationes, statim addidit sortilegia, constat illum nomine sortilegiorum non solum diuinationes: sed & maleficia intellexisse: quorum aliqua dicit esse, quæ hęresim sapiunt. Videndum est igitur, & diligenter inquirendum, quæ sunt illa maleficia, quæ hæresim sapiunt. Paulus Grilland. in tractatu de hæreticis lib. 2. q. 10. pro huius rei cognitione quasdam assignat regulas, quas ex Oldrado in cons. 210. se accepisse refert. Primum quidem dicit, quod si sortilegia, aut maleficia taliter fiunt, ut in illis ad sit inuocatio dæmonis per modum adorationis tunc aperte sapiunt hæresim. Deinde addit, quod licet non fiat per modum adorationis, si tamen per illa maleficia petatur, aut expectetur à dæmone, quod soli Deo facere conuenit, ut puta mortuos suscitare, secreta cordium reuelare, futura, quæ ex causis naturalibus non pendent, prædicere, tunc talis petitio sapit hæresim. Tertio dicit, quod si est inuocatio dęmonis non per modum orationis, & petitur à dæmone id solum, quod uirtute naturali ille efficere ualet, quamuis alia quælibet in maleficiorum exercitio adhibeantur, dicit illa non sapere hæresim. Dicit itaque quod celebrare missam de defunctis pro aliquo uiuo, ut cito moriatur, uel hostiam consecratam mulieri cum characteribus scriptam turpibus, dare, ad amorem prouocandum libidinosum, non sapit hæresim. Idem dicit de reliquijs sanctorum, de sacralibus, ut sunt calix, altare portabile, oleum sanctum, aqua benedicta, aqua fontis baptismalis, quæ omnia licet misceantur in maleficijs, dicit non sapere hæresim. Et hanc suam sententiam nititur probare per hoc, quod alia istis imponitur à iure pœna, quam hęreticis. Et pro hoc adducit. cap. Quicunque. 26. q. 5. & ca. De homine. de celebr. Miss. Addit insuper aliud, in quo non possum non mirari, tantam fuisse illius ignorantiam. Dicit. n. quod si aliquis crucem, aut imaginem Deiparę uirginis Mariæ, aut alterius sancti; irreuerenter proiecisset in terra, & pedibus conculcaret, non saperet hęresim. Pro qua re adducit cap. Si canonici. paragraph. fi. de of-

fi.iud. ordi.lib.6.Ex his omnibus Pauli Grillandi dictis, non inuenio,quod probare,aut tolerare possim:nisi illa duo prima,quorum alterum est de adoratione dæmonis,& alterum de petitione, qua à dæmone petitur id, quod solus Deus prestare potest. Que duo dicit sapere heresim. Et hoc ipsum nos etiam docemus. Reliqua uero omnia q̃ in tertio dicto continentur,sunt manifeste falsa, & acerba reprehensione digna.Vt autem hoc apertius efficiamus,id primo annotandum est,qđ sortilegium,aut maleficium aliquod sapere hæresim,idem est ac illud præbere uehementem hæresis suspitionem. Nam alias non vr̃ q̃uo sortilegium,aut maleficium, quod in exteriore operatione consistit,possit sapere hæresim:cum hæresis (ut in primo huius operis capite diximus)non in operatione exteriore:sed in errore intellect⁹ cõsistat. Res aũt sacras præsertim sacr̃m,aut sacralia ad maleficia exercẽda adhibere,apertam,& uiolentã præbet hæresis suspitionẽ. Qm̃ nullus illa ad maleficia exercẽda adhiberet: nisi crederet illa ad similia opera exercenda, aliquã hr̃e ptãtem. Talis autẽ credulitas aperta est hæresis, Quia Deus,qui sacris nõ naturalem, sed aduentitiã uirtutem dedit,non ad destructionẽ,& perditionẽ corporum & animarum:sed ad salutẽ animarum illã dedit. Dæmon tñ uidens se minus potentẽ ad maleficiũ amatoriũ exercendum,cũ(ut diximus)non possit aliquẽ ad amandũ inuitum cogere,ideo res quaslibet sacratiores miscere in huiusmodi maleficijs ꝓcurat,quas raro in alijs maleficijs ueneficis adhibet.Quia maleficia uenefica põt dæmõ si à Deo permittatur in homine inuito exercere. Sub hac igitur specie dæmon multos fallit persuadendo illis qđ istorum sacrorum abusus,mirabiles effectus quoad amorẽ ꝓducat,quos ipse optime scit ab illis sacris, aut sacralibus effici non posse. Hoc tñ ille mendacij pr̃ hominibus persuadere nititur, in uilipendium Xpianæ religionis,& ut homines grauius Deum offendant. Nec ista à solis ꝓphanis hominibus: sed ẽt ab his,q altari seruiũt,
fieri

fieri procurat. Legi enim de quodam sacrilego sacerdote, quod cum mulierem quandam impotenti, & impudico affectu adamaret, ut illam in sui amorem traheret, medietatem sanctissimæ hostiæ, quam in Missa consecrauerat, sumpsit dicens turpia quædam uerba, & execranda, quæ hic prodere non expedit, reliquã uero partem hostiæ misit ad prædictam mulierẽ, non in forma hostiæ: sed contritam, & in puluerem redactã, ut pote aptam ad sumendum in potu. Quæ autem a mulieribꝰ hac in parte fiunt, tot sunt, ac tam turpia, & abominabilia, ut satius sit illa silentio præterire, quàm aliquid illorum proferre. Vt igitur rem hanc totam breui cõpendio concludamus, talem de illa statuo certissimam regulam. Omne maleficiũ, quod exercetur per cõmistionem alicuius sacramenti, aut rei sacramentalis, reddit ipsum operatorem de hæresi suspectum. Qm̃ nisi ille crederet talia sacramenta, aut sacramentalia habere uirtutem ad maleficioꝝ operationem, non adhibuisset illa. Inquisitor igitur cum talem aliquem maleficum agnouerit, capere potest illum non quidem pp maleficium: sed pp sacramentoꝝ cõmistionem, per quam se suspectum de hæresi reddidit. Captum illum diligẽter, & curiose examinabit de illius credulitate. Si ille dixerit se non credere, quod sacramenta aliquam habeant ad maleficia uirtutem, & potestatẽ: sed ideo apposuisse, ut dæmonis uoluntati, qui hoc imperauit obediret, tunc inquisitor non poterit illum quamuis grauissime peccantem punire: quia illi prohibitum est in cap. Accusatus, paragrapho Sane. de hæret. lib. 6. sed illius punitio ad solum defertur ordinarium. Si uero maleficus dixerit, se ideo sacramenta, aut sacramentalia in suo maleficio miscuisse: quia credit illa uirtutem aliquam, & potentiam ad huiusmodi maleficia habere, tunc merito inquisitor iuxta prædictum cap. Accusatus. poterit illum punire, nõ pp maleficium: sed propter errorem fidei, a quo si legitime admonitus discedere noluerit, erit per omnia tan-

quam hæreticus ab eo tractandus. Et idem prorsus dicendum esse censeo de illo, qui crucem Dñi, aut imaginem Deiparæ uirginis, aut alterius cuiusque sancti irreuerenter projicit in terra, & pedibus conculcat. Nã hæc sine uehementi hæresis suspicione fieri non possunt, præsertim cũ sit hæresis in septima synodo damnata, dicens imagines nõ esse ueneratione dignas: sed ꝑrsus cõtemnendas. Quod aũt Paulus Grillãdus citat, ex cap. Si canonici, paragrapho fi. de off. iud. ord. lib. 6. nihil certe ꝓbat: qm̃ res illa cum pñti negotio nullam prorsus habet similitudinem. Nam canonici illi, de quibus textus ille loquitur, nec pedibus imagines conculcabãt, neque ob aliquam irreuerentiam aut illarum contemptũ illas ad terram deijciebant: sed per cęremoniam quãdam illud efficiebant, ad horrorem quendam, & abominationẽ, & odiũ in populo excitandũ contra illum ꝑp cuius crimen imponebatur cessatio à diuinis. Quæ res licet fuisset reprehensione digna, non debuit tñ hæreseos nomine notari. Si tñ illi ob irreuerentiã, & cõtemptũ imaginum eas ad terrã proiecissent, fuissent ꝓculdubio hr̃tici censendi: qm̃ eos, qui ita faciẽdum esse olim docuerũt, septĩa synodus (ut ꝓxime dixĩus) hr̃ticos eẽ declarauit.

De lamijs, & strigibus, an sint heretici cẽsendi. Cap. XVI.

Præter illos perditissimos homines dęmonẽ colẽtes, de quibus supra duob⁹ proximis cap. disseruimus, sunt adhuc alij etiam dæmoni inseruientes, tanto illis omnibus peiores, quanto horribiliora flagitia cõmittunt, per quæ Deo maiorẽ inferunt iniuriam, & fidẽ catholicam apertius deserunt. Sunt. n. adeo mali, & impij, ut qdqd malitiæ, aut sceleris, aut ĩfidelitatis apud alios homines, qui dęmoni qũolibet inseruiunt, excogitari põt, id totũ isti exerceant, & perficiant. Hi apud Hispanos lingua eorum uulgari appellantur Bruxos. Itali aũt uocant illos strigoni, & strighe. Latine uero dicuntur lamiæ, & striges propter similitudinem (ut existimo) quam habent cum aĩalibus, quæ hmõi noĩbus uocantur. Sic illas

ſępe uocat Apuleius in ſuo illo opere, quod inſcripſit de aſino aureo, præſertim lib.1.ubi de huiuſmodi mulieribus loquens hæc ait. At illę colore ſpurciſſimi humoris percuſſum, quo me lamiæ illæ infecerant, áſpernantur. Et Philoſtratus in uita Apollonij Pythagorici dicit, lamias a' quibuſdam laruas appellari, & lemures, eſſeq́; ad amorem, & Venerē ꝓpenſas & carnes humanas prę ſertim formoſorꝫ eſurienter appetere, q̃ libidinis cupiditate alliciant eos, quos poſtea cupiant deuorare. Horꝫ ſectam aperte explicare oportet, ut inde melius rñdere ualeamus ad id, quod de illis inueſtigamus, an uidelicet tales ſint hæretici cēſendi, an non. De hac re, quia uaria apud diuerſos authores legūtur, qui forte rem nō plene (ut oportebat) examinarunt, ideo illis oībus prætermiſſis dicam, ea quæ certiſſima experientia cognita ſunt, et quæ ipſemet huius peſtiferæ ſectæ profeſſores tam uiri, quàm fœminæ ſponte corā iudicibus, à quibus hoc didici, confeſſi ſunt. Quiſquis hanc diabolicā ſectam profiteri uult, adducitur primo ab eo, a' quo docetur ante tribunal dæmonis, in ſolio quodam ad regis inſtar ſedentis. Dęmon enim ſe illis in figura quadam uiſibili, & corporea oſtendit, ut falſam maieſtatem ſuam, & imperiū ementito quodā ſigno illis perſuadeat. Corā illo itaque adductus, is qui hanc ſectam profiteri paratur: ſtatim debet abnegare baptiſmum, & omnia Chriſtianę fidei documenta relinquere. Deinde oportet, ut oīa eccleſiaſtica ſacramenta reijciat. Crucem, & intemeratæ Virginis, & aliorꝫ quorumcūque ſanctorꝫ imagines proſternere debet, pedibuſq́; proprijs conculcare. Hanc tñ cōculcationem imaginum nō eſt opus corā ipſo dæmone ſtatim efficere: ſed ſatis eſt, ut poſtea ſe facturꝫ ꝓmittat cum primum ſeſe obtulerit occaſio. His peractis dęmoni, uelut principi, aut regi ſeſe perpetuo obligatum, ac deuinctum reddit, uouens in manibus eius, & promittens, prout religioſi in manibus prælati ſuæ profeſſionis uotum emittere ſolent, ſe perpetuo futurꝫ illi fidelem, & o-

mnibus illius mandatis pariturum. Post hæc tactis scripturis super quodam libro, obscuras quasdam, & ignotas paginas continente, iureiurando promittit se nunquam ad fidem Christi rediturum, nec diuina præcepta seruaturum: sed solum ea, quæ per ipsum principem, dæmonem uidelicet, mandabũtur. Promittit insuper se uenturum quoties uocatus fuerit ad congregationes nocturnas, & sacrificia se facturum, quæ horis illis nocturnis fieri uiderit, preces emissurum, adorationis cultum se illi exhibiturum, omnia denique alia, quæ ab alijs ibidẽ fieri uiderit se facturum. Quo uoto, & iuramento per illum emisso statim dæmon, qui in solio sedens uelut Regem se illi ostenderat, hilarem frontem prætendens promittit illi sic stanti se daturum, quã in se non habet perpetuam felicitatem, & gaudia immẽsa, & quascũque in hoc mũdo cupit habere uoluptates, & tandem post hanc uitã multo maiora se daturum promittit. Deinde unum dæmonem constituit ad illius custodiam, & doctrinã qui illũ perpetuo comitetur, & illi per omnia seruiat, & omnia tribuat, quæ ille cupiet. Huic dæmoni ad custodiam destinato inter alia hoc peculiare offm̃ cõmissum est, ut quotiescũque oportuerit ad ludos accedere nocturnos, ille hoc denunciet suo cliẽtulo, & illũ deferat ad locum cõgregationis. Hunc dæmonẽ, qui uelut patronus ad custodiã datus est, ipsi hoĩes huius diabolicæ artis professores uocant (ut audio) Martinetũ, aut Martinellũ. Hic quotiescũque nocte aliqua faciẽda est ad ludos, & uoluptates exercẽdas gñalis eorum cõgregatio, añ duos dies eam cõgregationẽ faciẽdã esse suo cliẽtulo annũciat, horamque, & locum illi declarat, ut cum tp̃s aduenerit, sit ad ueniendum paratus. Hora uero eundi iam appropinquante statim dæmon ille, quem Martinetum, aut Martinellum ab illis uocari diximus, ipsum hominem uoce quadam, ad similitudinem humanæ uocis formata, uocat. Qua uoce audita mox ille, qui iturus est, sumit pyxidem unctionis, & quædam sui corporis mẽbra unctio-

ne ex pyxide sũpta linit. Quo facto domũ exit, & illico inuenit propè domus ostium Martinetum illum in forma hirci expectantẽ, super quo (ut ipsi homines referũt) equitat, qui ad ludos deferẽdus est, manibus suis crines hirci fortiter apprehẽdens, ne ꝑꝑ uelocissimum hirci motum, ille forte ad terram deijciatur. Dæmon igitur sic illum in forma hirci suscipiens, celerrime illũ per aera trãsuehit, & ad locum usque congregationis defert, ubi frequens uiroꝝ, mulierumq́ multitudo coràm dęmone ad instar Regis sedente, concurrit. Quò postquam quisque illoꝝ peruenit, in primis dęmoni reuerentiam facit, alio tñ modo quàm nos facere solemus. Non.n. faciem: sed terga dæmoni uertunt, & caput non uersus pectus: sed uersus scapulas flectunt, ita ut mento ad cœlum eleuato caput ad terga deflectant. Crura uero (non ut nòs facere solemus) flectũt à tergo illa curuantes, sed à parte anteriori illa sursum à terra eleuant. Qua p̃stita reuerẽtia alij qñ illi offerunt sacrificia, non tñ semper. His omnibus consummatis dæmon ille, qui in solio maiestatis sedet, præcipit omnibus ut tripudient, & psallãt cum gaudio et lætitia sumentes uoluptates suas. Et unusquisq; dęmõ manu apprehendit mulierem suam, ad cuius custodiam deputatus erat, & cum illa saltat, & choreas facit. Choreis & saltationibus finitis inde ad mensas ueniunt quæ lautissimis ferculis ornatæ & præparatæ inueniuntur, ut quisque ad libitum illis uescatur. Conuiuijs expletis luminaria extingũtur omnia, & quisque dæmon in forma incubi suam capit mulierem. Siqui uero adsunt uiri hi habet dæmonem unusquisque suum in forma succubi, hoc est in forma mulieris, & sic inuicẽ miscentur, & carnis libidines usque ad satietatẽ suscipiunt cum maxima (ut dicunt) uoluptate. Quibus omnibus cõpletis reuertuntur oẽs ad domos suas equitantes in hircis, à quibus diximus eos primo ad congregationẽ deportatos esse. Et in his oĩbus exercendis hoc summo opere ab illis oĩbus cauetur, ne aut euntes, aut in congregatione stãtes, aut ab

illa redeuntes, Deus inuocet, aut quolibet nominet, aut crucis signũ fiat: qm̃ si illorꝫ aliquod fiat, dæmones illud non ferẽtes statim fugiunt, & oẽs illæ illusiones dæmonis arte factæ, euanescũt. Sunt præter hæc oïa multa alia flagitia, & scelera q̃ istæ pessimæ lamiæ cõmittunt. Non.n.satis illis uidetur, quod pp libidines explẽdas se dæmoni tradant, & illi per oïa seruiant: sed alios insuper quot quot pñt ad dęmonis obsequiũ adducere, et a Dei seruitio auertere conant̃, ut dæmonis imperiũ suo ministerio augeatur. Nã præter hoc quod multos ad hmõi diabolicã artẽ profitendã solicitant, pueros multos ante baptismũ susceptũ interficere nituntur, ne baptismo suscepto ad gloriã possint peruenire sempiternam. Noctu domos alienas ingrediuntur, cameras quantũlibet obseratas dæmones illis uiã parante, intrant, puerorꝫ sanguinẽ sugunt, aliqñ illos suffocant, & multa alia circa illos mala cõmittunt. Et ob hanc causam (ut existimo) uocatæ sunt lamię, & striges. Nã Lamia aïal quoddã est nimiũ crudele faciẽ prætendens muliebrẽ equinos pedes habens. De hmõi lamijs loquitur Hieremias, in Trenis dicens Lamię nudauerunt mãmas, lactauerunt catulos suos. Strix aũt auis quędã est nocturna, & importuna sic dicta a stridore, quẽ facit. De hac sic dicit. Luc. lib. 6.

Lamia

Tre. 4

Strix.

Quod trepidus bubo, q strix nocturna queruntur.

Hęc auis pueros aggreditur nutricibus egentes, & ex illorꝫ corpusculis uitalẽ sanguinẽ absorbet. Et ab huius auis nocumẽto, striges appellantur mulieres istę, de qbus hactenus locuti sumus, ppea quod puerorũ sanguinem, sicut auis illa sugunt. Hęc sunt, quę de ista pestifera hominum secta hactenus certiora esse intellexi, quarum partem ex lectione aliquorꝫ authorꝫ qui de hac re scripserũt, partem ex relatione aliquorꝫ probatorꝫ uirorꝫ, qui iudices existentes hmõi homines captos diligenter examinarunt, & ferẽ oïa ista ex illorꝫ confessione acceperunt. Et inter cætera, quę de istis pessimis hominibus, certa experientia docente sciuntur, est, multo plures esse

fœminas,quæ hanc diabolicam artem profitentur, quã uiros.Cuius rei duplex(mea quidem sñia)põt esse causa. Prima est,nimia mulierꝝ credulitas, ob quam sexus iste facilis est ad deceptionem.Quarꝝ defectum dæmon optime agnoscens,illas frequentius per fallacias,& mendacia aggreditur quàm uiros. Nam Euam primam omnium matrem dæmon seduxit, uir aũt illius Adam (ut Paulus testatur) non est seductus. Ob hanc causam ipse 1.Ti.2. Paulus non permittit mulierem docere,ne ipsa decepta alios sua doctriua decipiat. Quem Pauli locum interpretãs Theophilactus ait.Quia semel mulier uirꝝ edocuit, Theop. & cuncta peruertit,idcirco nequaquam hæc habeat,uelim docendi de cætero ptãtem.Est nanque mulier natura leuior, & facile fallitur. Aduerte aũt quẽadmodum non Euam dixerit deceptam esse: sed mulierem: tanquã de ipso muliebri sexu disseruisset. Nam quẽadmodum natura omnis humana perdita est,sic & per Euã in omne fœmineum genus delapsa est leuitas: qua & p̃uaricatio ipsa primũ Euam inuasit.Hæc Theophilactus. Scd̃a causa est,earundem mulierꝝ fragilitas, & ad libidinem pronitas.Sunt.n.mulieres natura proniores ad libidinẽ, quàm uiri.Et ob hanc præcipue causam(ut existimo)sexus muliebris uocatur a beato Petro fragilius uasculũ. 1.Pet.3 Primus aũt,& præcipuus finis,ad quem homines huius diabolicę artis professores tendunt,est carnis uoluptas, pp quam ad libitum,& satietatem assequendam, se totos dæmoni dedunt,& alia omnia,quę diximus,faciũt. Ob hanc igitur causam plures fœminæ,q̃ uiri hanc diabolicam artem profitentur: quia fœminæ uehementius carnis uoluptates appetunt,& facilius hmõi appetitui succumbunt. Sed inter tam multa,quæ de istarꝝ lamiarum secta diximus,aliqua sunt,quæ quibusdam falsa esse uidentur,& prorsus incredibilia. Sunt.n.aliqui firmissime tenẽtes,& docentes,falsum esse,quod hmõi lamiæ deferanẽ ad ludos illos,ꝰ uoluptates illas capiẽdas, & quòd dæmones cum illis ad carnis uoluptatẽ coeãt:sed

omnia illa esse mera somnia, ex quibus illæ decipiuntur etiã in uigilia, putantes se uere uidisse ea, quæ in sola imaginatione contigerunt. Et pro hoc adducunt concilium Anquirense, uel Ancyranum, cuius uerba habentur in c. Epi. 26. q. 5. Quo loco inter alia hæc dicuntur. Siquidem ipse Sathanas, qui transfigurat se in angelum lucis, cum mentem cuiuscunque mulieris cœperit, & hanc per infidelitatem sibi subiugauerit illico transformat se ĩ diuersarum species personarum, atque similitudines, & mentem, quam captiuã tenet insomnijs deludens, modo læta, modo tristia, modo incognitas, modo cognitas personas ostẽdens, per quæque deuia deducit, et cum solus spũs hoc patiatur, infidelis hoc non in aĩo: sed in corpore euenire opinatur. Quis. n. somnijs, & nocturnis uisionibus non extra se ipsum educitur, & multa uidet dormiendo, quæ nunquam uigilando uiderat? Hæc ibi in cap. Epi. Afferunt etiam pro eiusdem sniæ confirmatione aliqua exẽpla, quibus experientia certa se comprobasse dñt, mulieres aliquas, quę se transferri ad alia loca putabant, ipsis uidẽtibus toto illo tpe in terra iacuisse soporatas, quo illæ se translatas esse ad alia loca dicebant. Sed re uera, qui lamias de loco ad locum a dęmone transferri posse non credunt, non intelligunt dæmonis naturalem potẽtiam, quam sacræ literæ, & sacri illarum interpretes tã apte expresserunt. Nam corpora hæc inferiora cuiuscũque conditionis existant, subduntur imperio angelorũ, siue bonorum siue malorum, quoad motum localem, ita ut angeli, siue boni, siue mali possint illa de loco ad locum pro libito mouere. Nam si angeli (ut cõmunior theologorum, & philosophorum tenet snĩa) mouẽt illos orbes cœlestes, qui tam immensæ sunt magnitudinis: multo facilius poterunt humana corpora, quę multo minoris sunt magnitudinis de loco ad locum mouere. Præterea Angelus tulit Abacuc prophetam capillo capitis illius de Iudæa in Babylonẽ, ut panes, quos messoribus suis portabat, pręberet Danieli prophetæ in lacu leonum inclu-

Dan. 13

ſo. Qui poſtquã panes Danieli prebuit, ſtatim ab eodẽ angelo reductus eſt a' Babylone in Iudæam. Si angelus bonus illud facere potuit, conſequens eſt, ut dæmõ etiã idẽ facere poſſit, quia (ut Dionyſius Areopagita docet) naturalia in dæmonibus manſerunt integra. Rurſum, dæmon ille, a' quo Chriſtus ſaluator noſter tentatus eſt in deſerto, aſſumpſit ipſum Chriſtum (ut Matthæus refert) & ex deſerto tranſtulit in ſanctam ciuitatem, et ſtatuit illum ſuper pinnaculũ templi. Et iterũ aſſumpſit eũ inde, & tranſtulit in montem excelſum ualde, ubi oñdit illi oĩa regna. Si ſanctum Xpĩ corpus dæmon, Deo permittente, tam facile per tã longa ſpatia mouere potuit, conſequens eſt, ut quodlibet aliud corpus humanũ poſſit ad quamlibet magnam diſtantiam mouere. Et inde aperte ſequitur, ut lamias non ſolum ſpiritu: ſed ẽt corpore poſſit, Deo permittente, quò uoluerit transferre. Accedit ad hæc omnia experientia manifeſta, qua certiſſime cognitum eſt ipſas lamias a' dæmone tranferri. Pro cuius rei comprobatione, multa poſſem referre exempla, quæ ab his, qui uiderunt, audiui. His tamen omiſſis duo ſolum referam, quæ recitat Paulus Grillandus ĩ ſuo tractatu de hæreticis lib. 2. quæſt. 7. Hic enim refert, qđ anno Domini. 1524. ipſemet rogatus ab Abbate monaſterij ſancti Pauli de urbe acceſſit ad caſtrum Nazanũ, quod ſubeſt dictioni eiuſdem monaſterij. Quo cum peruenit oblatæ ſunt ei duæ mulieres, ut eas examinaret, quæ accuſatæ, quòd lamiæ eſſent, in carcere tenebãtur incluſæ. Et ab una illarum, quæ mitioris, & facilioris erat ingenij, dicit ſe didiciſſe ferè totam illam cęremoniarum multitudinem, quam ſupra retulimus obſeruare homines huius ſectę profeſſores. De altera, quam dicit uocatam eſſe Lucretiam, refert, quòd dum illa ex congregatione ludorũ deportaretur a' dæmone ad domũ ſuã, prope auroram ſonuit campana, quæ in Italia pulſari ſolet illo tpe, ut moneatur populus per illam ad orationẽ. Quo ſono audito dæmon receſſit, & dimiſit illam ĩ quo

Mat. 4

dam agro ſpinetis pleno propè ripam fluminis. Quidã autem iuuenis, quem illa optime agnoſcebat, caſu illac tranſiit per uiam illi proximam, quem illa uidens uocauit ad ſe. At iuuenis uidens illam nudam totam, præter uerenda, quæ erant femoralibus recta, & capillos ſparſos habentem, obſtupuit, & formidabat ad illam accedere: ſed tandem blandicijs mulieris uictus acceſſit, & quæſiuit ab illa, quid ſibi accidiſſet, et ob quam cauſam illic nuda perſiſteret. Illa uero rei ueritatem uoluit confictis mendacijs tegere, & ſimulare: quæ omnia cum minime crederet iuuenis dixit ſe nihil pro illa facturũ: niſi ueritatem aperte reuelaret. Illa igitur uidens ſe mẽdacijs nihil proficere, promiſit ſe uera dicturam iuueni, ſi ille ꝓmitteret ſe ea omnia perpetuo ſecretò ſeruaturũ. Quod cum iuuenis iureiurando ꝓmitteret, ſtatim illa plena fide ueritatẽ aperuit, dicẽs ſe à dæmone ad ludos nocturnos fuiſſe portatam, à quibus cum ab eodem dæmone ad domum reduceretur, audito cãpanæ ſono dæmonẽ receſſiſſe, & illic illam reliquiſſe. Hæc iuuenis audiẽs credidit illi, & illam ſecretò ad domũ ſuam duxit, ob quam cauſam multis ab illa fuit muneribus donatus. Sed tandem iuuenis promiſſi oblitus, retulit hæc omnia uni, & alteri, & ſic paulatim res diuulgata eſt, ob quam cãm illa capta, & carceri mancipata eſt. Iuuenis aũt in teſtẽ uocatus coràm præfato Paulo Grillando, cui huius mulieris examinatio cõmiſſa erat, hæc omnia, ꝙ nunc retulimus narrauit, & tandem ipſamet mulier hæc omnia uera eſſe confeſſa eſt. Ex qua hiſtoria, quæ aperta experiẽtia comprobata eſt, manifeſte conuincitur uerũ eſſe huiuſmodi lamias aliqñ à dæmonibus de loco ad locum ualde diſtantem transferri. Aliud refert idem Paulus Grillandus exemplum, quod hic etiam addere placuit, ne uno ſolo teſtimonio contenti eſſe uideamur. Mulier quædam Sabinenſis diœceſis hanc profitebatur diabolicam artem, de qua cum maritus ſuſpicionem hrẽt, interrogauit illam pluries, an peſtiferam illam artem ſci-

ret, & exerceret: quæ semper se scire negauit, Maritus uero in suspicione sua persistens anxie ueritatem perquirebat, qui adeo astute se gessit, quod uidit illam quadam nocte se unguento quodam ungentem, qua unctione peracta uidit mulierem celerrime quasi auem recedentem, & ex superiori domus solario ad inferiora descendentē, illam maritus sequens, ut uideret, quo tenderet, amplius eam non uidit & accedens ad portam domus inuenit eam clausam. Quæ res magnā præbuit illi admirationē. Die uero sequenti iterū maritus uxorē interrogat, quod anxie scire cupiebat, & illa constanter (ut añ) se nescire dixit. Maritus uero ut mulier iam negare non possit, aptè dicit illi quidquid nocte p̄terita illam fecisse uiderat, deinde fustibus illā percutit grauiter, & duriora minatē uerbera nisi ueritatē dixerit quam si aperte exposuerit, ueniam se illi daturū promisit. Mulier igitur se iam celare non posse intelligens, ueritatem aperuit, & ueniam à marito petijt quam illi maritus hac conditione indulsit, ut illum ad tales congregationes adduceret: illa uero, ut ueniam impetraret, facile petita ꝓmisit, & ꝓmissum ex licentia Sathanæ impleuit. Adductus igitur ille ad locum ubi ludi fiebant, ludos, & choreas, & cætera omnia contemplatus est, & tandem ad mensam cum reliquis, ut uesceretur sedens, cū cibos insipidos iudicaret, petijt sibi dari sal, quod immensa deerat & quamuis iterum, atque iterū petijsset, nunquam illi dabatur. Tandem cū post importunam petitionem prolixamque expectationem sal illi daretur, dixit. Nunc laudetur Deus, qm̄ iam uenit sal. Quibus uerbis prolatis dæmones, qm̄ laudes Dei audire refugiunt, statim recesserunt, & reliqui omnes disparuerunt: luminaribusque extinctis mansit ille solus nudus, quousque mane facto uidit quosdam pastores, quos interrogauit, quænam esset illa patria in qua erat, illi uero r̄nderunt esse agrum Beneuentanum in regno Neapolitano. Qui locus distabat à p̄ria illius uiri p centum miliaria, ob quam causam licet diues erat, coactus

fuit per uiam mendicare,ut ad domum suam redire pos set. Ad quam postquam peruenit statim uxorem suam ob lamiæ crimen accusauit, & totam rem gestam (ut narrata est) coram iudicibus exposuit. Qui rem totam plene (ut oportebat) examinantes, uera esse omnia, quę diximus inuenerunt, quæ etiam eiusdem mulieris cōfes sione confirmata sunt. Multa alia possem referre testimonia ex his, quæ per fidelissimos testes in Hispania cō tigisse cognoui: sed ea, quæ ꝓxime narrauimus satis mihi esse uñr, ad probandum lamias illas aliqñ à dæmoni bus de loco ad locum non solum spũ: sed ēt corpore deferri. Quod autem alij obijciunt se expertos esse lamias istas non corpore: sed spũ à Dæmonibus deferri: qa dũ illæ sic se delatas esse putabant, alijs uidentibus, qui de hac re testimonium præbuerunt, ueluti dormientes iace bant in terra: nihil hoc contra ea, quæ diximus, agit. Non.n.dicimus semper illas corpore deferri: sed hoc fie ri posse, & aliqñ factum esse contendimus, concedentes insuper aliquando etiam fieri oppositum, ita ut non corpore: sed solo spiritu per illius fantasticam imaginationem à dæmonibns de loco ad locũ deferantur. Verā igitur esse illoꝶ experientiam concedimus: sed oportet, ut ēt illi nr̃am ueram esse credant: quia altera alteri non repugnat: sed utraq; alternis uicibus cōtingere potuit. Sed restat, ut r̃ndeamus ad cap. Epi. 26. quæst.5. quod in specie contra nos pugnare vr̃: si tñ omnia in illo contenta bene circunspiciantur, aperte constat nihil contra nos agere. Nã secta illa de qua in illo cap. agitur lōge di stat ab hac lamiaꝶ secta, de qua nos impræsentiaꝶ disputamus. Primo quidem illius sectę professores credũt mulierem quandam nomine Dianam, aut Herodiadē esse conuersam in deam, hr̃eq; aliquid ueri numinis. Lamiæ autem hoc non credunt: sed bene agnoscunt spm̃ illis apparentem esse diabolum, & Dei inimicum, & quamuis hoc agnoscunt, tñ ꝑ uoluptates, quas in illo recipiunt, libenter se illi subijciunt. Scd̃o illius sectæ ꝓ-

fessores credunt(prout ex textu illius cap.constat) creaturam aliq̃ posse ab alio,quam à Deo in aliã spẽm mutari,ut puta homo in asinum,aut equum. An autem lamiæ omnes hoc credant,mihi hucusq; non cõstat: quoniam(ut ex his,quę de illis legi & audiui conijcere possum impertinens est,hoc ad sectã illarũ: quanq; forte illarũ aliquæ hoc credunt,ppea quod non solũ lamiarũ: sed etiam maleficarũ sectam profitentur. Tertio differunt:quia secta illa non dr̃ abnegare fidem Xp̃i absolute,& illius sacra contemnere,crucem confringere,q̃ omnia diximus à lamijs fieri. De hoc tñ inter utranq; sectam conuenit,q utriusq; illarũ professores noctu cum diabolo in delitijs uersantur: utriq; etiam credunt aliqñ fieri in corpore,quod in sola cõtingit illorũ imaginatione.Deinde dico,q licet ista secta lamiarũ esset illa eadẽ, de qua loquitur illud cap.Ep̃i,nihil tñ cõtra nos ageret textus ille.Non.n.negat textus ille mulieres posse à dæmine corporal'r de loco ad locũ trãsferri,neq; dicit illũ motũ semp in spũ,& in imaginatione fieri,et nunq; ĩ corpore:sed solũ dicit mulieres illas decipi putãtes in corporibus earũ fieri ea,quæ in sola contingunt imaginatione. Et certe sępe ita euenit,quanq; aliqñ(ut diximus)eas nõ decipi contingat.Etsi ulr̃ textus ille loqueretur,ut nunq; illas corpore deferri contingat,argumenta,quibus hoc probare nititur,nihil prorsus efficiunt.Nam ad suæ sniç confirmationem producit in testem Ezechielem ,pphetam,qui uisiones Dei non in corpore: sed in spũ se uidisse testatur,& Paulum,qui nesciebat an in corpore,an extra corpus esset,quum uidit arcana Dei. Fateor quidẽ hæc exempla satis esse ad probãdum, uisiones illas aliqñ non in corpore:sed in spũ fieri, quod nos ẽt fatemur. Si tñ ex illis colligere uelit nunquã talia in corpore: sed semper in spũ fieri,quis nõ uidet,q̃ inualidum sit argm̃? Ex una quidẽ,aut altera singulari,etsi liceat inferre particularem propositionem,nunq; tñ licet inferre ul'em. Dico insuper aliqua esse in illo cap.Ep̃i,relata circa illa-

rum mulierꝝ deportationem, quæ nunq̃ in corpore: sed in spũ semper contingere constat. Dr̃.n.ibi de mulieribus illis, quòd credant se super quasdam bestias nocturnis horis equitare, & multarꝝ terrarꝝ spatia intempestę noctis silentio pertransire. Et de lamijs nos etiam supra retulimus illas hoc idem credere. Quod,n.non solũ spũ, & imaginatione: sed etiam corpore aliqñ deferantur, nos concedimus, & rõne sic, & experientia hoc fieri posse probauimus. Quod aũt super bestias equitẽt, & multa terrarꝝ spatia breuissimo tpe super illas equitantes pertranseant, hoc non corporaliter, & uere: sed in solo spiritu fidei concedam. Nam bestiæ illæ, à quibus se deportari dñt, non sunt ueræ bestiæ: sed corpora quædam fantastica ex aere, uel ex alia quauis materia à dæmonibus ad similitudinem bestiarꝝ confecta. Aut forte nulla sunt corpora: sed dæmon tam uehementem illis imprimit bestiarꝝ imaginationem, ut mulieribus illis etiã uigilantibus p̃sertim noctu qñ corporei oculi nihil, aut parum uidere pñt, contingat id, quod dormientibus contingere solet, qui ea, quæ in somnijs acciderunt sæpe postea uigilantes se uere uidisse contendunt. Et certe idem huiusmodi mulieribus contingere potest, dum credunt se à bestijs per longa terrarꝝ spatia breuissimo tpe deferri. Non.n.tanta est alicuius bestiæ, imò nec alicuius auis agilitas, ut unius horæ spatio possit trecẽta, aut quadringenta miliaria percurrere. Nec tanta est ẽt alicuius bestiæ leuitas, ut possit per tm̃ spatium in aere se suspendere, ut sua grauitas illam ad terram non deprimat, atque deijciat. Et de his, atq; alijs eiusmodi quæ de motu illarꝝ mulierum dñr, credo illud cap. Epi esse intelligendum, quum dicit illa non corpore: sed in solo spiritu, & in fantasia fieri. Cæterꝝ quod de incubis dæmonibus dr̃, nisi sanè intelligatur, merito incredibile iudicabitur. Nã supposito q̃ dæmones (ut cõmunior tenet snĩa) sunt spũales substantiæ corporibus carentes, necessarium est, ut sint indiuisibiles, & impartibiles. Quo fit, ut nihil de suá

ſubſtantia uelut ſemen emittere poſſint, & inde conſequens eſt, ut cum fœminis coire non ualeant, quemadmodum uiri cum illis coire ſolent. Et iuxta hunc ſenſum credo intelligendos eſſe aliquos doctores ſacros, qui negant dæmones cum fœminis coire poſſe. Chryſoſtom⁹ homilia 22. ſuper Geneſim hoc aperte negat. Philaſter Brixienſis Eps, quem beatus Auguſtinus ſe Mediolani uidiſſe refert, in quodam opuſculo, in quo de omnibus hæreſibus diſſeruit, inter alias hæreſes cõnumerat eam ſñiam, quæ dicit dæmones poſſe coire cũ fœminis. Beatus Auguſtin⁹ lib. 15. de ciuitate Dei, cap. 23. dubius eſt in hac re, quæ dubitatio inde (ut ſuſpicor) eſt illi orta, qđ ipſe putauit dæmones hr̄e corpora, quamuis non eiuſdem forte conditionis cum nr̄is. Hæc autem Auguſtini ſñia, ab omni theologorũ ſchola reiecta eſt, neq; eſt, p̄ter unum, theologus aliquis, qui Auguſtini ſñiam in hac parte tueatur. Sed quia (ut idem Auguſtinus loco nunc proxime citato ait) certiſſima experientia ſæpe cognitũ eſt, fœminas etiam inuitas à dæmonibus fuiſſe compreſſas: ideo modum inquirere oportet, quo id fieri poſſe fideliter, & Catholice dicamus. De qua re dicam quod ſentio, paratus meliora docentem audire. Dæmon, qui naturæ cuiuslibet inferioris cõditiones & proprietates melius, quam omnes mundi ſapientes nouit, poteſt aerem cõdenſare, & ex illo, aut ex aliqua alia materia corpus aliquod conficere, & illud iuxta figuram hominis, aut aſini, aut equi diſponere. Quo corpore confecto, licet animam ullam illi dare non poſſit, põt tñ circa motum localem omnia illa operari, quę operaretur anima, ſi eſſet in illo. Nam põt mouere manus, pedes, linguam ad loquutionem, erigere membra genitalia, ut apta eſſe uideantur ad coitum, & totum deniq; corpus mouere, ſicut uiri cum mulieribus coeuntes mouere ſolent. Quæ omnia cum fecerint, ſemen tñ, quod Græci ſperma uocant, ex corpore illo emittere non pñt. Quia ſemen illud (ut phyſici, & medici docẽt) eſt pars ſubſtantiæ, quę ex

cibo optime digesto remanet, illa.s. quę proxima est, ut conuertatur in sanguinem. Quod uel ex eo conijciũt me dici, quod hi, qui nimiꝝ indulgent ueneri postq̃ totum, quod habebant hauserunt semen, tandem emittunt sanguinem. Corpus autem phantasticum cum sit prorsus inanimatum, non potest cibos concoquere, nec ullam illoꝝ facere digestionem. Quo fit, ut nec semen ullũ habeat: quod, cum fœmina coiens, emittere possit. Necessarium est igitur ut dęmon, cum in corpore phantastico cum fœmina coit, ex alio corpore humano semen illud extorqueat, ut illud in uas muliebre emittere possit. Fœmina autem præstigijs dęmonis illusa putat semen illud à dæmone incubo ex proprio corpore emitti. Nec dubito quin fœmina ex tali semine concipere possit. Qđ si contingeret, proles inde nata non esset filius dęmonis dicenda: sed filius illius à quo dæmõ extorsit semen, quod in uuluam mulieris fuerat decisum, & ex quo sequutus est talis conceptus. His igitur oĩbus prælibatis, superest, ut ad id, quod primo quęsitum est, rñdeamus an.s. hmõi lamiæ, & striges, de quibus hactenus disseruimus, sint censendæ hæreticæ, & uelut tales puniendæ? Cui qõni facile ex his, quæ de illis supra relata sunt, rñderi potest. Multa.n. ab illius sectæ professoribus fiunt, pp quæ omnes illi non solum hæretici: sed etiam apostatæ merito censendi sunt. Nam honores diuinos dæmoni tanquam Deo impendunt, illum adorantes, & illi sacrificia offerentes. Quæ sine uiolenta hæreseos suspicione nequaq̃ effici pñt. Nunq̃.n. talia dæmoni præstarent: nisi illum aliquid numinis hr̃e putarent. Hoc autem credẽtes blasphemi sunt, & in apertam incidunt hæresim, contra id,
Psa. 27 quod Regius propheta ait. Quis Deus præter Dñm, aut quis Deus præter Deum nostrum? Et in alio psal-
Psa. 85. mo. Qm̃ magnus es tu & faciens mirabilia, tu es Deus
Esa. 45 solus. Et ipsemet Deus per Esaiam prophetam ait. Ego Dñs, & non est alius: extra me non est Deus. Et eandem sententiam in illo eodem cap. sæpissime repetit.

Deinde

Deinde homines huius pestiferæ sectæ professores sacramenta contẽnunt, per quem contẽptum in aliã apertam, & damnatam incidunt hęresim, putantes sacramẽta nullius esse ualoris, q̃ ex ecclesiæ Catholicæ sentẽtia, gratiam digne illa recipientibus conferunt. Præter hæc omnia, crucem, & alioꝶ quorumcũque sanctoꝶ imagines confringunt. Quæ res non paruam prębet hæreseos suspicionem. Nam dicere imagines nõ esse tolerandas: sed potius esse confringendas, hrſis est in septima synodo dãnata. Nec solum hæretici sunt huius diabolicæ artis professores: sed, ut nihil illoꝶ malitiæ desit, ẽt sunt apꝑtissimi apostatæ. Qm̃ fidem Christi expſſe abnegãt, &, quod oĩum pessimum est, iureiurãdo promittunt se nũquam ad fidem catholicã redituros. Merito igitur hi pestiferi homines, siue uiri, siue fœminæ, qui hanc diabolicam profitentur artẽ, hæretici sunt censendi, & uelut tales puniendi. Sed p̃ter hæc, q̃ ad fidem spectant, quædã alia flagitia cõmittunt, pp quę absque iudicis ecclesiastici snĩa, qui illos de hæresi damnaret, sola secularis ptãs potest illos capere, et ultimo supplicio punire. Nam (ut supra retulimus) pueros noctu occidunt, aut ęgros, & ualetudinarios efficiunt, & alia similia cõmittunt propter quæ digni sunt morte, etiam, si de illorum infidelitate, aut apostasia non constaret.

De credentibus, receptatoribus, fautoribus, & defensoribus hæreticorum, an sint hæretici censendi, & uelut tales puniẽdi. C. XVII.

Multa, & uaria sunt hominum genera, quibus iura, q̃ de hæreticis loquuntur, multas & uarias, & graues infligunt pœnas: ob quam cãm merito dubitari potest, an omnes illi sint inter hæreticos recensendi, & pro talibus existimandi. Hoꝶ hoĩum aliqui dñr credentes hæreticorum, alij receptores, alij fautores, alij denique defensores. De singulis suo ordine dicere oportet, & primo qui sint illi, quibus hæc omnia cõpetunt, declarabimus, deinde, an sint ĩter hrticos merito numerãdi, discutiemus. Petrus de Palude in quarto snĩaꝶ, dist. 13. q. 3. dicit illos

esse credentes hæreticorum, qui licet nullam in speciali hæresim credant, de hęreticis tñ, qui illas docent, bonã hñt existimationem, credentes illos esse bonos uiros, & recte de fide sentire: & ob hanc cãm generali quadã credulitate credunt omnia, quæ illi hæretici asserunt. Huiusmodi tales sunt multi idiotæ inter hęreticos uersati, & bene erga illos affecti. De his non est cur dubitari debeat illos esse hęreticos, præsertim si illi in sua mala credulitate pertinaciam habuerint, ita ut quamuis admoniti sint illos esse hæreticos, nihilominus persistunt in sua credulitate, & existimatione credentes illos hæreticos esse bonos uiros, & uere fideles. Nam sicut nõ est necessarium fidem catholicam expresse, & in particulari credere, ut quis uerus fidelis cẽseatur: sed satis est, ut in uniuersali credat, & fateatur, quidquid catholica credit ecclesia: ita ex opposito, ut quis dicatur infidelis, & hæreticus, non est opus, ut aliquã in particulari hæresim credat: sed satis est illum in uniuersali credere uera esse, quę manifestus hæreticus, & ab ecclesia damnatus credit, & docet. Verum licet hi, qui pertinaciter credunt publicos hęreticos esse bonos uiros, & fideles, sint hæretici censendi: quia tñ nulli illorum errori in particulari credũt ecclesia non uult, ut illi, oĩbus hęreticorum pœnis puniantur, quibus puniuntur hrtici, sed alijs multo mitioribus, ut postea in hoc capite ostendemus. Nam qui alicui hæreticorum errori in particulari crederet, apertus censerẽt hęreticus, ut expresse definitum est in. c. penult. paragr. ult. de hęreticis. Si tñ hæreticus ille non esset ab ecclesia damnatus, neque aliunde manifestus, & simplex homo crederet in uniuersali quidquid ille hæreticus credit, ob hoc solum, quod putat illũ credere, quod ecclesia credit, eo euentus is simplex non censebit hrticus, nec credens hęreticorum prout facile cõstare potest ex dictis Augustini in epist. ad Glorium, & Eleusium, q̃ hñr in capl'o. Dixit Apl's 24. q. 3. Alio modo aliqui censentur credentes hęreticorum, non per uerbalem confessionem, qua di-

cant se credere, quod alij credunt: sed pp opera, quę cir ca illos gesserunt, aliquid impartiendo, aut ab illis reci piendo. Non enim refert an dictis, an factis, quis uolun tatem suam insinuet. ff. de le. & sent. con. l. destituant. Ex operibus enim exterioribus suspicari licet de affecti bus, qui intus latent, prout colligitur ex cap. Qui uiderit 32. q. 5. & C. de dolo. l. dolum. Si qui hæreticos reuerentur, illorꝝ libenter audiunt sermones, nimiam cũ illis habent conuersationem, eorꝝ libros tenent, & eos frequenter legunt, credentes hęreticorꝝ esse dicendos, censet Archidiaconus in cap. Quicunque. de hęret. libro 6. Oportet tñ (ut idem ait) hoc illos frequẽter fecisse, alio qui si semel tñ horꝝ aliquod illos fecisse constiterit, dicit illos non esse existimandos credentes hæreticorꝝ. Nam si qui hęreticorꝝ sermones semel audierunt, & nũquam postea ad eos redierunt, aut libros hęreticorꝝ semel legerunt, & postea combusserunt, dicit tales non esse dicendos credẽtes hæreticorꝝ: quia non uñr probasse, qđ postea uitarunt. Similiter dicit non esse dicendos credẽtes hæreticorꝝ, omnes, qui hęreticos uisitant, aut illis ali moniam exhibẽt, aut ducatum p̃stant, aut aliquid aliud simile fecerũt, in quo nihil expressum, quod ad illorum hęresim pertineat, ostẽditur: qm̃ hęc sępenumero ob solam pecuniæ mercedem p̃stantur. Hoc tñ hac conditio ne ego uerꝝ esse puto, si illi, qui hæc hęreticis p̃stiterunt, olim non fuerunt in hęresim lapsi: qm̃ si prius in hæresim lapsi fuissent, & postea hęc hęreticis exhibuerũt, nõ solum censebuntur credentes hęreticorum: sed hęretici, & relapsi, prout definitum est in capite. Accusatus, paragrapho ille quoque, de hęret. libro sexto.

Receptores hęreticorum quidam sunt sine culpa, & sunt illi, qui recipiunt eos, quos ignorãt esse hęreticos: et de his non sunt intelligenda iura: q̃ receptatoribus hę reticorꝝ pœnas aliquas infligunt. Iniustũ enim esset eis, qui omni culpa carẽt, pœnas aliquas inferre. Hoc tñ ad uertere oportet, quòd hi, qui pp ignorantiam hęreticos

se recepisse causantur, debent ignorantiam suam probare, ut se à culpa immunes ostendant, præsertim si ante fuerant manifeste in hæresim lapsi, aut uehementē dederant hæresis suspicionem. Receptores hæreticorum culpati dicuntur illi, qui hæreticos ex industria, & certa scientia recipiunt, siue occulte, siue manifeste id faciant. Nec refert, an talis receptator pluries, aut semel tantum, unum, aut plures hæreticos receperit, quoniam si unū tm̄ hæreticum semel receperit, receptator dicetur hæreticoꝝ, & eisdem subdetur pœnis, quę à iure sunt cō tra receptores hæreticoꝝ statutæ. Nam ut quis receptator hæreticoꝝ dicatur, non tam est inspicienda multitudo receptionum, quàm finis, ꝓꝑ quem hæreticū recipit. Qm̄ si recipit, ut occultaret hæreticum ne à iudice puniri possit, tunc uere dicetur hæreticoꝝ receptator, prout ex multis alijs casibus ī iure expressis facile colligi pōt. Leges.n.illum censent esse receptatorem, qui receptat, & celat malefactorē, ut sic ille occultatus e manibus iudicis eripi possit. ff. de recepta, lege 1. ff. de off. præs. l. congruit. C. de his qui lat. occult. l. ult. Et qui sic hæreticū occultasset, puniendus esset, ut hæreticus. Occultās.n. alienum delictū facit suū. Et hoc expresse annotauit Bald. in. l. 1. C. de his qui lat. occult. Et hoc ueꝝ esse censeo, ēt si hæreticus esset consanguineus receptatoris: quia cum filij puniantur pro delicto patris, ꝓꝑ criminis atrocitatē, ut libro. 2. dicemus, multo iustius est, ut pro delicto proprio puniantur, qn̄ parentes suos receptassent. Siquis uero hæreticum domi suæ ex industria recepisset, non ut illum occultaret, aut defenderet, neque ut illius hæresi faueret: sed solum, ut illum ab hæresi reuocaret, & ad Catholicam fidem conuerteret, etiam si pluries illum recepisset, non dicetur receptator hæreticoꝝ, neqꝫ pœna receptatoris punietur. Nam qui hac intentione hæreticum recipit, præsertim si de illius emendatione aliquā habet spem, opus ueræ charitatis efficit, quo uix nullum maius proximo p̄stari pōt, quo fit, ut nullus ꝓꝑ illud iudex pos

sit iustas ab eo exigere pœnas. Verum & si hic talis ob bonum, quem sibi in tali receptione pfixit finem, iustus, & mercede dignus corã Deo habeatur, ecclia tñ, quę interiora non agnoscit: sed de his solum, quæ foris patet, iudicat, illum pp talem receptionem merito puniet, nisi ille bona intentione, bonoq; fine id se fecisse aperto probauerit testimonio. Huius aũt bonæ intentionis nullum aliud (mea snĩa) põt dari certum, & apertũ testimoniũ, nisi opus ab eo factum, quod manifestum cõstet esse medium, ad talem finem consequendum, ordinatum: ut puta, si idoneis testibus probauerit, se reprehendisse illum ob hæresim, quam tuebatur, admonuisse illum, ut hæresi deserta ad fidem Catholicam rediret. Si his, aut aliis huiusmodi testimoniis probauerit se bona intentione hęreticum domi suę recepisse, ecclesia illum de bono opere tunc laudabit, tantum abest, ut illum tanquam hæreticorum receptatorem punire uelit.

Alij dicuntur fautores hęreticorum, alij etiam defensores hæreticorum. Quorum diuersitas ex eo solo mihi pendere uidetur, quod defensor est in opere, fautor uero in uerbo, aut omissione eius quod cõtra hęreticum, quis facere tenetur. Defensor est, qui uiribus, & potentia hęretico suffragatur. Fautor uero dicetur hac in parte ille, qui uerbo solum patrocinatur hęretico, aut qui omittit facere aliquid contra hęreticum, quod iure facere tenebatur. Sigillatĩ de his duobus, & primo de fautoribus dicamus. Fautor hæreticorum (ut diximus) dupliciter qs effici põt, uidelicet uerbo solo, & omissione. Verbo aliquem fauere hęretico põt cõtingere dupliciter, qm̃ põt aliquis fauere doctrinę, & põt fauere personę ex ignorantia doctrinę illius: quia nescit qualis sit illius doctrina. Qui doctrinę hęreticorum uerbo fauent, dicentes illam esse bonam, & pro hac re contendunt, & rõnes afferunt, hi non solũ fautores hęreticorum: sed hęretici censentur, imo peiores ipsis hęreticis, qbus fauere nituntur. Nã Vrbanus Papa *Vrba. papa* ait: Qui aliorum defendit errorem, multo amplius dãna-

bilior est illis, qui errant: quia non solum errat:sed etiā alijs offendicula erroris pręparat,& confirmat. Hęc Vrbanus Papa. Et habentur hæc uerba in cap. Qui aliorꝶ. 24.q.3. Et idem dicit Isidorus in cap. Qui consentit.11.q.3. Pōt ēt aliquis fauere solo uerbo personæ hæretici, & hoc multiplr. Primo quidem excusando personam à crimine hæresis, non ex inconsideratione: aut ex ioco: sed serio, ut puta, si quis diceret hęreticos, non esse tales, quales dicuntur sed esse bonos, et fideles catholicos. Et qui hæc faciūt, si hęretici nō sunt manifesti, non dicuntur fautores hæreticorꝶ: sed excusantur quādiu non constat illos esse hæreticos: sed sola de illis habetur suspicio. Si tñ ex lubricitate linguæ, aut iocose aliquis uerba aliqua in fauorem hæretici dixisset, non ideo censendus esset hereticorꝶ fautor, ut pp hoc pœnis iuris illū subiacere oporteret. Quod à simili probari pōt per.l.famosi.ff.ad.l.Iuli.Ma. Nec refert, an qui sic uerbis fauent, in iudicio, an extra iudicium fauorem præstiterint. Nam quādiu illos hęreticos esse non constat pñt aduocati personis hęreticorꝶ patrocinari, illos, illorumqꝫ bona in iudicio defendendo. Necꝫ huic sniæ obstat.cap.si aduersus de hæret. qm̄ textus ille intelligendus est de illis aduocatis, qui fauent manifestis hęreticis, & idem est dicendū de notarijs, qui instrumenta ꝓ manifestis hæreticis conficiunt, qui ipso iure sunt excōmunicati, & infames, & ab omni officio suo suspensi. Si tñ his, quos non constat esse hæreticos, fauerint aduocati, aut pro illis instrumenta cōfecerint notarij, nulli pro hac re pœnę subiacebunt, ēt si post talem præstitū fauorem constaret illos esse hæreticos. Iustum.n.est, ut cuicunqꝫ accusato de crimine aliquo, sui ipsius permittatur defensio, quousque fuerit de crimine conuictus. Potest aliter cōtingere, ut quis solo uerbo faueat hęretico non quidem illum coràm alijs excusando: sed illū monēdo de captura, quā illi iudex inferre conať, ut sic monitus fugæ præsidio sibi ipsi consulat, & se ī tuto collocet loco, à quo iudex illum capere non possit. Et

qui sic hæreticũ admonuit,credo illum tanq̃ hæreticorũ fautorem puniendum. Satis.n.fauet,qui taliter illũ adiuuauit,ut ille monitoris cõsilio manus iudicis euaderet. Et potest pro hac re sumi argumentũ à minori ad maius ex eo quod præcipitur in l.4.ff.ad.l.Iuli.mai.Diuinã aũt lædere maiestatem,quod per peccatum hæresis fit,constat multo grauius esse,quàm maiestatem lædere terrenam, ut dicitur in cap.Vergentis de hæret. Hoc autem tunc potissimum uerũ esse censeo, qñ hæreticus admonitus ab alio de fuga,illius obtemperauit consilio, & sic à iudicis ptãte ereptus est. Qñ uero hæreticus non est sequutus admonentis consiliũ,an is,qui illum admonuit, sit tanquam hęreticorũ fautor puniẽdus,ego definire nõ audeo:sed alijs disputandũ relinquo.Et certe,qui monitorem istum dicere uellet fautorem hęreticorũ, non abs re faceret:ppea qd ĩ unoquoq; crimine magis aĩus delinquentis inspiciendus est,quàm opus ab illo effectum. Et eadem seueritate uoluntatem sceleris,qua effectũ puniri iura uolunt,ut dicunt Imperatores Honorius, & Archadius in.l.Quisquis.C.Ad legem Iul.maies.Hic autẽ, qui hæreticum de fuga admonuit,uoluit,ut hęreticus fugisset,alioqui non admonuisset.Quod aũt hęreticus nõ fugerit,ipsi hęretico est tribuendũ,non monitori,qui omnia,quę pro illius fuga facere potuit,effecit. Ex quo se qui uidet,ut monitor ille eadẽ sit pœna puniendus, qua puniretur si illius admonitio suũ sortita fuisset effectum. Alio modo quis põt solo uerbo fauere hęretico manifesto,ut puta si pro illo apud Principem, aut aliã ptãtem secularẽ intercedat,ne pœna mortis puniatur, aut iudices ecclesiasticos,quibus de illius hęresi iudicare incumbit,oraret,ne contra illum sñiam dicerent. Qui hmõi fauorem,aut patrocinium hęretico exhiberet,fautor hęreticorũ merito diceretur,& pœnę fautorũ subiacebit. Nã licet in alijs criminibus liceat cuilibet pro alio intercedere,ut habetur in.l.Si fuerit.ff.de rebus dubijs.&.l.In metallum,&.l.Diuus.ff.de pœnis.pręsertim si de illius emẽ

datione, bona habetur spes, alioqui citra hanc spẽ hoc i foro conscientię non liceret, quamuis in foro exteriori sit illis permissum: hoc tñ in crimine hęresis pp grauissimam illius malitiã nullo modo agere licet. Quod ex eo conuinci põt, quod hmõi intercessiones sunt omnibus à iure interdictæ, ne fiant, ꝓ his, qui crimẽ lęsę maiestatis cõmiserunt, ut habetur ĩ cap. Siquis cum militibus. 6. q. 2. Ex quo euidentissime colligitur nemini etiam licere ꝓ manifesto hęretico intercedere, quia multo grauius est ęternam, quàm tpalem lędere maiestatem. Deniq; alio modo põt quis dici fautor hęreticorum, non quia uerbo fauet: sed quia omittit, id quod iure tenebatur cõtra hęreticos facere, siue publica sit, siue priuata persona. Aliqua.n. sunt contra hęreticos faciẽda, quę a sola publica ptãte fieri pñt: aliqua etiam sunt, quę oẽs facere tenenẽ. Publica ptãs tenetur hęreticos ab ecclĩa dãnatos iuxta criminis qualitatem punire. Nam hoc illi pcipitur ĩ cap. ad abolendam, paragr. statuimus. & cap. Excõmunicamus, paragrapho, Moneantur. de hęreticis. Ptãs igitur secularis quocunque nomine illa censeatur, si hęc, quę in illis cap. illi pcepta sunt facere neglexerit, fautrix hęreticorũ merito dicetur, & pœnis à iure decretis eo ipso subdetur. Nã (ut Damasus Papa ait) qui põt obuiare, & perturbare peruersos, & non facit, nihil est aliud, quã fauere impietati eorũ. Nec caret scrupulo societatis occultę q manifesto facinori desinit obuiare. Hęc Damasus, et habentur ĩ cap. Qui põt. 23. q. 3. Nec solas iuris humani pœnas sustinebit Princeps, qui hæreticis resistere negligit: sed reus apud Deum habebitur oĩum malorũ, quę hęretici fecerint. Qđ uel ex eo aperte conuincitur, quod olim cum fornicatus esset populus Israel, cũ filiabus Moab, Dñs iratus dixit ad Moysen: Tolle cunctos Principes
Nu. 25. populi, & suspende eos contra solem in patibulis, ut auferatur furor meus ab Israel. Quę uerba interpretãs Ori-
Orig. genes homilia uigesima super librũ Numerorum, ait: Populus peccat, & Principes oñtantur contra solem. Ii

dem ad examinandũ producuntur, ut arguantur à luce. Vides, quę sit conditio Principum populi: non solum pro suis proprijs arguuntur delictis: sed & pro populi peccatis coguntur reddere rationem: ne ipsorum sit culpa, quòd populus deliquit, ne forte nõ docuerint, ne forte non monuerint, neque soliciti fuerint arguere eos, q initium culpę dederint, uti ne contagio dispergeretur in plures. Hęc.n.oĩa facere Principibus imminent, & doctoribus. Si.n.illis hęc non agentibus, nec solicitudinem gerentibus circa plebem, peccauerit populus, ipsi oñtãtur, & ipsi ad iudicium producuntur. Arguit.n.eos Moses, id est, lex Dei, uelut negligentes, & desides, & in ipsos conuertetur iracundia Dei, et cessabit à populo. Hęc Origenes. Oporteret certe, ut omnes Reges, & Principes, cęterę qꝫ omnes alię seculares potestates rem hanc exacte consyderarent, & hanc historiam semper p̄ oculis haberent, ut uel inde omnem desidiam, & somnolentiam excuterent, & diligentius, atque fortius hęreticis resisterẽt, & durius illos punirent, ne impunitate sua audaciores effecti grauius illi nocere posset. Sed de hac re qm̃ infra lib.2. longiorem faciemus disputationem, ideo nihil ultra imprę sentiarum dicere cẽsui. Persona autem priuata nihil aliud (quod sciam) contra hęreticos facere tenetur: nisi ut testimonium, quod sciuerit, contra illos reddat, ut illius testimonio adiutus iudex possit iustam aduersus illum dicere sñiam. Is igitur, qui sciens aliquem esse hęreticum, prę sertim si de hac re fuit à iudice requisitus, noluit uerum dicere testimonium: sed ex industria id, quod sciebat negauit, ne hęreticus dãnaretur, fautor hęreticorum merito dicetur, ut colligi põt, ex ca. Quisquis, undecima.q.3. Quocũque istorum modorũ, quis hęretico faueat, peccat, & quidem grauiter, pp qđ dignus est, qui grauibus puniaẽ pœnis. Nam qui sic hęretico fauet, illius crimini consentit, quo fit, ut illius criminis particeps fiat. Iosaphat Rex Iuda alioqui bonus, ob 2. Pa.
hoc tamen à Deo fuit reprehensus, quòd impio Achab 19.

prębuiſſet auxilium, quamuis non idololatris, quibus ille deditus erat: ſed ſoli fauiſſet perſonę. Defenſores hęreticorũ dicuntur illi, qui uiribus, aut armis, & poten tia, reſiſtendo impediunt, ne illi capiant, incarcerentur, aut quolibet puniantur, aut denique ne à iudice examinẽtur. De huiuſmodi defenſione habetur. 24.q.3, p multa capitula, & 27.qõne.1.cap. Si cuſtos. Tales defenſores Lutheranorũ fuerunt, & ſunt hoc noſtro ſeculo mul ti Germanię Principes, Dux Saxonię Fridericus, qui primus Lutherum tutatus eſt, & huic proximus Lanſtgra uius Heſſiæ Philippus, qui tam impenſe Lutheranis fauent, et illos tam ex animo defendunt, ut pro illis non ſo lum ſint purgare parati: ſed ſuffragijs multarum Germaniæ ciuitatum adiuti, hoc anno quadrageſimo ſexto ſupra milleſimum quingenteſimum, ingentem ualidiſſimumq́ congregauerint exercitum contra Carolũ Cæſarem Hiſpaniarum Regem Fideliſſimum, atque acerrimum eccleſiæ propugnatorem. Ob iſtorꝫ defenſionẽ, hæc peſtilentiſſima Lutheranorum hæreſis adeo graſſa ta eſt, ut totam ferè infecerit Germaniam. Et certe hoc experientia docente cognoſcimus, nullã diu perſtitiſſe hæreſim: niſi quæ principes potentes habuit, qui illius hæreſiarcham pro uiribus defenderunt. Solicitat enim dæmon non ſolum hæreticis: ſed alijs quibuslibet ſceleſtis hominibus fautores, & defenſores præſtare, ne ob defectum tutelæ crimina deſint. Hinc eſt, quod de diabolo, & membris eius, quæ ſunt omnes iniqui. Deus

Iob.41 ad ſanctum Iob loquens ait: Corpus illius, quaſi ſcuta fuſilia, & compactum ſquamis ſe prementibus. Vna uni coniungitur, & nec ſpiraculum incedit per eas. Quæ uerba interpretans beatus Gregorius libro trigeſimo

Grego. tertio Moralium capite trigeſimo primo ait: Fertur: quia draconis corpus ſquamis tegitur, ne citius iaculatione ullius penetretur. Ita corpus omne diaboli, id eſt, multitudo reproborum cum de iniquitate ſua corripitur, quibuſcunque tergiuerſationibus ſe excuſare cona

tur, & quasi quasdam defensionis squamas obijcit, ne transfigi sagitta ueritatis possit. Et trigesimotertio capitulo subdit: Istæ squamæ peccantium, ne ab ore prædicantium aliquo uitæ spiraculo penetrentur, & obduratæ sunt: & coniunctæ. Quos enim similis reatus sociat, concordi pertinacia etiam defensio peruersa constipat, ut de facinoribus suis alterna se inuicem defensione tueantur. Sibi.n. quisq; metuit dum admoneri, uel corrigi alterum cernit: & idcirco contra corripientium uerba unanimiter assurgit: quia se in altero protegit. Bene ergo dr̃: una uni coniungitur, & ne spiraculum incedit per eas: quia iniquitatibus suis dum uicissim superba se defensione protegunt, sanctæ exhortationis spiracula ad se nullatenus intrare permittunt. Quorum pestiferam concordiam adhuc apertius subdidit, dicens: Vna alteri adhærebit, & tenentes se nequaq; separabuntur. Qui.n. diuisi corrigi poterant, in iniquitatum suarum pertinacia uniri perdurant, & tanto magis quotidie à cognitione iustitiæ separabiliores fiunt, quanto à se inuicem nulla increpatione separantur. Nam sicut esse noxium solet, si unitas desit bonis, ita perniciosum est, si non desit malis. Peruersos quippe unitas corroborat dum concordat, & tanto magis incorrigibiles, quanto unanimes facit. Hactenus Gregorius. Si aliqui Germaniæ Principes, & aliæ illius nationis ptãtes, non tam fortiter Lutherum, & alios hæreticos defendissent, aut omnes illi resipuissent, aut si pertinaces in suis hæresibus permansissent, illis è uita sublatis, tota Germania ad ueram, & catholicam, quam ante optime nouerat fidem, iam rediisset. Contra hæc omnia personarum gñа, uidelicet, Credentes, Receptores, Fautores, Defensores hæreticorum, multæ, & uariæ sunt pœnæ à iure decretæ. Quæcunq;.n. istorum nomine quis censeatur, est eo ipso excõicatus, etsi post hanc excõicationem annus labatur integer absq; ulla per eũ data iusta satisfactione, ab illo tpis articulo efficitur infamis, & ab omnibus repellitur publicis officijs, nec ad

electionem aliorum admittitur, nec in testem. Multæ adhuc aliæ illis irrogantur pœnæ, quæ quoniam satis clare, & aperte exprimuntur in capit. Excõicamus. paragra. Credentes. de hæreticis. & in cap. Quicunque. paragraph. hæretici. de hæreticis, lib. 6. Ideo causa prolixitatis uitandæ, eas omisi, satis me fecisse arbitratus, quod loca indicauerim lectori, ubi illæ omnes ad unam usque describuntur: præsertim quia de illis omnibus sigillatim libro secundo sumus disputaturi.

Quòd captus hæreticus non statim puniendus est: sed emendatio procuranda, & qualiter. Cap. XVIII.

Hactenus de ĳs, quæ ad perfectam hæreticorum cognitionem mihi necessaria esse uidebantur, pertractaui, nunc iam opus est, ut discutiamus, quid hæreticorum inquisitorem, aut iudicem, cui de hoc crimine iudicare incumbit, capto hæretico circa illum facere oporteat. Et quidem ut res perfecte iuxta canonicas sanctiones peragatur, hæc in primis hñda est consideratio, an homo ille, qui in hæresim lapsum esse deprehensus est, fuerit aliás de hac, aut alia hæresi conuictus, aut pp uehementem suspicionem accusatus, an tunc primum scitur illum in hæresim fuisse lapsum. De illis, qui iam olim fuerunt de crimine hæresis aut conuicti, aut uehementer suspecti, nihil nunc dicimus: quoniam infra libro sequẽti pertractabimus. Nunc de illo agamus, de quo nunquam scitum est añ in iudicio, fuisse in hæresim lapsum. Hic talis etsi in posterum iuxta sui criminis qualitatem puniendus sit, nõ tñ statim cum deprehensus est, digna pœna illi infligetur, sed prius oportet ad illius emendationem laborare, ut si possibile fuerit, ab errore ad fidem catholicam prius reuocetur, & sic spũs eius in Dei iudicio saluus fiat. Blanda admonitione est opus, non seuera: quia nimia seueritas sæpe frangere, & raro corrigere solet. Vnde Paulus Timotheum discipulum docens quo pacto deberet errantes corrigere ait: Cum modestia corripientem eos,
2.Ti.2. qui resistunt ueritati, ne qñ det illis Deus pñiam ad co-

gnoſcendam ueritatem. Quæ uerba interpretans Anſelmus in cōmentarijs ſuper Epiſtolas ait: Ob hoc.n.ſtudere debemus, ut eos ad pniam conuertamus, ut mercedem nobis inde conquiramus, neqꝫ ſine nobis per internam aſpirationem det illis Deus pniam, & nos mercedem inde non habeamus. Hæc Anſelmus. Præterea propria ipſorꝝ inquiſitorꝝ infirmitas per quam pñt in ſimilem, aut aliam peiorem hęreſim, niſi Deus ſuſtineat, labi, cogit eos, ut cum lenitate, & manſuetudine errantes corrigant: quia niſi id fecerint, Deus forte permittet, ut in ſimilem, aut peiorem labantur hæreſim, ut inde ſuā agnoſcant infirmitatem. Vnde Paulus ait. Si præoccupatus fuerit hō in aliquo delicto, uos, qui ſpūales eſtis inſtitute huiuſcemodi in ſpū lenitatis, cōſiderās te ipm, ne & tu tenteris. Hoc ideo dixit Apl's, ne forte ſi proximi pctm̄ conſideret prælatus, & non ſuum attēdat, moueatur non ad miſerationem: ſed ad indignationem: nō ad adiuuandum: ſed ad iudicandum: non ad inſtruendū in ſpiritu lenitatis: ſed ad deſtruendum in ſpiritu furoris. Māſueto igitur.i. eo ſpiritu homini lapſo in hæreſim ſubuenire oportet, quo ſibi quiſqꝫ cuperet ſubueniri cum erraret. Et ut ſciat unuſquiſqꝫ iudex qualiter erga errantē manſueſcere debeat, ſubdit Paulus in eadem Epl'a inquiens: Conſiderans te ipſum: ne & tu teneris. Quia, qui in ſpū furoris, & non lenitatis ſubditum corripit à Deo permittitur tentari, aut decipi: & ut uel inde ſuam infirmitatem agnoſcens, alijs miſereri diſcat. Et beatus Hieronymus in cōmentarijs ſuper Lamentationes Hieremiæ exponens locum illum: Recedite, polluti clamauerunt eis, ſic ait: Talis eſt uox ſuperborꝝ magiſtrorꝝ, qui pecus, quod craſſum eſt de grege aſſumunt & quod debile proijciunt, quod infirmum non conſolidant, & quod ægrotum non ſanant. Recedite, inquiunt, polluti: recedite, abite, nolite nos tāgere, nolite in aliquo nobis cōicare: inſanabilia ſunt uulnera ūra, & incurabiles plagæ, non eſtis digni cōione Xpiana, ut ultra in uobis in-

Anſel. *Gal. 6.* *Tre. 4.* *Hier.*

habitet Spũs sanctus, facies Dñi diuidit eos, ac respuit, nec addet ultra, ut recipiat, quia facies sacerdotũ uroꝝ non erubuistis, nec senioꝝ uroꝝ admonitionem mansuete suscepistis. Talis loquela.n.non illuminat cęcũ, non sanat ægrotum, non curat infirmum: sed magis occidit, atque in desperationem prædicantem mittit. Boni etenim rectores ex sua infirmitate alioꝝ infirmitates pensantes, magis per humilitatis, & mansuetudinis lenimentum, student peccantes ab erroris laqueo eripere, quàm per austeritatem in foueam perditionis nutantes ꝓpellere. Hactenus Hieronymus. Deinde ꝑ cõem utilitatem oportet, ut hæreticus homo non statim puniatur: quia possibile esset ipm conuerti, & quantum sibi soli nunc per hæresim nocet, tm̃ postea, & multo amplius post conuersionem suam uří profit eccřiæ per suã publicam fidei confessionem. Tales igitur nimium celeriter auferre in magnum cederet Xpianæ Reipublicæ detrimentum. Hanc rationem confirmat beatus Gre-
Greg. gorius, qui Epis Galliaꝝ scribens ait: Licet plerunque accidant sacerdotibus, quę sunt reprehendenda, plus tñ erga corrigendos agat beneuolentia, quã seueritas: plus cohortatio, quàm cõminatio: plus charitas, quam ptãs: cum nemo nrm sine reprehensione aut sine pctõ uiuat. Nam si Dñs statim post trinam negationem, Btũm Petrum Apřm præceptorem nrm iudicasset, non tm̃ ex eo fructum, sicut fecit, recepisset. Hæc Gregorius. Quæ uerba citantur à Gratiano, in cap. licet. dist. 45. Sed ut ueꝝ fatear: ego in toto registro epřarum beati Gregorij non potui hæc uerba inuenire, quę Gratianus illo loco sub nomine Gregorij citat, quamuis illa, magna cum diligẽtia quęsiui. Sed illud inueni in Gregorio, quod eadem distinctione idem Gratianus citat in cap. Quid autem, quę uerba: quia huic proposito nrõ ualde conueniunt, hic inserere decreui. Quid aũt de Epis (inquit Greg.) qui uerberibus timeri uolunt, canones dicant, bene fraternitas ura nouit. Pastores.n.facti sumus, non percussores.

Egregius prędicator dicit: Argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina. Noua uero, atq; inaudita est ista prędicatio, quę uerberibus exigit fidem. Hęc Greg. lib. 2. Regist. Epist. 52. Quę uerba interpretans decretorum glossator, dicit esse intelligenda, de illo, qui fidem catholicam nondum susceperat: quia hic (ut ait) non est cogēdus ad fidem, ille uero, qui semel fidem susceperat cogendus est retinere, & sic dicit non repugnare huic textui ea, quæ dnr in cap. Quis uero. 23. q. 4. Qm̄, quæ illic dnr, intelligenda putat de illo, qui iam fidē semel susceperat, ut ille sit cogendus ad illam conseruandam. Sed re uera nimium fallitur, & tota errat uia: quia nec hūc, neq; illum textum intellexit. Nam quod capitulū, Quis uero, non loquatur de illo, qui fidem catholicam susceperat, ex eo est apertissimum, quod loquitur de Paulo Apl'o, quem in Damascum euntem Dn̄s cæcitate percussit, & in terra prostrauit, & sic illum à persecutione Xp̄ianorum reuocauit, & ad fidem catholicam suscipiendam conuertit. Quis aūt nescit tunc Paulum nondum fidem suscepisse, imò ut illam susciperet fuisse à Deo per illas pœnas quodāmodo coactum? Et ipsa uerba eiusdem capituli semel & iterum dn̄t Paulum fuisse coactum à Deo ad Euangelium suscipiendum. Non ergo loquitur illud capit. Quis uero. de illo, qui fidem semel susceperat. Qualiter autem sint intelligenda nos Deo duce infra lib. 2. declarabimus. Sed nec capitul. Quid autem: bene intellexit, cum dixit illud esse intelligēdum de illo, qui fidem non susceperat, ut ille non sit uerberibus cogēdus ad fidem. Si enim glossator decretorum legisset Epistolam integram beati Gregorij: unde hoc capit. Quid autem decerptum est, facile intellexisset non ita esse (ut docuit) interpretandum. Illic. n. beatus Gregorius scribit Ioanni Constantinopolitano Ep̄o reprehendens illū ppea, quòd quidam Isaurię monachus fuerat in ecclesia fustibus cæsus. Et hanc talem punitionem reprehendēs dixit: Noua atque inaudita est ista prædicatio, quæ uer-

beribus exigit fidem. De Xpiano ergo uiro, & monacho loquebatur, & non de illo, qui nondum fidem susceperat. Deinde ex uerbis eiusdem textus potuisset glossator conijcere uerba illa de fideli uiro esse intelligenda, et non de illo, qui nondum fidem professus est. Nam reprehendens Epos, qui uerberibus timeri uolunt, dixit. Pastores facti sumus non percussores. At Epi non sunt pastores Iudæorum, aut Sarracenorum, aut aliorum, qui nunquam fidem sunt amplexati: sed sunt pastores eorum, qui Xpm per baptismum sunt inducti, quos uelut oues pascendos esse docet Gregorius, non percutiendos. Cum autem dixit Gregorius: nouam, & inauditam prædicationem esse, quæ uerberibus exigit fidem, ibi fidem accepit non solum pro eo animi assensu, quo assentimur credendis: sed pro quadam obedientia, per quam obtēperamus cuique bene monenti, siue ille de credendis, siue de agendis moneat. Sic.n. dicere solet, qui alium de re aliqua monet. Crede mihi, & da eleemosynam, aut ieiuna. Vel, Si mihi credis, non accedes ad talem, aut talem locum, ne graue incōmodum pati te oporteat. Dicit ergo beatus Gregorius non esse bonam prędicationem, quæ uerberibus exigit fidem, hoc est obediētiam. Ibi siquidem de omni uirtute loquebatur non de sola fide credendorum: ad quam plus putauit beatus Gregorius ualere rationes: & uerba, quàm uerbera. Nolo tamen negare, imo firmissime fateor, & postea clarius fatebor, eos, qui semel in baptismo fidem susceperunt esse cogendos, ut illā cōseruent, sed dico, testimonio sanctorum fretus, prius esse admouenda blanda, quàm aspera. Prius uerbis, quàm uerberibus, prius amore, quā timore agendum esse quia multi amore, et solis uerbis alliciūtur, qui timore, & uerberibus à fide repellerētur. Si uerbis nihil profecerit inquisitor, & de hæretici salute merito desperauerit, tunc procedendū est ad uerbera, & uelut incorrigibilem illum tractabit. Quid aūt circa hunc talem agere oporteat infra lib. secundo differemus, quē

totum

totum huic negotio impendemus. Circa illum uero, de cuius salute nondum merito desperatur, etsi ille puniendus sit, prius tñ adhibenda sunt uerba, quàm uerbera, ut uerbis, & rationibus, quæ plusquam tormenta intellectum mouere possunt, ille ad fidem suscipiendam alliciatur, & sic tandẽ saluus fiat. Nam hoc multo melius esse, aperte satis docet beatus August. acerrimus hæretico℞ oppugnator, qui in lib. contra epl'am fundamenti, cap. 1. hæc ait. Quanquam. n. Dñs per seruos suos regna subuertat erroris, ipsos tñ homines, inquantum hoĩes sunt, emendandos esse, potius quàm perdendos putat. Et infra in eodem cap. Nostrũ igitur fuit, & eligere, & optare meliora, ut ad uestram correctionem (Manichæis, cõtra quos scribit, loquitur) aditum haberemus: non in cõtentione, & æmulatione, & persecutionibus: sed mansuete consolando, beneuole tractando, leniter disputando. Hæc August. Et beatus Bernardus sermone 64. sup Cantica apertius, & effusius hanc sñiam docet, qui interpretans illum locum ex canticis, capite nobis uulpes paruulas, sic ait: Capiãtur, dico, hæretici, non armis: sed argumentis, quibus refellantur errores eo℞. Ipsi uero si fieri potest ecclesiæ reconcilientur catholicæ, reuocentur ad ueram fidem. Hæc est enim uoluntas eius, q̃ uult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire. Hoc denique uelle se perhibet, qui non simpliciter, capite uulpes: sed capite, inquit, nobis uulpes paruulas. Sibi ergo & sponsæ suæ, id est, catholicæ ecclesiæ iubet acquiri has uulpes, cum ait: Capite eas nobis. Itaque homo de ecclesia exercitatus, & doctus, si cũ hæretico homine disputare aggreditur, illò intentionẽ suam dirigere debet, quatenus ita errantem conuincat ut & conuertat, cogitans illud Apostoli Iacobi, qui conuerti fecerit peccatorem ab errore uiæ suæ, saluabit animam eius à morte, & operit multitudinem peccato℞. Qđ si reuerti noluerit, nec conuictus, post primam iam, & secũdam admonitionem (utpote qui omnino subuersus

[Margin: Augu. — Can. 2. Bern. — Iaco. 5.]

eſt)erit ſecundùm Apoſtolũ deuitandus. Hactenus Bernardus. Poſt uerba, ſi ille obedire noluerit, & diſputatione ſe uictum fateri recuſet, tunc bonum, imò neceſſarium eſſe iudico, ut uerberibus circa illũ agatur: q̃m uexatio ſolet dare intellectum. Nam qui à natura ad uirtutem non inclinãtur, neque ingenuos hñt animos, ut uerborum doctrina duci queant, ſub iugo diſciplinæ illos ponere oportet, ut legũ authoritate coerciti melius de-
Pro. 22 inceps ſapiant. Vnde Salomõ in prouerbijs ait: Stultitia colligata eſt in corde uiri: ſed uirga diſciplinæ effugabit eam. Hæc tñ omnia ideo facienda eſſe dicimus, ne hæreticus in anima perpetuo damnetur, non autem, ut in corpore hic non ſit puniendus. Nam etſi ille conuertatur, & fidem catholicam uerè ſuſcipiat, erit tamen iuxta ſui erroris, & præteritæ pertinaciæ qualitatem cum benignitate puniendus.

Quod non ſit publice diſputandum cum hæretico præſertim pertinace. Cap. XIX.

Diximus hęreticum hominem, non ſtatim puniendũ eſſe: ſed prius eſſe de hęreſi monendum, ita ut rõnibus, & argumentis conuictus hæreſim, quã tenebatur (ſi fieri poſſit) deſerat, & ueram, & catholicam fidem ſuſcipiat. Hanc tñ admonitionem, ſiue diſputationẽ ſecretò faciẽdam eſſe cenſeo, & non publice coràm populo: q̃m talis publica diſputatio, & ipſi hæretico cũ quo fit, & plebi audienti, & ipſi diſputanti plus poterit obeſſe, quàm prodeſſe. Nam fermè omnes hæretici p̃ſertim hi, q non ex ignorantia: ſed ex induſtria ab unitate fidei catholicæ recedunt, popularem, & inanem gl'iam captant, cupiuntq; ab omnibus laudari, & pro doctiſſimis haberi. Vnde Auguſt. in lib. de utilitate credendi ait: Hæreticus eſt, qui pro alicuius tẽporalis cõmodi, & maxime gloriæ principatusq; ſui gratia, falſas, ac nouas opiniones gignit, uel ſequitur. Hæc ille. In quibus uerbis Auguſt. non definitionem: ſed id, quod eſt proprius oĩum hæreticorum genius, & quod eſt ferè omnium hæreſum pa

rens & origo, expressit. Nã qui est gloriæ cupidus, nihil pro illa assequenda intẽtatum relinquit, & si nulla alia patet uia, ut ad hanc metam perueniat, nouam non dubitabit confingere doctrinam, ut rei nouitate oẽs in admirationem sui prouocet. Cum iam dæmone solicitante, & Deo permittente in hæresim lapsus fuerit, doctissimos quosque catholicos uiros ad publicum certamẽ prouocare non erubescit. Publicas petit disputationes, non ut de ueritate doceatur: sed ut à populo, cui nimiũ placere cupit, laudetur. Vnde beatus Greg. lib. 8. Moralium, cap. 2. ait: Nec. n. hæretici inquisitionibus suis, ueritatem conantur assequi: sed uictores uideri. Cumq; se foris ostendi sapientes appetunt intus per stultitiam elationis suæ uinculis alligantur. Vnde fit, ut contẽtionum certamina exquirant, & de Deo (qui pax nostra est) loqui pacifice nesciant, atque ex pacis negotio rixæ inuentores fiant. Quibus bene per Paulum dicitur. Siquis aũt uidetur esse contentiosus, nos talem consuetudinẽ non habemus, neque ecclesia Dei. Hęc Gregor. Ex hac gl'iæ immodica cupiditate oritur tam proterua in disputatione contẽtio, ut ẽt si per manifestissima argumenta hæreticus sit conuictus, nũquam tñ ueritatem fateri uelit: sed rimulas quasdã, per quas elabi possit, semper quærat, ne se uictum coràm populo fateatur. Licet apertissime se errasse in semetipso agnoscat, illud tamen fateri dedignabitur: quia mauult errorẽ suum ẽt contra conscientiam publice tueri, quam fateri se in disputatione fuisse uictum, ne hac occasione illa, quam ardenter amabat, gloria depereat. Huius rei tam multa sunt exẽpla, & tã manifesta, ut non esset opus enarrare si solis uiris eruditis scriberemus. Arrius in concilio trecentorũ & decem & octo patrum apud Nicæam celebrato conuictus, & dãnatus est, nec tñ ob hoc sapientior factus est, imò insanior factus pertinaciam auxit, & durior effectus nunq̃ emendatus est. Berengarius in multis concilijs damnatus est. In concilio Vercellensi damnauit illum compa-

Greg.

1. co. 11.

non sit uir doctus, & in sacris literis satis eruditus, & in aliis disputationibus ualde exercitatus. Nam aliàs fieri posset, ut ueritas, quæ semper est uictrix, in ore illius uicta uideatur. Sunt.n. sæpe hæretici in disputãdo disertissimi, & sciunt optime disputationum retia tẽdere, & uagam rhetoricę libertatem in syllogismoꝝ spineta cõcludere, & contradictorem sæpe suis argumentationibus sic illaqueare, ut nisi ille disertissimus sit, explicare se nequeat. Hoc aũt si cum uiro Catholico disputans hæreticus fecerit, forte uir Catholicus nesciens illius argumẽtationes dissoluere, putabit hæreticum optime conclusisse, & sic tandem deceptus hæretici sniam sequetur. Nisi disertus fuisset in disputando Athanasius, facile illum coràm probo iudice decepisset Arrius. Quàm necessaria sit ars, & exercitium disputatori aperte oñdunt plurimæ disputationes, quas cum hæreticis habuit Augustinus, in quibus, nisi fuisset disertus, sæpe succubuisset. Et pp hoc Bernardus, qui (ut in fine pręcedentis capituli patuit) dixit hæreticum hominem esse argumentatione, & disputatione capiendum, censet talẽ disputationem nõ nisi à uiro docto, & exercitato esse faciendam pp periculũ, quod inde euenire põt. De hmõi periculo locutus est Salomon cum ait: Qui scindit ligna periclitabitur in eis, si retusum fuerit ferrum. Quæ uerba interpretans Hieronymus in cõmentariis super Ecclesiastem ait: Hæretici ligna infructuosa sunt, & saltus absque utilitate pomoꝝ. Vnde & in templo Dei prohibeť plantari nemus, & uana folioꝝ.i.uerboꝝ tm̃ sonantium spernuntur umbracula. Quamuis igitur sit prudens, & doctus uir, q̃ gladio sermonis sui hæc ligna cõicindat, periclitabitur ĩ eis, nisi diligenter attenderit: maxime si ei, quod sequitur acciderit. Si retusum fuerit ferrum, & faciem eius turbauerit.i. si disputatio eius infirmior fuerit inuẽta, nec acumen habuerit ingenii, quo contraria quæq; desecet: sed principale cordis eius hebetetur, in partem transibit aduersam, & confirmabit eum fortitudo peruersa. Hactenus

Ecc.10.

Hiero.

Hieronymus. Nocet et hæc publica disputatio ipsis audientibus, presertim si illi idocti sunt, aut in fide nutātes, & infirmi. Nam uulgus indoctum, & nunquā in re literaria uersatum, nescit inter uerꝫ & falsum discernere: & ideo facile in iudicando fallitur, uerꝫ pro falso: & falsum pro uero iudicans. Sophistica hæreticorꝫ argumenta, tā quam recte concludentia laudabit. Cum peruerse hæreticus collegerit, optime collegisse, & irrefragabile argumentum fecisse, dicet. Apparentia illius argumēta, quæ si intus discutiantur nullius sunt roboris, urgentissima iudicabit, & sic in hæretici snīam paulatim trahetur. Fiet itaq;, ut populus, qui fortis in fide ad disputationem audiendam uenerat, infirmus, & uacillans discedat: & siq forte dubius accesserat, disputatione audita hæresim ipsam firmissime, & sine ulla dubitatione amplexetur. Huius rei exēplum ante paucos annos nobis præbuit publica disputatio cum Luthero Lypsiæ in Germania habita: ubi uir doctissimus Echius publice cum Luthero disputans quamuis sæpe illum apertissimis diuicit argumentis. Populus tn̄ non ita, ut res erat, iudicans impium Lutherꝫ magis, q̄ catholicum Echium laudabit, quapp hoc neglecto insanum Lutheri dogma cum suarꝫ aīarū dispendio suscepit. Ob hanc causam Plato censuit de p̄cipuis legibus ciuitatis non esse differendū coram iuuenibus, siqua difficultas de illis emerserit, ne præcipuarꝫ legū authoritas apud iuuenes minuatur, apud quos maximam illā esse oportet. Si tanta reuerentia legibus humanis, Platone iudice, debetur, iustum est multo maiorem legibus diuinis exhiberi, ut coram populo rudi de illis non disputetur, ne apud illos legum diuinarꝫ authoritas, & fidei certitudo minuatur cum uideat ea ī dubiū, & q̄onem uocari, quæ oportebat existimari uerissima, et firmissima. Ideo Paul⁹ optime hęc pericula agnoscēs, & uolens ea præcauere, Timotheum discipulum admonet, ut ab hmōi disputationibus abstineat, sic inquiens: Noli uerbis contendere, ad nihil.n. utile est, nisi ad sub-

uersionem audientium. Quæ uerba interpretãs Ambrosius in cõmentarijs super Epl'as Pauli, ait: Contentiones uitandas monet, præcepta aũt danda sub Dei timore, & terrore: qa contentio põt adhuc minus stabilitis gñare scrupulum. Solent.n.in cõtentione talia opponi elimato maleuolentiæ ferro, ut moueant aĩos incipientium fratrũ. Hęc Ambrosius. Et btũs Leo Primus huius nominis Pontifex Martiano Augusto scribẽs Epl'a 20. sic ait. Cõpressa.n.uel remota inquietudine, ac prauitate paucorꝝ facile firmabitur probanda concordia, si in eã fidẽ, quam Euangelicis, & Apl'icis prædicationibus declaratam per antiquos patres nr̃os accepimus, & tenemus, oĩum corda concurrãt, nulla penitus disputatione cuiusquam retractationis admissa, ne per uanam fallacemq́ uersutiam, aut infirma uideantur, aut dubia, quæ in ipso lapide angulari fundata sunt, & sine fine mansura. Hæc Leo Papa. Et certe ꝑꝑ hanc eandem rõnem non est æquum, aut rõni consonũ, ut in publicis disputationibus, quas in scholis, aut alibi Catholici, & docti uiri inter se hr̃e solent, hæreticæ, et scandalosæ propositiones etiam exercitij causa, corãm populo defendantur. Multi enim ob hanc causam in hæreses illas lapsi sunt, quas disputationis gr̃a in scholis defendi uiderãt. Nam ob hoc solũ, quod in scholis defendebantur, putarunt uera esse illa, aut saltem tolerabilia, quę illic dicebantur. Scio eqdem uirꝝ quendam non prorsus rudem, aut idiotam: sed aliquantulum eruditum ab inquisitoribus uocatum in iudicium, & carceri mancipatum, ꝑpea, quod non fuisset ueritus publice dicere, fornicationem simplicem nõ esse peccatum. Qui cum postea interrogaretur, qua temeritate fuisset ausus tam pestiferam hæresim fateri, rñdit se in scholis didicisse, in quibus sæpe uiderat talem sñiam publice defendi. Ideo consultius factum fuisse censeo, si illi, qui talibus disputationibus præerant, hmõi propositionem hæreticam, a suis disputationibus abegissent, et illam in scholis defendi constantissime prohibuissent.

1.Ti.2. Ambr. Leo pp

isti, qui in quęstionibus litigant, ad subuersionem audiētium litigant, idcirco percutiũt mulierem pręgnantem, & eijciunt infantem eius, uel formatum iam, uel nõdum formatum. Mulier pręgnans dicitur anima, quę nuper Dei concepit uerbum. Et post pauca subdit: Hęc ergo anima, quę nunc pro infirmitate sui mulier appellatˀ, duobus inter se litigantibus uiris, & in certamine scandala proferentibus, quod habere semper uerborꝝ contentio solet, percutitur, & scandalizatur, ita ut uerbum fidei, quod tenuiter conceperat, abijciat, & perdat. Et hæc est lis, & contentio ad euersionem audientium. Si ergo nõdum formatum, aĩa, quæ scandalizata est, abiecerit uerbum, qui scandalizauit, damnum dicitur pati. Et multis interiectis iterum ait: Formatus infans potest uideri sermo Dei in corde eius animæ, quę gratiam baptismi cõsequuta est, uel quę euidentius, & clarius uerbum fidei concepit. Hęc ergo si nimia contentione doctorꝝ percussa abiecerit uerbum, & inuenta fuerit esse de illis, de quibus dicebat Apostolus. Iam enim quędam conuer- 1. Ti. 5.
sę sunt retro post Sathanam, animam pro aĩa dabit. Vel in die iudicij accipiendum est apud Deum iudicem, qui potest animam, & corpus perdere in gehẽnam. Vel certe potest fortassis illud aptari, ut qui sibi conscius tanti scandali fuerit, ponat animam suam pro anima illius, quem scandalizauerit, et usque ad mortem det operam qũo redeat, qũo reparetur, quomodo restituatˀ ad fidẽ. Hactenus Origenes. Si soli uiri, & firmi in fide adessent non solum de his ueris, & catholicis propositionibus disputare liceret: sed etiam de propositionibus, quamlibet hęreticis disputare licet, si id solum gratia exercitij fiat, ut inde ueritas fidei clarius elucescat, & ipsi disputatores instructiores & disertiores ad hæreticos conuincẽdos per tale exercitium fiant. Nam sicut hastiludia, et alia certamina inter amicos in palęstra fieri solent, ut inde instruantur quo pacto contra hostes in bello certare ualeant: Sic etiam inter uiros doctos, & catholicos, lite

raꝝ exercitia,& disputationes de fide haberi oportet, ut inde discant quomodo contra hæreticos ecclesiæ,& fidei catholicæ acerbissimos hostes,pugnare debeant. Neque huic sententiæ obstat quod Alexander quartus ait in capit.Quicunque.de hæreticis, libro.6.ubi sub excommunicationis pœna prohibet omnibus laicis personis ne publice, aut priuatim de fide catholica disputare audeant. Nam illic Papa ueram disputationem prohibet,non autem fictam.Ficta quidem est disputatio,quę solis uerbis,et non animis fit,qualis est inter illos,q cum sint in eadem sententia concordes, argumentantur & respondent,ut rei ueritatem clarius inueniant. Sicut ēt est bellum fictum inter eos, qui hastiludia exercent. Disputatio uera est inter illos,qui non solum uerbis: sed etiam animis sibi inuicem contradicunt, & sententias prorsus contrarias tutantur. Disputationem fictam faciunt uiri catholici cum de rebus fidei disputant: quia idem concordi animo sentiunt,& solis uerbis contradicunt. Disputationem ueram & non fictam habent uiri catholici contra hæreticos cum de fide catholica disputant: quia sicut exterius uerbis pugnant, ita interius animis dissentiunt. Hanc ueram disputationem quæ cum hęreticis de fide habetur,prohibet Papa personis laicis, ne uidelicet publice,aut priuatim de fide catholica cum hæreticis disputare audeant.Et merito id prohibuit: q̄a licet essent aliq laici docti,q bn̄,& sine periculo possent cū hæreticis disputare,leges tn̄ non decernūt de ijs,quæ raro cōtingunt:sed de ijs,quę ut in pluribus eueniunt.Raro aūt contingit laicos esse doctos in fide, & ad disputandū de ea disertos: & ideo ne ipsi in disputatione succumbentes,sibi ruinæ occasionem assumerent, aut alijs audientibus præberent, merito illis fuit talis disputatio interdicta. Alam uero disputationem de fide quæ ficte inter Catholicos exercetur,non est laicis per illud cap. Quicunq;. interdicta: qm̄ disputatio ficta non est proprie disputatio:sicut nec bellum fictum est proprie bel

lum,nec homo pictus est proprie homo. Etsi hoc bene aduertisset glossa,in illo cap. Quicunq;.paragraph.Inhibemus,non tantis premeretur angustijs, quibus illic ꝑmitur,& facile dissoluisset laqueos, quibus se teneri putauit.Laicis igitur solis est interdictum, ne cum hæreticis publice,uel priuatim de fide catholica disputent:ecclesiasticis autem uiris non sic est absolute prohibitum cum hæreticis disputare: sed licitum est illis de fide contra hæreticos disputare,modo id coràm uiris doctis,& in fide constantibus fiat. Et aliqñ non solum erit licitũ: imò necessarium contra hæreticos publice disputare, ẽt coràm pplõ simplici, ut puta qñ ppl's ab hæreticis, aut alijs infidelibus oppugnatur,& solicitatur,ut fidem catholicam deserat.Tunc.n.prælatis ecclesiarꝫ incumbit, subditos fideles ab hmõi hæreticorꝫ infestatione defendere,& tenentur illi per se,aut saltem per alios uiros doctos & in disputando disertos contra hæreticos disputare,ut gloria Dei manifestetur,& ueritas catholica defendatur,& hæretici confundantur. Nã ob hoc(ut Paulus ait)oportet Epm doctum esse,ut sit potens exhortari in sacra doctrina,& eos,qui contradicunt arguere. Et beatus Petrus præcepit Epis,ut sint semper parati ad satisfactionem reddendam,de illa,quæ est in nobis spe et fide. Alioqui si hæreticis clamantibus, & ad publicam disputationem prouocantibus, catholici uiri tacerent, daretur populo suspicionis occasio, ut credat catholicos uiros de fidei certitudine diffidere,eo ꝙ non audeãt ad certamen cum hæreticis descendere,aut credet illos cum hæreticis sentire,eo ꝙ illis clamãtibus tacent. Nũquam siquidem uerius dici potest,ut,qui tacet,consentire uideatur,quam cum res est adeo seria,ut tacere sit ꝑniciosum,loqui uero utile,& necessarium. Ideo tunc necessarium erit contra hæreticum disputare: quia error, cui non contradicitur approbatur, & ueritas cum minime defensatur opprimitur. Negligere quippe cum possis perturbare peruersos, nihil aliud est quàm fouere.

Titi. 1.
1. Pe. 3.

illi,ut Acatius prius fuisset ad concilium uocatus, & ibidem auditus, etsi suæ sniæ rõnem non dedisset, imò, ut illam hæreticam fateretur fuisset conuictus,tunc merito damnaretur,& nõ ante. His Epis Gelasius Papa scribit, probans illos iniustam rem petere, & iuste Acatium sine concilij congregatione fuisse damnatum: quia cum hæresis Eutyciana fuisset iam olim in concilio Calcedonensi damnata,non erat opus ad eiusdem hæresis fautorem damnandum,nouum congregare concilium. Et inter multa, quæ pro hac re in illa epl'a eleganter differit Gelasius,pa post principium refert ea, quæ recitãtur in illo cap. Maiores. Quibus uerbis (ut ex discursu literę facile constat)docet hæreticos, qui in apertam,& præsertim olim damnatam hæresim lapsi sunt, non esse ad disputationem admittendos, sed oportet illos sine ulla disputatione errorem suum reuocare. Qm̃ (ut in eadem epl'a Gelasius ait)si ea,quę salubriter decreta sunt, cuiq̃ liceret iterare,nullum contra singulos quosq; prorsus errores stabile persisteret ecclesiæ cõstitutum, ac semper ijsdem furoribus recidiuis omnis integra definitio turbaretur. Nam si limitibus etiam præfixis posita semel synodalium rl'a non essent elisę pestes, resumptis certaminibus, contra fundamentum sese ueritatis attollerent,& simplicia quęq; corda percuterent. Quid si subinde fas esset perfidis inire concilium? Cum quęlibet illis manifesta sit ueritas,nunq̃ desit,quod perniciosa depromat falsitas, tametsi rõne, uel authoritate deficiens sola tñ intentione non cedens. Hęc Gelasius. Quę uerba satis se ipsa indicant, q aduersus hęreticos diriguntur, qui diuersis furoribus incitati firmam fidem disputationibus suis oppugnare conantur, non aduersus catholicos,qui eandem fidem defendere satagũt. Beatus Leo primus huius nominis summus Pontifex solos ẽt hęreticos à disputatione arcet. Nam Epist. 21. Martiano Augusto scribens de Eutyciana hęresi tunc recẽti,sic ait: Au ćta igitur per imperialem amicitiam spe cœlestis auxi-

Gelas. Leo pp Prim.

lij,confidentius pietatem ur̃am pro sacro salutis humanę incitare pręsumo,ne cuiusq; procaci impudentięq; uersutia,quasi de incerto quid sequendum sit, sinatis inquiri.Hęc ille.Et Epis.22. eidem Martiano Augusto de his, quę in Calcedonensi concilio tractanda erant,scribens ait: Vñ per ipm dñm nr̃m Iesum Xp̃m, qui regni ur̃i est author,& rector,obtestor,& obsecro clementiã ur̃am, ut in pñti synodo fidem, quam beati pr̃es nr̃i ab Apl̃is sibi traditam prędicarunt,non patiamini q̃si dubiam retractari,& quę olim maiorum sunt authoritate damnata, rediuiuis non permittatis conatibus excitari.Hactenus Leo Papa.In quibus uerbis apertissime constat, eam solam disputationem prohibitam esse uoluisse, per quam firma fides uertitur in dubium,& quod certum est, in illa inquiritur tanq; incertum.At cum hęretici sint, qui fidei certitudinem incertam facere suis disputationibus contendunt, & catholici sint, qui firmitatem fidei sua disputatione defendere conentur, consequẽs est, ut soli hęretici sint qui de fide disputare prohibentur,& nõ catholici. Hi.n.soli sunt, qui iniuriam,fidei authoritati,& dignitati faciunt, dum ab ea certitudinem suam amputare conantur, & illam, aut falsam, aut dubiam dicere
Maxi. non uerentur. Vnde beatus Maximus in sermone quodam de pluribus martyribus ait:Magni periculi res est, si post ꝓphetarum oracula,post Apl̃orum testimonia, post martyrum uulnera, ueterem fidem quasi nouellam discutere pręsumas, & post tam manifestos duces in errore permaneas,& post morientium sudores ociosa disputatione contendas. Hęc ille. Hęretici ergo sunt,quibus contra fidem disputare est interdictum, quam si illi, omni prohibitione contempta, suis disputationibus oppugnare non erubuerint, Catholicis non est interdicta eiudem fidei defensio: Imò aliqñ (ut dixi) est necessaria, & pręcepto iniuncta pręlatis eccl̃iasticis, qui uelut pastores curam hñt arcendi lupos, ne oues morsibus noceant.Cum.n.timetur ppl̃m in hęresim labi,ꝓpea q, nul

lus eſt,qui diſputatione ſua conuincat hǽreticos,tũc neceſſarium eſſet contra hǽreticos diſputare. Propterea hoc btũs Athanaſius diſputauit cnm Arrio,ut illum cõuinceret,aut ſaltem ppl's in fide cõfirmaretur. Propter eandem cãm beatus Auguſtinus toties cum uarijs hǽreticis publice diſputauit cum Felice Manichǽo, eum Feliciano Arriano,cum Paſcẽtio comite Arriano,cũ Emerito Donatiſta. Eadem ratione ductus Lantfrancus Archiepiſcopos Cantuarienſis optauit publice diſputare cum Berengario,ut publice conuictus,& confuſus non poſſet ppl'm ſecretò(ut faciebat)decipere. Sed hanc diſputationẽ cum Lantfranco hr̃e Berẽgarius noluit, reformidans uictorię uerecundiam.Hoc cõſtat ex p̃fatione cuiuſdam opuſculi, qđ idem Lantfrancus aduerſus Berengariũ ſcripſit.Ob eãdem cãm btũs Bernardus de clauſtro,& qete monaſterij ſui ĩ Burgũdia ſiti,ad Senonas uſq; in Franciam uenire non dubitauit, ut contra Petrum Abailardum peſtilentiſſimum hæreticum pro fide catholica diſputaret.Nam etſi prius ab Archiepõ Senonenſi ad rem uocatus uenire renuit,tum quia non ſua putabat referre ſed Epo℞,quo℞ eſt miniſterium de dogmatibus iudicare: tñ cum audiret hæreticum ob hoc ſuperbiorem factũ,& audacius exprobrare agminibus catholico℞ uiro℞, acquieuit amico℞ conſilio,& ad diſputationem uenit: ſed hanc hæreticus ipſe fugit: & ita Deo uolente factum eſt,ut hǽreticus, qui prius ad ſingulare certamen btũm prouocauerat Bernardũ, ille prius à certamine fugerit.Et ut res ſit apertior, placuit hic inſerere uerba,quæ de hac re Bernardus ſcripſit,epl'a 189. Sic.n.ait. Cedens tñ licet uix ita ut flerem conſilio amico℞, qui uidentes qũo ſe quaſi ad ſpectaculum omnes pararent,timebant ne de nr̃a abñtia, & ſcandalum p̃ximo,& cornua creſcerent aduerſario, & quia error magis confirmaretur,cum non eſſet qui rñderet,aut cõtradiceret,occurri ad locum,& diem, imparatus quidem, & immunitus,niſi quod illud mẽte uoluebam. Nolite

Athan. *Aug.* *Lantf.* *Bern.*

gnoui. Adij hoiem, rogauiq; ab illo, nũ ipse tale aliquid dixisset. Non potuit negare, qui sibi cõscius erat, corãm multis id dixisse, quorũ testimonio poterat cõuinci. Petij deinde ab eo, qua motus rõne ita sentiret, ut tam sancto operi detrahere uellet. Quia multi (rñdit ille) opus hoc tuũ legentes forte plus laudabũt hæreses ipsas, contra quas disputas, quã catholicam ueritatẽ, & audiẽtes iam olim fuisse illas ab alijs prædicatas, hoc ipso audaciores, easdẽ hæreses tutandas suscipiẽt, quas tu oppugnare conaris. Et sic, cũ hæreticos extinguere cupis, hæreticos suscitabis: quia illis scandalum appones, & hæresis occasionẽ præbebis. At, qui scandalizauerit unum ex pusillis, qui in Christo credunt (ut Saluator ait) expedit ei, ut suspendat mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Ecce uides urgẽtissimam rõnem, qua ille motus est, ut nõ solum inutile: sed ẽt noxiũ putauerit, scribere contra hæreticos. Et tñ uir erat q nimis ambiebat theologus uideri, cũ re uera non esset. De inde absoluto iam libro, quod aduersus oẽs hæreses parauerat, & typis excuso, cum ad Hispanias, nataleq; solum redijssem, non defuere, qui idẽ mihi exprobrarẽt, quod ille in Flandria fecerat. Sed isti neq; uiri theologi erant, nec se theologos existimari (ut ille) ambiebãt. Viri quidem docti isti erant: sed tñ leges didicerãt humanas, quas aut Pontificias, aut ciuiles uocant: & ob hoc istis leuius parcendum esse iudico: quia non est mirũ, si in ea re, q̃ ad ius suum nõ spectat, errauerint. Nam si uiri theologi, & docti fuissent, non improbassent laborem meum, quo aduersus oẽs hæreses disputationem ꝓ fide catholica suscepi, imò potius uehemẽter laudassent, sicut nunc, Deo authore, cui ego gratias reddo imensas, quotquot ubique terrarũ sunt docti theologi laudant, & miris efferunt laudibus. Si.n. bene nossent, quod, quale q; scandalum sit uitãdum, et quale cõtemnendum, nõ incidissent in talem errorẽ, quo putarunt non esse scribẽdum contra hæreticos, aut hæreses, ne quis hæc legens mat. 18

scandalizetur, & in eas ipsas hæreses labatur. Nā quod sit aliquod scandalum merito contēnendum, Saluator noster docuit, qn̄ Apostolis dicētibus illi, Pharisęos fuisse scandalizatos ppea q̄ ipse dixerat, hominē non coinquinari a' cibo, quod intrat in os, rn̄dit: Sinite illos, cęci
mat. 15 sunt, & duces cæcorꝝ. Quibus uerbis apertissime Saluator noster illud Pharisæorꝝ scandalum contempsit. Vt igitur huius rei ueritatem clarius demonstremus, opus est, ut scandalorꝝ uarietatē, & quale sit inter illa discrimen obiter tractemus. Scandalum Græce, est offendiculum Latine, & ad mores translatum significat quan-
Hier. dam mali occasionem. Vnde Hieronymus exponens illud Matthæi locum: Scis quia Pharisæi audito uerbo hoc, scandalizati sunt, sic ait: Et quia crebro teritur in ecclesiasticis scripturis scādalum, breuiter dicamus, qd significet. Scandalum, nos offendiculum, uel ruinam, & impactionem pedis possumus dicere. Quando ergo legimus: Quicūque de minimis istis scandalizauerit quēpiam, hoc intelligimus, qui dicto facto'ue occasionem ruinæ cuiquam dederit. Hæc ille, Tale aūt scandalum bifariam cōtingere solet: quia aut ab aliquo datur, aut nemine dante accipitur: & ob hoc duplici etiā nomine appellatur. Nam quoddam dicitˀ scandalum datum, & quoddam dicitˀ scandalum acceptū. Scādalum datum est dictum, uel factū, quod ex se p̄bet alteri occasionem ruinæ, hoc est, peccati. Tale scandalum semper est peccatum, & quidē mortale, si ex se est peccati mortalis allectiuum. De hoc scandalo loquutus est Christus cum
mat. 18 dixit: Qui scādalizauerit unum de pusillis istis, q in me credunt, expedit ei, ut suspendatˀ mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Et iterum Vę homini illi, per quem scandalum uenit. Huiusmodi scādalum semper est uitandum, ea lege, & ratione, qua cætera peccata uitare tenemur. Est aliud scandalum, quod dicitur acceptum, & non datum, & est casus, uel ruina, hoc est, peccatum prouenieus ex bono fa-

cto, uel dicto alterius, aut saltem ex dicto, uel facto non malo. Hoc scandalum ideo dicitur acceptum, & non datum: quia ex ea re, quæ non est apta ad dandam occasionem mali, aliquis peccati occasionẽ accipit. Tale scandalum nullus uitare tenetur in alio qñ scandalum oritur ex re bona, & necessaria ad salutẽ, ut sunt omnes illæ quæ sub præcepto nobis iniunctæ sunt. Siquis enim scandalizaretur ppeaquod in quadragesima abstines à carnibus, aut die Dñica sacrum Missæ officium audis, non ideo aliquid hoꝝ impune omittere potes: imò scãdalo illo contẽpto quodlibet illoꝝ agere teneris. Nam lex charitatis, q̃ p̃cipit, ut plus te, quàm proximũ ames, etiam p̃cipit, ut plus in te, quàm in proximo uites peccatum. Peccares aũt, si ea omitteres, q̃ tibi p̃cepta sunt. Ne igitᷓ alius p scãdalum peccet, ea q̃ tibi p̃cepta sunt omittere non debes. De hoc scãdalo intelligitᷓ dictum Bedæ, quod ponitᷓ in regula: Qui scandalizauerit. extra de regul. iur. Vtilius scandalum nasci permittitᷓ, quàm ꝙ ueritas relinquatᷓ. Quæ regula iuxta omnium doctoꝝ tum theologoꝝ, tum canonistaꝝ sñiam, intelligenda est de triplici ueritate, uidelicet, uitæ, iustitiæ, & doctrinæ, ita ut neque ueritas uitæ, neque iustitiæ, neque doctrinæ, sit omittenda pp uitandum scandalum proximi, p̃sertim si talis ueritas sit ad salutẽ animæ necessaria. Alioq si ueritas illa non sit necessaria, ut contingit in ueritate uitæ, q̃ non est sub obligatione p̃cepti iniuncta: sed solum in cõsilio data, tunc pp uitandum proximi scandalum, quod orietur in illo ex ignorantia, liceret ad tp̃s omittere talẽ uitæ ueritatem, quousque doceatᷓ bonam esse talẽ rem, neque ullam esse scãdali occasionẽ. Cum aũt iam fuerit proximus edoctus, & clare fuerit illi oñsum rem talem esse uere bonam, q̃ nullam prorsus habeat in se scandali rõnem, si proximus adhuc scãdalizatur, tale scãdalum iam est malitiosum: qa ex pura malitia, & non ex ignorantia ortum, pp quod uitandum nulla unquam ueritas est relinquenda. Ita interpretantur p̃fatam regulã iuris:

Alexander de Hales.in secunda parte.q.189.membro sexto.Ricardus de Media Villa in 4.sent.distinc.38. art. 10.Adrianus pp in.1.qō.quod libeti.Eodem modo etiã exponit glossa regulam illam licet non tam clare, & apte,& distincte,quantum illi.Hoc et differt ab illis,quod glossa uocat ueritatẽ disciplinæ,illam quam doctores p̄fati appellant ueritatẽ doctrinæ: nam alioq oporteret fateri glossam non plene assignasse in sua diuisione oẽs ueritatis partes,cum omiserit ueritatem doctrinæ, quæ omittenda non erat: sed potius primo loco constituenda,sicut fides prior est charitate.Fit igitur necessario,ne diuisionem,quam glossa assignat,mãcam esse dicamus, ut per ueritatem disciplinę intelligamus ueritatem doctrinæ.Regula igitur Christiana est,ut utilius scãdalum nasci permittatur,quàm quod ueritas relinquatur. His igitur omnibus p̄missis,peto ab illis,qui sentiunt,nõ esse bonum scribere contra hæreses, pp quod aliquis in illo opere legens forte scandalizabitur,ueriorem putãs esse hæresim,q̃ reprobatur,quàm illius reprobationẽ. Quale scandalum erit huius scãdalizati,datum,an acceptũ? Si dicant esse scandalum datum oportebit eadem rõne illos fateri peccatũ mortale esse scribere contra hęreses: q̃m(ut diximus)omne tale scãdalũ, quòd ex se dat peccati mortalis occasionem,est pctm̃ mortale. Cum igĩt hæresis sit pctm̃ mortale,&(ut supra lib.1.ostendimus) grauissimum,consequens est,ut scriptura contra hæreses,si(ut dicunt)est scandalum datum, sit ẽt pctm̃ mortale,& scribens contra eos peccet mortaliter. Si hoc illi cõcedant,tunc iterum interrogabo illos,si scripturã suam contra hæreses fautor illius ita secretò eam seruet,ut nullus eam uideat,aut si illam alij legerint, & nullus ex ea scandalizetur,sed potius econtrario multi,qui erant dubij in fide,aut al's hæretici,per illam reuocentur ad fidẽ, & in illa confirmẽtur,an tunc ẽt scriptura illa contra hæreses sit dicenda scandalũ.Si dicant tunc non esse dicendam pctm̃,neque scandalũ,ppea quod nullũ scandali-

zauit,& multos ædificauit,sequitur inde,ut neque peccatum sit,neque scandalum datũ dicatur, quãuis multi ex illius lectione scandalizentur. Cõsequentia ista inde est manifestissima,ꝙ opus aliquod,ut dicat̃ scandalum datũ,non pẽdet ex hoc,ꝙ alius scandalizetur ab eo: qa si opus illud est malũ corã aliis factum,siue aliquis ex eo scandalizet̃,siue nõ,semper dicetur scandalũ datũ. Siue quis capiat blasphemię occasionem cum uidet aliũ blasphemantem,siue nõ: blasphemia publice facta semper dicitur scandalum datum. Necessaria igitur est consequentia,ut scriptura contra hæreses non dicatur scandalum datum,quamuis multi ex illa capiant occasionem ruinæ,si non est dicenda scandalum qñ nullus ex ea scãdalizatur. Si uero dicant talem scripturam contra hæreses dicendam esse peccatum mortale ẽt si nullus eam legat,et esse scandalum datum quamuis legentes in illa non scandalizentur ex ea,oportebit eos fateri, beatum August. beatum Hieronymum,& beatum Irenæũ peccasse mortaliter, pro eo quòd multas aduersus hæreses ediderunt scripturas, & tales illoꝝ tractatus, quos aduersus hæreses ediderunt, oportebit dicere esse scandalosos: qm̃ etiam per illos tractatus poterit aliquis scandalizari,ita ut ipsas,quas illi sancti damnarunt hæreses, eligant magis,quàm catholicam ueritatem. Qui hoc cõcedere non dubitauerit,cogetur etiam damnare totam ecclesiam catholicam,ꝓpea quòd illa non damnauit unquam tales tractatus neque unquam uiros fideles ab illoꝝ lectione prohibuit. Non credo esse aliquem tam dementem,ut dicat sanctos uiros ob hoc peccasse mortaliter,quòd contra hæreses scripserunt,& ecclesiam errare,ꝓpea quod illa sanctoꝝ uiroꝝ tractatus, quos illi aduersus hęreses scripserunt,legi permittit. Si quis tñ fuerit tam effrons,ut hoc cõcedere non uereatur, deducam illum in multo acerbiores angustias, & in maxima, quæ fingere possumus uiro Christiano in cõuenientia. Nam qui hæc dicit necessario cogetur fateri Euangelistas in

ſcriptura ſuorũ Euangeliorũ,& Paulum in ſuis Epiſtolis erraſſe: quoniam omnes hi ſcripſerunt aliquas peruerſorũ hominum hæreſes, et quamuis Euangeliſta, aut Apoſtolus eas damnauerat, non tamen defuit qui illas poſtea ſit tutatus. Aperta eſt Saducæorũ hæreſis negantium reſurre-
mat.22 ctionem, quæ à Chriſto, Saluatore nõſtro, Matthęo, Mar
mar.12 co, Luca referentibus, damnata eſt. Certum eſt tamen
1.Ti.4 multos fuiſſe poſtea hæreticos, qui in hanc eandẽ hæreſim lapſi ſunt, & utinam non ſint hodie etiam plures, qui eidem hæreſi faueant, putantes nihil reliquum eſſe poſt hanc uitam. Paulus apoſtolus in priore ad Timotheũ Epiſtola damnat duas hæreſes, unam, quæ prohibet nuptias, alteram, quæ damnat certas aliquas ciborũ ſpecies: quas hæreſes nullus (quod ſciam) fidelis hõ ante tempus Pauli docuerat: ſed quia ſpũ prophetico præuidit futuros eſſe aliquos, qui illas docerent, ideo tẽpeſtiue præmonuit, ut ab illis caueremus. Si Paulus de hæreſibus futuris præmonuit, ſcribens illas, & dãnans ante illarũ ortum, multo efficacius, & uehementius ſcripſiſſet cõtra illas, quæ iam fuiſſent ortæ, ſicut & fecit contra eas, quæ ſuo tempore ſunt ortæ. In epiſtola ad Galatas ex profeſſo diſputat contra illos, qui dicebãt ceremonias, & ſacrificia ueteris legis eſſe neceſſaria ad ſalutem in lege Euangelica. Hoc idem contendit in epiſtola ad Hebræos. Poteſt tamen fieri, ut quis has Pauli Epiſtolas legens, eligat magis hæreſes, quas illic Paulus damnat, quàm catholicam ueritatem. Nã Ebion, & Cerinthus, & Sãſæi, & Elceſæi hæretici non obſtante Pauli ſnĩa ueteris legis ceremonias dixerunt eſſe neceſſarias in lege Euangelica. Quis ergo erit tam demens, ut cenſeat delendas eſſe epiſtolas Pauli, redenda eſſe Euangelia, ne forte quis illa legens in eas incidat hæreſes, quæ illic dãnantur, aut in alia uitia, quæ illic reprehenduntur? Ex his omnibus colligo, quod ille, qui contra hæreſes ſcribit, non ſolum non peccat in hoc: ſed bene agit, nec talis ſcriptura eſt peccatũ, imo potius opus bonum, et per conſequens non eſt dicendum ſcandalũ

datum, licet aliquis per illam scandalizetur. Præterea sicut põt quis per hmõi scripturam scandalizari, sumens ex illa occasionem assentiendi alicui hæresi, ita econtrario põt multi per illam scripturam ab hæresi, in quã forte fuerant lapsi ad fidem catholicam reuocari, & q forte erant dubij, & nutantes in fide confirmari, & uerisimile est hoc multo frequentius contingere, quàm illud: qa in tali scriptura fides catholica laudatur, hæresis reprehenditur, & damnatur pro fide catholica illic pugnatur, & hæresis expugnatur. Cum igitur boni, & Catholici non solum possint ex hmõi scriptura persuaderi ad confirmationem fidei: sed ultra hoc urgeantur, & quasi compellantur ad illam, consequens est, ut si quis talem scripturam contra hereses disputantem legens in aliquã illarũ heresum illic damnatarũ labatur, nõ tribuatur hoc malitiæ scripturæ: sed potius malitię ipsius legentis qui scriptura abusus est, cum id probet, & bonũ iudicet, qđ illic legit esse malum, & reprobatum. Si gallinam aut caponem, aut arietem serpens comedẽs uertat in uenenũ, quis dicet esse cibi culpam, & non potius serpentis, qui ob suæ complexionis malitiam id quod natura sua erat salubre, uertit in uenenũ? Idem prorsus cẽsendum est de illo, qui legens eos tractatus, qui contra hæreticos scribuntur, ipsas hæreses quas illic uidit rephendi, & dãnari, magis eligit quàm catholicam ueritatem. Ex his omnibus apertissime colligitur illum, qui cõtra hæreses scribit, non solum per hoc non peccare: sed bñ agere, nec talem scripturam esse dicendam peccatum: sed opus bonum, & meritorium, & per consequens non esse censendam scandalum datum, quamuis aliquis per illam scandalizetur. Quia tale scandalum non à scriptura oritur, q̃ ex se bona est, cum mala sit hæresis, quæ per illam reprehenditur: sed à malitia ipsius legentis procedit, qui abutitur bono. Tale igitur scandalum censeri debet acceptum, & non datum: quia ille culpa sua uoluit offendere, cum tñ fuisset de offendiculo prȩmonitus. Ille per pro

priam malitiam uoluit illi adhærere sniæ, de qua fuerat monitus esse hæreticam, ut caueret ab illa. Hoc tale scãdalum nullus euitare tenetur, qm̃ de hoc (ut diximus) intelligitur illa iuris Christiani regula, quæ ait: Vtilius scãdalum nasci permittitur quam quod ueritas relinquatur. Siquis.n. à me de fide Catholica doctus, & de hęresi, ut ab illa caueat monitus, in hęresim ipsam labatur, illius erit culpa, non mea qui illum monui. Ex quo apertissime colligitur nullo modo esse prętermittendam doctrinam fidei catholicę, ut euitetur error ī proximo, qui ex propria culpa errat. Nam aliàs eadem rõne oporteret prędicatores uerbi Dei nõ reprehendere uitia in publica concione, et confessores nõ interrogare de illis pœnitentes in secreta confessione, cum possit contingere, ut quis peccata, quæ forte ignorabat inde discens, occasionem sumat appetendi, & tandem ꝑpetrandi ea, quæ nunquam antea commiserat. Eadem rõne medicus non deberet monere infirmum de cibis noxijs, ut caueat ab illis, qm̃ sæpe contingit, ut post prohibitionẽ ardentius illos cibos appetãt, quos si comederint, forte morietur. Tamen si hoc contigisset, nullus sanę mentis ob hoc exprobraret medico: quoniam monuit infirmum, imo potius illo inculpato in ipsum infirmum totam reijciet culpam: quoniam noluit obtemperare medico consulenti: sed suę innitens prudentię, mortem sibi asciuit. Si medicus corporalis monens infirmũ, ut caueat à noxijs cibis bñ agit, consequens est, ut medicus spiritualis monens alios, ut à doctrinis noxijs, abstineãt, tanto melius agat, quanto aĩa melior est corpore, & quãto grauiores sunt animi morbi, quàm corporis. Rursum, nunquam bonũ aliquod omittendum est ꝑp euitandum scandalum ꝓximi, quod in illo oritur ex propria illius malitia, quãuis (ut diximus) liceat ad tp̃s omittere, ad uitandum scandalum, quod oritur, ex ignorantia: quia tũc tandiu omittere oporteret bonum opus, quousqꝫ ille de ueritate doceatur. Hoc ita esse testimonio redemptoris nr̃i proba

tur, qui postquã docuerat pharisęos, apostolos nõ peccare, eo quòd non lotis manibus manducabant, & dicẽtibus illi Apostolis, pharisęos ob hoc fuisse scandalizatos, rñdit. Sinite illos, cæci sunt, & duces cęcorum. Quibus uerbis Christus redemptor noster apertissime contempsit tale pharisęorũ scandalum, eo quòd oriebatur ex pura illorum malitia, cum ab illo de ueritate edocti ipsam apprehendere nolebant. Vnde Theophila. pręfata saluatoris uerba interpretans, ait: Hinc enim discimus, quod offendi illos, qui sponte offenduntur, & incurabiles sunt, non est nobis damnosum. Hæc ille. Et idem super Lucam declarans miraculum de Hydropico, quem Dñs Sabbato sanauit, sic ait: Porrò cũ in medium uenisset Hydropicus, non hoc consyderauit Dñs, quomodo non offenderet multos: sed quomodo sanaret eos, qui cura sua indigebant. Oportet. n. nos ubi magna prospectat utilitas, non curare insipientes, qui scandalizantur. Hæc Theophilactus. Scandalum illorum, qui legentes tractatus aduersus hæreticos editos, in ipsas hæreses labuntur, ex propria illorum malitia oritur, & non ex ignorantia: quia cum ueritas fidei sit illis aperte declarata, illam contemnunt, & errorem ibidem dãnatum eligunt. Consequens igitur est, ut iuxta Saluatoris nostri doctrinam) tale istorum scandalum, qui sponte sua scandalizantur, sit contemnendum, & propter illud uitandum non debeat quis omittere, scribere contra hæreses. Deinde quàm uanum, & futile sit hoc inconueniens, quod isti ofserunt contra libros, qui aduersus hæreses scribuntur, apertissime ostendit Paulus in Epistola ad Romanos, in qua de bonitate legis Mosaicæ disputat, ostẽdens eam non ita bonam fuisse, ut Iudæi putabant: quia non poterat iustificare homines, ut illi credebant. Et tandem ostendens quid boni lex haberet, ait: Per legem enim cognitio peccati. Hoc ideo dixit: quia aliqua sunt peccata, quæ nesciremus esse peccata: nisi lex docuisset nos illa esse peccata. Ideo iterum in eadem Epistola ait: Pec-

Marginalia: Mat. 15 · Theo. · Lu. 14 · Rom. 3 · Rom. 7

catum non cognoui nisi per legem. Nam concupiscentiā nesciebam, nisi lex diceret. Non concupisces. Hac igitur lege data, & per illam peccati cognitione habita, ortū est inde, ut homines ipsa pctā, quæ intellexerunt esse per legem prohibita, magis appeterent. Et ideo ipse in eadē
Rom. 5 Epl'a dixit: Lex subintrauit, ut abundaret delictum. In quibus uerbis illud aduerbium, ut, non est capiendum ī significatione causæ finalis: sed quatenus significat con sequutionē effectus. Non.n. ad hunc finem dedit Deus legem, ut homines magis peccarent: sed ut meliores fie rent. Data tñ lege homines exarserunt in maiorem appetitum eaℝ reℝ, quæ per legem illis erant prohibitæ.
Hora. Nam (ut ait Poeta) Nitimur inuetitū semper, cupimusq; negata. Et idem Paulus in eadem Epistola hoc ipm ait,
Ro. 7. sic inquiens: Occasione accepta peccatum per mandatum, operatum est in me oēm cōcupiscentiam. Et postquam alia multa ad idem propositum ibi Paulus dicit, cōtra seipsum arguit, sic inquiens. Quid igitur dicemus? Lex peccatum est? Hoc Paulus sibi opponit, quia forte aliqui putare potuissent, legē esse malā, & melius fuisse talē legem non fuisse datam, cū ex illa multi (ut dictum est) occasionem acceperunt magis peccandi. Sed huic obiectioni rñdet Paulus absit, Sed pctm̄ non cognoui: nisi p legem. Et paℝ infra. Sine lege.n. pctm̄ mortuum erat. Ego aūt uiuebam sine lege aliqñ. Sed cum uenisset mandatum, pctm̄ reuixit, ego aūt mortuus sum, & inuētū est mihi mandatum, qđ erat ad uitā, hoc esse ad mortem. Nā pctm̄ occasione accepta per mandatū seduxit me, & p illud occidit. Itaq; lex sctā quidem, et mandatū sanctum, & iustum, & bonum. Quæ uerba interpretās Anselmus in commentarijs super Epistolas ait: Pecca-
Ansel. tum itaque non legitime utens lege, ex prohibitione aucto desyderio, dulcius factum est, & ideo seduxit, uel
Theo. fefellit. Hæc ille. Et Theophilactus eadem Pauli uerba exponens ait. Legi nanque mens erat, ut ad uitam traduceret, eoq; & tradita est: at si ex ea mors ipsa deflu

xit,non est ppea illa culpanda: sed pctm.i.impetus ille, qui ad malum fertur,& corruptus, & uoluptuarius animus,quin potius,ut proprius loquar, uoluptas me ipsa seduxit,occiditq; sub mandati prætextu. Hęc Theophilactus.Paulus ergo censet legem fuisse bonam,& bonũ fuisse talem sanxisse legem, quãuis ex illa homines sumpserunt occasionem pluries,& ardentius peccandi: qm̃ hanc mali occasionem non præbuit illis lex, quæ bona erat: sed ipsi per propriam malitiam sumpserunt ex lege occasionem. Et ideo caute Paulus in præfatis uerbis loquutus est dicens. Occasione accepta p mandatum, & non dixit,occasione data per mandatum. Qm̃ lex,q̃ bona erat,non poterat illis alicuius mali occasionem p̃bere: sed ipsi homines: quia mali erant, ex eo,quod bonum erat mali occasionem sumpserunt. Ad eũdem modum nos dicamus de scriptura Catholica contra hæreses edita, quemadmodum Paulus de lege dixit: Occasione accepta hæresis per scripturam Catholicam seducit insipientes,& fallit illos. Quid igitur dicemus? Scriptura illa pctm̃ est? Absit. Sed scriptura sancta est,& opus sctm̃,& iustum,& bonum. Deniq;, ut iam concludamus,si ut uitetur insipientium spontaneum scandalũ, uitanda est scriptura contra hæreses, oportebit eadem rõne uitare omnia sctõꝝ uiroꝝ opera: qm̃ uix ullũ mediocris magnitudinis opus illoꝝ reperies, in quo non recitetur aliqua hæresis,& damnetur. Nam tanto odio hæreses sunt persecuti,ut semper occasionem quęsisse uideantur,qua aduersus aliq̃ illaꝝ pugnare possent. Forte aliquis mihi obijciet id, quod præcedenti capit. diximus,non esse bonam publicam aduersus hæreticos uocalem disputationem: nisi ubi necessitas urgeret, & ita forte eadem ratione colliget non esse etiam bonum disputare per scripturam aduersus illos. Sed hanc obiectionem nullius prorsus esse mom̃eti facile quisq; intelliget,si consideret,quàm latum sit inter uocalem,& scriptam disputationem discrimen. Vocali siquidem dispu

tationi,& publicæ,omnes adesse pñt, & omnes ad illã audiendam certatim concurrunt tam idiotæ, quàm uiri docti. Scriptam autem disputationem non legunt, nisi uiri docti, & ideo scripta disputatio reputatur secreta, & non publica. Vocalem aũt disputationem secretò,& coràm solis uiris doctis fieri posse cõcessimus, sicut nũc de scripta disputatione concedimus. Deinde in uocali disputatione idiotæ, qui adstant, & si sñias non intelligant,iudicare tñ de ipsa disputatione contendunt. De disputatione autem scripta raro aliquis iudicat, nisi uir doctus:qm̃ uix aliquis(ut dixi) nisi doctus ille sit, illam legere curat,& si legerit non intelliget,ac proinde, nec iudicare pñt. Ad hunc modum sancti uiri distinxerunt doctrinas,quæ uoce,aut scripto dantur: qm̃ cum prædicatores uerbi Dei admoneant,ut iuxta auditorꝝ capacitatem sermones temperent, ita ut de rebus sublimibus coràm populo rudi non disserant:ipsi tñ,qui hæc consulunt,in suis operibus sæpe de rebus sublimibus scripserunt:qm̃ putabãt illa opera à uiris idiotis non fore legẽda,& ita non putarunt idem ĩminere periculum ex scriptura,quod certum erat oriri posse ex uocali prædicatione.Propter hanc eandẽ cãm censeo uitandos esse eos libros, qui lingua uulgari contra hæreticos disputant: qm̃ talis scripta disputatio in lingua uulgari edita tam publica est, & adeo exposita est iudicio hominum idiotaꝝ,ac si publica uoce fieret. Merito igitur laudandus est cõis regni Castellæ senatus,qui poblico edicto prohibuit ne tales libri contra hæreticos editi in linguã uulgarem transferrentur,& de aliquibus,qui iam translati erant,præcepit sub grauibus pœnis ne uenderentur.

Quod hæreticus si resipuerit est ab ecclesia misericorditer recipiendus. Cap. XXI.

Hæreticum hominem si resipuerit solet pia mr̃ ecclesia,quæ spõsi sui dulcissimi uestigia sequitur,extensis(ut aiunt)ulnis recipere. Imitatur siquidem sponsum suum, qui (ut ait Paulus) uult omnes homines saluos fieri, & 1.Ti.2.

ad agnitionem ueritatis uenire. Eũ,qui uenerit ad me, *Ioan. 6*
inquit Saluator nr̃,nõ eijciam foras. Iustum est ergo,ut
ecclesia illius sponsa non eijciat foras eos, qui ad Xp̃m *Hier. 3*
redire uoluerint. Deus per Hieremiam prophetam Iudæorꝫ synagogæ,quæ cum amatoribus multis per uarias idolorꝫ culturas fuerat fornicata, promisit se illam receptur ꝫ,si ad illum reuerteretur,ergo oportet,ut ecclesia filios,qui ab eius gremio per hęresim recesserant, recipiat, cum ad illam reuertuntur. Contrarium tñ sensit olim Nouatus,à quo Nouatiani hæretici sunt dicti, qui in tantam prorupit insaniam, ut non fuerit ueritus docere,non esse dandam lapsis pc̃tõrꝫ indulgentiam,siue remissionem. At ecclesia spiritu Dei illustrata intelligit bene,quàm crudelis, & quàm à diuina misericordia aliena sit hæc sñia, & ꝑpea ip̃m Nouatum damnans lapsis indulgentiam promittit,& tribuit. Imò blandiùs uelut pia mr̃ amplectitur eos, quos nunc lucratur, & de illis multo amplius gratulatur, quàm de illis, quos nunquã amiserat. Agnoscit.n.illa,ꝙ sponsus suus est ille bonus *Luc. 15*
pastor,qui errantem ouem non interfecit,non percussit: sed gaudens super humeros suos imposuit, & ad ouile perduxit, & tandem conuocatis amicis, congratulari sibi ab illis petijt,eo qđ ouem, quam amiserat:inuenit.
Deinde pr̃ ille Euangelicus filium suum prodigum de *ibidẽ.*
pastu porcorꝫ,& lõginqua regione,in quam abierat ad se reuertentem non reiecit,neqꝫ illi exprobrauit ꝓdigalitatem,aut ulla iniuria illum affecit: sed ut uidit illum pr̃ eius à longe,misericordia motus est, & accurrens cecidit super collum eius, & osculatus est eum: & dixit ad seruos suos. Cito proferte stolam primam,& date anulum in manum eius, & calciamenta in pedibus eius, & adducite uitulum saginatum,& occidite, & manducemos,& epulemur:quia hic filius meus mortuus erat, & reuixit,perierat,& inuentus est. Sic pr̃ cœlestis iudicat sic emendat,sic peccanti filio dat oscula,non flagella,ut pote qui non uult mortem pc̃tõris:sed ut conuertatur,et

uiuat. Licet hæc filij Prodigi parabola de omni pctõre soleat intelligi, mihi tñ magis de illo, qui in hæresim lapsus est, intelligenda vr̃, quam de fideli, qui aliud crimen
1. Ti. 3 lætale cõmisit. Fidelis siquidẽ adhuc est in domo pr̃is, ꝑpea ꝙ nondum ab ecclesia quæ Paulo testante, domus est Dei, recessit. Hæreticus uero, qui se ab eccl'iæ catholicæ consortio separauit, domum reliquit pr̃is & tãto longius abijt, quanto fide deserta in plura se immersit uitia. Ad domum pr̃is reuerttiur, cũ relicto errore, quo fuerat ante deceptus fidem catholicam suscipit per quã iteꝝ in eccl'iam, unde exierat, intrat. Sed hunc talem pr̃ cœlestis cum gaudio suscipit, & magis super illum lætatur, quàm super seniorem filium, qui domi manserat. Qui fit igitur, ut mr̃ non eodem gaudio suscipiat reuertentem filium, quo illum suscipit pr̃? Erit'ne sponsa contraria sponso suo, ut qđ sponsus suus benigne, & cũ gaudio suscipit, illa cum austeritate reijciat? Absit. Nihil. n. ex his, quæ ad fidem, & mores spectant, ecclesia agit, nisi prout à Deo sponso suo regitur, & docetur. Male igitur eos agere conuincitur, qui hæreticis reuertẽtibus ad ecclesiæ consortium, aut Iudæis, uel Sarracenis ad uerã fidem conuersis exprobrant præteritam infidelitatem, & illos ob hoc iniurijs afficiunt, cum potius deberent illos benigne tractare, dulciter alloqui, charitate, & amore ꝓsequi, ut his retinaculis illos in fide suscepta melius conseruarent. Et forte qui illos acerbe & cum austeritate tractant, hoc faciunt, ut illos fidei susceptæ pœniteat: Ideo Dñs in lege ueteri sub quadam figura, quẽadmodum reliqua, quæ in illa lege fuerunt dicta, præcepit, ut hmõi hominibus non inferretur iniuria, neq; præteritũ uitium quis illis exprobraret. Sic. n. in Leuitico ait: Si
Leu. 19 moratus fuerit aduena apud uos, non exprobretis ei. Vitium aduenæ præcepit non esse illi exprobrandum. sed ut tanquam indigena ab illis æstimaretur. Aduena est inter Christianos quisquis à Iudæoꝝ, uel Sarracenoꝝ ritu ad Christianismum uenit, huic tali pręcepit Dñs, ut

nullus exprobraret aduenæ notam, nullus ex hoc illi iniuriā faceret, ꝙ ante Iudæus aut Sarracenus fuerit. Nullus in illo considerare debet, sicut neq; Deus cōsiderat, quod ante fuit: sed quod nunc est. Vñ Ambrosius ait: Ambr.
Cum renūciatur improbitati, statim adsciscitur uirtus. Egressus.n.malitiæ, uirtutis operatur ingressum, eodēq; studio, quo crimen excluditur, innocentia copulatur. Hæc Ambrosius. Et hñr hæc uerba in cap. Cum renunciatur.32.q.1. Eos uero, qui contra hanc Dñi legē facientes, austere, et improbe tractant nouiter conuersos, rep̄hendit Dñs per Ezechielem prophetam dicens: Aduenam opprimebant calumnia absq; iudicio. Quæ uerba Ez.22
interpretans Hieronymus in cōmentarĳs ait: Aduenam Hier.
quoq;, & peregrinum, qui nōdum eius ecclesiæ fuerat effectus: sed tm̄ auditor, & hñs initia fidei, opprimebāt calumnia: ut postq̄ circuissent mare, et aridam, facerēt unum proselytum & facerent eum filium gehēnæ. Hæc Hieronymus. Iustius est ergo, ut qui à Iudæis, siue Sarracenis, siue hæreticis, eorꝫ erroribus desertis, ad fidem ecclesiæ catholicæ conuertuntur, benigne recipiantur, dulciter tractentur, ne nimia austeritate deterriti, à cœpta fide recedant: sed potius benignitate, & blādităs sanctis allecti, in fide, quam semel susceperūt alacriter perseuerent. Et siquis ex his Xp̄ianis recentibus, & nouiter à Iudaismo, aut à Sarracenis conuersus, in fide errare contingat & postea errorem suum cognouerit paratus corrigi, dico hunc talem esse cum maiori misericordia, & leuiori pnīa, quàm alius ex ueteribus Xp̄ianis recipiēdus: præsertim si ex ignorantia illum errasse constet, & non ex malitia: utputa, quia non fuerat plene de fide instructus. Neq; obstat capit. contra Xp̄ianos. de hæreticis. lib.6. quia cap. illud intelligitur de pertinacibus, & qui non sunt parati ab errore suo corrigi. Si tñ ueræ contritionis signa oñderint, & ad unitatem ecclesię redire uoluerint, benigne recipi debent: quia ignorantia, & aliqñ infirmitas illos excusat. Ne igitur hoc excusationis uela

mine malitiam suam semper tegere procurent, necessarium esset, ut hmõi nouiter conuersis Christianis tp̃s aliquod, & nõ nimium breue præfigeretur, in quo ea, quæ ad fidem catholicam pertinent, discere tenerẽtur, & magistri qui illos docerent, darentur: q̃m nisi id fiat, etiam si postea errent, merito se excusare poterunt dicentes: Nemo nos conduxit. Verũ ne quis ex his, quæ diximus ansam erroris capiat, putans hæreticũ hoĩem quotiescũq; resipuerit, esse semper ad misericordiam recipiendum, oportuit de hac re admonere lectorem, ut intelligat bifariam posse contingere, ut hæreticus ad fidem conuersus ab eccl'ia recipiatur. Vno modo, ut recipiat' ad solam animæ suæ salutem: alio modo, ut non solum ad aĩæ: sed etiam ad corporis salutem recipiat'. Primo mõ dicimus hæreticum quocunq; tp̃e pœniteat', et si relapsus fuerit esse semper recipiendum ad pñiam, ut salutem animę assequi possit. Nam pñia (ut Augustinus ait) etiam si in ultimo uitæ hiatu aduenerit, saluat, & liberat. Et in ca. sup eo. de hæreticis. lib. 6. docetur, relapso hæretico non esse neganda pñiæ, & Eucharistiæ sacr'a si illa humiliter petierit, & manifesta pñiæ signa in eo appareant. Secũdo modo, hoc est, ad corporis, & animæ utilitatem, nõ semper oportet hęreticum recipere, neq; semper eccl'ia illos recipere uult. Et merito hoc eccl'ia facit: quia si semper illos reciperet, ut illos in uita, & alijs bonis tp̃alibus seruaret incolumes, in multorũ perniciem (ut lib. 2. longius docebimus hoc cederet. Quos ãt hr̃ticos, & q̃n ad corporis, & aĩæ salutẽ eccl'ia recipiat sequẽti ca. docebim⁹.

Quod hæretici primo ad fidem redeuntes, non sunt omnes pariter, & cum æquali misericordia recipiendi. Cap. XXII.

Quamuis omnes hæreticos, qui semel tm̃ in hæresim lapsos fuisse, deprehẽsi sunt, cum ad fidem catholicam redeunt, recipiendos esse diximus, non tñ omnes cũ recipiuntur, eadem benignitate tractare' oportet: sed iuxta uarietatem criminis, & p̃sonę uaria illis impendetur misericordia. Nam pro mensura peccati, p̃cepit Deus, ut

De. 25. fiat

fiat plagarum modus. Hæc autem uarietas in multis cõsiderari debet, & primo an is, qui in fide errauit, sponte, & sine alicuius accusatione uenit, an post quam fuerat accusatus. Multum siqdem interest, an libere an ex metu aliquid agas. Siquis in fide errauerit, & postea pctm̃ suum agnoscens sine alicuius accusatione, aut denunciatione sed sponte sua ad inquisitores hæreticorum accesserit, & se coràm illis de sua hæresi accusauerit, & misericordiam petierit, erit absq; dubio, cum benignitate, & misericordia recipiendus. Et sine alicuius infamiæ nota, pnía aliqua secreta iuxta hæresis, & personæ q̃litatem illi imponitur. Neq; in hoc tali est considerandum ex tpe suæ cognitionis, & confessionis aliquod discrimẽ: ut puta, si ante tp̃s gr̃æ ab inquisitoribus concessum, uenit uel post. Solent.n. inquisitores hæreticorum cum primum oppidum aliquod uisitant, ut de hæreticis inquirãt, edicta proponere, & ppl'm per prædicatores monere, ut siqs in illo fuerit in hæresim aliquam diabolo suadente lapsus, infra talem, aut talem terminũ, puta hebdomadã, uel mensem, errores suos recognoscant, & se errasse humiliter corã illis fateantur: alioqui si hoc illis p̃signato termino iam transacto, deprehensi fuerint, uelut hæretici punientur. Hic illis p̃fixus, & concessus terminus, solet uocari tp̃s gratię: quia ex gratia, & non ex necessitate illis concessum est tp̃s uenię, uel misericordię, quia si illo tpe uenerint, uenia illis dabitur, & misericordia. Quocunque igitur tpe quis ueniat, siue intra tp̃s gratiæ, siue postea, modo sponte sua, & sine aliqua accusatione, aut citatione ille ueniat, semper est cũ misericordia recipiendus. Et potest hoc etiã probari à simili per id, quod hr̃ in.c. Si tibi absenti, paragrapho antequam. de p̃bendis. lib. 6. Si uero aliquis non spõte sua: sed accusatus, & uocatus, ad inquisitores uenerit, & pctm̃ suum fuerit corã illis confessus, tunc hanc oportet hr̃e imprimis considerationẽ, an uidelicet ille intra tp̃s gratię uenerit, an post. Si quis de hæresi accusatus pctm̃ suum antequam ad iu

dicium uocetur, agnoscat & illud humiliter fateatur intra tp̄s gratię, dico illum esse misericorditer recipiendū, et cū delicti sui uenia, siue ille sciat se esse accusatum, siue non. Nam alioqui ego nō possum intelligere, quibus illud tp̄s gratiæ prodesse possit: qm̄ illis, qui spōte sua ueniunt, & mere libere, nihil certe prodest, cum hi etiam si post tp̄s gratię iam elapsum uenerint (ut nunc diximus) sunt admittendi. Fateri igitur oportet tp̄s illud gratiæ, aut nullius prorsus esse momenti, aut necessario ualere illis, qui post accusationem uenerint. Imponetur tñ istis pœnitētia digna iuxta suorꝫ criminum qualitates. Si aūt post tp̄s gratię elapsum quis accusatus, & uocatus accesserit, & crimen suum tunc fuerit corā inquisitoribus confessus, dubium est inter doctores, an sit recipiendus.
Archi. Nam Archidiaconus in.c.ut cōmissi, paragrapho necnon, de hæret. lib.6. dicit hunc talē non esse recipiēdum, & remittit ad notata in, l.1. C. de his qui latro. occul. Do
Domi. minicus eodem loco recitat hanc Archidiaconi opinionem, & illam nec oppugnat, neque confirmat: sed sola
Host. illius relatione contentus pertransit. Hostiensis uero in summa, tit. de hęret. dicit hęreticum antequam sit conuictus, semper esse recipiēdum. Nam in paragr. Qualiter deprehendatur. sic ait: Si confitetur uocatus timore probationis, & iudex uideat ipsum cōtritum, & speret de conuersione sua, potest ei parcere iniuncta pnīa salutari. Et parum infra ait: Si uero negauerit, & conuictus fuerit, cōdemnari debet per ecclesiasticum iudicem, ad quem hoc pertinet, ut in.c. Ad abolendam, paragra.1. extra de hęreticis. Et in parag. Quando, & qualiter ecclīæ reconcilietur dicit, quod post condēnationem statim sine aliquo interuallo posset reconciliari authoritate epī, ex interuallo aūt non nisi authoritate Papę. Et dn̄s Car-
Card. dinalis in clement. Ad nostram, parag. pen. de hęret. dicit, quod si postquam negauerit, sit conuictus, non admittatur ad hmōi reuocationem erroris, ut per illā mortem euadat. Quia qui expectauit, ut per ꝓbationes con

uinceretur,& conuinctus redit,non hoc facit in continẽ ti,nec sponte: quia uidetur timore probationũ fecisse. Glossator aũt decretalium docet, quòd ẽt post condẽnationem sit recipiẽdus, si tunc sponte illum redire cognoscatur. Hoc dicit in cap. Ad abolendam, parag. praesenti. in uerbo: recurrere. & in. c. pen. de hęr. parag. si qui autem. in uerbo: deprehensi, & ibidem probare nititur hanc suam opinionem, sic dicens: Quia ecclesia nõ claudit gremium redeuntibus ad ipsam. C. de sum. trin. inter claras. circa finem, & delicti ueniam petẽtibus damus. C. eod. tit. Manichęos. Haec in glos. Panormitanus in. 1. c. excõicamus, parag. damnati. eod. tit. quamuis recitat opinionem Archidiaconi, huic tñ magis fauet. Et ꝑ hac opinione ille adducit tex. in. c. Accusatus. de hęret. lib. 6. In quo cap. solos relapsos sine misericordia dicit esse puniendos. Dicit ergo Panormitanus hãc opinionem esse tenendam: quia mitiorẽ, & probat per regulam: Odia. & per regulam: In poenis. de reg. iu. lib. 6. Ecce uides tres doctissimoꝶ uiroꝶ opiniones, quaꝶ duę sunt extremę, alia uidelicet Hostiensis, q̃ quodã modo mediat. Quid igitur ego homo theologus faciam, ubi tot magni gigãtes pugnant? Dicere enim possem id, quod Virgilianus ille rusticus dixit. Pano.

Non est meũ inter uos tãtas cõponere lites. Virg.

Dicam tñ ingenue, quod nulla istaꝶ opinionum absolute, et ex omni parte mihi placet. Nec miretur quis, aut me arrogantem, & superbum dicat, ꝓpea quòd ego hõ theologus in materia iuridica contra uiros iuris canonici peritissimos pugnare audeam: sed magis consideret, obsecro, nullum esse, aut fuisse unquam tam doctum hominem, qui sensu pure humano scribens non errauerit aliquando, iuxta id, quod in uulgari prouerbio dicitur: Bonus quandoque dormitat Homerus. Consideret etiam id, quod Iuuenalis ait.

Veniet de Gente togata
Qui iuris nodos, & legum ęnigmata soluet. Iuuen.

Sed his omissis (ut ad scopum nostram reducã orone) pro clariori huius rei illustratione, oportet negotiũ hoc trifariam considerare iuxta tres gradus, per quos ad hę retici punitionem solẽt iudices procedere. Primo enim hæreticus accusatur, & uocatur. Secundo per testes idoneos de hæresi cõuincitur. Tertio damnatur, & deinde punitur ea pœna, ad quã damnatus fuerat. Si hæreticus accusatus, & uocatus antequam sit de crimine suo conuictus, post tps gratiæ pctm̃ suum agnouerit, dico cum Hostiensi illum talem esse cum salutari pnĩa ad misericordiam recipiendum, si iudex agnoscat illum de pctõ præterito dolere, & de emendatione illius bonam hẽat spem. Nam hic talis cum non sit uere, neque ulla iuris fictione relapsus, neque possit uere dici incorrigibilis, cũ errorem suum nulla pertinaci animositate defendat, nõ est cur ad mortem possit damnari, aut iudici seculari tradi. Iura siquidem neminẽ nisi incorrigibilẽ, & relapsum iudici seculari tradi præcipiunt. Cum ergo iure nõ sit isti denegata misericordia, intelligitur concessa. Imponẽt tñ illi salutaris pœnitentia, in cuius impositione, ut plena seruetur iustitia, considerare oportet hæresis, & personæ qualitatem, an uidelicet hæresis illa, in quã lapsus est, sit contra illum fidei articulum, quem expresse scire tenebatur. Nam (ut alĩs supra me dixisse memini) nõ omnes ad omnia credenda pari lege tenentur. Si opposi tam fidem non tenebatur iuxta suæ personæ qualitatẽ scire, atque ideo constat illum ex ignorantia errasse, tũc cum modestia, & charitate docendus est de uera fide, quam si statim susceperit, erit cum misericordia, & sine ulla infamiæ nota recipiendus. Quia cum ille errorẽ suũ nulla pertinaci animositate defendat, cõsequens est ut (iuxta Augustini sñiam in cap. dixit Apl̃s) non sit hæreticus censendus, nec uelut talis puniendus. Quòd si aliqua illi imponaẽ ad cautelam pnĩa, ut uidelicet cautior deinceps sit in loquendo, leuem illam esse oportet, cum leue, aut forte nullum fuerit illius peccatum. Si uero er-

rauit circa ea, quæ scire tenebatur, tunc tētandus est, an ex industria, & sciens errauerit, an ex ignorantia. Possibile est enim, ut negligens fuerit in addiscēdis ijs, q̄ erat obligatus scire: & quia negligens fuit in discendo, errauit in aliquo particulari, putans illud, quod ipse credit ab ecclesia catholica credi. Si illum ex ignorantia eorꝫ, quæ scire tenebatur errasse constiterit, & de suo errore admonitus statim illum reuocauerit, & sine ulla rebellione ueram fidem susceperit, cum misericordia admittetur, imponeturq́ illi pnīa, & non leuis: sed aliquanto grauior præcedenti: non tamen, ut hæreticus punietur: sed quia negligēs fuit in addiscēdis illis quæ sub gehennæ interminatione erat obligatus scire. Oportet tamen hoc loco cautum esse inquisitorem, ut bene penetrare ualeat, an is, qui errauit circa ea, quæ erat obligatus scire, errauerit ex ignorantia: quoniam is, qui ignorat ea, quę scire tenebatur, oportet ut suam probet ignorantiā, si per eam excusari procurat. Si uero cōstat illum ex industria, & scientia errasse, quamuis post accusationem ueniat, admittetur ad misericordiam si hæresim statim abiurauerit: imponetur tn̄ illi pnīa, & multo grauior, q̄ꝫ duobus pręcedentibus. Quia (ut saluator noster ait) seruus, qui nouit uoluntatem patris, & non fecit scd̄m eius uoluntatē, uapulabit multis. Et quod adducit Archidiaconus ex annotatis in l.1.C. de his qui latro. occul. non est ad propositū. Hæreticus uero, qui transacto tp̄e grāæ uocatus crimen suum negauit, & postea per testes idoneos cōuictus pct̄m suum fatetur, et petit misericordiā, est illi concedenda, ut euadat pœnam mortis: sed erit ꝑpetuo carceri mancipandus. Hoc apertissime probatur per scd̄m cap. Excōmunicamus, paragrapho si qui aūt. extra de hæreticis. Nec obstat cap. Ad abolendam, paragrapho. Præsenti, ubi dicitur, ꝙ secularis arbitrio ptātis relinquatur puniendus, qui non continuo post deprehensionem erroris ad fidem catholicam redierit. Deprehensus. n. non dicitur in hæresi oīs qui accusatus est de il

Lu. 12.

la: sed ille solum, qui de hęresi legitime conuictus est. Nã alĩs oporteret, ut omnis qui de hæresi accusatus est, & crimen suum negat, esset ante legitimam probationem ptãti seculari tradendus: quia textus ille dicit, quòd qui post deprehensionem erroris non statim ad fidei catholicæ unitatem recurrit, iudici seculari tradatur ad illius arbitrium puniendus. Hoc autem dicere esset absurdissimum. Nec satis est, ut quis dicatur in hæresi deprehensus, ꝙ sit per testes conuictus, docuisse, aut firmiter asseruisse propositionem aliquam, quæ uere est hęretica: sed oportet, quòd sit ẽt per uera argumenta cõuictus talem propositionem esse hæreticam. Nam quamuis in hæresi aliqua persistat (ut supra in isto primo lib. cap. 10. docuimus) antequam sit de hęresi sua legitime admonitus, nõ dicetur pertinax, & per consequens neque hæreticus, si paratus sit reuocare hæresim, cũ fuerit illi uera fides manifesta. Alioqui oporteret dicere, ut quotiescunque inquisitor hæreticoꝝ præciperet alicui prædicatori, aut doctori, ut propositionem aliquam tanquam hæreticã abiuraret, ille teneretur hoc facere. Nam diceret inquisitor, ꝙ nisi statim abiuret iuxta cap. Ad abolendam. statim illum tradet curiæ seculari. Et ita cogeretur aliqñ propositionem catholicam recantare, & abiurare. Non est ergo dicendus dep̄hensus: nisi fuerit conuictus. Qualiter autem, & quibus argumentis sit aliqua propositio de hæresi conuincenda, supra cap. 4. aperte declarauimus. Et certe (ut opinor) ex falsa huius uocis, deprehensus, intelligentia deceptus est Archidiaconus, putans omnem, qui transacto tp̄e grãe accusatus accedit esse reĳciendum, & potestati seculari tradendum. Et Dñs Cardinalis etiam deceptus est, qui existimauit oẽm conuictum, etiam si ante condemnationẽ redeat, esse tradendum ptã ti seculari: quia (ut ille ait) non statim, & continuo redit. Sed re uera fallitur: quia textus in cap. Ad abolendam. non dixit absolute, nisi continuo redierint, sed dixit, continuo post deprehensionem erroris. Tũc quis

dicitur deprehensus in aliquo crimine, qn̄ facti euidētia cognoscitur illum tale crimen cōmisisse, aut per testes est conuictus, aut publica sui confessione illud se fecisse est cōfessus. Quo fit, ut si quis conuictus de hęresi statim illud fatetur, & hæresim abiurat, dicēdus sit statim post deprehensionē erroris abiurasse, & per consequens non sit tradendus iudici seculari, arbitrio suo puniēdus. Quia cap. ad abolendam, præcipit ut arbitrio secularis potestatis non tradatur hæreticus, qui statim post deprehensionem erroris ad fidei catholicæ unitatem redire uoluerit. Et in cap. Excōmunicamus, paragr. si qui aūt. pręcipitur, ut hmōi talis, qui postquam fuerit deprehensus redierit, perpetuo carceri mancipetur. ut igitur quis pœnā mortis euadat, non opus est, quod fateatur suū crimen antequam fuerit conuictus: quia etiam si postquam fuerit conuictus, hoc est, in errore deprehensus: si tamen antequam per sn̄iam sit condemnatus, suum errorem fatetur, perpetuo carceri mancipatus pœnā mortis euadet. Huic meæ sn̄iæ fauent non solum glossator Decretaliū, Panormitanus, & cæteri, qui aliā extremam, & mitissimam opinionem tenent: sed etiam Gondissaluus de Villadiego in tractatu de hæreticis. Restat nunc tertius gradus examinandus, de illo. s. qui etiam postquam conuictus est, negauit, & ideo damnatus est, ut secularis arbitrio potestatis puniatur, & post hanc damnationis sententiam, crimen suum fatetur, credens se hac uia misericordiam consequuturum. Hunc talem firmissime teneo non esse ullo pacto admittendum, ut talis illi præstetur uenia, quæ illum a' iudicio secularis potestatis redimat. Qm̄ hic talis pręsumendus est ficte accedere, nec de illi⁹ emendatione sperādum est. Pro hac re est aperte textus præfati cap. Ad abolendam. ubi præcipitur, quod hæreticus relinquatur secularis arbitrio ptātis, animaduersione debita puniendus, nisi continuo post deprehensionē erroris ad fidei catholicæ unitatem sponte recurrere uoluerit. At qui post damnationem uenit, non sponte: sed

timore pœnæ quasi coactus redit: & qui conuictus adhuc sniam expectauit, non continuo redit. Et in utroque cap. Excõmunicamus paragrapho damnati, nulla prorsus damnatis datur indulgentia: sed præcipitur, ut seculari potestati tradantur debita aïaduersione puniendi. Quod aũt Panorminatus arguit per cap. Accusatus. de hæreticis. lib. 6. in quo solis relapsis uenia negatur parũ mouet. Primo quia in illo cap. non habetur, quod ille ait: Illic. n. Papa declarat, qui sint relapsi dicẽdi, & q̄ sint pœna relapsorum in hæresim puniendi, non tñ exprimit pœnam, qua illi debeant puniri. Deinde quamuis illic solis relapsis negaretur indulgentia, non tñ reliquis omnibus conceditur, quod erat maxime necessarium, præsertim cum antea fuisset illis in multis locis negata, ut patet per cap. Ad abolendam. & cap. Excõmunicamus. primo, & scdo. Argumentum etiam, quod adducit, ut opinio sua tanq̃ mitior recipiatur, per regulam: Odia. & regulam: In pœnis. nihil ualet. Quia regulæ illæ intelliguntur in negotio dubio: qñ non constat quid ex iure tenendum sit, tunc pœnæ, & odia sunt restringenda, qñ uero iura apertissime disponunt pœnas, non sunt tunc illæ restringendæ. Illa ẽt, quæ pro ista opinione adducit glossa nullius sunt momenti. Nam illis satis, superq; respondetur in cap. super eo. de hæreticis. libr. 6. In illo siquidem textu declaratur, quod ecclesia nulli claudit gremium, ut illi deneget, quod ad aïę suę salutem uiderit necessarium: ac proinde damnatis, & relapsis si contritionis signa ostenderint, pnïæ, & Eucharistiæ sacramenta non negat. Claudit tñ gremium sæpe in his, quæ ad corporis salutem pertinent: qm̃ hæc denegata sæpe saluti animarũ prodesse solent. Deinde deceptus est glossator in præfato paragrapho siqui autem. in uerbo: deprehensi. ubi exponit, sic dicens: Publice, ita q̃ notorium, uel ẽt condemnati. Hæc ille. Fateor quidem condemnatos dicendos esse deprehensos: sed non de istis deprehensis loquitur ille paragraph9 siqui aũt, quia de istis, qui p con-

demnationem sunt deprehensi dictum fuerat eodem c. paragr. Damnati. Alioqui si de oībus deprehensis intelligatur par. siqui aūt. apertissime erit contrarius p̄cedenti. parag. Damnati. Talis aūt contrarietas in eiusdē cap. contextu non est imaginanda. q̄ contrarietas facillime tollitur, si aduertamus alios esse præter damnatos, qui iure dicuntur deprehensi. Sunt enim deprehensi, qui in ipsa perpetratione criminis sunt capti, ut puta quia uisus est sic prædicare, aut docere, & qui per testes idoneos sunt conuicti, & qui publice iu iudicio crimen suum cōfessus est. De his igitur, & non de damnatis intelligitur paragraph⁹ siqui autem: de reliquis uero, qui per iudicis ecclesiastici sententiam sunt condemnati, intelligitur paragraphū Damnati. Quam uerborum differentiam, si bene aduertisset glossator, non sic fuisset deceptus. Superest adhuc, ut de alio hęreticorum genere differamus, de illis uidelicet qui errorem suum fatentur: sed illum deserere nolunt, quoniam dn̄t non esse errorem: sed uerā fidem. Sed de hoc inferius lib. secundo disputabimus, quem totum huic negotio tribuemus: nunc enim in hoc primo libro de illis solum hæreticis disputamus, qui post tenebras ad lucem redeunt, & erroribus suis desertis, ad fidem catholicam reuertuntur.

De apostatis, an sint etiam cum ad ecclesiam redierint, benigne, & cum misericordia, uelut cæteri hæretici recipiendi. Cap. 23.

Quamuis de omni hæretico iam dictum sit, illum si congruo tempore sui delicti pœnituerit, fore ad misericordiam recipiendum, ut a poena mortis liberetur: aliq tamen de apostatis dubitant, an sint etiam eadem mensura metiēdi, ut etiam illis si ad fidem catholicam ultro redierint, sit indulgentia præstanda. Huius autem dubitationis causa inde oritur, quod ius ciuile non eandem tribuit benignitatem, et misericordiam apostatis, quam cæteris hæreticis. Nam in lege, hi qui. C. de apostatis. p̄cipit Imperator, ut apostatæ, etiam si ad fidem catholicam redire uoluerint, ultima pœna puniantur: cum tn̄

alios hæreticos non dicat pœna mortis fore puniẽdos.
Pro huius q̃onis definitione oportet in primis ad memoriam reuocare id, quod supra cap. 1. huius primi libri diximus, Apostatas sub nomine hęreticorum comprehẽdi, nec esse aliam differentiam inter apostatam, & hæreticum: nisi eam, quæ est inter speciem, & genus. Nam (ut illic ex beato Thoma docuimus) Apostasia species est infidelitatis, quæ sub hæresi comprehendunt, & nihil supra hæresim addit: nisi quandam speciem aggrauantẽ, quæ est totius fidei oppugnatio, cum aliæ hæreses non totam fidem: sed solum partem oppugnent. At si apostasia est hæresis species, & nõ alio modo ab illa distincta, consequens necessario est, ut apostata sit etiam quędam hæretici species, & nullum aliud habens cum hæretico discrimen: nisi quale est inter speciem, & genus. Hoc igitur præmisso, aliqua prius iaciam firmissima fundamenta, quibus innixa nostra huius q̃onis s̃nia, contra omnia aduersariorum tela constans, & firma permaneat. Primum fundamentum. De crimine hæresis nullus iudicare alium potest: nisi solus ecclesiasticus iudex. Hoc fundamentum probatur per capit. Vt inquisitioni. de hæreticis. lib. 6. ubi expresse inhibet Papa omni potestati seculari, ne quomodolibet de hæresi cognoscat, aut iudicet, & causam assignet, quia crimen hæresis est mere ecclesiasticum. De nulla enim re mere ecclesiastica, secularis iudex definire aliquid ualet, quod si attentare quis præsumpserit eius definitio irrita est, & inanis, ut patet expresse in cap. Bene quidem. 96. dist. et in cap. Ecclesia sanctæ Mariæ. extra de constitutionibus. Et pp eandem causam cognitio, & iudicium in causa matrimonij sunt iudicibus secularibus prorsus inhibita, & solis ecclesiasticis iudicibus reseruata: quia matrimoniũ eo, qd' est sacramẽtum, censetur res mere ecclesiastica. Præterea secularis iudex non põt de hæresi inqrere, nec de illa iudicare, hoc est, non põt iudicare, an hęc, aut illa assertio sic hæretica, an catholica, ergo non potest pp

illud crimen aliquem punire. Collectio est manifesta: quia iniustum est, ut quis possit iudicare in crimine, de quo non potest cognoscere. Quod aũt secularis iudex non possit de fide aut hæresi cognoscere, apertissime cõuincitur ex his, quæ supra cap. 5. diximus. Et ꝓbatur ultra: quia secularis ptãs ab eccl'ia est illuminanda, et ab illa doceri debet, & non econtrario. Nam (ut dicitur in c. solitæ. de maiori. & ob.) ecclesiastica ptãs est uelut sol, secularis uero comparatur lunæ, quę lumen suũ à sole recipit. Deinde in lege ueteri non Rex, aũt Princeps, aut Dux, aut medicus: sed solus sacerdos habebat ius leprę inspiciẽdæ, & dignoscendæ, & ille solus leprosos iudicabat, & ex illius iudicio pendebat quidquid circa leprosum lex faciendũ esse iubebat: ergo eodem modo ĩ lege noua fieri oportet, ut non Rex aut Princeps, aut quæuis alia potestas secularis: sed solus sacerdotalis ordo, hæresis dignoscendæ, & iudicandæ ptãtem hẽat. Nam lepra (ut sacri doctores interpretantur quędam fuit expssissima hæresis figura. Vnde Augustinus libr. 2. qõnum Euangelicaꝝ, cap. 40. differens de decẽ leprosis à Xpo saluatore nr̃o mundatis, ita ait: Nullum eoꝝ qbus hęc corporalia beneficia præstiti, inuenitur misisse ad sacerdotes, nisi leprosos. Nam & illum à lepra mundauerat, cui dixit: Vade, & oñde te sacerdotibus, & offer ꝓ te sacrificium, quod præcepit Moyses in testimonium illis. Et post pauca subdit: Quærendũ igitur est quid ipsa lepra significet. Non. n. sanati: sed mũdati dñr: qui ea caruerunt. Coloris qppe uitium est, nõ ualetudinis, aut integritatis sensuum, atq; membroꝝ. Leprosi ergo non absurde intelligi pñt, qui scientiam ueræ fidei nõ hñtes, uarias doctrinas profitentur erroris. Non. n. uel abscondunt imperitiam suam: sed ꝓ summa peritia ꝓferunt in lucem, et iactãtia sermonis oñtant. Nulla porrò falsa doctrina est, q̃ non aliqua uera intermisceat. Vera ergo falsis inordinate permista in una disputatione, uel narratione hominis, tanq̃ in unius corporis colore apparen-

Leu. 13
Augu.
Matt. 8

tia, significant lepram, tanquam ueris, falsisque colorum fucis humana corpora uariantem, atque maculantem. Hactenus Augustinus. In quibus uerbis id annotandum est, quod cum dixerit solos leprosos ex iis, quos sanitate corporis Xps donauerat ad sacerdotes fuisse ab illo missos, postea dixit leprosos haereticorum figuram portasse. Ex quib9 satis aperte colligitur, necessarium fore, ut quemadmodum tunc soli sacerdotes examinabant & indicabāt leprosos, ita nunc solus sacerdotalis ordo, hoc est, eccl'iastica ptās examinet, & iudicet haereticos. Scdm fundamentum. Secularis iudex cum punit haereticos, hoc facit uia permissionis, & traditionis ab eccl'iastico iudice factę cum uidelicet eccl'iasticus iudex expleto omni eo, qđ circa haereticum exercere poterat, relinquit illum, et tradit ptāti laicali, permittens illi, ut circa illū faciat qđ uiderit expedire. Hoc hr̄ expsse in ca. Excōicamus. para. damnati, primo & secundo, extra de haereticis. Ex his duobus fundamentis satis aperte colligitur laicam ptātem non posse quēlibet haereticum punire, antequam ab eccl'iastica ptāte sit illi permissum. Tertium fundamentum. Ius canonicum nunquam statuto aliquo pręcepit apostatam à fide qui ad eam sponte redierit, tradi iudici seculari illius arbitrio puniendum. Ex quo manifeste sequtur ptātem scl'arem non posse apostatam, qui spōte ad fidem catholicam redit, morte punire. Nā apostata (ut prędiximus) uere est haereticus. At hęreticum hominem scl'aris ptās punire non potest: nisi cum sibi ab eccl'iastica ptāte est traditus. Eccl'iastica ptās nondum tradidit ptāti laicali apostatas, q sponte redire uolunt: ergo ptās laica non potest illos morte punire, imò nec de illis iudicare. Ex quibus omnibus infero dn̄m Ioannem Nicolai Arelatanum errasse qui in suo libello de haereticis. Notabili. 44. Mordicus tenet apostatā ēt sponte redire uolentem, non esse ad ueniam admittendum, motus ex illa pręfata lege, hi qui. C. de apostatis. Illa. n. lex nullius est momenti: quia etsi nulla esset specialis lex canonica, q

de apostatis statueret contrarium, satis est superq; satis ad illius euersionem illa gnalis canonica phibitio, qua iudicibus secularibus prohibetur ne quolibet de hæreticis cognoscere, aut iudicare presumant. Multo ergo melius quã Arelatanus iste sensit Gundissaluus à Villa Diego, quem ille oppugnat, qui in suo libro de hæreticis q. 20. censuit apostatas eadem lege, qua hæreticos fore in hac parte iudicandos. Præterea (ut fortius meam confirmem sniam) ius canonicum non solum non statuit apostatas sponte redire uolentes esse ptãti sclari tradẽdos, imò expresse præcepit contrarium in cap. contra Xpianos. de hereticis. lib. 6. Nam in illo cap. Papa pcipit eos, qui ad ritus redierint Iudæorum, esse uelut hereticos puniẽdos. At hæreticos cum sponte ad fidem redeunt, (ut pxime præcedenti capite diximus) ius canonicum concedit indulgentiam, & illos ad misericordiam recipit, non tradens illos ptãti seculari ad illius arbitriũ puniendos: ergo eodem modo etiam apostatas si sponte redierint, quemadmodum hæreticos recipere oportebit. Id autẽ quod pro se adducit Villa Diego, ut hanc sniam confirmet ex textu cap. Quidam. extra de apostatis. parum, aut nihil huic proposito seruit. Nam illi, de quibus Innocentius tertius in illo cap. loquitur, non erant apostatæ tales, quales hi de quibus nunc loquimur. Illi. n. de quibus Papa loquitur in illo textu non in uniuersum fidẽ catholicam deseruerant, neq; ob hoc à summo Pontifice reprehenduntur: sed quia sil cum fide baptismi, Iudæorum ritus obseruabant. Nam ppea ad illorum damnationem, addidit illic Papa ex sacra scriptura, maledictum esse hoĩem, qui terram duabus ujs ingreditur, duas uias appellans Xpianismum & Iudaismum. Apostatæ uero, de quibus nunc loquimur totam fidem catholicam deseruerunt, et de istis est qõ formata. Vnde patet textum illum à Villa Diego citatum parum suam sniam confirmare. Sed caput contra Xpianos. quod nos citauimus tam aperte nram sniam confirmat, ut nihil apertius dici possit. Nam illud

caput aperte loquitur de his, qui relicto Xpianismo ad ritus redierant Iudæorum, ut patet ex casu capitis ibidē in glossa inserto. Rursum ius canonicum nihil prorsus in specie statuit de apostatis quasi essent animaduersione puniendi: quam rem facere non omisissent: nisi quia illos sub hæreticis comprehēdere uoluit, & eadem illos pœna, qua hæreticos illos puniendos esse censuit. Non est.n. putandum sanctos p̄res, qui pro hæresis, & alioꝝ criminum punitione tot iura statuerūt, circa apostasiā, quæ pestilentissimum est crimen, fuisse tam remissos, ut illam puniendam non esse censerent, aut tam negligentes, ut de illius remedio, & punitione nihil prorsus statuissent. Cum igitur credendum sit, eccl̄iam aliquid de apostatis decreuisse, & non alibi hoc reperiatur, quam cum de hæreticis statuit, erit necessario fatendum apostatas eisdem legibus, quibus cæteros hæreticos esse iudicandos. Deinde ea, quæ de aliqua re in gn̄e statuūtur, & ordinantur ad omnem sp̄em illius gn̄is sunt deducenda, & omni speciei sunt tribuenda, & applicanda: nisi aliqua esset illius gn̄is species expresse alicubi ab illa generalitate excepta. Si lex statuit, ut latro ea, quę furto accepit, restituat in quadruplum, non est dubium illam legem de omni latrone, puta raptore, sacrilego, alijsq́ latronis speciebus esse interpretandam, ita ut eoꝝ quilibet ea sit plectendus pœna, ut ablata in quadruplum restituere cogatur: nisi de aliqua latronis specie aliud alibi lex disponeret. Tunc.n. gn̄i derogaretur per sp̄em, ut dr̄ de r̄lis iuris. lib. 6. reg. 34. At hæretic⁹ (ut supra in hoc capit. diximus) genus quoddam est, cuius quædam species est apostata. Fieri ergo est necesse, ut quæ de hæreticis canonica iura decernunt, sint etiam ad apostatas deducenda, & de illis interpretanda: nisi alibi ius canonicum circa apostatas speciali decreto aliud faciēdum esse decernat. Cum igitur ius canonicum nihil in speciali de apostatæ punitione statuerit, oportet necessario ut ea, quæ de hæreticoꝝ punitione ius canonicum statue-

rat,sint etiam de apostatis intelligenda. Ius canonicum præcipit,ut hæreticus, qui cõgruo tpe sponte ad fidem redire uoluerit,admittatur ad ueniam,ergo idẽ de apostata erit necessario faciendum. Quæ autẽ Ioannes Arelatanus affert in suæ sniæ confirmationem, nullius sunt momenti, & indigna, quæ nobis occupationem rnsionis præbeant:sed tñ rñdendum est illis. Dicit primo,ꝙ non debemus ponere discordiam inter ius canonicũ & ciuile, nisi inter illa aperta sit repugnãtia: sed oportet ea iura concordare: pro quo adducit.l.præcipimus. C.de appell.&.l.primam. C.de inoff.dot. & textum ex cap, cum expediat.de electio.lib.6. Huic argumento rñdeo per eundem textum,quem ipse adducit.Ibi.n.dr, quod expedit cõcordare iura iuribus & eoꝝ correctiones euitari,si ipsa iura sustineri ualeant, ubi glossa, in uerbo sustineri,dicit:Reprehenduntur hic illi, qui uolunt sustinere iura, quæ penitus sunt correcta: ubi ergo apparet de correctione non sustineant.Hæc in glossa.Reprehenditur ergo ipsemet Arelatanus in textu, quem citat: quia sustinere uult illam legem, hi qui.C.de apostatis. cum illa sit apertissime redacta in nihilum per ius canonicũ, in cap.Vt inquisitioni,de hæret.lib.6.ubi pręcipitur omni seculari ptãti ne quolibet de crimine hæresis cognoscat aut iudicet. Deinde sic arguit: Nullibi in Pontificio iure scriptum expresse reperitur apostatis pœnitentib9 parcendum esse, ne mortem corporalem euitent, ergo standum est decisioni iuris ciuilis expresse disponentis, non esse parcendum apostatis. Huic argumentationi rñdeo,bis in illa erratum esse. Primo quidem qd' assumit est falsum, uidelicet nullibi in Pontificio iure esse expresse scriptum,apostatis pœnitentibus esse parcendũ. Nam(ut iam diximus)in cap.contra Xpianos,de hæreticis lib.6.est expresse decretum.& in cap.ad abolendã. extra de hæreticis.& in cap.Excõicamus, primo & secundo.eodẽ tit. licet.n.sub nomine apostatæ nihil de illo disponat,satis tñ est id, quod de hæreticis dictũ erat,

cum constet ex illis,quæ supra diximus,apostatam esse hæreticū. Scdo peccat illa argumentatio:quia etsi assum ptum esset uerū,collectio tñ est uitiosa,& inualida. Qm̄ etsi ius pontificium nihil de apostata statuisset,non erat consequens,ut agendum esset per dispositionem iuris ci uilis.Consequentiam tñ istam ille ꝓbare nititur per hāc rl'am. Vbi aliquid reperitur expresse decisum iure ciuili, nec reperitur contrarium iure canonico,standum est iuri ciuili,etiam in foro ecclesiastico. Certe hæc rl'a,si ali cubi uera est, in illis solis rebus ualet, quę iuri ciuili pñt esse subiectæ, & de quibus ius ciuile potest cognoscere, & iudicare,in illis autem rebus,quę à iure ciuili sunt ꝓrsus alienæ,& in quibus ius ciuile nihil prorsus decernere ualet,nihil ueritatis hēt rl'a sua. Nam hac rōne oporteret fateri esse ualida,& firma omnia decreta,quæ ius ciuile statueret circa confirmationem, aut reuocationem mr̄imonij in casibus, in quibus lex canonica nihil certi statuit,ut est in casu cap. literas. extra de restitu. spoli. In quo casu Papa nihil certi statuit. Posset ergo,iuxta hanc rl'am, ius ciuile aliq̄ illarū trium partium, quas illic Papa probabiles reputat,pro lege pręcisa statuere. Posset etiam certam formam in sacr̄o extremæ unctionis instituere,etsi illam ius ciuile statuisset, oporteret necessario conformiter ad illum agere: cum illius sacr̄i certam, & præcisam formam (ut ait sanctus Bonauentura) nunq̄ ecclesia statuit. In his.n. et similibus rebus,in quibus ius ciuile nihil statuere potest, si aliquid statuat, erit ꝓrsus inane,etiam si iure Pō tificio nihil esset de illis statutum, Cum igitur crimen cuiuslibet hæresis,& per consequēs apostasię sit à ꝓtāte iuris ciuilis alienum,oportet, ut qdquid de illo ius ciuile statuat, sit prorsus inane, etiam si nihil de illo esset iure Pontificio statutum.

Si hæreticus resipuerit, quid ab eo exigendum sit, antequam ad ecclesiæ cammunionem recipiatur. *Cap.* XXIIII.

Quamuis supra diximus omnem hæreticum, si congruo tpe resipuerit, esse ab ecclesia admittendum, non tamen

tñ id continuo cum petierit, faciendum esse cēseo. Prius quidem tentandus est an uere fidem catholicam tenere uelit, & amplecti, an simulate, & solo pœnarū metu. Deinde an leui, & parū duraturo animo fidē catholicā suscipere uelit, an animo constanti, & firmo. indignum q̄ppe est, ut qui tepido animo, & uacillāti ad fidem catholicam se uelle redire dicit, statim in ecclesiæ cōionem recipiatur, ne (si forte ad uomitū uelut canis redierit) grauius delinquēdi habeant occasionē. Nemo mittens manum ad aratrum, & aspiciens retro (ait saluator noster) aptus est regno Dei. Vir ille fortissimus, & illustris bellator Gedeon, cū ad bellū contra inimicos pugnaturus accingeretur, dño p̄cipiente, dixit pplo suo, & cūctis audientibus p̄dicauit. Qui formidolosus & timidus est, reuertatur. Sic etiam puto faciēdum esse in ecclesia, q̄ est uelut castrorū acies bene ordinata, & q̄ est in continuo bellorū procinctu, ut qui in fide dubius, ac nutās est, nō recipiatur in ea: sed rejiciatur, p̄sertim cuius imbecillitas fuerat iam ex alio suo à fide discessu plene cognita. Nam al's qui illum facile ad ecclesiæ consortiū reciperet, alios fideles, quibus illū cōmiscet, exponeret periculo contagij, si ille ad pristinū errorem rediret. Vnde beatus Greg. in registro ait: Quoties cordis oculus nube erroris obductus, sup̄næ illustrationis lumine fit serenus, magna cautela nitendū est, ne latenter author schismatis irruat, & ab unitatis radice eos, qui ad eā reuersi fuerint, telo iterū erroris abscindat. Hæc Gregorius. Et hñr hæc uerba in cap. quoties. 1. q. 7. Scire igitur oportet cōstantem, & firmū in fide esse illū qui ab hæresi rediens, ad ecclesiæ catholicę cōsortium recipiendus est. Leprosus iuxta ueterem legē non nisi mutata ueste, & capillis rasis, intra castra, aut intra ciuitatem, uñ p̄p leprā eiect⁹ fuerat, recipiebatur, ēt si sacerdotis iudicio mūdatus cēseretur. Lepram illam fuisse hæresis figuram satis aperte constat ex testimonio Augustini, quod proxime præcedenti cap. citauimus: & inde ēt conuincitur leprosum

Lu. 19.

Iud. 7.

Can. 6

Greg.

Leu. 13

gestasse hæretici figurã. Multo ergo maiorem diligentiam adhibere oportet ne hęreticum, cuius figurã leprosus gerebat, statim cum ille se mundatũ dixerit, intra ciuitatem, hoc est, ecclesiam recipiamus: sed prius oportet uestes, hoc est, exteriores hęreticorum conuersationes deponere, & omnes pilos, hoc est, oẽs hęresis cogitationes, quæ ex corde, uelut illi ex capite pẽdent, radere, ut uel sic ille in fide firmus, & cõstans nobis appareat. Verum quia hæc animi cõstantia, & firmitas in fide nõ nisi per exteriora signa cognosci põt, ideo sub duobus testimonijs illam probandã esse ecclesia cẽsuit, anteq̃ hæretico resipiscenti, & ad fidem catholicã redeunti, eccl'iæ cõmunio detur. Primũ testimoniũ est præteriti erroris publica in iudicio abiuratio, & detestatio. Tenetur enĩ qui ab hæresi ad fidem catholicã redit, antequam recipiatur publicæ p̃fatam hæresim in quam diabolo suggerente, lapsus fuerat, corã episcopo, aut inquisitore abiurare, & detestari. Hoc ita faciendũ esse præcipit in cap. ad abolendam parag. p̃nti. extra de hæreticis. Olim autem hæc abiuratio, & hæresis detestatio solũ in cõi concilio epo℞ fiebat, ut patet in. c. de eo. 50. dist. & in cap. si quis eps 1. q. 7. Nunc aũt qñ difficile, & raro concilio siue gñalia, siue prouincialia cõgregant, ne in tanta tpis dilatione, aut ille suæ uerę cognitionis ĩmemor ad uomitũ ex fastidio expectationis rediret, aut in uera fide permanens morte p̃uentus sine ecclesię cõione discederet, decretũ est, & merito hanc abiuratione corã epo, & ad illius arbitriũ esse faciendã. Deinde datis cõtra hęreticos inquisitoribus, ad illos ẽt hæc authoritas, & ptãs recipiendi hr̃ticos, deriuata est: ita tñ ut sine epi consilio, & assensu id non faciãt. Forma aũt huius abiurationis qualis esse debeat, hr̃ in cap. ego Berengarius. de cõsec. dis. 2. Circa hęc tñ dubitari põt, an qui in aliqua hæresi dep̃hensus est, cũ sponte ad fidem catholicã redire uoluerit, cogendus sit oẽm abiurare, & detestari hæresim, an satis erit eã solã abiurare in qua fuerat dep̃hensus. gl. in. c.

accusatus,paragr.eũ uero.in uerbo,simpl'r.de hęret.lib. 6.tenet,quòd nõ tenetur oẽm hæresim abiurare: sed eã solam,de qua fuerat accusatus, & dicit gl. ibi suã sñiam elici ex textu illius.parag.Eũ uero.quia textus ille loquitur sub conditione si gñaliter oẽm hæresim abiurauit. Si autem teneretur oẽm hæresim abiurare,nõ illud sub cõditione reliquisset. Idem docet gl.in præfato cap.Ego Berengarius.in dictione,oẽm hæresim & ꝓbat glo.ista hanc suam sñiam per cap.ꝑsbyter si à plebe.2.q.5.Ego quidem istorũ opinionem sub hoc sensu libẽter suscipio, ut hæreticus nullo iure expresso teneat̃ cum ad eccl'iam redit,oẽm hæresim abiurare,& detestari: quia (ut ego existimo)nullum tale est adhuc latum ius, quod hæreticum de una hæresi accusatum obliget ad abiurandũ omnem hæresim.Verũ licet hæc ita se habeant,non tñ obstant,quin ob aliquam iustam cãm possint inquisitores hæreticum cogere,ut non solum eam,de qua accusatus erat: sed oẽm in genere hæresim abiuret, & detestetur. Nã uarijs succedentibus causis,& occasionibus ad multa potest homo à suo superiori cogi,ad quę al's non cogeretur.Et certe (ut clarius meam ꝓferam sñiam) semper ita faciendum esse ego censuerim,& melius puto, ut oẽm cogatur hæresim abiurare. Quia hoc magis publice utilitati conuenit, ne cuilibet hæretico millies in aliã, & aliam hæresim labendi prętetur occasio, cum hoc sine periculo mortis se posse facere intelligat.Nam (ut ex illo parag.Eum uero.aperte colligitur) qui non in eãdẽ, quam prius abiurauerat: sed in aliã labitur hæresim, nõ dicitur relapsus,nec pœna relapsi punietur,si prius non omnem abiurauerat hæresim:sed eã solam,in quã lapsus fuerat.Præterea oẽs fere hæreses sunt sibi inuicem connexæ,quia licet facies habeant diuersas,caudas tñ adinuicem hñt colligatas,ut dicitur in cap.Excõicamus.'primo & secundo, extra de hæreticis. Dato uno inconuenienti(ut ait Aristoteles)multa contingunt.Ex uno errore multi necessario deriuantur,tanquam riuuli ex fonte.

Hoc aperte experientia docente in Luthero didicimus. Hic enim oẽs Pontificis indulgentias contẽnere cœpit, & Hinc suoꝵ erroꝵ prędicationem est auspicatus. Deinde hoc non contentus, eo usque insaniјt, ut purgatorium non fuerit ueritus negare. Inde coactus fuit negare necessariam esse satisfactionem ullam pro pc̃tis, & solas duas admittit pnĩæ partes. Post hæc uidens urgentissimas rõnes, quæ illum, ut ab errore discederet, impellebant, dixit nihil post culpæ remissionem, manere in peccatore ad cuius solutionem remissa culpa teneatur. Vides iam quam cõnexę, & concatenatę sint hæreses. Et propter hãc causam necessarium est ut quisquis unam aliquam abiurat hæresim, abiuret etiam eas oẽs, quæ ex illa deriuãtur, & quæ illi perpetuo fœdere coniũguntur: quia non potest illa sine alijs deseri. Et quia non potest facile statim agnosci, quidquid mali ex aliqua una hæresi deduci potest, ideo melius est, ut omnẽ prorsus abiuret hæresim, qui unam abiurare debet. Siquis tñ arguat contra hæc per textum cap. Presbyter, qui à plebẽ 2.q.5. inane prorsus erit argm̃: quia res ualde dissimiles, sunt hæc & illa. Illic enim agitur de purgatione delicti, qua in rę ueꝵ esse fateor, neminem teneri, nec debere cogi ad purgandum se nisi de illo solo delicto, de quo fuerat infamatus. Hic autem impñtiaꝵ nihil nunc agimus de purgatione: sed de abiuratione hæresis, quę est res ualde diuersa. Nam & ego etiã fateor neminem posse cogi, ut purget se de hęresi de qua nõ fuerat infamatus. Deinde etsi eadẽ esset rõ de abiuratione, et de purgatione facienda, nihil contra nos ageret textus ille: qm̃ alia crimina nõ sunt sic cõnexa, & colligata quẽadmodũ hęreses, & iõ in alijs nõ oportet se de oibus purgare: sed solum de illo, de quo fuerat infamatus. Secũdum testimonium sui cõstantis aĩ, & nõ simulati: sed ueri reditus ad fidẽ est, publica promissio, & iuro firmata non recedendi ab ea fide, quam tũc confitetur: sed in ea ꝑpetuo usqꝫ ad mortem perseuerandi. Qui.n. se aliquid factuꝵ iurat,

satis testatur id sibi in uoto esse, & non simulate: sed ue rè se id promisisse. Nam (ut ait Paulus) omnis contro- uersiæ finis est iuramentum. Forma huius promissionis et iuramenti habetur in cap. Quoties. 1. q. 7. Et (ut nullus relinquatur suspitioni locus) iurabit insuper, quòd illam abiurationem, & hanc promissionem quam iuramēto confirmauit, non facit timore mortis, aut alicuius pœnę tpalis: sed solum ex odio, & detestatione hæresis, & ex amorę fidei catholicæ. Quibus omnibus rectè peractis, hæreticus, qui deserto pristino errore ad fidem catholi- cam redire uoluerit, & misericordiam congruo tpe pe- tierit, in ecclesiæ cōione recipietur. Hic aūt abiurationis ritus, & modus recipiendi ad Ecclesiæ consortium hęre ticos, nō recens est, nec à trecentis annis repertū, nec pu re humanum inuentum, quēadmodum Lutherus dice- re solet: sed ante mille annos, & ex ipsis (ut suspicari li- cet) Apostolorꝝ uestigijs descēdēs, & deo ecclesię suę id inspirante (ut credere oportet) in uarijs concilijs ordina tum. Concilium Arelatense scd̄m c. 9. suorꝝ decretorꝝ, hanc disciplinæ regulam statuit. Nouatianum in cōio- nem recipi non debere, nisi suscepta pnia, incredulitatis prętcritum damnet errorem. Concilium Nicęnum sub magno Constantino celebratum ca. 8. suorꝝ decretorꝝ de eisdem Nouatianis hęreticis loquens, ait: Siqui uo- luerint uenire ad ecclesiam catholicam ex Nouatianis, placuit sancto concilio, ut ordinentur, & sic maneant in clero. Ante omnia autem hanc habeant confessionem, quam per scripturam exigi oportet, ut fateantur se com muni consensu catholicę ecclesię statuta obseruaturos, id est, cōmunicaturos se, & his qui forte secūdas nuptias experti sunt, uel his, qui persecutionis tpe lapsi sunt, qui- bus tñ lapsis pnię modus, & tps ascriptum est, ut in om nibus sequantur ea, quę in ecclesia catholica obseruant. Hęc Nicęnum conciliū. Multo clariora sunt, quę i Ephe sina synodo sub Theodosio iuniore, & Celestino Papa celebrata habentur, & magis plene explicant eum mo-

Heb. 6

Conc. Arela.

Cōcil. Nice.

dum,quem in recipiendis hereticis, catholica nunc seruat ecclesia. Nam in Epistola,quam prefatum conciliũ misit Nestorio heretico Epo Constantinopolitano hec,
Cõcil. Ephes. quæ sequuntur,habentur. Non autem sufficit, uel tuæ religioni,tantummodo fidei symbolum confiteri,quod expositum est per idem tp̃s,spũ sancto largiente, & uenerando, & magno concilio apud Nicæam celebrato. Hoc.n.non intellexisti, nec recte interpretat9 es, qnimo peruerse,licet sono uocis eadem uerba protuleris. Sed consequens est etiam, iureiurando fateri te, quòd anathematizes quidem tua polluta,& prophana dogmata: sentias autem,& doceas quæ nos uniuersi per orientem, seu occidentem Episcopi,& magistri, præsulesq; populorũ credimus & docemus. Hæc in concilio Ephesino. In quibus uerbis aperte monstratur is modus,quẽ in recipiendis hæreticis,qui ad fidem redire uolunt, catholica nunc tenet ecclesia.Ipsa tamen abiurationis forma,quam nunc inquisitores fidei iniungunt hæretico re sipiscenti post suæ hæresis confessionem, & ante pœnæ inflictionem,multo plenior est,et copiosior: quippe quę omnem præcludit hæretico, errandi in posterum libertatem, sub tali uerborum serie. Ego.N.recognosco, & confiteor coràm uobis dominis,me errasse in prędictis, & super his corde contrito, & humiliato absolutionẽ, & pœnitentiam requiro, & hanc hæresim, & omnem aliam quocunque nomine censeatur abiuro,& promitto,quòd de cætero seruabo illibatam fidem,quam Romana tenet ecclesia,& prædicat: & quòd hæreticos,& credentes eorũ,toto posse meo persequar: & tam eos, quàm eorum fautores,receptores, & benefactores,bona fide,& sine dolo,& sine mora manifestabo ecclesię, uel prælato: & pœnitentiam,quæ mihi pro mea culpa iniungetur, integre seruabo,& complebo: & uolo, & concedo, quòd si ab hac hora in posterũ contigerit me relabi ad eundem errorem, uel alium cuiuscunque hære sis quocunq; nomine censeat̃,errando forte in aliquo ca

sū,uel credēdo;aut fidē habendo errantibus,uel eos,uel credentes eorū recipiendo scienter,aut defendendo,aut fouendo dicto uel facto,aut eis benefaciendo qualitercunq;,eos uel celando,uel nō manifestando bona fide, & sine mora,uel si pnīam iniunctam a' uobis non seruauero,& perfecte non compleuero,ab inde ipso facto habear excommunicatus,& periurus, & hæreticus manifestus: & me ego iudico,ita quod sine ampliori cognitione,& snīa, quæ iure relapsis,& manifestis hæreticis indicitur,mihi pœna imponatur. Insuper assero,& protestor me puram,& totam ueritatem de me,& alijs inquantū scio,dixisse:& si forte cōstare poterit me malitiose de ueritate aliqd suppressisse,uel tacuisse,imponēda,uel iniungenda mihi a' uobis pnīa,seu absolutio obtenta,uel obtinenda nihil mihi prosit.Hæc est forma abiurationis,quam nunc ut in plurimū inquisitores hæretico tempestiue resipiscenti uerbo,& scripto facere iniungunt,ut ex ea,& per eam firmum se in fide testetur, & nulla illi maneat rimula, per quam si postea errauerit, elabi possit,ne dignas suo scelere sustineat pœnas.

FRATRIS ALFONSI A' CASTRO Zamorensis ordinis minorum de iusta hæreticorum punitione Liber Secundus.

PRAEFATIO.

Am indurata est aliquorū hæreticorū pertinacia,ut siqs illos a' prauis, et distortis erroribus,in quos semel deflexerunt,ad rectam fidei lineam reflectere uoluerit,citius frangere,quàm corrigere possit.Multi sunt.n.hęretici,qui suas hæreses tam mordicus tenent,ut si illis catholicæ ecclīę definitiones,aut antiquissimę illius consuetudines ab ipsis apostolis ad hunc usque diem seruatæ, aut sanctorū omnium concordes de aliqua re snīæ,aut aptissima deni-

que scripturę sacrę testimonia offerantur, multo obstinatiores in illis permaneant, tantũ abest, ut ab illis discedere uelint. Hos non oportet, imò nec decet, eadem legis mansuetudine punire, quasi resipiscere uoluissent (ut lib. 1. diximus) fuissent puniendi. Doctus siquidem medicus non eodem collyrio omnium oculos inungit: neque omnia uulnera eadẽ manus lenitate tractat chirurgus. Nam ferro necesse est, ut abscindantur uulnera, quę fomentorum non sentiunt medicinã. De illis solis hęreticis, qui non sunt prorsus deplorati primo huius operis libro disserui, & blanda illis ostendi medicamẽta, quibus sperabam illorum uulneratis conscientijs posse mederi. Nunc igitur, ut rem undique consummatam relinquerem, necessarium fore existimaui, de his hęreticis, qui immedicabili morbo laborant, hoc secundo libro differere, ut doceam, qui sint illi, & qua sint lege tractandi.

Quis merito sit censendus hæreticus incorrigibilis. Cap. I.

Qm̃ de illo, qui tam obstinato animo hęresim tuetur, ut iam incorrigibilis merito sit iudicatus, in hoc scdo libro disputare decreui, ideo necessarium fore existimaui, ante omnia perscrutari quis sit dicendus incorrigibilis, ut plene sciamus, quis sit ille, de quo pręsentem suscipimus disputationem. Vt aũt hoc melius facere posim⁹ oportebit dicere aliquid de correctione, qm̃ (ut ait Aristoteles) rectum est iudex sui & obliqui. Correctio quã reijcit incorrigibilis, emendationem significat alicuius erroris. Error aũt esse põt in uoluntate, & in intellectu. Errat uoluntas, cum appetit id, quod odio erat habendum, aut odio habet, quod erat amandum: aut cum id, quod diligẽdum erat, plusquam deberet, diligit, aut qñ plusquam liceret prosequitur odio id, ꝙ iuste odisse poterat. Errat intellectus, qñ iudicat falsa pro ueris, aut uera pro falsis, aut certa pro incertis, aut icerta pro certis. Cum aliquis suum errorem emẽdat, siue ille sit error uoluntatis, siue intellectus, tunc corrigi dicitur. Nunc tamẽ de correctione uoluntatis non est opus differere: sed de

correctione intellectus: quia hęresis, de cuius correctione nunc agimus, ut capite primo huius operis diximus, error est intellectus, & non uoluntatis. De quacunque tamen correctione fiat sermo, hoc erit in primis aduertendum, non ideo aliquem dici incorrigibilem: quia corrigi non pôt: sed quia non uult. Nam liberum arbitrium uertibile est, & ex hoc in illud mutabile, adeo ut quæ ardentissime amauerat, nunc iniquissimo odio prosequatur, & quæ acerbissime oderat, nunc effrętate diligat, quæ modo censet uera, postea iudicet falsa, & econtrario: intellectu semper in his alternationibus cedente uoluntati. Et inde euenire necesse est, ut nullus tam tenaciter alicui adhæreat sniæ, quin ab illa discedere possit ppea, quod uoluntas, cui subest intellectus, & ad cuius nutum sæpissime regitur, nouos & cõtrarios suscipit affectus ĳs, quos ante habebat. Intellectus siquidem ad uoluntatis arbitrium frequenter sua disponit iudicia: qm̃ illa iudicat esse bona, quibus uoluntatem affectam esse intelligit, illa rursus mala, quæ scit uoluntatem odisse. Quo fieri oportet, ut sicut uoluntas mutabilis est circa suos affectus, sic intellectus circa sua iudicia, ita ut quod prius dixit bonum, postea dicere possit malum, & malum dicere bonum. Alioqui oporteret dicere illum, qui semel ĩ aliquẽ errorem lapsus esset, non iuste puniri posse, eo quod sententiam suam non reuocabat: quia nullus adeo punitur pro eo, quod uitare non potest: multo ergo minus iustũ esset, ut quis ab homine puniretur, propterea quod facit aliquid, quod ne faceret in sua non erat situm potestate. At qui in hæresim aliquam lapsus est, nisi resipiscat assertionem pestilentem abiurans, & ab hominibus in præsenti uita, & a Deo in futura iustissime punietur. Fit ergo necessario, ut intellectus hominis circa sua iudicia sæpe mutabile sit, ita ut contraria his, quæ prius sentiebat, nũc sentire, & docere possit. Quia & si intellectus in suis operationibus sit causa naturalis, & nõ libera, in multis tñ subest imperio uoluntatis: ita ut illa præcipiente nũc

ad hæc nunc ad illa cognoſcenda uertatur,& nunc hęc, nunc illa credat,& bona uel mala eſſe iudicet. Ex qbus euidentiſſime colligitur,non ideo aliquem hæreticum dicendum eſſe incorrigibilem: quia hæreſim, quam prius tuebatur deſerere non poſſit: ſed quia non uult,cum poſſit,nec tamen ideo omnis,qui non uult corrigi ſtatim dicendus eſt incorrigibilis,etiã ſi ille ſemel admonitus fuerit: quoniam non ſatis eſt ſemel admonuiſſe:ſed pluries admonere oportet,ut merito ſit incorrigibilis cēſendus. Quoties autem,& a quibus ſit admonendus,ut merito incorrigibilis cenſeri poſſit,id nunc pertractandum eſt. Pro qua re plene(ut decet)explicanda triplicem oportet hr̃e cõſiderationem,iuxta triplicē finem, ad quē dirigenda eſt admonitio. Primo qdem admonetur,qui eſt ĩ hæreſim lapſus,ne hæreticus fiat. Non.n.oĩs, qui in hæreſim aliquam labitur, eo ipſo efficitur hæreticus: qm̃ niſi illi adſit pertinacia, etiam ſi erret non dicetur hæreticus,prout docet Auguſtinus,& habetur eius ſentẽtia in cap. dixit Apl's.24.q.3.Ob hanc igitur cãm ille, qui in fide errat,primo admonetur,ut hæreticus non fiat. Quã admonitionem ſi ille cõtempſerit, iam merito pertinax dicetur,& per conſequens hæreticus. Qual'r autem, & a quo iſta admonitio facienda ſit, & quoties iteranda, iam ſupra lib.1.cap.10. abunde,atq; ſatis aperte declaraui,& ideo hic repetere non eſt opus. Poſtq; ille iam effectus eſt hæreticus,oportet illum adhuc pluries admonere,ut incorrigibilis merito dicatur. Neq;.n.omnis hæreticus eſt cenſendus incorrigibilis, cum multos illorũ cõſtet fuiſſe correctos,qui tamen olim fuerant in ſuis hęreſibus pertinaciſſimi. Aliud eſt eſſe pertinacem, & aliud eſſe incorrigibilē. Qũo,& ob quam cauſam ſit aliquis cenſendus pertinax,ſupra lib.1.ca.9.declarauimus, nũc uero declarare intendimus qñ,& ob quam cãm aliquis cenſeri debeat incorrigibilis. Admonendus eſt ergo hęreticus,& non leuiter,anteq; ſcl'ari ptãti uelut incorrigibilis tradatur. Nam beatus Paulus hęreticum hominē

non ante duas correctiones dixit esse uitandũ. Caueant ergo hæreticorũ inquisitores, ne ideo statim hęreticum aliquem incorrigibilem censeant: quia semel & forte leuissime ab illis admonitus, noluit illorũ admonitioni acquiescere. Magis laborare debent, ut paucos iuste puniant, q̃ ut multos iniuste. Non gl'ientur, etiam si gl'iari liceret, q̃ multos ob hęresim damnauerint: sed ppea q̃ iuste damnauerint, & iustam aduersus illos protulerint sñiam. Non.n. hoc curare debet bonus iudex q̃ multos, sed quàm iuste hęreticos puniat. Anxie res est examinãda, & omnem (ut dr̃) lapidem mouere oportet, anteq̃ de alicuius correctione desperetur. Oportet hęreticorũ inquisitores omnem circa hęretici emendationem adhibere diligentiam, anteq̃ illum incorrigibilem censeãt, & uelut talem ptãti seculari tradant. Nolo tamẽ, ut ob hoc quisquam putet, me sentire admonitionem hęretici esse in infinitum protrahendam, aut millies iterandã, ut semper sit hęreticus usq; ad mortem admonendus, & semper de illius emendatione sperandum, ut nunq̃ ante mortem sit incorrigibilis censendus: quia semper ante mortem ab hæresi resipiscere potest. Non ita ego sentio: quia (ut dixi) non ideo quis censendus est incorrigibilis: quia corrigi non potest: sed quia legitime admonitus corrigi non uult. Qualis autem sit cẽsenda legitima admonitio, ut si illam hæreticus contempserit, merito dicatur incorrigibilis, id nunc à me tractandum est. Abbas in cap. cum non ab homine. de iudicijs. refert s. iam dñi Antonij dicentis trinam admonitionem debere necessario pręcedere, ut quis dicatur incorrigibilis. Cuius sñiam quamuis in alijs ad hanc rem pertinentibus Abbas rejiciat, hac tamẽ parte illam libenter amplectitur. Sed hæc illorũ sñia licet in alijs criminibus uera sit, in crimine tñ hæresis uerũ non habet iudicium. Nam beatus Paulus censet duas admonitiones esse satis, ut hęreticus merito cẽseri possit incorrigibilis, & ideo post duas admonitiones iubet ab ulteriori admonitione cessare, qp-

Titū 3. pe ꝙ non sperarit ullam à tali hæretico emendationem. Hæreticum hominem (inquit ille) post unam, & scdam correctionem deuita, sciēs quia subuersus est, qui hmōi est, & delinquit, cum sit proprio iudicio condemnatus. Duas uoluit adhiberi admonitiones, ut per illas periculum fieret de hæretici emendatione, quibus peractis, si ille emendari neglexerit, iubet ab illius admonitione, & colloquio abstinere, & hoc est quod dixit, deuita. Causa aūt cur sit deuitandus, est illius incorrigibilitas immedicabilis, & hāc expressit Paulus aliȷs uerbis sic inqēns: Sciens quia subuersus est, qui hmōi est. Subuersum dixit incorrigibilem, & de cuius emendatione nulla merito hr̄ spes. Quod autem præfata Pauli uerba sint de in-
Theo. corrigibili hæretico intelligenda, testat̃ Theophilactus,
1.Ti.3. qui illa uerba interpretans ait: Quo pacto alibi dixit, ne forte illos Deus ad pn̄iam adducat? Ibi quidem facit de his mentionem, qui emendationis spē aliꝗ præferunt: hic uero incorrigibilē dicit, & undequaq; adeo plane distortum, & tam uariȷs, & multiplicibus modis implicitum, ut sese nequeat his explicare: sed per se sit condemnationi adiudicatus.i. qui nullam habeat sui erroris excusationem, quippe cum nec illud possit prætendere sese à nemine fuisse admonitum, uel ad ueritatem instructum. Qui & admonitus sit, & optime institutus. Quo fit, ut sit per se condemnatus, qui nihil habeat, quo sua errata excuset. Hæc Theophilactus. Ecce uide iuxta Pauli sn̄iam, hæreticum hominem, qui primam, & scdam admonitionem contemnit esse censendum incorrigibilē, & ꝑpea non oportere illum iterꝝ admonere. Forte ali-
Mat. 18 quis mihi obȷciet, dicēs Xp̄m saluatorem nr̄m trinam saltē monitionem præcepisse, qui frēm in nos peccantē ꝑcepit ter admoneri, anteꝗ; haberet̃ tanꝗ; Ethnicus, & publicanus. Potest ad hoc facile responderi, ꝙ saluator nr̄ loquitur non de publica, & iudiciaria correctione: sed de secreta, & fraterna, quæ illam iudiciariam præcedit. Admonitio aūt illa, quæ hæretico adhibet̃, de qua

modo loquimur non est secreta, neque fraterna: sed iudiciaria dicenda: qm̄ ex mandato iudicis, aut per eum facienda, ut ipse ex bina admonitione possit iudicare, an ille sit corrigibilis, an non. Et inde colligitur, ut trina illa admonitio non sit hæretico exhibenda: sed satis esse, ut iuxta Pauli sn̄iam bis admoneatur, & sic admonitus, si emendari noluerit, incorrigibilis censeatur. Hæ tn̄ duæ admonitiones non sunt nimis celeriter una post alterā sine interuallo adhibendę: quia tunc non duę: sed potius una censeri deberet. Siquis mihi obijciat cap. ad abolendam. De hæreticis, ubi Papa præcepit, ut hæreticus, qui postquam in errore fuerit deprehensus, non confestim abiurauerit hæresim suā, tradatur ptāti scl'ari ab illa puniendus, ex quo vr̄ sequi non esse necessariam ulteriorē admonitionem: Rn̄deo, q̄ ille dicendus est confestim renūciare, qui post primam aut sc̄dam admonitionem renunciat. Interualla siquidem tp̄is, & spatia qn̄ nō sunt punctualr̄ præfixa, non sunt tā stricte accipienda in materia morali, sicut in logica, aut philosophia. Deinde cōsuetudo quæ est optima legum interpres, docet nos uerba illa sic esse intelligenda. Nam semper eccl'ia consueuit aliquem hæreticis præfigere terminum, nec tn̄ breuem, infra quem si resipuerint, recipiet illos ad gremiū suum tanq̄ benigna mr̄. Quo tp̄e transacto claudit illa ianuam, sicut fatuis uirginibus, quæ intempestiue ad nuptiarum celebritatem uenerant, dn̄m clausisse historia Euangelica refert. Neque huius laudabilis Eccl'iasticæ cōsuetudinis recens est initium: sed antiquissimum esse cōstat, quippe quod ante mille annos obseruatum esse scitur. Nam cum olim Nestorius nouam quandam aduersus catholicam fidem confingeret hæresim, negans beatam uirginem Mariam esse Dei mr̄em dicendam, Celestinus Papa, qui tunc ur̄i præerat ecclesiæ epistolam ad illum misit: qua illum de errore arguebat, deditq; illi decem dierꝫ spatium, quo sibi bn̄ consulere posset. Etsi intra illud tp̄s nollet ueram atque catholicam recipere fi- mat. 25

dem, intelligeret se Epatu, & cũione fidelium priuãdũ. De hac re testimonium præbet liberatus Diaconus, qui fuit tpibus Silberij, & Vigilij Pontificũ in quodam opere, quod appellauit Breuiarium Nestorianorũ, & Eutychianorũ, cap. 5. sic inquiens: Celestinus uero Papa misit increpationis epl'am cum exhortatione, & uituperatione, quia errare non debuerit ab eius ordinatione. Et est eius principiũ, aliquãtis diebus uitæ nr̃æ, tribuẽs ei decẽ dierũ spatiũ, hoc est, à prima die acceptionis ipsius epl'ę, usq; in ultimam diem, ut si minime Nestorius emendaret expositiones suas & reuocaret ad ecclesiam, qui pp Xp̃m, qui est caput eius ab eo fuerãt expulsi, cognoscere se ab eius collegio & oĩum sctõrũ Epõrũ collegio esse separatum, insinuans ei dedisse uicẽ suam in concilio per epl'am suam, cuius principium est: Tristitia nr̃ę, sanctitatis ur̃ę lr̃ę, qua Cyrillum admonuit, ut si per illos decẽ dies doctrinam suam minime Nestorius emẽdaret, disponeret eũ a cõi cõione Epõrũ, uel Coepõrũ remouẽdũ, & prouidendum illi ecclesiæ. Hactenus Liberatus Diaconus. Et huius dilationis à Celestino Papa Nestorio ad misericordiã concessa, meminit epl'a à cõcilio Ephesino ad eũdem Nestorium missa, in qua post uerba monitoria hæc adduntur. Quòd si hoc religio tua facere distulerit, iuxta dilationem lr̃is præfinitam sanctissimi, & reuerendissimi consacerdotis nr̃i Romanæ præsulis ecclesiæ Celestini, scias te nullam sortem hr̃e nobiscum, nec locum aut colloquium cum Dei sacerdotibus, & Epis obtinere. Hæc in epistola concilij Ephesini. Hanc ẽt cõsuetudinem post aliquot secula seruauit Bñdictus Papa huius nominis scd̃s cum Machario Antiocheno Epo hæretico, concedens illi quadraginta dierũ spatium ad resipiscentiam. Hoc autem ita factum esse cõstat ex actis septimæ synodi, quorũ pars aliqua refertur in cap. conuenientibus. 1. q. 7. in quo inter alia, hæc inseruntur uerba. Item Petrus Apochrysarius Papæ dixit: Romæ exulatus est Macharius hæreticus à sancta sexta syno-

Liberatus diaconus,

Cõcil. Ephes.

Septĩa Syno.

do, & quadraginta dierum inducias dedit ille pr nr Bndictus Papa, & quotidie mittebat ad eum Bonifaciū consiliarium suum, & instruebat eum cōmonitorijs uerbis ex diuina scriptura: sed nullatenus uoluit emēdari. Hoc autem faciebat, ut eum reciperet in ordine suo. Hæc ex septima synodo: In quibus uerbis id potissimum annotandum est, quod Machario iam per synodum de hæresi dānato, datæ sunt ad resipiscentiam quadraginta dierum induciæ. Ex quibus uerbis apertissime conuincitur, longe aliud esse damnare aliquem ut hæreticum, & aliud dānare illum, ut incorrigibilem. Non ergo omnis, qui hæreticus est, censebitur incorrigibilis: nisi postquam constiterit illum esse hæreticum, fuerit insuper sufficienter admonitus. Deinde concilium Constantiense hoc idem obseruare decreuit cum Hieronymus de Praga, quem (ut ex uigesima prima eiusdem concilij sessione constat) multis diebus in carcere detentum expectauit cōcilium, ut pristini erroris pnīa ductus, resipisceret à laqueis diaboli, à quibus captiuus tenebatur. Postquam igitur hæretico datū fuerit aliquod, uel mediocre induciarum tps, hæreticorum inquisitores, & iudices omnem, quam potuerint intra illud tps debent adhibere diligentiam, ut hæreticus ab errore suo discedat. Nūc ipsimet illum blande admoneāt, nunc alios uiros doctos, & pios ad illum mittant, qui illum doceant quantum à catholica fide aberret, testimonijs sacræ scripturæ, aut eccl'iæ definitione, aut alijs uijs, quibus hæreses reuincendas esse supra docuimus, illum conuincant. Hanc esse, & semper fuisse eccl'iæ sniam, testimonijs sctōrum doctorum oñdant. Si hæreticus adeo in suo errore fuerit induratus, ut intra tps præfixum sufficienter admonitus hæresim deserere noluerit, tunc merito incorrigibilis censeri poterit, & uelut talis puniri. Etsi post elapsum tps illi præfixum, & post adhibitam in illo tpe omnem debitum admonitionem de errore uerræ pœnitens resipuerit, saluabitur anima eius, punietur tñ uelut incorrigibilis, & ad ueniam, & indulgentiam nō reci

pietur, ita ut per illam conuersionem & pniam, pœnam mortis euadat, præsertim si iam per sniám damnatus esset. Nam alioqui si ante damnationem, quamuis post terminum præfixum, resipiscat (ut supra lib. 1. docuim⁹) perpetuo carcere includetur, prout fieri mandať in cap. excōicamus. paragr. siqui aūt: de hæreticis. Si uero post damnationem redire uoluerit, iam non recipietur. Quia etsi tunc pœniteat, non tñ amore ueritatis: sed odio pœnæ id facere vř. Neq; talis suspicio iudicanda est longe à Christiana pietate abesse, imò potius econtrario diuinæ uoluntati simillima. Nam eodem modo Deus pctōres iudicat, qui si in tempore uitæ illis ad pœnitentiam dato pœnitere uoluerint. ueniam à Deo impetrant, quā præsentis uitæ tempore transacto, etiam si cum lachrymis, & gemitibus petant, nunquam tamen obtinebūt.
Sap. 5. Damnati siquidem in inferno (ut liber sapientiæ testať) se male egisse dolent, & pp peccata quæ olim in hoc mundo uiuentes cōmiserunt, pœnitētiam agunt, quę tamen illis ad salutem nequaq; prodest. Quia non amore uirtutis, & iustitiæ: sed odio pœnæ, q̄ sustinent, se peccasse dolent. Esto ēt, ut amore iustitiæ pœniteret illos pteritorꝝ malorꝝ, nihil à Deo talis pnía impetraret, ob hoc solum: quia extra tps à Deo ad pœnitentiam, & ueniam
Ioā. 9. datum, facta fuisset. Venit enim nox (ait saluator noster) in qua nemo operari potest. Quo loco iuxta Augustini interpretationem saluator noster noctem appellauit tēpus post hanc uitam, in quo nemo potest operari, hoc est, mereri, siue ad uitam, siue ad mortem perpetuā: sed quare mereri non possunt? Non'ne habent plenam Arbitrij libertatem? Habēt utiq;. Quid igitur abstat ne gloriam, aut pœnam mereri possint? Certe, ut multis non infimæ authoritatis doctoribus placet, solus status obstat: qa uidelicet í eo sunt statu, in quo Deus decreuit nullam, aut gloriam, aut pœnam illos posse mereri, quantū libet bene aut male agant. Ad hanc imitationem ecclesia facit, cum tps ad pn am hæreticis statuit, intra quod
si ab

ſi ab hæreſi receſſerint, eos recepit, & ueniã illis tribuit. Tempus aũt ad pœnam mortis euitandam ab eccl'ia cõ ceſſum, ut libro primo diximus, eſt totum tp̃s ante ſn̄iæ prolationem: quia toto illo tp̃e ſi redierint, etiã ſi poſtquam fuerint per teſtes conuicti ueniant, pœnã mortis euadent. Hoc autem tp̃e peracto, etiam ſi pœnitere ſe dicant, non recipit illos ad ueniam: quia tunc non amore iuſtitiæ: ſed odio pœnæ illos pœnitere præſumit, & iõ illos incorrigibiles cenſet, & uelut tales poteſtati ſeculari tradet, ut ab illa debita animaduerſione puniãtur. Ad eundem modum dicitur hæreticus incorrigibilis ille, q̃ hæreſim, quam ſciebat ab eccleſia damnatã tutatus eſt, & in illa uſque ad mortem perſeuerauit: qm̃ eccleſiæ diffinitio, quam optime ſciebat, ſatis erat illi pro bina, & trina admonitione. Cũ igitur eccleſiæ admonitionẽ audire noluit: ſed illa contempta uſque ad mortem in hæreſi perſeuerauit, merito incorrigibilis iudicatur, & eiſdem pœnis, ſi poſt mortem de illius hæreſi conſtiterit, plectetur quibus uiuens, & incorrigibilis manens plecteretur, ut habetur in cap. Accuſatus, parag. in eo. de hær. lib. 6. Ob eandem cãm cenſetur incorrigibilis hæreticus, is qui accuſatus de hæreſi negauit delictum ſuum toto tp̃e, quod illi, ſi fuiſſet confeſſus, datum erat ad ueniam. Cum autem uidet ſe per teſtes conuictum, tranſacto tẽpore illo ad ueniam dato, fatetur crimen ſuum, & dicit ſe pœnitere. Hic talis exiſtimatur incorrigibilis: quia & ſi pœnitere ſe dicat, non eſt credendus, quòd zelo fidei, & odio hæreſis hoc dicat: ſed timore pœnæ, quam uehementer abhorret. Verùm & ſi hic talis merito cenſeatur incorrigibilis, eccleſia tñ illum mitius tractare decreuit, quàm ſi uſque ad finem pertinax in hæreſi manſiſſet. Nã hunc, qui poſtquam per teſtes conuictus eſt, ante ſn̄iæ prolationem reſipiſcit, & ad eccleſiæ cõionem redire uult, eccleſia iubet perpetuo carcere ad agendam cõdignam pn̄iam detrudere: ut hr̃ in cap. pen. de hæret. paragr. ſiqui autem. Nec tñ ꝓpea quòd iam uelut incorrigi

bilis aliquis damnatus est, debēt inquisitores hæreticorum ab illius admonitione cessare: sed ulteriorē adhuc oportet eos adhibere diligentiam, ut illum ab errore ad ueram fidem reuocent, & sic aīam illius à gehennæ incēdijs, si potuerint, saluent, quamuis corpus à morte iā eripere non ualeant. Et hic iam tertius est finis, ad quē ultima dirigitur admonitio. Plurima sunt tentāda remedia ut uel animam a' dæmonis ptāte eripiant. Si Machariū hæreticum Papa Benedictus per xl. dierum spatium (ut dictum est supra quotidie monebat, ut illum in ordine epātus reciperet, multo instantius, & importunius id faciendum est, ut aīam illius a' potestate dæmonis ereptā Christus inter choros angelorꝝ illam recipiat. Sæpe illum inquisitores admoneant, & si ipsi in exhortationibus suis non profecerint, tunc alios uiros doctos, & uerè pios, & honestos adhibeant, qui illum admoneant. Et quamuis isti nihil aduersus hæreticum præualuerint, non tñ dedignentur alios iterꝝ adhibere: qm̄ nō omnia possumus omnes. Multi siquidem ad uerba Pauli conuersi sunt ad fidem catholicā, qui forte per uerba Petri, & aliorꝝ apostolorꝝ non fuissent conuersi. Multi etiam in prædicatione Petri egerūt pnīam, & baptizati sunt, qui forte alijs Apostolis prędicantibus pnīam minime egissent. Nō enim oēs per eundem uerbi ministrū deus ad se trahere decreuit: sed quosdam per Petrum, alios per Ioānem, alios per Bernardum, alios per Frācifcum,
1. co. 12 alios per Dominicum. Diuisiones gratiarꝝ sunt (ait Paulus) idem autem spiritus, & diuisiones ministrationum sunt, idem aūt Dominus, & diuisiones operationū sunt, idem uero Deus, qui operat̄ omnia in omnibus. Et postquam uaria gratiarꝝ genera enumerauit Paulus statim subiungit: Hæc autem omnia operatur unus, atque idē spiritus, diuidens singulis prout uult. Si Deus ꝓut uult, singulis dona sua diuidit, non ergo omnia omnibus cōcedit: non igitur mirum si Petro dederit gratiam, ut possit conuertere Franciscum & hanc non dederit Ioanni.

Deinde si per uiros doctos hæreticus homo sniam suā recātare contēnit,uiræ aliquē pium uitę sanctitate claræ, quis idiotā illi offerre procurent. Qm̄ fieri est possibile,ut uox sancti hominis simplicis & idiotæ potētior sit ad hæreticum cōfundendum,quàm mille argumētatio nes uiroræ doctoræ.Infirma enim huius mūdi(ut ait Paulus)elegit Deus ut fortia quæcq; confundat. Vt supbiā Pharaonis deijceret Deus, & duritiam frangeret, non magnas,& feras elegit bestias, sed minutissima animalia,uidelicet muscas cynifex,locustas.Sępe etiam Deus potentiores uult esse simplicis alicuius hominis, & idiotæ uoces,quàm omnium uiroræ doctoræ syllogismos et enthymemata, ne fides nostra uideatur esse in sapiētia hominum, sed (ut ait Paulus) in uirtute Dei. Pro hac re est apertissimum, & relatu dignissimum exēplum, qd' narratur lib.10.Historiæ ecclesiasticæ.c.3.Et quo maior uerbis adhibeatur fides uerba, quæ eadem historia refert,hic inserere decreui,sic enim de gestis in cōcilio Nicæno referens ait: Quantam uero uirtutem habeat fidei simplicitas,etiam ex his, quæ inibi gesta referuntur agnoscimus.Etenim cum pro studio religiosi Imperatoris,ex omni terra sacerdotes Dei coissent, opinione cōmoti philosophi quoque,& dialectici ualde nobiles,et opinatissimi conuenerunt.In quibus quidam insignis in arte dialectica,per dies singulos, conflictus summi certaminis cum epis nostris uiris adæque in dialectica nō improbabiliter eruditis mouebat,& fiebat ingens spectaculum, conuenientibus ad audiendum doctis,& literatis uiris. Nec tamen ullo genere philosophus cōcludi à quoquam poterat,aut constringi. Tanta enim dicendi arte obiectis quæstionibus occurrebat,ut ubi maxime putaretur adstrictus,uelut anguis lubricus laberetur: sed ut ostēderet Deus: quia non in sermone regnū Dei: sed in uirtute consistit,quidā ex confessoribus simplicissimæ naturæ uir, & nihil aliud sciens: nisi Iesum Christum,& hunc crucifixum, inter cæteros auditores

1. cor. 1 Exo.8. Col.2. Hist. Eccles.

episcopos aderat. Qui cum uidisset philosophum insul tantem nostris, & callida se disputationis arte iactantē, poscit ab omnibus locum, uelle se paucis cum philosopho sermocinari. Tum uero nostri, qui simplicitatem il lius uiri, & imperitiam de sermone dūtaxat nossent, pa uere, & uelut pudorem quēdam pati, ne forte apud callidos homines risui efficeretur sancta simplicitas. Perstitit autem senior, & hinc mouit sermonis exordium. In nomine, inquit, Iesu Christi Philosophe audi, quæ uera sunt. Deus unus est, qui fecit cœlum, & terram, quíque homini, quem de limo terræ formauerat, spiritū dedit: uniuersa, quæ uidentur, & quæ non uident uirtute uerbi sui creauit, & Spiritus sui sanctificatione firmauit. Hoc uerbum, ac sapientia, quem nos filium dicimus, humanos miseratus errores ex Virgine nascitur, & per passionem mortis à perpetua nos morte liberauit, ac resurrectione sua æternam nobis contulit uitam. Quem & expectamus iudicem omnium, quæ gerimus, esse uenturum. Credis hoc ita esse Philosophe? At ille uelut si nunquam ullum sermonem contradicēdi didicisset, ita obstupefactus uirtute dictorum, mutus ad omnia hoc solum potuit respondere, ita sibi uideri, neque aliud uerū esse, quàm quod dixerat. Tum senior, si hæc (inquit) ita esse credis, surge, & sequere me ad templum, & huius fidei signaculum suscipe. Et Philosophus conuersus ad discipulos suos, uel ad eos, qui audiendi gratia conuenerat. Audite (inquit) ò eruditi uiri. Donec uerbis mecum gesta res est, uerba uerbis opposui, & quæ dicebantur, dicendi arte subuerti: ubi uero pro uerbis uirtus processit ex ore dicentis, non potuerunt resistere uerba uirtuti, nec homo aduersari potuit Deo. Et ideo siqs uestrum potuit in his, quæ dicta sunt, sentire, quæ sensi, credat Christo, & sequatur hunc senem, in quo locutus est Deus. Ita Philosophus christianus effectus, tandem se gratulatus est uictum. Hactenus Historia ecclesiastica. Ex quibus apertissime constat sæpe Christianā

ſimplicitatem potentiorem eſſe ad hæreticorꝝ duritiam frangendam,quàm mille uirorꝝ doctorꝝ argutiæ. Quo fit,ut non ſatis ſit inquiſitoribus hæreticorꝝ: ſi ad conuertendum aliquem hęreticum,unum aut alterꝝ uirꝝ doctum adhibuerint: ſed oportet,ut plures, & doctiores, quos nouerint illi adhibeant,neque hoc ſatis eſt,ut con ſummate ſuum exequantur officium: ſed opus eſt, ut uiros ſanctitate excellentes quamuis idiotas,ſi illos agnoſcunt,illi offerant. Qm̄(ut diximus)fieri eſt poſſibile, ut Deus per merita uiri ſancti & ſimplicis conuertat hæreticum,quem uiri docti ſuis argumentationibus conuertere non potuerunt. Admonere tn̄ lectorem decreui,ne putet me exiſtimare hanc tam exactam, & tam prolixam admonitionem eſſe ſic neceſſariam ante hęretici cō demnationem,ut niſi illa præcedente merito hæreticus damnari non poſſit,& ſeculari ptāti tradi. Nam(ut ſæpe iam me dixiſſe memini)ſi ſemel,& iterum legitime fuerit admonitus; & ille monitioni non obedierit,ſatis eſt, ut ab inquiſitoribus damnari poſſit, & ſeculari tradi po teſtati,ut patet per capitulum,Ad abolendam. de hęreticis. Sed hanc tam prolixam, & tam exactā admonitionem dico eſſe neceſſariam,ut ſaltem hæretici anima, ſi reſipuerit,ſaluetur,corpore illius ad mortem dānato. Forte hæreticorum inquiſitores expoſtulabunt me, qđ rem nimium difficilem laboriſq́; plenam illis imponere uelim. Quibus ego reſpondeo multo maiorem multoq́; acerbiorem eſſe laborem,quem hæreticus pp̄ hæreſim, & illi propter officium negligēter adminiſtratum, in inferno ſuſtinebunt. Multa ſunt toleranda,ut uel unam animam ex inferni faucibus liberet paſtor,& rector. Filius Dei,ut nos à dæmonis eriperet poteſtate, carnem noſtram cum omnibus ferè illius miſerijs aſſumere, & mortem in illa pati dignatus eſt. Non eſt igitur æquum, ut inquiſitores,& Epiſcopi,quibus hoc incumbit negotium,pro hæretici anima recuperanda præfatos admonitionum labores ſubire recuſent, pro qua Chriſtus fi-

lius Dei mortem subire non recusauit.

Quod relapsus hæreticus merito censetur incorrigibilis, & quis sit dicendus relapsus. Cap. 2.

Quia ecclesia hæreticos, qui relapsi appellantur, tanquam incorrigibiles punit, ideo necessarium fore existimaui, hic perscrutari quis dicatur relapsus. Bifariam cōtigere potest, ut aliquis dicatur relapsus. Nam quidam est aperte relapsus. Alter autem non aperte, & manifeste est relapsus: sed propter iuris præsumptionem, quæ talis, ac tanta est, ut contra illam nulla probatio admittatur, relapsus censetur. Vt quis manifeste relapsus dicatur, duo sunt necessaria. Primum est, ut semel in aliquam hæresim fuerit lapsus, & de illa accusatus, & pp illā dānatus, & post illam damnationem, hæresim in iudicio abiurauerit. Scdm est, ut post hmōi abiurationem, iterū in hæresim labatur. Quæ duo, si alicui conuenerint, tūc is manifeste relapsus dicetur, & erit. Si alterū hoꝝ desit, quamuis forte possit dici relapsus: sed non aperte, et manifeste relapsus. Sunt adhuc alij (ut diximus) qui & si nō sint manifeste relapsi, nec de ipso relapsu aperte cōuicti, quadam tñ iuris præsumptione censentur relapsi. Hi aūt dupliciter contingunt. Nam qui de hæresi tam uehemētem dedit suspitionem, ut purgatione canonica indignerit, quamuis non fuerit de crimine conuictus, si post abiuratam hæresim, iterum in hæresim labi contingat, hic iuris præsumptione censetur relapsus, ut patet in capit. Accusatus paragrapho. 1. de hæreticis. libro. 6. Illum. n. qui uehementem dedit de hæresi suspitionem, Ius Canonicum fingit fuisse lapsum, ut si postea in hæresim reciderit, merito possit dici relapsus. Hæc aūt de uehemēter suspecto intelligenda sunt: qm̄ qui modicam, & leuem de hæresi suspitionem præbuit, quamuis postea in hæresim labatur, non dicetur relapsus. Punitur tñ grauius, quam si absque nulla præcedente suspitione, tunc primo in hæresim laberetur, hæc habentur in præfato cap. Accusatus. Nec refert, an in eandem reciderit hęresim, an in aliā:

quoniam qui abiurauit hæresim simpliciter, hoc est non exprimens hanc, aut illam: sed hęresim absolute, aut qui abiurauit hæresim generaliter, hoc est, omnem hæresim, si postea in hęresim quamuis non eandem lapsus fuerit, merito relapsus iudicatur ut expresse habetur in eodem cap. Accusatus paragr. Eũ uero. Difficultas tñ nõ parua hic oritur de illo qui contricte, & cõtracte abiurauit, ita ut solam de qua accusatus, aut uehementer suspectus fuerat, hæresim abiurauit: si postea non in eandem: sed in aliam hæresim fuerit lapsus, an talis sit dicendus relapsus. Glossa in illo eodem paragrapho in uerbo, simpliciter, dicit se credere talem non esse dicẽdum relapsum. Et illius sententiæ ego etiam subscribo, & in illam manibus (ut dicitur) & pedibus eo: qm̃ si Papa uoluisset hũc talem pro relapso haberi, non fuisset cum illa modificatione, & uerborꝝ restrictione loquutus: sed absolute dixisset eum, qui semel hęresim quomodolibet abiurasset, si postea in hæresim laberetur esse dicendum relapsum. At cum dicat eum esse dicendum relapsum, qui hęresim simpliciter, uel gñaliter abiurauit, & postea in eandem, aut aliam hæresim incidit, eo ipso uisus est à nomine relapsi excludere illum, qui postquam unam singularẽ hæresim abiurauit, in aliam lapsus est. Sed ex hac difficultate alia uia inquisitores hæreticoꝝ, prudenter quidem, se liberant, quia hæreticum semel deprehensum, non eam solum, de qua accusatus, aut uehementer suspectus est: sed omnem hæresim abiurare compellunt. An autẽ hoc iuste fiat, supra lib. 1. cap. 25. disputauimus. Alio modo dicitur aliquis ex iuris fictione relapsus, cũ uidelicet post abiuratam hæresim acceptat, deducit, uisitat, siue associat, aut dona, uel munera hæreticis donat, uel mittit, seu fauorem illis impendit: qui excusari non possit. In hoc enim casu ius præsumit istum, qui aliàs in hęresim lapsus fuerat, ideo aliquod horꝝ, quæ nunc diximus, facere: qa priorem, quam abiurauit hęresim iterum approbat. Sed hęc de illo intelligenda sunt, de cuius priori lapsu semel

constitit,siue hoc ante abiurationem,siue post illam cõstiterit. Nam de illo solo loquitur textus in eodem cap. Accusatus,paragrapho ille quoque. Sed circa dicta in illo paragrapho duo mihi oriuntur dubia,quę non paruam vnr hře difficultatem.Primum est,an is,qui ob solam uehemētem de hęresi suspicionem,omnem hęresim abiurauit,si post istam abiurationem hęreticos recepit, aut munera misit,aut aliquod illorꝫ quę in illo paragrapho enumerantur,fecit: sit dicendus relapsus. Et forte alicui uidebitur,quod sic: quia post abiurationem gñalem hęresis,iterꝫ in uehementem incidit hęresis suspicionē,hęreticos recipiendo,aut munera illis dando,uel mittendo. Ego uero duplici motus ratione contrarium dicendum esse puto. Prima,quia nullus est textus, quo dictum illud probari possit,imò si per coniecturas hic agere licet ex textu illius paragrapho magis coniicere licet hunc talem, de quo nunc disputamus,non esse dicendũ relapsum: qm̄ si illum Papa iudicasset esse dicendum relapsum,non addidisset uerba illa, per quę manifeste ab illa regula generali illum excepit:sed generali uoce fuisset loquutus.Dicens autem de cuius lapsu in hęresim ante abiurationem constiterat,uel nunc constat,aperte satis expressit illum,de cuius lapsu nunquam constitit, nō esse dicendum relapsum. Scda ratio est: quia omnis, q scdm iura iudicatur relapsus,oportet,ut saltem semel sit aperte,& manifeste lapsus in hęresim, & de illa conuictus.Et ita pp unum apertũ lapsum, & alium ex iuris fictione,aut pręsumptione,merito iudicabitur relapsus: sicut patet in duobus casibus,de quibus loquitur cap.Accusatus paragrapho primo. & paragrapho ille quoqꝫ. Vbi autem sola fuit suspicio,etiam si semel,& iterum uehementem prębuerit de hęresi suspicionem,mea sententia non dicetur relapsus: quia suspicio,quę ex lege, & iure non oritur,id est,quam iura non approbant, & cōfirmant,nunqnam erit sufficiens,ut recte per illam qs possit damnari. Cum ergo nulla sit lex, quæ iubeat suspica

ri illum, qui propter solam suspicionem hæresim abiurauit, si postea hæreticos receperit, aut munera illis dederit, in fauorem hæresis hoc fecisse: conuincitur ut propter hoc non sit censendus relapsus: sed purgatio canonica est illi iniungenda, & grauius meo iudicio puniri debet propter secundam, quam præbuit suspicionē, quàm punitus fuit cum primam dedit. Secundum dubium & quidem multo mea sententia difficilius, est de illo cuius lapsus in hæresim, siue ante abiurationem, siue post, fuit manifestus, & notorius, & postea recepit hæreticos, aut illis dedit munera: sed tales hæretici, quibus munera dedit, non sunt suspecti de hæresi illa, in quam iste, q mu nera dat, fuit lapsus, imò constat tales hæreticos longissime ab illa hæresi distare, an qui huiusmodi hæreticis munera dedit, postquam ipse hæresim abiurauit, sit dicendus relapsus per textum illius, paragrapho ille quoque. Et uidetur quòd non: quia qñ aliquid lege sancitur propter aliquam rationem in ipsa lege expressam, q̄ legislatorem, ut sic statueret, mouit, si res talis occurrat, cui ratio legis nullo modo possit aptari, credendum est illam talem sub lege non comprehendi. Quia lex (ut ait Panormitanus in capit. finali de rescriptis, non est aliud, quàm ratio ipsius legis. Ratio autem quam textus ille affert, ut qui post abiurationē hæresis receperit hęreticos, aut uisitauerit, aut munera illis dederit, uel miserit, sit dicendus relapsus, est quia (ut dicit) illum ex approbati à se prius erroris consequentia non est dubium illud fecisse. Hæc ratio cum ex sola suspicione, aut præsumptione procedat, & non ex facti euidentia, circa illum solū uim suam hr̄e uidetur, qui post abiuratam hæresim cōmunicauit hæretico fauenti eidem hæresi, in quam illum lapsum fuisse constitit, aut saltem communicauit hæretico fauenti alteri hæresi, quæ nimiam habet connexionē cum illa, in qua ille prius lapsus fuerat. Tunc enim ex tali cōmunicatione cum hæretico, merito præsumi debet, illum ad eandem, quam prius abiurauerat hæresim

rediſſe: quia hæreticum illum defendentem recipit, uiſitat, aut munera illi donat, uel mittit. Si tamen is, qui hæresim abiurauit, cõmunicat hæretico, de quo conſtat aliam ualde diuerſam hæreſim tueri, & non eandem, quã ille alius abiurauit, non uideo quõ ex hmõi conuerſatione ſuſpicari liceat iſtum ad eandem hæreſim rediſſe: cũ conſtet illum talem, cum quo conuerſatur illi hęreſi apte contradicere, de qua iſte fuit olim conuictus. Forſitã hic aliquis mihi reſpondebit, quòd quamuis non oporteat ex tali conuerſatione ſuſpicari iſtum ad eandem hęresim rediſſe, quam prius tenuerat, & poſtea abiurauerat, bene tñ pręſumere oportet iſtum in aliam hæreſim incidiſſe, & hoc ſatis eſſe, ut merito relapſus dicatur. Cõtra hanc tñ rñſionem ipſemet textus agere uidetur: quia rõ quare textus dicit iſtum, q poſt hæreſis abiurationem hęreticis cõmunicauit eſſe dicendum relapſum, eſt: quia pręſumitur ad pręfatum errorem rediſſe. Ex quibus uerbis colligere oportet illum, qui non dedit ſuſpicionem rediſſe ad priſtinum errorem, non eſſe dicendum relapſum. Nec obſtat, qđ dicitur in par. Eũ uero. illum qui generaliter hęreſim abiurauit, ſi poſt ea in illam, aut aliã hęreſim labatur, eſſe dicendum relapſum: quia textus ille non loquitur de illo, qui ex iuris fictione, aut pręſumptione dicitur relapſus: ſed de illo. qui eſt aperte, & manifeſte, & ſine ulla fictione relapſus. Et certe, q ſemel de hæreſi eſt conuictus, ſi poſt abiurationem hæreſis generalem, in illam aut aliam hæreſim aperte lapſus fuerit, dicetur relapſus. Qui nõ eſt bis de hæreſi conuictus: ſed ex iuris fictione dicitur relapſus, ut iuris fictio ſit aduerſus illum ualida oportet, ut in eandem recidat hæreſim, de qua prius ſuſpicionem dederat uehementem. Nam de hoc ita docet textus expreſſe in capite, accuſatus. paragr. primo. Et ut mea clarius pateat ſnĩa, uerba textus in medium proponere decreui. Accuſatus, inquit, de hæreſi, uel ſuſpectus, contra quem de hoc crimine magna, & uehemens ſuſpitio orta erat, ſi hæreſim in iudicio ab-

iurauit,& postea cōmittit in ipsa, cēseri debet quadam iuris fictione relapsus. Hæc ibi. In quibus uerbis id annotandum est, quod ait: Et postea cōmittit in ipsa. Ex quibus uerbis satis aperte colligitur illum, qui post abiurationem cōmittit in alia hæresi,& non in illa, de qua prius uehementem dederat suspitionem, non esse dicēdum relapsum. Et iuxta hunc modum, ego censeo intelligenda esse uerba quæ habentur in paragra. ille quoq;. Nam sicut in casu, qui ponitur in parag. 1. præcedit uehemens suspitio,& postea sequitur apta cōmissio: ita econtrario in casu, de quo loquitur. paragr. ille quoq;. præcedit aperta cōmissio, & postea sequitur uehemens suspitio. Sicut ergo in casu primo, ut quis dicat relapsus, oportet, ut cōmittat in illa hæresi, de qua prius fuerat uehementer suspectus: ita etiam in casu secundo, ut dicatur relapsus, oportebit ut de eadem hæresi sit uehemēter suspectus, de qua prius fuerat aperte conuictus. Et quidē, ut sic fiat, ratio ipsa suadet: qm̄ non est æquum ut paris omnino sint conditionis in iudicio, is qui de hæresi bis fuit aperte conuictus,& ille, qui semel tm̄ fuit conuictus,& iterum uehementer de hæresi suspectus. Per hoc enim mea snīa distinguuntur, quod is, qui bis de hæresi fuit aperte conuictus, siue secundo in eandem reciderit hęresim, siue in aliam dicetur relapsus, pręsertim si postquam fuit primo de hæresi conuictus, omnem hæresim generaliter abiurauit. Qui uero semel tm̄ fuit de hæresi conuictus,& iterū uehementer suspectus, siue præcedat aperta cōmissio,& postea uehemens suspicio, siue econtrario, non dicetur relapsus: nisi ad eandem redierit hæresim, de qua prius fuerat conuictus, uel uehementer suspectus. Et ego quidem ita dicendum esse censeo: nisi aliquod sit ecclesię decretum, quod huic meæ snīæ aperte repugnet. Nam si de ecclesiæ decreto, quod huic meę snīæ aperte contradicat, utcunq; constiterit, statim hāc meam snīam pro recantata haberi peto. Qm̄ ecclesiæ definitionem tanti facio ut in nulla re, uel latum pilum

ab illa discedere uelim. Potest adhuc alio modo aliqs dici relapsus pp uehementem suspicionem,ut puta,si primum de hæresi conuictus hæresim omnem abiurasset, & perpetuo carceri mancipatus fuisset,prout fieri mandatur in cap,Excõmunicamus.paragraph.si qui autem. de hæret. & inde ex carcere exijsset. Is certe dicetur merito relapsus: quia de primo lapsu fuit conuictus, & de secundo dedit uehementem suspicionem per hoc solũ, ꝙ exijt à carcere. Nam ob hoc solum merito suspicari possumus,illum non uere pœnituisse, ꝙ pniam iniunctã adimplere contempsit,& inde euenit,ut merito suspicemur illum ad pristinum redijsse errorem. Et huic sniæ fauet Abbas,qui in cap.cum non ab homine. de iudicijs, pertractans, qui sit dicendus incorrigibilis inter alios, quos ibidem sub hoc nomine recenset, illum etiam,qui impositam pniam peragere negligit, alijs adiungit. Et specialiter loquitur de illo, qui exit à carcere,in quo pp crimea fuerat reclusus, præsertim si uocatus à iudice nõ uult comparere.Et probat Abbas suam sententiam per, cap.ut famæ. de sentent.excom. & cap.literas. de præsump. & cap. Accedens. dist.50. & cap.testimonium. de testib.Ille.n. (ut Abbas ait) dicitur emendatus, q̃ sui delicti fecit pœnitentiam. Sed difficultas est non parua de illo,qui iam omnem hæresim abiurauit, siue quia uere fuerat lapsus in hæresim, aut quia uehementem dederat hæresis suspicionem, si hic talis post illam abiurationem iterum labatur in hæresim: sed postea errorem cognoscens,sponte sua,& sine ulla accusatione accedit ad inquisitores, & coràm illis pctm̃ suum humiliter confitetur,& ueniam petit,an hic talis sit censendus relapsus, & per consequens incorrigibilis, & uelut talis puniendus. Et quod sit dicendus relapsus, probari posset per hoc:quia est bis in hæresim lapsus. Ego tñ censeo non esse dicendum relapsum, si uerum est illum uenire sponte sua,& ex uera peccati cognitione. Nullus.n.iudicari potest relapsus, nisi bis fuerit de hęresi cõuictus aut saltem

semel conuictus de lapsu,& iterum conuictus de uehemēti suspicione. At hic,qui sponte sua uenit,non est dicendus secundo conuictus, non potest ergo dici relapsus, & per consequens nec incorrigibilis. Quo fit,ut sit necessario recipiendus ad ueniam. Oportet tñ,ut inquisitor diligenter perscrutetur, an re uera sponte sua uenerit,& peccatum suum fuerit confessus.Nam si ex timore probationum,quas forte contra se nouerat, illum uenisse constiterit, tunc iam merito dicetur relapsus: quia non zelo fidei: sed timore pœnę suum fatetur peccatū, & merito credendum est illum non uere pœnitere. Declarato iam quis sit dicendus relapsus, nunc iam opus est,ut illum merito incorrigibilem esse dicendum ostendamus,& uelut talem fore puniendum. In re hac uideo non esse multis uerbis opus,cum aperta sit de hac re ecclię definitio. Nā Lucius tertius huius nominis Pōtifex, sic ait. Illos quoq; qui post abiurationē prędicti erroris, uel postq̄ se (ut diximus) proprij antistitis examinatione purgauerint deprehēsi fuerint in abiuratam hæresim recidisse,sclari iudicio sine ulla penitus audientia decernimus relinquēdos. Hæc ille. Quæ uerba hñr in cap.ad abolēdā. extra de hęre. Sed hāc ecclię definitionē multi hæretici subsannant,atq; derident,& illam cōtra Christianam pietatem esse aliquibus rationibus cauillantur: sed omnes illorum rationes, quibus id agere contendunt, inanes,&(ut apertius dicam) irrationabiles prorsus esse,Deo duce,oñdemus.Primo obijciūt nobis Dei misericordiam,qui pctōri etiam millies in pctm̄ recidenti paratus est semper ueniam dare, si toties ille resipiscat, & ueram pœnitentiam agat.Oportet igitur(ut dñt)ecclesiam,quæ illius est sponsa,ad spōsi sui imitationem agere, ut quoties hæreticus resipuerit, & ueræ pniæ signa dederit,illum recipiat,& illi indulgentiam pręstet.Huic obiectioni rñdet Alexāder Papa huius nominis quartus in cap.super eo.de hæreticis lib.6.Cuius uerba:quia pp nimiam breuitatem obscura sunt, ego aliquanto proli-

xius explicare decreui. Fatemur quidem quod obijciūt, ueniam culpæ semper esse dandam peccatori, quotiescunq; ueram ille peccati pn̄iam egerit, & semper esse illum ad ecclesiæ cōmunionem recipiendum: si uera pœnitentiæ signa ostenderit. Nam nihil eorꝝ, quę omnibus catholicis fidelibus ecclesia concedit, illi negari debet. Audienda siquidem sunt peccata, quæ ille sacerdoti in auriculari cōfessione detegere uoluerit, quibus auditis: nisi aliud obstet, non est illi neganda pc̄tōꝝ suoꝝ absolutio. Si Eucharistiæ sacr̄m petierit, illi debet administrari. Vnctionis tn̄ extremæ sacr̄m illi non ministrabitur, ppea, φ iuxta beati Iacobi sn̄iam, hmōi sacr̄m non nisi ijs, qui morbo corporali laborant ministrari debet. Post mortem, ecclesiastica sepultura illi uelut cæteris fidelibus catholicis concedetur. Non tn̄ consequens est, ut mors, aut pœna alia pp delictum hæresis, in quod relapsus fuit, non debeat infligi. Non.n. fieri necessario oportet, ut quoties culpæ indulgentia datur, pœnę etiam, ad quam pp culpam destinatus fuerat, indulgentia detur. Nam Deus etiam postquam peccato pepercit, pœnas subinde infligere cōsueuit. Pro qua re (ut alia omittam) illud est apertissimum testimonium, quod de Dauid Re-
2.re.12 ge secundus liber Regum narrat. Hic.n. agnoscens culpæ grauitatem, quam in adulterio, & homicidio cōmiserat, eiusdem culpæ indulgentiam à Deo impetrauit. De qua testimonium reddidit Nathan propheta dicēs: Transtulit quoq; Dn̄s pc̄tm̄ tuum. Post hanc tn̄ culpæ remissionem, idem propheta prædixit illi multas calamitates, & pœnas eū passuꝝ pp cōmissum scelus, quas omnes postea tolerauit, quamuis iam fuerat illi pc̄tm̄ remissum. Ad hunc eundem modum ecclesia Xp̄i sponsa faciendum esse decernit, quæ hæreticum relapsum si resipiscat, ad pn̄iam recipit pœnas tn̄, ad quas pp crimē hæresis destinatus erat, illi infligere non formidat. Præterea secundo obijciunt nobis hæretici. Petro quærenti à saluatore nr̄o quoties fratri in se peccanti dimittere de

beat,& cum interrogatione proferenti sniam usque septies. Saluator noster respondit: Non dico tibi usq; septies: sed usq; septuagies septies. Quibus uerbis apertissime docuit semper fratri in nos peccanti debere dimittere. Hæc obiectio nihil prorsus mouet, neq; aliquid contra nos agit, qm̄ per illa uerba Xp̄s solum docet nos debere offensas nr̄as, hoc est, quæ contra nos fiunt, semper remittere, ita ut quoties in nos quis peccauerit, toties nos illi dimittamus. Aliam tn̄ esse habendam rationem in punitione eorum criminum, quæ sunt aperte contra diuinum honorem docet Augustinus in sermone tertio de plurimis martyribus, sic inquiens: Diligenter attendite fratres, & scitote aliud esse in Deum peccare, aliud in hominem. Qn̄.n. in nos peccant homines, si pœnitentibus ueniam non indulgeamus pctm̄ incurrimus, qn̄ autem aliqui in Deum peccauerint, si sine destrictione grādi indulgere uoluerimus, participes nos eorum peccatis efficimus. Hæc ille. Quo fit, ut iudex quicunq; ille sit, cum non suas: sed Dei aut ecclesiæ, aut alterius reipublicę offensas punit, ad hmōi præcepti executionem non teneatur: ita ut cum nō priuatas: sed publicas punit offensas, possit pro criminis q̄litate etiā pœna capitis punire, nec hmōi pœnam remittere teneatur, imò sæpissime non remittere teneatur. Hæreticus aūt non in solos delinquit iudices, aut prælatos, quos suo errore scandalizat: sed Deum, & ecclesiam illius sponsam multipl'r offendit. Primo, quia putat illos, aut fallere, aut falli posse, & ob hanc cām illorum dictis obedire recusat. Secundo, quia fideles, qui membra sunt Xp̄i suo pestifero errore inficere & à Xp̄i corpore diuellere satagit. In cap. Vergentis. de hæret. dr̄, q; hæreticus diuinam offendit Maiestatē. Rursum tertio hæretici contra nos arguunt sic dicentes: Esto hæreticum hominem damnare liceat, & incorrigibilem punire, non tn̄ postquam primo relapsus est, statim censeri debet incorrigibilis, qm̄ Paulus Apostolus Tito scribens admonet illum, ut hæreticum hominem

mat. 18

Augu.

Titū. 3

post unam,& secundam correptinnem deuitet,Ex quibus uerbis colligunt ecclesiam contra Pauli sniam agere,quæ post primam correptionem hæreticum dānat, & illum ptāti seculari tradit, ut ab illa prout uiderit expedire, plectatur.Et certe(ut ingenue uerum fatear) hæc Pauli uerba non parꝝ momenti hr̄e vn̄r aduersum nos: si ita à Paulo dicta esse constaret,prout nnnc à nobis citata sunt,& in cōmunibus biblijs hn̄r. Non tn̄ constat talem esse Pauli literam,qm̄ longe aliter multi sancti uiri illa Pauli uerba citant,legunt,& interpretantur. Neque illa diuersa Pauli lectio apud solos recentes authores inuenitur: qm̄ hoc parum datraheret publicoꝝ, & cōmunium biblioꝝ authoritati: sed cum apud peruetustos authores,eósque probatissimos non solum Latinos,uerum etiam Græcos reperiatur, facit,ut certi non simus quo pacto illa Pauli uerba legenda sint. Beatus

Ambr. Ambrosius in cōmentarijs super epistolam ad Titum, illum Pauli locum hoc modo legit: Hæreticum hoīem post primam correptionem deuita. Quę quidem lectio ualde diuersa est ab ea, quę in cōibus biblijs habetur.

Cypr. Beatus Cyprianus lib.3.ad Quirinum cap.78.hūc Pauli locum sub his uerbis citat. Hęreticum hominem post unam correptionem deuita.In quibus uerbis nullam de

Tertul. secunda correptione mentionē fecit.Tertullianus ī lib. de pręscriptionibus hęreticoꝝ hęc eadem Pauli uerba citans,post unam correptionem dicit hęreticum esse de

Iren. uitandum.Denicꝫ beatus Irenęus martyr,Apostolis satis uicinus lib.3.aduersus hęreses,cap.3.sic ait: Tantum apostoli,& hoꝝ discipuli habuerunt timorem,ut neque uerbo tenus cōmunicarent alicui eorum,qui adulterauerant ueritatem,quēadmodum & Paulus ait:Hęreticum hominem post unam correptionem deuita,sciens quoniam peruersus est,qui est talis, & à semet ipso damnatus.Hæc Irenęus.In quibus uerbis Paulum dixisse refert hæreticum hominem post unam correptionem esse deuitandum,& non ad secundam expectandum. Quę aūt

sit uerior

sit uerior litera, an hæc, quæ in cõmunibus biblijs habe tur, an illa, quam hi quatuor illustres, & uetustissimi authores citant, ego tantus nõ sum, ut definire hoc possim, nec tam arrogans, ut hoc tentare audeam. Nam beatus Hieronymus in cõmentarijs super epl'am ad Titum interpretans hunc Pauli locum dicit hæc Pauli uerba aliter apud Græcos, quã apud Latinos haberi, Apud Græcos dicit solum reperiri post unam correptionem. In Latinis uero codicibus dicit legi, post unam & alterã correptionem. Quæ aũt istarũ sit uerior litera Hieronymus non diffinit, qm̃ nullam illarũ improbat. Vt aũt argumẽto quod ex illo Pauli loco nobis ꝓponitur, r̃ndeam, dico, quòd Paulus illo loco non loquitur de illo, qui postquam ab hæresi aliqua recessit, ad illã, aut alterã redijt: sed de illo, qui in eadem hæresi persistit, quamuis semel, & iterũ fuerit admonitus, ut hęresim desereret, & hunc talem dicit esse deuitandum, neque cũ illo esse amplius colloquendum: quia qui semel, & iterũ admonitus de errore suo, non uult corrigi, errare existimat corrigentẽ, & timendum est, ne illum perdat, à quo admonetur, & docetur. Vnde Chrysostomus homilia sexta super epistolam ad Titum interpretans hunc Pauli locum, postquam ex posteriore ad Timotheũ epl'a cap. 2. alia Pauli uerba citauerat, quæ cum istis in faciem pugnare uñr, illa omnia conciliare uolens, sic ait: Nempe illic de his loquebatur, de quibus corrigẽdis supererat spes, ac de his qui simplr̃ reluctabãtur, non aduersandi affectu sed studio discendæ ueritatis. Vbi uero manifestus fuerit omnibus, atque cõspicuus aduersarius ueritatis, cur obsecro pugnas incassum? Cur aerem cedis? Quid uero est, qđ ait: cum sit à seipso damnatus? Quia profectò dicere non potest, nemo corripuit. Cum ergo post admonitionem in ea infidelitate perstiterit, ex seipso damnatus efficitur. Hactenus Chrysostomus. Ex cuius uerbis satis apte constat, illa Pauli uerba de illo esse intelligẽda, qui in eadem hæresi persistit, quem dicit semel, & iterũ admo-

Hiero.

Chry.

nendum,& si credere noluerit,deuitandum. Si tñ hic talis hæreticus Deo inspirãte resipisceret,& póstea diabolo suggerente iterũ in hæresim laberet,quid de illo agẽdum esset Paulus hoc loco non docet. Quo fit, ut Pauli snia,etiam iuxta uerba, quæ in cõmunibus biblijs hñt, nullo modo ecclesiæ determinationi contradicat.

Quàm iustum sit,& necessarium hæreticos punire. Cap. III.

Quamuis hęreseos crimen sit adeo pestilens,& intractabile,ut inter omnia humana scelera nullum sit,quod toti Christianæ reip. magis nocere possit, & cui minus medicari ualeat,non defuere tñ hæreticorũ patroni,q pro illorũ impunitate contẽdant, dicentes hęreticos nõ esse ob hæreseos crimen puniendos: sed diuino iudicio relinquendos. Qui hęc docẽt,si aliquis est in hac re coniecturis locus,ideo illos ita dicere credo,ut liberius, quas uelint,possint toti pplo hæreses prædicare. Optant qdem eas,quas contra ecclesiæ catholicæ doctrinam hæreses conceperunt,in publicum effundere: sed timore pœnæ, quam nimium reformidant,mutire non audent. Rẽ itaque suam agunt,qui hæc docent: quia suam uitam ultricibus pœnis castigari timent,cum alios sui similes cõspiciunt libera punitione confundi,& sibi ipsis impunitatẽ acquirere censent,si alios, quos in eodem crimine obligatos esse sciunt, minime puniendos esse conuincant. Vt autem hanc doctrinam falsam procul,& longissime ab ecclesia relegemus,oportet,ut multis urgẽtissimis q; rationibus conuincamus,iustam esse & necessariam,hęreticorũ punitionem. Primo igitur eos, qui hæc docent percontor,an id quod de hæreticis docent, ad omnes sceleratos homines ẽt pertinere censeant, ita ut nullum malefactorem hoiem quamlibet scelestũ puniendũ esse credant: sed oẽm talem diuino iudicio relinquendũ putent. Non credo hoiem aliquem: nisi demens ille sit, taliter sentire: qm̃ hoc naturali legi aptissime repugnat. Nulla enim est,aut nunquam fuit tam barbara gẽs,quę latrones,fures,homicidas,non acerrime puniat, qm̃ alis

nullius eet tuta supellex, nullius uita secura, nullaq; resp. pub. diu persisteret: sed omnes citissime perirent. Essent enim homines, ut pisces maris, e quibus maiores deuorant minores. Quo rerum ordine seruato, fieri necesse eet, ut soli potentes uiuerent, & nullus esset in republica pauperibus, & infirmis locus. Præter hanc naturalem legem, quæ omnium cordibus insita est, lex etiam diuina scripta talem sententiam manifestissime damnat: quoniam non uno tantum, aut altero loco præcipit malefactores esse puniendos. Omitto pœnas illas, quas ueteris legis rigor peccantibus esse infligendas olim decreuit. Ipse pietatis fons, & magister Christus saluator noster apud Matthæum ait: *Mat. 26* Omnis, qui occiderit gladio, gladio peribit. Et apostolus eius Paulus loquens de potestate a Deo principibus data, ait: Si malum feceris, time. Non enim sine causa gladium portat, Dei enim minister est, uindex in iram ei, qui malum agit. *Ro. 13.* Et apostolorum princeps eandem sententiam confirmat inquiens: Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum: siue Regi quasi præcellenti, siue Ducibus *1. Pe. 2* tanquam ab eo missis ad uindictam malefactorum, laudem uero bonorum. Multa alia sunt pro hac re testimonia: sed pro re tam aperta enarrare piget: quia uideo hæc satis superq; esse, nec esse pluribus opus. Si igitur fateri oportet malefactorem esse puniendum, peto causas, propter quas puniendus est, quibus assignatis, cum eædem causæ militent contra hæreticos, quæ contra alios malefactores, colligemus inde, aut nullum malefactorem esse puniendum, aut hæreticum eet puniri oportere. Duplicem constat esse causam, quæ uehementer urget, ut malefactores iuxta uariam suorum criminum qualitatem puniantur. Prima causa est ipsius malefactoris correctio, & emendatio. Nam ad hoc peccator primum punitur, ut pœna urgente discat benefacere. Vexatio siquidem (ut est apud Esaiam) dat intellectum auditui. Et Salomon *Esa. 28* in prouerbiis ait: Stultitia colligata est in corde pueri, *Pro. 22* & uirga disciplinæ fugabit eam. Siquis autem hanc fa-

pientis sniam ad solos ætate pueros referri forte conten dat,ut illi soli sint uirga disciplinæ erudiendi, & non senes,neque iuuenes,audiat Hieronymum hæc Salomonis uerba in cõmentarijs super prouerbia interpretan-
Hiero. tem. Multos,inquit ille,nouimus pueros sapientia præ
Hiere. ditos. Nam & Hieremias puer prophetiæ mysterium
Dan. 1 suscepit. Et Daniel scribit,quòd dedit Deus pueris abstinentibus scientiam,& disciplinam in omni uerbo,& sapientia. Vnde restat intelligere,quòd pueros hoc loco non ætate: sed sensu paruulos significet, quales ueta
1. Cor. bat Apostolus esse eos, quibus ait: Nolite pueri effici
14. sensibus: sed malitia puuli estote. Huiusmodi enim pueros, id est animos stultitiæ, uel lasciuiæ, uel inertię dedi tos, necesse est iuuenili disciplina castigari, & ad iustũ uitæ tramitem prudentium uigore perduci. Hæc Hieronymus. Propter hanc causam pientissimus Deus qui non uult mortem peccatoris: sed magis,ut conuertatur, & uiuat, sæpe ærumnis, & calamitatibus uarijs peccatores in hoc seculo punit,ut uel sic eos erudiat,mala,quæ gesserunt agnoscere,& pro bonis,quæ culpa sua amiserunt suspirare. Multi enim sunt, qui afflictionibus uexati,coacti sunt intelligere pessima esse, qbus irretiti sunt uitia,& sic priorẽ uitam deserentes,nouam inceperunt, & ueterem hominem cum actibus suis exuentes,
Eph. 4 induerunt nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate ueritatis. Et (ut alios mul-
Luc. 15 tos omittam) filius ille prodigus, cuius meminit Lucas in Euangelio,non paruo exemplo nobis suffragatur. Ille siquidem accepta portione, quę sibi hæreditario iure contingebat, abiens in regionem longinquam, totam substantiam suam dissipauit uiuendo luxuriose:sed acerba fame illũ postea cogente ad se reuersus didicit, quanta bona amiserat,q̃ in domo patris persistens habebat. Et sic sapientior factus ad patrem redijt,pctm̃ agnouit,
Act. 9 & misericordiam petẽs statim impetrauit. Paulus apostolus cum antea uastator esset ecclesię, & Christiani

nominis acerrimus persecuror, iens in Damascum cęcitate corporis à dño percutitur,ut uel sic ad desiderandũ uerum lumen cordis cogeretur.Paulus igitur,qui in prosperitate cęcus mente fuerat,flagellorꝝ collyrio sanatus est,ut uisum mentis reciperet, & ad Dei obedientiam se prõptum offerret. Et ideo post impositionem manus Ananię,squamæ ex illius oculis cecidisse dicũtur,ut per squamas illas ex oculis corpis decidentes cęcitatẽ mentis decidentem intelligeremus. Ob hanc causam Paulus nos omnes admonet, ut tribulationes, quæ ueluti flagella quędam sunt, quibus Deus nos percutiens tanquam pr̃ erudit,patienti animo feramus. Quem.n.(inquit ille) diligit Dñs castigat: flagellat autẽ omnem filium quem recipit. In disciplina perseuerate. Tanq̃ filijs nobis offert se Deus.Quis.n.filius, quem non corripit pr̃?Quod si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes,ergo adulteri,& nõ filij estis.Deinde pr̃es quidem carnis nr̃æ eruditores habuimus, & reuerabamur eos. Num multo magis obtemperabimus pr̃i spirituum,& uiuemus?Et illi quidem in tempore paucorꝝ dierꝝ scd̃m uoluntatem suam erudiebant. Hic autem id,quod utile est in recipiendo sanctificationẽ eius. Hactenus Paulus in ep̃la ad Hebræos. Quapp in posteriore ad Corinthios ep̃la de acceptis tribulationib9 gloriatur,sic inquiens:Libenter gloriabor in infirmitatibus meis,ut inhabitet in me uirtus Xp̃i. Propter quod placeo mihi in infirmitatibus,in contumelijs, in necessitatibus,in persequutionibus,in angustijs pro Xp̃o. Et Regius propheta diuinorꝝ flagellorꝝ uirtutem agnoscens, gratias Deo pro illis reddit,sic inquiens: Bonum mihi quia humiliasti me,ut discam iustificationes tuas: prosperitate elatus p̃cepta Dei non plene didicerat, ut opere impleret: sed postea pœnis sęuiẽtibus humiliatus est, & sic didicit præceptis Dei obedire.Nam(ut Salomon ait)ubi est humilitas,ibi erit sapientia. His igitur præfatis percontari oportet eos,qui docent hęreticos nõ esse

Heb.12
2.co.12
Ps.118.
Pro.11.

puniendos, an hæretici catholicam fidem deserentes agant bene, an male. Non puto uirũ aliquem Xp̃ianum adeo desipuisse, ut dicat hæreticos bene agere, & ob hęresim, quam tuentur sine crimine esse. Nam cum hęresis sit pctũ, & tam magnum, ut totius Xp̃ianæ structuræ euertat fundamentum, cõsequens inde est, ut hæreticus pro eo, quod hæresim amplectitur, & tutatur male & pessime faciat. Si hæresis mala est, & hæreticus male facit illi adhærendo, consequens est, ut bonum sit hæreticum ab hæresi ad fidem catholicam conuertere. Pœnis autem, & afflictionibus urgentibus sæpe (ut experientia compertum est) hæretici ad fidem catholicam conuertuntur. Bonum igitur, & optimum est pœnis, & afflictionibus hæreticos punire, ut illis urgentibus fidem, quam semel in baptismo susceperunt, tueri cogantur. Nam (ut optime quidam dixit) felix necessitas, quę nos ad meliora compellit. Præterea, si quis hominem ex aq̃ profunda, in quam se uolens ad mortem proiecerat, cõtra illius uoluntatem extraheret ad uitam, benefaceret: et si illum, cum posset, qualibet etiam maxima adhibita uiolentia, à morte eripe negligeret, malefaceret, & mortis reus apud Deum haberetur. Nam (ut Symmachus Papa ait) non est grandis dr̃ia, an lethum inferas, uel admittas. Mortem.n. languentibus probatur infligere, qui hanc, cum possit non excludit. Multo ergo melius facit iudex. cui ad malefactorum uindictam data est à Deo ptãs, si hæreticos, ut ad fidem catholicam conuertantur, per pœnas quamlibet duras cogit. Is.n. animam eripit à morte, quæ tanto est acerbior corporis morte, quanto anima multis interuallis corpus antecedit. Hãc argumentationem per locum à minori ad maius procedentem: qm̃ uehemẽter meo iudicio aduersarios urget, ut clarior illa euadat, operæpreciũ fore existimaui illã uarijs exemplis, & similitudinibus confirmare, quę Augustinus in epistola ad Bonifacium comitem de hac re loquens adducit; Molestus est.n. (inquit ille) medicus

Sym. mac. pp.

Augu.

furenti phrenetico, & pater indisciplinato filio, ille ligādo, iste cędendo: sed ambo dirigendo. Si autem illos negligant, & perire permittant, ista potius māsuetudo falsa, crudelitas est. Si.n. equus, & mulus, quibus non est intellectus, morsibus, & calcibus resistunt hominibus, à quibus eorum curanda uulnera contrectantur, & cum inter dentes eorum, & calces sæpe homines periclitentur, & aliqn̄ uexentur, non tn̄ eos deserunt, donec per dolores, & molestias medicinales reuocent ad salutem: quāto magis homo ab homine, & frater à frē: ne in æternū̄ pereat, non est deserendus, qui correctus intelligere potest, quantum sibi præstabatur beneficium, qn̄ se persecutionem perpeti querebatur? Hactenus ex Augustino. Rursum quemadmodum paterfamilias se hēt erga familiam suam, ita Rex, aut sacerdos, aut quiuis alius iudex circa regnum, aut prouinciam, aut quamlibet rempublicam sibi subiectam. Hoc.n. docet beatus Augustinus super Psalmum quinquagesimum, ubi patremfamilias alloquens, hęc ait: Quō ad nos pertinet uobis loqui in ecclesia, sic ad uos pertinet in domibus uestris agere, ut bonam rationem reddatis de his, qui uobis subditi sunt. Hæc ille. At paterfamilias tenet filios, & reliquos sibi subditos uerbo, & flagellis corripere, ut uel sic sapientiores fiant, & à malo ad bonum conuerti cogunt. Propter quod Salomon ait, qui parcit uirgæ, odit filiū suum. Ex quibus aperte colligitur, ut Rex hæreticū hominem uerbis, & flagellis corripere teneatur, ut uel sic illum ad fidem catholicam, quam in baptismo susceperat, redire cogat: quod si facere neglexerit, non ex charitate amator: sed contra charitatem Osor hæretici merito censebitur. Nam (ut recte Salomon ait) meliora sunt uulnera diligentis, q̄ fraudulenta oscula odientis. Denique (ut huic primæ causæ punitionis malorum finem imponamus) si ad emendationem malorum procurandam bonum est, ut mali puniantur, consequens est, ut tanto melior sit pctōris alicuius punitio, quanto peius est pec

Augu.

Pro. 13

Pro. 27

catum, quod ille cõmisit. Quia quanto peius est pctm̃, tanto melior erit illius emendatio & per consequens tã to melior (modo cætera sint paria) erit punitio, quæ ad talem emendationem extorquendam ordinatur. At cri men hęresis (ut supra docuimus) est pessimum. Optima est ergo hęretici punitio, quę illum ad hęresis reuocationem, & abiurationem faciẽdam quodam modo cogit. Secunda causa, pp quam bonũ est, & necessarium malefactores punire est publica, & cõis totius reipublicę utilitas, ut uidelicet cęteris, qui tales punitiones conspiciunt, incutiatur timor, qui eos à malo auertere cogat.
Hora. Nam (ut egregius poeta ait) oderunt peccare mali formidine pœnę. Postq̃ aũt pctõres timore pœnę ducũt in desuetudinem malum, illud horrere incipiunt & deinde bonum ex consuetudine paulatim dulcescit. Vñ Augus.
Augu. super Psal. 127. Cum per timorem gehennę continet se hõ à peccato, fit consuetudo iustitię, & incipit, qđ durũ erat amari, & incipit timor excludi à charitate, & succedit timor castus, quo timemus ne tardet, ne discedat ne eo careamus. Ille utilis: sed non permanet in ęternum, ut iste. Hęc Augustinus. Quapp Christus saluator noster sępe peccatoribus durum Dei iudicium, ut inferni pœnas minatus est, ut per timorem gehennę illos à peccatis reuocaret ad pñiam. Licet. n. meliores sint, qui amore ducuntur, plures tñ sunt, qui à timore cogũtur ad bo-
Ps. 110. num: & hi non mali. Nam timor Dñi initium est sapien-
1. Ti. 5. tiæ, & uiam parat ad charitatem, Propter hanc causam Paulus Timotheo scribens, ait: Peccantes coràm omnibus argue, ut & cæteri timorem habeant. Volebat quidem Paulus timore pœnę homines à malo auertere, & ad bonum inducere, & ob hanc cãm iubet, ut publice peccantes coràm omnibus arguat, ut aliquorũ punitio multos à malo deterreat. Si aũt publice peccantes impuniti relinquerentur, maxima inde pręstaretur occasio ad quæcunq; facinora cõmittenda. Facilitas siquidem ueniæ incentiuum præbet delinquendi. Et sapientissim⁹

Salomon ait: Etenim quia non profertur cito cõtra ma Ecc. 8.
los sñia absq; timore ullo filij hominum perpetrant ma
la. Propter hanc cãm Aristo. 10. Ethico. cap. 9. censet iu-
stum esse, ut legum transgressoribus pœnę aliquę statuã
tur à republica, quatenus per illarũ metum homines ad
legum obseruantiam cogantur. Multitudo (inquit ille) Arist.
necessitati potius, quam rationi, & pœnis, quam hone
stati paret. Idcirco sunt, qui legumlatores oportere cen
sent ad uirtutem inuitare, ac prouocare honestatis gra-
tia, propterea quòd ij qui probi sunt, ob consuetudinem
pręcipue obtemperabunt: aduersus autem inobedien-
tes, & hebetiores ingenio, castigationes, pœnasque in-
stituere, at eos, qui curari, atque emendari nequeunt ex
trudere, atque exterminare. Probrum enim hominem et
ad honestatem uiuentem, rationi obtemperaturum esse
inquiunt: improbum uero uoluptatem affectantem do
lore afficiendum esse perinde atq; iumẽtum. Hactenus
Aristoteles. Ex hac secunda iustæ punitionis causa aper
tissime colligimus, bonum esse, & necessarium hæreti-
cos punire, ne illorũ impunitas alijs ansam præbeat, q̃s-
cunque uoluerint hæreses publice prædicare, & doce-
re. Hoc. n. manifesta experientia compertum est, prouin
cias illas, in quibus seuera contra hæreticos uiget iusti-
tia, multo plus ab hæresibus esse purgatas, quàm illæ, in
quibus effręnata est omnibus concessa licentia docen-
di, & prædicandi, quicquid libuerit. Huius rei testis fide
lissimus est nostra Hispania, ad quam propter uerbum
disciplinæ rigorem in ea aduersus hæreticus uigentem,
uix ullus est ausus accedere ad Lutheranam sectam prę
dicandam, aut docendam: quamuis multi ex hac pestife
ra factione per reliquas ferè omnes Christiani orbis ꝓ-
uincias peruagentur. Si uel mediocri aliquo disciplinæ ri
gore aduersus hæreticos usa fuisset Germania, nec tantũ
fidei catholicæ detrimentum fuisset experta, nec tã mo-
lestam, & tam periculosam hæreticorũ infestationem
pateretur, sicut nunc patitur. Quia illorũ effrontem, &

nimis effrenatam audaciam timor duræ punitionis repressisset. Quibus timore perterritis, si illi correcti, & emendati non fuissent, hoc saltem non spernendum cōmodum inde hausisset Germania, quod suæ hæreseos uirus, quod mente conceperant, non fuissent ausi in populum euomere, & sic non tantus populus fuisset illorum pestifera doctrina infectus. Merito igitur sapientissimus
Pro. 29 Salomon ait: Virga, atque correctio tribuit sapientiam, puer autem, qui dimittitur uoluntati suæ confundit matrem suam. Quæ uerba interpretans beatus Hierony-
Hiero. mus in cōmentarijs super prouerbia ait: Puer nanque, quem frequentissime corripiendum, & erudiendum admonet, populus Dei est, qui si non assiduis monitis, & increpationibus sacerdotum fuerit castigatus, confusionem generat ecclesiæ, detrahentibus his, qui foris sunt religioni fidei Christianæ. Hæc Hieronymus. Ideo igitur Germaniæ populus nunc ecclesiam matrem suam confundit: quia suæ dimissus est uoluntati, qui si uirga, & correctione fuisset eruditus, accepisset ab ea (ut Salomon ait) sapientiam. Ex his omnibus apertissime colligimus, aut uullum quamlibet sceleratum hominem esse puniendum, aut hæreticum esse etiam puniendum: quia bonū est, hæretici sicut cuiuslibet alterius peccatoris emēdationem per pœnas procurare, & bonum est timorem alijs incutere, ne hęreseos uenenum, quo populus infici possit, passim coràm illo euomere audeant. Si is, qui in rē publicam peccat, merito puniri potest, consequens est, ut hęreticus etiam iustissime puniatur: quia hęreticus ēt in rēpublicam peccat. Vnde pijssimus Imperator Theodosius in lege, Manichęos. C. de hęreticis, ait: Quod in religionem diuinam cōmittitur, in omnium fertur iniuriam. Pręterea si Rex, aut Eps, aut quęuis alia publica potestas ualet punire peccantes in proximum, & in rempublicam, consequens est, & necessarium, ut multo magis punire ualeat eos, qui peccant in Deum, & in ecclesiam. Quia multo grauius hi, quàm illi peccāt, & ob hoc mul-

to etiam grauius puniri debent. Nam (ut in primo libro Regum ait Eli sacerdos) si peccauerit uir in uirꝝ placari ei potest Deus: Si autem in Dominum peccauerit, quis orabit pro eo? Hæretici aũt: quia contra ecclę catholicę doctrinam pertinaciter sentiunt, credunt ecclesiã ipsam errare. Qui autem ecclesiam credit errare necessarium est, quod credat, aut Deum errare, a quo illa regitur, & docetur, aut Deum ecclesiam suam sic deseruisse, ut illã nec regere, nec docere uoluerit, contra id, quod ipse ante sæpe promiserat. Quidquid autem horꝝ de Deo hæretici sentiant, grauissime in illum, sic sentientes peccabũt: quia per hęc, aut Deum mendacem, aut ignorantẽ, aut in promissis minime fidelem faciunt. Cum igitur tam grauem iniuriam Deo inferant hęretici, oportet ut grauius illi sint puniendi, quàm si essent in hominem aliquẽ, aut in totam rempublicam iniuriosi. Non.n. ob aliam causam Principes Romani, ac reliqui omnes Principes Gentiles tam atroci persecutione insectati sunt apostolos, ac reliquos martyres: nisi quia idola sua neglexerũt, & illis publice detrahebãt. Non persecuti sunt apostolos pp pacis turbationem, aut propter reipublicę proditionem, aut propter quęuis alia crimina. Quoniam apostoli fuerunt uiri pacifici, nihil contra rempublicam tentantes, nemini nocentes, omnibus bñfici. Nihil bono statui reipublicæ contrarium, illis tanquam malefactoribus unquam obiectum est: sed dũtaxat, quia idolis thura adolere noluerunt, ipsaq; uilipendebant. Ideo Principes, ac Reges tanquam suorꝝ falsorꝝ deorꝝ zelatores, in eorꝝ uindictam exarserunt. Putabant quidem, & merito, peccata in Deum multo grauius esse punieda, quàm peccata in hominem. Ob quam causam nõ dubito illos, si uerꝝ Deum cognouissent, multo acerbius in hæreticorꝝ punitionem fuisse exarsuros, quàm tunc in apostolos seuierunt. Rursum omnis persona, aut respublica habens ptãtem coactiuam, potest subditos suos obligare ad ea, quæ ad pacis, & tranquillitatis obseruationẽ sunt

1. Re. 2

necessaria. Siquis autem illa prætermittens, pacem turbauerit, iuste potest illum iuxta criminis qualitatẽ puni re. Nihil est aũt quod magis ecclesiæ pacem, & unitatẽ tollat, quàm hæresis. Quia per illam quisque hæreticus se à fidei unitate separat. Et propter hanc causam hæretici omnes dñr schismatici, hoc est, diuisores: quia fidei, & ecclesiæ unitatem diuidunt. Iuste igitur hæretici puniuntur tanquam pacis ecclesiasticæ turbatores. Dein-
2.co.10 de Paulus (ut ipse testatur) in prõptu habebat ulcisci omnem Corinthiorum inobedientiam. Cur igitur Christianis Principibus non licebit ulcisci hæreticoꝝ inobedientiam, & rebellionem, qui improba quadam, & pertinaci audacia contra ecclꝰiæ doctrinam insurgunt, & illius uerissimis dictis obedire contẽnunt? Insuper hæretici (ut
2.Ti.2 Paulus ait) multum proficiunt ad impietatem: & sermo eoꝝ, ut cancer serpit: quia quotidie magis, ac magis occupat, & deuorat, & maculat mentes eoꝝ, qui illos audiunt, & cum illis uersantur. Ne igitur licentiosa impunitate audaciores facti amplius grassentur, & magis quotidie noceant, bonum est duris illos pœnis reprimere, ut metu pœnarum exerriti nocere desinant. Accedit ad hęc totius catholicæ ecclesiæ consensus, quæ à multis retroactis seculis hæreticos puniendos esse censuit, ut ꝑ pœnas illos sapientiores faceret, & tanquam lupos ab ouibus arceret. Paulus uas electionis quendam pseudo prophetam cæcitate percussit, eo quòd Sergium Paulũ proconsulem auertere quærebat à fide. Nam (ut apostoloꝝ narrat historia Paulus plenus spiritu sancto intuens
Act.13 in pseudoprophetam dixit? O plene omni dolo, & omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis iustitiæ, non desinis subuertere uias domini rectas & nunc ecce manus dñi super te, & eris cæcus, non uidens solem usque ad tṗs. Et confestim cecidit in eum caligo, & tenebræ, & circũiens quærebat, qui ei manum daret. Si tanta seueritate usus est Paulus in pseudoprophetam, eo quòd proconsulem quærebat auertere à fide, credendum est illũ mul

to maiore seueritate fuisse usurum contra Lutherum, & alios huius temporis hęreticos, qui non solum unum ꝓconsulem: sed multos proconsules, Duces, Marchiones, Episcopos, Archiepiscopos, multas ciuitates, multasq; prouincias auerterunt a fide. Innocentius primus huius nominis Pontifex Cathaphrygas exilio damnauit. Gelasius Papa Manichęos in urbe repertos exilio puniuit. Recharedus Hispaniarum Rex olim Arrianos omnes in Hispania existentes militia priuauit. Nec ullum liberi hominis munus illos obire permisit. Imperatores Theodosius, & Martianus uarias contra hæreticos statuerũt pœnas quę habentur in codice Iustiniano titu. de hęret. Constat iam apertissime (ut opinor) maxime illos errare. qui pro hęreticorum impunitate contendunt: & ipsis hęreticis, quibus impunitatem optant, esse multo peiores: quia ansam illis prębent, ut omnes, quas uelint hęreses libere pędicent, & doceãt. Vnde beatus Gregorius exponens illud Iob, quod de diabolo sub nomine Behemoth loquitur dicens: Protegunt umbrę umbram eius, sic ait: Vmbrę quippe sunt diaboli, omnes iniqui qui dum imitationi iniquitatis eius inseruiunt, quasi ab eius corpore imaginis speciem trahunt. Sicut autem umbrę eius sunt pſr reprobi, ita singulariter umbra eius est, unus quisq; peccator. Sed dum doctrinę iustorum mali contradicunt, dum ab eis iniquum quemlibet corrigi non permittũt, umbra behemoth istius, umbram eius protegunt: quia peccatores quiq; in quo sibi male sunt conscij, in eo & alium peccantem defendunt. Vmbrę umbram eius protegunt, dum nequissimorum facta, nequiores peruersis patrocinijs tuentur. Et paucis interpositis subdit: sic fit, ut summa criminum dum defenditur, augeatur: & uniuscuiusq; nequitia eo fit ad perpetrandum facilis, quo difficilis ad puniendum. Scelera quippe peccantium tanto maiora incrementa percipiunt, quanto per defensionem potentium diu inulta tolerantur. Sed tales quiq;, seu extra, seu intra sanctam ecclesiam esse uideantur, tan

Innoc. primus
Gelas.
Rech.
Theo.
Mart.
Iob, 40
Greg.

to se apertiores Dei hostes exhibēt, quāto maiores sunt patroni uitiorum. Hactenus Gregori.

Respondetur obiectionibus eorum, qui pro hæreticorum impunitate contendunt. Cap. 4.

Vix ullum est tam apertúm mendacium, quod non possit ab eo, qui mentiri, & decipere optat quadam ueritatis imagine adumbrari. Sic etiam non desunt his, qui hęreticos impunitos esse uolunt, argumenta quędã quã uis falsa, quibus suũ errorem aliquo ueritatis colore alijs suadere conantur. Vt igitur catholica ueritas clarior, & firmior maneat, opus est eorũ obiectionibus occurrere, & argumenta, quibus catholicam ueritatem oppugnãt prorsus euertere. Primo ergo obijciunt, Deo non placere coacta seruitia: sed uoluntarie esse illi sacrificandum, atque inde colligũt neminem ad fidem, aut aliqđ aliud bonum esse cogendum. Nemo enim (ut aiunt) ad id cogendus est, ex quo nullam põt consequi utilitatem. Ex bono autem, quod quis coactus facit, nullum meretur à Deo recipere pręmium. Nam apostolus cũ Corinthios
2. cor. 9 ad eleemosynas hortaretur, ait: Vnusquisque det prout destinauit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate, hilarem enim datorem diligit Deus. Ex quo datur intelligi, quod qui inuitus dat, & rem perdit, & meritum.
Augu. Huic obiectioni rñdet beatus Augustinus sic inquiens: Si uoluntas mala semper suæ permittenda est libertati; quare monetur pater in scripturis sanctis filium durum non solum uerbis corripere: sed etiam latera eius tũdere, ut ad bonam disciplinam coactus, ac domitus diriga
Pro. 13 tur? Vnde idem Salomon dicit: Tu percutis eum uirga, animam autem eius liberas à morte. Si aũt mala uoluntas suæ semper permittenda est libertati, quare corri
Ez. 34 piuntur negligentes pastores, & dicitur eis: Errantem non reuocastis, perditum non inquisistis? Et uos oues Christi estis, characterem dñicum portatis in sacro, qđ accepistis: sed erratis, & peritis. Non ideo displiceamus: quia reuocamus errantes, & quærimus perditos.

Melius enim facimus uoluntatem domini monentis, si uos ad ouile eius redire cogamus, quam consentiamus uolũtati errantium, ut perire uos permittamus. Hęc Augustinus. Et ponuntur hęc uerba in cap. displicet. 23. q. 4. Sed quia in his uerbis Augustinus absolute, & sine ulla distinctione loqui uidetur, ut omnis sine ullo discrimine possit ad quodlibet bonum cogi, nequis ex uerbis illius male intellectis decipiatur, admonere decreui lectorem, ut intelligat non omnes iuste posse cogi ad fidem: sed consyderandam esse illius, qui cogitur qualitatem. Siquis nunquam fidem Christi suscepit in baptismo, sicut sunt Iudæi, aut Sarraceni, aut Pagani, is certe non est minis, & terroribus compellendus ad fidem: quia crede re uoluntatis est. Siquis uero fidem iam semel in baptismo suscepit, & postea eam deseruit, quẽadmodum apostatæ, & reliqui hæretici faciunt, is merito compellendus est, ut fidem quam semel suscepit, teneat. Ratio aũt huius discriminis est: quia iure naturæ quisq; obligatur, ut quod semel promisit, reddat: & sic ex eodem iure oritur, ut ptãs publica possit illum cogere ad promissa seruanda. Licet. n. cuiq; liberũ sit aliquid promittere, uel nõ promittere: tamen postquam illud promisit, iam nõ est in eius potestare, seruare promissum, uel non seruare. Nã per promissionem suam se subdidit potestati publicę, ut possit ab ea ad seruandum promissum compelli. Idem prorsus dicendum est de uoto, & redditione uoti. Vouere siquidẽ libertatis est, reddere autem necessitatis. Ad primum quidem nemo cogitur, ad alterũ uero iuste quisque compellitur. Iudæis, & Sarracenis, & cęteris infidelibus liberũ est fidem uelle suscipere, uel non suscipere. Liberũ dico nõ quidem ad beatitudinem consequendã. ita ut sine fide possint uitam cõsequi sempiternam sicut cum ea: sed liberũ dico, quo ad publicam humanam potestatem: sed quia non sunt in hoc publicę potestati subiecti, ut possint ad fidem catholicam suscipiendam compelli. Postquam aũt iam fidem in baptismo susceperũt:

quia tunc se illam in posterum seruaturos promiserunt,merito ad id,quod susceperunt tenendum,& quod promiserunt seruandum,compelli pñt. Hæc nostra sententia confirmatur authoritate concilij Toletani quarti,quod in capite suorum decretorum.56.postquã definierat Iudæos & Sarracenos non esse ad fidem catholicam cogendos ita ait. Qui aũt iam pridem ad Christianitatem uenire coacti sunt,sicut factum est tpibus religiosissimi Principis Sisebuti: quia iam constat eos sacris diuinis associatos,& baptismi grãm suscepisse,& chrismate unctos esse,& corporis & sanguinis dñi extitisse participes:oportet, ut fidem,quam etiam ui,uel necessitate susceperũt, tenere cogantur,ne nomen dñi blasphemetur, & fides, quam susceperunt,uilis ac cõtemptibilis habeatur.Hæc concilium Toletanum. Quæ uerba hñr in uolumine decretorum in cap. de Iudæis.45.dist.Ex quibus uerbis clarissime patet hereticos esse ad fidem catholicam,quam deseruerunt,cogendos. Quod autem obijciunt,neminem esse cogendum ad id,ad quod inutiliter cogitur,fateor. Sed nunquid hæreticus inutiliter cogitur ad fidem suscipiendam? Minime. Quia multiplex ex hac compulsione succedit utilitas. Prima est ipsius hæretici emendatio:quæ ex punitione facile oriri potest:qm̃ sepe aliquid timore incipitur,& tandẽ perfecto amore finitur,et tũc
1. Io. 4 (ut btũs Ioãnes in sua.1.Canonica epistola ait)perfecta charitas foras mittit timorẽ.Sed obijciũt multis ista nõ prodesse:sed per tales pœnas multos fictos Xpianos fieri, q etsi publice se dicant fidẽ tenere,mẽte tñ negãt. Huic obiectioni ego iuxta btũm Augustinũ rñdeo, quod non iõ contẽnenda est medicina:quia aliquorum insanabilis pestilẽtia p illã non sanat.Non est.n.uitiũ medicinæ:sed morbi,cum ea,q alijs morbis medicina succurrit,alicui eiusdem generis morbo non medetur. Deinde etiam si aliquibus hmõi compulsio ad salutem non prosit, non tñ ideo inutilis censenda est: quia tunc publica cõsiderãda est utilitas,q multo maior est, quam priuata. Nã p talẽ punitionem

tionem cohibentur hæretici, ne suas hæreses publice prædicent, & doceant: et sic sua pestifera doctrina totã rem publicam inficiant. Magna inficiant. Magna siquidem est totius reip. utilitas, si illa à pestiferis hæreticorum doctrinis immaculata custodiatur. Vnde colligimus melius esse, hoc est, minus malum, occultos hæreticos tolerare, quàm publicos permittere: quia hi per effrenatam, licentiosamque audaciam multo nocentiores fiunt, quam illi, qui timore pœnæ ueluti freno quodam cohibiti, in publicum prodire non audent. Secundo sic arguunt: Hæretici uerbis, & rõnibus conuincendi sunt, nõ sunt ergo pœnis, & afflictionibus ad fidem cogendi. Consequentiam dicunt esse notam, & assumptũ probant: quia beatus Petrus docet debere nos omnes esse paratos reddere rõnem omni poscenti de ea, quæ in nobis est fide. 1. Pe. 3 Fateor quidem (& hoc ipsum iam supra docui) bonũ esse prius hæreticos uerbis admonere, rationibus illos iuxta cuiusque hæretici conditionem applicandis, de sua hæresi conuincete: sed quia multi sunt adeo pertinaces, & indurati, ut citius frangantur, quam emendentur, opus est circa illos id agere, quod beatus Isidorus ait: Qui Isidor. blando uerbo (inquit ille) castigatur, & non corrigitur, necesse est, ut acrius arguatur. Cum dolore abscindẽda sunt, quæ leniter sanari non pñt. Hæc ille. Pastor, qui uidet lupum inuadentem gregem ouium, uocibus primo contra illum clamat, ut uel sic illum à grege arceat: & si uocibus illum minime deterreri conspicit baculo, & funda, & gladio, & sagitta si opus est, illum aggredit, ut à grege propellat, & sic oues illæsas custodiat. Pastores sunt ecclesiæ Prælati, qui uigilant super subditos, tanquam super oues sibi cõmissas, pro quibus sunt Deo reddituri rationem. Lupi aũt, qui his ouibus maxime nocẽt, hæretici sunt, de quibus saluator noster apud Matthæũ Mat. 7 ait: Attendite à falsis prophetis, qui ueniunt ad uos in uestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Et Paulus in Actibus apostolorum, hæreticos appellauit Act. 20

lupos sic inquiens: Scio qm̃ intrabunt post discessionẽ meam lupi rapaces in uos, non parcentes gregi. Ne igit̃ hæretici aliȷs noceant, oportet illos tanquam lupos rapaces flagellis, & fustibus pcutere, si admonitione blãda non compescuntur. Coguntur medici multas, & uarias perquirere medicinas cum uident usitata, & cõmunia remedia non proficere, & quo magis incrudescunt morbi, eo efficaciora sunt quęrenda antidota, q̃ illos ab humano corpore citius, & melius propellere ualeant. Bonum certe, & optimum salutis medicamen circa hęreticos ad fidem reducendos est lenitas, & mansuetudo, per uerba monitoria, & sermonũ blanditias. Cum uero hoc pharmacum ob induratam hæreticoꝝ malitiam nihil illis prodesse cognoscitur, debent hi, quibus talium morboꝝ est cura cõmissa, asperioribus in illos, & acerbioribus uti medicamentis. Nam dominus, & re-
Ioan. 2 demptor noster Iesus Christus totius lenitatis & mansuetudinis exemplar, facto ex funiculis flagello numularios oẽs e templo eiecit, oues quoque, & boues eoꝝ, æs illoꝝ effudit, & mensas subuertit. Si hoc numulariȷs fecit, multo acerbiorẽ se hęreticis præstitisset: qm̃ multo grauius hęreticoꝝ, quam numularioꝝ est pctm̃, & multo plus hæretici, quàm numulariȷ ecclesiæ nocere pñt. Tertio sic arguunt hi, qui pro hæreticoꝝ impunitate contendunt. Perfecta uiuendi forma, quam xp̃iani omnes tenere debent, in sacro euãgelio, & in Pauli, & cæteroꝝ apostoloꝝ epistolis plenissime continet̃. Euãgelium aũt, apostoloꝝ epistolæ nõ docent christianos debere Principum fauorẽ contra hæreticos implorare, neque Principes debere molestiã aliquam hæreticis inferre: ergo Principes, qui hæreticos puniunt, & q ad hanc punionem Principũ fauorem implorant, cõtra Christi, & apostoloꝝ doctrinam faciunt. Huic obiectioni dupliciter rñdeo. Primo quidẽ nego nullã esse in sacro euãgelio, & in apostoloꝝ epistolis, de hæreticoꝝ punitione doctrinam. Nam Christus saluator nr̃ de fratre pec-

catore rẽphenso, & non emendato loquẽs, apud Matt. mat.18
ait: Si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus, & Publicanus. Et paulo ante in eo. cap. dixit: Vę homini illi, per quem scandalum uenit: expedit enim ei, ut suspendatur mola asinaria ad collum eius, & demergatur in ꝓfundum maris. At nulli sunt, per quos grauius nascatur scandalum, quàm per hęreticos, expediens igitur est, ut suspendatur mola asinaria ad collum eius, & demergatᷣ in profundum maris. Et Paulus apostolus ꝑcepit hæreticum hoĩem semel, & iterꝝ admonitũ fore ab hominũ Titũ.3
consortio deuitandũ. Et Galatis scribens satis aperte insinuat hæreticos ab hoĩum cõione propellendos, sic inquiens: Vtinam abscindãtur qui uos conturbãt. Nulli au Gal.5.
tem sunt qui grauiores, & magis noxias turbationes inter fideles excitent, q̃ȝ hr̃tici: qui nouas quotidie fingunt doctrinas, quibus Dei ppl'm ab unitate fidei separate cõtendũt. Deinde & si in sacro euangelio, aut apl'orum catholicis epl'is nulla de hęreticoꝝ punitione reperiretur aperta doctrina, non tñ ideo cõsequens est illoꝝ punitionem non esse iustam. Qm̃ tunc consulto, & ex ĩdustria, hæreticoꝝ punitio tacita fuit ne fides sacri euãgelij humanæ tribueretur potẽtiæ. Nam cum ea, q̃ fide creduntur, oẽm humanum superent intellectũ, oportebat fidem euangelij diuinæ ascribere uirtuti, & non humanæ sapientiæ, aut potẽtiæ. Propter hoc xp̃s saluator noster primos discipulos suos, ꝑ quos fides euãgelij ꝑdicanda erat, non sumpsit philosophos, aut alios uiros doctos: sed simplices, & idiotas, & prorsus illiteratos. Ita etiam ne eadem fides humanæ imputaretur potentiæ oportuit fidem hanc non per Imperatores, aut Reges, aut duces, aut quoslibet alios mundi potentes: sed per hoĩes pauperes, & infirmos, & impotẽtes per totũ orbem prædicari. Postq̃nam aũt iam semel per totũ orbem fides euangelij fuerat prędicata, & Principes terrę uiuificę crucis uexillũ portantes sub xp̃i nomine militare cœperunt, & diademata Regum obedientiæ fidei se

ſubſiderunt, iam tunc oportuit, ipſam fidem contra hęreticos, acerbiſſimos eiuſdẽ fidei hoſtes, regũ & Principum armis foueri, & eorũ authoritate, & maieſtate cõ-
2. Re. 2. ſolidari. Quẽadmodum.n. olim Dauid licet Rex erat, et ex mandato Dei per Samuelem ꝓphetam unctus, patiẽter expectauit, & manſuete cum Saule egit, donec Deus Saulem de medio ſuſtulit, quo è uita ſublato regalia, omnia exercuit, ſic ẽt eccleſia nõ eſt à principio ꝑtãte gladij materialis in ſuos ſubditos uſa: ſed cũ omni manſuetudine expectauit, donec Deus iugo ſuo colla Regũ terrę ſubderet. Quarto argumẽtantur contra nos ab exemplo apoſtolorũ, & aliorũ eccleſiæ procerũ, qui in principio naſcentis eccleſiæ, fidẽ catholicam uerbo, & exẽplo perfectiſſime docuerunt. Illi.n. (quamuis multi tunc erãt hæretici, uidelicet Simõ Magus, Menãder, Saturninus, Cerdon, Ebion, Cerinthus, Martion, Valentinus, alijq́ plures, quos enumerare nõ eſt opus) nunquam tñ legũtur Principum terræ fauorem, aut auxilium cõtra hæreticos implorasse, neque ab illis petijſſe, ut hæreticos pœna aliqua punirent, qua illos ad catholicã fidem redire compellerent. Non licet igitur xp̃ianis nunc fauore Principum hæreticos pſequi, alioqn diſcedẽt longiſſime ab apoſtolorũ imitatione, quod maxime reprobandũ eſt. Hanc obiectionẽ (ut teſtatur Aug. ſuper Ioannẽ) oppoſuerũt Donatiſtæ hæretici cõtra catholicos, qui Principum fauore iam tunc hęreticos perſequebãtur. Sed hãc obiectionem facile refellit beatus Aug. dicens, quòd in principio naſcentis eccleſiæ ideo apľi, & eorũ ſucceſſores non petierunt Principũ fauorem contra hæreticos: quia nullus tunc Imperator, aut Rex obediebat Euãgelio, nullus tũc fidem xp̃i redemptoris noſtri ſuſceperat. Sub illis quidem tp̃ibus Principes Romani fuere Nero, Domitianus, Traianus, Decius, & alij ſimiles crudeles tyranni, qui oẽs fidem catholicã acerbiſſime ſunt pſecuti. Nondum tũc impletum fuerat, quod Spũs ſanctus ꝑ
Psal. 2 os Dauid ꝓdixerat. Et nũc reges intelligite, erudimini,

qui iudicatis terrã. Seruite dño in timore,& exultate ei cum tremore. Et itẽꝝ: Et adorabũt eum oẽs reges terræ: oẽs gentes seruient ei. Qũo apl'i,& q illos ꝓxime sunt secuti, fauorẽ,& auxiliũ tũc peterẽt, ab illis, quos sciebãt esse fidei xp̃ianæ aptissimos hostes? Non.n. tam stupidi, & dementes erant apostoli: ut ab his, quos optime nouerant: fidem catholicam ardentissime persequi, fauorem pro eiusdem fidei tutela contra hęreticos peterẽt. Quod ergo apostoli,& illoꝝ proxime uicini, non petierunt fauorem Principum contra hæreticos, non fuit q̃a hæretici non fuissent punitione digni: sed quia gladius Gentilium Principum, & Imperatoꝝ nõdum seruiebat Euangelio. Postquam aũt Imperatores sacro baptisma te sunt abluti,& Chr̃o nomina dederunt, & de eius nomine gl'iari cœperunt: iam tunc Christiani fauorem Principum contra hæreticos petere non dubitarunt. Nam à magno Constantino uiri catholici in concilio Nicæno petierunt auxilium, quo possent hr̃ticos extirpare, quorum petitioni pĳssimus Imperator libentissime annuit, & sic Arrium cum suis asseclis damnauit exilio: quia fidem Nicæni concilĳ nolebat recipere. Theodosius Imperator puniuit hæreticos Manichæos priuatione oĩum bonoꝝ suoꝝ: priuauitq́; illos omni hæreditaria successione. Hoꝝ exempla sequuti alĳ Imperatores,& Reges Christiani, uarias successu tpum contra hæreticos leges ediderunt: ut per legum seueritatem, insanam hæreticorum audaciam cõpescerent. Hac etiam de causa (ut Augustinus ait) cum multi ex septuagita discipulis à Dño, & saluatore nostro discedissent,& arbitrio suæ malę, et impiæ discessionis ille eos permisisset, cęteris duodecim, qui permanserant dixit: Nunquid & uos uultis abire? Hoc quidem tunc saluator nr̃ fecit: quia quamuis magnam hr̃et tunc etiam potestatem, qua uti potuisset illos puniendo,& compescendo, prius tñ elegit cõmendare humilitatem. Tunc enim spretus erat Christus,& nondum adorabant illum Reges terræ, neque gẽtes ser

Ps. 71.

Ioan. 6

Ps. 71. uiebant ei, queadmodum de illo propheta Regius prædixerat. Quæ prophetia quanto magis impletur, tanto ecclesia Christi sponsa maiore utitur potestate, ut nō solum inuitet: sed etiam compellat ad bonum. Nam hō ille, qui cœnam magnam fecerat, cum illi, qui ad eam in

Luc. 14 uitati fuerant, uenire recusassent, ait seruo. Exi cito ĩ plateas, & uicos ciuitatis, & pauperes, ac debiles, & cęcos, & claudos introduc huc. Et ait seruus: Dñe factum est, ut imperâsti: & adhuc locus est. Et ait Dñs seruo: Exi in uias & sepes: & cōpelle intrare, ut impleatur domus mea. De his qui primo uenerant, dictum est: Introduc eos. De posterioribus uero dictum est compelle eos intrare. Quod primis dictum est: ad illa tpa referri debet, ĩ quibus fidem catholicam Reges, & Principes terrę non dum susceperant. Tunc. n. quilibet abitrio suæ uolūtatis dimittebatur. Quod posterioribus dictum est, posteriora respicit tempora, qñ gladius Regum, & Imperatorum seruire cœpit Euangelio. Et in his temporibus, non solum inuitari debent hæretici: sed compelli, ut fidem catholicam, quam semel in baptismo susceperunt, corde credant ad iustitiam, & ore confiteantur ad salutem.

De hæreticorum pœnis, & primo de corporalibus, deinde de spiritualibus sigillatim tractatur, & nunc primo de bonorum temporalium confiscatione. Cap. 5

Oñdimus iam manifestissimis (ut opinor) argumētis iustam, & necessariam esse hæreticorꝝ punitionē, superest, ut pœnas, quas iura hæreticis decernunt, sigillatim pertractemus, et merito illas esse decretas conuincamus, ut uel sic obmutescere faciamus impudentem quorundā hominum audaciam, qui Pontifices, & Reges de nimia aduersus hęreticos seueritate notāt. Multæ, & uarię sunt pœnæ, quibus ecclesiasticæ sanctiones, Imperatorumq́; leges hæreticos plecti iubent. Quædam. n. sunt spūales pœnæ, quę animam solam respiciunt. Aliæ sunt corporales, quæ corpus affligunt. De singulis suo ordine dicemus, & primo de corporalibus, postea uero de spiritua

libus pœnis differemus. Inter corporales pœnas, una et quæ non parꝝ hæreticos uexat, eſt bonoꝝ omnium pro ſcriptio, & confiſcatio. Nam qui hæreticus eſt, ipſo iure omnium bonoꝝ ſuoꝝ dñio priuatur, & in eius locum fiſcus ſubrogatur, ſi hr̃ticus eſt ſecularis, et in terris dñoꝝ ſecularium. Si uero hæreticus eſt ſecularis in terris eccleſiæ, aut eſt clericus, bona eius applicantur fiſco eccleſiæ: niſi clericorum bona eſſent eccleſiæ uel ipſi haberent ſtipendium ab eccleſia, quia applicabuntur eccleſię, cuius erant, uel à qua ſtipendium acceperant. cap. excõmunicamus, paragrapho damnati. extra de hæreticis. Iuſta quidem pœna, & merito contra tam graue ſcelus ſtatuta, ut huius tam acerbæ pœnæ metu, hæretici ſuas hr̃ſes aliꝭs palàm facere reformident. Diuitiaꝝ ſiquidem cupido, & amor, multorum animos adeo uehementer ꝑcellit, ut pro illaꝝ tutela nullum prætermittant laborẽ, nihilq́; intentatum relinquant, etiam ſi pro illaꝝ conſeruatione oporteat periculo ſe exponere mortis. Quãtus autem eſt diuitiaꝝ amor, tanta inde ſuccedit lætitia, & uoluptas cum poſſidentur, & tantus dolor cum amittũtur, poſtquam fuerant ſemel poſſeſſæ. Aequa.n.lance penſantur odium & amor: gaudium & dolor: lætitia & triſtitia. Quantum quiſque rem aliquam amat, gaudet, & lætatur de illius pręſentia, tm̃ habet exoſam eiuſdem rei priuationem, dolet, & triſtatur ex ea. Et hinc euenit, ut quotquot diuitias ardenter amant, ſuſpitioſi reddantur & timidi. In omni ſiquidem negotio formidoloſior eſt diues, quàm pauper, cautius munit ædes furꝝ metu. Metuit tempeſtates ꝑꝑ frumenta, quæ habet in agris, et ꝑꝑ merces, quas habet in mari. Metuit amicos, ne fortaſſe illis rogantibus aliquid donare cogatur. Metuit inimicos, ne ui aut fraude aliqua illata, aliqua ex parte noceant. Timidius, & parcius conuiciatur metu mulctæ. Omnia denique circumſpectius facit, & dicit metu calumniæ, quæ potiſſimum diuitibus ſtrui ſolet: quoniam habent, quod illis auferri poſſit. Ob hanc cauſam ſapiẽ-

tes legum latores cum leges aliquas condiderunt, quas summe obseruatas esse cupiebāt, aliquam pecuniæ mulctam earundem legum transgressoribus statuerunt, ut metu mulctæ pecuniæ homines ab illarum legum trans-
Solon. gressione deterrerent. Solon, qui nunc inter septem Græciæ sapientes numeratus est aliquibus earū legum, quas Atheniēsibus dedit, quo melius obseruarentur, certam aliquam pecunię mulctam adiecit. Nam(ut Plutarchus
Plut. in uita Solonis refert) siquis sacris in locis, uel in iudicio, uel apud magistratus, aut cū certaminum spectaculū instaret, in uiuum aliquem esset maledictis inuectus, eum quinq; drachmis mulctari, quarum tres, ille, qui fuisset iniuria affectus, duas alias ærario publico soluere iussit. Siquis etiam raptæ liberæ mulieri uim intulisset, eum decem drachmis mulctari præcepit. In Romano aūt imperio multæ, & uariæ sunt leges, quæ aliquorū scelerum patratoribns aliquam certam pecuniæ pœnā decernūt. Multæ etiam sunt aliæ, quę pp grauiora alia scelera, eos, qui illa perpetrarunt, omnium bonorū dñio, et possessione priuant. Siquis enim crimine læsæ maiestatis fuerit infectus, eum lex iubet eo ipso omnium bonorū suorum possessione esse priuatum. l. quisquis. C. ad legem Iuliam maiestatis. Quæ pœna adeo uim suam, & potestatem extendit, ut etiam ualeat post mortem. Qm̄, & si reus nō fuerit de hoc crimine accusatus ī uita, pōt post mortem accusari, & si fuerit tunc conuictus, tunc bona eius repetentur ab his qui possident. Sic. n. sancitum est in l. pen. & ult. eodem tit. Falsarij monetæ eo ipso oīum bonorū suorū possessionem amittunt. l. pen. C. de falsa monetā. Bona contrahentis incestas nuptias, fisco sunt iure ipso applicata, ut patet in authent. in cestas. C. de incestis, et inutilibus nuptijs. Raptor ingenuæ mulieris, siue illa uirgo tunc fuerit, siue desponsata siue uidua, & qui illum comittatus est in inuasione, & rapina, omnium bonorum suorū dñio priuatur, & bona eius ipsi raptæ applicantur. l. unica. par. & siquidem. C. de raptu uirginum.

Omitto alia municipalia iura, quæ cum multa, & uaria sint, uix tñ ullum ex illis tam multis reperietur, quod ad crimina aliqua coercenda certam aliquam pecuniæ mulctam non statuerit, his qui talia crimina commisissent. Si in his omnibus, atque alijs id genus legibus, quæ cõmuni totius populi consensu probatæ sunt alicuius, certæ pecuniæ mulcta, aut omnium bonorum priuatio, ad crimina talia coercẽda iuste decreta esse dr̃, multo iustius est, ut hæretici, quorum multo grauius est, quàm aliorum pctm̃, omnium bonorum suorum proscriptione cohibeantur. Nam (ut optime dicitur in. l. Gazaros. C. de hæreticis, & Manichæis) longe grauius est æternam, quam tpalem offendere Maiestatem, Ex quo apertissime colligitur, ut multo etiam iustius sit hæreticos: qui diuinam offendũt Maiestatem, omnium bonorum proscriptione punire, quàm eos, qui humanam Maiestatem quouis alio crimine lædunt. Ad idem, si falsarij monetæ iuste omnium bonorum suorum dominio priuantur, multo iustius est, ut consimili pœna feriantur hæretici, qui multo peiores falsarij sunt, quam illi. Quia hæretici falsa, & erronea dogmata pro ueris disseminant, & sacram scripturam ad falsum, & longe à Dei spiritu alienum, detorquent sensum. Non ne multo pretiosior est scriptura sacra, quam quæuis, & quantalibet mundi pecunia? Multo ergo malignior est, q scripturam sacram falsificare contendit, falsum illi adhibens sensum, quam qui falsam cudit pecuniam. Quo fit, ut multo etiã grauius sit puniendus. Præterea iustum est, ut pœna rñdeat culpæ, & in eo quisque puniatur, in quo peccauit, aut in eo unde peccati sumpsit occasionẽ, Hac enim ratione Salomon in libro Sapientiæ probat iustas fuisse plagas, qbus Deus Aegyptios idololatras affixit, sic inquiens: Quod quidam errantes colebant mutos serpentes, & bestias superuacuas, immisisti illis multitudinem mutorum aĩalium in uindictam, ut scirent: quia per quæ quis peccat, per hæc & torquetur. Non. n. impossibilis erat omnipotens manus tua, quæ creauit or Sap. 11.

bem terrarum ex materia inuisa, immittere illis multitudinem ursorum, aut audaces leones, aut noui gñis ira plenas, & ignotas bestias, aut uaporem ignium spirantes, aut fumi odorem proferentes, aut horrendas ab oculis scintillas emittentes, quarũ non solum læsura poterat illos exterminare: sed & aspectus præ timore occidere. Nam et sine his uno spũ poterant occidi, persecutionem passi ab ipsis factis suis, & dispergi per spiritum uirtutis tuæ: sed omnia in mensura, & numero, & põdere disposuisti. Hactenus Salomon in sapientia, In quibus uerbis id aduertendum est, qđ ait: Deum per Muscas, & cyniphes, & locustas Aegytios puniuisse, non qꝫ aliæ illi defuerint pœnæ, quibus illos affligere potuisset: sed qa nulla erat culpæ conuenientior, ut in ipsis aĩalibus punirentur, quę illi maximo uenerabantur honore. Ex hoc eodẽ argumenta colligimus, ut, licet sint aliæ multæ pœnę, qbus hæretici pñt puniri, omnium tñ bonoꝝ suoꝝ proscriptione iuste plectantur, ut in eo puniantur, quod illis præbuit suæ hæresis occasionem. Nã inter multas hæresum causas, una, & nõ parua est (ut lib. 3. c. 1. oñdemus) auaritia, q̃ portam latissimam ad hæreses introducẽdas
1. Ti. 6. aperit. Vnde Paulus in prima ad Timotheũ epl'a ait: Qui uolunt diuites fieri, incidunt in tẽtationem, & in laqueũ diaboli, & desideria multa, & nociua, quæ mergunt homines in interitum, & perditionẽ. Radix. n. omnium maloꝝ cupiditas, quam qdam appetentes errauerunt, à fi-
Colos. 3 de, & inseruerũt se doloribus multis. Et in epl'a ad Colossenses, auaritiam dicit esse idoloꝝ seruitutem. Hoc et
Mat. 22 docuit saluator noster apud Matthæum in parabola illa nuptiaꝝ, quas Rex qdam filio suo fecit, & misit seruũ suũ uocare inuitatos ad illas, & noluerũt uenire. Ex illis aũt, q uenire neglexerunt, fuit unus, qui abijt in negociationẽ suam. Nam quia diuitias amabat, pro illis acquirẽdis negociationi operam dabat, & ideo hãc gaudio nuptiaꝝ prætulit. Nuptiæ, quas Rex filio suo facit iuxta omnium sacrorum doctorum interpretationem, figuram

gerunt incarnationis filij Dei. Ad has nuptias per seruũ suum Deus inuitat, qñ per prædicatorem suum uocat ad fidem incarnationis. Sed ad hanc uenire negligit, qui diuitias amat, & negociationi intendit. Nam qui diuitias effrẹnate amat, filium Dei pro nobis pauperem effectum despiciet, & illius Euangelio quod paupertatem extollit & nobis illam ualde cõmendat, nullam præstabit fidem. Hanc.n. esse arbitror unam ex potissimis causis, pp quam multi ex Iudẹis fidem catholicam suscipere recusant: quia diuitias uehementer amant, & ꝓ illis acquirendis usuras exercent, quas, si ad fidem Euãgelij conuertantur, sciunt non esse illis ꝑmittendas. Deinde q diuitias ardẽter amat, etsi fidẽ semel iam in baptismo susceperit, quẹ illum ad credendum Euangelio cogat, qdquid tñ pro paupertatis cõmendatione, & pro diuitiarum contemptu in Euangelio legit, ad alium detorquet sensum: quia uoluntas nimio diuitiarum amore infecta, totum intellectum ad illarꝫ fauorem conuertit, & trahit. Et sic intellectus obcẹcatus ꝓ illis sentit, pro illis loquitur, pro illis prẹdicat, & docet. Vnde beatus Hieronymus exponens Psalmum. 143. in illo uersu: Boues eorum crassi, sic ait: Vidit & Pharao in somnio boues crassos, Israelitici populi tenues sunt, Aegyptij crassi. Videtis.n. magistros hæreticorꝫ nihil aliud facere: nisi studere diuitijs. Diuitijs student & pauperem Xp̄m contemnunt. Hẹc Hieronymus. Sed prẹter hẹc scripturarꝫ testimonia, extãt etiam non pauca exempla, quẹ apertissime comprobant sæpe hẹreses ex auaritia oriri. Nam (ut ex multis aliqua pauca proferamus) Ieroboam ille qui super decem tribus erectus est in Regem Israel, timens, ne si populus Israel occasione adorandi uerꝫ Deũ ascenderet Hierl'm, & sic converteretur cor populi ad Dñm suum Roboan Regem Iuda, et sic ipse Ieroboam regnũ qd iam tenebat amitteret, excogitato cõsilio fecit duos uitulos aureos, et dixit ppl'o Isrl': Nolite ultra ascendere in Hierl'm. Ecce dij tui Isrl', q te eduxerũt de terra Aegy-

Hiero.

3. re. 12

pti,posuitq́ unum in Bethel,& alterum in Dan. Ex quo facto discimus,auaritiam ipsius Ieroboam, ipsum & totum illius regnum,non solum in hæresim: sed in apostasiam,& idololatriam proiecisse. Et hunc Ieroboam omnium hæreticorum typum tenere, testatur Angelomus in cõmentarijs super libros Regum, exponens hoc,quod nunc diximus ipsius Ieroboam scelus. Idem etiam docet beatus Hieronym. super septimum Amos prophe-
Mat.15 tæ caput. Manifesta est etiam,atq; à Xpo acerbe damnata hæresis illa pharisæorum docentium populum, melius & Deo gratius esse hostias in templo offerre,quam illas parentibus egentibus distribuere. Hæc autem pharisæorum hæresis ex apertissima illorum procedebat auaritia. Ex hac etiam pestifera radice ortus est Græcorum error,qui(ut Guido Carmelita de illis refert)docent usuras esse licitas. Deniq;(ut multa alia exempla pterean) unum solum, & alterum proferam,quæ satis erunt ad ostendendum quam potens sit effrænata auaritia ad fidẽ sub-
Isidor. uertendam, & hæresim inducendam. Isidorus in lib. illustrium uirorum, quem post Hieronymum, & Gennadium fecit,de Osio Cordubensi Epo differens,hæc,quę
Osius. sequuntur uerba refert. Osius Cordubensis ecclesię Eps scripsit ad sororẽ de laude uirginitatis epłam pulchro, ac diserto compositam eloquio. In Sardiceñ. etiam concilio quamplurimas edidit snias. Hic autem post longum senium uetustatis accersitus à Constantio Principe minisq́ perterritus,metuens ne senex,& diues dãnaretur,uel exilium pateretur,illico Arrianæ impietati cõsensit,cuius quidem uitã,ut meruit confestim exitus crudelissimus finiuit. Nam post impiam,ut ait quidã, Osij
Greg. pręuaricationem, dum sanctus Gregorius Eliberitanus
Elibe. Eps in Cordubensem urbem iuxta Imperiale decretum fuisset adductus, ac minime uellet illi cõmunicare, cõmotus Osius dicit Clementino Constantij præfecto Vicario,ut mitteret eum in exilium. At ille non audeo (inquit) Epm in exilium mittere; nisi tu prius eum ab epi-

ſcopatu deieceris. Vt autem uidit ſanctus Gregorius, ꝙ Oſius uellet dare ſnīam, appellat Xp̄m totis fidei ſuę uiſceribus exclamans: Xp̄e Deus, qui uenturus es iudicare uiuos, & mortuos, ne patiaris hodie humanam proferre ſnīam aduerſus me minimum ſeruum tuum, qui ꝓ fide nominis tui, ut reus exn̄s, ſpectaculum factus ſum: ſed tu ipſe quæſo in cauſa tua iudica, ipſe ſnīam proferre dignare per ultionem. Non ego quaſi metuens, de exilio fugere cupio, cum mihi pro tuo nomine nullum ſupplicium graue ſit: ſed ut multi à pręuaricationis errore liberentur, cum præſentem uiderint ultionem. His dictis, ecce repente Oſius reſidens faſtu quaſi regalis Imperij, cum ſnīam conaretur exprimere, os uertit, diſtorquens pariter, & ceruicem, ac de ſeſſu in terram eliditur, atque illico ſpirauit. Tunc admirantibus cunctis etiam Clementinus ille Gentilis expauit, & licet eſſet iudex, tn̄ timens ne in ſe ſimile ſupplicium iudicaretur, proſtrauit ſe ad pedes ſancti uiri, obſecrans, ut ſibi parceret, qui in eum diuinæ legis ignoratione peccaſſet, & non tam ꝓprio arbitrio, quàm mādatus Imperio. Inde eſt, ꝙ ſolus Gregorius ex numero uindicantium integram fidē hn̄s: nec in fugam uerſus eſt, neq; paſſus eſt exilium. Vnuſquiſque. n. timuit de illo ulterius iudicare. Hactenus Iſidorus. Cuius uerba, nec uno mutato, tam prolixe citaui: qa hiſtoriam continent ſcitu digniſſimam, & exemplum memoratu dignum, ut aperte uideant omnes uerꝫ eſſe, quod de auaritia dixit Paulus, ꝙ illam quidam appetentes errauerunt à fide. Ecce Oſium uirum olim illuſtrem, & in fide catholica clarum, qui in concilijs Nicæno, & Sardiceñ. optime pro fide decertauerat, tandem ne diuitijs, quas iuuenis acquiſierat, ſenex careret, in hæreſim Arrianam, quam olim aperte damnauerat, lapſus eſt. Alterꝫ exemplum, quod non ſine graui cordis dolore referri poteſt, nobis hiſce tp̄ibus præbuit magna Germaniæ pars, quæ inuidens eccleſiaſticis uiris, ꝙ multas poſſiderent diuitias, cupiēſq; illas ſibi uendicare, ut aliquo

titulo,quamuis non uero,nec iusto,id facere posset,hæresim quãdam olim à Vadianis inuentam:sed ab ecclesia reiectam, & iandiu sepultam, ab inferis suscitauit dicentem,ecclesiasticos uiros non posse ullas diuitias possidere,nec agros,nec possessiones ullas:sed Xpi, & apostolorum eius paupertatem debere in omnibus imitari.
Vadiãi Surrexit quidem olim hæc hæresis. Vadianis illam in Aegypto docentibus, sub Damaso Papa, & Theodosio seniore: sed cito periit. Illam longo post tpe suscitarunt Valdenses,siue pauperes de Lugduno. Eundem errorem eodem ferè tpe docuit Marsilius Paduanus hoc solo nomine notus, quod eccl'iasticos uiros acerrime oderit. Sed hunc cum errore suo aperte damnauit Ioannes huius nominis Pontifex uigesimus secundus. Deinde paucis aliquot elapsis annis Ioannes Vuiclef,qui in uerba Valdensium iurasse vr̄,hunc reuocauit errorẽ dicens, esse contra sacram scripturam, quod uiri eccl'iastici habeãt possessiones:sed hic error cum aliis multis eiusdem Ioãnis Vuiclef in concilio Constantiensi sessione octaua dãnatus est.Hanc tñ toties damnatam,& iam diu sepultã hæresim ab inferis suscitauit Lutherus, qui ad hoc solũ natus esse vr̄, ut omnium ferè ueterum hæreticorum uenenata dogmata reuocaret. Cũ.n.ille errores aliquos effundere cœpit, non statim illi tota adhæsit Germania: sed maior pars illi contradicebat,& illius execrabatur errores.Vt autem fauorem ppl'i,quem maxime optabat, sibi conciliaret uersutus homo,& serpẽtino afflatus spũ, modum quo id facile assequi posset,excogitauit.Ecclesiasticis uiris quos optime nouerat reliquo ppl'o esse uehementer inuisos, detrahere cœpit, dixitque nullo pacto illis licere prædia,aut agros possidere,nec ullas prorsus hr̄e diuitias.Quia(ut ait)neque Apl'i,quibus primo res ecclesiæ successere, nec alii Xpi saluatoris nostri discipuli, quorum locum alii inferiores parochi tenent, ulla prędia, aut agros ullos possederunt, & siquid horum illis dabat̃, uendebant & pretium ex illis acceptum aliis egentib9

Margin notes: Valdẽ. (beside "runt Valdenses"); Marsi. Pad. (beside "rorem eodem"); Ioãnes Vuiclef (beside "paucis aliquot"); Luthe. (beside "hæresim ab inferis")

diuidebant. Propter hanc cām (quam in magno illo opere, quod aduersus omnes hæreses edidimus, nullius esse momenti ōndimus) Lutherus docuit eccl'iasticos uiros esse omnium agroꝝ, & prædioꝝ, q̄ possidebant, iniustos possessores. Hac igitur ratione, & cā populus alioqui auaritiæ deditus facile persuasus est, ut eccl'iasticoꝝ diuitias quas anxie cupiebat, per uim, & uiolentiā ab illis tanquam ab iniustis possessoribus raperet. Factum itaq; est, ut Luthero docente, & ppl'i auaritia suggerente, omnia prædia in multis Germaniæ populis ab ecclesia tollerentur. Multa cenobia, monachis inde eiectis, sunt in direptionem data, & illoꝝ agri, hortus, uinea, domus, et siquæ sunt alia prædia, aut sunt inter se diuisa, aut cōi reipublicæ utilitati arrogata. Hoc exemplū post aliquot annos Angli sequuti, Rege aut permittēte, aut (qd' uerius puto) præcipiente, ut suæ satisfacerēt uoracissimæ cupiditati, omnia monasteria, quæ in regno illo ditissima erant, destruxerunt, & illoꝝ annuos redditus inter se diuiserunt. Et certe timeo, ut illa auri sacra fames, quę tantoꝝ fuit causa maloꝝ etiam sit causa, ut ab eo, quod semel male cœperunt, nunq̄ desistant. Timeo quidem, & merito, ut neq; Anglia, neq; ea Germaniæ pars, quæ Martino Luthero docente ab eccl'iæ unitate est separata, auaritia illoꝝ suggerente, nunq̄ ad ecclesię unitatem redire uelit. Qm̄ optime omnes illi intelligūt, nunq̄ se ab ecclesia recipiendos: nisi prius prædia, quæ iniuste ab ecclesia rapuerunt, restituant. Timeo igitur (quod Deus pientissimus auertere uelit) ut malint dulcissima illa totius ecclesiæ concordia carere, quèm diuitijs iam retentis priuari. Probauimus iam multis sacræ scripturæ, & sctōꝝ doctoꝝ testimonijs, apertissimisq; exemplis, unā ex potissimis hæresum causis esse, fuisseq; semper improbam auaritiam. Iuste igitur hæreticis hæc pœna decreta est, ut omnib⁹ suis bonis sint ipso iure priuati. Nam huius pœnæ timore, qui anxie diuitias amat, etiam si hæreticus sit, hæresim tñ suam alijs propalare

ſormidabit. Etſi hæreſim, quam mente cõcepit, alijs palàm facere nõ fuerit ueritus, fiet ut iuxta ſapiẽtis ſnĩam)
Sap. 6. in eo puniatur, in quo peccauit. Sed hic mihi aliquis forte obijciet multas eſſe hæreſes, quæ nullam prorſus ab auaritia ſumpſere originem, imò multæ cum auaritia uelut ex diametro pugnant. Talis fuit apſ̃icoꝶ hæreſis dicentium neminem, qui proprium aliquid retineret, poſſe ad uitam æternam peruenire. Tales igitur hæreſes nõ ſunt tali pœna puniendæ, ne in eo, in quo non peccauerunt, puniantur. Fateor quidem aliquas tales hæreſes eſſe quæ nullam penitus cum auaritia habeãt conuenientiam, lex tñ non reſpicit caſus particulares: ſed ea, quę ut plurimum accidunt. Deinde etſi tales hæreſes non habeant ab auaritia ortum: iuſte tñ omnium bonoꝶ proſcriptione punientur. Qm̃ non ob hanc ſolam cãm eſt hæreticis hæc impoſita pœna: ſed etiam, ut quia hęreſis ut ſupra oñdimus) grauiſſimum eſt crimen, in eo puniatur, qđ acerbiſſime omnes ferme homines affligere creditur, & ut talis pœnæ metu in crimen hæreſis labi formident. Etſi huius pœnæ terrore hæreſim non fuerint, iuſtum eſt, ut eam ipſam pœnam, quam pro hæreſis amore neglexerunt, patiantur.

Quod hæreticus à tempore commiſſi criminis amittit omnium bonorum ſuorum dominium, etiam ante iudicis declarationem. Fiſcus tamen nõ põt bona apprehendere, niſi poſt iudicis declarationẽ. C. VI.

Punitur hæreticus, & quidem iuſte (ut euidentiſſimis probauimus argumentis) omnium bonoꝶ ſuoꝶ priuatione: ſed opus eſt, ut inquiramus, an eo ipſo, ꝙ hæreticus eſt, omnium bonoꝶ ſuorum dominio priuetur, an oporteat prius iudicis declarationem præcedere qua ĩnoteſcat, illum hæreticum eſſe. De hac re uaria eſt inter
Arch. iuriſperitos ſnĩa. Archidiaconus in cap. cum ſecundum leges. de hæret. libro 6. dicit hęreticum non ſtatim poſt crimen cõmiſſum, eſſe priuatum omnium bonoꝶ ſuoꝶ dominio: ſed ut tale dominium perdat hęreticus, dicit eſſe prius neceſſariam ſententiam iudicis. Non quidem talem,

lem,quę illum damnet ad pœnam quia hanc fatetur nō esse necessariam: sed snīam dicit prærequiri declaratiuā criminis cōmissi hoc est,qua declaretur illum fuisse hæreticum. Quousque hęc snīa pronuncietur, dicit hæreticum esse uerum dn̄m omnium bonoꝝ suoꝝ, & de illis tanquam de re uerè sua posse disponere. Data uero tali sententia, qua ille damnatur de hæresi, effectum illius damnationis dicit trahi retro ad diem cōmissi criminis, ita ut uirtute huius declaratiuæ sententiæ,priuetur à die cōmissi criminis dominio omnium bonoꝝ suoꝝ, & ex tunc sit illi omnis bonoꝝ suoꝝ alienatio interdicta. Et ad hoc mouetur per id quod dicitur in dicto.c.cum secundum leges.in parag.cōfiscationis. Ibi.n.præcipit Papa,ut executio confiscationis non fiat per fiscū: nisi prius per aliquam ecclesiasticā personam super hoc potestatem hn̄tem,sententia super eodem crimine fuerit promulgata. Hæc aūt tanti uiri snīa(cum bona illius uenia dixerim) omnino mihi uidetur absurda, & textui apertissime contraria.Primo quidem contra hanc snīam est id,quod Arist.lib.6.Ethicoꝝ.c.2.ait: Hoc solo priuatur Deus,ingenita facere quæ facta sunt. Ex quibus uerbis apertissime colligitur,quòd si hęreticus ante damnationem erat uerus suoꝝ bonoꝝ dn̄s: damnatio seques nō potest facere,quòd non fuerit dominus. Alioqui dānatio sequens faciet,quod Deus facere nō potest. Præterea si ante damnationem erat dominus bonoꝝ suorum: ergo ante damnationem poterat bona sua uendere, aut permutare,aut alio quouis modo in alterius dominium & potestatem,transferre. Nam hi sunt effectus ex uero dominio procedentes,uidelicet donare,uendere pmutare. Qui enim est dominus alicuius rei potest illam uēdere,permutare, aut donare: nisi forte sit à lege, ne hoc facere possit impeditus,sicut contingit in minore uigintiquinque annis, qui nihil horū de rebus suis facere potest. Non quidem, quia non sit illarum rerum dn̄s: sed quia per legem est prohibitus, ne aliquid hoꝝ de rebus

suis facere possit. Idem etiam cõtingit in muliere nupta, quæ licet uerum suæ dotis habeat dominiũ: tñ sine mariti licentia, & assensu nullo pacto in alterius dominiũ, & potestatem, illam transferre ualet. Si hæreticus ante damnationem est dominus bonoꝝ suoꝝ, consequẽs est, ut ante dãnationem possit illa donare, uendere, aut permutare: quia nulla lege est impeditus, ut dominio penes illum manente, nihil hoꝝ agere possit. Siquis cõcedat hæreticum ante damnationem posse bona sua uẽdere, aut permutare, aut donare, cõuincitur hoc esse falsum per hoc, quòd post condemnationem omnes tales contractus rescindentur, & nullius fuisse roboris iudicabuntur. Hoc autem non fieret, si ante condemnationem tales contractus aliquid ualuissent. Nam ut proxime superius ex Aristotele diximus) quod semel factum est, infectum esse non potest. Deinde, si hæreticus ante dãnationem habet ueꝝ omnium bonoꝝ suoꝝ dominiũ, sequitur inde, quòd illo ante damnationem mortuo, filius catholicus illi succedẽs habebit etiam ueꝝ illorum bonoꝝ dominium: quia succedit oĩbus bonis quorum pater erat dominus. Si hoc concedit, prout necesse est illum concedere, sequitur ex eo, quòd licet postea cõstet de hæresi patris defuncti, & propter illam damnẽ post mortem, bona illa, quæ iam filius habet non erunt ab illo auferenda, & fisco applicanda: quia non est iustum, ut quis sine culpa sua priuetur bonis suis, quorum uerus erat dominus. Hoc tñ falsum esse conuincitur, per cap. Accusatus, parag. in eo uero casu. de hæret. lib. 6. Rursum, hęc sententia aperte contrariatur textui illius cap. cum secundum leges. Ibi enim decernitur bona hęreticorum esse ipso iure confiscata. Si ad bonoꝝ hæretici confiscationem (ut hæc opinio ait) requiritur iudicis declaratio, non sunt ergo bona illa ipso iure cõfiscata. Nõ est enim aliud dicere, ipso iure: nisi quòd solius iuris potestate, sine alicuius hominis sententia, sunt confiscata. Et (ut nostram sñiam firmiorẽ reddamus) producamus

in simili causa, & negotio exemplū aliquod, per quod res ipsa clarius innotescat. Nam argm̄ à simili, magnam habet apud iurisperitos uim, & ptātem. Qui cōmisit crimen aliquod cui in pœnam est à iure inflicta excōmunicatio, quamuis ad hoc, quòd sit ab alijs euitādus, iuxta Constātiensis cōcilij edictum, requiratur iudicis declaratio, ut tñ ille in excōicationem incidat, nulla requirit sententia, aut declaratio. Nam per hoc differt excōicatio inflicta à iure, ab excōicatione inflicta ab hoïe, quòd prima nullam requirit hominis sñiam, ut illa suum sortiatur effectum: secundam uero sine sententia iudicis nullus incurrere potest. Hæreticus ante dānationem est ex cōmunicatus, ergo ante damnationem est ēt bonorum suorum dñio priuatus. Consequentia probatur esse bona: quia hæc pœna etiam est ipso iure inflicta sicut illa: ergo etiam ante iudicis declarationem incidat in hanc sicut in illam, cum non ob aliam cām statim sine iudicis declaratione (ut diximus incidat in excōicationē: nisi qa illa est ipso iure inflicta. Deinde si fiscus ante condēnationem hæretici, non acquisisset dominium bonoꝝ illius, sequeretur fiscum ante talem sñiam peccare, qñ à iudice petit donari sibi bona alicuius, quē intendit probare esse, aut fuisse hæreticum: hoc aūt nullus sanæ mētis concedet. Quod aūt hoc ex illo sequatur, per hoc fit manifestum, quod fiscus sic petens, petit, quod non est suū sed alienum: ergo iniuste petit: præsertim cum non ob aliam cām bona illa petat: nisi ob solum hęresis crimē, in quod certissime scit illū cuius bona petit, lapsum fuisse. Quod autem hęc opinio pro se affert, paꝝ, uel (ut uerius dicam) nihil sñiæ fauet. Nam quod dicitur in parag. confiscationis. nō respicit hęreticum: sed fiscum: nec in illa parte textus, Papa loquitur de hæretico, an amittat dñium bonoꝝ suoꝝ ante iudicis declarationem: sed loquitur de apprehensione, aut occupatione bonoꝝ per fiscum facienda, quam omnino fieri prohibet ante iudicis ecclesiastici declarationem. Et merito id prohibet:

qm̄.ad laicam,siue prophanam ptātem non spectat de crimine hæresis iudicare: quia in illius iudicio sæpissime errare posset. Vt autem quod dicimus clarius ostendamus, oportet in hac causa duas considerare personas, duas ēt operationes iuxta personarꝫ diuersitatem ualde diuersas, quarum una uni conuenit personę, altera alteri. Sunt qdem in hoc negotio hęreticus, & fiscus personæ ualde diuersæ. Sunt ēt dn̄ium, & possessio, res inter se diuersæ: quarum qlibet ab alia separari pōt. Nam potest esse dn̄ium sine possessione, & possessio sine dn̄io, ut cuilibet est notissimum. Iuxta has duas personas, & has duas rerum qualitates, duæ ēt sunt partes in illo cap. cū secundum leges. Prima habet initium capit. Secūda ps est illo paragr. confiscationis. In prima agitur de dn̄io bonorꝫ hæretici, & illud ab hæretico tollit, & fisco tribuit: decernens, ut bona hæretici sint ipso iure confiscata. Sed quia dn̄io ablato ab hæretico, non statim erat ablata possessio: & silr quia dominio concesso fisco, nō statim intelligebatur concessa illi possessio: ideo in secū da parte illius cap. in illo paragr. confiscationis. agitur de concessione possessionis. Et hanc dicit fiscum capere non posse: nisi prius per aliquam personā ecclesiasticā quæ hoc facere possit, sn̄ia fuerit sup crimine ꝓmulgata. Nullus. n. potest rem suam ab iniusto possessore detentam, per uim, & uiolētiam ab illo capere: sed iudicis authoritate id faciendum est. l. siquis ad se fundum. & l. fi. C. ad legem Iuliam de ui publica, siue priuata. Quia igit̄ Papa in illa prima parte cap. dn̄ium bonorum hæretici abstulerat ab ipso hęretico, & concesserat fisco, ꝓhibet in secūda parte: ne p̄textu huius dominij, talium bonorꝫ possessionem, authoritate propria capiat: sed publicā expectet potestatem, q̄ sibi bonorum possessionem tribuat. Talem aūt publicam ptātem, dicit esse personam ecclesiasticam potētem de crimine hæresis iudicare, & illius declaratione super crimine hęresis promulgata, satis esse dicit ad hoc, ut fiscus bona hęretici occupare pos

sit. Textus ergo illius, paragr. confiscationis. dicit necessariam esse iudicis ecclesiastici declarationem, ad hoc, ut fiscus possit bona hæretici apprehendere, & illorum possessionem capere, non autem ad hoc, ut talium bonorū dominium acquirere ualeat: qm̄ iam ante talem sn̄iam in prima parte cap. cōcesserat illi talium bonoꝝ dn̄ium. Per talem ergo sn̄iam, qua aliquis damnatur ut hæreticus, ille non priuatur dn̄io bonoꝝ suoꝝ: sed per illā declaratur, & innotescit illum esse iam priuatum tali dn̄io, quæ quidem priuatio ante talem sn̄iam alijs non erat ita manifesta, & per talem sn̄iam habet, quòd possit capere possessionem. Et certe si hanc reꝝ diuersitatem aduertisset Archidiaconus uir alioq doctus, aliter sensisset. Hac igitur opinione tanquam falsa reiecta, est alia uerior opinio Ioannis Andreæ in hoc eodem cap. cum secundum leges. qui dicit hæreticum à die cōmissi criminis amittere dominium omnium bonorū suorum. Hanc opinionē tuentur multi alij docti uiri in iure canonico. Abbas ī primo cap. Excōicamus extra de hæret. Dn̄icus de sancto Geminiano in præfato capit. cum scd̄m leges. Petrus de Ancharrano super sexto. in eodem cap. Hi oēs censent hæreticum à die commissi criminis esse priuatum dn̄io bonorum suorum. Quod aūt dn̄t à die criminis cōmissi intelligendum est, non de solo crimine hæresis: sed de crimine pertinaciæ, & obstinationis in hæresi. Quia nō eo ipso, quòd quis labitur in crimen hæresis, amittit bonoꝝ suoꝝ dn̄ium, sed solum postquam tam pertinax est in hæresi, ut iam merito (iuxta ea, quæ libro primo diximus) hæreticus censeri debeat. Sicut. n. non omnis, qui labitur in hæresim: nisi adsit pertinacia, est censendus hæreticus, ita nec omnis talis seclusa pertinacia amittit bonoꝝ suoꝝ dn̄ium. Nam in cap. cum scd̄m leges, Papa non decernit esse confiscata bona lapsoꝝ in hęresim: sed bona hæreticorū, ex quo sequitur, quòd lapsus in hæresim) si admonitus de illa statim reuocat errorem suū, non est ipso iure priuatus, imò nec priuandus omnibus

bonis suis. Quod bene notandum est non solum in hac pœna: sed in omnibus alijs, quas iura hęreticis decernũt, siue illæ sint ipso iure inflictæ, siue per iudicem infligēdę. Nullam siquidem illarũ pœnarũ ius statuit esse dandam illi, qui solum lapsus est in hæresim: sed illi, qui est hæreticus. Illis aũt qui admoniti statim reuocant, & damnāt errorem suum, pœna est ad arbitrium iudicis imponēda, consyderata prius erroris & personæ qualitate. A solo ergo illo tpis momento, quo merito censeri pōt hæreticus, censendus est etiam amittere omnium bonorũ suorum dominium. Ab illo tpe hæreticus usque ad sui criminis damnationem, habet solam bonorũ suorũ nudā possessionem, absque ullo illorũ dominio. Fiscus uero circa illa bona contrariam tenet conditionem, habet. n. circa illa ante criminis damnationem dominium solum absq; ulla possessione. Et inde necessario sequuntur duo, unũ ratione amissi dñij, alterum ratione possessionis retētæ, ex hoc, quòd possessionem retinet, quamuis (ut postea dicemus) non a iure sibi concessam, sequitur hæreticum illo tpe non posse excludi ab agendo contra proprios debitores per exceptionem hęresis: quia antequā sit possessione priuatus, sicut retinet bonorum possessionem, ita etiam illorum administrationem, & per consequens tanquam administrator illorum potest agere contra ꝓprios debitores. Ratione dominij amissi sequitur omnes illorum bonorum alienationes illo tempore ab hæretico factas nullius esse roboris, aut momenti, & per fiscũ facile reuocari posse. Et ex hoc etiam necessario sequitur fiscum posse reuendicare bona illa sic alienata de manibus cuiuscunq; possessoris, hac tñ conditione, ut pretiũ, quo bona illa distracta fuerant, restituat emptori, si tale pretium, aut aliquid illi æquiualens apud hæreticum inueniatur. Si autem nec pretium bonorum, illorum, nec aliquid aliud loco pretij apud hæreticum reperiatur, poterit tunc fiscus bona illa etiam nullo dato pretio reuendicare: quamuis emptor bona fide emerit. Hoc doce-

Ioannes And. loco superius allegato, & post illum Dominicus de sancto Geminiano eo. loco. Et pro huius rei confirmatione afferunt argumentum ex. l. si cum dotem, paragrapho fina. & l. seq. ff. so. ma. & ff. de legat. 1. l. Imperator. & l. seq. Ego aũt adduco simile: quod rem propositam maxime confirmat. Si Petrus emit bona fide à Ioanne rem furtiuam, quam Ioannes furto surripuerat à Fracisco, & postea Franciscus rem illam ab eo furto sublatam inueniat apud Petrum, iuste reuendicabit eam à Petro, etiam si non inueniatur apud furem pretium, aut aliquid aliud tantundem ualens. Hoc aũt non ob aliam causam iuste faciet, nisi quia rem suam à quocunque possessore iuste tepetere, & reuendicare põt. Cum igitur hęreticus à die cõmissi criminis, sit priuatus dño omnium bonorum, sequitur inde illum: si aliquid ex illis bonis uẽdiderit, rem non suam: sed fisci uendidisse. Et per consequens fiscum à quocunque possessore illam posse repetere. Hoc tñ intelligendum est antequàm legitimum pręscriptionis tp̃s sit elapsum. Nam bona hæreticorum tenentes perscribere pñt etiam contra Romanam ecclesiam spatio annorum quadraginta, ut patet in cap. fi. de præscript. lib. 6. Ex quo textu apertissime colligitur illũ qui aliquid ab hæretico bona fide emit putans eum esse catholicum, post spatium quadraginta annorum præscribere contra fiscum, & post illud tp̃s elapsum, fiscum nõ posse illud ab emptore uendicare. Nam textus ille non solum filijs hæreticorum, sed etiam alijs extraneis concedit præscriptionem: modo illi catholici sint, & bona fide possederint, credentes se à uiro catholico bona illa recepisse, licet ante talem receptionem ille fuerit factus hæreticus. Ex hoc etiam dominio bonorum perdito, sequitur hæreticum non posse facere testamentum, & si quod forte constituerat in morte testamentum, nullius esse roboris, aut momenti: quia de proprijs faciendum est testamentum non de alienis. Sicut. n. non potest bona illa uendere, nec permutare, ita etiam non potest quo

uis modo,in alicuius alterius dominium, & ptãtem de riuare,siue hoc faciat per donationem inter uiros, siue p testamentum:quia omnes tales bonorum trãslationes, ut ratæ permaneant & firmæ,exigunt, ut sit in transferẽte uerum dñium, quo cum priuatus sit hæreticus,sequitur illum nullam talem bonorum translationẽ iuste facere posse.Ex hoc bonorum dominio ante iudicis sñiam amisso,sequitur etiam hæreticum ante talem condẽnationẽ teneri reddere fisco omnia bona,quę habebat : qñ effectus est hęreticus,& si nõ reddiderit, peccat mortaliter.Scio.n.hanc conclusionem esse contra oĩum fere iuristarum sñiam,ideo illam tam manifestis euidentibusq́; rationibus probare intendo,ut quisquis eas legerit, manibus (ut dicitur) & pedibus in meam transeat sñiam. Primo quidem probatur per hoc,quòd bona illa iã non sunt hęretici(ut manifeste ostendimus, & maior iurisperitorum pars concedit)sed sunt fisci : ergo hęreticus illa retinens,non suum,sed alienum retinet, ergo retinendo peccat, pręsertim cum inuito fisco retineat. Consequen
Aug. tia ista probatur per beatum Augustinum ĩ epistola ad Macedonium dicentem. Si res aliena pp quam pctm̃ est,reddi possit,& non redditur, pnĩa non agitur : sed simulatur.Hęc Augustinus.Et habentur in capit.si res.14. q.6.Forte aliquis hic respondebit : Augustini uerba non esse proposito nostro conuenientia: quia Augustinus loquitur(ut ex eius uerbis constat)de re aliena,ex cuius acquisitione,aut possessione habenda cõmissum est aliqđ peccatum? bona aũt hęretici non sunt talia : quia hęreticus pro talium bonorũ acquisitione(ut pręsuppono)nõ peccauit.Quo fit,ut bona hęretici talia non sint,ut iuxta dictum Augustini,hęreticus illa reddere teneatur.Aliter ergo,& apertius hanc meam sñiam sic probo.Per pręceptum istud non furaberis,nõ solum prohibita est rei alienę ablatio: sed etiam q̃uis rei alienę detentio inuito dño. Alioqui oporteret dicere furem solum peccare, qñ rem alienã inuito dño aufert,& non quando domino inuito

retinet, quod est aperte erroneum. Nam beatus Hieronymus super illud Prouer. 29. Qui cũ fure particip. &c. sic ait: Non.n. fur solummodo: sed etiam ille reus tenetur, qui conscius furti, quęrenti possessori pecuniam, qui perdidit, non uult indicare cum ualet. Hæc Hieronymus. Et habentur in cap. Qui cum fure. extra de furtis. Quæ uerba sic intelligenda sunt, quòd tenetur indicare non furem, sed furtum: & hoc qñ furtum recuperari posset. Si ille, qui non indicat rem furtiuam, cum põt, reus tenetur furti: multo magis reus tenebitur, qui uere detinet apud se. Et ita consequens est, ut non solum rei alienæ ablatio: sed etiam detentio sit diuino præcepto prohibita. Ex quo apertissime conuincitur hæreticum peccare, cum bona olim sua apud se retinet, & non reddit fisco: quia retinet alienum inuito dño. Siquis forte obstinato animo uolens partem oppositam tueri: responderit fatens per tale præceptum diuinum prohiberi detentionem rei alienæ, non tñ oẽm: sed solam detentionem rei furto sublatæ. Hoc dictum facile refellitur & conuincitur, esse falsum: quoniam iuxta illud oporteret fateri hæredem non peccare, cum non reddit, & potest reddere legatum in testamento relictum legatario: nam ille, & si rem alienam retineat, non tñ furto sublatam, & ita iuxta præfatam responsionem oporteret dicere illũ sic retinendo non agere contra illud præceptum: Non furaberis. Et si contra illud non peccat, non est aliud contra quod peccet. Eadem etiam ratione oporteret concedere illum, qui depositum ad custodiam sibi commissum non reddit, domino suo illud petenti non peccare, quãtis depositi dñs sit cordatus uir, & ad usum rei honestæ depositum petat. Is.n. non detinet rem furto sublatam, quo fit (ut iuxta concessa) non agat contra illud præceptum: Non furaberis. Et per consequens sequitur illum non peccare cum non contra aliud præceptum agat. Hoc autem tam aperte est falsum, ut nullus homo sanæ mentis illud cõcedere audeat: quia lege naturali tenetur

Hiero.

hō depositum reddere,pſertim qn̄ ſic reddens nō maius irrogat damnum dn̄o quàm ſi retineret. Multa alia abſurda,& abſona inconuenientia ſequerentur ex illa præcepti diuini erronea interpretatione: quæ quia longum eſſet,& tędioſum ſigillatim recenſere,ideo pręte rmitto. Fateantur igitur neceſſe eſt per illud præceptum: Non furaberis,eſſe prohibitam omnem alienæ rei inuito dn̄o retentionem,quæ non eſt iure diuino,aut humano conceſſa. Quo fit,ut qſquis alienum,contra dn̄i uoluntatem retinet,per talem retentionem peccet: niſi forte talis alieni retentio ſit illi à iure,aut à iudice recte iudicāte,aut mā data,aut conceſſa. Nam ſi authoritate iuris, aut iudicis recte iudicantis retineret,ſic tetinendo nō ageret contra præceptum diuinum: & per conſequens non peccaret. Tunc.n.licet contra uoluntatem dn̄i actualem alienum retineret: non tn̄ contra uoluntatem debitam,quam ipſemet dominus habere tenebatur. Ipſe enim dominus deberet tunc uelle rem ſuam apud alium detineri qn̄ talis detentio eſt à iure,aut à iudice recte iudicante mandata. Et ſi tunc uellet rem ſuam ſibi reddi,male uellet: & ſic uolendo peccaret. Ob hanc cām,is qui nō reddit domino furioſo petenti gladiū ab eo ad cuſtodiam cōmiſſum,non peccat:quia iure naturali prohibeť,ne reddat. Ob eandem cauſam ſi iudex præciperet ei,qui depoſitū cuſtodit, ut domino non reddat: ſed nomine ſuo cuſtodiat, propterea quòd creditor petit ex tali depoſito ſolutionem debiti ſibi dari,quam aliūde ſe habere diffidit, ſi depoſitum dn̄o reddatur,eo caſu, is qui depoſitū non redderet,non peccaret: quia authoritate iudicis recte iudicantis,qui creditoris indemnitati iuſte proſpicit, hoc faceret. Dixi authoritate iudicis recte iudicantis: quoniā ſi mihi conſtaret iudicem iniuſte iudicare, cum mihi alienæ rei inuito domino detentionem præcipit: quamuis ille præcipiat: ego male agam, ſi retineo. Ex quo ſequitur,ut ſi de re,quam ſcio uere eſſe alienam,ego cū domino illius coràm iudice aliquo contendam, & iudex,aut

amore, aut odio, aut imperitia deceptus, pro me iudicauit decernens rem illam esse meam, tunc iniuste rem illam detinebo: q̃uis authoritate iudicis detineam: quia iudex tunc iniuste iudicauit. Si tñ res mihi esset dubia: de qua cum alio coràm iudice contendo, & iudex decerneret esse meam: tunc ego iuste retinere possum, quamuis illa esset aliena: quia ego ignoro esse alienam, & authoritate iudicis, quem credo recte iudicasse, illam retineo. Quoties autem quis sine iuris, aut iudicis authoritate retinet alienum inuito dño, peccat & agit contra pręceptum illud: Non furaberis, per quod non solum prohibetur rei alienę ablatio: sed etiam detentio inuito dño. Ex his apertissime conuincitur hęreticum teneri ad reddendum fisco bona, quę nunc retinet, & olim fuerunt sua, etsi non reddiderit peccabit mortaliter: quia retinet alienũ inuito dño. Nam bona, quę hęreticus retinet (ut iam probauimus) non sunt sua: sed fisci, cui ipso iure applicata sunt: quę bona hęreticus inuito fisco, & sine aliq̃ iuris authoritate retinet, ergo iniuste retinet quousq; fisco, qui est uerus illorũ dñs, illa reddat. Nullũ est. n. ius, quod concedat hęretico cum priuatione dñij possessionem bonorum olim suorũ usq; ad iudicis condemnationem. Si. n. aliquod tale ostendatur, ultroneus cędam arenæ, & quę dixi libentissime recantabo. Scio tñ nullam talem esse legis concessionem in toto iure canonico, à quo petendum est huius causę iudicium. Forte hic mihi aliquis obijciet textum cap. cum secundum leges. de hęreticis. libro 6. in quo prohibetur fiscus, ne bona hęretici ante illius condemnationem apprehendat. Sed certe si lr̃a illius textus diligenter (ut decet) circunspiciatur, nullo pacto meæ snĩę contradicit, imò potius illi fauet. Nã textus ille priuat quidem (ut ante diximus) hęreticum dñio. bonorũ: non tñ concedit illi possessionem illorũ usque ad condemnationem. Qm̃ etsi in parag. confiscationis. prohibeatur fiscus ne ante condemnationem hęretici bona illius capiat; non tñ per hoc concedit hęretico

retentionem illorum bonorum usque ad præfatam condemnationem. Nam ex hoc, quod fiscus capere non pôt: nõ est cõsequens, ut hæreticus reddere non teneatur. Pñt.n.hæc duo in multis sæpe cohærere, ut Petrus rem aliquam authoritate sua à me capere non possit: & tñ ego illi reddere tenear. Primo casus est expressus in.l.siquis ad se fundũ, &.l.fi.C.ad leg.Iul.de ui publica, siue priuata. Deinde, legatarius non pôt legatum in testamento sibi relictũ. authoritate propria sibi capere, & tñ hæres tenetur illi reddere. Rursus, qui fraude aliqua alium in uenditione alicuius rei læsit, tenetur ille ad damni recompensationem: ipse tñ authoritate propria, talem ab illo recompẽsationem sumere non potest, præsertim si illam potest à iudice impetrare. Multa alia sunt similia exẽpla, quæ non est opus recensere, per quæ oñditur non esse consequens, ut hæreticus non teneatur bona sua ante condemnationem reddere fisco: ex hoc quod fiscus ante talẽ condemnationem non potest illa apprehendere. Cum igĩt nullum sit ius quod hæretico bonis suis priuato concedat bonorum suorum possessionem, quousque sit à iudice cõpetente de suo crimine damnatus conuincitur inde hæreticum teneri ad reddendum bona sua fisco, absque aliq̃ iudicis condemnatione: ita ut si illa non reddat, peccet mortaliter. Hoc tñ solũ credo esse uerum, postquam sibi iam constat se esse, aut fuisse hæreticum: quia ante hoc forte per ignorantiam excusabitur. Potest etiam hæc sñia ꝓbari per illas omnes rationes, quibus probatur legẽ pœnalem ipso iure inflictam obligare reum in conscientia ad pœnam à iure decretam, absque aliqua iudicis sñia sustinendam. De qua re, quia satis diffuse tractabo in eo opusculo, quod de lege pœnali nunc edere paro: ideo nihil amplius nunc dicere statui. Ad illum igitur locum mitto lectorem, ut ex illo loco hauriat, quæ huic proposito conueniunt. Ex his ergo patet errasse omnes illos, qui docet hæreticum ante sui criminis condemnationẽ, non teneri ad reddendum bona olim sua fisco, qui ipso

iure à die cômiſſi criminis factus eſt illorꝫ dominus.
Et certe (ut ingenue fatear) ego non poſſum intelligere, quo pacto hæc duo cohærere poſſint, ut fiſcus ſit ipſo iure dn̄s omnium bonorꝫ hæretici, & quod hæreticus bona illius retinens, non teneatur illa reddere fiſco, qui iam eſt uerus illorꝫ dn̄s, præſertim cum nulla lege ſit hæretico conceſſa bonorꝫ illorꝫ poſſeſſio. Pugnant.n. uelut ex diametro hæc duo. Hæreticus abſq; aliqua iuris, aut iudicis, authoritate retinet bona fiſci, & non tenetur illa reddere fiſco. Neceſſe eſt igitur, ut quemadmodum hęreticus ipſo iure ptiuat⁹ eſt dn̄io bonorꝫ ſuorꝫ, & fiſcus factus illorꝫ dn̄s: ita etiam hæreticus ipſo iure teneatur reddere bona ſua fiſco: præſertim cum ius non concedat hæretico, ut quãuis ſit dn̄io bonorꝫ ſuorꝫ priuatus, poſſit illa retinere, quouſq; de crimine hæreſis ſit à iudice competente damnatus. Et hanc meam opinionem tenet Abbas in cap. dilecti, extra de arbitris. An autem hęreticus reſipiſcens, & ſui criminis pœnitẽs, recuperet talium bonorꝫ dn̄ium, quod iam p̱ hæreſim amiſerat, paruæ difficultatis q̄ō mihi vr̄ eſſe: cum tam expreſſe ſit de illa definitum in cap. uergentis. extra de hæreticis. Conſiderata.n. perſonæ, & erroris qualitate, compenſata ēt eiuſdem hęretici pręterita obſtinatione, & pn̄ti pn̄ia, q̄ ex ſignis exterioribus utcunq; coniectari poteſt: poterit iudex, aut omnia bona, aut aliq̄ꝫ illorꝫ partem miſericorditer illi condonare. Tam longa etiam potuit eſſe, & tã ferrea hæretici obſtinatio, ut etiam ſi illum poſtea pœniteat, iuſte agat iudex: ſi decernat nihil ex bonis illius eſſe illi relinquẽdum. Nam q̄uis hæreticus pœnitens pœnã mortis effugiat: non tn̄ ideo conſequẽs eſt, ut à reliquis omnibus pœnis ipſo iure abſoluatur.

De ſecunda hæreticorum pœna, quæ eſt priuatio cuiuslibet dominij ſuper quoſcunque ſubditos. *Cap.* VII.

Altera hæreticorꝫ pœna eſt, priuatio cuiuſcunq; prælationis iuriſdictionis, & dn̄ij: qđ antea ſuper homines cuiuſcũq; conditionis habuiſſent. Nã qui hæreticus eſt,

ipso iure omnibus talib9 rebus priuatus est: sicut apte decernitur in capitulo finali. extra de hæreticis. Sed quia multa circa textum illum notatu digna occurrũt: decreui uerba textus in medium ꝓponere, ut hi, qui legerint, rei difficultatem animaduertere possint, & quæ circa illum textum dixerimus, notatu digna esse intelligãt. Lr̃a illius capituli sic habet: Absolutos se nouerint à debito fidelitatis, dñij, & totius obsequij, quicunq; lapsis manifeste in hęresim aliquo pacto, quacunq; firmitate uallato tenebantur astricti. Hactenus lr̃a illius finalis capituli, de hęreticis. In uerbo, Absolutos, aperte õndit̃ sñiam esse à iure latam, & non à iudice inferendam. Non.n.ꝑcipit, ut absoluãtur: sed ipsis obligatis dicit, ut nouerint se absolutos. Quo fit, ut ad hãc pœnam sustinendã reus in conscientia obligetur, etiam ante omnem aliam iudicis sñiam, sicut supra diximus de priuatione cęteroꝝ bonoꝝ. Per hoc qđ dicit, à debito fidelitatis, õndit̃ aperte illum, qui custodit depositum ab hęretico sibi ad custodiam cõmissum: non debere reddere hęretico depositũ suum petenti. Nam etsi lege naturę teneantur omnes in reddendo depositum, fidelitatem seruare: ab hac tñ obligatione fidelitatis liberatus est quisquis ab hęretico depositum accepit, ut iam post illius manifestam hęresim, non teneatur illud hęretico reddere. Quo fit, ut si hęretico per ecclesiam damnato, fiscus bona illius apud alium sub sacro fidelitatis deposita, apphendere uelit, is qui depositum custodiebat teneat̃ illi dare, nec possit à non reddendo per exceptionem depositi, aut fidelitatis se excusare: qm̃ iam ab hoc debito fidelitatis est per ecclesiam absolutus. Eadem ratione præses alicuius oppidi, aut arcis munitę, qui sub fidelitate, & iuramento illud ab aliquo domino accepit, si talis dñs factus fuerit hęreticus non tenebitur illi castrum, aut arcem restituere: nec ad mandatum illius alicui alteri reddere, pręterquam fisco, cui iure ipso competit talium rerum dominium. Multa etiam sunt, quæ domino tenetur redde-

re quisquis illi fidelitatem iurauit, uidelicet, incolume, tutum, honestum, utile, facile, possibile: quæ omnia referuntur, & declarãtur in cap. de forma fidelitatis. 22. q. 5. Ab his omnibus fidelitatis partibus ipso iure absolutus est quisquis ad fidelitatem alteri seruandam, obligabatur postquam ille, cui tenebatur, factus est hęreticus. Nisi forte in aliquo casu ad aliquam illarũ reddendam iure obligaretur diuino, qđ per ius humanum tolli non potest. Credo. n. humanitatis iura in casu extremę necessitatis etiam hæretico esse iure diuino debita. Necessitas enim non est subdita legi. Propter hanc eandem absolutionem à debito fidelitatis coniux fidelis non tenetur coniugi hæretico debitum reddere: quia per hęresim alterius ipse ab hoc fidelitatis debito liberatus est. Non tñ ab omni: sed solum ab illo, quod præcepto exprimit̃ affirmatiuo, coniuges. n. pp̃ sacr̃m mr̃imonij, quo sunt astricti, duplici fidelitatis uinculo sibi inuicem obligantur, altero affirmatiuo, altero negatiuo. Nam quisq; cõiugum: tenetur alteri debitum reddere. Tenetur etiam non reddere corpus suum alicui alteri, quàm suo coniugi. Ab hac fidelitate, quæ præcepto negatiuo exprimit̃, nunq̃ alter coniugum potest esse liber, quãtumlibet alter coniux peccet, etiam si labatur in crimen hæresis. Quia etsi pp̃ alterius adulterium, aut hæresim, possit innocens petere, & impetrare diuortium, diuortio tñ inter eos facto, nullus eorũ altero uiuente poterit alicui alteri, q̃ suo coniugi qũolibet copulari, ut aperte docetur in cap. quæsiuit. & in cap. quanto. extra de diuortijs. A' sola ergo illa fidelitate, quæ præcepto exprimitur affirmatiuo, liberatus est ipso iure coniux fidelis, postq̃ alter in manifestam lapsus est hæresim, ita ut iam non teneatur illi debitum reddere. Sed hæc fidelitatis, & debiti absolutio non solum hoc humano, & canonico iure: sed etiam diuino roboratur. Nam sicut per adulteriũ corporale priuatur adulter iure debitum exigendi: ita ẽt per adulterium spirituale, quod est hæresis, eodem iure

priuatur: quia peius est adulterium spirituale, quam corporale. An autem hæreticus resipiscens recuperet per pniam hoc ius petēdi debitum, quod per hæresim amiserat: dubia aliquibus vr̄ esse qō. Vrbanus tertius in ca. de illa. extra de diuortijs. decernit mulierem, quæ sine iudicio eccl'iæ separata est à uiro lapso in hęresim, esse reddendam uiro, postq̃ ad fidem catholicam reuersus fuerit, compellendamq́; esse iubet, si illa ad uirꝝ reuerti noluerit. Si uero iudicio ecclesiæ ab eo recessit, ad recipiendum illum nullatenus dicit esse compellendum: glossa uero super capitulum, quanto. eod. titu. & super capitu. final. de conuer. coniugat. non ueretur aperte contra illum textum sentire, dicens: mulierem, quæ à uiro hæretico recessit, si ille ad fidem redeat esse semper compellendam ad recipiendum uirꝝ suum, etiam si iudicio ecclesiæ ab illo recessisset. Etsi illa ad uirꝝ redire noluerit: dicit illam esse cogendam ad monachatus religionem suscipiendam. Pro huius sn̄iæ probatione citat cap. ultimum. de conuersione coniugatoꝝ. Ad prætatum uero capitulum, de illa. respondet illud esse correctum per sequens capit. quanto. eod. tit. Abbas in eisdem capitulis, glossæ sn̄iam, & opinionem nō usquequaq; probat: sed utcunq; ab ea discedit, nullam tn̄ affert rationem, ꝑ quā se merito ab illa discessisse nobis ōndat. Ego uero rōnes proferam: quibus glossam tota aberrasse uia apertissime conuincam. Et primo suo ipsius gladio glossatorem transfigam: quia illud capitulum ultimum de cōuersio. coniuga. quod pro se citauit, clarissime contra illum pugnat. Nam capitulum illud (ut ex lr̄a illius facillime colligi potest) non loquitur in fauorem hæretici resipiscentis, & pn̄iam agentis: sed mulieri, quæ à uiro hæretico iudicio ecclesiæ fuerat separata, fauet, cōceditq́; illi, ut ipso nolente libere ad Monachatus religionem, si uelit cōuolare possit. In quibus uerbis id summopere annotandum est, quod ait: libere conuolare: non ergo cogenda est ad religionem, etiam si ad uirum reuerti noluerit.

Alioqui

Alioqui si ad religionem (ut glossa docet) cogenda est, non ergo libere ad religionem conuolabit, quemadmodum textus ille dicit. Prӕterea si mulier libere, & nō coacta potest nolente marito intrare religionem: ergo etiā potest nolente marito manere extra religionem separata ab illo. Consequētia ista inde manifeste conuincetur esse bona, si ostendamus cām, & originem, ex qua orit, ut mulier fidelis, q̄ iudicio ecclesiæ fuerat à uiro suo hӕretico separata, illo ab hæresi reuerso nolente possit intrare religionem. Causa certe non est alia: nisi quia ille per hæresim tanquam per adulterium spirituale amisit ius petendi debitum ab uxore, & sic illa facta est libera ab hoc debito. Nam si ille non incidisset in hæresim, mulier non posset illo inuito intrare religionem, sicut expresse definitum est in cap. quidam. & in cap. cum sis. extra de cōuersione coniugato. Causa igitur illius diuortij per ingressum religionis facti aperte ostensa, percōtabor glossatorem, an maritus hӕreticus ad fidē rediens recuperet per pn̄iam illud ius petendi debitum: quod per hӕresim amiserat, an non? Si dicit hæreticū recuperasse tale ius, oportebit fateri uxorem illius ipso nolente non posse libere intrare religionem: quia per talem ingressum negaret marito, quod illi iam iure debebatur. Si uero dicit hӕreticum per pn̄iam non recuperasse tale ius per hæresim semel amissum, consequens est, ut non teneatur uxor illi post pn̄iam debitum reddere, sicut nec ante pn̄iam: qa (ut concessum est) hæreticus post pn̄iam non habet maius ius ad petendum debitū ab uxore, quàm habebat ante pn̄iam. Quo fit, ut sicut post pn̄iam mariti olim hæretici, potest uxor eius illo inuito libere ītrare religionē: ita etiam possit illo contradicente libere manere in seculo, absque cohabitatione cum uiro, & absq; redditione debiti: nam una prorsus & eadem est utriusque separationis ratio. Verum (ut apertius loquar) nō est opus dare optionem glossatori: quia uelit, nolit, tenetur fateri hæreticum post pn̄iam non recuperare ius petendi de-

bitum ab uxore: quia obligatio semel extincta non reuiuiscit. Nam ob hoc hæreticus post pniam non necessario (ut supra diximus) recuperat bona quæ per obstinationem hæresis amiserat, ut definitum est in cap. uergentis. extra de hæreticis: ergo eadem ratione et non recuperabit ius petendi debitum, quod semel amiserat. Et inde necessario consequitur, ut uxor illius libere possit illi negare debitum coniugale, & per conseques nō erit cō pellenda ad reciuiendum uirū, ab infidelitate reuertetē, a quo iudicio ecclesiæ fuerat separata. Et certe miror quō in tam apertum errorem fuerit lapsus glossator, psertim cum tam expressa habeatur cōtra suam sniam ecclesiæ definitio, in præfato cap. de illa. Quod aūt dicit illud cap. correctum esse p sequens cap. non ita est: qa sequens cap. nullo modo contradicit primo, cū loquatur de diuersis. Nam cap. de illa. loquitur de muliere, q̄ iudicio ecclesiæ separata est: q̄ cogenda non est ad uirū ab hæresi reuertentem redire. Cap. aūt sequens in fine loqtur de illa, quæ proprio iudicio separata est à uiro infideli, quæ post uiri pniam cogenda est ad illum redire, quāuis hoc non satis clare ibidem exprimatur: sed per coniecturas ex eo elici debet. Causa aūt huius discriminis inde (meo iudicio) puenit, quod ecclesia uult nullam pœnam hæretico infligi, antequam ille sit ab eadem de crimine suo damnatus, ut patet in cap. ut inquisitionis, & in cap. cū secūdum leges. de hæret. lib. 6. Et siquid contra hoc tentatum fuerit, ipso iure hr̄ pro infecto. Mulier ergo quæ proprio iudicio se à uiro infideli separauit: qa uirū suum pœna hæretici puniuit, antequam ille fuisset ab ecclesia damnatus, ideo talem separationem pro infecta iudicat ecclesia: & ideo tanquā si ab illo nunquā fuisset separata, illi adhærere compellit. Quæ aūt iudicio ecclesiæ separata est: uirū suum punit, postquam ille de suo crimine ab ecclesiastico iudice damnatus est. Ego enim iudicium illud ecclesiæ, quod dicitur esse necessarium ad hoc, ut illa possit nolente marito intrare religio

nem,non aliud puto esse quàm sñia iudicis ecclesiastici, qua declaretur uiꝶ illum esse hæreticum, qua sñia data sine ulteriori separationis sñiá,satis esse cēseo, ut mulier possit à uiro suo separari, & ut separata non possit cōpelli ad recipiendum uirum suum ab hæresi redeuntem. Sed iam opus est,ut pergamus ad explanationem reliquarum partium illius prȩfati cap.Absolutos. Nã illos, qui hȩreticis erant aliqua obligatione astricti, non solũ dicit esse absolutos ab omni debito fidelitatis: sed etiã ab omni debito dominij.Pro cuius particulæ clariori intelligētia oportet prius lectorem de multiplicitate dñij admonere.Quoddam enim est dominium super homines,aliud super cȩteras res irrationales hoĩbus seruientes,ut sunt pecuniæ,uestes, domus, agri,uineæ,pecora, & cætera his similia.De dominio istaꝶ reꝶ non est nobis sermo in isto cap.qm̃ de illo deseruimus superius,iuxta id,quod definitum est in cap.cum secundum leges. Dominiũ super homines est adhuc multiplex:qa quoddam est naturale,aliud ciuile, aliud euangelicũ. Dñium naturale super hominem aliquem nullum est nisi paternum,hoc est,quod habet pater super filios. Omnes.n. in lege naturæ fuissent liberi: nec dominium aliquod esset in statu innocētiæ nisi paternum. Pater enim tũc aut mater sicut modo, haberet potestatem docēdi, admonendi & corrigendi filios, & filij tunc tenerentur, sicut nunc tenentur obedire parentibus, & illis in necessitate si aliquam paterentur, seruire. Hoc dominium ideo dicitur naturale: quia naturalis ratio docet, ut filius subueniat patri, & seruiat illi, à quo recepit esse, & obediat illi ad quem spectat admonere, & corrigere eũ.Hoc dominium ẽt si naturale sit,non est adeo fixum, & imobile ut tolli nõ possit,sicut est reliquum dñium naturale: qđ quisque homo hẽt super res necessarias ad suæ uitæ conseruationem.Nam(ut recte beatus Thomas docet) prima, & maxima naturalis inclinatio est ad esse: & ideo supra quãlibet rem necessariam ad suæ uitæ sustentatio-

nem, habet naturale dominium. Hoc dominiũ, nec homo a se abijcere potest: nec propter quodcunq; pctm̄ per iudicium tolli. Vnde idem beatus Thomas Secũda Secundæ.q.69.art.4.in solutione secundi argumenti dicit: quòd si aliquis sit condemnatus, ut fame moriatur, non peccat, si cibum sibi occulte ministratum sumat: quia non sumere esset (ut ait) seipsum occidere. Non est tam firmum, & fixum dominium patris super filios: qm̄ filius re ipsa non est tam necessarius patri ad suæ uitæ sustentationem, sicut reliquæ res. Quo fit, ut pater possit illud à se abijcere dñium: & superior in pœnam alicuius delicti illud a patre tollere. Primum patet in emancipatione: qm̄ per illam pr̄ filium in sua constituit ptāte, & renunciat iuri, & dñio quod super filium hēt. Secũdum patet instit. Quibus modis ius patriæ ptātis soluitur, ubi inter alia hæc hñtur. Cum aũt is, qui ob aliquod maleficium in insulam deportatur ciuitatem amittit, sequitur, ut qui eo modo de numero ciuium Romanorum tollitur, perinde quasi eo mortuo desinant liberi in ptāte eius esse, hæc ibi. Ad eundem modũ fit in peccato hæresis: qm̄ pp hoc crimē pater amittit dñium, quod super filios habebat, & filij efficiuntur sui iuris. Nam filij, qui alioq fuissent subditi patri, illo in hęresim obstinate labente, sunt ipso iure absoluti ab oī debito dñij, quod super illos pr̄ habuisset, ut dicitur in præfato.c. absolutos. Verum quia multi putare potuissent, hoc nō tā aperte in illo.c. fuisse definitũ, ideo spāle de hac re decretũ eccl'ia statuere uoluit, quo apertius id, quod nunc proxime diximus declaratum est. Tale decretum hr̄ in.c. qcunque, paregr. illorum. de hær. lib. 6. Et inde sequit̄ pr̄em hęreticum nō posse filio impuberi substitutionem facere pupillarem. Qm̄ inter cętera reqsita ad pupillarē substitutionē hoc est p̄cipuũ, ut testator impuberē in ptāte hēat.l.ij.ff. de uulg. & pupil. Hoc ēt corrolariũ aliunde deduci pōt: ex eo.s. qđ hęreticus intestabilis est. Nemo aũt ꝑ pupillo substituere pōt, nisi prius sibi fecerit testm̄.d.l.ij. parag. pri.

Sed quęstio posset de hac re moueri, si pater ad suę uitæ sustentationem antequam fieret hęreticus indigeret filio, & postea eadem indigentia perseuerante laberetur in hęresim, an filius patri hęretico indigenti sua opera, teneretur illi suas operas dare, illi usque ad supplendam indigentiam ministrare. Cui quęstioni ego ita respondendum esse censeo, ut filius eo casu maiori obligatione teneatur patri, quàm teneret alicui alteri in necessitate existenti: quia licet filius sit iure ipso a' patris hęretici dominio, & potestate liberatus, non tñ quo ad opera misericordię illi exhibēda, in quibus pater quamuis hęreticus est pręferendus. Hanc sñiam docet glossa. dist. 30. cap. 1. & Panor. in cap. si quis. De hęreticis. Aliud est dominium super personas non naturale, sed ciuile, hoc est, quod non a' natura: sed ab humanis statutis sumpsit initium. Et hoc etiam uarium est, & multiplex, iuxta uariā authoritatem, & potestatem, quam habent dñi super eos, quibus dominantur. Est enim quoddam dñium, quod inducit seruitutem in eo cui aliquis dominatur. Per hoc dominium habetur potestas utendi seruo ad omnia, quę uoluerit: exceptis criminibus, quę sine Dei offensa perpetrari non pñt. Per hoc dominium habet dominus super seruos suos plenam potestatem utendi illis ad suam utilitatem: & non ad utilitatem illoꝝ. Et per hoc differt dñium hoc a' dominio regali: quia Rex nisi tyrannus esse uelit, non utitur subditis ad suam ꝓpriam utilitatem: sed ad utilitatem subditoꝝ. Dñs autem utitur seruo non ad serui utilitatem: sed ad suam propriam, quemadmodū utitur pecoribus suis. Potest enim dominus seruum uendere, permutare, donare, locare, prout facere potuisset de iumento aliquo. Quę quidem misera seruitus, & si propter peccatum introducta sit, iure tū gentium approbata est, ut habetur, in cap. ius gentium. dist. 1. Hoc dominium statim amittit quisquis in manifestam hęresim lapsus est, & seruus illius si in hęresim domini nō consentit, eo ipso est à debito domini absolu

tus. Sed difficultas oriri posset, an dominium illius serui transferatur ad fiscum, sicut cæterarum rerum, ita ut post hæresim domini, seruus illius fiat seruus fisci, an uero seruus fiat sui iuris, & sit ipso iure libertus. Saluo meliori iudicio, ego censeo seruum, qui in hæresim domini consentire noluit, non esse inter reliqua bona computādum, ut in dominum fisci cum reliquis bonis transeat: sed eo ipso redditum esse suæ libertati, ita ut iuste, et absq; ullo peccato possit fugere ab hæretico qui fuerat dominus eius, & omnem illi negare obedientiam. Nam in præfato illo capit. fin. extra de hæretic. absoluuntur omnes ab omni obligatione, qui hæreticis quomodolibet tenebant adstricti: ergo etiā serui sunt absoluti, & per consequens fiunt liberti. Præterea de hoc habetur expressa in iure Cæsareo diffinitio. Nam in. l. Manichæos. C. de hæret. statuit Imperator Theodosius, ut seruus, qui noluerit obedire domino hæretico, fiat ipso iure libertus. Iusta quidem lex, per quam & hæretico domino pœna, & seruo catholico præmium tribuitur. Ius autem Cæsareum, et si non possit de fide, aut hæresi definire: potest tamen & hæreticos pœna, & fideles afficere præmio. Quo fit, ut saltem in terris, quæ legibus subsunt Cæsareis, seruus q dño hæretico obedire recusauit, & illius hæresim suscipere noluit, sit ipso iure redditus libertati: quia sic præcipitur in præfata. l. Manichæos. Et idem faciendum esse censeo in terris ecclesiæ Romanæ, quæ nullo modo subduntur Imperatori. Qm̄, & si in illis locis non habeant uim iura Imperatorum: habet tamen uim suam illud c. fina. extra de hæretic. Quo iubetur omnibus, ut nouerint se absolutos ab omni debito dominij, qui lapsis manifeste in hæresim quomodolibet tenebatur adstricti. Aliud est dominium ciuile, & politicum, quod non inducit seruitutem in eo, super quem habetur: sed solum confert habenti dominium, authoritatem, & potestatem p̄cipiendi ea, quæ ad bonum regimen reipublicæ, cui p̄est, sunt necessaria, aut saltem commoda, & conuenientia,

& puniendi transgressores eorum, quę ab illo pcepta sunt. Hoc dominium habent Reges, Duces, comites, & reliqui domini, qui populis præsunt. Hi super quos tale dominium habetur, non dicuntur serui: sed subditi, & uocabulo iam ab omnibus recepto, dicuntur Vasalli. Hoc dominium etiam amittitur per hæresim manifestam, ita quod Rex factus hæreticus, ipso iure est regno suo priuatus, & Dux suo ducatu, & comes comitatu, & idem de aliis populorum dominis quocunque nomine censeantur, dicendum est: nam de omni dominio generaliter loquitur illud capit. fina. de hæret. Nec mirari debet aliqs quod Papa pp hæresis crimen Regem a regia dignitate deponat, & regno priuet: qm in negotio fidei etiam Reges sicut & alii inferiores subduntur summo Pontifici. Quo fit ut illos sicut quoslibet alios punire possit. Nam Regem Francorum Zacharias Papa ob multo minorem causam regno priuauit, ut refertur in cap. Alius. 15. q. 6. Imperium Romanorum, sedes Apostolica transtulit a Græcis: quia ecclesiam non defendebant in Germanos. ut habetur extra de elect. cap. uenerabilem. Multo ergo iustius est, ut propter crimen hæresis Reges regno priuentur. Posset tamen hoc loco aliquis merito quærere: si Rex fiat hæreticus, ad quem regni illius dominium, & potestas iure deuoluetur. Non quidem ad Imperatorem, præsertim si Rex non erat Imperatori subiectus? quales sunt Hispanorum, Gallorum, & Angelorum Reges. Nam bona hæreticorum, laicorum quæ iure canonico, & Cæsareo, applicantur fisco, non cuilibet fisco sine discrimine applicata esse intelliguntur: sed soli fisco illius, qui dominium & iurisdictionem supremam secularem supra hæreticum habet. Consequens igitur est, ut regnũ, & reliqua bona hæretici Regis, qui non subditur Imperatori: non sint ipso iure fisco Imperatoris applicata. Nec dicendum est regnum illud ipso iure ad ecclesiam pertinere: quia ipso iure non applicantur ecclesiæ bona laicorum hæreticorum: nisi illorum solum: qui in terris ec-

clesiæ uiuunt, ut patet in capit. uergentis, & in cap. Excommunicamus. extra de hæret. Ad quē igitur regnum illud iure pertinebit? Si Rex ille hæredem legitimū habet, & fidelem, ego dicerem illum esse iustum, & legitimum regni successorem. Quoniam cum nihil sit de Rege hęretico in iure definitum, consequens est, ut idem de illo censeatur, quod de homine ab intestato decedente diceretur. Nā cū ille per hæresim sit ipso iure, regno priuatus, quantū ad regni possessionem censendus est mortuus: & quia de regno illius, cui tribuendum sit, nihil iura disponunt, oportet necessario, ut regnum ad legitimū hæredem deuoluatur. Et idem mihi uideretur dicendū de quocunque alio dominio cuiuscunque rei, cui est annexum uinculum primogenituræ, ita ut si possessor illius fiat hæreticus, bona illa non sint fisco applicata, sed legitimo illius primogenituræ successori. De hac tamen re nihil certum definire uolo: sed illam ciuilis iuris peritis relinquo, ab illis definiendam, quorum hoc proprium est munus. Si Rex hęreticus nullum habet hęredem, aut ille quem habet, est etiam hęreticus, tunc si regnum non est etiam hęresi infectum, dicerem regnum ipsum habere ius, & potestatem eligendi sibi Regem, iuxta id, quod
1. Reg. in primo libro Regum dicitur. Populus facit sibi Regē. Si uero regnum est etiam eadem peste infectū sicut Rex, regnum etiam erit ipso iure priuatum, potestate eligendi sibi Regem, & tunc negotium deuoluetur ad summū Pontificem, ut ille tanquam summus ecclesiæ iudex decernat, quid sit agendum, sicut facile colligi potest ex dictis in cap. Excōmunicamus, paragrapho moneantur. extra de hęreticis. Aliud est deniq; dñium Euangelicū, & est potestas alicui ex Dei Euangelio, & non aliunde concessa, qualis est potestas absoluendi peccatorem a peccato, & potestas excōmunicandi, & absoluendi ab excōmunicatione. Hoc dominium habent soli uiri ecclesiastici curam animarum tenentes, ut sunt Episcopi, Archiepiscopi, Papa. Et dicitur hęc talis potestas dñium

Euãgelicum: quia ex sola Euangelij authoritate illud habetur. Vocatur ẽt dominium hoc à theologis potestas iurisdictionis ecclesiasticę. De hoc dominio difficillima inter theologos uersatur quæstio: an hęreticus sit etiam ipso iure priuatus hoc dominio, sicut cæteris, hoc est, an Prælatus ecclesiasticus quicunque ille sit siue Papa, siue quiuis alius, postquam factus est hæreticus sit ipso iure potestati prælationis priuatus? De hac re non conuenit inter oẽs theologos. Quidam.n.dñt prælatum ecclesiasticum factum hæreticum: diuino iure esse priuatum p̃latione sua. Alij uero contrasentiunt prælatum ecclesiasticum quantumlibet in hæresi pertinacem: non esse diuino, aut humano aliquo iure potestate prælationis priuatum. Et qui sic sentiunt, coguntur dicere hoc dominium Euangelicum non esse sub illa generali locutione comprehendendum, cum dicitur in illo cap.fin.de hęret. Absolutos se nouerint à debito fidelitatis dominij, & totius obsequij &c. Oportet.n.ibi excipere dominiũ Euangelicum, à cuius debito (iuxta istorũ opinionem) non sunt ipso iure absoluti, qui lapsis in hæresim erant per illud adstricti. Huius nodosę quęstionis solutionem. quoniam difficilis est, & longum requirit tractatum, usque ad aliud capit. differimus, quod totum huic soli negocio impendemus, quando de pœnis spiritualibus disputabimus. Tales enim potestates, & talia dominia magis spiritualia, quàm corporalia censenda sunt.

Circa has omnes hæreticorũ pœnas, de quibus in hoc c. disseruimus, dubitatur ab aliquibus: an hæreticus occultus in has incidat pœnas. Ratio dubitationis est hæc: quia illud sæpe citatum cap.fina. de hæreticis. uidetur solos manifestos hæreticos afficere. Nam solos illos absoluit à debito fidelitatis, & dominij, qui lapsis manifeste in hæresim quomodolibet sunt adstricti. Phil. dicit hoc etiam uerum esse in occulto hæretico, si illius hæresis probari possit: quia tunc potest manifestari licet actu non sit manifesta. Eandem sñiam docere uidetur Ioan-

nes And.hac tñ addita conditione,quod processum fue rit ad probationes:quia probatio(ut ait)tunc facit delictum manifestum,ut in cap.cum olim.de uerb.signif. Secus tñ dicendum esse putat,si non est processum ad probationes: quia ecclesia non iudicat de occultis. Et illius sententiæ subscribit Angelus de Clauasio in sua summa. eandem amplectitur syluester de Prierio in sua summa. Ego tamen(absit precor uerbo inuidia)puto hos omnes quamuis in iure doctissimos, non intellexisse ueram, & germanam illius textus sententiam. Nam quod textus ille ait de lapsis manifeste in hæresim, non est intelligendum de manifestatione,quæ competit hæretico, ita qđ ille in publico,aut in manifesto hæresim asseruit. Potest enim quis publice,& coràm mille testibus hæresim aliquam asserere,& non esse hæreticus: quia potuit illam asserere ex ignorantia,putans talem assertionem esse catholicam,potuit etiam asserere sine ulla pertinaci animositate: sed paratus obedire ecclesiæ aliud docenti. Quorum alterum si contingat,etiam si in fide erret,hæreticus minime censebitur:ut habetur in c.dixit apostolus.24. q.3. Si hæreticus non est, necessario inde sequitur:ut pœna hæretici non sit puniendus, & per consequens pœna illius cap.fina.de hæret.non comprehendat illum. Alioqui fieret necessario,ut qs sine culpa sua,& sine culpa aliena: imò & sine iusta aliqua causa puniatur, quod est contra ius naturale,diuinum,& humanum. Nam textus ille eos,qui lapsis manifeste in hæresim erant obligati,absoluit à debito fidelitatis,& dominij. Et tñ (ut dí ximus)põt quis sine ullo peccato manifeste labi in aliq̃ hæresim. Quod ergo textus ille ait de lapsis manifeste in hæresim,non est intelligendum de manifestatione, q̃ se tenet ex parte asserentis: quia siue in occulto, siue in publico labatur in hæresim,non incurret pœnam,si non est hæreticus. Intelligenda sunt ergo uerba illius textus de manifestatione,quæ competit hæresi, ita ut ille dicatur labi manifeste in hæresim,qui labitur in hæresim ma-

nifestam, quam scit esse ab ecclesia damnatam, quãuis illam occulte,& sine ullo teste asserat. Qui uero ex ignorantia labirur in hæresim, non dicetur labi manifeste in hæresim, quamuis illam in publico foro coràm mille testibus asseruerit: quia non erat sibi manifestum talem assertionem esse hęreticam,& ab ecclesia damnatam. Is autem, qui iuxta hunc intelligendi modum labitur manifeste in hæresim, hoc est in hæresim manifestam, eo ipso est necessario censendus hæreticus. Quia is (ut supra lib.1.cap.10. docuimus) sine ulla ulteriore monitione est iam pertinax censendus: quia errorem suum non est paratus corrigere. Quod facillime, uel ex eo colligi potest: quia ecclesiam, à qua corrigendus esset, aperto Marte oppugnat, cum eam non ueretur asserere propositionem, quam scit ab ecclesia damnatam. Si uero quis ex ignorantia lapsus est in hæresim,& postea legitime admonitus obedire cõtemnit, tunc primo dicetur labi manifeste in hæresim, quando legitimę admonitioni obtẽperare recusat. Is igitur, qui iuxta hunc intellectum labitur manifeste in hęresim, cum sit iuxta prędicta censendus hęreticus merito hęreticorum pœnam incurret, quantumlibet sit occultus, si tamen hæresim, quã mente concepit, aliquo uerbo explicauit. Et de talibus sic lapsis manifeste in hęresim, intelligenda sunt uerba illius cap. fin. de hęret. quibus dicitur, quòd qui talibus sic lapsis manifeste in hęresim erant aliqua obligatione adstricti, ipso iure sunt ab omni tali obligatione absoluti. Nam per illa uerba: Lapsis manifeste in hęresim, idem intelligit, ac si dixisset, hęreticis. Et hi tales licet occulti sint, sicut incidunt in pœnam cap. cum secundum leges. ita etiam ipso iure incidunt in pœnam pręfati cap. fin. de hęret. Si hęresim suam quamuis occulte, exterius prodiderunt. Nam (ut ait Abb. in isto cap. Absolutos) pœna ipso iure imposita afficit ipsum delinquentem, quamlibet occultum, pro qua sñia adducit glossam, quam dicit esse notabilem in Cle.1. de hęret. in uerbo; Eo ipso. Ex quibus

colligit Abbas, ut hereticus quãuis occultus ipso iure amittat omne dñium, sicut & reliqua omnia bona ipso iure amittit: sed non poterit talis absolutio dñij (ut ait) allegari, nisi prius manifesta causa probetur. In quibus omnibus etsi bene dicat, tñ in intelligentia illius uocis, manifeste etiam mihi errasse uidetur, sicut alij.

Probatur manifestis rationibus iustam esse hereticorum poenam, de qua in praecedenti capit. tractatum est. Cap. VIII.

Quia totius huius nostri operis finis, & primus scopus, ad quem nostram hanc pugnam dirigimus, est, ut iustam esse punitionem, qua ecclesia hereticos ferit, oñdamus, opus est, ut eam poenam, de qua in praecedenti cap. disputauimus, merito haereticis fuisse inflictam ꝓbemus. Quisquis diligenter considerauerit quantũ ualeant superioꝝ hominum exempla ad mouendos subditoꝝ affectus facile intelliget, quàm iustum imò (ut uerius dicam) necessarium sit, omnem praelationis ptãtem ab haereticis auferre. Scipio Africanus dicebat nullo se magis animari ad uirtutem, quàm suoꝝ maioꝝ exemplis: quoꝝ imagines in foro depictas uidebat. De Iulio Caesare refert Plutarch. ꝙ cum ille in Hispania res quasdam Alexandri pictas cerneret, secum diu cogitabundus, postmodum lachrymas fudit, cuius rei cãm admirantibus socijs: Non'ne (inquit) iure dolendum arbitramini, quod huius aetatis Alexander tot gentes suo subdidisset imperio, qua nullum adhuc praeclaꝝ facinus ipse gesserim? Et inde ad res praeclaras gerendas expeditior, & fortior effectus est. Si eoꝝ, qui iam praeterierunt exempla tñ uiuoꝝ animos mouere pñt multo magis id posse credendum est exempla eoꝝ, qui supersunt, praesertim ea, quae non solum audiuntur: sed oculis inspiciũtur. Multo. n. magis mouent uisa, q̃ audita. Temistoclẽ enim ualde multum iuuauerunt ad uirtutem Milciadis exempla. Nam Temistocles cum esset adolescens, in compotationibus, alijsq; carnis illecebris uolutabatur. At postq̃ Milciades factus Imperator, apud Maratho

nem deuicisset Barbaros, nullus illum deinceps uidit qd-quam agere indecorũ. Percõtantibus autem multis qd. fuisset in causa, ut sic fuerit repẽte mutatus: rñdebat, Milciadis Trophæis se fuisse à somno suscitatum. Cic.lib.4. Tusc.quęst. refert: Demosthenem adeo uigilasse, ut cũ opificibus de uigilia contenderit, & dolere se aiebat, si-qñ opificum antelucana uictus esset industria. Hñt tantam uim, & ptãtem exempla prẹsertim illorũ, qui authoritate aliqua reliquos pcellunt, ut ad illa imitanda subditorũ animos non solum urgeant: sed quasi cogere uideantur. Ideo Paulus reprehendens Petrum, eo q pp Iudæos, quia Iacobo Hierosolymorũ Epõ uenerant, simulate se à gentibus subtrahebat nolens edere cum illis, dixit illi: Gentes cogis iudaizare. Nam quia Petrus supremus erat totius ecclesiæ pastor, & rector, cuius uestigia cæteri sequi debebant: ideo tanti æstimauit Petri exemplum Paulus, ut suo exemplo illum nõ solum ad Iudaismum alios suadere, sed cogere dixerit. Et merito sic dixit, cogitans q multo plus mouent exempla, quàm uerba. Propter quod filius Dei factus pro nobis homo, uolensq; hominibus certissimam uiam, qua ad gl'iam cœlestem peruenirent, ostendere: prius exemplis, & postea uerbis nos ad illam instruxit. Nam prius (ut ait Lucas) cœpit facere, & postea docere. Quem locum pertractans Chrysostomus Homil.1. super Actus Apl'orũ, ait: Eoq; apostoli prius uitæ exemplis docebant, deinde uerbis. Quin potius ne uerbis quidem erat opus, cũ clamarent opera. Hæc Chrysostomus. Hinc oritur, ut peccata publica grauiora censeantur, q̃ secreta, & tanto grauiora, quanto à persona maioris authoritatis, & quæ magis tenebatur bonum aliis præbere exemplum, fuerint cõmissa. Ideo de malis sacerdotibus, dñs per pphetam Ezechielem ait: Facti sunt domui Israel in offendiculum iniquitatis. Quæ uerba pertractans beatus Gregorius parte prima Pastoralis cap.2. ait: Nemo qppe amplius in ecclesia nocet, quàm qui peruerse agens,

Gal.2. *Act.1.* *Chrys.* *ez.44* *Greg.*

nomen, uel ordinem sanctitatis habet. Delinquentem nanq; hunc nemo redarguere præsumit, & in exemplũ culpa uehementer extenditur, qñ pro reuerentia ordinis peccator honoratur. Hæc Gregorius. Causa autem huius inde prouenit, q᷑ qui publice peccat, alios ad idẽ faciendum suo exemplo hortatur, & ob hanc cãm scandalizare dicitur: quia suo exemplo alĳs offendiculum ad ruinam parat. Propter quod Saluator noster hmõi
Mat. 18 scandalizanti acerbe minatur, sic inquiens: Qui scandalizauerit unum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Qui sic alium scandalizat, non solum de suo: sed etiam de alterius peccato, qui illius exemplo ad peccandum motus est, rationem reddet. Quod non fieret: nisi quia ille peccati alterius causa fuit, suo exemplo illum ad pc̃tm̃ uehementer impellens. Hæc omnia, quæ diximus, huc tendunt: ut per illa notũ omnibus fiat quanta sit exemplorũ potentia. Etsi tñ ualent quorumlibet hominum exempla ad mouendos aliorũ hominum affectus: multo magis ualebunt excẽpla illorũ, qui aliqua authoritate, & ptãte reliquos præcellunt. Et hinc luce clarius constare poterit iustum esse, ut omnis ab hæreticis auferatur prælationis, & dñĳ ptãs. Timetur. n. iuste, ne his, qui præest subditos suos ad eandem hæresim suo exemplo trahat. Filĳ parentes suos ferè semper imitari nituntur: et ad illorũ exemplum uitam suam frequentissime componunt. Est. n. à natura insitũ filĳs, ut parentes suos ament, & inde euenit, ut quæcũq; in parentibus uiderint, bona esse censeant. At qđ q̃sq; bonum existimat: illud appetit, & illud imitari conat̃. Præter hunc mutuum parentum, & filiorũ amorem, est adhuc alia, & quidem potissima cã: quæ filios ad parentum suorũ imitationem uehementissime impellit. Hæc est assidua parentum, & filiorũ mutua conuersatio. Parentes. n. suos filĳ uident, cum comedunt, cum bibunt, cum ludunt, cum iocantur, cum irascũtur, cũ subsannãt.

Vident illorꝫ ingluuies,ebrietates,prodigalitates,tenacitates,fornicationes,adulteria,& cætera id gen⁹ uitia. Audiunt illos detrahentes,adulantes,mentientes,iurantes,peierantes,blaſphemantes,atqꝫ alia multa,quę uirꝫ pudicum non decent loquentes.Raróqꝫ contingit,ut rē alicuius momenti parentes domi faciant,aut dicant:qđ filios lateat. Quantum autem nocere poſſint mali hominum mores, his qui perpetuam cum illis hn̄t conſuetudinem,ſacra ſcriptura multis in locis nos apertiſſime docet.Qui cum ſapientibus graditur (ait Salomon) ſapiens erit:amicus ſtultorꝫ ſimilis efficietur. Et iterum: Noli eſſe amicus homini iracundo, neqꝫ ambules cum uiro furioſo:ne forte diſcas ſemitas eius, & ſummas ſcādalum animæ tuæ.Et Eccleſiaſticus eleganti ſimilitudine hoc ipſum explicat,dicens:Qui tetigerit picem inquinabitur ab ea: & qui cōicauerit ſuperbo, induet ſuperbiam.Deniqꝫ propheta Regius ait: Cum ſctō ſanctus eris:& cum peruerſo peruerteris. Si conuerſatio bonorꝫ proficere poteſt:conuerſatio malorꝫ multo magis obeſſe poterit, quia ſumus omnes natura ꝓcliuiores ad malum,quam ad bonum. Difficillimū eſt.ut quis inter malos innocenter conuerſetur.Propter hanc duplicem cauſam parentes ſuos filij magis q̄ cæteros homines imitātur.quia illos magis diligūt,& longiorem cum illis hn̄t conuerſationem. Faciliuſqꝫ eorꝫ malos imitātur mores, q̄ bonos,quia natura iam per pctm̄ quodammodo corrupta fortius impellit ad malum,quā ad bonū. Et hinc euenit,ut raro cōtingat pr̄i uitioſo filius ſtudioſus. Scio quidem aliqn̄ ita cōtingere:ſed hoc rarꝫ eſt,& albo notatum,ego autem de his,quæ frequenter, & quaſi ſemper eueniunt loquor.Pater ſi eſt mercator, filios habeat mercationi deditos,ſi luſor,filios habet luſores: ſi fornicator,filios nutrit fornicatores:ſi idololatra,filios docet idololatriam: ſi deniqꝫ hæreticus eſt, eadem hæreū inficit filios.Hoc manifeſta experientia in multis comprobatum eſt,qui filios ſuos in eandem traxerunt hæreſim,

Pro.13. Pro.22. Ecc.13. Pſ.17.

in quam ipsi fuerũt lapsi. Testis est Bohemia, quæ postquam sub Vuenceslao illorꝝ Rege, & Sigismundo Romanorꝝ Imperatore, annis ab hinc plus q̃ cẽtum & q̃draginta à fide catholica defecit, nunq̃ ad illam hucusque rediịt, non ob aliam cãm: nisi quia filiј illorꝝ eũdem à teneris annis imbibunt errorem, quo parentes suos affectos esse uident. Timeo certe, ut (quod Deus pro sua pietate auertere dignetur) idem eueniat Germaniæ, & Angliæ. Quia si filiј eadem hæresi Lutherana à parentibus imbuuntur, qua illi nunc sunt infecti, tarde illæ prouinciæ ad fidem catholicam conuertentur. Adolescens

Pro. 22. enim (ut ait Salomon) iuxta uiam suam etiam cũ senuerit, non tecedet ab ea. Et egregius poeta dixit:

Orat. Quo semel est imbuta recens seruabit odorem
Testa diu.

Iustum igitur fuit, & necessarium, à parentibus hęreticis patriam omnem auferre ptãtem, & filios sui iuris suiq; arbitriј facere, ne parentes sua authoritate, suoq; exemplo filios in eandem hæresim traherent, & filiј, iuris authoritate fulti, possint, si uelint parẽtibus resistere, tanq̃ qui iam sunt ipso iure ab illorꝝ potestate liberati. Propter hanc causam multi Theologi, è quorꝝ numero est sanctus Thomas, docent nõ esse licitum infidelium paruulos inuitis parentibus baptizare: quia talis baptizatio (ut aiunt) uerteretur postea in contumeliam fidei Christianæ: quia parentes nutrirent filios in errore suo: qui sic in pueritia nutriti, nunquam postea fidem catholicam, quam in baptismo susceperunt, perfecte tenerẽt. Aliј tñ theologi, inter quos recensetur doctor subtilis Scotus, qui oppositam sententiam tuentur, pp eandem causam censent, filios infidelium, qui inuitis parentibus fuissent ex imperio principis baptizati, esse statim post baptismum à parentum cura, & potestate semouẽdos, ne si apud illos manerent, à parentibus suis in eundẽ infidelitatis errorem traherentur, quo illi sunt infecti. Si iustum est, ut patriæ ptãtis dñium à parentibus hæreticis

auferatur,

auferatur,ne ipsi filios suos eadem hæresi inficiant,multo iustius est, ut aliud quodlibet ciuile,& politicum dominium sit ipso iure a' dñis hgreticis ablatũ. Nam q hoc tenent dñium pluribus nocere pñt,quàm qui solum dominio gaudent paterno,eo quòd latius est dñium politicum, aut regale,quã paternũ.et pluribus imperat rex, aut dux,aut Marchio,aut quiuis alius dñs,quàm qui solum est pater. Deinde plus põt rex erga subditos,quã pater erga filios,& hinc euenit,ut sępe subditi magis conentur regem suum imitari,quàm filij parẽtem. Possunt quidem reges eo quòd diuitijs pollent,munera plurima dare,& quia tam potentes sunt,ut nullus subditorꝝ illis resistere ualeat pñt subditos suos,cum eis libuerit.uarijs pœnis affligere.Ex primo orit̃ apud inferiores homines spes alicuius muneris recipiẽdi. Ex secũdo oritur in subditis metus principis,ne uidelicet circa eos quidqd pœnarum põt,cũ libuerit exerceat.Hæc duo uidelicet metus,& spes solent animos hoĩum in adulationem impellere,quidam.n.ut ea,quæ anxie cupiunt,assequi possint: alij uero' ne pœnas,quas uehementer metuũt, incurrãt, principibus suis omni ex parte placere procurant.Ea faciunt,& dicunt,q̃ sperant principi suo grata esse futura, ea dicere,& facere omittunt,q̃ principi displicere intelligunt.Qui mollibus uestiuntur(inqt saluator nr̃) in domibus regum sunt.Nam in domibus Principũ sunt adulatores & qui hoĩbus placere student.Optime igitur, et eleganter Claudianus poeta in libro de quarto Honorij Augusti consulatu dixit. *Mat.11*

Componitur orbis *Clau.*
Regis ad exẽplum,nec sic inflectere sensus
Humanos edicta ualent, quàm uita regentis.
Mobile mutatur semper cum principe uulgus.

Et libro primo de laudibus Stiliconis iterum ait:

Scilicet in uulgus manant exẽpla regentum,
Vtq́ ducum lituos,sic mores castra sequuntur.

Ex his igitur oĩbus apertissime colligere licet, quantum

rex hæreticus possit subditis suis in fide nocere. Illius.n. exemplum multos à fidei ueritate deflectet: quia ps metu, pars amore illius, aut suarum rerum idem quod ille, asse-
Matt.2 uerabunt, docebunt, pdicabunt. Cum Magi ab oriente uenissent Hierosolymã quærentes regem Iudæorum tunc recens natũ, turbatus est Herodes, & oĩs Hierosolyma cum illo. Non est mirum, quòd Herodes, qui alienigena, et tyrãnus erat, turbetur audito noĩe regis, & illum perdere uelit. Ita.n. se res habet, ut siquis regnante ipso, alterũ appellet ibidem regem, mille eũ periculis exponat atque in apertum tradat interitũ. At quod Hierosolyma audito nomine sui regis, tunc nati, turbetur, res est admiratione digna: quia magis ob eam rem lætari, & exultare debuisset, quã turbari: quia sciebat Herodem alienigenam esse, & nihil de regni iure hñtem. Quo fit, ut de eiectione tyrãni, & regis aduentu lætari debuisset. Sed si Claudiani sñiam ad memoriam reuocemus, facile intelligemus ita fieri oportuisse, ut rege turbato oĩs Hierosolyma simul cum illo turbaretur. Quia (ut Claudianus dixit) mobile mutatur semper cum principe uulgus. Rege ergo hæretico exñte necessario eueniet, ut ppl's in eãdem hæresim trahaẽ. Quod si facere contempserit, multis tormentis, uarijsque cruciatibus ad id faciendum com-
pelletur. Huius rei plura, quàm uellem, extant manifestissima exempla, è quibus aliqua producere decreui, ut quæ diximus illorum testimonio comprobemus. Multi fuerunt in populo Israel reges idololatræ, ut Ieroboam, Baasa, Ela, Zambri, Amri, Achab, & Ochozias. His autem regnantibus, populus Idolis sacrificare nõ destitit, eo quod sequebatur perfidam regum suorum insaniam. In noua lege, & euangelica multi fuerunt reges hæretici, q ecclesiam catholicam acerrime uexauerunt, adeo ut illorum cã multi à fide catholica defecerint. Iulianus apostata postquam fidem deseruit, ecclesiam catholicam plusquam quilibet alius rex gẽtilis est persecutus. Multos fidem negare coegit, multos ad martyrium perdu-

xit. Reges Gothoꝝ eo quod Arriana hæresi erant infecti, magnam ob hanc cām christianoꝝ stragem fecerūt in Italia, & Hispania. De atroci crudelitate, quā in christianos Vuandali exercuerunt in Africa, extat historia duobus libris partita, & à Victore epō conscripta. Solum unū ex Gothis, quod in Hispania contigit exēplum proferam: cuius meminit beatus Greg. lib. 3. dialogoꝝ, cap. 31. quod satis esse arbitror ad oñdendum, quātum sit rex hæreticus ecclesiæ catholicę noxius. Leonigildus Hispaniaꝝ rex, & à Gothis originem trahens, Arriana hęresi cū fuisset infectus, eadē hæresi filios suos, regnūq; suum inficere nitebatur. Ermigildus aūt primogenitus eiusdem regis filius, ac proinde solus regni hæres, suadēte beato Leandro tunc Hispalēsi epō, hæresim Arrianā deserens, ad fidem catholicam conuersus est. Quem pr̄ Arrianus, ut ad eandem reuocaret, primū blanditijs, & prēmijs, deinde minis, & terrorib⁹ erga illum egit. Quę omnia cum non possent animum illum cōstantissimū à fide catholica, uel tantillum deflectere, iratus pr̄ illū prius hæreditario iure regni priuatum in uincula, & carceres coniecit. Adueniente aūt paschatis festo, quo ex more, & ecclesię uniuersalis decreto, Christiani sacrum domini corpus sumere solent, perfidus pr̄ Arrianum epm ad filium misit, ut ex manu illius cōionem perciperet, ut per hoc illum sibi pr̄ conciliaret. Sed uir Deo plenus Ermigildus hoc facere recusauit, & epō uenienti exprobrauit, & magna constantia illum à se duris increpationibus repulit. Hoc cum Arrianus pr̄ audiret, īfremuit: statimq; paternæ pietatis oblitus apparitores suos misit, q filium suum occiderent, quod & fecerunt. Quid q̄so hæreticus cōtra fideles facere destitisset, qui pro tuenda hęresi Arriana proprio filio non pepercit: sed carnificibus tradidit illum? Qui tam atrociter insectatus est propriū filium, putas'ne æqori animo cæteros prosequeretur fideles? Sed opus est, ut ex nostro hoc seculo aliqua proferamus exempla: qm̄ hæc magis, quam reliqua: q̄iam

Greg.
Leoni.
Ermi.

præterierunt, animos intuentium mouere poterunt. Cũ Martinus Lutherus annos ab hinc triginta suos in Saxonia effundere cœpisset errores: statim illi acqeuit Fridericus dux Saxonũ, cuius exemplo, & authoritate populus motus in eandem lapsus est hæresim. Idem contigit Lantsgrauio Hessię Philippo. Merito igitur decretũ est, ut rex, aut quis alius secularis dñs factus hæreticus, ne populis fidelibus sibi subiectis nocere possit, sit ipso iure dñio regni, & qualibet alia seculari ptāte priuatus.

De alia hæreticorum pœna, quæ est infamia, & de cæteris, quæ ex illa sequuntur. Cap. IX.

Inter alias pœnas, quibus ecclesia hæreticos merito puniendos fore decreuit, infamia recensetur, quæ tanto cæteris pœnis grauior æstimari debet, quanto fama reliquis omnibus merito anteponitur transitorijs bonis. Pro.22. Melius est nomen bonum (inquit Salomon) quam diuitiæ mulræ. Hoc aũt bono nomine priuatus est, qsqs hæreticus est, siue occultus ille sit, siue manifestus. Hoctũ interest inter occultũ hæreticũ, & manifestũ, qđ occultus hr̄ticus sola iuris ĩfamia censet̃ infamis & nõ ĩfamia facti: quia eius crimen cum nondum sit manifestum, famam illius tollere non ualet. Hæreticus autem manifestus, & infamia facti, & infamia iuris iudicatur infamis. Infamiam facti incurrit quisque per criminis sui manifestationem, & tanto grauiorem incurrit infamiam, quanto grauius est crimen, quod commisit, & tanto maiorem, aut latiorem, quanto peccatum est pluribus manifestum. Non est enim eadem mensura metienda infamiæ grauitas, & eius latitudo, siue extensio. Nam si Petrus graue aliquod crimen paucis manifestum committat, & Ioannes leue aliud crimen multis scientibus perpetrauerit, infamia Petri grauior censebitur, Ioannis uero maior, aut latior. Quo fit, ut infamia facti, quam hæreticus ex criminis sui manifestatione incurrit grauissima sit censenda: quia hæresis (ut supra libro primo, capitulo secundo docuimus) inter gra-

uissima recensetur peccata. Infamia iuris est illa, ad quam ex iuris decreto aliquis damnatus est: Sunt.n.peccata aliqua, quorum quodlibet, siquis cōmittat, iure ipso censetur infamis, ut qui exercet improbum fœnus, exigens usuras usurarum. Tertia.q.7.paragrapho Porro. Et qui contrahit simul cum duabus, uel qui simul duas habet sponsas. lege, quid ergo.ff.de his, qui no.infam.& in cap. Nuper a' nobis. extra de bigamis. Et qui locauit operas suas, ut pugnaret cum fera.ff.de postulando.lege prima, paragrapho bestias. Et gnāli eloquutione quisquis per snīam iudicis damnatus est de crimine publico, ipso iure censetur esse infamis. Hoc autem ultimum solum censetur uerum, qñ damnatus est per snīam diffinitiuam, non aūt per sententiam interloquutoriam, & qñ damnatus est ab ordinario iudice, & nō si damnetur ab arbitrio.l.quid ergo, paragrapho. Ex cōpromisso.ff.de his.qui no.infa. Hęresis autem utroque iure, & ciuili, & canonico publicum censetur crimen: quia illud iure ciuili publicum dicitur crimen: cuius denunciatio, uel accusatio non solum personæ, quæ ex crimine illo aliquā passa est iacturam: sed cuilibet ex populo competere pōt. Snnt enim aliqua peccata a' iure signata, quæ propter illorum grauitatem ab omnibus accusari pñt: ne maneant impunita, ut sunt homicidia, parricidia, adulteria, crimē læsæ maiestatis. Atque ideo publica dicuntur crimina: quia ad publicam spectat utilitatem, ut talia puniantur: qm̄ nisi id fieret, plurima inde reipublicæ euenirent incōmoda. Nullum est autem hæresis crimine nocentius, & quod grauius reipublicæ incommodare possit. Propter quod Paulus de hæreticis loquens, dixit: Sermo eorum, ut cancer serpit. Merito igitur quilibet ex plebe de crimine hæresis accusare potest: ne licentiosa impunitate amplius grassetur, & totam suo ueneno inficiat rempublicam. Ea enim, quæ in religionrm diuinam cōmittuntur, omnium respiciunt iniuriam.l. Manichæos.C.de hæreticis. Quæ autem omnibus inferunt iniuriam: ab om- 2.Ti.2.

nibus accusari pñt. Quo fit, ut crimen hæresis ab omnibus possit accusari, & inde sequitur, ut iuxta iuris ciuilis regulas, & præcepta, inter publica crimina sit recensendum. Iure autem canonico id multo apertius ostenditur: quia scdm ius canonicum, omne crimen dicitur publicum: qm̄ ad publicam spectat utilitatem, ut nullum crimen sit impunitum, ut pater per c. crimina. de collus. dete. iuncta glossa. Vnde consequens est, ut quisquis ab ecclesiastico iudice de crimine aliquo est damnatus, sit eo ipso infamis, ac si damnaretur de crimine publico. Quod (ut notat Angelus de Aretio. Instit. de suspect. tu. patagrapho suspectus) eo solo casu est uerum, quando talis damnaretur pp dolum, non pp culpam. Quisquis ergo de hæresi damnatus est, utroque iure censetur infamis, & tanto magis quanto hæresis cæteris peccatis est peius. Sed dubium est, an hæreticus antequam de crimine hæresis a iudice damnetur, sit ipso iure infamis, an requiratur, quod sit prius de crimine hęresis damnatus, ad hoc, ut infamiam iuris incurrat. Et forte alicui uidebitur hæreticum ante damnationem non esse dicendum infamem: quia regulare esse dicitur in criminibus publicis, quod nunquam in illis incurritur iuris infamia: nisi post iudicis ordinarij sententiam diffinitiuam. l. prima. ff. de his, qui no. infa. & notat Dinus in regula, infamibus. & Panor. in cap. Testm̄. de testibus. & in cap. exceptionē. de exceptionibus. Sed his non obstantibus mihi uidetur dicendum hæreticum ante damnationem esse ipso iure infamem. Ad quod dicendum aliquibus persuadeor rationibus. Primo quidem inde moueor, quod credētes hæreticoꝝ, & eoꝝ receptatores, qui propter hoc excōmunicati, satisfactionem congruam infra annum reddere neglexerunt, uelut hæretici reputantur. ut patet in capitulo Contumaciam. de hæreticis. lib. 6. Inter Cæteras autem pœnas, quibus huiusmodi credentes, & recetatores hæreticoꝝ à iure puniuntur: una est, quod ipso iure sunt infames, ut patet in cap. Excommunicamus pa.

ragrapho credentes. extra de hæretic. Quibus uerbis aperte insinuatur hæreticum omnem esse ipso iure infamem. Præterea, propter unum quodq; tale (ut ait Aristoteles) & illud magis: ergo si credentes, & receptatores hæreticorum, sunt pp hęreticos ipso iure infames, oportet, ut hęretici ipsi, pp quos est illis hęc pœna inflicta, sint etiam ipso iure infames. Rursum omnia, quæ conueniũt his, qui sunt ipso iure infames (ut ex sequentibus patebit) conueniunt etiam hæreticis. Consequens est igitur, ut hæretici censeantur ipso iure infames. Nec opus est declaratione aliqua, aut criminis condemnatione: sed eo ipso, quòd facti sunt hęretici, iuris infamiam incurrũt. Quemadmodum supra diximus de dñio bonorum omnium, quod a' die cõmissi criminis absque aliqua alia damnatione, aut declaratione, hæreticum amisisse ostendimus. Et iustum quidem erat, ut talem infamiam ipso iure incurrerent hæretici: qm̃ hęresis crimen multo grauius est omnibus illis, quæ supra recensuimus, propter quorum quodlibet ipso iure ĩcurritur infamia: ergo multo iustius erat, ut propter hæresim iuris infamia incurreretur, quã propter reliqua omnia. Quod autem dicitur regulare esse in criminibus publicis, ut nunquam propter illa incurratur infamia: nisi post iudicis ordinarij sententiam: quanquam ueritatem habeat in reliquis omnibus criminibus, fallit tamen in illis, quæ sunt a' iure notata, quæ siquis commiserit, est ipso iure infamis. Ex istorum numero (ut diximus) est crimen hæresis. Quo fit, ut hæreticos etiam ante condemnationem sit ipso iure infamis. Hæc pœna non solum ipsos hæreticos: sed etiam illorum filios punit, ita ut parentum hæreticorum filij quamuis fideles ipso iure censeantur infames. Et merito quidẽ hãc pœnam ad filios usque extendẽdam esse definitum est. Quia sicut gloria, & nobilitate parentum gaudent filij, ita iustum erat, ut econtrario parentum ignobilitatem, dedecus, & infamiam in se ipsis sentirẽt. Gloria filiorum (inquit Salomon) parentes eorum. Nam qui a' parenti- Pro. 17

bus bonis genitus est, naturalem quandam inclinationem ad bonum, ut in plurimum ab ipsis parentibus suscipit. Qm̄ ab illis corporis complexionem deducit, quæ si bona est: non paruum est ad uirtutem adiutorium, & incitamentum. Vnde Aristoteles libro primo Politicorum, cap. 4. ait: Vt ex hominibus hominem, ex bestijs bestiam: sic ex bonis bonum generari: sed natura quidem hoc uult, attamen plerunque non potest. Hæc Aristoteles. Præter illam inclinationem, quam a' parentibus suscipiunt filij: inest etiam ipsis filijs naturalis quædam parentũ suorum imitatio, quæ multis magnum est, semperque fuit uirtutis adiumentum. Nam iuuenes, qui aliquid indolis habent, ne degenerare uideantur: solent maiorum suorum dignitatem æmulari, & ad paternarum laudum aspirare felicitatem. Sic Philippi nomen Alexandrum, sic maioris Aphricani gloria minorem Scipionem: sic Iulij Cæsaris fama Octauianum excitauit. Sic denique fuit Pyrrhus Achilleides animosus imagine patris. Hinc suspitio oritur de filijs, ut tales illi sint, aut saltē futuri sint, quales parentes eorum fuere. Et hæc est illa filiorum gloria, q̄ ex parentum nobilitate, & uirtute oritur. ut bonus, & studiosus ille credatur: quia bonorum est filius. Pro hac sententia est, quod Aristoteles loco præfato, ait: Helenā apud Theodectum in sui laudem dixisse. Ex dijs (inquit illa) ab utraque stirpe prognatam, quisquam appellabit seruam? Et beatus Paulus in ea, quæ est ad Romanos epistola ait: Si radix sancta, & Rami: Sic ex Abraham ortus est Isaac, & ab hoc genitus est Iacob, ex Thobia Seniore prodijt Thobia Senior prodijt Thobias Iunior æque bonus, & sanctus, ac pater. Ad eundem modum de malis sentiendum est: qm̄ ex prauis parentibus procedunt ferme' semper filij peruersi, paternæ iniquitatis imitatores, quemadmodum ex Cicuta oritur fructus uirulentus, aut ex sentina aliqua defluit aqua putrida, et sordida. Et hoc ipsum Salominis testimonio comprobatur, qui in libro sapientiæ ait: Ex iniquis enim omnes fi-

Arist. Ro. 11. Sa. 4.

lij,qui nascuntur,testes sunt nequitiæ aduersus parentes in interrogatione sua. Tam uera semper reputata est hęc sentētia,ut ueteri adagio celebretur,quod ait: Mali corui malum ouum. Non sunt tñ hęc omnia tam constanti, *Adag.*
& inuariata lege firmata,ut contrarium euenire non possit. Nam aliquando accidit,ut ex bonis parentibus mali procedant filij, tanquam pestilens fructus ex arbore bona, aut aqua amarulenta de dulci fonte profluens. Sic ex Adam ortus est Caim: Ex Noe Chā: Ex Isaac natus est Esau. Et (ut ad prophanas ueniamus historias) Scipionis Aphricani filius (ut de illo refert Valerius Maximus) uecors,& ignauus fuit. Quinti Fabij Maximi Impetatoris clarissimi filius tam perditam luxuria uitam (eodem Valerio referente) egit,ut bonis omnibus paternis sit illi ab Vrbano Prætore interdictum. Econtrario ex malis parentibus etiam aliqñ oriuntur boni,& uirtutis studiosi filij, quemadmodum Rosæ de spinis. Nam ex Achaz pessimo Rege & idololatra (ut Regum narrat historia) natus est fidelis,& sanctus Rex Ezechias. *4. Re. 16.*
Et Iosias ille Rex sanctus, qui tulit abominationes impietatis, cuius memoria (ut inquit Ecclesiastic.) quasi *Ecc. 49*
mel indulcabitur, filius fuit impij, & idololatræ Regis Amon. Sed hæc rara sunt exempla, quod uero frequenter,& quasi semp euenit,est malos ex malis parentibus generari,& bonos ex bonis. Huius rei tam multa, & tā aperta sunt exempla,ut non sit opus recensere. Causam uero huius siquis nosse cupit,illi libenter offerimus. Certum est uarias aīoꝶ inclinationes,ex uarijs corporis cōplexionibus oriri. Nam ꝗ cholera abundat, facile irascitur,facileqꝫ remittit. In quo pituita uiget somnolētiam, & pigritiam patitur. Qui sanguine pollet, lætis gaudet, & ad oēs carnis delitias est facile procliuis. Qui bilem atram,aut melancholiā plus satis habet, tarde irascitur, tardeqꝫ remittit,læta ferè oīa fugit,tristibus delectatur. solitudines quærit,frequentias hoīum deserit. Corporis complexiones,& qualitates tam uariæ,ex uarijs paren-

tum cōplexionibus ferè semp oriuntur. Qm̄ ex semine à parentibus in actu gn̄ationis deciso, filij corpus coagulatur, & coalescit, & deinde ex sanguine mr̄is paulatim formať, et nutriť, et sic simul cū corpore, corporis inclinationes à parentibus recipit. Hanc sn̄iam duobus uersiculis elegāter cōplexus est Baptista Mātuan⁹, sic ingens:

Bapt. Mant.

Qui uiret in folijs, uenit à radicibus humor,
Et patrum in natos abeunt cum semine mores.

Et hæc est infamia, quam filij à parentibus iure contrahunt. Præsumit. n. ius, & merito, filios tales esse futuros, quales eorꝫ parētes fuisse experientia cōpertum est. Nā in c. siquis. 6. q. 1. dr̄ q͏̄ in filijs, paterni, hoc est, hæreditarij criminis exempla metuunť. Iuste igitur hæreticorꝫ filij censentur infames: qa merito de illis suspicandū est, ut (nisi aliūde adiuuentur) in eum, quo parentes infecti fuere, labantur errorem. Hanc tn̄ iuris infamiā non sustinebunt filij eorꝫ hæreticorꝫ, qui ab hæresi, resipiscentes, ad fidem catholicam redierunt, & eccl'ię unitati adhęserūt. c. statutum. 2. de hæret. lib. 6. Ex hac iuris infamia, ueluti ex radice quadam, aliæ pœnæ oriuntur. Hæreticus nō p̄t esse testis, ut patet in c. 1. extra de hæreticis. & c. ipsa pietas. 23. q. 4. Et merito repellitur hæreticus à testimonio perhibendo: quia inter multa, quæ in teste requiruntur, est fama, c. testim̄. extra de test. & attest. & cap. pręterea de testibus cogendis. Et Isidorus in lib. Etymologiarꝫ de testis qualitate loquens, ait: Si uita bona defuerit, fi-

Isidor. de carebit. Non. n. pōt iustitia cum scelerato homine hr̄e cōmercium. Hæc ille Et hn̄r hæc uerba in cap. Forus. extra de uerb. signif. Deinde (ut dr̄ de regulis iuris. lib. 6.) semel malus semper p̄sumitur malus: pręsertim eodem gn̄e mali. Hæreticus igitur, q falsum dedit de fide catholica testim̄: iuste præsumitur de qualibet alia re falsum datur⁹

Ecc. 34 testimonium. 2. q. 7. cap. Non potest. Præterea sapiens Ecclesiasticus ait: A' mendace quid uerꝫ dicetur? Quibus uerbis satis aperte sapiens docet non esse reddendā homini mendaci fidem. Non est ergo præbenda fides,

hæretico: quia semel in graui,perniciosoq; mēdacio est deprehensus,& inde consequens est,ut non sit accipiendus in testem.Hoc tamen non absolute,& uniuersaliter accipiendum est: quia inde excipienda est causa hæresis,in qua hæreticus contra hæreticum pōt reddere testimonium. cap.in fidei fauorem. de hæreticis.libro 6. & secunda quæst.7.capite.si hæreticus. Nam regula illa, qua docetur socios criminis non esse in testes admittendos, sicut fallit in crimine læsę maiestatis, & simoniæ: ita etiam fallit in crimine hæresis. Hæreticus igitur contra hæreticum testificari potest: non tñ contra fidelē. Ex quo infero,quod hæretico semiplenæ probanti contra catholicum Christianum non deferetur iurm in supplementum semiplenæ probationis:quamuis oppositū sit lege statutum. Nam lege præcipitur,ut semiplene ꝓbanti deferatur iurm necessarium in supplementum ꝓbationis.l.Admonendi. ff.de iureiurando.l.in bonæ fidei. C.de rebus creditis. & cap. super eod.extra de his, quæ ui,metúsue causa fiunt. Tale autem iurm non est concedendum hæretico semiplene ꝓbanti contra Christianum: quia tale iurm supplet locum cuiusdam testimonij. Hæreticus autem cum à testimonio reddendo sit iure repulsus,consequens est,ut iurm non sit illi deferendum ad supplementum semiplenæ probationis.Præterea antequam iurm alicui deferatur ad supplendam semiplunam probationem,inspicienda prius est personæ qualitas,& anxie examinanda, ut.s.uir bonus ille sit, uerax,fidelis,timens Deum, qui pro magno aliquo pretio peierare non auderet. Quæ omnia cum longe absint ab hæretico, consequens est, ut non sit illi deferendum iurm ad supplementum semiplenæ probationis. Eadem etiam ratione hæreticus catholicum accusare non potest. 2.quæst.7. cap.alieni. & cap. Pagani. Qui alterius crimina iuste accusare, aut reprehendere uoluerit, oportet,ut ab eisdē criminibus ipse sit alienus.3.quęst.7. cap.qui sine.& cap.Postulatus. Et hoc ipsum egregius

poeta eleganter docuit, sic inquiens:

Iuuen. Loripedem rectus derideat Aethiopem albus.

Altera est adhuc hæreticorum pœna, quæ etiam ex pdicta iuris infamia deducitur, & est priuatio cuiuscũque dignitatis, & officij publici, & cuiuscunq; beneficij ecclesiastici, & indignitas, & inhabilitas, ad aliqd hor in posterũ suscipiendum. Circa hæc tñ oportet admonere lectorem, q hæc duo uidelicet, priuatio susceptorũ, et indignitas ad suscipienda, non sunt æqua lance pensanda. Nam priuationem officij, aut beneficij suscepti, non incurrunt ipso iure hæretici: sed solum postq; ad illam priuationem fuerint à iudice condemnati. Nam uerba, quæ hñr in cap. ad abolendam. parag. pñti. extra de hæreticis. non exprimunt sñiam à iure latam: sed sñiam à iudice ferendam, sic. n. ibidem dicitur. Totius eccl'iastici ordinis prærogatiua nudetur, si dixisset, sit ipso facto, aut ipso iure nudatus, sñiam expressisset latam. Dicens autem: Totius ecclesiastici ordinis prærogatiua nudetur, aperte expressit sñiam à iudice ferendam. Et in cap. Excõicamus. parag. credentes. uerba eiusdem notæ ponuntur, quæ ferendam exprimunt sñiam, & non latam. Quo fit, ut hæreticus presbyter antequam per ecclesiasticum iudicem sit ecclesiastici ordinis prærogatiua nudatus, & per Epm̃ degradatus, non possit pp crimen hęresis, aut pp quoduis aliud crimen à seculari ptãte puniri. Et siquis iudex secularis ante hmõi prærogatiuæ denudationem in talem p̃sbyterum hęreticum per se, aut per alium manus iniJceret uiolentas, incideret in sñiam canonis, siquis suadente diabolo. Quia ille talis quamuis hęreticus, gaudet eccl'iastici ordinis priuilegijs, quousq; per sñiam competentis iudicis ecclesiastici sit illis priuatus. Sequitur etiam inde hæreticum, qui aliquod offm̃ publicum habet, antequam officio spolietur, facere fructus, qui ex tali offõ proueniunt suos, qui statim in ius, & ptãtem fisci succedunt. Huius corrolarij pars prima inde est manifesta, q hæreticus ille adhuc retinet of

ficium,& habet in illo ueram, & plenam possessionem, & per consequens habet etiam ius ad fructus percipiẽdos. Tale.n.ius ad fructus recipiendos oritur ex possessione officij, ergo cũ nullo alio iure sit impeditus, ne tales fructus percipere possit. Sequitur inde necessario, ut officio retento, retineat etiam fructuum receptionem q̃ ex tali officij possessione oritur. Nam concesso principali, conceditur quidqd ex illo pendet: nisi sit aliunde sublatum. Hoc autem non eueniret, si hęreticus esset ipso iure omni officio priuatus. Tunc.n.fructus officij acqrere non posset: quia nullum ius ad illos fructus percipiẽdos hr̃et. Alteram corrolarij partem probo, quia hæreticus ipso iure priuatus est dñio omnium bonoꝝ suoꝝ, & in eius locum subrogatus est fiscus, cap. cum secundum leges. de hæret. lib. 6. Et inde sequitur, ut fructus, quos hæreticus acquirit, eo ipso quòd sunt ab eo acquisiti, transeant in ius, & potestatem fisci. Potest etiam aliter dici, ꝙ hæreticus licet non sit ipso iure officio & dignitate priuatus, est tñ ipso iure priuatus iure ꝑcipiendi fructus, qui ex tali officio proueniunt, & ius illud succedit fisco, sicut cætera bona. Et iuxta hunc modum dicendi, hæreticus quamuis offm̃ retineat, non faceret fructus suos: sed fiscus ratione iuris, quod sibi ꝓp hæreticum competit, eos acquireret sibi. Et forte hoc ultimum est magis iuri consonum, ꝓpea ꝙ in cap. fin. extra de hæreticis. dr̃ esse absolutos ab omni debito dñij, fidelitatis, & obsequij, qui hæreticis erant qñolibet obligati. Et inde consequens est, ut qui hæretico ratione alicuius officij publici, aut dignitatis aliquos reddirus debebat, sit absolutus à tali debito reddẽdo, & ita hæreticus non habebit ius ad tales redditus exigendos, & per consequens nũquam faciet fructus suos: quamuis offm̃, aut dignitatẽ retineat. Hæreticus igitur licet non sit ipso iure priuatus officio, aut dignitate, est tñ ipso iure priuatus, iure exigẽdi fructus, aut redditus, qui sibi ratione officij, aut dignitatis competere poterant, & ius illius succedit fisco, do-

nec hęreticus fit officio illo, aut dignitate priuatus. Alia pœna, quæ est indignitas, aut inhabilitas ad officia publica, aut ecclesiastica beneficia recipienda, duriore, & acerbiore constringitur lege. Nam ut hãc pœnam incurrat hæreticus, non est opus aliqua iudicis sñia, quæ illum censeat indignum, aut inhabilem: sed postquam factus est hæreticus ipso iure censetur inhabilis, & indignus ad talia officia publica, aut ecclesiastica bñficia recipienda. Hoc apertissime docetur in cap. Quicunq;. paragr. hæretici. de hæreti. lib. 6. Ibi. n. decernit Papa, ut si secus actum fuerit, sit irritum, & inane. Nec solum ille indignus, & inhabilis est: sed etiam omnis uir ecclesiasticus, qui ad preces hæretici, uel fautoris dignitates, personatus, & q̃cunq; alia eccl'iastica bñficia est adeptus, est illis omnibus ipso iure priuatus, & indignus, & inhabilis factus ad alia in posterũ recipienda. Quæ pœna solos illos respicit, qui sciuerunt talia beneficia ad hæretici preces sibi conferri. Nam qui ignorauit beneficium sibi ad preces hæretici esse collatum, licet sit ipso iure tali beneficio priuatus, non tñ ad alia in posterũ recipienda censetur inhabilis. Quæ omnia aperte docentur in cap. quicunq;. parag. ad hæc. de hæret. lib: 6. Hæc pœna indignitatis, & inhabilitatis non in solis parentibus sistit: sed ad filios usq; protenditur, & aliqñ latius euagata etiam in nepotes grassatur. Quę diuersitas ex solo parentum discrimine oritur: quia si pater est hæreticus, indignitatem, & inhabilitatẽ suam ad filios suos, & ad nepotes usq; mittit. Si uero sola mater est hæretica solis filiĳs, & non nepotibus inhabilitatem impingit. Etsi pater, aut mater postquam alter eorũ fuit factus hæreticus, deinde pœnituit, & hæresim deserens ecclesiæ unitati se firmiter coniunxit, neq; nepotes, neq; filiĳ ullo pacto cẽsebũtur ad ecclesiastica beneficia indigni, aut inhabiles. Hęc omnia hñr in capite statutum. 2. de hæreticis. libro 6.

An iustũ sit, ut pp hæresim patris filius Catholicus puniatur. C. X.

Multi sunt qui iniustum, & plus satis acerbũ esse pu-

tant,ut hæreticorum filij catholici, propter suorum parentum hæresim, eisdem quibus illorum parentes pœnis puniant, ita ut sint infames quemadmodum illi, inhabiles ad officia, aut beneficia recipienda perinde ac illi, bonis omnibus paternis quæ sibi hæreditario iure conuenire poterant, priuati ut illi. Vidi.n.ego multos in Flandria, cũ illic ante annos decem uersarer, qui licet iustum esse censebant hæreticos puniri, male tñ illos habebat parentũ hæreticorum pœnas ad filios eorum esse protensas, accusabantque eam hereticorum punitionem, quæ canonico, & ciuili iure præcipitur: & Hispaniam impetebant, propterea quod audierant omnia iura, quæ à summis Pontificibus, aut à Cæsaribus sunt contra hæreticos statuta, ad unum usque in Hispania obseruari, & in me tanquam in iuris propugnatorem uehementer inuehebant. Dicebant.n. indignum esse, ut quis sine culpa puniatur, cum Deus (ut aiebant) neminem pœna aliqua citra culpam afficiat. Et hoc ipm testimonio cõfirmabant Augustini dicẽtis: Nõ prius Deus est ultor, quàm aliquis sit peccator. Deinde ad suæ snīæ robur addebant illud, quod Deus per Ezechielem prophetam loquutus est, sic dicens: Anima, quæ peccauerit, ipsa morietur, filius non portabit iniquitatem patris: et pr̃ non portabit iniquitatem filij: iustitia iusti super eũ erit, & impietas impij super eum. Quibus uerbis aperte (ut dicebãt) nos docet Deus neminem pro peccato alieno puniendum: sed unumquenque pro suo. His ergo rationibus, quæ sibi uidebantur tãquam nodus Herculeus indissolubiles illi moti dicebant, iniustum esse, ut hæreticorum filij pro parentum iniquitate puniantur. Sed certe illi, & quotquot alij ita sentiunt, tota aberrant uia, & suam magis, quàm catholicæ fidei causam agere vñr. Istorum error inde conuincitur, quod sic sentientes non solum iura, & decreta humana: sed etiam Deum accusare, & criminari vñr, qui sæpe filios pro peccatis parentum punit, ipsomet testante, qui ait: Ego sum Dñs Deus tuus fortis zelotes, uisitans iniquitatem patrum in filios in

Augu. Ez. 18. exo. 20

tertiam,& quartam generationẽ eorum, qui oderunt me. Visitans dixit:pro eo,quod est,puniens, aut uerberans, aut castigans. Nam cum aliquod horum erga nos in hac uita exñtes pro nostris peccatis Dñs facit:tunc nostras
Ps. 88. uisitare dicitur iniquitates.Sic.n.ipsemet per Dauid pro phetam ait: Si iustitias meas prophanauerint, & man data mea non custodierint:uisitabo in uirga iniquitates eorum,& in uerberibus peccata eorum.Iuxta hunc modũ uisitare se dicit Dñs iniquitatem patrum in filios in tertiam,& quartam generationem:quia pro iniquitate pa rentum Deus punit filios usque ad tertiam, & quartam gñationem. Filij.n.res quædam sunt ad parentes spectã tes,& quæ inter omnes res externas magis ipsos paren tes contingunt,& propius ad ipsos accedũt. Et hic euenit, ut illorum morbos ægreferant, perinde ac suos, de illorum aduersitate doleant,ut de sua,de illorum morte uehementius lugeant,quàm de cuiuslibet supellectilis amissione. Deinde filij sunt sub dño,& ptãte parentum constituti,& sunt quasi quædam parentum possessio. Vnde sequitur,ut quemadmodum infirmitas, & mors serui cedit in damnum dñi, cuius est seruus: ita etiam afflictio filij in damnum cedat ipsius patris: potest.n.pater operis filij uti,& illas locare,quemadmodum serui. Et inde necessario sequitur, ut filio, aut mortuo, aut ægrotante,damnum patiatur pater,& sic in morte,aut ægritudine filij pater puniatur,perinde ac puniret in morbo, aut morte serui.Cum ergo Deus filijs morbos,uulnera, famẽ,iniurias,aut quoduis aliud aduersum immittit, nõ tam illos, quam illorum parentes in ipsis punit.Sic punitus
2.re.12 est Dauid in morte filii ex adulterio nati,ut in illo dolorem,& pœnam sentiret,quẽ ex illicito coitu,& dãnato genuerat.Puer.n.non est punitus: sed potius Deo miserante ante usum rationis raptus est, ne malitia mutaret animam illius. Mors ergo pueri quatenus ipm respicit puerum,non punitio fuit:sed opus misericordię, quatenus uero ad ipm Dauid illius parẽtem spectat,opus fuit punitionis,

nitionis, & uindictæ, per quam in eo, qđ peccauerat, ille punitus est. Sic etiam paruulos Sodomæ sine ullo pctō proprio simul cum parentibus suis igne consumptos, & paruulos cum Dathan & Abiron sine proprio peccato uiuos à terra deglutitos dominus non puniuit: sed potius illorum misertus est, cum illos innocentes ex hac uita migrare compulit: ne si in illa diutius perstitissent, paternarꝫ iniquitatum fuissent imitatores effecti, & sic grauiores postea pœnas sustinerent. Aliqñ etiam filios prouectæ ætatis deus pro parentum peccatis affligit, p quã afflictionem non filios: sed ipsos parentes punit. Filijs quidem talis afflictio cedit in bonum: quia per illã cautiores fiunt ad futura peccata cauenda, & eorꝫ uirtus, & meritum per illam si patiēter feratur, crescit. Quo fit, ut licet talis afflictio sit illis grauis, & acerba: nũquam tñ respectu illorꝫ pœna dicetur, neque punitio, secundũ quod pœna, aut punitio dicit ordinē, & respectũ ad culpam. Parentibus tñ comparata talis filiorꝫ afflictio pœna dicetur: qm̃ pro ipsorꝫ parētum peccato est filijs inflicta, in quibus simul etiam parentes affliguntur. Hinc est, quòd peccante Cham peccato irreuerētię in patrē, filio ipsius Cham uidelicet Chanaã maledixit Noe sic dicens maledictus Chanaã seruus seruorum erit fratribus suis. Chanaam puero filio Cham maledixit Noe, ut per illam maledictionem grauius affligeret, & puniret Cham, cum ille uideret non solum se: sed etiam filiũ suũ à patre maledici. Et iuxta hunc modum non solũ filios: sed etiam nepotes, & deinceps usque ad quartam gñationem dominus pro peccatis parentum affligit, ut in illis puniat auum illorum, siue proauum, siue tritauum. Visitans (inquit Deus) iniquitatem patrum in filios usqꝫ filios usque in tertiam, & quartam gñationem. Non dixit ultra quartam gñationem: quia uita parentum raro adeo protēditur, ut post quartam, aliam ex se illi uideãt gñationem, per cuius afflictionem possint ipsi puniri. Nam quia afflictio filiorꝫ pro peccatis parentum, infer-

Gen. 19
Nu. 17.
Gen. 9
Exo. 20

tur à Deo ad ipsorum parentum punitionem: ideo cõgruũ est, & necessarium, ut in solis illis filijs, siue gñationibus fiat, quas uidere potest ipse peccãs. Nicolaus Lyranus super Exodum hanc diuinæ ultionis sñiam interpretãs, data prius hac, quam nunc retulimus expositione, aliã
Nicol. postea subiũgit, sic inquiens: Alio modo intelligitur de
de Ly. pœna æterna, quæ infligitur filio pro iniquitate patris, inquantum est imitator paterni sceleris: ideo subditur, Vsque ad tertiã, & quartam gñationem. Quia sicut dictum est, aliqñ mali homines uident filios suos usque ad tot gñationes, & sic informãt eos suis malis exemplis, uel illi imitantur, quod uiderunt in patribus. Hæc ille. Et eandem sententiam uidetur innuere sanctus Thomas in Secunda Secundę. q. 108. art. 4. in responsione ad primũ principale argm̃, ubi enumerans rationes, pp quas unus pro peccato alterius potest temporaliter puniri, sic ait: Alio modo inquantum pctm̃ unius deriuatur in alterũ, uel per imitationẽ, sicut filij imitantur peccata parẽtum, & serui peccata dominorum, ut audacius peccent. Vel p modum meriti: sicut peccata subditorum merentur peccatorem prælatum, secundum illud Iob. 34. Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi, Vnde & pro peccato Dauid ppl'm numerãtis populus Israel punitus est, ut hr̃. 2. Regum ult. Siue etiam per aliqualem consensum, seu dissimulationem: sicut ẽt interdum boni simul puniuntur in tpalibus: quia eorum peccata non redarguerunt, ut Aug. dicit in primo de Ciu. Dei. Hactenus sanctus Thomas loco supra citato. Sed salua reuerentia, quæ tantis uiris debet̃, mihi illorum sentẽtia nõ placet, nec placere poterit alicui rem bene considerãti: nisi forte ille affectu potius, quàm rõne ducatur. Filius si quidem paternę iniquitatis imitator, si pro hac imitatione punitur à Deo, non pro peccato patris punitur: sed p suo: quia talis imitatio peccatum propriũ est filij. Hoc autem filij pctm̃ quamuis non fuisset ad patris imitationem factum, nihilominus puniretur à Deo in ipso filio

illius perpetratore: ergo qñ fuerit ad patris exemplum cōmissum, etiā erit puniēdum in ipso filio. Per hoc enim, quòd filius patris exēplo facinus aliquod perpetrauit, non tollitur ab eo tota facinoris culpa: quamuis quodam modo minuatur. Consequens igitur est, ut si Deus filiū aliquem pp paternæ iniquitatis imitationē puniat, pro peccato proprio illum punire dicatur, & non pro paterno: quia talis imitatio (ut diximus) proprium est filij pctm̄. Non conuenit ergo talis interpretatio literæ textus ex lib. Exodi supra citati, quæ ait: Visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam gñationē. Tunc enim (ut oñsum est) nō uisitat Deus iniquitatem patrum: sed iniquitatem filioꝝ in ipsismet filijs. Præterea si iuxta illum modū deus punit peccata parentum in filijs, non solū usque ad tertiam, et quartam gñationem debet punire: sed in mille: quia quotquot patris iniquitatem fuerint imitati punienť a' Deo, ēt si usque ad mille gñationes illa paternæ iniquitatis imitatio progrederetur. Constat.n. quòd sæpe ultra quartā, & quintam generationem filij sunt paternaꝝ iniquitatum imitatores: quia sola fama, & alioꝝ relatu sciunt parentes suos, & auos, & proauos, & tritauos, & alios superiores ita fecisse. Pater quidem aut uerbo, aut malo exemplo male instruit filium suum, & iste hanc malam, quam a' patre accepit doctrinam, ad eūdem modum tradit filio suo, & iste alteri, & sic deinceps usque ad multas gñationes. Peccata autem ista semꝑ uocari solent peccata illius primi, qui talia egit, ut facile est uidere in tertio, & quarto libro Regum, quibus locis cum describuntur gesta Regum Israel, de multis malis Regibus idololatris, dicit. Et non declinauit a' uia Ieroboam filij Nabath patris sui, qui peccare fecit Israel. Qui successionis ordo ultra decimam Ieroboam gñationem, nedum ultra quartam protensus est. Forte aliquis cupiēs Nicolao Lyrano patrocinari: dicet terminum punitionis filioꝝ ꝓ peccato parentum, nō esse a' Deo limitatum usque ad quartam

generationẽ: ſicut ultra nunquã progrediatur talis punitio: quia ibidem non eſt dictũ, quòd uiſitet Deus iniquitatem patrum in filios in tertiã, & quartam gñationem præciſe. Quo fit, ut licet ultra decimã, & uigeſimã gñationem extendatur imitatio paternæ iniqtatis, poſſit oĩs talis (iuxta dei ſñiam) p peccato pr̃is puniri. Hanc expoſitionem aperte expugnant ea q̃ in eadem litera textus continuo ſequũtur. Nam quòd poſtquã dixit: Ego ſum dñs Deus tuus fortis zelotes, uiſitans iniquitatẽ patrum in filios in tertiam, & quartam gñationem eorum, q oderunt me, ſtatim ſubdit: Et faciẽs miſericordiã in milia, his qui diligũt me, & cuſtodiunt præcepta mea. Per quæ uerba aperte ſatis docuit latiſſimam eſſe drĩam inter punitionem malorum, & præmium bonorum. Quia peccata parentum punit in filijs uſque in tertiã, & quartam gñationem. Virtutes aũt patrum, & bona illorum geſta remunerat in filijs uſque in mille gñationes, hoc eſt, in ualde multas. Hoc.n. ſignificauit per illa uerba: Et faciẽs miſericordiam in milia his, qui diligunt me, & cuſtodiũt præcepta mea. Deus ſiqdem, quia pronior eſt ad parcẽdum, quàm ad puniendũ, ideo breuiorem facit punitionem malorum parentum: quia filios pro paterna iniquitate non ultra quartam gñationem punit. Bonis uero parentum operibus, multo longiora p̃bet munera: quia filios pro parentum uirtutibus poſt multas generationes beat, & muneribus uarijs donat. At ſi Deus uiſitat iniqtatem patrum in filios, non ſolum in tertiam, & quartã gñationem: ſed ẽt in mille, nulla iam eſſet differentia inter punitionem malorum, & remunerationẽ bonorum, cum ẽt illa (iuxta Lyrę expõnem) debeat in mille, & innumeras extẽdi gñationes ſicut iſta. Rurſum ſicut lege diuina docemur neminẽ pro bono alterius eſſe ſaluãdum, ita ẽt inſtruimur neminẽ pro pctõ alterius eſſe ppetuo dãnandum. Nã Paulus de oĩum ſiue malorum, ſiue bonorum retri-
Rom. 2 butione loquens ait: Reddet unicuiq; ſecũdũ opa eius.
Ro. 14. Non ergo ſecũdum opa parentũ. Et iterum: Vnuſquiſq; no

ſtrum pro ſe rationem reddet Deo. Vide quid dicit pro ſe. Filius ergo non reddet rõnem Deo pro parentibus ſuis. Et ſapiens ait: Per quæ peccat quis, per hæc & tor quetur. Vnde ſequitur, ut filius non ſit torquendus in æternum per ea, quę parentes eorum peccauerunt. Hęc igitur Nicolai Lyrani ſnía: qua dicit pœnam ęternam infligi filio pro iniquitate patris, inquantũ ille eſt paterni ſcęleris imitator, non eſt ullo pacto toleranda: ſed quę male, aut ſaltem minus caute ſuper Exodum locut⁹ fuerat, correxit ſuper decimum octauum caput Ezechielis ꝓphetę, dicens filium puniri pœna ſpũali, & ęterna ꝑ peccato patris occaſionaliter: quia peccatum patris ꝓbuit filio occaſionem peccati, pro quo filius tandem punitus eſt. Nam in illo loco Nicolaus Lyranus hęc, quę ſequũtur ait: Sciendum tñ quòd filij parentum malorum frequẽter imitatores ſunt paternorum ſcelerum, eo ꝙ ſunt inter eos nutriti, & facta parentum hñt in authoritate maiori, & ſic frequenter puniuntur etiam corporaliter, et ſpũaliter pro peccato parentum: occaſionaliter tñ inquantum acciplunt ab eis exemplum: ſed pro peccatis proprijs ſimpliciter. Hęc ille. In quibus uerbis, aut quod ſuper Exodum male dixerat, correxit, aut quod illic obſcure dixerat, hic clare expoſuit. Beatus Thomas cautius locutus eſt: & ideo uerba illius non tanta indigent excuſatione, aut interpretatione. Nam uir ſanctus loco ſupracitato aperte fatetur ñeminem pro peccato alterius eſſe pœna ſpirituali puniendum. De hoc tñ inter illum & Nicolaũ Lyranum conuenit, quòd ille etiam docet filium eſſe ꝓ peccato pr̃is tpali pœna puniendum, qñ peccatum patris deriuatur in filium per imitationem, hoc eſt, qñ filius eſt paterni ſceleris imitator. Sed quia (ut diximus) illa paternę iniquitatis imitatio proprium eſt filij peccatum: quamuis illius occaſionem prębuit pater: ideo conſequens eſt, ut tunc etiam temporaliter filius pro peccato ſuo, & non pro paterno puniatur. Et eodem modo dicẽdum eſt de peccato alicuius, quod deriuatur in alterum

Sap. 11.

Nicol. de Ly.

ratione consensus, uel dissimulationis, ob quam causam (ut dicit sanctus Thomas) aliqñ boni puniuntur cũ malis: quia illorũ peccata non redarguerunt. Qui in pctm alterius consentit, proprium cõmittit peccatum: & ideo propriam exigit pœnam & similem illi, quam meretur is, qui scelus perpetrauit. Ideo Paulus de peccatoribus
Rom. 1 loquens, ait: Qui talia agunt, digni sunt morte, non solũ qui ea faciunt: sed etiam qui consentiunt facientibus. Proprium etiam cõmittit peccatum, q alterius peccatũ dissimulat, & non corripit, aut arguit. cũ arguere tenetur: qa is pro consentiente apud Deum, & homines æstimatur. Nam Glossa ordinaria super illum Pauli locum, quem nunc proxime citauimus, ait: Consentire est silere, cum possis arguere. Et Leo Papa Epla. 71. ca. 15. Qui alios cum potest ab errore non reuocat, se ipm errare demonstrat. Quæ uerba hñr extra de hæreticis. cap. Qui alios. Si consentientes, & dissimulantes proprio peccato consentiunt, & dissimulant, conuincitur inde, ut si cũ aliis criminum perpetratoribus simul puniuntur, p peccatis propriis puniantur & non pro alienis. Potest tamẽ hæc beati Thomæ snia etiam excusari, & optime exponi, ut q illum tueri uelit, facile possit, dicẽs beatum Thomam non negare filium paterni sceleris imitatorem esse pro peccato proprio puniendum. Sed ultra dicit esse ẽt pro peccato patris, puniendum, ita ut filius, q prẽm i sce lere imitatur simul pro suo, & pro paterno puniatur pec
Aug. cato. Et huic sniæ fauet Augustinus in prima expositione (duas. n. fecit) super Psalmum. 108. in uersu: Fiant nati eius in interitum. sic dicens: Quemadmodũ bonorum imitatio facit, ut etiam propria peccata deleantur, sic malorũ imitatio facit, ut non solum sua: sed etiam eorũ, quos imitati sunt merita sortiantur. Hæc Augustinus. Qui quamuis loqtur de imitatore solo, q tñ beato Thomæ patrocinari cupit, oportet, ut idem dicat de consentiente, & dissimulante, ita ut siue consentiẽs siue dissimulans: non solum puniatur pro suis peccatis: sed etiam p

illis,qbus consensit,aut q̃ dissimulauit. Sed iuxta hanc expositionem difficilis adhuc manebit q̃stio de filio paternam iniquitatem imitantem, quare non punitur pro peccato alterius,quem imitatur,sicut punitur pro pcẗo paterno? Siquis uero concedat ẽt hominem puniri pro peccato aliorꝝ,quos imitatur:sicut pro peccato paterno,causam suscipiet difficillime sustinendam. Q̃m hoc dato,oportebit ẽt concedere,ut si mille homines quis in aliquo scelere imitetur,non solum pro suo peccato: sed etiam pro peccatis omnium illorꝝ,quos in eodem scelere imitatur,sit puniendus. Quod siquis concedere uelit, duram certe,& nimis acerbam faciet iustitiam diuinã. Ideo ut ab omnibus his angustijs liberemur,melius dicẽdum esse putamus,filium innocentem pro peccato pr̃is puniri ob eam solam causam: quia filius est res quędam patris ad illum spectans, & quædam illius possessio, in cuius afflictione punitur pater tanquam in re sua,& tanto magis quanto filium pater magis diligit, quàm reliquas omnes tp̃ales possessiones. Certum enim est patrẽ acrius puniri,q̃n scit filium suum priuatum esse successione bonorꝝ suorꝝ,quàm si sciret bona illa,quibus ipse priuatus est,transitura in dñium,& possessionem filij. Nam licet pater acerbe doleat, ꝑpea quòd priuatur dñio, & possessione omnium bonorꝝ suorꝝ,aliquod tñ suscipit solatium,q̃n scit filium suum successurum in dominium omnium bonorꝝ suorꝝ,taliq; solatio utcunque lenit doloris sui acerbitatem. Vnus enim ex doloribus,qui parentes morientes acriter pungunt,est cum pręsciunt inopiã, aut iniuriam,aut quamlibet aliam calamitatem, quam post mortem suam passuri sunt filij sui. Si uero filios suos incolumes, & rebus omnibus tp̃alibus affluentes relinquunt,leuius mortem ipsam ferunt. Licet igitur hæreticorꝝ filij affligantur, per priuationem paternorꝝ bonorum,& infamiam,& aliàs similes pœnas: quia tamẽ parentes per hm̃oi filiorꝝ afflictionem torquentur: ideo ꝑ illam parẽtes ꝓ suorꝝ criminum meritis puniunt̃. Nullo

itaq; alio modo admittendũ est, ut filius innocens ꝓ peccato patris puniatur, siue (ut rectius loquar) affligatur: nisi quia talem filiorum afflictionem pater grauiter ferẽs, in illa affligitur, & punitur. Forte contra hanc sñiam aliquis mihi obijciet, definitionem ecclesiæ datam in cap. accusatus, paragrapho in eo uero casu. de hæret. lib. 6. Illo. n. loco Papa decernit hæredes cuiuscunque hæretici: cuius hęresis ante mortẽ non fuit declarata, debere post mortem: si tunc de hæresi defuncti constiterit, tota hæreditate, quam ab hæretico habuerunt, priuari. Si filius, iuxta hoc decretum, post mortem patris, bonis paternis priuetur, non est dubium ipsum tunc pro peccato patris torqueri: nec tñ per illam filij torturam, pr̃ punitur, cum iam ille defunctus seculo sit, & pœnas filiorum, quas ĩ hac uita patiuntur, iam sentire non possit. Falsum est igitur, quòd nunquam filius innocens pro peccato patris affligitur: nisi quia per talem afflictionem pr̃ punitur. Hanc tñ obiectionem nos multis modis facile reijcimus. Primo quidem non est usquequaque certum, parentes defunctos, aut alios cognatos, qui in purgatorio, aut in inferno sunt non sentire eas pœnas, quas sui propinqui in
Augu. hoc seculo patiuntur. Nam beatus Augustinus sup Psalmum. 108. de hac re differens, non est ausus aliquid definire: sed hanc rem dubiam, & incertam reliquit, sic inquiens: Etiam'ne hoc ad pœnam Iudæ pertinere credẽdum est, quod post eius mortem ad mendicitatem uxor eius, & filij eius peruenerunt, & translati sunt, & eiecti de habitationibus suis, scrutante fœneratore oẽm substantiam eius, & diripientibus alienis oẽs labores eius, nemine adiuuante, nec miserante pupillos eius, & quod cito sunt sine posteris mortui? Nunquid etiam de his, quæ in suis post mortem cuiusque contingunt, ullus mortuos tangit dolor? Aut hæc saltem scire putandi sunt, quorum sensus alibi est pro meritis, seu bene, seu male? Cui respõdeo magnam quidem esse q̃onem: nec in præsentia differendam, quòd sit operis prolixioris, utrum, uel quate-

nius,uel quo ea,quæ circa nos aguntur,nouerint spiritus mortuorum.Et aliquibus interiectis subdit. Quapropter quod Iuda tam infeliciter mortuo, ita uxor eius uidua, & filij eius orphani remanserunt;ut fœneratore scrutante omnem substantiam eius,et diripientibus alienis omnes labores eius,de suis habitatoribus eijcerentur: nec aliquem pupilli eius miserantem inuenirent, & in una generatione sine posteris interirent. Si hæc sentiunt,mortui, cumulus malorum est: si hæc non sentiunt,formido uiuorum est.Hucusque Augustinus.Qui definire non est ausus,an mortui sciant infortunia suorum charorum uiuentium. Si hæreticus defunctus noscit miserias,& calamitates,quæ filijs suis ob suam hæresim accidunt,non est dubium illum per illas miserias torqueri. Deinde & si defunctos lateret,quid circa propinquos uiuentes agatur,nulla tamen ex parte nostræ sententiæ refragatur,quod adducitur ex cap.Accusatus,paragr.in eo uero casu.Nam hæreticus (ut iam superius docuimus) non a solo tempore damnationis: sed ab hora commissi criminis,amittit dominium bonorum suorum,& ab eadem hora filius est priuatus est iure succedendi in bonis paternis.Vnde necessario consequitur,ut hæreticus occultus,cuius hæresis post mortem declarata est,sit dicendus fuisse ante mortem a iure punitus in se,& filijs suis: quamuis non fuerit ante mortem hanc punitionem expertus, Indignum quippe fuisset filium hæretici iam defuncti nullis suis hoc exigentibus demeritis,paterna hæreditate priuare: si illius uerum dominium per mortem patris acquisiuisset. Sicut et iniustum esset filium ob patris hæresim priuare alijs bonis,quæ nullo hæreditario iure acceperat:sed proprio labore conquisierat. Filius autem hæretici defuncti,postquam declaratum est patrem fuisse hæreticum, iuste priuatur possessione bonorum paternorum:quia nullum in illis habebat dominium, sed fiscus: quoniam a die commissi criminis pater (ut diximus) fuerat omnibus bonis illis priuatus, & fiscus in eius locum subrogatus. Et certe ex hoc loco fortissimum(mea sententia)potest sumi argumentum ad confir-

mandum nrām opinionem,quam supra ꝓposuimus cōtra Archidiaconum dicentem,hęreticū non statim post delictum esse priuatum dn̄io bonoꝝ suoꝝ: sed necessariam esse iudicis sn̄iam,quæ declaret illum esse hęreticū. Si hoc uerum esset,sequeretur inde hæreticum in hæresi occulta decedentem habuisse dn̄ium bonoꝝ suoꝝ usque ad instans mortis suæ cum ante illud tp̄s nunquam fuerit de hæresi damnatus. Hoc concesso, sequitur inde necessario,hæredem,qui tali hæretico successit,hr̄e post mortem illius ueꝝ dn̄ium bonoꝝ illoꝝ, quoꝝ erat dn̄s hæreticus moriens. Et inde ultra sequitur, ut quamuis mortuus declaretur fuisse hæreticus hæres non sit sine culpa sua priuandus bonis illis,quoꝝ iam fuerat factus dn̄s: sicut non priuatur bonis alijs, quæ ipse proprio labore conquisierat. Sed cum hæres iure priuetur bonis, quæ possedetat hæreticus defunctus postquam declaratum est illum fuisse hæreticum, et non priuetur bonis, quæ ipse hæres ante possidebat,conuincitur inde hæredem hæretici nunquam illoꝝ bonorum habuisse dn̄ium sicut aliorum, & hoc non ob aliam causam: nisi quia hæreticus, cui ille successit,tale dominium amisit a' die, & hora commissi criminis.

Respondetur obiectionibus, quas in principio præcedentis cap. pro parte contraria proposita sunt. *Cap.* XI.

Superest iam,ut illis rōnibus,& argumētis rn̄deam⁹, quibus (ut in principio huius c. diximus) innituntur hi, qui oppositam tuentur partem. Primo quidem probant iniustum esse, ut filius pro peccato parentis puniatur: qa Deus (ut dicunt) neminem pro aliena culpa punit: sed pro sua. Quales, quantósque hæc argumentatio habeat neruos, ex his,quæ diximus facile cuique constare poterit: quia manifestis scripturæ testimonijs ostendimus Deum uisitare iniquitatem patrum in filios. Quapropter hanc argumentationem in illos facile retorquere poterimus,ut suo ipsorum gladio illos transfigamus, sic dicentes; Iustum est, ut filius pro patris peccato pu-

niatur: quia Deus, qui iustissimus est, & errare non potest, sæpe in hac uita filios pro peccatis parentum punit. Sed hanc suam sniam illi confirmant testimonio Aug. Augu-
gust. dicentis: Non prius Deus est ultor quàm aliquis sit peccator: Sed hoc August. dictum nihil nos mouet: quia si bene aduertantur illius uerba nihil contra nos agunt. Nam licet Deus nunquam se de aliquo uindicet, quin prius ille sit pctõr, sępe tñ Deus multos absque aliqua illorum culpa affligit, & torquet. Non.n.sunt prorsus idem uindicta, siue punitio, & afflictio. Vindicta siquidem habet quendam respectum ad iniuriam præcedentem, sine qua nulla pœna uindicta, aut ultio dici potest. Punitio etiam siue castigatio: si iuxta ueram, & propriam illarum uocum signationem, quælibet illarum sumatur, respectum dicit ad culpam, sine qua nullus proprie puniri dicitur, siue castigari: quamuis acerbissime torqueatur: afflictio uero siue tortura, nullum horum dixit respectuum. Nam si quolibet quis tribulationem patiatur, siue pp culpam, siue sine illa: semper affligi dicet. Iusti.n.quibus Deus tribulationes uarias in hac uita ad eorum meritum augendum, dat, affliguntur quidem, & torquentur: sed non puniuntur, neque castigantur: quia non est in eis culpa quæ debeat puniri, aut castigari, et si aliqua erat, non tanta indigebat castigatione. Neque Deus de illis uindictam sumit, aut ultionem: quia non inuenit in illis offensam, quam debeat ulcisci. Optime ergo locutus est Augustinus, cum dixit: Non prius Deus est ultor quã aliqs sit pctõr: quia Deus non ulciscitur nisi pctm̃, quod est q̃dam illius offensa. neque uindictã sumit Deus: nisi de peccatore, qui illi iniuriam per pctm̃ irrogauit. Sępe tñ punitio capi solet non iuxta propriam illius uocis signatio nem: sed ut latius se extendit, pro omni afflictione, siue illa sit pp pctm̃ inflicta, siue absque pctõ. Et hoc mõ capit nomen punitionis in cap. Vergentis. parag. Nec hmõi. extra de hæreticis. Ibi.n.dr̃, qđ in multis aliis casibus ẽt secundum diuinum iudicium, filij pro parentibus tpal'r

puniuntur. Quo loco apertissime constat nomen punitionis positum esse pro afflictione. Filij.n. qui non peccauerunt, non proprie puniri dñr: sed affligi: patres autem qui peccauerunt per filiorum afflictionem puniuntur. Dixit igitur, puniuntur, pro eo, quod est affliguntur. Quãuis autem Deus neminem sine culpa puniat, aut castiget: sępe tñ sine culpa affligit, aut torquet: sed hoc nunq̃ facit sine multiplici causa, & quidem iustissima, licet illarum afflictionum causa frequenter homines lateat: sic ẽt leges humanæ sæpe hominibus pœnas aliquas sine culpa infligunt, nunquam tñ, si iustæ leges sunt, eas infligunt sine causa. Multiplex.n. potest causa suffragari, ut pp illã possit aliquis merito affici aliqua pœna tpali. Primo quidem potest aliquis sine culpa sua per aliquod accidens effici ineptus, & indignus ad aliquod bonum habendũ uel consequendum. Pñt.n. multa deesse alicui sine culpa sua, quæ iure exiguntur ad aliquod offm̃ assequendum, aut recte exercendum. Ad sacerdotium, & ad Epatum requiritur ætas debita, sufficiens literarum notitia, aliquorum corporis membrorum sanitas, quibus omnibus quisque potest sine culpa sua carere, & ita sine culpa sua iuste ab Epatu, & à sacerdotio repelletur. Ita leprosus sine culpa sua repellitur ab administratione ecclesiæ. Et pp bigamiam, aut iudicium sanguinis sine culpa sua remouetur à susceptione ordinis sacri, & impedit, ne exerceat iam susceptum. Propter hanc causam filius hæretici sine culpa sua repellitur ab offõ, & beneficio: quia ipso iure est infamis, etiã sine sua culpa. Ad offm̃ uero, aut beneficium iuste assequẽdum: fama bona est potissimũ necessaria. Secunda causa esse potest: quia bonum quo quis priuatur non est bonum proprium: sed cõmune, & iustum est, ut quis pp bonum cõmune assequendũ uel conseruandum, patiatur in se detrimentum aliqd'. Quod ciuitas aliqua habeat Epalem sedem: non solum ad clericos spectat: nec solum est bonum illorum: sed bonũ totius ciuitatis, & pp inopiam ciuitatis iuste posset

ab illa sedes Epalis auferri: & quamuis esset diues, si po pulus, clero etiam repugnante, & contradicente, interfecisset Epm suum, tota ciuitas priuanda esset dignitate Epatus. Quo facto clerus tot⁹ afficietur pœna, & patietur dãnum sine culpa sua: non tñ sine causa: quia bonum quo tunc clerus priuatur, non erat proprium: sed cõmune bonum totius ciuitatis. Punita autem ciuitate, & priuata tali bono, consequenter affligitur clerus, & priuatur tali bono: quia pars est corporis illius. Nõ est enim iustum, nec rationi consentaneum, ut pars ciuitatis Episcopum habeat: reliqua parte eadem dignitate carente. Ob hanc etiam causam hæreticorum filij sine culpa sua non admittuntur ad officium publicum: neq; ad beneficiũ, neq; ad electionem faciendam: neq; ad testimonium dicendum: quia quodlibet istorum non particulare: sed cõmune totius ciuitatis est bonum. Qm̃ ad totam rempublicam spectat, ut officia publica, & bñficia habeantur à personis bonis, & omni prorsus mali suspicione carentibus. Tertiam adhuc beatus Thomas assignat causam, pp quam iuste potest aliquis sine culpa sua puniri, uel (ut rectius loquar) affligi, siue torqueri: quia. s. bonũ unius dependet ex bono alterius, & dat exemplum in crimine læsæ maiestatis, ubi filius sine culpa sua amittit hæreditatem pro pctõ patris, & posset idem dici de crimine hæresis, in quo etiam filius (ut diximus) amittit hæreditatem pro peccato p̃ris. Nam quia pater propter huiusmodii crimina omnibus suis bonis priuatur, q̃ ipso iure sunt fisco applicata: ideo consequẽs est, ut filius amittat hæreditatem, quam ex bonis paternis habiturus erat. Nõ.n. poterat filius esse hæres ei⁹, qui moriens nihil prorsus habebat. Secundo cõtra hãc nostram sniam arguũt hęretici, obijcientes nobis illud, quod Dñs per Ezechielem prophetam ait: Anima, quę peccauerit ipsa morietur: filius non portabit iniquitatẽ patris, & p̃r non portabit iniquitatem filij. Quę Dei uerba uelut ex diametro cum nostra snia: imò cum aliis ip- Ez. 18.

ſius Dei uerbis pugnare vñr,quibus dixit ſe uiſitare iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam gñationem.
exo. 20 Hoc argm̃ difficiles certe vr̃ hr̃e nexus,& circa illorꝫ diſſolutionem, à multis doctiſſimis uiris anxie ſatis laboratũ eſt. Nam aliqui (ut Hieronymus refert) dixerunt uerba illa Exodi, quibus Dñs ait ſe uiſitare iniqtatem patrum in filios in tertiam & quartam gñationẽ: non eſſe iuxta literam: ſed parabolice intelligenda, ita ut aliud in ſenſu teneant,ꝙ̃ in uerbis ſonãt. Sed conſtat non eſſe parabolam, uel ex eo ſolo, ꝙ tunc Dñs legem ferebat, cum illa dixit, & tranſgredienti legem pœnam cõminabatur, per quam illos ad legis obſeruantiam ꝑurgeret. In legibus autem ferendis nullus debet eſſe parabolis locus: ſed nudæ,& apertæ debent eſſe leges,ut poſſint ab omnibus intelligi. Et beatus Hieronymus dicit nunꝙ̃ ſibi pſuaſiſſe, ut illa uerba parabolica eſſe putaret. Verumtñ (ut ingenue loquar) nec ipſe ſufficiẽtem illorꝫ uerborꝫ præbet expoſitionem. Nam illa uerborꝫ diuinorꝫ facialis diſſonanria adeo uehemẽter btm̃ Hieronymum torſit: ut illum coegerit dicere, nunꝙ̃ filios ꝓ parentum iniquitatibus puniri: niſi quia ſunt paternarꝫ iniquitatum imitatores. Exponens ſiquidem 18. caput Ezechielis prophetę poſtꝙ̃ dixerat ea,quæ in Ezechiele hñr,in faciem pugnare cum his,quę citata ſunt ex lib.
Hiero. Exodi: hæc quæ ſequuntur,ait: Et nos uſꝙ̃ in pñtem diẽ putamus, duo teſtimonia Exodi, quæ ſupra poſuimus non eſſe parabolam: ſed ſimplicem explicare ſnĩam. Et ꝗꝗ̃ non auderemus quippiam dicere, nec uas fictile loqui contra figulum: quare ita, uel ita me feciſti, tñ ſcandalum patiebamur occultum,quod iniuſtitia uideretur Dei,alium peccare,& alium luere peccata. Si.n.reddit peccata patrum ſuper filios in tertiam, & quartã gñationem: iniuſtum vr̃, ut alius peccet,& alius puniatur: ſed ex eo,quod ſequit̃. His q oderunt me, cõminationis, ſiue præcepti ſcandalum ſoluitur. Non.n.ideo puniuntur in tertia,& in quarta generatione: quia deliquerunt

patres eorum, cum patres potius, qui fuerunt pctores, puniri debuerint: sed quia patrum extiterunt æmulatores, & oderunt Deum hæreditario malo, & impietate in ramos quoque de radice crescente. Hactenus beatus Hieronymus. De hac tñ expositione ille non adeo securus & quietus mansit, ut per illam satis sibi, aut aliis fecisse crediderit: sed scrupulus aliquis de hac re illum semper pupugisse vr. Qm postque præfatam dixerat expositionē, & multa uerba circa hanc rem expēderat: tandem hęc, quæ sequuntur subiecit. Hoc interim inquit ille de puerbio, siue parabola dixisse sufficiat, quod lex, & prophetæ: Exodus, & Ezechiel: imò & ipse Deus, qui & hic, & ibi loquutus est nequaque in sententiis discrepare uideatur, aut hic corrigere, quod ibi maledixerit. Siquis autē uel meliorem, uel alterorum sensum potuerit reperire, qui contrariorum inter se testimoniorum scādalum tollat, illius magis acquiescendum sniæ est. Hæc Hieronymus. Vide quam parum sibi Hieronymus de præfata expositione fidebat, qui coactus fuerit aliam multo peiorem sub disiunctione præbere, dicens, aut Deum hic corrigere, qđ in Exodo maledixerit. Absit.n.lōgissime à uiro Christiano, ut Deum aliqñ male aliquid dixisse credat. Et tandem uelut qui nulla illarum expositionum erat cōtentus, dixit acquiescendum esse illi, qui meliorem sensum reperisset. Quo fit, ut iuxta ipsius sniam, magis aliis posterioribus doctoribus, quam Hieronymo in hac parte credere cogamur, qui multo rectius, quam ille uerum illius lrǣ sensum penetrarunt, & nullam esse inter illa duo testimonia contradictionem, apertissime declararunt. Nec mirum, qm (ut est in prouerbio) quandoque bonus dormitat Homerus. Et non omnia possumus omnes. Nam quæ beatus Hieronymus in hac præfata expositione retulit (absit ꝑ cor uerbo inuidia) nec uera sunt, nec literæ Exodi ullo pacto conueniunt. Tam aperta sunt in sacris literis testimonia, quæ filios pro peccatis parentum fuisse à Deo punitos asserunt, ut nulla possint tergiuersatione cæla-

Gen. 9. ri. Cham siquidem peccauit in patrem suum Noe, uerenda illius denudata aliis manifestans, pro quo pctō filius eius Chanaan maledictus est à patre suo. Quæ maledictio ex Dei snīa, & decreto processisse conuincitur per hoc, ꝙ illius maledictionis executionē Deus postea in eodem Chanaan, & filiis eius opere compleuit: sed quia aliqui sentiunt Chanaan non pro solo pctō patris fuisse maledictum: sed etiam pro suo: ꝑpea ꝙ ille prius uidit, & patri nūciauit, ideo opus est, ut aliud multo clarius, & fortius proferam testimonium. Paruuli infantes,
Gen. 19 qui erant in Sodomis sil' cum suis parentibus sunt igne combusti: non tñ pro suis peccatis, quæ nulla adhuc fecerant: sed pro peccatis parentum hoc illis euenisse constat. Filium quoq; Dauid, qui illi ex adulterio natus est, fuisse pro pctō patris morte interemptum: uerba, quæ illi Nathan propheta dixit, apertissime cōuincunt. Nam postq; Dauid pctm̄ suum confessus est dicens: Peccaui
2. Re. 12 Dño. Statim propheta Nathā dixit ad illū: Dñs quoq; transtulit pctm̄ tuum: non morieris: Verumtñ qm̄ blasphemare fecisti inimicos nomen Dñi: ꝓp uerbum hoc,
Iosu. 6. filius qui natus est tibi morte morietur. Filii, & filiæ Acham, qui furatus est de anathemate ciuitatis Hiericho contra præceptum Dñi, sil' cum ipso Acham eoꝝ pr̄e, ex mandato Iosue interfecti sunt. Quo facto placatus
4. Re. 5 est Dñs, qui de pctō Acham iratus fuerat. Filii Ghiezi pueri Helisei prophetæ percussi sunt lepra, ꝓp pctm̄ patris, qui contra uoluntatem Helisei à Naaman leproso ob collatam illi sanitatem, munera accepit. Ex his ergo testimoniis apertissime conuincitur falsum esse, qd' beatus Hieronymus ait: nunquam filios puniri à Deo in tertiam, & quartam gñationem: quia deliquerunt patres eoꝝ: sed quia patrum fuerūt imitatores: Præterea si nūquam filii pro peccatis parentum punirentur: sed solum quia pr̄es in scelere imitātur, falsum esset quod Dñs ait
Exo. 20 in Exo. se uisitare peccata patrū ī filios: qa tūc nō peccata parentum, sed peccata sola ipsoꝝ filioꝝ uisitaret, cū illos

illos pro suis solis peccatis puniret,& non pro paternis. Deinde ex ipso literæ decursu constat, btũm Hieronymum male intellexisse locũ illum Exodi,& non bene illam literam ordinasse. Nam illa uerba, his qui oderunt me: Hieronymus dicit esse ad filios referenda,ita ut filij sint,qui oderunt Deum,& ob hoc a' Deo puniũtur. Vt aũt clare ostendamus uerba illa non ad filios:sed ad eorum parentes esse referẽda, opus est, ut uerba Exo.citemus: quæ multo clariora sunt,quàm illa,q̃ beatus Hieron.ex.5.Deut.cap.citat.Vtrobique.n.deus eandẽ,uerbis tñ aliquantulũ diuersis protulit sñiam.Litera Exodi sic se habet. Ego sum dñs Deus tuus fortis zelotes, uisitans iniquitatem patrum in filios in tertiã & quartã generationem,eoꝶ qui oderunt me.Constat.n.illud relatiuum,qui,debere referri ad pr̃es,& non ad filios:qm̃ tale relatiuum ad idem prorsus est referendũ,ad quod refertur ille Gtũs eoꝶ.Illud aũt relatiuum in gtõ positum, nullo modo ad aliud,quàm ad parentes (ut apertissime constat)referri potest:qm̃ tertia,& quarta gñatio, quæ ibi exprimit̃,non est gñatio filioꝶ,sed parentũ.Ipsi ergo parentes: quoꝶ est tertia illa, & quarta gñatio, quam ꝑꝑ peccata parentũ uisitat deus,sunt qui oderunt Deũ, non filij.Ex quibus colligimus,ut ẽt in litera Deuterononij,quam btũs Hieronymus citat,illud ꝓnomen demõstratiuum,his,non filios,sed parẽtes demonstret: ita ut parentes sint,q deum oderũt, mandata illius nõ custodiẽtes: ob quam cãm deus non solũ ipsos parentes: sed tertiam & quartã illoꝶ gñationem punit. Hanc aũt cõminationem deus faciens in Exodo, hæc uerba p̃misit: Ego sum dñs Deus tuus fortis zelotes. Quę uerba iõ dicta esse intelligere debemus,ut ꝑ illa oñderet nobis se tãtæ esse potẽtiæ ut nõ solũ ipsos patres peccãtes sed ẽt filios pro parẽtibus affligere possit. Hæc ad btí Hier. sententiam cõuincendã dicta sufficiãt.Superest ut iam ueꝶ illius literę sensum proferamus,& Ezech.ab Exo.minime discrepare oñdamus.Primo igit̃ dico uerba illa, quę Exo.20

Eze.18. per Ezech.prophetã dñs ait: Anima,q̃ peccauerit: ipsa morieť,& filius non portabit iniquitatẽ patris, esse intelligenda de pœna æterna,q̃ post hanc uitam pctõres manet.Et certe si de illa sola pœna intelligant prẹfata Ezechielis uerba,uerissima est illorꝫ uerborꝫ snia.Q̃m neminem, nisi pro pctõ proprio deus æternaliter dãnat. Nõ enim dixit,anima q̃ peccauerit,ipsa punieť:sed dixit ipsa morieť.Ex quibus patet,nõ de qualibet pœna sed de sola morte deum fuisse locutum.Mors aũt, q̃ ex lege ꝓ oĩ mortali pctõ datur æterna est,& non tpalis. Possunt ẽt uerba illa Ezec.intelligi nõ solum de pœna: ẹterna sed ẽt de pœna tẽporali,& spũali, cuiusmodi est priuatio grĩæ Dei,amissio iuris ad glĩam suscipiẽdam. Nã istis pœnis nullus etiam nisi ꝓ suo pctõ plecteť.Et certe si ea,q̃ Ezechielis ꝓphetẹ uerba circũstant,plene cõsiderenť,facile quisq;, uel mediocriter doctus agnoscet de sola pœna spũali,siue æterna,siue tpali illa esse intelligẽda. Qđ aũt in Exodo dñs ait: se uisitare iniqtatẽ patrũ in filios ĩ tertiam & quartam gñationem,de pœna corpali, & tpali intelligendũ est.Punit ergo deus pœna corporali in hac uita filios ꝓ peccatis parentũ:sed pœna æterna,& qualibet alia spũali pœna quamuis tpali, nunquam filium ꝓ peccato patris punit:sed anima, quæ peccauerit, ipsa punietur.Vñ August.super librum Iosue.q.8.pertractãs

Augu. quare pro peccato Achan,filij eius fuerint puniti,sic ait: Nec tñ credendum est etiam pœnis,quæ post mortem irrogantur, alium pro alio posse damnari: sed in his tm̃ rebus hanc irrogari pœnam,quæ finem fuerant habituræ,etiam si non eo modo finirentur.Hæc Aug.Qui post prædicta uerba,aliquibus alijs interpositis,rõnem reddit: quare Deus pœnis corporalibus huius uitæ unum pro alio puniat,& non pœnis alterius uitæ, sic inquiens: Visibiles igitur afflictiones hoĩum, siue mortes, q̃m his quibus ingerunť,& obesse,& prodesse pñt, nouit Dñs in occulto prouidentiæ suæ,quẽadmodũ iuste q̃buſque dispenset,ẽt cum aliorꝫ peccata in alijs uidetur ulcisci.

Pœnas uero inuisibiles, quæ nocent, et prodesse nō pñt, ita nullus deo iudice pro alienis peccatis luit, sicut hoīe iudice luere nullus: nisi pro sua culpa istas uisibiles debet. Hactenus Aug. In quibus uerbis plenissimam, atq; sufficientissimā reddidit cām, quare filium pro pctō pris deus in hac uita corporaliter puniat: quia.s. talis filij pœna, & patri nocet, & filio ad salutem aīæ suæ pdest. Nā pp eiusdem animæ salutē augendā, sæpe iustos absq; illorum culpa deus in hac uita corporaliter affligit. Nō igit mirum si iustos filios malorum parentū deus corporalib9 pœnis, & transitorijs cruciet, cum per illas simul, & patrum pctā puniat, & salutē filiorum spiritualem procuret. Alia pōt adhuc dari expositio illorum uerborū diuinorū, quæ citata sunt ex lib. Exodi, & ex Ezechiele ppheta, q̄ etiam ex btō Aug. loco præfato colligit. Verba Ezechielis prophetæ ad iudiciū humanum referēda sunt, ita ut iudici humano non liceat filiū pro pctō patris punire, aut prēm pro pctō filij: sed quenq; pro suo. Quæ autē in Exodo dñr, ad solam pertinēt diuinā potentiam, qui solus pōt peccata patrū uisitare ī filios in tertiā & quartam gñationem. Nam in loco p̄fato btūs Aug. huic qōni cum dubitatione rñdens, sic ait: An aliud iudicātibus hominibus est p̄ceptum, ne quenquā pro altero puniāt: & dei iudicia nō sunt eiusmodi, qui alto, & inuisibili cōsilio suo nouit quatenus extendat ēt tpalem hoīum pœnam salubremq; terrorem? Et aliqbus interpositis subdit: At uero si Achan ab aliquo inuentus, atque cōprehensus, & illius criminis reus ad iudiciū Iosue fuisset adductus, nequaquam putandū est hoīem iudicem, uel p illo, uel cum illo quēquam aliū, qui societate facti eius minime teneret, fuisse punitum. Neque.n. ei mandatum legis licebat excedere, quod datū est hominibus, ne iudicio suo, quod in hominem homini iussum, siue permissum est, alterū pro alterius pctō arbitretur esse plectendum. Longe autem secretiore iustitia iudicat deus q potens est ēt post mortem, quod hō non pōt liberare, uel Aug.

perdere. Et post pauca iterum subdit: Hoc enim præcepit homini iudici Deus, in his, quæ ad humanum iudicium pertinent iudicanda, quod in suo iudicio facit ipse, quo potestas non aspirat humana. Hactenus August. Ex cuius uerbis, illud, quod dixit, iudicem humanū non posse unum pro peccato alterius punire, non generaliter est accipiendum, & de omni pœna intelligendum: sed solum de pœna mortis. Quoniam de hac sola pœna inuenio in lege diuina iudices esse prohibitos, ne unū pro alio puniant. Hæc enim sunt uerba legis, quā Deus
deu. 24 de hac re in Deuteronomio statuit. Non occidentur (inquit) patres pro filijs, nec filij pro patribus: sed unusquisque pro peccato suo morietur. Cum hic occisionem prohibuisset, nullam prorsus alterius pœnę fecit mentionem. Vt hanc domini legem seruaret. Amasias filius Ioas regis Iuda: quamuis eos, qui patrem suum occiderant interfecit: filios tamen eorum occidere noluit, ut in quar-
4. Re. to libro Regum narratur. Propter quod ego nō possum
14. non mirari quo pacto Imperatores Honorius, & Arcadius in. l. quisquis cum militibus. C. ad leg. iul. ma. non sint ueriti dicere, se ex Imperatoria lenitate uitam concedere filiis eorum, qui regiam læserunt maiestatem, tanquā si hac imperatoria lenitate seclusa, iuste potuissent filios pro peccatis parentū interficere. Lege siquidem diuina, quā supra citauimus, erat illis interdictū, ne pr̄es ꝑ filiis, aut filios ꝑ patribus interficerent. Rō aūt, quā in eadē lege afferunt, ut filios ēt iuste occidere possent, nullius prorsus est momēti. Paterno enim (inquiunt Imperatores illi) deberent perire supplicio, in quibus paterni, hoc est, hęreditarii criminis exēpla metuunť. O uanissimum argm̄. Erit igitur iudici licitum interficere Petrum: quia iuste metuit illū fore latronem, aut homicidā, aut aliquid aliud simile. Nunquam. n. debet pœna ꝑuenire crimina: sed sequi. Iustum quidē est hoc in filiis metuere, quod scitur patres eorum cōmisisse. Iustum etiā est huic metui mederi, ita ut aliquo iusto remedio adhibito im-

pediatur ne id, quod timebatur, eueniat. Iniustum tñ est, et iniustissimum, ut pp metum futuri criminis quia puniatur eadem pœna, qua puniretur: si iam illud crimen cõmisisset. Non ergo ex sola misericordia, aut ex Imperatoria lenitate (ut illi loquuntur) sed ex mera iustitia conceditur uita filijs eorꝝ, qui criminis læsæ maiestatis sunt rei. Et idem prorsus dicendum est de catholicis filijs hæreticorꝝ: qui etsi pro hæresi parentum suorꝝ iuste alijs põt pœnis feriri, nunquam tamen pœna mortis pro illis punietur. Quia (ut diuina lex ait) quisq; pro peccato suo morietur. *deu.24* Quod autem dicit Papa in cap. uergentis. extra de hæreticis. filijs eorꝝ, qui læsæ maiestatis sunt rei, uitam ex sola misericordia esse conuersatam. Papa Innocentius. cuius est textus ille: non dixit definiendo, aut approbando illud: sed solum retulit, quid Imperatorꝝ leges de reis læsæ maiestatis decreuerint: & inde tanquã a minori ad maius arguit de bonorꝝ confiscatione simile esse circa hæreticos faciendum, quod circa reos læsæ maiestatis, Imperatorꝝ leges decreuerunt. Sit igitur hęc certissima, & infallibilis sententia, ut nulli humano iudici liceat unquam unum hominem pro peccato alterius occidere. Quæ regula non ad solam mortem: sed etiam ad alia corporis flagella, & uulnera, & reliquos corporis cruciatus est extendenda, ita ut etiam intelligatur esse iudici humano interdictum, ne unum pro peccato alteri9 flagellet, aut uulneret, aut alia quauis simili corporis pœna puniat. Ita. n. sentiunt illustres theologi, uidelicet Alexãder de Ales. tertia. parte. q. 41. membro. 4. *Alex. & Ales.* arti. 1. & post illum beatus Thomas Scda Scdæ. q. 108. *Thom.* art. 3. Et merito quidem diuinam illam legem sic extendendam esse putarunt: quia sicut per præceptum illud, Non occides, non solum prohibetur mors, sed quælibet alia corporis percussio: ita etiam consequens est, ut per præceptum illud, non occidentur patres pro filijs, aut filij pro patribus, sit ẽt flagellatio, aut quælibet alia corporis percussio iudici interdicta, ita ut neminem pro pec

cato alterius possit, aut flagellare, aut fustibus cedere. De hac igitur pœna, quæ mortem, & alios corporis cruciatus comprehendit, quam Alexander de Ales, & beatus Thomas uocant pœnam flagelli, intelligit Augustinus (ut ex toto suæ literę decursu facillimum est colligere) cum dixit non licere iudici humano alterum pro alterius peccato punire. Pœnam etiam spiritualem, & inuisibilem qualis est excōicatio, dicit nunquam esse a iudice humano: nisi pro peccato proprio inferendam: sicut Deus spirituali, & inuisibili pœna nunquam alterum pro alterius peccato punit. Reliquas autem pœnas, quæ neque spirituales sunt, neque ad corporis mortem tendunt, bñ potest iudex humanus alicui, cum iusta subest causa, pro peccato alterius infligere. Nec solum pro peccato alterius: sed etiam absque ullo peccato, nunquam tñ sine iusta causa licite potest iudex hmōi pœnas aliȷ̃s inferre. Nam filius ex fornicatione natus, pp solum patris peccatum, non admittitur ad sacerdotium, Deo ita fieri præcipiente. Non ingredietur (inquit Dñs in Deuteronomio) mamzer.i.de scorto nat⁹ in eccl'iam Dñi, usque in decimā ḡnationem. Iudex etiam pp sñiam sanguinis iustissime latā, & executioni mandatam, punitur irregularitate. Duo igitur sunt modi (ut ex prædictis patet) p quos ostendimus ea, quæ in Exodo hñr, optime conuenire cum his, quę per Ezechielem prophetam dicta sunt, & nullam esse inter illa duo contradictonem.

Deu. 23

Quod Hæretici sunt mortis supplicio puniendi, siue talis mors gladio; aut igne, aut alio quouis modo illis inferatur. Cap. XII.

Vltima se iam offert corporis pœna: mors .s. qua hæreticos, nisi tempestiue resipiscant, iuste puniendos esse apertissime Deo fauente demonstrabimus. Et ut apertius rē agamus, primo ante omnia percontari uolo eos, qui contra sentiunt, an licitum sit ob aliquā iustam causam hominem aliquem occidere? Forte dicent, prout Valdenses hæretici olim docuerunt, nullam esse tam iustam causam, ut pp illam merito, & iuste possit aliquis

occidi,etiam si id fiat ex iudicis præcepto. Et certe(si suspitionibus,aut coniecturis aliquis dãdus est locus)ego suspicor aliquos ex Lutheranis ita sentire. Nam Otho Brunfelsius in quarto lib. Pandectaꝝ sacræ scripturę,uolens persuadere hæreticos non esse occidendos, inter alia,quæ pro se adducit,effert Esaiam dicentem: Non nocebunt,neque occident,in uniuerso monte sancto meo. Esa. 65
Quæ uerba non magis de hæreticis,quàm de quibuslibet aliјs loquuntur,ut illi magis,quàm aliј prohibeãtur occidi. Quapp ego ex hoc loco conјcio,& merito,illũ sensisse neminem nulla etiam ex causa esse occidendum. Si ita sentiunt,in alium multo pestilentiorem incident errorem. Talis.n.error præter hoc, quod sacris repugnat literis,humanum tollit conuictum, parem totius reipublicæ perturbat,& oẽm prorsus honestam peruertit politiam. Nam & si in lege ueteri fuisset datum præceptũ de non occidendo, multæ tñ fuerunt aliæ innumeræ leges,quæ ob aliqua particularia scelera homines morte punire iubebant. Qui declinauerat ad Magos,& ariolos,interfici iubebatur. Qui maledixisset patri aut matri,mortis reus censebatur. Sunt alia huius gñis multa, quæ non est opus nunc recensere. Dimissa lege ueteri, q̃ circa iudicia,et cęremonias,iam per Christi mortẽ abrogata est. Veniamus ad legis Euangelicæ tps. Beatus Petrus apl's Ananiam,& Saphiram morte puniuit ppea ꝙ uendito agro fraudauerant de pretio,sibi ipsis aliquid inde seruantes,& non totum pretium(ut facere ex uoto tenebantur)coràm apostolis portantes. Præterea ipsemet ueritatis magister,eum hominem,qui alium propria authoritate occidisset,iuste occidendum esse docuit, sic inquiens: Omnis,qui occiderit gladio,gladio peribit. Quibus uerbis Saluator aperte docuit morte plectendũ esse illum,qui aliũ occiderit. Rursum ex hac sñia alius adhuc apertissime deducitur error. Nam si pp nullam iustã causam licet occidere hominem,necessario consequens est,ut pp nullam causam bellũ gerere liceat:qm̃ ferè im

Margin notes: Le. 20 (beside "punire iubebant... ario-"); Ibidem (beside "los,interfici..."); Actu. 5 (beside "trus apl's Ananiam"); Mat. 26 (beside "quiens: Omnis").

possibile est, ut bella gerantur absque hominis alicuius occisione. Quantum uero hæc snia à ueritate fidei catholicæ sit aliena, non est opus nunc ostendere: qm̄ nos iam olim in eo opere, quod aduersus oēs hæreses edidimus, in titu. de bello, apertissimis argumentis illam expugnauimus. Deinde si pp nullam causam licet hominem quālibet sceleratum occidere, nulla poterit respublica salua consistere: qm̄ nisi sceleratissimi occidantur, nulla erit in pplo quies, nulla pax permanebit in illo. Mali homines quoscunque iustos tanto licentiosius affligent, quanto certius nouerint se pp nullum scelus posse occidi. Et mortem, quam sceleratissimis inferre, scd̄m hanc sniam iudici non licet, ipsismet sceleratissimis in iustos quosque inferre impune licebit. Si nunquā liceret iudici rempublicam moderanti hominē aliquē occidere, terra esset plena furibus, & raptoribus, mare piratis, nullęq́; res essent
haba. 1 tutæ: sed essent homines, iuxta dictum Abacuc prophetæ, ut pisces maris, quorꝫ maiores sæpe deuorant minores. Propter quod nulla unquam (quod sciam) extitit tam barbara, aut inculta respublica quæ ob aliqua certa crimina mortem maleficis infligendam non decerneret. Vt igitur debita sit in populo quies, & tranquillitas, expedit, ut sceleratissimi quiqꝫ homines, præsertim de quibus nulla est emendationis spes, occidantur, ne pp illorum causam tota respublica collabatur. Siqs autem nobis obijciat præceptum diuinum, quod ait. Non occides. Rn̄demus per illud præceptum solam illam prohiberi occisionem, q̄ a' persona exercetur priuatâ: non aūt illam q̄ a' iudice ob aliquam iustam causam decernitur
Hiero. infligenda. In cuius rei testm̄ beatus Hieronymus sup, 22. cap. Hieremiæ ita ait: Homicidas, & sacrilegos, & uenenarios punire, non est effusio sanguinis: sed legum
Augu. ministerium. Hæc ille. Beatus Augustinus lib. 1. de ciuitate Dei, cap. 21. ab illo pręcepto, Non occides, aliquos dicit eē exceptos: quos iuste occidi posse asseuerat. Quibus enumeratis tandem, quę sequuntur ait: His igitur ex

ceptis(inqt ille)quos uel lex iuxta gñaliter, uel ipse fons iustitię Deus specialiter occidi iubet, quisquis hominẽ, uel seipsum,uel quemlibet alium occiderit,homicidij cri mine innectitur.Hæc Augustinus.Forte his rõnibus (ut par est)conuicti,hi qui hæreticos non debere occidi con tendunt,dicent licitum esse,& iustum ob aliquam iustã causam hominem occidere,negabunt tñ,& ut certo scimus,negant hæresim esse causam iustam, pp quam homo hæreticus sit occidendus,etiam si pertinacissimus ille sit. Vt autem nos apertissime ostendamus eos perniciosissime errare,inuestigare oportet,& diligenter pscrutari,quæ sint iustæ causę pp quas aliquis potest iuste ad mortem damnari. Nolo impræsentiarum omnes huius rei causas sigillatim, aut speciatim enumerare: sed solũ causarum genera. Galenus uir, præter medicinæ scientiam,in omni genere philosophię clarissimus, in illo opusculo,cui titulus est:Quod animi mores corporis temperaturam sequuntur,aliquas reddit causas, propter quas aliqui merito morte plectuntur, sic inquiens: Deploratos,& facinorosos treis ob causas rõni consentaneas e uita tollimus,ne uidelicet superstites contumeliam nobis inferant: eiusdem notæ homines in terrorem perducant,tanquam pari supplicio excipiendos, si præter ius, quid patrauerint. Tertia est,quod illis ipsis mori pręstet, eo malitiæ profectis,ut nullus animi medicinæ faciundę locus sit,aut qui ne a musis ipsis quidem corrigi, aut a Socrate,aut Pythagora meliores reddi queant. Hęc ille insignis philosophus. Sed quia fortasse Galeni uelut Gẽtilis hominis,& minime Christiani sententiam multi cõtemnere non formidabunt,opus est, ut omnes tres occisionis causas ab illo assignatas ex naturali ratione,& sacræ scripturæ testimonijs,iustas esse comprobemus, & deinde ob easdem treis causas iustam esse hæretici incorrigibilis necem,ostendemus. Primam causam esse dixit, ne uidelicet scelerati,& pessimi homines uiuentes, alijs contumeliam inferant,Iustum quippe est,ut innocentes

Galen.

semper seruentur indemnes,neque ullo pacto permitte re debet is, cui gubernandæ reipublicæ cura incumbit, ut quis alteri cõtumeliam,aut iniuriam inferat. Quo fit, ut siquis nocentissimus uir a'iudice semel, & iterum admonitus,ne alteri noceat,noluerit a' sua mala uita resipiscere; sed semper in sua malitia persistens multis quotidie noceat,iudex illum e uita tollere cogatur,ne aliјs amplius nocere possit. Tenetur.n.reipublicæ gubernator, magis toti prouidere reipublicæ,quam uni, aut alteri ciui,magis totum conseruare corpus, quam alterꝶ membrum.Hæc tñ intelligenda sunt:si nocumentum esset magnum: quia non pro quolibet leui nocumento licet interficere: etiam si esset in illo pertinax. Præstat igitur,ut quiuis sceleratus hõ occidat̃, quam quod tota respublica pereat. Periret autem,si quamlibet mali homines uiPro. 29 uere sinerentur. Nam(ut ait Salomon)Homines pestilẽ tes dissipant ciuitatem,sapiẽtes uero auertunt furorem. Furorem quidem auertunt sapientes:cum ipsos pestilen tes homines e uita tollunt,ne ciuitatem illi dissipare ualeant. Hæc causa est,quæ iustificat leges,quæ præcipiũt occidi fures, piratas, sicarios,homicidas, & alios eiusdem notæ hoies. Si hæc iusta est cã, ut hõ sceleratus e' uita tollatur,consequens est,ut iustum etiam sit hæreticũ incorrigibilem e' uita tollere:quia si superstes esset, aliјs catholicis uehementer nocere poterit. Quantum.n.no-
2.Ti.2. cere possit hæreticus,satis aperte expressit Paulus dicẽs: Prophana autẽ, & uaniloquia deuita, multum.n.proficiunt ad impietatem, & sermo eorum,ut cancer serpit.
Theop. Sup quod Theophilactus ait:Violentũ(inqt Paulꝰ)hoc malũ est,qppe cui neqꝫ mederi quoqꝫ pacto põt. Quidã .n.uniuersa deuastant,nec corrigi pñt.Cancer siquidem morbus est,q & circũiecta depascitur.Hęc Theophilactus.Et qa tam apertum est nocumentũ, qđ hęretici catholicis conferũt:ideo Paulus Galatis scribens de falsis
Gal. 5 pphetis,qui illos seduxerant,ait:Vtinam abscindantur,
Hier. quos conturbant.Et beatus Hieronymus ait: Resecan-

dæ ſunt putridæ carnes, & ſcabioſa ouis à caulis repellenda, ne tota domus, maſſa, corpus, & pecora ardeāt, corrumpantur, putreſcant, intereant. Arrius in Alexandria una ſcintilla fuit: ſed qm̄ non ſtatim oppreſſus eſt, per totum orbem eius flamma populata eſt. Hæc Hieronymus, & hr̄ in capit. Reſecandæ. 24. quæſt. 3. Huic ſnīæ conſonat, quod Egregius ille poeta dixit: Immedicabile uulnus Enſe recidendum eſt, ne pars ſyncera trahatur. Altera inferendæ mortis cauſa, quam docet Galenus, eſt, ut alij ſimilis pœnæ timore deterreantur, à ſimilibus criminibus perpetrandis. Prior cauſa reſpicit ciuium inter ſe pacificum conuictum, & totius reipublicæ conſeruationem, per hoc, ꝙ nemo alterꝛ lędat. Hæc uero cauſa ſecunda proſpicit bonis ipſorꝛ ciuium moribus, ut uidelicet nemo atrocia crimina, etiam ſi per illa nullus lædatur proximus, cōmittere audeat. Multi.n. ſunt ad crimina aliqua proni, atq; procliues: ſed metu mortis, quam maxime horrent, & quam alijs ob ſimilia patrata ſcelera illatam eſſe ſciunt, ab illis criminibus deterrentur, & illa perpetrare reformidāt. Sapiēs nāq; Salomon in prouerbijs ait: Peſtilente flagellato ſtultus ſapientior erit. Ob hāc cauſam iuſti (ut ait propheta Regius) de punitione malorꝛ lætantur: quia agnoſcunt ſe ex tali punitione non parꝛ ad uirtutē profeciſſe, aut ſperant ſe in poſterꝛ. profecturos. Lætabitur iuſtus (inquit propheta) cum uiderit uindictam: manus ſuas lauabit in ſanguine pctōris. Sup quo Caſſiodorus ait: Quid eſt hoc, ꝙ ille qui præcepit orare pro inimicis, in peccatorꝛ ſanguine piorꝛ manus aſſerit abluendas? Sed hoc ſi diligentius intuemur, correctionis potius ꝙ̄ ſæuitiæ præſtabit exemplum. Nam cū ſanguis pctōris effunditur manus. i. actus iuſtiſſimi corriguntur. Impio.n. pereunte, cōmonetur innoxius, cautius ſe, & diligētius tractare. Ita fit, ut manus iuſti non crudeliter, ſed pie: ſanguis pctōris emundet: ſicut Salomon dicit: Stulto pereunte ſapiens aſtutior fit. Hæc Caſſiodorus. Ex hac radice oritur tam

Ouid.
Pro. 19
Pſ. 57.
Caſſio.

numerosa legum multitudo pręcipientium homines occidere pp crimina, quæ nulli alteri nisi ipsimet illorꝝ patratori nocent. Qui declinauerat ad magos, & ariolos, lege Mosayca interfici iubebatur. Eadem lege decretũ erat, ut blasphemus lapidaretur. Quamuis per hæc crimina nullus præter ipm illorꝝ perpetratorem lædatur, ad illorꝝ tñ criminum horrorem alijs incutiẽdum, mortis pœna talis criminibus est à lege decreta, ut uidelicet cæteri intelligant ꝙ grauia sint illa crimina, pro quibus tam acerba infligitur pœna, & ut cæteri similis pœnæ horrore, et timore à similibus sceleribus ppetrandis deterreantur. Nam hæc est causa, pp quam in lege ueteri Deus pręcepit rebellem sacerdoti occidi. Qui superbierit (inquit lex) nolens obedire sacerdotis imperio qui eo tpe ministrat dño Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malũ de Israel, cunctusq; ppl's audiens timebit, ut nullus deinceps intumescat superbia. In quibus uerbis hanc solam, quam nunc pertractam⁹, expressit Deus occisionis causam. Hinc iam clarissime patere potest iustissimum, nedum iustum esse, morte punire hęreticum incorrigibilem: quia (ut in principio huius operis diximus) grauissimum pcm̃ est hæresis. Quo fit, ut ad tanti criminis horrorem, & odium alijs in generãdum, iustum sit hæretico incorrigibili mortis pœnam inferre, ut uel inde cæteri agnoscant, ꝙ graue crimen sit hæresis, pro quo tam tristis est dicta sñia, & ut cæteri similis pœnę timore, & horrore hæreticos esse reformident. Si iustum est per unius punitionem, alijs alicuius criminis horrorem incutere, quanto crimen fuerit grauius, & atrocius, tanto iustius erit per maiorem, & acerbiorem punitionem, alijs maiorem eiusdem criminis horrorem incutere. At nullum est (ut supra libro primo docuimus) grauius hæresi peccatum, nullum est ergo crimen, cuius odium sit christiano uiro magis incutiendum, & inde per consequens sequitur, ut nullum sit crimen pro quo iustius aliquis possit occidi, quã pro

Leu. 20 Leu. 24 De. 17.

hæresi fixa, & insanabili. Si Martinus Lutherus cum primum cœpit effundere uenenũ suum, & legitime admonitus noluit resipiscere, fuisset (ut decedebat) capitis animaduersione punitus: cęteri timorem habuissent, & non prorupissent tot tamq́ pestifere hęreticorũ factiones, quales, proh dolor, hodie Germania sustinet. Sed quia impunis euasit Lutherus, ausi sunt prodire in publicum, & suas effutire hęreses Oecolãpadius, Zuinglius, Carolstadius, & omnium hęreticorũ pessimi Anabaptistę. Et hinc patet rñsio cuiusdam argumenti, quo se tueri, & nos expugnare putant hi qui hęreticos quamlibet insanabiles ob crimen hęreseos occidi posse negãt. Dñt enim inanem, & stultam esse punitionem, & delinquentis correptionem, per quã nequit emendari delinquẽs. At post mortem nequit hęreticus emendari, iniustũ est ergo illum occidere. O' bellum argm̃? Si hoc argm̃ alicuius esset momenti: etiam probaret nunquam esse licitum ob aliud quamlibet graue crimen aliquem occidere, non furem, non adulterũ, non homicidam, non sacrilegum. Nullus.n. istorũ post mortem emendari potest: sicut nec hæreticus. Esset igitur iuxta istorũ sñiam necessarium, ut nullus illorũ iuste occidi posset. Rñdemus igitur non omnem punitionem esse ad solam delinquentis emendationem: sed etiam ad aliorũ cautelam, ut uidelicet alij timore perterriti à talibus criminibus caueant. Ideo beatus Augustinus super Ioannem ait: Nullus nostrum uult hæreticum perire: sed aliter non meruit hr̃e pacem domus Dauid: nisi Absalon filius eius, in bello esset extinctus. sic ecclesia, si aliquorũ perditione cęteros colligit, dolorem materni sanat cordis tãtorũ liberatione populorũ. Hęc Augustinus. Tertia causa pp quam (ut dixit Galenus) iustum est sceleratum hominem occidere, est ipsemet malus homo: quia desperatur, & q̃dem merito (ut ex illius uitę decursu conijci potest) de illius emẽdatione, & timet̃ ne si superstes sit, quotidie peior euadat. Ne igitur ultra ad grauissima quęq; flagitia Augu.

progrediatur, iustum est, ut morte illata precludatur illi peccandi libertas. Due prime cause toti⁹ reipublice utilitatem respiciunt, hec uero tertia causa ipsius delinquētis cōmodis prospicit. Prestat.n.mori, quàm male uiuere, & prestat etiam scelestum hominem mori, quàm in dies peiorem fieri. Sic.n.progrediens, secundum duritiam suam (ut aït Paulus) & impœnitēs cor thesaurizat sibi iram in die ire, & reuelationis iusti iudicij Dei, q reddit unicuiq; secundum opera eius. Ob hanc cām Deus, qui diues est in misericordia, et longanimis in patientia, multos in pueritia, aut adolescentia ex hac uita preripit, ne crimina, à quibus tunc liberi sunt, postea uiuentes cō mittant, sic.n.dicit Salomon: Placens Deo factus dilectus, & uiuens inter pctōres, translatus est, raptus est, ne malitia mutatet intellectum eius. Et post pauca: Placita.n.erat Deo anima illius, pp hoc properauit educere illum de medio iniquitatum. Si hec unquam iusta potest esse causa, ut pp illam quis possit occidi, non est ubi iustior possit esse, quàm occidendo incorrigibilem hereticum, ne uiuere permissus quotidie magis insaniat, & peior fiat. Est.n.proprius hereticorum genius, ut nisi fuerint prohibiti, quotidie malitiam suam augeant, nouos semper suscitando errores. De his.n.loquebatur Paulus cum dixit: Mali homines, et seductores proficient in peius, errantes, & in errorem mittentes. Huius rei, etsi multa possint dari exempla, pro omnibus tñ illis satis erit unius Martini Lutheri exemplum, cuius gesta: quia nostro hoc tpe contingerunt, & contingunt, & multa ex illis toti ferè orbi Xpiano sunt notissima: multo fortius ualebunt prestare pro nostra snia testimonium: quā quelibet ueterum hereticorum, quos non uidimus, exempla. Magis quidem mouēt exempla uisa, quàm audita. Hic enim Martinus Lutherus parua habuit suorum errorum initia, à quibus in tot, tamq; pestiferos (ut nunc uidemus) progressus est errores. Principio quidem solum circa indulgentias, que per Bullas Sūmorum Pontificum pctñri-

Rom. 2 — Sap. 4 — 2. Ti. 3.

bus ad pœnæ remissionem concedi solent, errauit: neq; quidquam amplius tunc insaniuit. Tunc siquidem bene de sacris ecclesiæ sentiebat, omnem ecclesiasticę Hierarchiæ ordinem fatebatur Papam, hoc est, Romanum Epm reliquis oībus Epis superiorem, & toti orbi Xpiano prælatum agnoscebat. Nam in epistola quadam ad Leonem decimum huius nominis, tunc summum Pontificem, hæc, quæ sequuntur, scripsit; Quare prostratum me pedibus beatitudinis tuæ offero, cum omnibus quo sum, & habeo, uiuifica, occide, uoca, reuoca, approba, reproba, ut placuerit, uocem tuam uocem Xpi in te prę sidentis, & loquentis agnoscam. Hæc ille. Post hæc paulatim progrediens negauit satisfactionem ullam ꝑ peccatis esse necessariam: sed dimissa culpa, omnem prorsus dixit dimitti pœnam. Inde coactus negauit purgatorium, quod tñ in principio sui erroris apertissime, & publice in disputatione Lypsię habita confessus fuerat. De his erroribus cum fuisset à summo Pontifice Leone decimo admonitus: nec palinodiam (ut tenebatur) cantare uoluisset: Leo decimus illum declarauit hæreticum, & uelut talem publice excōicauit. Videns tandem Lutherus se hæreticum declaratum, & dānatum, in tot, taléśq; hæreses prorupit: quot qualéśq; ante illum nullus unq̃ hæreticus docuit. Circa errores hæreticoꝝ oīm inquirēdos (ut ex opere illo, quod aduersus omnes hæreses edidi, facile conijci potest) tantam adhibui diligētiam (absit uerbo iactantia) quantam quilibet alius circa hanc rem unquam adhibuit. Nullum tñ inter tot, etsi multi illi fuerint, reperi, qui tot sil', tamq; pestiferas hæreses docuerit. Melius igitur illi fuisset, ut statim à principio cum legitime admonitus obedire contēpsit, gladio, aut igne puniretur, quam uiuēs in tot hæreses laberetur: per quas diuinam in se quotidie augeret iram, illamq; thesaurizatam seruaret in die iusti iudicij Dei, ut ibi tunc acerbius puniretur. Mea quidem snīa nullus esse potuit crudelior hostis Martino Luthero, quam qui potens iuste ab illo

uitam auferre, tandiu illum uiuere permisit. Nisi forte bono zelo quamuis indiscreto ductus, diuinam hac in re uoluit imitari misericordiam quæ pctõribus sæpe (ut
Iob.24 ait Iob) dat tps ad pníam, quamuis illi abutunrur tpe sibi concesso, & pníam agere nolunt. Sed hæc sunt secretę quædam diuinæ bonitatis dispensationes, quarꝫ cãs eũ ignorent homines, non est opus in illis Deum inuitari. Quid dicam de Anabaptistis, qui sub ouium pelle, hoc est, sub nomine Euangelíj, & fraternæ charitatis, quæ omnia semper ore tenus hñt, lupinam induunt personam omni scelere, & impietate refertam? Hi siquidem cum primum insanire cœperunt, in nulla alia re (quod sciam) errabãt, nisi circa sacrm̃ baptismi, dicentes paruulis nõ prodesse baptismum, ac proinde eos, qui in infantia baptizati fuerant: dicebant fore, cum ad annos discretionis peruenerint, rebaptizandos. Quia tñ non fuerunt de hoc errore (ut decebat) coerciti, atqꝫ puniti, licentiosa quadam feritate ad pessima progredientes, in pestilentissimas hæreses præcipites se dederunt. Præstitisset igitur ipsismet Anabaptistis fuisse interfectos, quàm ad tantas hæresum pestilentissimas fæces ebibendas, aut deglutiendas fuisse seruatos. Ecce uidisti iam candide lector tres causas, pp quas hæreticus incorrigibilis iuste prodest occidi. Prima, ne uiuens alíjs noceat illos suo errore decipiẽs. Altera, ut illius periculo alíj cautiores red dantur, & tantæ pœnæ timore ab hæresi deterreantur. Tertia, ne superstites peiores in dies fiant, & maiorẽ in se diuinam concitent iram. Ex quibus tribus causis apertissime colligimus, ut si aliquis homo iuste potest occidi, nullus maiori causa sit occidendus, quàm hæreticus
Le.24. obstinatus, & insanabilis. Lege diuina olim præceptũ fuit blasphemum hominem extra castra educi, et ab uniuerso populo lapidari. Multo magis ergo hæreticus est iuste occidẽdus, cũ hæresis (ut lib. I. docuimus) sit multo grauius blasphemia pctm̃. Præterea in Deuteronomio ꝑcepit Deus ꝓphetã falsum, et somnioꝝ inuentorẽ ĩterfici.

fici. Nam postquam præmonuit ut talem ꝓphetam non audirent, hæc subdit: Propheta aũt ille, aut fictor som- *Deu. 13*
niorum interficietur: quia locutus est, ut uos auerteret à domino Deo uestro, qui eduxit uos de terra Aegypti, & redemit uos de domo seruitutis. Qui aũt uerius propheta falsus, & q magis auertat ppl'um à deo, cẽsendus est, q̃ hęreticus, q auertit à fide, sine qua impossibile est placere deo? Ille ergo merito iuxta legẽ dei interficiet, *Heb. 11*
ut ppl'm amplius à deo auertere non possit. Rursum, scri *3. Re. 2*
ptura referẽte nouimus, q̃ Semei sn̄iam mortis accepit: quia contra prohibitionem Regis Salomonis egressus est de ciuitate Hierusalem. Multo iustius ergo esset hæreticum occidere, qui contra præceptum dei egrederetur ab ecclesia, intra quam perpetuo se continere debuisset. Deinde Iosias ille Rex, cui nec ante eum, nec postea *4. re. 23*
fuit similis rex in Iuda, sacerdotes omnes, qui contra legem Domini immolabant idolis hostias, occidit super altaria, in quibus illi sacrificabant. Mathatias etiam ille *1. Ma. 2*
sacerdos illustris legis, & fidei propugnator, illum, qui ad aram sacrificaturus accesserat, zelo Dei feruens, trucidauit super aram. Quid putas hic Mathatias, aut Iosias ille hæreticis faceret, si illorum alter superstes nunc esset? Non dubito quin uterq; illorũ pro honore Dei, et pro fide ecclesiæ suæ zelans: hæreticos omnes ad unũ usque capitis animaduersione puniret, ut tolleret malũ de ecclesia. Iuste igitur imperatores legibus suis sanxerunt hæreticos obstinatos esse occidẽdos. l. Arriani. C. de hæreticis. iuncta. l. ultimum supplicium. ff. de pœnis. Ostendimus iam satis (ut opinor) aperte, iustum esse, ut hæreticus occidatur, quo autem gñe mortis sit occidendus parum ad rem facit. Nam quocunque modo occidatur, semper consulitur ecclesiæ: quia semper tollitur nocumentum, quod uiuens aliis præstare posset, & aliis incutitur timor, ne similia docere aut quomodolibet dicere audeant. Propter quod apud diuersas nationes, diuerso, & uario gñe mortis, hęretici occiduntur: quia nul

lum eſt genus mortis ciuili, & imperiali lege ſancitum. In Flandria, & aliis inferioris Germaniæ partibus, cum ego illic ante annos decem uerſarer, uidi hęreticos capitis obtruncatione puniri. In Geldria tamen hæretici manibus, & pedibus ligati iuſſu Caroli tunc Geldrię ducis in flumen aliquod mittebantur uiui, ut a' flumine abſorberentur. Eodem genere mortis (ut a' multis, q uiderũt, audiui) punitus eſt Antuerpiæ quidam inſignis Lutheranus iuſſu dominæ Margaretæ Caroli Cæſaris Amitę, quę tunc ob Cęſaris abſẽtiam, prĩam illam gubernabat. Audiui ẽt Brugis in Flandria a' multis fide dignis oculatis teſtibus conſuetum eſſe in illa ciuitate: hęreticos uiuos mitti in oleũ feruens, ut ab eo citiſſime cõburerent: ſed tunc cum ego aderã, ſola capitis obtrũcatione peribant. In cæteris chriſtiani orbis regnis, aut prouincijs, q̃ noui perpetua, & inuiolabilis eſt conſuetudo hæreticos igne comburere. Sic uidi fieri in Frãcia, p̃ſertim Lutetiæ. Sic in Hiſpania, & credo ſic factum fuiſſe ſemper in Italia. Nam beatus Greg. lib. 1. dialog. cap. 4. narrat Baſilium quendam Magum Romæ cõbuſtum eſſe, & rẽ geſtam laudat. Et (ut antiquiora reuoluamus) Dioſcorus Alexandrinę urbis eṗs, qui Gregoriũ per aliquot ſecula pręceſſit, in Chalcedonenſi cõcilio actione prima, cum de erroribus Eutychetis ageret ibidẽ, dixit: Si Eutyches præter dogmata eccleſię ſapit, non ſolũ pœna dignus ẽ: ſed & igne. Hæc ille. Ex qbus uerbis apertiſſime cõſtat non eſſe recentem inuentionem: ſed antiqſſimam ſapiẽtum chriſtianoꝝ ſnĩam hæreticos eſſe igne cremandos. Panormitanus in cap. ad abolendã de hæret. refert Hoſtienſem, & Ioãnem And. in eod. c. dicere hæreticos debere igne cremari. Ad quod perſuadendum adducũt illud, quod Saluator noſter apud Ioannẽ dixit: Siquis in me non manſerit: mitteř foras, ſicut palmes, & areſcet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet. Quoꝝ ſnĩæ uidetur fauere idem Panormitanus loco præfato. & in. c. Excõicamus, ultimo. de hæret. Sed hi oẽs quam

Ioã. 15.

uis doctissimi uiri, multipliciter errant. Primo, quia etsi hæretici sint occidendi, non tñ est necessarium illos cōburere: quia hoc (ut diximus) nulla lege præcipitur. Deinde, & si esset aliqua lex, quæ hæreticos igne cōburi p̄ciperet: nihil tñ ad legem illam persuadendam agerent uerba illa saluatoris ex euangelio Ioan. citata. Nō. n. ibi locutus est saluator de huius seculi igne, quẽ his corpis oculis nunc uidemus: sed locutus est de igne īferni, quo ardebunt perpetuo peccatores. Nec sermo illius ad solos illos dirigitur, qui per errorem fidei separant̃ a xp̄o, ut sunt hæretici: sed loquitur ibi xp̄s de omnibus peccatoribus, qui pp̄ defectum charitatis separantur a xp̄o, et non manent in eo, & hos omnes perpetuo inferni igne: nisi pœniteant, dicit arsuros. Siquis ergo quærat quare comburantur hęretici: rñdeo hoc non esse ulla lege firmatum: sed sola consuetudine. Quam consuetudinẽ, si quis iustam esse persuadere uoluerit: per hoc melius ꝓbabit, quod cōueniens est legi diuinæ olim per Mosem datæ, & punitionibus, quibus deus olim similes peccatores puniuit. In seditione quam suscitarunt Chore, Dathan, & Abiron, ducenti qnquaginta uiri ex proceribus Israel, qui illis adhæserunt, igne desuper a Deo misso cōsumpti sunt: quia schismatici fuerunt, & sacerdotale officium contra ius, & fas usurpare tẽtarunt. Omnis aũt hæreticus, schismaticus censetur, & merito: quia separat se ab unitate fidei, quam tota tenet eccl'ia sanctoꝝ. Deinde, cum ob p̄fatam punitionẽ a deo factam, oīs multitudo filioꝝ Israel murmuraret contra Moysen, & Aaron: dicens quod illi interfecissent ppl'm domini, ortaq; seditione tumultus adeo incresceret, ut Moyses, & Aaron pro uita saluanda ad tabernaculum fœderis fugerent: Deus desuper incẽdium super ppl'm misit, quod magnā in ppl'o fecit stragem. Fuerunt. n. qui incendio illo perierunt (ut sacra refert scriptura) quatuordecim millia hominum, & septingenti: absq; his, q perierant in seditione Chore. Si deus nũc, deus ultionum esset, ut olim igne

Nu. 16.

Ibidē.

desuper misso Lutheranos combureret: quia seditionem mouerunt, & quotidie mouent contra principes christianos, dicuntque illos esse tyrannos, propterea, quod haereticos incendio pie faciunt. Non abs re igitur schismatici haeretici comburuntur, cum deus tot schismaticos incendio deleuerit. Nam ob hanc causam iusta dicitur esse lex, quae in aliquibus regnis, ut puta in Hispania, decernit eos, qui praepostera utuntur libidine, igne fore comburendos: quia sic poena deus olim
Leu. 21 Sodomam, & Gomorrham propter idem peccatum puniuit. Inter caeteras leges a Deo per Mosem datas, una erat, qua praecipiebatur, ut filia sacerdotis si deprehensa fuisset in stupro, & uiolasset nomen patris sui, flammis exureretur. Anima cuiuslibet christiani filia censetur illius summi sacerdotis, de
Ps. 109 quo regius propheta dixit: Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech. Regenerata siquidem est per gratiam, quae illi in baptismo per merita passionis Christi donata est. Sed haec in stupro deprehenditur, quando eam fidei integritatem, quam in baptismo suscepit, per haeresim amittit. Est enim haeresis quaedam fornicatio spiritualis. Stupro huiusmodi perpetrato, nomen patris sui uiolasse dicitur: quia cum a Christo nomen per baptismum suscepisset, ut christianus homo ille diceretur: postquam in haeresim lapsus est, non iam christianus dici meretur: sed Arrianus, & Nestorianus, aut Lutheranus, aut alio quouis nomine censebitur. Hic talis iuxta legem merito flammis exurendus traditur. Hanc legem per allegoriam exposuimus, non quidem ut per illam conuincere credamus haereticum esse necessario comburendum. Non sum enim adeo ignorans, ut hoc putarem: quia certo scio iuxta doctrinam August. non esse sumendum argumentum ex mystico sensu sacrae scripturae ad doctrinam aliquam confirmandam: sed solum ex sensu literali. Hac igitur sola de causa hic per allegoriam parumper ludere placuit, ut ostenderem hanc haereticorum punitionem per incendium habere aliquod in sacra scriptura exemplar cui se possit utcunque confirmare.
Potest adhuc haec consuetudo delendi haereticos per incendium alia uia persuaderi, quod sit iusta: quia uidelicet genus

illud mortis uchemẽter animos uidentiũ terret. Quo fit ut uidẽtibus, & audiẽtibus terribilem ĩcutiat timorem, & inde cõsequẽs est, ut per tale genus mortis cęteri magis ab hæresibus deterreantur. Vt igitur quæ tam late dixi, breuibus concludam: dico, & firmissime teneo iustũ esse, ut hæreticus incorrigibilis occidatur. Quo autem genere mortis sit occidendus hoc, an illo, parum interesse censeo: sed liberum erit cuique regno aut prouinciæ, quo genere mortis uoluerit hęreticum interficere, cum nullum sit genus mortis uniuersali lege præfixum.

Respondetur obiectionibus eorum, qui dicunt hæreticos non esse morte plectendos. Cap. XIII.

Ostensa iam, & firmissimis (ut existimo) rõnibus fundata, nostra, & catholica sñia de hæretici incorrigibilis occisione, ut clarius illius ueritas omnibus innotescat, et firmior illa consistat, necessarium fore existimaui rñdere his, quæ contra nos obĳciunt aduersarĳ, & illa nullius prorsus roboris esse, oñdere. Otho quidam Brunfelsius ex familia Lutheranorum in quodam opere, quod uocauit Pandectas sacræ scripturæ, libro quarto, in loco, de hæreticis nõ comburendis: multa hinc inde citat scripturæ sacræ testimonia: quibus probare nititur hæreticos non esse occidendos: sed rationibus conuincendos. Quorũ aliqua neque in cute, neque intus consyderata, ullo pacto illorũ fauẽt sñiæ. Alia uero, & si sola facie illis sẽ patrocinari ostendant, intus tñ inspecta, & diligenti (ut decet) examinatione discussa, aperte declarabunt se nullum pro illorũ sñia dicere testĩm. Primo igitur (ut à ueteri exordiar testamento) nobis obĳciunt illud Esai. prophetæ: Conflabunt gladios suos in uomeres, & lãceas suas in falces. Quæ uerba ego non uideo quo pacto possint ad hęreticorum punitionem adaptari. Siue .n. sensum literalem, qui solus ad doctrinam aliquam stabiliẽdam est efficax, in uerbis illis spectes. Siue ẽt sensum mysticũ sub litera latentem cõsyderes, nihil quod ad præsens negotium attinet, inuenies. Nam iuxta uerũ illius literæ sen *Esai. 2.*

ſum, própheta promittit pacem, quæ Chriſto incarnato, & ex utero Virginis nato futura erat in mundo, ī quo tam multa, atque frequentia bella præceſſerant, ut uix hominibus pateret aditus, de una prouincia ad alteram tranſire uolentibus. Feruebant quidem ante Chriſti incarnationem ubique bella, digladiabantur inter ſe gentes, & aduerſus ppl'm Iſrael ſæpe felici, & proſpero ſucceſſu bella geſſerunt. At Chriſto ex uirginis utero nato, qui ueram pacem hominibus uerbo, & opere docere ueniebat, pax toti orbi tunc reddita eſt. Propter quod (ut Beda in libro de rōne tpum refert) Romę templum pacis, quod hactenus ſemper fuerat clauſum, eo temporis articulo, Deo ita diſponente: ad tantæ rei nouitatem deſignandam, fuit ſua ſponte apertum. Quod autem hæc Eſaiæ uerba ad tp̄s Chriſti nati ſint referenda, ea quæ præcedunt apertiſſime conuincunt. Et erit in nouiſſimis diebus (inquit Eſaias) præparatus mons domus Dn̄i in uertice montium, & eleuabitur ſuper omnes colles, & fluent ad eum omnes gentes, & ibunt ppl'i multi, & dicent: Venite aſcendamus ad montem Dn̄i, & ad domū Dei Iacob, & docebit nos uias ſuas, & ambulabimus in ſemitis eius, quia de Sion exibit lex, & uerbum Domini de Hierl'm. Et iudicabit gētes, & iudicabit populos multos. Quæ uerba ad tempus ſub Chriſto nato (ut conſtat) ſunt referenda. Et poſt præfata uerba: ſtatim Eſaias ſubiungit. Et conflabunt gladios ſuos in uomeres, & lanceas ſuas in falces. Quæ uerba tunc adimplenda erant, qn̄ ueniſſet ille, qui iudicaturus erat gentes, & populos multos. Siquis autem uerba illa ad totum tp̄s futurum poſt Xp̄m natum referēda eſſe contendat: nihil moror, dummodo ſic intelligat, quód Chriſtus ipſe ſaluator, noſter, doctrina ſua non ſolum nobis pacem cōmendauit: ſed omnem belli occaſionem à nobis abſtulit. Nam pręcepit, ut diligamus inimicos noſtros, et bn̄faciamus his, qui oderunt nos, oremus pro his, qui nos perſequuntur, & calumniam nobis inferre conantur. Deinde, ut perfe

Matt. 5

ctiorem confirmaret inter nos ipsos pacem, consuluit, ut iniurię reparationem nemo peteret, nec pro re aliqua in iudicio cum proximos contenderet: quia hęc duo sunt quæ sępe inter proximos pacem turbare solēt. Audistis, (inquit ipse Rex pacificus, & pacis magister Christus Saluator noster) quia dictum est: Oculum pro oculo, et dentem pro dente. Ego autem dico uobis non resistere malo: sed siquis percusserit te in dexteram maxillā tuā: prębe illi & alteram. Et ei, qui uult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere: dimitte ei & pallium. Et quicunque te angariauerit mille passus: uade cum illo alia duo. Quę omnia & si non pcepta, sed consilia ab omnibus catholicis censeantur: omnem tñ belli tollunt occasionem his, qui illa recte seruauerint. Hi igitur qui integram Christi legem tam in consilijs, quàm in pręceptis seruauerint, perfectam pacem amantes, conflabunt gladios suos in uomeres, & lanceas suas in falces. Nihil igitur in illis uerbis, quod ad hęreticoꝝ punitionem spectet, dicitur. Nisi forte per illa uerba Otho Brunfelsius, aut quiuis alius Lutheranus, dicat prohiberi oēm uindictam, aut punitionem quacunque authoritate factam. Quod si forte pro sua effręnata, & impudenti loquendi licentia dicere non erubescat, audiat, obsecro, Paulum illius sñiam damnantem, q de publica potestate loquens, ait: Si malum feceris, time: non.n. sine causa gladium portat. Dei.n. minister est: uindex in iram, ei qui malum agit. Per illa ergo Esaię uerba, & si forte (quod nō puto ueꝝ cum nihil de hac re loquanť) prohibeatur bellū authoritate priuata factum, aut uindicta, siue punitio, quæ à priuata fieret authoritate: nullum tñ hoꝝ inhiberetur: si à publica potestate ob iustam aliquam causam fieret. Et nos etiam fatemur hęreticum hominem quamlibet pestilentem non posse à quouis homine occidi: nisi authoritate publicę potestatis illi fuerit cōmissum. De mystico aūt illoꝝ uerboꝝ Esaię intellectu, qui multiplex dari posset, nihil moror: qm̄ ille (iuxta omnium sacroꝝ do

Matt. 5

Ro. 13.

ctrinam)parum efficax est ad doctrinam aliquam comprobandam. Scdo pro se affert idem Otho aliud testm
Esa. 11 ex eodem Esaia propheta sic dicente: Non occident,& non nocebunt in uniuerso monte sancto meo. Et certe ut ingenue fatear)ego non possum intelligere quo ex illis uerbis possit ille Otho colligere hęreticos non esse occidendos,cum non in particulari de solis hęreticis: sed elocutione uli de omnibus Esaias propheta dicat: Non occident,& non nocebunt in uniuerso monte sancto meo. Nisi forte Otho ille contendat Deum per illa Esaiæ uerba prohibere omnem cuiusuis hominis occisionem, ac proinde eisdem etiam uerbis prohibuisse ne hęretici occidantur. Sed hoc falsum esse,& à fide catholica alienū, in proxime pręcedenti c. ostendimus. Pręterea, si Otho dicit Deum per illa uerba prohibere hominem aliquē intra catholicam ecclesiam occidi, consequens est,ut ēt fateatur Deum prohibere, ne post datum Euangelium potestas aliqua inferat aliquod homini nocumentum. Nam sicut in illis uerbis dixit Deus: Non occident, ita etiam dixit: Non nocebunt. Itaque iuxta istam sniam: nec Rex, nec Imperator, neque alia quęuis potestas posset hominem sceleratissimum ob quantacunque grauissima crimina occidere, neque flagellare, neque fustibus cedere, neque pecunia mulctare, neq; à pplo, aut regno relegare, neque aliud denique qualecunq; nocumentū illi inferre, ppea quod Deus per Esaiam prophetam ait: Non occident,& non nocebunt in uniuerso monte sancto meo. Hoc aūt fateri non solū est error,& hęresis: sed maxima dementia,& bestialitas, quę cū indigna sit, ut rōnibus cōtra illam agatur, igne,& morte de medio tollenda esset. Sed opus est, ut uerꝶ,& germanum illoꝶ uerboꝶ Esaię sensum ondamus,& inde apertius euadet, q̄ longe uerba illa Esaię à scopo p̄sentis disputationis absint. Illa Esaię uerba nullum pręceptum, nullamq́ prohibitionem continent: sed promissiones q̄dam sunt illorum bonoꝶ, quę post Christi in carnem aduentū: Deus

suę daturus erat ecclesię. Et ut quod dicimus apertiùs ostendamus uerba quę pręcedunt repetere oportet: qm̃ circumstantia scriptuarum est, quę maximę solet uerum illarꝵ manifestare sensum. Quæ aũt proxime præcedũt hæc sunt. Et egredietur uirga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eũ spiritus Dñi, spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus consilij, & fortitudinis, spiritus scientiæ, & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Dñi. Non scd̃m uisionem occuloꝵ iudicabit, neque scd̃m auditum aurium arguet: sed iudicabit in iustitia pauperes, & arguet in æquitate pro mansuetis terræ. Et percutiet terram uirga oris sui, et spiritu labioꝵ suoꝵ interficiet impium, & erit iustitia cingulum lũborum eius, & fides cinctorium renum eius. Hæc omnia Esaiæ uerba nemo est catholicus, qui non interpretetur illa de Xp̃o saluatore nr̃o: qm̃ omnes sacri Doctores illa tribuunt Christo redemptori nostro. Et Paulus istoꝵ uerboꝵ partem in scd̃a ad Thessalonicenses Epistola 2.Th.2 de eodem interpretatur. Post hæc autem uerba statim Esaias propheta subiungit multa bona, quæ nobis per Christum donanda erant, sic inquiens: Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hœdo accubabit. Vitulus, & leo, & ouis simul morabuntur, & puer paruulus minabit eos. Vitulus, & ursus pascentur, simul requiescent catuli eoꝵ. Et leo quasi bos comedet paleas. Et delectabitur infans ab ubere super foramina aspidis, & in cauerna Reguli, q ablatus fuerit manum suã mittet. Non occident, & non nocebunt in uniuerso monte sc̃tõ meo, quia repleta est terra scientiam Dñi, sicut aquæ maris operiẽtes. Hactenus Esa. Quæ illius uerba constat esse promissiones eoꝵ bonoꝵ, quę per Christum redẽptorem nr̃m gñi humano donanda erant, & non præcepta. Sicut.n. p illa uerba non p̃cipitur nobis, ut habitare faciamus lupũ cum agno, & pardum cum hœdo: ita etiam per illa uerba non præcipitur nobis, ut non occidamus, aut non noceamus. Nam eiusdem conditionis sunt oĩa, illa quæ eo-

dem contextu sunt in illa pręfata lrā connexa, ita ut oīa illa promissiones dicantur. aut pcepta. Cū aūt dicit: Nō occident, et non nocebunt in uniuerso Monte scto meo, non de hoībus: sed de uenenosis illis serpentibus uidelicet aspide, & regulo, quos pxime nominauerat, loquit. De regulo siquidē, & aspide promittit, q non occident, & non nocebunt in uniuerso monte scto suo. Quæ uerba nequaq iuxta solam lrǣ superficiem: sed iuxta spūalem sensum sunt accipienda. siqs uero mihi in hac parte
Hiero. non fidit, audiat btm̄ Hieronymum, qui in cōmentarijs super Esaiam prophetam pfatas oēs Esaię promissiones interpretans, sic ait: Hæc quoq Iudæi, & nr̄i Iudaizantes iuxta lrām futura contendunt, ut in claritate Chr̄i, quem putant in fine mundi esse uenturū, oēs bestię redigantur in mansuetudinem, & pristina feritate deposita lupus, & Agnus pascantur simul, & cætera cum cęteris, quæ nūc uidemus sibi esse contraria. Et post pauca subdit: Sed & hoc eos interrogemus quid dignum sit Dn̄i maiestate, ut lupus, & agnus pascant simul, et pardus cū hœdo habitet, & leo paleas comedat, & puer paruulus mittat manum suā in foramine aspidum. Nisi forte iuxta fabulas poetaꝝ, aureum nobis Saturni seculum restituet, in quo lupi, & agni pascent simul, et mulso uino plena currēt flumina, & de folijs arboꝝ stillabūt mella dulcissima, lacteisq fontibus oīa cōplebūtur. Et aliqbus interiectis, subiungit: Hæc breuiter diximus, ut Iudaizantes nr̄os grauissimo somno stertere conuincamus. Cęterum iuxta uiuificantem spm̄ facilis intelligentia. Et tandem spūalem reddens intelligentiā, hęc ait: Qui aūt ablactatus est, & nequaq lacte nutritur infantię: sed iā solido uescitur cibo, iste in reguli cauernā mittet manū, hoc est, in ipsius Sathanæ habitaculum, & inde eum extrahit.
Luc. 10 Vnde & aplis ptās data est, ut calcarent super serpētes, & scorpiones, & super omnem fortitudinē inimici. Nocere autem, & occidere nequaquam poterunt uenenata prius animalia, eos qui habitauerint in monte san-

cto Dei,qđ interpřtař eccľia,de quo in Euāgelio dř: Nō Matt.5
pōt ciuitas abscōdi supra montē posita. Hactenus Hieronymus. Ex cuius uerbis aptissime cōstat,illa Esaię uerba,q̄ nobis obijcit ille Lutheran⁹ Otho,nihil ꝑrsus cōtinere,qđ ad hęreticoꝝ punitionem,uel ex lōginquo ptineat. Obsecro te nūc lector:ut cōsideres q̄lib⁹ scripturæ testimōijs hřtici Lutherani suas hřses ꝓbare nitanř. His etenim, & alijs eiusdem notæ testimonijs plebem indoctam decipiunt, & in pestilentissimos trahunt errores.

Tertio nobis obijcitur illud,quod saluator noster de frē in nos peccante, qui semel & iteꝝ admonitus emendationem neglígit,apud Matthæum ait: Si eccľiam nō mat.18
audierit,sit tibi sicut ethnicus,& publicanus. Quib⁹ uerbis excōicandi ptātem dedit ecclesiæ,non occidēdi: iniuste ergo(ait ille Otho)occiduntur hęretici. O bellum argm̄,quod non semel tm̄: sed iteꝝ pluries peccat. Primo quidem notissimum est omnibus, qui uel paꝝ aliquid dialecticam gustarunt:ineptum esse modum argumentandi per locum ab authoritate, negando,ueluti si quis argumentetur hoc modo. Xp̄s saluator noster nō dixit Feria secunda ieiunandum esse aut orandum, aut studendum sacræ scripturæ: ergo nullum istoꝝ illo die agere licet. Nam si collectio istius argumentationis ualida esset,& efficax,eodem modo ex opposito colligere liceret:sic argumentando: Xp̄s redemptor noster non dixit Feria secunda non esse ieiunandum, aut non orandum, aut non studendum sacræ scripturæ: ergo nullum istoꝝ illo die omittere licet. Itaq; eodem argumentationis loco: duo contradictoria probabuntur. Quia sicut Xp̄s saluator noster unum non præcepit, ita neq; pręcepit alteꝝ. Talis est pn̄s argumētatio,qua Otho arguit hæreticum non esse occidendum: quia Xp̄s non ꝑcepit occidere:sed excōicare. Hæc est Lutheranoꝝ dialectica,qua sæpissime utuntur,credentes hmōi fallacijs totū decipere mundum:sed frustra mittunt rete ante oculos pēnatoꝝ. Eodem modo ēt peccant,qū ex dictis Pauli

Tim.3 ad Titum,sic arguunt: Paulus dicit,ut hæreticũ hoiem post unam,& alteram correptionẽ deuitemus:non aũt, ut occidamus.Fateor hoc non dixit Paulus:sed nec etiã prohibuit,ut non occiderentur,ac ppea inde nec unum, nec alterꝫ colligere licet. Eandem fallaciam cõmittunt in alijs multis argumentationibus, quas pro hac re faciunt, præsertim cum ex illo saluatoris uerbo arguunt,
Ro.13. quo ait: Cauete à fermento Pharisæorꝫ. Non dixit: Occidite hæreticos pharisæos: sed solũ dixit,ut caueremus ab illis.Quibus ego rñdeo:ꝙ si nõ dixit: Occidite, necꝙ etiam dixit: Non occidite.Deinde adhuc iterꝫ peccãt in prçfacto argumẽto: quia etsi illa collectio esset bona ab authoritate negatiue: nihil inde plus colligi posset,ꝗ̃ ꝙ ecclesiastica ptãs hæreticum occidere non posset. Quia illa sola est,& non ptãs laica,cui tunc Xp̃s loquebatur, & cui dedit excõicandi ptãtem. Per hoc ergo, ꝙ dans ptãtem excõicandi,subiicit ptãtem occidendi: solum colligi potest (si tñ collectio esset bona) eam ptãtem, q̃ potest excõicare,non posse occidere. Quod licet multi catholici negare contendant, qui utrunꝙ gladium tribuunt ecclesiæ, ipsa tñ ecclesia opere oñdit se unum tm̃ hr̃e gladium.Quia solum gladium exercet spiritualem, reliquum in uaginam recludens. Nam ecclesiastici iudices non occidunt hæreticos: sed laica ptãs, quæ gladiũ
Mat.16 corporalem, iuxta dictum Pauli non sine causa portat, illos iubet occidi. Necꝙ ullum est in toto iure Pontificio decretum quod hæreticos iubeat occidi: sed tm̃ iubet illos ptãti seculari tradi, ab illa pro suo arbitrio iudicandos. Verꝫ hic occurrunt nobis Lutherani dicentes: Epi, & alij hæreticorꝫ inquisitores similes sunt sacerdotibus Iudæorꝫ, qui cum mortis Xp̃i saluatoris nostri re uera essent authores:Pilato tñ Iudeæ præsidi dicebant: No-
Ioan.18 bis non licet interficere quenꝙ̃.Tales per omnia (ut Lutherani dñt) se exhibent hæreticis iudices Ecclesiastici. Hi.n. (ut Lutherani calumniantur) authores sunt mortis hæreticorꝫ, & tñ dñt illis non licere interficere hæreti

cos,ac ppea tradunt illos ptāti seculari, ab illa ad mortem condemnandos: Sed re uera hic,sicut alibi sępe falluntur,& affectu maligno obcæcati miserrime errant. Vt aūt omnibus notum faciam,quàm inuidiose illi contra inquisitores,& alios iudices ecclesiasticos loquanť, opus est, ut apertissime oñdam latissimū esse discrimē, ac proinde ineptam esse similitudinem, inter ecclesiasticos hęreticoꝝ iudices,& Iudæoꝝ sacerdotes. Pharisæi, & alij Iudæoꝝ sacerdotes,quamuis manibus non occiderunt Xp̄m saluatorem nostrum,tñ occiderunt eū lingua multis,uarijsq́; modis illius mortem procurantes.
Nam primo (ut Ioannes Euangelista testatur) collegerunt Pontifices,& Pharisęi consilium dicentes: Quid facimus? quia hic homo multa signa facit? Et tandem dato per Cayphan anni illius Pontificem consilio, ꝙ expediret Chr̄m mori,ne tota gens periret, illius consilio acquieuerunt cæteri, & ab illo die cogitauerunt interficere Chr̄m omnium redemptorem. Deinde tradiderunt illum Pilato,& coràm illo ad mortem Chr̄m accusarunt: & quia ueris hoc agere testibus non poterāt,falsos induxerunt testes, qui contra Xp̄m falsum dicerent testimonium. Pilatus insuper cum causam Xp̄i examinasset, uelletq́; illum dimittere: quia nullam inueniebat in eo mortis caūsam,dixit pp̄lo: Quem uultis dimittam uobis Barrabā,an Iesum,qui dr̄ Xp̄s? His auditis,Princeps sacerdotū,& seniores(ut Matthęus refert) persuaserunt pp̄l'o,ut peterent Barrabam: Iesum uero perderent. Rursum cum Pilatus flagellatum Chr̄m, & coronam spineam in capite portantem, uesteq́; purpurea indutum pp̄l'o oñderet, ut uel sic pp̄l'm ad illius misericordiam prouocaret, Pontifices, & ministri (ut btūs Ioannes Euangelista narrat)clamauerunt dicentes: Crucifige,crucifige eum. Post hæc, Pilato dicenti sacerdotibus & pp̄l'o,ut ipsi Chr̄m acciperent,& crucifigerent: Rñderunt Iudęi: Nos legem habemus, & secūdum legem debet mori: quia filium Dei se fecit. Deinde, cū Pilatus

Ioā. 11. Mat. 27 Ioā. 19

quęreret Chrm liberę dimittere. Iudęi clamauerunt dicentes. Si hunc dimittis non es amicus Cęsaris: Oīs.n.q se Regem facit, contradicit Cęsari. Deniq;, sedente Pilato pro tribunali: cùm ille Chrm pplo ōnderet, diceretq;: Ecce Rex uester Iudęi (inter quos sine dubio fuerunt sacerdotes) clamabant: Tolle, tolle, crucifige eū. Et cum diceret eis Pilatus: Regem vrm crucifigam? Rnderunt Pontifices, non habemus Regem nisi Cęsarem. Videte obsecro, & diligenter attēdite, quoties sacerdotes Xpi mortem coràm iudice petierunt. nec tn̄ leuiter, sed īportune nimis iudicem urgentes, pplmq; ad idem ipm postulandum uarijs mendacijs seducentes. Propter quę omnia merito illi Xpm saluatorem nrm crucifixisse censentur: quia etsi manibus non crucifixerunt: hoc tn̄ consilio suo fecerunt. Et hoc modo btūs Augustinus concordat dissonantiam, quę vr̄ esse inter Euangelistas, quorę alter dicit Chrm crucifixum esse hora tertia, alter hora sexta. Nam Iudęi (ut Augustinus ait) occiderunt Chrm hora tertia tot, talibusq; uerbis (ut diximus) mortem illius procurando: milites uero occiderunt manibus hora sexta. Videamus nunc an aliquid horę faciant cum hęreticis inquisitores, aut alij iudices Ecclesiastici. Quod certissimum est, & experientia docente scimus: iudices ecclesiastici postquam aliquem de hęresi damnauerunt, & illum obstinatum hęreticum esse censuerunt: statim declarant illum ad suum ius, & ditionem non pertinere, tradúntq; illum seculari ptāti, tanquam hominem, q pp hęresis obstinationem, ab ecclesia exiuit, & sub sola ptāte laica se ipm constituit. Cum autem illum iudices ecclesiastici ptāti seculari tradunt, non petunt ab illa, ut occidat hęreticum, neq; illum quouis modo reū mortis esse dn̄t. Etsi ptās secularis hęreticum occidere noluerit: iudices ecclesiastici non cogunt, neq; ullo modo solicitant illam, ut hęreticum occidat: neq; consilium ullū de morte hęretico inferenda unquam donant: imò ecōtrario ipsam secularem ptātem semper rogant, ut pœnam

mortis,aut aliam sanguinis pœnam non irrogent illi, tm̄ abest,ut mortem illius quouis modo procurent. Quę omnia cum sint certissima, & toti (ut existimo) populo Christiano notissima,miror tantā esse Lutheranoꝝ impudentiam, tam'qꝫ effręnatam maledicentiam, ut non uereantur dicere, hęreticoꝝ inquisitores similes esse sacerdotibus Iudęoꝝ, qui Chr̄m occiderunt, cum latissimum sit(ut re ipsa constat)inter hos,& illos discrimen. Certe multo rectius, & appositius ego dicere possem, Lutheꝝ illiusqꝫ asseclas similes esse illis sacerdotibus Iudæoꝝ. Qm̄ illi falsos quæsierunt testes cum ueros hr̄e non possent, ut Chr̄m morti traderent:Lutherani uero falsa perquirunt scripturę sacrę testimonia,cum uera nō habeant,ut corpus Chr̄i, quod est ecclesia prorsus occidant.Multa dn̄t Chr̄m fecisse,& docuisse,q̄ nec per somnium unquam cogitauit. Multa Apl'is tribuunt, à q̄bus illi longissime absuerunt. Milleq́ꝫ alia fingunt commenta,non ob aliam cām : nisi,ut eccl'iam, quæ Christi corpus est,interire faciant & aliā nobis donent eccl'iam malignantium,quam propheta Regius se odisse p̄dixit. *Ps. 25.*

Quarto nobis obijciunt Lutherani, & qui illis in hac parte fauent,parabolam illam de tritico, super quod inimicus homo seminauit zizania, quæ uidentes serui patrisfamilias dixerunt ei: Vis imus, & colligimus ea? *Mat. 13* Quibus rn̄dit idem paterfamilias: Non,ne forte colligētes zizania eradicetis sil' & triticum,sinite utraqꝫ crescere usqꝫ ad messem. Si Deus prohibet eradicare zizania, ergo iniuste, & contra Dei præceptum (ut Lutheranis vr̄)faciunt,qui hæreticos per zizania significatos,de agro huius mundi per mortem eradicant. Hoc est Lutheranoꝝ fortissimum argm̄, cui magis illi innituntur,& ꝑ quod se de nobis triumphare existimant. Sed nos Deo duce facillimum esse on̄demus: quod ex falsa literæ intelligentia procedit. Primo quidem non est opus personas,aut res alias in parabola positas explicare, cum ipsemet ueritatis magister Apostolis petentibus illorum

omnium interpretationem reddiderit,sic inquiēs.Qui ſe minat bonum ſemen eſt filius hominis. Ager autem eſt mundus.Bonum uero ſemen hi ſunt filij regni. Zizania autem: filij ſunt nequam. Inimicus autem, qui ſeminauit ea: eſt Diabolus. Ex qua interpretatione conſtat:zizaniorꝫ nomen melius ipſis hęreticis, q̃ illorꝫ hæreſibꝰ adaptari. Quod dixi ꝑꝑ aliquos,qui in dubium uertūt, an hæc parabola hæreſibus,an hæreticis conueniat. Zizania(inquit Chr̄s)filij ſunt nequam.Sed opus eſt,ut reliqua diligenter perſcrutemur.Cum ſerui patrisfamilias uellent zizania colligere,prohibuit illis,ne id facerēt paterfamilias ſic inquiens:Non,ne forte colligentes zizania,eradicetis ſimul & triticum. In quibus uerbis id maxime annotandum eſt, quod non abſolute, & gn̄aliter, & abſq; ulla cauſa ꝓhibuit talium zizaniorꝫ collectionem: ſed ſtatim cām reddidit,proter quam hoc fieri ꝓhibebat. Ne forte(inquit paterfamilias) colligentes zizaꝰ nia,eradicetis ſil' & triticum. Metus igitur eradicandi triticum,eſt cauſa, ut tolerentur zizania creſcere cū tritico. Ex oppoſito igitur colligere oportet,ꝙ qn̄ nulla eſt ſic metuendi ratio,ut puta quia apertum eſt, & optime noſcitur inter triticum & zizania diſcrimen: & unum alteri non eſt adeo coniunctum,aut cōnexum,ut non poſſit facillime unum ſine altero eradicari: tunc paterfamilias non prohibet fieri zizaniorꝫ eradicationem. Si nullam expreſſiſſet in prohibitione cām: ſed abſolute locutus fuiſſet, quamuis aliquæ re uera eſſent prohibitionis cauſæ: & illæ omnes abeſſent,fateor, ſemper extaret integra prohibitionis uirtus. Si tn̄ cām principalem motiuam,& finalem legislator exprimit:ꝑꝑ quam ſe aliquid præcipere,aut prohibere teſtatur. Cōſequens eſt,ut ceſſante illa cauſa,ceſſet etiam pręceptum, aut prohibitio. Talem.n.cauſam exprimens legislator, aperte declarauit,ꝙ ſi illa cauſa non ſubeſſet,nihil tale præcepiſſet,aut prohibuiſſet. Nam ſi illa ſecluſa nihilominus præcepiſſet,aut prohibuiſſet:conſequēs eſt,ut illa non fuerit unica,&

ca,&

ca, & sola præcepti aut prohibitionis cã. Per illa ergo præfata uerba, sicut paterfamilias seruis ꝓhibuit, ut stãte metu eradicationis tritici non colligerentur zizania: ita ex opposito eisdem seruis concessit, ut nulla existente iusta metus cã possent zizania colligere. Ad hũc ꝓrsus modum (ut parabolam nostro proposito accõmodemus) in hæreticoꝝ punitione exercenda, faciendum, esse censeo. Si de homine aliquo dubitatur, hæreticus ne sit ille, an secus: propterea quòd non plene constat illum talem hæreticam assertionem dixisse, aut non cõstat illum esse pertinacem, aut si constat illum talẽ aliquam propositionem pertinaciter docuisse, non tñ constat illam propositionem esse hæreticam: tunc certe nimis iniuste agerent inquisitores, si illũ hæreticum declararent, & iniuste, atque crudeliter ageret laica potestas, si illum occidi iuberet. Tunc.n. illi dicit deus: Non colligatis zizania, ne forte simul eradicetis & triticum. Si uero certissime noscitur aliquẽ hominem esse hæreticũ: quia assertio, quam tuetur, ex diametro pugnat cum catholica fide, & ille semel, & pluries legitime admonitus non uult resipiscere: tunc licite occidendus est: q̃a non timetur ut catholicus pro infideli occidatur. Hunc autẽ esse ueꝝ & germanum illius literæ sensum testatur btũs Hieronymus, qui in cõmentarijs super Matthæum præfatam parabolam interpretans, ait: Quod autem dicit: Ne forte colligentes zizania, eradicetis simul & frumẽtum, datur locus pœnitentiæ, & monemur, ne cito amputemus fratrem. Quia fieri potest, ut ille, qui noxio deprauatus est dogmate, cras resipiscat, & defendere incipiat ueritatẽ. Illud quoque, quod sequitur. Sinite utraq; crescere ad messem, uidetur illi pręcepto esse contrariũ: Auferte malum de medio uestrum, & nequaquã societatem hñdam, cum his, qui fratres nominantur: & sunt adulteri, & fornicatores. Si.n. prohibetur eradicatio, & usque ad messem tenenda est patientia, qũo eijciẽdi sunt quidam de medio uestrum? Inter triticum, & zizania,

Hiero.

1.cor. 5

quod nos appellamus lolium, quandiu herba est, & nõdum culmus uenit ad spicam, grandis similitudo est: & in discernendo, aut nulla, aut perdifficilis est distantia. Præmonet ergo dñs, ne ubi ambiguum est, cito sñiam proferamus, ut cum dies iudicij uenerit, illum non suspicio criminis: sed manifestum reatum de sanctorꝫ cœtu eijciat. Hæc Hierony. Qui tam aperte nostram confirmat sñiam: ut nihil apertius pro illius assertione dici possit. Eidem sententiæ subscribit Aug. qui lib. 3. contra epi
Aug. stolam Parmeniani, cap. 2. sic ait: Ipse dñs cum seruis uolentibus zizania colligere, dixit: Sinite utraque crescere usque ad messem, præmisit causam dicens: Ne forte cum uultis colligere zizania, eradicetis simul & triticũ. ubi satis ostendit, cum metus iste nõ subest: sed omnino de frumẽtorum certa stabilitate certa securitas manet, id est, qñ ita cuiusque crimen notum est oĩbus, & oĩbus execrabile apparet: ut uel nullos prorsus, uel non tales habeat defensores, per quos possit schisma contingere, non dormiat seueritas disciplinæ, in qua tanto est efficacior emendatio prauitatis, quanto diligentior cõfirmatio charitatis. Hæc Augustinus. Qui apertissime nostræ fauet sententiæ.

An liceat hæreticos bello oppugnare, postquam de illorum pertinacia, atque rebellione plene constiterit. Cap. XIIII.

Eo tempore quo opus hoc de iusta hæreticorum punitione scribebam, Tridenti aderam, ubi hortante, atq; solicitante Carolo Cæsare semper Augusto huius nõis Quinto, Hispaniarumq; Rege eiusdem nominis primo, Paulus tertius summus huius nominis Pontifex, generale tunc conuocauerat concilium, ad quod ex mandato serenissimi Philippi Hispaniarꝫ Principis, qui tũc Hispanias propter Caroli patris absentiam moderabatur, peueneram. Per id tempus idem Carolus Cæsar, contra quosdam Germaniæ principes ob multas, easq; iustissimas causas bellum mouere decreuit. Progrediente igit bello, cum illud talia iam haberet initia, ut magnam ui-

ctoriæ præberent spem, ego pp morbum, qui diu, atque acerbe me ibidem uexabat, hortatu medicorum, qui meæ saluti consulebant, e Tridento in Hispaniam, meumque natale solum redire coactus sum. Quò cum redirē, multos, uariosque homines, q se fideles catholicos iactabāt, in uia audiui, qui bellum, quod Cæsar gerebat ob solā christianæ religionis causam ab illo motum esse interp̄tantes, eundem Cæsarem ob eandem cām improbe, atque irreligiose accusabant, dicētes rem minime christianam esse, hæreticos bello oppugnare: quia illi (ut dicebant) non armis: sed rationibus uincendi erant. Hac igitur occasione ego motus, decreui hanc controuersiam huic operi, quod iam ad umbilicum perduxeram, inserere, ut ostenderem toto (ut dicitur) errare cœlo eos, qui ita sentiunt. Vt autem hoc apertius ostēdere ualeamus, illud ante omnia statuere oportet nō omne bellum esse malum, & lege diuina damnatum, ut Manichæi, & alij hæretici sentiunt: sed aliquod esse bellum lege diuina non solum permissum: uerum etiam laudatum, illud. s. cui omnia adsunt, quæ ad iustum bellum exiguntur. Nā Ioannes ille p̄cursor domini, quo nullus inter natos mulierum maior surrexit, militibus interrogantibus eū qd facerent, ut uitam assequerentur æternam: non p̄cepit arma abijcere, militiam deserere, neminē percutere, neminem in bello occidere, aut uulnerare: sed solum hoc præcepit, ut neminem concuterent, neque calumniā facerent, & cōtenti essent stipendijs suis. Si autem omne bellum esset damnatione dignum, non hoc solo contentus esse debuisset Ioannes Baptista: sed oportebat, ut omne bellum illis prohiberet. Cum ergo nihil tale illis dixerit, eo ipso uisus est sentire aliquod esse bellum laude dignum. Deinde ipse ueritatis Magister Christus saluator noster monet tributa Cæsari reddi, quæ ob eam causam (iuxta Pauli sniam) reddi iubentur, ut inde militi ad pacis conseruationem necessario stipendium soluatur. Nam de obediētia Principi præstanda Paulus disserēs,

Luc. 3. | Mat. 22 | Ro. 13.

ait: Ideoq; necessitati subditi estote, non solum pp irã: sed etiam pp consciam. Ideo.n.& tributa præstatis. Mi nistri.n. Dei sunt in hoc ipsum seruientes. Ex quibus om nibus apertissime constat aliquod esse posse iustum bel lum. Quæ autem sunt necessaria, & sufficientia, ut iustũ aliquod sit bellum, nunc explicare oportet, ut inde con stare possit, an iustum sit hæreticos bello oppugnare.
Vt bellum sit iustum, iustitia illa, quæ solũ excludit obli gationem restitutionis eoꝝ, quæ in bello sunt capta, so la duo sunt necessaria: uidelicet authoritas, & potestas ad bellum faciendũ, & cã necessaria. Si tñ bellũ debet esse iustũ, iustitia illa, quæ excludit pctm̃, hoc est, ut sine peccato fiat: duo insuper alia sunt necessaria. Hoꝝ pri mum est, ut bono animo, & bona intentione bellum in feratur. Alteꝝ, ut persona, quæ in bello pugnare debet, sit ad bellum legitima, id est, talis cui non sit lege prohi bitum in bello pugnare. Tertium, aliqui addunt uideli cet rem, pro qua bellum geritur, ita ut bellum fiat pro re bus recuperãdis, aut pro patriæ defensione. Sed hoc ter tium (ut ego censeo) superfluit: quia continetur sub alte
4. ro ex duobus primis, uidelicet sub iusta cã. Oportet igi tur, ut omnia hæc quatuor, quæ diximus esse requisita si gillatim discutiamus, & inde aperte constabit iustum posse esse bellum, quod contra hæreticos fieri cõtinget.
Primum igitur necessarium ad bellum iustum est autho ritas bellum facientis. Non.n. quilibet pro suo arbitrio potest bellũ mouere: sed solus ille, qui non hẽt superio rem, à quo iniuriæ, aut dãni sibi illati recompensationẽ petere possit. Nam qui superiorem habet, ad quem pos sit confugere pro recõpensatione, aut uindicta impetrã da, non põt bellũ mouere. Nam dñs hoc illi apte prohi
Deu.32 buit dicẽs: Mihi uindictã, & ego retribuã. At q à supe riore, qui loco dei præest, uindictã petit, à Deo petit, q illum ad hoc constituit suum ministrum, ut illos, quo rum curam habet, tueatur, & protegat ab omnibus, qui illis nocere uoluerint, siue subditi illius sint iuasores, siue

extranei. De subditis enim loquebatur Paulus, cum ad Romanos scribens, dicit: Si malum feceris, time: non .n.sine causa gladium portat. Dei.n.minister est, uindex in iram ei, qui malum agit. Ad hoc.n.censet Paulus, datũ esse à Deo principibus gladium, hoc est puniendi potestatem, ut subditos malefactores punire possit, & sic læsorꝫ iniurias uindicare. Circa extraneos uero intelligendum est id, quod Regius propheta ait: Eripite pauperem; & egenum de manu peccatoris liberate. Eisdem etiam loquitur Hieremias propheta dicens: Facite iudicium, & iustitiam: & liberate ui oppressum de manu calumniatoris. Inferior ergo, qui superiorem hẽt, ad quem pro recompensatione damni, aut pro uindicta impetrãda, confugere põt, iniuste aget, si pro aliquo horꝫ ꝓpria authoritate bellum mouerit: quia sic agens Dei præceptum transgredietur, qui uindictam prohibuit. Princeps autem, qui nullum superiorem in ciuilibus rebus agnoscit, sicut pro regno, aut republica, quam regendam, aut protegendam suscepit, iuste potest bellum mouere, ita etiam pro seipso quatenus persona est cõis, & publica: quia non habet superiorem, ad quem pro uindicta impetranda confugere debeat. Hoc.n.aperte docet Augustinus contra Faustum lib.22.cap.75.sic inquiens: Ordo naturalis mortalium paci accõmodatus hoc poscit, ut suscipiendi belli authoritas, atq; consilium penes principes sit exequendi autem iussa bellica ministerium milites debeant paci salutiq́ communi. Hæc ille. Principis autem nomine hic intelligo non solum Imperatorem, et Reges illos, qui Imperatori nequaq̃ subduntur: sed omnes illos dominos, qui in causis subditorꝫ suorꝫ definiendis plenam habent iurisdictionem, plenúmque dominium, ita ut illorum sñia audita, neminem alium superiorem iudicem subditi illorꝫ appellare possint. Tales sunt hodie aliqui domini in Italia. Vt sunt Dux Florentiæ, Dux Ferrariæ, Dux Mantuæ, Marchio Montis Ferrati. Nam hi omnes ex consuetudine antiqua hanc habent in

Ro.13.
Ps. 81.
hier.22
Augu.

suos subditos iurisdictionem, & potestatem, ut ab illorum ciuili snia ad nullum alium superiorem, illoꝝ subditi appellent. Et nescio an aliquibus Germanię Ducibus, aut Marchionibus, hęc authoritas, & potestas belli mouendi hodie competat. Cuius dubitationis causa inde mihi oritur, quòd eoꝝ quilibet propriam cudit monetā: quod soli superiori Principi iure competit. Sed hoc non obstante ego censeo hanc potestatem belli mouendi esse illis iure negatam, ppea quòd omnes illi subdūtur Imperatori: a' quo puniri potest quicunque illoꝝ alteri iniuriam irrogauerit, aut dānum dederit. Cuius rei apertissimum præbet testm̄ Senatus publicus, qui est in Germania Imperatoris authoritate suffultus, ad quem ex omnibus Germaniæ oppidis confugiunt, quotquot ab alijs dn̄is se iniuste damnatos esse arbitrantur. Cum igitur omnes illi Imperatorem agnoscant, a' quo quicunque illoꝝ potest iniuriæ, aut damni recōpensationem petere. consequens inde est, ut nullus illoꝝ possit iuste sine Imperatoris authoritate aduersus aliquem alium bellum mouere. Quia bellū non nisi necessitate cogente mouendū est, ac proinde bellum semper cēsendum est iniustū, qn̄ rei pro qua bellum geritur, aliter, quàm per bellum potest cōmode prouideri. De reliquis autem Ducibus, aut Marchionibus, aut reliquis dominis etiam si Principis nomine censeantur, in regno Hispaniæ, aut Franciæ, aut Neapolis, aut alio quouis regno, sub Regis potestate dn̄ium tenentibus, non est cur aliqs dubitare debeat, an bellum sine Regis, cui subduntur authoritate, & permissione, mouere possint. Nam etsi illi suis subditis iura dare possint, & leges, in illis tn̄ ferendis, Regi sic subduntur, ut nihil contra leges a' Rege statutas, decernere possint. Et inde constat eos non esse uere capita prouinciarum, aut oppidoꝝ, quibus præsunt, & imperant: ac proinde iniuriam facerent Regibus, quibus subsunt: si illoꝝ authoritatem bellum mouendo, sibi usurparent: ac si ipsi uera, & suprema capita in suis dn̄ijs essent. Nomi-

ne etiam Principis in lr̃a Augustini supra citata, intelligendæ sunt illæ respublicæ, quæ ex antiqua consuetudine plenam hn̄t in terris sibi subiectis iurisdictionem: ita ut nullum alium superiorem agnoscant. Nam tales respublicas crederem æque habere belli indicendi authoritatem ac Reges: quia in illis etiam est (ut Aristoteles docet) principatus, quamuis ab eodem Aristotele non æque laudatus, ut Regalis. Hoc tn̄, quod de rebuspublicis nunc dicimus, & proxime supra de quibusdam Ducibus, & Marchionibus Italiæ diximus, hac conditione intelligendum esse censet, & recte Thomas de Vio Cardinalis, Caietanus uulgo nominatus, si illi bona fide in pacifica possessione talis authoritatis belli indicendi fuerunt, & sunt. Nam si illam usurpauerunt ex magnitudine potentiæ, ob quam tam audacter suis superioribus rebellarunt, ut ab illis nō potuerint, nec modo possint coerceri, ille censet nullam illos authoritatem iusti belli indicendi hr̃e. Cuius snĩæ ego libentissime subscribo. Qm̄ indecens est, ut quod malæ fidei initium habuit postea sine alia iusta causa succedēte, iusta possessione firmetur. Nam (ut regula iuris in. 6. docet possessor male fidei nūquam perscribit. Scdm̄ quod ad iustum bellū diximus esse necessarium, est causa iusta. Causæ belli iusti multæ, & uariç esse pn̄t, quas oēs gn̄ali quadam elocutione Augustinus comprehendit dicens iustam belli causam esse iniuriam illatam, cuius uindictam: cum aliter quam per bellum, Princeps, aut is, penes quem est belli mouēdi authoritas hr̃e non pōt, iuste poterit bello petere. Nā in qōnibus super librum Iosue. q. 10. bellum iustum definiens, ait: Iusta bella solent definire, quæ ulciscuntur iniurias: sic gens, uel ciuitas plectenda est, quæ uel uindicare neglexerit. quod à suis improbe factū est, uel reddere, quod per iniuriam ablatum est. Hæc Augustinus. Et citantur à Gratiano in cap. dominus. 23. q. 2. Sed quia dubium esse potest, quid nomine iniuriæ intelligatur, et inde necessario oportebit, ut sententia de iustitia belli, q̄

Sup secūdā secundæ. qō. 40. arg. 1.

Aug.

ab iniuriæ cognitione pendet,sit etiam dubia:ideo ut omnis dubitationis causa hinc tollatur: decreui oēs belli iusti causas hic recensere,easq́ oēs sacræ scripturæ testimonio cōprobare,ut nullus de aliqua illaꝶ iuste dubitare possit,iusta sit,an nō. Quibus enumeratis inter illas reperiemus eā,de qua nunc disputamus, & inde apte cōuincemus,iustum esse hæreticos rebelles bello oppugnare.

Prima igitur belli causa est Idololatria,a qua q recedere noluerint,iuste ob hoc debellari pñt. Nam ob hāc causam Deus præcepit filijs Israel, ut gentes plurimas
Deu.12 subuerterent, & dissiparent, sic in Deuteronomio inquiens: Subuertite omnia loca,in quibus coluerunt gētes,quas possessuri estis,deos suos super montes excelsos,& colles,& super omne lignum frondosum. Dissipate aras eaꝶ,& confringite statuas,lucos igne comburite & idola cōminuite, disperdite nomina illoꝶ de locis illis. Quæ omnia Nicolaus Lyranus ideo præcepta esse censet,ne ex phanis, seu templis idoloꝶ remanentibus, occasio idololatriæ Iudęis daret̄,& ut memoria idololatriæ prorsus tolleretur, & sic tanta Dei iniuria in populo suo uitaretur. Et testimonio huius præcepti diuini fretus,ego sentio iustum esse bellum,quod catholici Hispaniaꝶ Reges cōtra barbaras gentes, & idololatras,quę Deum ignorabant,uersus Occidens,& Austrum inuētas,ante aliquod annos gesserunt,& nunc etiam gerūt. Hac tñ conditione bellum illud iustum esse censeo,si antequam Reges contra illos bellum moueant,procurent diligenter,& fideliter illos monere,ut falsoꝶ deoꝶ cultum deserant,& uerum Deum, qui est cunctorum creator,& rector adorent. Quam monitionem si illi receperint,quamuis baptismum suscipere nolint:nō crederem iuste posse bellum cōtra illos moueri. Si autem tali monitioni obtemperare noluerint:sed obstinati in suo errore perstiterint: præsertim si uerbi Dei prædicationem impediant,tunc iustum erit,qđ ob hanc cām contra illos geretur bellum. Quia oēs illæ gentes (ut experientia

cōpertū est)idololatriā exercent,& multa alia contra legem naturæ nefanda uitia cōmittunt. Nam queadmodum Deus olim filijs Israel contra Iebusęū,et alias idololatras gentes fieri pręcepit,ita nunc etiā contra has gentes similibus uitijs,& criminibus infectas,fieri expedit.

Scd̄a iusti belli causa est,recessus à uero Dei cultu,ita ut si populus aliquis uerum Deum agnoscens, & illum (ut decet)colens hunc talem Dei cultum desereret,et alteri,cui non debetur,tribueret: iuste ob hoc possit bello oppugnari ab eo qui belli mouendi authoritatem hēt. Nam Deus olim filijs Israel præcepit,ut ciuitatem, quæ in hoc incidisset crimen,bello delerēt,sic in Deuteronomio inquiens: Si audieris in una urbium tuarū,quas dn̄s Deus tuus dabit tibi ad habitandum, dicentes aliquos: Egressi sunt filij Belial de medio tui,& auerterunt habitatores urbis suæ,atque dixerunt: Eamus,& seruiamus dijs alienis,quos ignoratis, quære solicite, & diligenter rei ueritate perspecta,si inueneris certum esse, quod dicitur,& abominationem hanc opere perpetratam: statim percuties habitatores urbis illius in ore gladij, & delebis ea oīa,quæ in ea sunt usque ad pecora. Quidquid ēt supellectilis fuerit,congregabis in medio plateaꝶ eius, & cum ipsa ciuitate succendes, ita ut uniuersa consumas dn̄o Deo tuo,& sit tumultus sempiternus. Non ædificabitur amplius,& non adhærebit de illo anathemate quidꝙ̄ in manu sua,ut auertatur dominus ab ira furoris sui;& misereatur tui. Hactenus dn̄s Deus in Deuteronomio. In quibus uerbis,præter cætera id annotandū est,quod ultimo dixit: Vt auertatur Dn̄s ab ira furoris sui,& misereatur tui. Nam ꝑ illa uerba docemur crimē illud tam graue esse corā Deo,ut ꝑꝑ unam solam ciuitatem illo crimine infectam: sæpe ira Dei ꝓuocetur contra totum regnum: præsertim si negligatur puniri tale peccatum. Propter hanc causam omnes filij Israel conuenerunt in Sylo, ut pugnarent contra tribum Ruben, & tribum Gad, & dimidiam tribum Manasse. Audierant

Deu.13

Iosu.22

.n. filij Israel illos ædificasse altare in terra Chanaan iuxta Iordanem: putaueruntq́; illos ad hunc finem ædificasse altare, ut in illo dijs gentium hostias, & uictimas offerrēt. Vt autem à nuncijs, quos ad illas tribus ob hāc rem miserant, plene edocti fuerunt, aliter se rem habere, quàm ipsi putauerant, abstinuerunt à bello quod contra illas tribus facere decreuerant.

Tertia iusti belli causa est, cum quis alium impedit, ne id quod sibi iure debetur, assequatur. Ideo Iulius Cæsar apud Lucanum optime mihi dixisse uidetur.

Lucan. lib. 1. Arma tenenti
Omnia dat, qui iusta negat.

Quæ uerba ideo Cęsarem dixisse constat, ut belli, quod contra Romanam rempublicam mouebat, iustam ōnderet causam: ppea q̄ aditum ad Romam, qui sibi tanq̄ uero ciui, & bene de repub. merito, iure debebatur, senatus, populusq́; Romanus, illi impedire moliebatur. Sed prophanis exemplis prætermissis, sacrum exemplum, qd̄ multo maioris est roboris proferamus. Filij Israel (ut
Num. 21. liber Numerorꝫ testatur) pugnauerunt contra Seon, & Og Reges Amorrheorꝫ, ppea quòd illis permittere noluerunt, ut per terram illorꝫ transirent, quāuis filij Israel eisdem Amorrheis fide iubebant se non declinaturos in agros, aut uineas eorꝫ, nec bibituros aquas ex puteis eorum: sed uia Regia incessuros, donec transirent terminos eorum. Quam historiam pertractans Augustinus in
Augu. quæstionibus super librum Numerorum q. 43. ait: Notandum est sanè quemadmodum iusta bella gerantur. Innoxius.n. transitus negabatur, qui iure humanæ societatis æquissimo patere debebat. Hæc ille.

Quarta belli iusti causa est, cum propria res petitur, quę per uim, et uiolentiā ab hoste detinetur, nec aliter q̄
2. re. 2. per bellum recuperari potest. Propter hanc.n. causam mortuo Saule Dauid bellum gessit contra Isboseth filium Saulis, qui occupare nitebatur regnum Israel, qđ per Samuelem pphetam Deus iam Dauidi cōcesserat.

Quinta iusti belli causa esse potest suijpsius, aut subditorum Principis defensio. Nam sicut suijpsius defensio iure cuicque concessa est, ita etiam defensio eorum, qui Principi subdūtur, iure conceditur Principi, propterea quod sicut quisque sui, ita Princeps suorum omuium curam gerit. Etsi illi ab hoste uexantur, iuste potest Princeps pro illorum tutela bellum contra hostem mouere, ut illum à uexatione subditorum suorum abstinere cogat. Nam (ut iura testantur) uim ui repellere licet. Hæc eum pcipua est causa, pp quam Dauidem tot bella contra Philisthæos gessisse sacra perhibet historia. Propter hanc etiam cām, et propter proxime præcedentem: filij Israel Ducibus Machabęis sæpe contra Antiochum, & Demetrium Reges feliciter pugnauerunt. 1. re.z. 1. Ma. &.2.

Sexta iusti belli causa est, contra eum qui hosti iniuste persequenti fauet. Nam sicut hostem iniuste persequentem propulsare licet: ita etiam illum, per quem hostis potentia augetur deprimere licet, ut illo depresso, & humiliato, hostis potentia minuatur. Ob hanc causam Dauid Rex percussit Syriam Damasci, eo q auxilium præbebat Adarezer Regi Soba. 2.reg.8

Septima iusti belli causa esse potest si publicam iniuriam quisquem Principi intulerit, & ille, aut qui illi præest, dignam recompensationem reddere noluerit. Hæc sola fuit causa, pp quam Dauid Rex bellum mouit aduersus Hanon Ammonitarum Regem. Nam ille publica iniuria affecerat Dauid Regem, cum ille mediā partem barbæ nunciorum, quos Dauid Rex ad illum miserat, radi, & uestes illorum medias usque ad nates præscidi iussit. Hæc. n. iniuria non solum ipsis nuncijs, qui passi sunt: sed etiam Regi, à quo missi fuerant, illata est. Regi igitur, qui iniuriam passus est, eiusdem iniuriæ compensationē per se ipm sumere licet: quia superiorem, à quo illam petat, non habet. Sed cum hanc petere tentat, hoc præ oculis illum hře oportet, ne occasione uindictæ, ut iram suā expleat: sed cōmuni utilitati consulens, id faciat. Vt ui- 2.re.10

delicet iustitia publica seruetur, & quisq; sibi ipsi deinceps caueat, ne altari iniuriam inferat.

Octaua iusti belli causa esse pot, rebellio subditorum, qui contra principem suum insurgunt, & ab illo admoniti illi obedire contemnunt. Nam Princeps sic contemptus iuste potest contra subditos rebelles bellum mouere. Cuius rei testimonium fidele præbet nobis Da-
2.re.20 uid Rex qui bellum mouit aduersus Seba filiū Bochri: ppea q ppl'm solicitauit, ut à Dauide Rege ad ipm defi-
Augu. ceret. Ideo Augustin. lib. 21. contra Faustum ca. 74. ait: Aduersus uiolentiam resistentium siue Deo, siue aliquo legitimo Imperio iubente: gerenda ipsa bella suscipiunt à bonis, cum in eo rerum humanarum ordine inueniantur, ubi eos, uel iubere tale aliquid, uel in talibus obedire iuste ordo ipse constringit. Hæc Augustinus. Sed qui has causas breuiori numero comprehendere uoluerit: poterit hanc octauam cām ad quartam referre. Qm̄ qui aduersus rebelles bellum gerit, propriam rem, hoc est, obedientiam petit, quæ iniuste à subditis illi subtracta est.

Nona iusti belli causa est, si quis scelestum hominem, qui iure puniendus est, defendat ne iustas persoluat pœnas. Nam Princeps ad quem spectat scelestum hominē punire, iuste potest contra iniustum illius defensorē bel-
Iud. 20 lum mouere. De qua re apertum nobis profert testimonium liber Iudicum, qui refert undecim tribus Isrl' (quorum Dux ex mandato Dñi fuit Iudas) mouisse bellum contra ciuitatem Gabaan, & totam tribum Beniamin, eo q homines de Gabaa, qui uxorem uiri Leuitæ incredibili furore libidinis uexantes, occiderunt, reddere ad supplicium noluerunt: sed tāquam rem iustam egissent, defenderunt. Ob quam cām omnes undecim tribus sic ex animo contra tribum Beniamin pugnauerūt, ut parum abfuerit, quin ipsam tribum Beniamin prorsus delerēt.

Decima belli iusti causa est, uiolatio pacti, & fœderis initi. Nam ob hāc cām, is, qui ex talis fœderis uiolatione læsus est, potest iuste contra fœderis uiolatorem bel-

lum mouere. Ob hanc causam Iorã Rex Israel adiuuante illum Iosaphat Regẽ Iuda, bellum mouit contra Mesam Regẽ Moab, eo ꝙ tributa agnoꝝ, & arietum: q̃ ille Regi Achab patri Ioram ex fœdere antiquo quot annis soluere tenebatur, reddere noluit. Siquis autem hoc bellum accusare uoluerit: ꝑpea ꝙ à Iorã Rege pessimo gestum est, facile hæc accusatio tollitur, per id quod Iosaphat Rex Iuda iustus huic bello suppetias tulit, quas dare noluit nisi prius Dñm per prophetam consuleret, an mouere deberet bellum an non. Elisæus igitur propheta qui etsi Ioram Regem ob illius nequitiam dedignatus est, ob reuerentiam tñ Iosaphat Regis iusti, inspirante Deo rñsa dedit, constantes illos et fortes ad bellũ faciens per certam uictoriæ promissionem. 4. re. 3

Ecce omnes belli iusti cãs, quas ego ex sacris lr̃is colligere potui, præter quas nullam aliam reperiri posse existimo, quæ ad aliquam haꝝ reduci non possit. De hoc tñ Lectorem admonere decreui, ut intelligat easdem causas iusti belli hr̃e illum, qui primum iusti belli motorem iuuat, quas ipse primus belli motor habet. Quo fit, ut quisquis iuste bellum gerenti, bellando fauet, iustam belli causam hr̃e dicatur: nisi aliud obstet quod iustitiã belli impediat. Iusta. n. belli causa est fauere iustitiæ, ꝑ cuius defensionem iustum censetur bellum. Iuste. n. pugnauit Abraham contra quatuor Reges, qui Loth filiũ fratris sui captiuum ducebant, & eripuit illum de manu illoꝝ. Si iustam belli causam habuisset Loth contra illos Reges pugnando, & illis resistendo ne ab illis caperetur: iustam etiam belli causam habuit Abraham ipsi Loth suppetias ferendo, ut ipsum ab hostibus eriperet, qui illum iniuste rapuerant. Iuste etiam Iosaphat Rex Iuda bellum contra Regem Moab gessit, pro Rege Ioram, quia ipse Ioram Rex, cui ille adiutorium p̃bebat, iustam (ut diximus) belli causam habebat. Ge. 14 4. re. 3.

Quatuor esse diximus ad iustum bellum necessaria, ex quibus duo, quæ diximus esse præcipua hucusq; de-

clarauimus, uidelicet authoritatem, & causam, supest, ut alia duo exponamus. Bona intentio in bello requiritur, ut iustum illud dici possit. Hoc docet August. li. 22.
Aug. contra Faustum, c. 74. sic inquiens. Nocendi cupiditas, ulciscendi crudelitas, impacatus, atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & si qua similia. Hæc sunt, quæ in bellis iure culpantur, quæ plerunque ita culpantur, ut iure etiam puniantur. Hæc ille. Sed hæc bona intentio non est propria iusti belli conditio: sed cõmunis ad omne opus bonum. Nullum. n. opus bonum dici potest, si illud praua intentione fiat. Hæc tñ operis malitia, non ab opere ipso oritur: sed ab ipso operante, qui id, quod bonum est, male operatur. Quo fit, ut cum de iustitia alicuius belli inquiritur, id solum sit inuestigãdum: quod est ipsi bello intimum, & connaturale: non autem id, quod est illi aduentitium. Vltimum, quod in bello iusto dr̃ esse requisitum, est, ut persona quæ bellũ gerit, non sit bellare prohibita. Nam qui sic prohibitus pugnaret, eo ipso peccaret, contra ꝓhibitionem faciẽs, & sic bellum alioqui iustum ipse iniustum faceret. Ecclesiasticis personis, publico decreto est bellum interdictum. Nam cõcilium Toletanum tale de hac re statuit decretum. Clerici, qui in quacunque factione arma uolentes sumpserint, reperti amisso ordinis sui gradu, in monasterio perenniter tradantur. Hæc concilium Toletanum. Et concilium Meldense, à Gratiano citatum. 23. q. 8. sic ait: Quicunque ex clero vr̃i esse, arma militaria non sumant: nec armati incedant: sed professionis suæ uocabulum religiosis moribus, & religioso habitu prębeant. Quod si contempserint, tanquam sacroꝝ canonum cõtemptores, & ecclesiasticæ authoritatis prophanatores, proprij gradus amissione mulctentur: quia non pñt sił Deo, & seculo ministrare. Hæc ex concilio Meldensi. Sed hic admonere oportet Lectorem, ut nõ putet ideo bellum personis ecclesiasticis esse interdictũ: quia illud in se malum sit, sed ob hoc solum, quia bellum talibus

personis non congruit, ppea quia illæ ad aliud melius exercitium deputatæ sunt, cui bellum aperte repugnat. Sunt.n.aliqua bona simpl'r, & absolute, quæ tñ aliquibus bona non sunt. Bonum siquidẽ est contrahere mrimonium: his tñ, qui castitatem uouerunt, bonum non est. Verũ licet personis ecclesiasticis sit prohibitum bellare, non est tñ illis interdictum bellis iustis interesse, ut iuste pugnantibus spñalr subueniant, pro eis orãdo eos ad uirtutem exhortando, & suorũ pctõrũ confessiones audiendo, Nam in lege ueteri mandauit Deus Iosue, ut in bello contra Iericho, sacerdotes sacris buccinis clangerent. Est hic insuper annotandum, quòd hæc belli iusti cõditio si desit in persona aliqua particulari, quæ bello miscetur publico, & cõi, licet ualeat reddere bellum iniustum quo ad ipsam personam particularem, non tñ ob hoc, bellum ipsum publicum dicetur iniustum. Qm̃ à pluribus, & non à paucioribus sumendum est belli nomen: nisi forte ipse, cuius authoritate bellum indictum est personas, quibus est bellum à iure prohibitum, citra cõem necessitatem ad bellum ire coegerit, aut sciens pmiserit. Tunc.n.ipse, qui bellum mouet, peccat, & hac ratione bellum iniustum facit: nõ quidem pp iniustitiã, quam hosti inferat: sed quam reddit ecclïæ, cõtra illius prohibitionẽ psonam ecclïasticam ad bellũ mittendo. Iosue.6

Ecce iam declarauimus omnia, quæ ad bellum iustũ censentur esse requisita: quæ omnia non solum de bello publico, & cõi: sed ẽt de bello priuato sunt intelligẽda. Ita ut illa omnia etiam in bello priuato sint exigenda, ut iustum illud dici ualeat, quæ diximus esse requisita ad belli publici iustitiam. Lectorẽ tamen hoc loco admonere decreui, ut intelligat nos hic non loqui de bello defensiuo, quo quis se ab alio iniusto inuasore defendit: sed de bello illo, quod quis primo contra alium mouet. Nã in bello defensiuo, siue publicum illud sit, siue priuatum non est expectanda authoritas: quia hæc omnibus à natura concessa est, ut se ab iniusto inuasore defendant.

Quia ut dicitur in cap. Significasti.extra de homic.uolunt. uel causa.uim ui repellere omnia iura cōcedunt. Et hinc apparet, quàm iniuste Syluester de Prierio in sua summa, in titulo: Bellum.1.q.1.reprehendat Sūmam Angelicam, ppea quòd dixerit eadem, esse requisita ad bellum iustum priuatum, quæ requirūtur ad bellum iustum publicum. Nam quod ille arguit clericum iniuste inuasum se defendere, & priuatum hominem iniuste inuasum sine superioris licentia posse se defendere, hoc idem argui potest de ciuitate iniuste inuasa quę sine Principis authoritate potest mouere bellum, ad hoc solum, ut se ab iniusto inuasore defendat. Quo fit, ut sicut priuata persona non tenetur expectare Principis authoritatē, ut se iuste defendere possit, ita etiam quæuis respublica non tenet expectare Principis authoritatem, ut ab iniusto inuasore se iuste defendere possit: præsertim si ex tali expectatione imminet reipublicæ periculum. Et ideo, ut hæc inconuenientia uitaremus, diximus ea, quæ ad bellum iustum requiruntur, non esse intelligenda de bello defensiuo, sed de bello, quo quis alium aggreditur.

His ergo omnibus iam declaratis, opus est, ut principali qōni rñdeamus, & oñdamus licitum esse hęreticos bello oppugnare postquam de illorum pertinacia, & rebellione constiterit. Quod facile efficiemus, si oñdamus ea omnia in hmōi bello adesse, quę ad iustum bellum diximus esse requisita. De duobus ultimis nō est opus disserere: qm̄ illa duo (ut diximus) sunt aduētitia, & extrinseca ipsi bello. Quo fit, ut malitia, quam ob illorum defectum bellum habuerit, non sit ex natura, & proprietate ipsius belli: sed ex sola pugnantis malitia, utputa, quia malam ille habuit intentionem: aut quia est illi pugnare interdictum. Et siquis de his duabus belli conditionibus contendere uoluerit, supponamus eas in hoc bello esse, quæ in omni bello pñt adesse, & abesse. Nam bellū contra hæreticos bona intentione mouere, quis uetat? Bona siquidem est intentio uelle hæreticos ad fidē conuertere,

tere, & eos cogere, ut fidem, quā semel in baptismo susceperunt, tueri cogātur: quod multos timore malorū, quæ per bella inferuntur fecisse cognoscimus. Bona intentio est uelle fidem catholicam exaltare, & dilatare, quam hæretici sua pertinaci rebellione facile coangustabunt: nisi bello coerciti a' suis pestilentibus erroribus, resipiscant. Bona intentio est uelle rebelles, & inobedientes cogere, ut debitam cui tenētur obepientiam reddāt. Hanc aūt, aut aliam æque bonā fuisse in prædicto bello Caroli Cæsaris intentionem, ipse belli exitus tam apte ostendit, ut quisquis recte illum cōsiderare uoluerit: nisi fuerit edaci liuore corruptus, apertissime cognoscere ualeat. Nam postquam Cæsar Deo fauente est uictoria potitus, non exarsit in uindictam hostium. Tātam post uictoriam adeptam ostendit hostibus lenitatem, & mā suetudinem, ut Ioannem Federicum Saxoniæ ducem, et Philippum Lantsgrauium Hessię, qui multis Germanię populis contra ipsum Cæsarem rebellare persuaserunt, & exercitum imensum congregantes, audaci temeritate eundē Cæsarem aggressi sunt, in castra illius tormēta bellica sæpe iaciētes: pœna capitis quā iuxta leges pati merebantur, punire noluit: sed uitā, qua erānt indigni, illis misericorditer concessit. Cum multę ex Germanię ciuitatibus his ducibus coniunctę contra Cęsarem uexilla leuassent, nullam tñ illarū Cæsar in direptionē dedit. Nulli earū, quæ culpā agnoscens ueniam petijt, hucusq; nocuit: sed omnibus illis clementissimus Imperator indulgentiam cōcessit. Si fuissent in Cæsare ea, quę (ut August. ait) uitiare solent iustam belli intentionē, uidelicet nocēdi cupiditas, ulciscendi crudelitas, animus implacabilis, his qui suam maiestatem grauissime læserant, postquam illos in sua potestate receperat, nō tā facile, & cito pepercisset. De altero, quod ad belli iustitiam exigit, non est, quod iuste quis cōtendere possit. Cum sit res toti orbi notissima, Cæsarem nō eccl'iasticas personas, sed laicas ex multis, & uarijs ꝓuincijs, uidelicet, ex Germa-

nia, Hispania, & Italia congregasse, ut Germanos eccle siæ catholicæ, & sibi rebelles debellaret. Restant alia duo discutienda, quæ potissimũ ad belli iustitiã exiguntur. uidelicet, authoritas, & cã. De authoritate nullus, nisi prorsus ignarus, et mentis inops, dubitare potest. Qm̃ si belli indicendi authoritas, apud hoĩem aliquem est, nullus est, qui illam certiorem, & maiorẽ habeat, q̃ Imperator, qui solus uere' nescit in hmõi temporalibus superiorem. Hic.n.est (ut Innoc. Papa ait) luminare minus
In.c.solite. de maior. et obe. quod præest nocti. Superest igitur, ut de cã inuestigemus, quam si ostenderimus iustam: inde aperte cõuincemus, iustum esse, ut hæretici pertinaces bello oppugnentur, pessimeq; sentire eos, qui Carolum Cæsarẽ pp huiusmodi bellum accusabant. Si aliquas ex iustis belli causis, quas supra recensuimus, ad memoriam reuocare uolumus, multas inueniemus quę hoc bellum iustũ esse aperte demonstrant. Iustam belli cãm secundo loco supra collocauimus recessum a' uero Dei cultu. At hæretici, qui de Deo, aut sponsa illius ecclesia non credunt, q̃ credenda sunt, Deum uere, & ut oportet, non colunt. Iusta igitur belli cã est hæresis, quã qui deserere noluerint, iuste debellari pñt. Altera iusti belli cã, quam octauo loco recẽsuimus, est, siquis rebellet aduersus superiorem, cui reuerẽtiam integram p̃stare tenetur. Et certe ex hac etiam ratione apertissime cõuincitur, iustum esse bellũ, quod aduersus pertinaces hæreticos geritur. Nam hæretici omnes sunt aperte rebelles ecclesiæ sanctæ catholicæ, cuius doctrinam omnes fideles suscipere tenenť. Hæretici aũt superbia excæcati propriam sñiam præferunt doctrinæ sanctæ matris ecclesiæ, & ideo ut suam sñiam tueantur, non dubitant doctrinæ ecclesiæ catholicę contradicere, & illius præcepta contẽnere. Ideo Iob de hæreticis loquens, sic ait: Rebelles fuerunt lumini, nescie-
Iob.24 runt uias eius: nec reuersi sunt per semitas eius. Quæ uerba btũs Greg. in Moralibus, de hæreticis intelligenda esse censet. Præterea hæretici pertinaces (ut supra libri

istius. c.3.aperte probauimus)iuste puniendi sunt. Et.c. 12.eiusdem libri oñdimus, mortis supplicio illos si resipiscere nolint,esse puniẽdos. Et inde apertissime sequit, ut si illi huic iustæ punitioni resistere uelint: Princeps cu ius ditioni subduntur, iuste ob hoc possit bellum aduer sus illos mouere. Nam q pœnam iustã ex Principis man dato decretam,subire recusat, & ne illã patiatur Princi pi resistit, rebellis est. Quam rebellionem, iustam esse cãm belli,iam supra ex sacrę scripturę testimonio, & ex btí August.sñía,aperte ostendimus. Rursum, si hæreticus pertinax, iuste est ad mortem dãnandus, nec refert (ut.c.12.libri huius oñdimus) qua morte,gladio uidelicet,aut igne,aut aqua, aut quouis alio modo, mors illi inferatur: cõsequens est,ut iustũ sit,hæreticos ptinaces, & rebelles bello oppugnare, ut pereant, & sic illos,ut erant meriti,Princeps morte mulctare possit. Nam hac rõne bella p Moysen gesta,q̃ omnia Faustus Manichęus accusabat,btũs August.defendit: ppea quod per illa mortem, his, qui ał's erant meriti, Deo iubente infligebat. Sic.n.lib.22.contra Faustum Manichæum.c.74.loquens ait: Nec bella per Moysen gesta miretur,aut horreat,quia & in illis diuina secutus Imperia,non sæuiens: sed obediens fuit: nec Deus cum iubebat ista,sæuiebat, sed digna dignis retribuebat,dignosq; terrebat. Hæc ille. Simili igitur modo Cæsar,aut quiuis alius Princeps, cum bellum aduersus hęreticos pertinaces, qui iure sibi subduntur,mouet: nõ est dicendus sæuire: sed digna dignis retribuere,dignosq; terrere. Denique postq̃ Principum colla se Christo subdiderũt: sæpe Pontifices sancti,& docti ipsos Principes hortati sunt,ut bellũ contra pertinaces,& rebelles hæreticos mouerent,& sic illorũ obstinatam nocendi libidinem cõprimerent. Nec solis exhortationibus ad bellũ fuerunt contenti sũmi Pont. sed omnibus, q cruce signati ad bellum cõtra hæreticos procederent,pœnarũ,quę pro pc̃tis debebantur, sępe indulgentiam cõcesserunt: ut uel tam magno pręmio mi- Augu.

lites allecti libentius ad bella processissent. Beatus Gregorius libro primo Epistolarum suarum, Epistola 72. Gennadio Patritio, & Exarcho Africæ scribens, ad bellum contra Donatistas hæreticos hortatur, sic inquiens:
Grego. Sicut excellentiam uestram hostilibus bellis in hac uita dominus uictoriarũ fecit luce fulgere: ita oportet eam inimicis ecclesię eius, omni uiuacitate mentis, & corpis obuiare: quatenus eius ex utroq; triũpho magis, ac magis enitescat opinio, cũ & forensib⁹ bellis aduersarijs catholicæ ecclesiæ uehementer obsistitis, & ecclesiastica prælia sicut bellatores Domini, fortiter dimicatis. Notum est enim hæreticæ religionis uiros, si eis (quod absit) suppetit nocendi licentia, contra catholicam fidem uehementer insurgere: quatenus hæreseos suæ uenena ad tabefacienda (si ualuerint) Christiani corporis membra transfundant. Cognouimus enim eos contra catholicam ecclesiam domino eis aduersante colla subrigere, & fidem uelle christiani nominis inclinare. Sed eminentia uestra conatus eorum comprimat, & superbas eorum ceruices, iugo rectitudinis premat. Hæc Gregorius, qui aliquibus interpositis post ea Deum orat, ut ad huiusmodi bellũ gerendũ ille Gẽnadius sit fortis, sic inquiens: Persoluentes præterea paternæ charitatis affectũ, dominium petimus, quo brachiũ uestrum ad cõprimẽdos hostes forte efficiat, & mentem uestram zelo fidei, uelut mucronẽ gladij uibrantis exacuat. Hæc ille. Deinde cũ Albigẽsium hęresis, in Francia prope Tolosam oriretur: Innocentius Tertius huius nominis summus Pontifex, uir moribus, & doctrina clarissimus postq̃ illos per rõnes, & argumẽta, quæ illis multa offerebant, a suo errore discedere nolle intellexit, armis contra illos (ut Platina refert) agẽdum esse decreuit. Huic successit in Pontificatu Honorius Tertius huius nominis summus Pontifex, qui uidẽs hanc Albigensiũ sectam adhuc in suo errore obstinatã, indulgentias, & peccatorũ condonationes (ut beatus Antoninus refert) his, qui cruce

ſignati contra hmõi hæreticos ad bellum proceſſiſſent, conceſſit. Demũ cum in Bohemia Huſſitarum hæreſis peruagaretur, nec illius defenſores poſſent argumentis, & rõnibus ab illa reuocari, adhortãte legato Sedis apoſtolicę Cardinale ſancti Angeli, datis ob hoc pctõꝝ indulgentijs (ut Aeneas Syluius in libro de origine Bohemoꝝ refert) ad bellum contra eoſdem hæreticos proceſſum eſt. Si bellum contra hæreticos non eſſet ſumendũ, Deus, qui eccleſiam ſuam regit, non toties permiſiſſet ſummos Põtifices, qui illi præſunt promiſſis ob hoc peccatorum indulgentijs fideles contra hæreticos ad bellũ adhortari. Ex his ergo omnibus iam apertiſſime cõſtat iuſtum eſſe, ut hæretici pertinaces, & rebelles bello oppugnentur, ut bello petiti dignam ſui criminis ultionem accipiant. De hoc tñ monere Principes oportet, ne putẽt hanc belli contra hæreticos gerendi poteſtatem illos ita hr̃e, ut quoties illis placuerit, poſſint bellũ contra hęreticos mouere. Non.n.licet illis hoc agere: niſi poſtq̃ per eccleſiaſticum iudicem fuerit declaratum illos eſſe hæreticos. Non.n.eſt æquum, ut pœna inferatur alicui, antequam conſtet illum culpam hr̃e, quæ talem exigat pœnam. Hæretici aũt crimen conſtare non p̃t: niſi poſt iudicis eccl'iaſtici declarationẽ, cui ſoli iura concedunt, de errore, & de pertinacia in illo deffinitiuam proferre ſnĩam. Nam Bonifacius Papa octauus in cap. Vt inquiſitionis, de hæreticis. lib. 6. prohibet, ne quæuis laica ptãs de hoc crimine iudicare audeat: quia crimen hoc (ut ait) eſt mere eccleſiaſticum. Deinde in capit. cum ſcd̃m leges, in paragrapho confiſcationis, eiſdem titulo, & lib. Papa prohibet, ne bona hæreticoꝝ per Principes ſeculares occupentur, antequam per eccleſiaſticũ iudicem, cui hoc a' iure competit, ſnĩa ſit ſuper crimen hæreſis ꝓmulgata. Et idem per omnia dicendum eſt de morte, quam nullatenus poteſt Princeps hæretico ob crimen hæreſis infligere: niſi poſtquam eccleſiaſticus iudex, ad quem ſpectat, declarauerit illum eſſe pertinacem. Et

inde(ut ex dictis constat)sequitur, ut Princeps,non possit aduersus hæreticos ob solam hæresis cām bellum mouere:nisi postquam iudex ecclesiasticus, cui hoc ex iure cōuenit publica sentētia declarauerit illos esse hęreticos.
Superest ut aduersariorꝫ obiectionibus rn̄deamus, q illas tam fortes esse credunt, ut nemo illis resistere ualeat. Sed illas nullius roboris esse nos, Deo duce facile ostendemus,& inde firmiorem nr̄am sn̄iam efficiemus. Primo igitur nobis obijciunt hæreticos rationibus,et nō armis esse conuincendos,quia fidem oportet esse liberam, & non coactam. Pro qua re &si nullum illi mihi proferebant testimoniū,ego tn̄,ne nihil sit,cui rn̄dere debeam,beatum Bernardum pro illis offero,qui sermone.
Bern. 64.super Cantica,exponēs uerba illa, Capite nobis uulpes paruulas,quæ demoliuntur uineas,hæc ait: Si iuxta allegoriam ecclesias uineas, uulpes hæreses, uel potius hæreticos ipsos intelligamus,simplex est sensus,ut hæretici capiantur potius,quam effugentur. Capiantur, dico,non armis: sed argumentis, quibus refellantur errores eorꝫ,ipsi uero,si fieri pōt,reconcilientur catholicę ecclesiæ,reuocentur ad ueram fidem. Hæc est.n.uoluntas
1.Ti.2. eius,qui uult omnes homines saluos fieri,& ad agnitionem ueritatis uenire. Hoc denique uelle se perhibet,qui non simplr̄ capite uulpes, sed capite(inquit) nobis uulpes paruulas. Sibi ergo, & sponsæ suæ.i.catholicæ ecclesiæ iubet acquiri has uulpes,cum ait: Capite eas nobis. Hæc Bernardus. Huic obiectioni rn̄deo,uerꝫ esse, quod aiunt,hominem libere,& non coacte ad fidem catholicam prouocandum esse. Hoc tn̄ non est vl̄r uerꝫ: sed in illis ueritatem habet,qui nunquam fidem catholicam in baptismo susceperunt, qui nequaquam sunt ad fidem cogendi. Illi autem,qui semel Christum in baptismo induerunt(ut supra capitulo quarto libri huius ostēdimus)cogendi sunt,ut fidē,quam semel susceperunt teneant. Quod aūt Bernardus ait hæreticos non armis, sed rationibus,quibus refellantur errores eorꝫ capiēdos

esse, de illis solis hæreticis intelligendum esse constat, q nondum fuerunt legitime de suis erroribus admoniti, & quibus nondum sunt oblata argumenta, quibus eorum errores aperte conuincuntur: ac proinde non constat illos esse pertinaces. De his.n. ego fateor non esse illos armis oppugnandos, antequam sint de suis erroribus legitime admoniti. Hac tñ legitima admonitione illis exhibita, si in suis erroribus obstinati catholicam fidem suscipere contempserint, iuste pôterunt debellari, ut mortem, quæ suo crimini debetur, & quam per potentiam fugere nituntur, uel inuiti sustinere cogantur. Et hoc ipsum etiam beatus Bernardus docet, qui post prædicta uerba hæc, quæ sequuntur ibidem adiunxit: Itaq; hõ de ecclesia exercitatus, & doctus si cum hæretico homine disputare aggreditur, illò intentionem suam dirigere debet, quatenus ita errantem conuincat, ut & conuertat, cogitans illud apostoli Iacobi: qui conuerti fecerit peccatorem ab errore uiæ suæ, saluabit aïam eius à morte, et operit multitudinem pctõꝶ. Quod si reuerti noluerit, nec conuictus post primam iam, & scdam admonitionem (utpote qui oïno subuersus est) erit scdm Apl'm deuitandus. Ex hoc iam melius (ut quidem ego arbitror) effugatur, aut etiam religatur, quàm finitur uineas demoliri. Hæc Bernardus, qui aperte nostram confirmat sententiam, tantum abest, ut contrariæ fauere possit.

Bern. Iaco.5. Titi.3.

Secundo nobis obijciunt, quòd parcendum est multitudini, & mitius cum illa est agendum etiam si tota illa, aut maxima illius pars in crimen aliquod incidisset. Pro qua re licet nullum etiam (ut prius dixi) mihi protulerũt testimoniũ, ego tñ aliqua, q̃ illis in faciem fauere vñr, pferam testimonia, ut illis plene declaratis, inde constet illos, qui contra sentiunt nimium in hac parte hallucinatos fuisse. Augustinus in quadam epistola ad Bonifaciũ ait: Vbi per graues dissensionum scissuras non huius, aut illius hominis periculum: sed pplorꝶ plurimorꝶ strages iacet, detrahẽdum est aliquid seueritati, ut maioribus sa

Augu.

nandis malis, claritas syncera subueniat. Hæc Augustinus. Et citantur a' Gratiano in capit. ut constitueretur. 50. distinctione. Idem etiam in quodam particulari casu fieri præcepit Alexander tertius in capit. Latores. extra de cleri. excom. uel de po. ministrāte. Et idem innuit Honorius tertius in capit. finali. de transactionibus. Et alterius Innocentij dictum citat Gratianus in cap. Quoties. 1. q. 7. sic dicens: Quoties a' populis, aut a' turba peccatur: quia in omnes pp multitudinem uindicari non pōt,
Aug. inultum solet transire. Hæc ibi. Et beatus Augustinus in quadam epistola ad Aurelium Epm iterum ait: Non aspere (quantum ego existimo) non duriter, non modo imperioso ista tolluntur: sed magis docendo, q̄ iubendo: magis monendo, quàm minando. Sic. n. agendum est cum multitudine peccantium: seueritas aūt exercenda est in peccata paucoꝝ. Hæc Augustinus. Et citātur a' Gratiano, in cap. Comessationes. Quadragesimā quarta distinctione. Hæc omnia istoꝝ sacroꝝ doctoꝝ testimonia in faciem probare vn̄r semper parcendum esse multitudini, et inde forte hi, qui nobis in hac parte aduersantur, se conuincere putabunt, non esse iustum, ut cōtra hæreticos quantum libet pertinaces, & rebelles bellum exerceatur. Fateor quidem multitudini peccanti parcēdum esse, & mitius cum illa agendum: hoc tn̄ non semp ita fieri oportet: sed solum qn̄ talis multitudo peccatum suum agnoscit, & parata est de illo corrigi, & bona de illius correctione hr̄ spes. Alioqui si multitudo ipsa peccans, peccatum suum non agnoscit: imò potius ipsum tanquam rem bene gestam uult pertinaciter defendere: tunc seuera punitione est coercenda, ut a' suo errore discedat: ne nimia indulgentia obstinationis ansam illi p̄beat: præsertim si ipsa multitudo in potentia sua confidens: inde ad peccatum audacior fiat. Hoc expresse docet Augustinus in libro de uera, & falsa pœnitētia: sic in-
Aug. quiens: Cum. n. tot sunt, qui labuntur, ut pristinam dignitatem ex authoritate defendant, & quasi usum peccan-

di sibi faciant: rescindenda est spes ista. Hæc August. Et citantur a Gratiano in cap. Qui uult. de pœnitēt. di. 6. Et certe etiam si Augustinus non doceret: rō ipsa apertè ostēdit: multitudinem peccantem, quæ peccatum suū agnoscere renuit, grauius esse puniendam. Qm̄ si multorum pct̄m̄ in obstinatione permanentium relinquatur impunitum: ipsum pct̄m̄ erit alijs in exemplum, ut putēt quoties libuerit licitum esse illis aliud simile perpetrare. Ob hanc causam iurisconsultus in. l. Aut facta par. final. ff. de pœnis. ait: Nonnunquam euenit, ut aliquorꝝ maleficiorꝝ supplicia exacerbentur: quoties nimium multis personis grassantibus, exemplo opus sit. Hæc ibi. Quā sn̄iam ego tunc intelligendam esse existimo, qn̄ multitudo peccans renuit pct̄m̄ suum agnoscere, et ab illo discedere. Nam alioqui si multitudo ipsa peccatum suū agnoscens illud deserat: faciendum esse censeo, quod dicitur in cap. Comessationes, & in alijs capitulis supra citatis.

Quod hæreticorum libri sunt comburendi. Cap. XV.

Non satis bene christianæ reipublicæ consultum esse mihi vr̄, si hæreticis è uita sublatis, eorumq́ bonis proscriptis, libri illorꝝ adhuc superstites maneant, quibus adhuc mortui toti Christianæ rei publicæ uehementer nocere pn̄t. Paulus Timotheo uiro quidem sancto, & docto scribens admonet, ut a colloquio hæreticorum abstineat, ne illorꝝ uerbis, quę sciebat esse ad malum potentissima, inficeretur. Prophana autem (inquit Paulus) 2. Ti. 2. & uaniloquia deuita, multum. n. proficiunt ad impietatem: & sermo eorꝝ, ut cancer serpit. Si uerba hæreticorꝝ adeo nocere pn̄t, ut ꝓpea cancro cōpararentur, multo magis haud dubie nocebunt scripturę. Nam & si uiua uox (ut post Plinium Hieronymus dixit) habeat aliquid latētis energiæ: sæpe tn̄ ob multas causas magis mouet scriptura, quàm uox. Multi. n. sunt, qui nihil prorsus mouerent loquentes: propterea quòd carent dentibus, qui ad rectam pronunciationem sunt in primis necessarij carēt uoce sonora, & placida: quæ audientium animos nimiū

tenet attentos, aut si hæc omnia habent tam malam, & horribilem forte habent actionem, ut auditores a' contione potius repellant, quàm alliciant. At scriptura sine his omnibus mouere potest: quia nullo istorum illa indiget, ut affectus legentis excitare, & fouere possit. Deinde ea, quæ scribuntur, diligentius cogitantur: & multo accuratius digerūtur antequam in publicum ꝓdeant, quàm ea, quæ in communi colloquio tractamus, quæ sępe, at menti se offerunt, absque multo examine proferuntur. Et inde necessario consequens est, ut fortiores neruos, & subtiliores aculeos habeat sæpe ratio scripta, q̄ ex tpe dicta, quibus animus legentis transfixus: tam potenter detinetur, ut etiam uolens discedere non ualeat. Ipsi etiam qui legunt, uehementius, ut in plurimum insistunt circa scripturam, & multo attentius, & cum longiori examinatione illam legunt, quàm audiant uerba loquentis. Habet adhuc aliquid peculiare scriptura, per quod multo latius nocere potest, quàm oratio prolata, quamuis illa sit tam anxie præcogitata, ut in qualibet illius iunctura, millies orator caput scalpserit, totosq́; deroserit ungues. Nam uerbum semel ore prolatum, irreuocabile uolat. Quo fit, ut nulla in posterum sit potestas illius: quia ut semel ab ore fuerit emissum, nemini præter illos, qui tunc audierūt, se solo ꝓdesse, aut obesse poterit. Ea uero, quæ scripta sunt, per multa secula seruantur, & a' diuersis uiris per multa secula leguntur. Vnde euenit, ut p multa secula ꝓficere, aut nocere possint scripturæ p multa secula seruatæ. Consequēs igitur est, ut hæreticoꝝ libri, errores contra fidē catholicā in se cōtinētes, censendi sint ueluti perennes q̄dam fontes perpetuū uirus euomentes, aut tanq̄ profundæ q̄dam radi-
Hier. 1 ces perpetuum quoddam uenenum ex se producentes, q̄d incautos facile perimere pōt. Necessarium est igitur, ut omnes hęreticorum libri comburantur, ne pestilēs aliqua maneat radix, quæ nouos quotidie ualeat ex se gignere hæreticos. Hieremias propheta constitutus est

à Dño non solum, ut abscindat ramos: sed ut euellat radices, & disperdat, & dissipet eas. Nam radice seruata, facile rami ex illa nascentur. Hæretici siquidem suas hæreses ideo libris editis illas scriptas relinquere ꝓcurāt, ut per libros illos suas hæreses non solum ad illos, qui apud exteras nationes tunc uiuunt: sed etiam ad posteros transmittant. Duplici igitur nomine, hæreticoꝝ libros nocentissimos esse constat. Nam per illos tanquā per canales quosdam, hæreses de populo in ppl'm, & de regno in regnum, & de prouincia in prouinciam transeunt: quas omnes nec per propriam uocem, neq; per uocales ministros hæretici illaꝝ authores tam facile in tā remotas prouincias transmittere possent. Deinde sparsis iam per multas nationes hæresibus, aliud adhuc ex libris hæreticoꝝ multo grauius oritur incōmodum, ꝙ nullo unquam æui senio hæreses moriuntur, nullaq́; est tam noxia doctrina, quæ aut tpibus obruatur, aut obliuione sepeliatur. Qm̄ hæreses tandiu perseuerare erit necesse: quandiu libri, qui pro illaꝝ defensione editi sunt, perstiterint. Hæc omnia tam manifesta experientia cōprobata sunt; ut plura q̄ꝫ uellemus ad illoꝝ confirmationem habeamus exempla. Nec opus est antiqua excēpla, quoꝝ multus est numerus repetere: cum satis, superq; sit hoc, quod totus ferè, proh dolor Christianus orbis nunc experientia docente agnoscit. Cum primū Lutherus à uera fide catholica deficiens, insanire cœpit, ad sui erroris tutelam libros aliquot edidit, quibus suas hæreses alijs etiam si posset persuadere conatus est. Legerunt hos multi, & illis perlectis sic à ueritate in mendacium translati sunt, ut multo peiores, multóq; pestilentiores Luthero statim in Germania surrexerint hęretici, qui libris etiam editis suas hęreses confirmare curarunt. His igiť medijs intra paucos annos tota ferè Germania iā perijt, q̄ bona erat olim Christiani orbis pars. Nec intra solam Germaniam hæc pestis se cōtinuit, qđ sine gemitu, & lachrymis dicendum non erat: sed per to

tam ferè Europam uagatur,atq; grassatur. Rara siquidē est in toto Christiano orbe prouincia,in qua non sint alī qui Lutherani,aut publici,aut occulti. Quod non aliun de euenisse certissime constat: nisi q; libri Lutheri & alio℞ eiusdem classis hominum per omnes ferè ꝓuincias impune deportati sunt, & cuicunq; legere uolenti sunt exhibiti. Et inde pestis hæc tātas uires eūdo acquisiuit, ut nisi Deus sua benignitate, & clementia huic morbo tam late grassanti mederi dignetur, nulla sit iam reliqua spes. Si tñ à principio ea, qua decebat diligentia,tales libri fuissent prohibiti,& illo℞ portatores,uenditores,lectores,detentores fuissent acerba seueritate puniti, non tm̄ hęc pestis inualuisset. Sic.n.faciendum esse quidam egregius poeta præcepit,dicens:

Ouid. Principijs obsta: serò medicina paratur,
Cum mala per longas inualuere moras.

Quisquis igitur diligenter perspexerit, quam graue nocumentum recentes hæretici libris suis Christianæ reipublicæ intulerint, merito cum Hieremia propheta plo
Tren.4 rabit,& dicet: Lamiæ nudauerunt mā mam,lactauerūt catulos suos. Nā hæc uerba de hæretico℞ nimium atroci crudelitate,quam illi per scripturas suas cum fidelib⁹ catholicis exercent, interpretatur btūs Hieronymus in
Hiero. cōmentarijs super Trenos Hieremiæ sic inquiens: Lamia humanam faciem habet: sed corpus bestialem. Et aliquibus interpositis subdit: Pñt in lamia hæretici accipi, qui humanam quidem faciem: sed belluina per impietatem corda gestant. Hi tunc mā mam nudant,qn̄ errorem suum libere prędicant. Tunc catulos lactant,qn̄ male sequaces paruulo℞ animas, dum puersa insinuāt, ad impietatem nutriendo confirmant. Hæc Hieronym. Cum igitur euidentissimis rationibus, certissimáq; re℞ experientia constet,hæretico℞ libros nimium Christianæ reipublicæ nocere,inde necessario,consequens est tales libros esse comburendos, aut alio quouis modo ex orbe delendos,ut à nemine legi possint. Si puteus aliqs,

aut fons publicus,ex quo ppl's aquam ad potum hauri re solet,inficeretur ueneno,is qui ppli regimen tenet, deberet puteum obstruere,nequis forte ex illo incautus bibens periret. Etsi rector ppli nollet obstruere puteum: sed uellet omnibus esse patentem,eo ipso totius populi certissimus hostis merito censendus esset. Nihilo secius de hæreticorum libris dicendum esse apertissime constat. Nam illorum libri quasi putei publici facti sunt, postquã in publicum prodierunt: qui cum sint hæreseos ueneno infecti,necessarium erit illos ab orbe toto relegare,neqs forte ad illos accedens hæreseos uenenum ab illis hauriat,quo inficiatur,& pereat. Quisquis igitur illos cum prohibere possit,permiserit, is totius reipublicæ xpianę apertus hostis iuste censebitur. Quia omnes,quos potuerit fideles,uult perdere, & in pestiferos errores trahere,cum ab illis non remoueat hæreticorum libros, qui magnam offerunt hæresum occasionem. Nam (ut optime Symmachus Papa dixit(non grandis est dña an Læthũ inferas: uel admittas,mortem.n.languẽtibus probatur infligere,qui hanc cum possit,non excludit. Et certe (ut aperte Inquar) omnis Rex, aut Prorex, aut ciuitatis rector,aut quæuis alia ptãs ex industria permittens in terris suæ ditioni subiectis libros hæreticorum uendi, pręter hoc,q̃ grauissime peccat,uehementem ob hoc solum pbet contra se hæresis suspicionem. Quod apertissimo testimonio beati Innocentij Papæ huius nominis primi ,pbari potest,qui in epistola quadam,hæc ait: Negligere quippe,cum possit perturbare peruersos,nihil est aliud, q̃ fouere. Nec caret scrupulo societatis occultæ q manifesto facinori desinit obuiare. Hæc Innocentius ille. Quæ uerba citantur à Gratiano in ca.Error.83.dist. Nulla certe est uia qua magis possit occurri hæresibus,ne in populo oriantur,& ne exortæ ultra grassentur,q̃ si hęreticorum libri,ex quibus hæresis uenenum facile quis incautus bibere potest,prohibeantur. Quo fit,ut iuxta Innocentij sñiam,non careat scrupulo societatis occultę Rex

Symm. papa.

Innoc. primus

aut quæcunq; alia ptās, quæ hæresibus per librorꝫ com bustionem, desinit obuiare. Nec solum est de hæresi suspectus, qui hæreticorꝫ libros, eum prohibere possit, uēdere permittit: sed reus coram Deo erit omnium hęresum, in quas illorꝫ librorꝫ lectores, occasione ab illis capta, fuerint lapsi. Nam de talibus Paulus loquens, ait:
Rom. 1 Qui talia agunt digni sunt morte: non solum, qui faciūt ea: sed etiam, qui consentiunt facientibus. Quem locum Glossa ordinaria interpretans, ait: Cōsentire est tacere,
Dama. cum possis redarguere. Et btūs Damasus Papa: Qui potest obuiare, & perturbare peruersos, & non facit: nihil aliud est, q̄ fauere impietati eorꝫ. Hęc ille. Si hęretici libris suis (ut diximus) fidelibus nocent, necessario consequens est, ut eiusdem nocumenti sit particeps omnis ille dñs, qui cum posset, non uult tale nocumentum uitare, pręsertim si dñs fuit admonitus de nocumēto, quod ex lectione talium librorꝫ oriri poterat. Cuius snię umbrā in ueteri lege perfectissime deliniatā inuenimus: ubi de dño bouis cornuperæ, qui admonitus illum recludere
Exo. 21 noluisset, Deus hanc condidit legem: Si bos cornupeta fuerit ab heri, & nudius tertius, & contestati sunt dñm eius, nec reclusit dñs eum, occideritq; uirꝫ, aut mulierē, & bos lapidibus obruetur, & dñm illius occident. Non ob aliam causam Deus tunc iussit dñm bouis cornupetę occidi: nisi quia censuit illum homicidam, quamuis ille manu sua neminem occidisset. Quia tñ dñs noluit bouem recludere, & sic mortem hominis, quę à boue prouenire potuisset, uitare contēpsit, imputabatur illi mors, ac si ipsemet propria manu illum interemisset. Iustum quippe est, ut ille de damno illato habeatur reus, pp cuius culpam, & negligentiam damnum illud euenisse cōstat. Simili pœna constringendum esse constat, dñm illum, qui admonitus libros aliquos esse perniciosos & fidei catholicę incōmodos illos nō uult prohibere. Nam si postea aliqui ex lectione illorꝫ librorꝫ mortem animę incurrerint, illorꝫ mors dño imputabitur, qui cum pos-

ſet,noluit mortis occaſionem auferre. Ideo ſaluator noſter ait. Qui ſcandalizauerit unum de puſillis iſtis, qui in me credunt: expedit ei, ut ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Is haud dubie credentes in Chriſtum ſcandalizat, qui illis præbet occaſionem diſcedendi à fide, quam Chriſtus, & apoſtoli eius docuerunt. Qui librum in fauorem alicuius hæreſis ſcribit, is aperte credentes in Chriſtum ſcandalizat: quia alijs præbet occaſionem, ut à uera fide diſcedant. At qui hmõi libros, cum poſſit, prohibere negligit, eãdem culpam habet, ac ſi ille librum ſcripſiſſet. Facientis quippe culpam habet, qui quod poteſt, negligit emendare. Conſequens igitur eſt, ut ille etiam credẽtes in Chrm̃ ſcandalizare dicatur, qui libros hæreticorum negligit prohibere. Expediret ergo huic (iuxta dictum ſaluatoris) ut ſuſpenderetur molla aſinaria in collo eius, & demergeretur in profundum maris. Propterhas omnes urgentiſſimas rationes non ſolum Põtifices ſummi, quib⁹ hoc potiſſimum incumbit negocium: ſed etiam Imperatores, & Reges, qui aliquam fidei catholicæ rationem hr̃e uoluerunt, hæreticorum libros eſſe cõburendos legibus, & decretis ante multa ſecula ſtatuerũt. Nam Cõſtantinus ille, qui primus Imperij maieſtatem Xp̃i humilitati ſubiecit, Arrianorum libros omnes iuſſit comburi, mortis ſupplicium minatus omnibus, qui tales libros ſeruaſſent. Et quo maior uerbis meis adhibeatur fides Epl̃am eiuſdem Cõſtantini, quam ille Epis, & pp̃lo: de hac re ſcripſit, hic inſerere decreui, quæ talis eſt, mat. 18

Victor Conſtantinus Maximus, Auguſtus, Epiſcopis, & populo.

Malignos, & impios Atrius imitatus, dignum eſt, ut illorum quoq; ſuſcipiat ultionem. Sicut ergo Porphyrius dininæ pietatis inimicus, iniqua uolumina contra religionem proferens, dignam promeruit inuenire mercedem, & talem, per quam in poſterum eſſet opprobrium, & plurima compleretur infamia: & nunc placuit Arriũ, & conſectatores eius uocari Porphyrianos, ut quorum Cõſtã. Imper.

mores imitati sunt eorum uocabulo perfruantur. Super haec autem, siqua conscriptio ab Arrio facta reperit, igni tradatur, ut non solum praua eius doctrina depeat: sed neque ulla eius possint remanere cõmenta. Hoc etiam praecipio, siquis conscriptiones Arrij celasse cõperitur, & non repente proferens igne consumpserit, mortis supplicio subiacebit. Mox.n. ut in hoc fuerit captus, capitalem suscipiat ultionem: Deus uos custodiat. Hactenus epla Constantini, quae hr libro 2. Historiae tripartitae cap. 15. Post Constantinum magnum elapsis annis plusquam centum & quinquaginta Valentinianus, & Martianus Augusti cõtra Eutychetis, & Apollinaris sectatores uarias statuit poenas, & deinde cõtra eos, qui libros istorum dogmata continentes seruassent: legem statuerunt hęc
Valen. et mar. uerba continentem: Nulli etiam cõtra uenerabilẽ Chalcedonensem synodum liceat, uel aliquid dictare, uel scribere, uel edere, atque emittere, aut aliorum dicta, uel scripta super eadem re proferre, nemo hmõi hre libros, & sacrilega scripturarum audeat monumenta seruare. Quod siq in his criminibus fuerint deprehensi, perpetua deportatione dãnentur. Eos uero, qui discendi studio adicerint, de infausta hęresi disputantes, decem librarum auri, quę fisco nostro inferendae sunt, iubemus subire dispendium. Vltimo etiam supplicio coerceantur, qui illicita docere tentauerint. Omnes uero huiuscemodi chardi, chartę, ac libri, qui Funestum Eutychetis, & Apollinaris complexi fuerint dogma, incendio concrementur, ut facinorosę peruersitatis uestigia flammis combusta depereant. Aequum nanque est, ut immanissima sacrilegia par poenę magnitudo percellat. Scientibus moderatoribus puinciarum, eorumque apparitoribus, defensoribus etiam ciuitatum, quod si ea, quę legis huius religiosissima sanctione custodire decreuimus, aut neglexerint, aut aliqua pmiserint temeritate uiolari, denarum librarum auri mulctã fisco nro inferre cogant: insuper et existimationis suę periculum sustinebunt. Hęc Imperatores Valentinianus, et

Martianus:

Martianus: & hñr in lege. Quicunque. C. de hæreticis. Idem etiam statuerũt Imperatores Theodosius, & Valentinianus, ut constat ex. l. damnato. in eo. Codicis tit. Ecce uides sanctam Imperatorꝶ diligentiam circa prohibitionem librorꝶ hæreticorꝶ, & religiosam acerbitatem in illorꝶ combustione. Sed nunquid Pontifices summi, & sancti hoc agnoscentes dãnauerunt istarꝶ legũ seueritatem? Nequaquã, imò potius uerbis, & opere illã cõmendauerunt, idem ipsi facientes, & suis decretis idẽ alijs facere præcipientes. Nam Leo primus, huius noĩs Pontifex in epl'a quadam ad Toribium Astorigensem epm. c. 15. sic ait: Curandum est, & sacerdotali diligentia maxime prouidendum, ut falsati codices, & a' synce ra ueritate discordes, in nullo usu lectionis habeantur. Apocryphæ autẽ scripturę, quæ sub noĩbus Apl'orum: multarꝶ hñt seminarium falsitatum, non solũ interdicendæ: sed etiã penitus auferendæ sunt, atque ignibus concremandæ. Quamuis. n. sunt in illis q̃dam, q̃ uideanť speciem habere pietatis: nũquam tñ uacua sunt uenenis: sed per fabularꝶ illecebras hoc latenter operantur, ut mirabilium narratione seductos, laqueis cuiuscũque erroris inuoluant. Vnde siqs epōrꝶ, uel apocrypha hñri per domos nõ prohibuerit, uel sub canonicorꝶ nomine eos codices in ecclesia permiserit legi, qui Priscilliani adulterina sunt emendatione corrupti, hæreticũ se nouerit iudicandum: qm̃ qui alium ab errore nõ reuocat, se ipsum errare demonstrat. Hęc Leo Papa uir sanctus iuxta, ac doctus. Quid aũt Gelasius Papa de hæreticorꝶ libris censuerit faciendũ, liber Pontificalis declarat, qui uitam huius Gelasij describens, hæc inter alia refert. Huius tẽporibus inuenti sunt Manichæi in urbe Roma, quos in exilio deportari præcepit, quorꝶ quoque codices ante fores Basilicæ sanctæ Mariæ incendio concremauit. Hæc in libro Pontificali de Gelasio dñr. Præterea libros Ioãnis Vuiclef comburi duo archiepĩ apostolicæ sedis lega ti primo pręceperunt: deinde ecclesia uniuersalis in duo

Leo pp primus

bus gnalibus conciliis Romano, & Constantiensi congregata idem fieri præcepit: prout apertissime constat ex gestis cōcilij Cōstantiensis, sessione octaua, ubi postquam dicitur, libros præfati Ioannis Vuiclef fuisse in cōcilio Romano ad ignē damnatos, ipsiusmet Constātiēsis concilij insuper additur definitio, his uerbis, quæ pro
Cōciliū Cōstā. tien. xime sequuntur expressa: In noïe domini nostri Iesu xpi hæc sancta synodus sniās prædictorum archiepōrum, ac cōcilij Romani ratificans, & approbans, prædictos articulos, & eorum quemlibet libros eiusdem dialogum, & trialogum per eūdem Ioānem Vuiclef nominatos, & alios eiusdem authoris libros, uolumina, tractatꝰ, & opuscula, quocunque nomine censeantur, quos hic haberi uult pro sufficienter expressis: hoc perpetuo decreto reprobat, & condemnat. Et eorundem librorum, & cuiuslibet ipsorum lectionem, doctrinā, expositionē, & allegationē: nisi ad eorum reprobationem, oībus xpi fidelibus prohibendo inhibemus omnibus, & singulis catholicis sub anathematis interminatione: & ne de cætero dictos articulos, uel ipsorum aliquem audeant publice pdicare, dogmatizare, tenere, uel quōlibet allegare: nisi ad eorum reprobationem, ut dictum est, uidens illos libros, & tractatus uolumina, & opuscula, prælibata publice cōcremari, prout decretū fuerat in synodo Romana, sicut superius est expressum. Sup quibus exequendis, & debite obseruandis, mandat pręfata sancta synodus ordinarijs locorum uigilanter intēdere, prout ad quemlibet spectat secundum iura, & canonicas sanctiones. Hactenus concilium Constantiense. Et quanquā hęc, quæ protulimus testimonia satis esse possent ad nostrę sniæ confirmationem: tñ ut illam firmiorem relinquamus, antiquiora, & uetustiora exempla repetere uolo, et actus apostolicos reuoluere: in quibus apertissimum pro hac re inueniemus testimonium. Nam de mirabilibus apud Ephesum
Act. 19 Pauli gestis, historia illa differēs hæc ait: Multi credentium ueniebant confitentes, & annūciantes actus suos.

Multi autem ex eis, qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, & combusserũt eos coràm omnibus, & cõputatis pretijs illorum, inuenerunt pecuniã quinquaginta millia. Ita fortiter crescebat uerbũ dei, & confirmabatur. Hæc Lucas in actibus apostolorum. Si libri curiosi ex præcepto Pauli tunc comburebantur: multo magis comburerentur hæreticorum libri, qui multo magis legentibus nocere potuissent. Sed non est absque annotatione prætereundum id, quod ad exaggerandam illam librorum combustionem Lucas addidit, sic dicens: Ita fortiter crescebat uerbum Dei, & cõfirmabatur. Nam illis uerbis aperte docet nos Lucas, talium librorum combustionem esse testimonium locupletissimum augmentationis, & confirmationis uerbi dei in illis. Quo fit, ut etiam econtrario colligere liceat, ualidũ testimoniũ diminutionis, & ruinæ fidei esse in illis, qui libros hæreticorum, cum possint, comburere nolũt. Deinde, post apostolorum tempora hoc fuisse in tota ecclesia seruatũ, testatur Origenes, qui Homilia nona super numeros ait: Si apud homines hodie iudicaretur hæc causa: & apud ecclesiarum principes haberetur examen de his (uerbi causa) qui diuersa ab ecclesijs docentes, diuinæ uindictæ pertulerint ultionem, nonne iudicarent, ut siquid locuti sunt, siquid docuerunt, si quid etiam scriptum reliquerũt, uniuersa pariter cũ ipsorum cineribus deperirent? Hæc Origenes. Ex cuius uerbis constat hãc esse suo tempore totius ecclesiæ sententiam, libros hæreticorum esse comburendos. Accedit ad hæc omnia, quod Eusebius Cæsariensis in lib. de temporibus refert libros Protagoræ sophistæ fuisse ab Atheniensibus cõbustos. Cuius combustionis quanquam Eusebius eo loco causam non explicet: aliam tamen non fuisse credendum est, quàm ut suæ reipublicæ prospicerent, & dãnum uitarent, quod tales libri legentibus possent inferre. Si homines gẽtiles tantam suæ reip. quam regendã susceperant, rationem habuerunt, multo iustius est, ut Principes christiani maiorem catholicæ ecclesiæ, pro qua filius dei mortem subire di-

Orige.

Euseb.

gnatus est, curam suscipiant, & libros hęreticorum, q̄ multo plusquam Protagoræ sophistæ ecclīæ nocere p̄nt ultricibus flammis tradant. Non est.n.æquum, ut christiani principes in recta ppl'i gubernatione principibus gentium cedant. Quod si, ut faciendū esse probauimus, hæreticorum libri comburātur, dabitur per hoc, haud dubie cuique authori hęretico digna suo crimine pœna: q̄m iuxta sapientis dictum, in quo peccauerat in eo punietur.

Sap.6. Peccant.n. omnes hæretici quadam inanis gloriæ cupiditate, ex qua pestilēte radice sicut multa alia oriunt̄ scelera, ita ēt hæresis, q̄ est omnium aliorum grauissimū malum. Nā qui nimio affectu popularē captat gl'iam: nihil pro illa assequenda intentatū relinquet, ad illā tāquam ad quendā scopum oēs suos actus diriget. Cum loquit̄, cū scribit, cū disputat, aut cū aliud quoduis opus agit, semper ppl'i gloriā præ oculis habebit, q̄m hæc est summa omnium uotorum suorum. Quod si hanc quam ardentissime cupit gl'iam, alia uia se posse assequi desperauerit: tunc nouam cōfingere doctrinam conatur, ut rei nouitate alios in sui admirationē trahat. Ex ipso deinde impotēti gl'iæ popularis desiderio oritur pertinacia tā inflexibilis, ut quāuis in certamine oīum iudicio succumbat, nunquā cedere uelit. Mauult.n. in errore persistere quā se uictū fateri, ne hac occasione, uel minimam gl'iæ ptē, quam īmodice cupit, amittat. Sunt.n. hæretici optime

Gen.11. figurati in uiris illis superbissimis, q dixerunt: Venite, faciamus nobis ciuitatē, & turrim: cuius culmen ptingat usque ad cœlū: & celebremus nomē nostrum. Hæretici siqdem nomina sua uolūt celebrare in terris, & ob hāc cām turres superbæ uanitatis cōstruunt, & libros hæresibus plenos cōponunt. Tā insita est oībus hr'ticis inanis gl'iæ cupiditas, ut per illā, tanq̄ per proximam cām

Augu. hęretici diffinitionem August. dare decreuerit, sic dicēs: Hæreticus est, qui pro alicuius tēporalis cōmodi, et maxime gloriæ, principatusq́ sui gr'a, falsas, ac nouas opiniones gignit, uel sequitur. Hæc Augustinus in libro de

utilitate credendi. Ob hanc causam Paulus uolens fidei unitatem Philippensibus persuadere, admonet eos ab omni inani gloria abstinere, quod hanc plurimum fidei unitati nocere posse intelligebat. Vnanimes inquit ille) idipsum sentientes, nihil per con tentionem, neque per inanem gloriam. Iustum igitur est, ut quam per librorũ conscriptionem hæreticus procurauit popularem gloriam, hanc libris eius combustis non assequatur, & hoc modo punietur in eo, in quo peccauerat. Olim quidam sceleratus hõ (ut Strabo refert) templum Dianæ Ephesinæ admirabili opificio constructum, igne succendit, & sic paruo tpe destruxit, quod multo tpe, multisq; expensis fuerat ædificatum. Deprehensus est hõ ille, & interrogatus cur tam graue, atque tam sacrilegum scelus ausisset, rñdit se optasse posteris memoriam sui relinquere, quam quia rebus clarissimis à se gestis assequi non poterat, hoc pessimo facinore se assequuturũ sperauit. Hoc iudices intelligentes, edicto publico inhibuerunt, ne scriptor ullus, qui sacrilegum illud facinus scripsisset, illius patratorem nomine proprio exprimere auderet, ut nomine illius suppresso, memoria, quam tam impotenter, atque effrenate optauit ad posteros transmittere, citissime deleretur. Quisquis rem bñ circumspexerit, facile intelliget nullum ouum esse alteri ouo similius, quàm qlibet hęreticus hõ, est illi homini scelerato. Subuertit ille, atque destruxit templũ Dianæ: & hæreticus nititur scindere, & euertere, atque perturbare ecclesiam Dei, quæ est templum illius. Scelestus ille hõ ab impotenti inanis gloriæ desyderio motus est ad impium illud facinus perpetrandum, & hęreticus ab eiusdem inanis glřiæ ardentissimo amore ducitur, ut nouam confingat doctrinã, & sic ab ecclesię unitate discedat. Par igitur est, ut similis hęreticum pœna constringat, ut uidelicet eam, quam p librorum editionem tam anxie concupit gloriam, libris eius omnibus prorsus ex orbe deletis, non assequatur. Huic etiam simile est, quod Iudas Machabæus cum Ni

Phil. 2.

2. Mac. canore duce exercitus Antiochi Regis fecit. Nam post-
15. quam ille fuit in bello occisus: iussit Iudas linguam Nicanoris abscindi, & auibus dari. Cur ita? Nunquid putandum est Iudam Machabæum illud abs re iussisse? Minime. Fuerat quidem Nicanor in Deum omnipotentem blasphemus, & sibi ipsi adeo arrogans, ut sibi magis quam Deo patendum esse non fuerit ueritus dicere. Ob hanc causam linguam illius etiam post mortem abscindi Iudas præcepit, ut in eo membro, quo tam impie peccauerat, illum puniret. Hæretici omnes blasphemi sunt: quoniam ecclesiam, quæ à deo semper edocetur, non dubitant dicere mendacem, aut saltem deceptam. Sunt etiam arrogantes adeo, ut suo magis tribuant iudicio, quàm omnium doctorum sacrorum sententijs, parum dixi: nisi etiam plusquam totius ecclesiæ definitionibus sibi ipsis tribuerent. Hi per libros tanquam per quasdam linguas adhuc mortui loquũtur, & per illos in Deum, & ecclesiam eius, suas effundunt blasphemias. Has igitur linguas, hoc est, eorum libros oportet abscindere, & non solum auibus discerpendos: sed flammis comburendos tradi, ut nullum illorum possit superesse uestigium. Hæreticorum cuilibet haud dubie conuenit illud, quod ex mandato Dei Hieremias propheta ad Edon locutus est, sic inquiens: Arrogantia tua de-
Hier. cepit te, & superbia cordis tui, qui habitas in cauernis
49. petræ. Cum exaltaueris quasi aquila nidum tuum, inde detraham te, dicit Dñs. Et erit Idumæa deserta. Omnis, qui transibit per eam stupebit, & sibilabit super oẽs plagas eius. Sicut subuersa est Sodoma, & Gomorrha, & uicinæ eius, ait Dñs. Hæreticorum congregatio quantumlibet sit aliquando multa, & frequens, tandem deo illam dispergente, erit aliquando deserta: quoniam recta fide reuelata, & plene intellecta, hæresis illorum ab omnibus deseretur, neque erit, qui illi adhæreat. Frequentissima fuit olim, & per multas prouincias extensa hæresis Arrij: sed nunc iam uelut Idumæa facta est deserta: quoniam oẽs spreuerunt illam, & recesserunt ab ea. Adeo deserta est hæresis illa,

ut non solũ iam non sint Arriani: sed nec Arrianoꝝ libri: qui illam hęresim doceant, & tueantur. Frequentissima, & multis populis plena est hodie hæresis Lutheri, qui sicut aquila exaltauit nidum suum, tanta superbia, & arrogantia deceptus, ut non uereatur in cœlum ponere os suum, & dicere Ecclesiam fuisse in tenebris usq; ad prædicationem suam, sed confido in Dño, quo'd tandẽ erit tanquam Idumæa deserta. Sed qũo erit deserta hæreticoꝝ congregatio? Sicut subuersa est Sodoma, & Gomorrha, & uicinæ eius, ait Dñs. Hæ aũt ciuitates (ut historia sacra refert) igne subuersæ sunt, & incendio perierunt. Igne ergo succendere oportet non solum hæreticos: sed etiam libros eoꝝ, ut sit hæresis omnis uelut Idumęa deserta, & nemo sit qui habitet in ea. Iericho ciuitas non solum fuit a' filijs Israel destructa, sed igne succẽsa, & funditus deleta, ut fundamento sublato nulla maneret reædificationis occasio. Quantumlibet sit hæresis aliqua destructa, rõnibus conuicta, & ab orbe Christiano prorsus deleta: si tñ superstites sunt libri, qui illam doceant, atque tueantur, fundamenta illius manere vñr, super quæ facile poterit hæresis illa rędificari. Quisquis igitur Christianę reipublicę bñ consultum esse optat, omnes hęreticorum libros, si potest, comburere faciat, ne forte fidelis aliquis in illis legens, ab illis lędatur, et pereat. Si hęreticoꝝ colloquia, iuxta Pauli pręceptum sunt deuitanda ne illoꝝ cõione lędamur: & magis (ut pręfati sumus) nocere pñt hęreticoꝝ scripturę, quàm uerba, consequens est, ut maiori cura sint euitandi libri, quàm uerba, & multo diligentius sit circa illoꝝ prohibitionẽ inuigilandum. Et quod diximus de libris hęreticorum, idem prorsus faciendum esse cẽsemus de libris Iudęoꝝ, et alioꝝ infidelium, quos inter Christianos, et sub Christianoꝝ dñio uiuere contigerit. Est tñ aliqua inter Iudęoꝝ libros dñia consideranda, quia non oẽs in eodem sunt gradu, & ideo nec eadem lege iudicandi. Quidam n. sunt absolute boni, ut sunt libri omnes ueteris Testa-

Ge. 19 Iosu. 6. 2. Ti. 2

menti,& alij qui ueras illorum librorum continent expositiones, et hi permittendi sunt Iudæis, quēadmodum permittitur illis, ut legis Mosaicę ritus, & cęremonias seruent. Quia in illis oibus hr̄ quoddā testimoniū fidei catholicę, quę in illis repręsentatur, tanquam ueritas in figura, & corpus in umbra. Sunt alij libri a' doctoribus Iudęorum compositi, pleni mēdacijs, & somnijs, & fabulis, &(qd' multo peius est) multis in Christum, & legem suā blasphemijs. Per hos libros seducuntur, simplices eorum, et in sua perfidia nutriuntur & fouentur, & detinentur, ne ad fidem Christi conuertantur. Hi tales libri merito deberent comburi: quia sicut sunt compellendi, ne fidē Xp̄i malis persuasionibus impediant, ita iustum est, ut compellantur, ne libris editis impediant, quominus eorum aliqui ad fidem Euangelij conuertantur. Et sicut cōpellendi sunt, ne Christum, & sanctam eius legē uerbis blasphemēt, ita etiam ne blasphement scriptis. Hęc aūt omnia tollentur, si tales libri comburantur, quod Christiani Principes legitime facere pn̄t, cum Iudęi in pœnā peccati, quod cōmiserunt in morte Christi, facti sint serui.

Respondetur aliquibus rationibus, quibus aliqui probare nituntur hæreticorum libros esse permittendos. Cap. XVI.

Et si urgentissimis, euidentissimisq; rationibus probaui hęreticorum libros non esse permittendos: sed esse cōburendos, aut alio modo abolendos, non desunt tamē, etiam ex his, qui se Christianos iactant, qui huic catholicæ ueritati repugnare non uereantur. Nam cum olim ante aliquot iam elapsos annos in Flandria uersarer, frequens de hac re mihi disputatio fuit cum quodam uiro docto, & catholico, ut exteriora ostendebant, hęretico tn̄, ut ego suspicabar. Et aliquos postea eiusdem classis homines Parisijs, & alibi inueni, qui cum se Christianos uideri optarent, hęreticorum tn̄ libros non esse comburendos, pertinacissime tuebantur. Sunt.n.nunc multi passim tales: quales Christus Saluator noster uenturos esse prędixit, uestimenta ouium portantes, qui tamen in-

Mat.7

trinsecus sunt lupi rapaces. Illorum omnium communes rationes hic referam, & cum illas facillime reiecero, ostendam eos debilissimo, & minus, quàm arundineo baculo inniti. Primo quidem dicunt multa uere catholica, & bene tractata esse in libris hæreticorum, multos scripturæ sacræ nodos optime explicatos, multa obscura eleganter illustrata, quæ apud uiros catholicos prorsus nō habentur, aut nō sunt tam bene explicata, atque digesta. Iniustum autem esse dicunt catholicam ecclesiam his omnibus priuare, & inde colligunt, ut iniustum etiam sit tales hæreticorum libros comburere, ex quorum combustione tam graue incommodum Christianæ reipublicæ aperte oritur. Hæc argumentatio, quā illi urgentissimā putant, utroque claudicat pede: quia ambæ antecedentis partes, quibus illa ad conclusionem procedere nititur, sunt falsæ. Nam quod primo assumpsit, multa in hæreticorum libris inuenire bona, & bene tractata, quæ apud uiros catholicos minime reperiri possunt, falsum est, & diuinæ prouidentiæ apte iniuriosum. Fateor quidem aliqua esse in hæreticorum libris uera, & catholica & pulchre explicata, aliàs nullus illis fidem præbere uellet, si omnia plena mendacijs essent. Quòd autem ea uera, & catholica, quæ ab hæreticis bene tractata sunt, minime apud catholicos doctores inueniri possint, hoc est, quod constantissime nego. Nam & si aliquando deus malis hominibus, & infidelibus prophetandi munus concessit: ea tamen, quæ illi prophetando prædixerunt, non per illos solos prædicta esse uoluit: sed per aliorum bonorum prophetarum ora multo melius, & expressius illa eadem mundo manifestari decreuit. Prophetauit Balaam ille malus de aduentu Messiæ: sed multo melius, atque apertius, quàm ille prædixerunt hoc alij prophetæ. Cayphas ille, qui Pontifex erat anni illius, quo passus est Christus saluator noster prophetauit, quòd Iesus pro omnium salute moriturus erat, Hanc tamen generis humani salutem per Christi mortem habendam, Dauid, Esaias, & alij plurimi sancti prophetæ,

Nu. 24
Ioã. 11

multo latius,& apertius prædixerunt. Cum primũ ueritatem aliquam ad salutem animæ necessariam Deus mundo reuelare uoluit,nunquam nisi per iustos, & sanctos uiros id fecit. Dedit Deus olim ueterem legem:sed per manus sanctissimi uiri Moysi tradidit illam populo Israel. Instituit longo post tpe legem Euangelicam, primos tamen illius prędicatores non uoluit esse fures, sicarios,homicidas,adulteros: sed solos sanctissimos uiros,apostolos uidelicet suos, quos ille ad hoc opus ele-
Mar. gerat. Præcepit illis Christus saluator noster,ut euntes
ult. in mundum uniuersum prędicarent Euangelium omni creaturæ: hoc tamen noluit eos statim facere: pręcepit
Act.1 enim illis ab Hierosolymis ne discederent: sed expectarent promissionem patris, & acciperent prius uirtutem spiritus sancti superuenientis in illos. Cur ita? Nempe ut peraduentum spiritus sancti illos faceret dignos Euãgelij pręcones, sine quo indigni essent ad tam sublimem legem mundo annunciandam. Nam quia hanc spiritus sancti gratiam Paulus intellexerat esse necessariam ad digne annunciandum Euangelij ueritatem, ideo de se,
2.Co.3 & alijs Apostolis dixit: Sufficientia nostra ex Deo est, qui & idoneos nos fecit ministros noui Testamenti. Non est igitur credendum,ut Deus,qui alias Euangelij ueritatem non nisi per uiros spiritu sancto plenos mundo reuelare uoluit,nunc aliquam Euangelij partem ante incognitam per schismaticos hrticos mũdo notam facere uelit. Neqƺ est etiam credendum,ecclesiam,quę ubertim est olim a Christo edocta,et nũc quotidie ab illo abunde edocetur,aliquid ex his, quę sunt necessario credenda,ignoret. Alioqƺ non satis promissioni suę fecisset
Ioã.14 Christus,qua fidem suam obstringẽs dixit: Paracletus aũt spiritus sanctus,quem mittet pater in nomine meo:ille uos docebit omnia,& suggeret uobis omnia quęcunque dixero uobis. Si Christus omnia necessario credẽda docuit,& spiritus sanctus omnium illoꝝ intelligentiam dedit, consequens est,ut ecclesia nihil illorum ignoret.

Nunquid celare potero Abraham, ait Deus, quę factu- Gen. 18
rus sum? Si Deus Abraham celare noluit pp amicitiam, quę facturus erat, credere par est, illum multo minus celasse ecclesię illa, quę ad suā sunt necessaria salutē. Qm̄ illam, eo q sponsa eius est, multo ardentiori amore complectitur. Et hoc ipm docet nos Deus per Amos pphetam sic inquiens: Non faciet Dn̄s Deus uerbum: nisi re- Amos
uelauerit secretum suum ad seruos suos prophetas. Nō 3.
dixit ad qualescunq; pphetas: sed ad solos seruos suos. A uiris igitur fidelibus ex quibus ecclesia catholica cōstat, discere debemus: si quid scire cupimus, non ab hęreticis. Qm̄ ecclesia in his, quę ad pietatem, & religionem spectant, est multo uberius edocta ab illo, qui nec fallere, nec falli nouit. Et hoc ipsum docet Irenęus martyr libro tertio aduersus hęreses cap. 4. sic dicens: Tantę igi- Iren. c. 9
tur ostensionis cum sint hęc, non oportet adhuc quærere apud alios ueritatem: quam facile est ab eccl'ia sumere. Cum Apostoli quasi in depositorium diues plenissime in eam contulerint omnia, quę sunt ueritatis, ut omnis quicunq; uelit, sumat ex ea potum uitę. Hęc est.n. uitę introitus, omnes autem reliqui fures sunt, et latrones. Propter quod oportet deuitare quidem illos. Quę autē sunt ecclesię, cum magna diligentia diligere, et apprehēdere ueritatis traditionē. Quid enim? Et si qn̄ de aliqua modica qōne disceptatio esset, nónne oportet in antiquissimas recurrere ecclesias, in quibus apostoli conuersati sunt, & ab eis de p̄nti qōne sumere, quod certum, & re liquidum est? Quid autem si neq; apostoli quidem scripturas reliquissent nobis, nónne oportebat ordinem sequi traditionis, quem tradiderunt his, quibus cōmittebant ecclesias? Hactenus Irenæus martyr, & Polycarpi martyris discipulus. Ex cuius uerbis euidenter constat ecclesiam esse omni ueritatis doctrina plenissimam, nullius q; hęreticorum doctrinę indigentem. Deinde, licet ecclesia aliquid ad fidem spectaris ignoraret, non est credendum, neq; uerisimile, hęreticis illud esse à Deo reue-

Mat. 11 latum. Confiteor tibi pater (ait Christus Saluator noster) qa abscondisti hęc à sapientibus, & prudētib. & reuelasti ea paruulis. Paruulis inquam, reuelat Deus, quæ sapientibus, & prudentibus absconderat, non superbis, non his, qui sua existimatione tam magni sunt, ut suam sniam non dubitent omnium aliorum sniæ præponere. Paruulis, inquam, reuelat Deus, id est, humilib9, qui minima de se putant, qui suæ nunquam uolunt inniti prudentiæ, qui captiuare non dubitant intellectum suum in obsequium Christi. Hmōi paruulis Deus sæpe reuelat mysteria, quæ abscondit à sapientibus, & prudentib9, non hæreticis, qui sua existimatione tam magni sunt, ut reliquos omnes sua sapientia excedere putent, [illegible] suo iudicio plus q̄ totius ecclesiæ definitionibus trib[illegible]ere non uereantur. Præterea, q̄ꝗ daremus aliqua esse [illegible] hæreticorum libris catholicæ, & fideliter tractata, quæ [illegible]n catholicorum libris non reperirentur, illa tm̄ non essent ab hæreticis sumenda. Quia hæretici sið cum illis ueris multa alia falsa admiscent, & timendum est ne dulcedine ueritatis allecti lectores, uenenum falsitatis incauti deglutiant. Præstat igitur cibo quamlibet bono carere, q̄ illum exitiali ueneno permistum comedere. Et inde constat falsum esse illud, quod secūdo loco in pręfata argumentatione assumptum est ubi dr̄, iniustum esse priuare ecclesiam illis ueris, & bene digestis, quæ in libris hæreticorum inueniuntur. Non est certe iniustum: imò est econtrario iustissimum, atq; sanctissimum, & perinde, ac necessarium, ut à matre nostra ecclesia, in qua per baptismum geniti sumus, & à fratribus nostris fidelibus auferamus cibos quālibet bonos, si illos ueneno mortifero permistos esse cognoscimus. Talis per omnia est hæreticorum doctrina, q̄ semper ueris hēt falsa pmista: quo fit, ut
Grego. sit ab omnibus deuitanda. Hoc aūt ita esse apertissime docet Gregorius, qui libro 5. Moralium sic ait: Habent quippe hoc hæretici proprium, ut malis bona permiceant quatenus facile sensui audientis illudant. Si enim

semper praua dicerẽt, citius in sua prauitate cogniti, qđ uellent minime ꝑsuaderent. Rursum si semper recta sentirent, profecto hæretici non fuissent. Sed dum fallendi arte ad utraq; deseruiunt, & ex malis bona inficiunt, & ex bonis mala, ut recipiantur, abscondũt: sicut qui ueneni poculum porrigit, ora poculi dulcedine mellis tãgit: dũmq; hoc, quod dulce est, primo attactu delibatur, ẽt illud quod est mortiferꝶ, indubitãter absorbetur. Itaq; hæretici permiscent recta peruersis, ut oñdendo bona auditores ad se trahant, & exhibendo mala latenti eos peste corrumpant. Hactenus Greg. Ecce uides apertissimo Gregorij testimonio probari, semper hæreticoꝶ doctrinam esse ueluti quoddam uenenatum poculum. Et inde necessario consequitur, ut quisquis Chrianæ reip. aliquam tenet hr̃e rationem, teneatur etiam tale poculum perdere ne eidem reipubl. Xpianæ unq̃ nocere ualeat. Pręstat.n. ecclesię tali poculo carere, quàm uenenatum bibere. Eãdem sniam docet Leo Papa huius nominis primus, qui (ut supra proxime pręcedenti cap. oñdimus) in epistola ad Toribium Astorigensem Epm cap. 15. præcipiẽs, ut libri Priscillianistaꝶ, & alię scripturę apochryphę uitẽtur, & comburantur id, quod huic snię obijci poterat, reijcit sic inquiens: Quamuis.n. sunt in illis quędam, quę uideantur spẽm hr̃e pietatis, nũquam tñ uacua sunt uenenis: sed per fabulaꝶ illecebras hoc latenter operantur, ut mirabilium narratione seductos, laqueis cuiuscunq; erroris inuoluant. Hęc Leo Papa huius nominis primus. Ob hãc cãm Chr̃s Saluator noster dęmonia clamantia, & dicentia illum esse filium Dei, increpauit prohibẽs ne talia loquerentur. Verissima erãt, & sunt, quę dicebant, attamen loqui prohibuit, nec tñ gratis: sed ob iustissimam cãm illum fecisse, credendum est. Nempe ut populo occasionem tolleret credendi dęmonibus iteꝶ falsa dicentibus. Hanc.n. esse illius prohibitionis causam, testatur Beda in cõmentarijs super Lucam, sic inquiens: Quare autem dęmonia Dñs se loqui

Leo pp primus

Luc. 4

Beda.

Ps.49. prohibet, Psalmista manifestat, qui ait: Pctõris autem dixit Deus, quare tu enarras iustitias meas per os tuũ? Nequis dum prædicantem audit, sequatur errorem. Improbus.n. magister est diabolus, qui falsa ueris sępe permiscet, ut specie ueritatis testimonium fraudis obtexat. Hæc Beda. Si Christ⁹ Saluator noster pp illam causam prohibuit dæmones clamantes, iustum est, ut ecclesia, quæ illi, ueluti corpus capiti se cõformare debet, hæreticos, qui sunt dęmonum progenies, prohibeat scribentes, ne suis scripturis pplo nocere possint, ut dæmones poterant nocere uerbis. Prudenter igitur Ecclesia facit, cum hæreticoꝝ libros prohibet, & illos comburendos esse decernit: qa iuste timet ne id eueniat, quod Sapiens

Eccl.13 ait: Qui tetigerit picem inquinabitur ab ea. Secundo adhuc mihi obijciebant, hi, qui hęreticoꝝ libros permittendos esse mecum contendebant, sic dicentes: Esto, hęreticoꝝ libri aliqua falsa contineant, quod negare non possumus: quia alias hæretici non essent, alia tñ uia absque illoꝝ combustione potest obuiari incõmodo, qđ tales libri possent Xpianæ reipub. inferre. Nam si libri illi ab omnibus repurgentur erroribus, tunc permanebunt reliqua omnia munda, & poterũt tunc bona quæ hñt, absq; ullo ueneni periculo legentibus offerri. Malũ est ergo libros hæreticoꝝ comburere: quia per talem combustionem ecclesia priuatur his, quæ in libris hæreticoꝝ bene, & catholice tractata sunt, quæ sine ullo suo periculo posset hr̃e. Huic obiectioni facile r̃nderi potest per ea, quæ in r̃nsione ad priorem argumentationem dicta sunt. Ibi.n. oñdimus tum rationibus ex sacris literis desumptis, tum testimonio sancti Irenæi, nihil esse in hæreticoꝝ libris ueꝝ, & catholicum, quod non sit in libris catholicoꝝ multo melius, & purius pertractatum. Ex quo euidentissime colligitur, ecclesiam nullius catholicæ ueritatis cognitione priuari, etiam si omnes hæreticoꝝ libri comburerentur. Sunt adhuc alia duo, per quæ hmõi obiectionem facile reijcere possumus. Nã licet da

remus aliqua esse in hæreticorꝝ libris uera, & catholicę discussa, quæ in libris catholicorꝝ non inueniũtur, ea tñ duplici ex causa ab hæreticis petere non expediret, etiã si eorꝝ libri ad amussim corrigerentur, & essent ab omni errore defęcati. Primo quidem considerare oportet scripturæ sacræ dignitatem tantam esse, ut non cuilibet eas contrectare liceat, & multo minus eas interpretari, & de illarꝝ intelligentia contendere: sed illis solis hoc licere credendum est, qui uere fideles sunt, & scripturam sacram ea, qua decet reuerentia suscipiunt. Hoc autem facile quisq; intelliget, si prius animaduerterit, quo nomine sacra scriptura censeatur. Paulus apostolus qui nouit arcana Dei, sacram scripturam appellat testm̃ diuinum, ita ut legem ueterem uetus appellet testm̃: legem uero Euangelicam testm̃ dicat nouum: Nam in epistola ad Hebræos loquens de excellentia legis Euangelicę supra legem ueterem, quæ pctõribus grãm reddere non ualebat, sic ait: Et ideo noui testamenti mediator est, ut Heb. 9
morte intercedente in redemptionem earꝝ præuaricationum, quæ erant sub priori testamenro, repromissionem accipiant qui uocati sunt æternæ hæreditatis. In qbus uerbis Paulus ueterem legem prius testm̃, & legem Euangelicam nouum testm̃ appellauit. Quæ nomina adeo apud omnes catholicos inualuerunt, ut illæ duę leges non aliter, q̃ noui, & ueteris testamenti nominibus iam ab omnibus appellentur. In hoc testamento Deus nullam diuitiarꝝ suarꝝ partem hæreticis mandauit, neque illos suorꝝ bonorꝝ hæredes instituit. Si nõ decebat, ut filius aucillæ simul cum filio liberæ hæres institueretur, multo minus decet ut alienigena qualis est hæretic⁹ simul cum filio liberæ hęreditatẽ capiat. Si ancilla, hoc est synagoga (ut ait Paulus) eĳcienda erat, multo iustius Gal. 4
est ut eĳciatur extranea, & inimica, hoc est, ecclesia maiignantium cũ filĳs suis hęreticis. Qm̃ hęc non seruit, neq; aliquid utilitatis affert ecclesię, quẽadmodum olim ancilla synagoga: sed tanquam inimica, & rebellis semper

illam hostili persequitur animo. Abdicatis igitur hęreticis tanquam pessimis filijs, necessario consequens est, ut nullum illi habeant ius inspiciendi testm̃ paternum, qđ est sacra scriptura. Si inspicere non pñt qui fit, ut possint interpretari? Nullo igitur modo decet scripturę sacrę interpretationem petere ab hęretico, cum illi non liceat illam interpretari. Hãc sñiam docet aperte Tertullianus in lib. de pscriptionibus hęreticorum, sic dicens: Nõ Christiani, nullum ius capiũt Christianarum lrarum, ad quos merito dicendum est. Qui estis, qñ, & unde uenistis? Quid in meo agitis non mei? Quo deniq; Marcion iure syluã meam cędis? Qua licẽtia Valentine fontes meos transuertis? Qua ptãte Apelles limites meos commoues? Quid hic cęteri ad uoluntatem uestram seminatis, et pascitis? Mea est possessio, olim possideo, habeo origines firmas, & ipsis authoribus quorum fuit res. Ego sum hęres apostolorum, sicut cauerunt testamento suo, sicut fidei cõmiserunt, sicut adiurauerunt, ita teneo. Vos certe exhęredauerunt semper, & abdicauerunt, ut extraneos, & inimicos. Vnde autem extranei, & inimici Apostolis hęretici: nisi ex diuersitate doctrinę, quam unusquisq; de suo arbitrio aduersus Apl'os, aut ptulit, aut recepit? Illic igitur, & scripturarum, & expositionum adulteratio deputanda est, ubi diuersitas inuenit doctrinę. Hactenus Tertullianus. Nec pro hac re opus est testimonio hominũ, pro qua Deus ipse, qui per ora prophetarum suorum loquutus est, apertum reddit testimonium. Nam patiẽtissimus ille Iob, de hęreticorum furto, & uiolentia loquens, ait: Agrum non suum demetunt, & uineam eius, quam ui oppresserant, uindemiant. Quę uerba beatus Greg. in Moralibus de hęreticis intelligẽda esse censet, sic inquiens: Potest agri nomine scripturę sacrę latitudo designari, quam hęretici non suam demetunt: qa ex ea sñias longe à suis sensibus diuersas tollunt. Quę uineę quoq; appellãtione exprimit: quia p ueritatis sñias, botros uirtutum pfert. Cuius uineę Dñm. i. scripturę sanctæ cõditorem,

Tertul. Iob. 24 Grego.

torem, quasi ui opprimunt: quia eius sensum in uerbis sacri eloquij inflectere uiolenter conanť, qui dicit, seruire me fecisti in peccatis tuis p̄buisti mihi laborē in iniqtatibus tuis. Et eandem uineā uindemiant: quia ex ea snīarꝝ botros, pro suæ intelligētiæ intentione coaceruant. Hęc Gregorius. In quibus uerbis id potissimū est annotandum, quod ait sacram scripturā esse agrum a possessione hęreticorꝝ alienum, ac proinde hæreticos in illo, nec seminare, nec metere posse. Sed multo apertiora sunt, q̄ Deus, teste Dauid, locutus est. Nam (ut Dauid ait) peccatori dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testm̄ meum per os tuum? Quæ uerba interpretans Cassiodorus in cōmentarijs sup psal. sic ait: Testm̄ uero uetus, & nouum significat, quia dū unum suspense dr̄, utraque memorantur. Potest hoc & de hæreticis doctoribus dici, q legem Dei docere p̄sumunt. Assumere. n. præsumptionem sign̄at indeuoti. Nam lectionē credentibus non vr̄ interdicere, in qua peccatores maxime dignatus est cōmonere. Hæc Cassiodorus. Qui uerba illa Dei ad peccatores in genere dicta, de solis hęreticis īterpretanda esse censet. Et siquis cōtendat illa de omnibus peccatoribus esse intelligēda, ego facile cedā: quia hic sensus non obstabit nostræ priori snīæ: sed ualde iuuabit illam. Nam si Deus succēset peccatori, quod audeat ille enarrare iustitias eius, et assumere testm̄ illius per os suum, multo magis ob eādem cām succēsebit hæretico, cum sit ille oīum peccatorꝝ pessimus. Est adhuc alia cā, & non minor: sed forte urgentior, pp quam non expedit: imo nec licet, præsertim idiotis, scripturæ sacræ interpretationem ab hęreticorū libris petere: ēt si illi sint ab errorum fæcibus repurgati. Nam ea, q̄ credere tenemur, semper sunt constanti animo, & minime hæsitanti suscipienda. Alioqui si talis adesset dubitatio, quę suspēsum & nutantem teneret aīum, hæc (ut supra lib. 1. c. 7. docuimus) satis esset ad hæreticū hoīem efficiendū. Ea, quæ ab hæretico hoīe dn̄r, aut scribuntur, semper opor-

Esa. 47.

Ps. 49.

Cassio.

tet esse homini christiano suspecta: quia à tali uiro dicta: nisi illorũ certam ueritatẽ iam aliunde cognouerit. Diogenes Laertius in lib. de uitis philosophorũ, cum de Aristotele disserit, refert illum cuidam interroganti, quam mercedem haberet mendax, sic rñdisse. Vt cum uera dicat, nulla illi adhibeatur fides. Præsumitur. n. & iuste, illum semper mentiri. Nam (ut regula iuris ait) semel malus semper præsumit̃ malus. Quam regulã de eodẽ gñe malitiæ intelligendã esse iurisperiti docent, & bene. Iniustum. n. esset, ut quia unus aliquis in crimine adulterij, aut alio quouis crimine deprehensus est, ob id solũ reliqua oĩa crimina de illo liceat suspicari. De illo tñ, qui in uno aliquo crimine semel deprehensus est, merito suspicari licet illum in tali crimine uersari, quousque de illius emendatione plene constiterit. Constat aũt hæreticum errasse, & uel semel mendacẽ fuisse, alioqui non esset hæreticus. Iuste igitur quisq; suspicari poterit, illum in omnibus, quæ loqtur, aut scribit errare, & mentiri: nisi aliũde illorum ueritas plene constiterit. Quo fit, ut nunquã illi ob personæ suæ meritũ sit adhibenda firma fides: sed oĩa, q̃ aliunde nõ sunt probata, erũt semper suspecta ob id solum, quod sunt ab illo dicta. Et hoc mihi sensisse ui-
Ecc. 34 detur Sapiẽs, cum dixit: A mendace qd uerum dicetur? Non q illum necessario mentiri, aut ueritatẽ dicere non posse, doceat: sed q semp est de mẽdacio suspectus, qui fuerit semel in mẽdacio deprehensus. Ob hanc cãm beatus Aug. in epl'a ad btũm Hieron. non permittit, ut ad sacras literas, uel minimũ admittat̃ mendacium: qm̃ illud solum (ut ait) reliquis oĩbus detraheret fidem, & authoritatẽ. Ex his oĩbus aperte, atq; euidenter collig̃it̃ nõ esse homini illi credendũ, quẽ constat errasse, & hæreticum esse: nisi q̃ loquitur, aut scribit alioꝝ certiori testimonio sint cõprobata. Non est igit̃ æquum, ut scripturæ sacræ expositionẽ ab hæreticis petamus, cũ illi sint al's deprehensi eandẽ scripturam deprauasse, aut in alienum à fide catholica sensum illam detorsisse. Nullus cibum corpo-

reum(si tñ ullam suæ uitæ ille rõnem habet)ex illius ma
nu sumere auderet, quem sciret, uel semel alicui uenenũ
propinasse. Multo ergo iustius est, ut quisq; salutis et ui
tæ animæ suæ rõnem hr̃e uolens, doctrinam fidei ab hę-
reticis accipere reformidet, quos inconfesso est pluries
in suis scriptis uenenosa dogmata miscuisse. Vir ille euã- Luc.11.
gelicus, qui ob inopinatũ amici aduentũ panes accom
modatos petebat solã uicini ianuã pulsat. A' solo xpia-
no panẽ ueræ doctrinę petere debemus. qm̃ xpianus uir
cuilibet alteri xpiano uicinus est, ambo intra unam ean-
demq; ciuitatẽ, nempe eccl'iam, cõmorantes. Ab hære-
ticis autem tanq̃ extraneis, q ab ecclesiæ incolatu reces
serunt, nihil petendũ. Iniuriam certe faceret eccl'ię matri
suæ catholicus filius eius, si panẽ doctrinæ peteret ab hę
reticis, quos illa despectissimos hẽt, ꝓut ipsamet apud
Iob de eisdem hæreticis loquens, ait: quorꝝ non digna-
bar patres ponere cũ canibus gregis mei. Quæ uerba in Iob.30
terpretans beatus Greg. in Moralib9 ait: Quid est grex Grego.
sanctæ eccl'ię: nisi ml'titudo fideliũ? Vel q alij h9 gregis ca
nes uocanť: nisi doctores sancti, q eorundẽ fideliũ custo
des extiterunt? Qui dum ꝓ dñо suo diurnis, nocturnisq;
uigilijs clamauerant, magnos, ut ita dixerim, latratus p̃-
dicationis dederũt. De qbus eidẽ eccl'iæ ꝑ Psalmistã di- Ps.67.
cit: Lingua canũ tuorꝝ ex inimicis ab ipso. Nõnulli qp-
pe ab idolorꝝ cultibus reuocati, facti sunt prædicatores
dei. Et paucis interpositis subdit: patres uero hęreticorꝝ
dicimus, eos uidelicet quos hæresiarchas uocamus, de
quorꝝ peruersa p̃dicatione locutionis semine sequentes
sunt ppl'i in errore gñati. Sancta ergo eccl'ia cũ canibus
gregis sui hęreticorꝝ patres ponere dedignať: quia inuc-
tores errorũ dijudicãdo respuit, eosq; inter ueros patres
numerare contẽnit. Qui & si quosdã nisi sunt a' gẽtilita-
tis errore reuocasse, quorũdã mores ad honesta agenda
docuisse, pro eo tñ, q de dño recta nõ senserũt, eos cũ ca
nibus gregis sui nõ ponit: q cũ rectis p̃dicatoribus non
ascribit. Hęc Greg. Et idẽ mihi uideť sensisse ꝓpheta Eze

chiel,cum ex mādato dñi ad falsos ꝓphetas Israel loq-
Eze.13 tur,sic dicēs:Væ ꝓphetis insipiētibus, q sequunt spiritū
suū,& nihil uident.Quæ uerba btūs Hier.declarās in cō
Hiero. mentarijs sup Ezech.ꝓphetam, sic ait: Cū propheta℞
nomen secūdum regulā scriptura℞ bonis, malisq́ cōe
sit,in eo differūt,qđ boni ꝓphetę esse dñr sapiētes: mali
aūt stulti,& insipiētes. Quo℞ alte℞ refert ad eccłiasti-
cos uiros:alte℞ ad oēs hęreticos,qui Dei spm̄ relinquē-
tes,sequūtur spm̄ suum:quia nequaquam diuino instin-
ctu: sed proprio corde uaticinant:unde & nihil uident.
Hæc Hier.Sed quare istis ꝓphetis insipiētibus, hoc est,
hæreticis,ꝓpheta dixerit Væ,uerba q̄ sequunt,aperte ex
primunt.Vident uana(inquit Ezech.)& diuinant mēda
cium,dicentes,ait dñs,cum dñs non miserit eos,& per-
seuerauerunt confirmare sermonem. Ecce cām pp quā
dixerit hęreticis,Væ.Causa igitur cōminationis manife
stata,quid tandem cū illis deus agere decernat, ꝓpheta
exprimit,sic dicens:Propterea hęc dicit dñs deus:Quia
locuti estis uana, & uidistis mendacium: ideo ecce ego
ad uos,ait dñs deus.Et erit manus mea super ꝓphetas,
qui uident uana,& diuināt mendacium. In cōcilio ppłi
mei nō erunt, & in scriptura domus Israel non scribent,
nec in terram Israel ingredientur.Quæ uerba,licet btūs
Hieron.referat ad ultimum iudicij diem,in quo deus ex-
tra concilium ppłi sui constituet hæreticos: nihil tñ ob-
stat,quinetiam de hac pñti uita intelligant,in qua hære-
tici iā sunt à concilio populi dei separati:quia sunt extra
eccłiam,quæ sola est ppłs dei. Sed quia ꝓpheta℞ uer-
ba obscuriora sunt,nec semp iuxta literæ supficiem: sed
sæpe iuxta mysticum illo℞ sensum sunt accipinda, qui
parum efficax esse solet ad doctrinę alicuius cōfirmatio
nem:iō aliud ex sapiente eccłiastico apertissimū proferā
testimoniū,quod aptissime testetur: sacræ scripturæ ex-
Ecc.34 positionē non esse ab hr̄ticis accipiēdam. Sine mēdacio
(inqt ille)cōsummabit uerbū legis,& sapiētia in ore fi-
delis complanabit. Nihil certe potuit dici aptius ꝓ no-

ſtra,quam tuemur, ſnĩa. Si ſapientia in ore fidelis complanabitur: ergo ab hęretico,qui non fidelis: ſed infidelis eſt,non complanabitur:ſed mille aſperitatibus replebitur. Si uerbum legis cõſummabitur ſine mendacio, neceſſario conſequens eſt, ut uerbum legis non ſit apud hęreticos conſummatum, apud quos tam multa reperiuntur mendacia.

An liceat alicui,cum hæreticorum libros habere potuerit, illos legere. *Cap.* XVII.

Non ſemper hęreticorũ libri(ut neceſſario faciendum eſſe in præcedenti capite docuimus)comburuntur: imò aliqñ,pp iudicum,ad quos ſpectat,negligentiam,aliqñ pp negociatorũ peſſimam auaritiam,paſſim omni emere uolenti uenales exhibentur, ut quiſquis uoluerit, eos legere poſſit. Ob hanc cauſam a' multis catholicis uiris dubitatur,an quiſquis uoluerit hęreticorũ libros legere, licite illud,& ſine peccato facere poſſit. De hac re (put ego exiſtimo)non põt certa aliqua,& gñalis dari definitio:ſed uarias oportet facerę cõſyderationes,iuxta quas uaria oportet dare rñſa.Prius quidem conſyderandum eſt,an ſit aliqua ſuperioris hominis poteſtatem ad hoc habẽtis prohibitio,qua ſit omnibus interdictum libros hęreticorũ legere. Si talis eſt prohibitio lege ſtatuta, q̃ omnibus ſine ullo diſcrimine lectionem librorũ hęreticorũ interdicat, abſque ulla dubitatione credo omnem illum peccare,qui in talibus libris lege prohibitis legerit. Inobedientia ſiquidem, qua pręcepta ſuperioris implere recuſat,illum apertiſſime reum peccati efficit. Qui uos ſpernit(ait Prȩlatis, & ſuperiorib⁹ Saluator noſter) me ſpernit. Et iterũ: Super cathedram Moyſi ſederunt Scribę,& Phariſæi,quæcunque dixeriut uobis, facite. Cum dixit,quæcunque dixerint uobis, non abſolute capiendum eſt: ut omnia, quæ illi pro libito ſuo ſubditis iniungere uoluerint,ſubditos ad omnia illa faciẽda coactos eſſe,docuerit Chriſtus. Sed dictio illa quæcunque, ad omnia,& ſola illa referenda eſt,quę ad Cathedram,

Luc. 10
Mat. 23

in qua sedent, spectant. Omnia.n. spectantia ad cathedram, & non alia, quæ prælati subditis præceperint, subditi facere tenentur. At nihil pōt magis ad sacerdotalem cathedram pertinere, quàm subditos, ut in uera fide permaneant admonere, omnem erroris occasionem ab illis procul semouere: nihil ergo iustius subditis præcipere pōt Prælatus, quàm si inhibeat illis lectionem librorum hæreticorum: ex qua maximum illis incommodum oriri possit. Nec aliquid interesse puto, an lex, qua cauetur hæreticorum libros legi, sit à ptāte ecclesiastica, an à potestate laica sancita: qm̄ huic etiam sicut illi obedire tenemur, Paulo ita docente, qui de omni potestate absque ullo discrimine loquens ait: Omnis anima ptātibus sublimioribus subdita sit. Nō est.n. potestas: nisi à Deo. Quę autem sunt, à Deo ordinata sunt. Itaq; qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui aūt resistunt, ipsi sibi damnatiouem acquirunt. Et paucis interpositis subdit: Ideoq; necessitate subditi estote, non solum pp irā: sed etiam pp conscientiam. Ex quibus Pauli uerbis beatus Thomas colligit humanas leges non solum Pontificias: sed etiam Cæsareas, & Regales obligare subditorum conscientias ad illarum obseruationem. Et certe huic beati Thomæ sniæ fauere vr̄ Theophilactus, qui prædicta Pauli uerba interpretās, sic ait: Necesse est, ut subeas iugum, ut non modo, uel Dei, uel Principum iram nil prsus pericliteris, ut contumax, nec intolerabili afficiaris supplicio: sed etiam ne cōscientia carere appareas. Hęc ille. Hoc tamen non est usquequaque de omni lege intelligendum: sed oportet considerare legis materiam, hoc est, rem ipsam, circa quam ordinata est lex. Si res est leuis, & quæ parum conducere potest reipublicæ, non est credendum talis legis conditorem uelle per talem legem subditos suos ad culpam aliq̄ obligare, & si hoc forte uoluit, & per legem suam expressit, non credo illū hoc facere posse. Nam (ut ait Paulus) non est data superioribus potestas in destructionem: sed in ædificationē.

Ro.13. S. Th. Theop. 2.co.10

Maxime autẽ esset aíarꝝ destructio, & periculosissimus illarꝝ laqueus: si pro leuissima quaqꝫ re possent superiores legem statuere, pro cuius transgressione subditi incurrerent culpam aliquam, uel pc̃tm̃ præsertim mortale. Si res est magni momenti, ex qua magnum aliquod cõmodum, aut incõmodum possit reipublicæ oriri: non dubito superiorem potestatem quæcunque illa sit, siue ecclesiastica, siue ciuilis, posse condere legem, quæ subditos illius trãsgressores obliget ad culpam etiam mortalem. De talibus quidem rebus credo Paulum locutũ fuisse cum dixit: Ideoq́ʒ necessitate subditi estote, non solum ꝑꝑ irã: sed etiam ꝑꝑ conscientiam. At cum res sit magni momenti, lectio librorꝝ hęreticorꝝ, ex qua grauissimum (ut præcedenti capit. ostendimus) Christiana respublica potest suscipere dispendium, conuincitur inde, ut non solum Pontifices: sed etiam Reges, & quælibet aliæ ptãtes laicæ, possint concedere legem prohibentem lectionem librorꝝ hæreticorꝝ, cuius legis transgressores, letali sese obligent culpa. An aũt de hmõi hęreticorꝝ libris nõ legendis aliqua gñalis prohibitio, aut a' summo Pontifice, aut a' Cæsare sit lege statuta, mihi hucusque non constat. Quidam forte dicent talem ꝓhibitionem esse datam in cap. Fraternitatis. extra de hæreticis. ubi dicitur: Celestini, & Pelagij hæreticorꝝ capitula non esse recipienda: quia damnato authore necesse est, ut libri etiam sint damnati. Sed ille textus nihil (ut ego censeo) quod ad præsens negocium spectet, dicit. Nam ex hoc, quod damnatus est liber, non est necessario consequens, ut eius lectio sit prohibita. Hoc aũt uel ex eo cõuincitur, quod in cap. Excõicamus paragraph. credentes, eodem titulo, dicitur, ut instrumenta confecta a' tabellione, qui sit credens, aut receptator, aut defensor, aut fautor hæreticorꝝ cum authore damnato damnentur. Certum est Papam per talem damnationem instrumentorꝝ non prohibere eorundem instrumentorum lectionem: sed hoc solum efficere, ut nullum habeãt

Ro. 13.

pro teſtimonio reddendo robur, nullumq́; in iudicio habeant uigorem. Ad eundem modum intelligendum eſt de hæreticorum libris, qui damnatis illorum authoribus ſtatim dānati cenſentur. Damnati, inquam, non, ut à nemine legi poſſint: ſed ut nemo illorum teſtimonio poſſit uti ad alicuius ſnīæ confirmationem, nemo illorum iudicio fretus ſuam poſſit ſtabilire ſnīam. Per illum igitur textū non probatur eſſe iure canonico prohibitam lectionem librorum hæreticorum: neque alium textum ſcio, q hanc aperte exprimat ſnīam. Et certe iuſtum eſſet, ut gñale aliquod in iure canonico ſtatueretur decretum quo ſub pœna excōicationis ipſo facto incurrendæ, & ſub alijs grauibus pœnis prohiberetur, ne alicuius publice damnati hæretici libros quis uendere, aut ſine ſpeciali Sedis apoſtolicæ, aut inquiſitoris hęreticorum in illa patria, authoritatem hñtis licentia, illos legere, aut domi tenere audeat. Scio particulares de hac re in diuerſis prouincijs datas eſſe prohibitiones. In Hiſpania multos hæreticorum libros ſpeciatim nominatos prohibuerunt inquiſitores hæreticorum, qui diligentem circa hanc rem adhibent inquiſitionem, & mea opera aliqñ uſi ſunt ad perſcrutandas uniuerſitatis Salmanticēſis publicas bibliothecas. Et ob hāc cauſam inter alias, tam repurgata perſiſtit ab hæreticis Hiſpania. Vbi talis prohibitio hr̄, nō dubito illum, qui abſque licentia ſuperioris, qui illā concedere poſſet, tales hæreticorum libros prohibitos legere tentauerit, mortalis peccati eſſe reum. Si aūt nulla talis adſit prohibitio, tunc oportet conſyderare uarias pſonarum qualitates, et conditiones: qm̄ iuxta illarum uarietatem uariæ ſunt de hac re dandę cenſuræ. Sunt enim aliqui prorſus idiotæ, qui nihil pter idioma illud, in quo ſcriptus eſt liber ab hæretico, ſciunt, ut puta, idioma Latinum, aut Græcum, aut Hiſpanum, aut Italicū, aut Germanicum. In quolibet.n. idiomate hæreſes ſcribi pñt, & in quolibet iſtorum, q̄ modo enarrauimus, ſcriptas eſſe hr̄ſes, experientia docente cognouimus. Sunt alij ſcio-

li,qui præter idioma parum aliquid intelligunt: non tñ adeo sapiunt,ut possint inter lepram, & lepram discernere,nesciunt separare speciosum a' uili, aut inter sctm, & prophanum ponere distantiam. De his omnibus ta lem profero,firmo,& indubitato aio censuram. Quicũque istorꝶ siue idiota, siue sciolus legerit ex intentione, & industria in aliquo libro hominis hæretici ab ecclia damnati,peccat mortaliter: nisi forte lectio sit tam par ua,ut ex se nocere non possit: quia tunc pp imperfectio nem materiæ excusabitur a' peccato. Hæc assertio, uel ex eo apertissime probatur esse uera: quia quilibet isto rum legens in talibus libris offert se manifesto periculo peccati mortalis & quidem grauissimi, quod est hæresis. Omnis autem,qui se exponit periculo peccati morta lis (ut omnium Theologorꝶ concors snia testatur) pec cat mortaliter. Qui amat periculum (inquit Sapiens) peribit in illo. Et ipse supremus ueritatis magister aperte præcepit nobis,ut om̄nem peccati occasionem uitaremus,sic inquiens: Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum,et proijce abs te. Expedit.n.tibi,ut pereat unũ membrorꝶ tuorꝶ,quàm totum corpus tuum mittatur in gehennam. Et si dextera tua manus scandalizat te, abscinde eam,& proijce abs te. Per quæ uerba, iuxta om nes sacros eorꝶ interpretes, Saluator noster docuit nos, omnem peccati occasionem esse necessario uitandam: si à gehenna ignis uolumus liberari. Peccant ergo mor taliter illi,qui tam grauis peccati,ut est hæresis,manifestam accipiunt occasionem,legentes in libris hæreticorum,quos sciunt ab ecclia damnatos. Sed quia aliquis forte proteruus effronti temeritate negabit idiotã, aut sciolum talem, qualem supra diximus, exponere se peri culo hæresis cum ex industria legit in libris hæreticorꝶ: ideo hoc urgentissimis rõnibus nunc probandum est. Primo quidem certum,et indubitatum est,peccare mor taliter illum, qui ex industria conuersatur cum homini bus,quorꝶ mores nouit esse uitiosos,atque peruersos.

Eccle.3 Matt.5

Quod non ob aliam causam euenit: nisi pp periculum, cui se exponit cum talibus malis hominibus conuersando. Rarus quippe est, qui diu tutus esse possit, periculo
Iob. 30. proximus. Rarus est, qui recte uiuens possit dicere: Frater fui draconũ, socius struthionum. Pauci, quos æquus amauit Iuppiter, aut ardẽs euexit ad æthera uirtus, sunt qui inter sceleratos cõmorati, ipsi iusti, & innocẽtes ui-
Ecc. 13. xerint. Ideo Sapiens ait: Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea, & qui cõicauerit superbo induet superbiã. Ex mutua siquidem hominum inter se conuersatione, facillime alterutrum mores inter se commodantur. Vnde
Seneca Seneca Epistola nonagesima quinta ait: Minuta q̃dam (ut ait Phædon) aĩalia cũ mordent non sentiuntur, adeo tenuis illis, & fallens in periculum uis est, tumor indicat morsum, et in ipso tumore nullum uulnus apparet. Idem tibi in conuersatione Sapientium eueniet: non deprehendens quemadmodum, aut q̃n tibi prosit, profuisse deprehendes. Hæc ille. Et quod Seneca dixit de profectu, q̃ hr̃ ex conuersatione bonorum, idem prorsus, & sub eadem similitudine dicendũ est de incõmodo, quod oritur ex conuersatione malorũ, & multo melius: quia cum ꝓniores sint homines ad malũ, fortius alliciunt, & trahũt
Ps. 17. eos ad se mali, q̃ꝫ boni. Cum sc̃tõ (ait ꝓpheta Regius) sanctus eris, & cum peruerso perueteris. Quam potens sit bonorum, aut malorum cõuersatio, apertissimo Sau
1. re. 10 lis Regis exemplo demonstratur, qui ut Regum narrat historia) cum prophetis prophetabat, & cum iniquis insaniebat. Ob hanc causam beatus Thomas in Scd̃a Secundæ. q. 10. articu. 9. censet eos, qui simplices sunt, & infirmi in fide de quorum subuersione iuste timeri põt prohibendos esse à Iudæorum, & aliorum infidelium cõmunione, præcipue ne magnam familiaritatem cum eis habeant, uel absq; necessitate eis cõmunicent. Si hominum conuersatio tam potens est, ut hominũ mores uertere possit ex bono in malũ, & à uirtute prosternere ad uitium, multo magis id efficere poterit librorum lectio.

Quoniam cum librum aliquem legimus, tunc cum authore illius conuersamur, qui nobis per scripturam suos aperit conceptus, suos ostendit affectus, & sępe magis mouet lectorem per scripturam(ut capite proxime superiori diximus)quàm auditorem per uocem. Pręterea certissimum est libros pietate plenos multum posse proficere legentibus. Eadem igitur ratione libri impiorų poterunt obesse legentibus pręsertim ijs,qui non tanta sciẽtia,& doctrina pollent,ut possint uenenum hęresis in illis sępissime latens agnoscere,& ab illo cauere. Tales sępe homines euadunt,quales sunt libri,quos legunt. Sũt alij homines docti in theologia, & in illa satis instructi, qui optime intelligunt sacros doctores,quos legunt, & horum etiam est uaria conditio. Sunt.n.aliqui natura sua nouarum rerum amatores,instabiles,qui in nulla re, cui semel adhęserunt ꝑsistere sciunt: sed omni uento mobiliores, modo hac, modo illac debili impulsu uertunt. Nunc amant, & ad horam, quę prius amauerant,oderunt: uiri quidem(ut dr̄) nõ multarum horarum:sed uix unius horę. De his idem prorsus dicendum esse censeo, quod de superioribus dixi. Qm̄ isti etiam sicut illi offerunt se manifesto periculo hęresis,cum legunt libros hęreticorum. Nam sicut is,qui se tam fragilem agnouit, ut leuissima quaqꝫ occasione oblata, non possit se ipsum à fornicatione cohibere, peccat mortaliter quoticscunqꝫ alicui tali occasioni se ipsum spontanee offert: ita simili ratione, qui se tam leuem, atqꝫ animo inconstantem expertus est,ut cuicunqꝫ, uel mediocri persuasioni facillime cędat, aut nouis quęcunqꝫ illa sint, semper delectet, & illis applaudat oportet, ut mortaliter etiam peccet, si libros hęreticorum legerit,à quorum fallacibus suasionibus facillime pro sui ingenij leuitate poterit persuaderi. Si Ioannes Hus libros Ioannis Vuiclef nunquam legisset,non in tot,tàmqꝫ pestiferas hęreses fuisset lapsus. Nam de illo refert Aeneas Siluius lib.de Origine Bohemorum ca.35.ꝙ erat nouarum rerum amator,atqꝫ ideo

libros Ioannis Vuiclef tanquam rẽ nouam in Bohemiã delatam, legẽs, facillime bibit incautus uenenum omniũ hęresum, quas Ioannes Vuiclef in suis libris reliquerat. Idem contigit Martino Luthero, qui legens libros eiusdem Ioannis Hus, omnes illius libenter suscepit errores. Sunt rursum alij uiri docti scientes discernere inter bonum, & malum, qui sunt constantes, & firmi in fide: sed assiduis urgentur tentationibus circa infidelitatem, & continuis hęresum punctionibus nõ sine magno, & graui illorum mœrore stimulantur. Hi si aliqua iusta causa cogente, aut nimis urgente libros hęreticorum legant, non credo illos peccare. Quia cum se stabiles, & firmos in fide multis experimentis cognouerint, non est dicendum illos periculo hęresis se offerre, cũ libros hęreticorum legunt: quia in Dño confidentes, & non de suis uiribus pręsumentes, ut occurrenti necessitati subueniant, id faciunt. Vt gratia excẽpli. Siquis uir doctus præsertim curam animarum, tenẽs inter hęreticos, uel prope illos uersaretur, qui plebi suæ timens libros hæreticorũ legeret, ut eorũ simulatas cautelas deprehẽderet: eorũ fallacibus argumentis rñderet, & sic plebem sibi cõmissam ab omni hæresi custodiret, hic talis quantumlibet hæresum tentationibus alias pungeretur: non solum non peccabit: imo potius mereretur. Quia sic faciẽs nõ se offert periculo hæresis: sed necessitate urgente diuinæ se cõmẽdat misericordiæ, de qua confidit, quod pp plebem sibi cõmissam, pro qua solum libros tales legit, non permittet illum à libris hæreticorũ decipi. Si uero nulla iusta causa urgente: sed pro sola sua libidine libros hæreticorũ legerit, non credo esse liberũ à peccato mortali. Quia cũ ipse sit aliàs plurimis infidelitatis tentationibus stimulatus, legens hæreticorũ libros addet (ut dicitur) oleum camino, & sic pluribus, atque urgentioribus infidelitatis tentationibus oppugnabitur, quo fiet, ut necessario aliquãdo uincatur. Nam quia hoc timebat Paulus: ideo hmõi homines admonet, sic inquiens: Qui stat, uideat, ne cadat

Sũt deniq; alij uiri docti abunde instructi in theologia, & in qualibet alia disciplina ad illam necessaria, firmi, & constantes in fide, nullis, aut debilissimis infidelitatis tentationibus uexati. De his non dubito illos seclusa omni superioris prohibitione, posse citra omne pctm̃ libros hæreticoꝶ legere. Etsi recta (ut decet) intentione id fecerint, ut puta: quia uolunt illoꝶ hæreses oppugnare, aut illoꝶ fallacibus argumentis rñdere, non solũ nõ peccabunt sic legentes: sed magnam pro hac re mercedem recipient. Hoc. n. facientes ponunt se pro muro domus Israel, & militant contra hostes Dei, & ecclesiæ suę, quapp iustum est, ut stipendium sui laboris à Deo, cui seruiunt, recipiant. Ideo concilium Carthaginense quartum concedit Epis, ut hęreticoꝶ libros legere possint. Nam cap. 16. suoꝶ Decretoꝶ pręfatum concilium hæc ait: Eps gentilium libros non legat, hæreticoꝶ autem pro necessitate, & tpe. Hęc ibi. Gentilium libros ꝓhibens, hęreticoꝶ libros cõcessit, & merito: quia lectio libroꝶ hæreticoꝶ sæpe est necessaria, ut possint hęreticoꝶ astutiæ agnosci, & ideo Epis conceditur: quia curã animarum illi hñt, & merito præsumendum est illos esse doctos, & in fide constantes. Nam ob similem cãm btũs Thomas in Secũda Secundæ, q. 10. art. 9. de cõione cum Iudæis, & alijs infidelibus hñda loquens, hęc dicit. Si. n. aliqui fuerint firmi in fide, ita q ex cõione eorũ cum infidelibus, cõuersio infidelium magis sperari possit, quàm fidelium à fide auersio, non sunt prohibẽdi infidelibus cõicare, qui fidem non susceperunt, scilicet Paganis, uel Iudæis, & maxime si necessitas urgeat. Hæc ille. Si cõicatio cum Iudæis licet his, qui firmi sunt in fide, qñ aliqua ex tali cõicatione speratur utilitas: eadem rõe ratione licebit illis legere libros hæreticorum qñ necessitas urget, & utilitas speratur, præsertim si nulla adsit superioris prohibitio, quæ id facere uetet. Hæc snĩa etsi manifesta sit cuicunque, uel mediocriter docto, ad illius tamẽ maiorem confirmationem exemplum quoddam

1. co. 10

S. Th.

grauissimum, dignum relatu hic inserere decreui: quod narrat Eusebius Cæsariensis. Is n. de Dionysio Alexandrino differens, postquam miris laudibus illius doctrinam, sanctitatem, & in tormentis pro Chro constantiã lib. 6. historiæ ecclesiasticæ ad cœlum usq; extulerat, tãdem lib. 7. cap. 5. & 6. hæc, quæ sequuntur de illo Dionysio Alexandrino refert. Sed & in tertio libro de baptis-

Euseb. Cæsar. Dion. Alexã.

mate (inquit Eusebius) quem scribit ad Philemonem p̄sbyterꝫ urbis Romæ, etiam hæc commemorat: Ego (inquit Dionysius) & tractatus hæreticoꝝ lego, & traditiones eoꝝ perscrutor, etiam si uidear ad horam uerbis illoꝝ pollui. Sed multum mihi confert hoc ipm̄, quòd ex ipsoꝝ uerbis arguere eos possum. Deniq; cum aliqs ex fratribus, & compresbyteris prohiberet me, ne hæretica lectione, tãquam cœni alicuius fœtore pollluerer, uisio mihi quædam à Deo oñditur, quæ me confirmaret, & sermo ad me factus est, hæc mihi euidenter ꝓloquẽs: Lege omnia quæcunq; in manus tuas uenerint: quia ꝓbare singula quæq;, & discernere potes: q̃nquidem ex initio hæc tibi causa fuit credendi. Amplexus sum uisionem: quia & Ap̄licæ s̄n̄æ concordabat, dicenti: Omnia

1. thes. 5

probate, quæ bona sunt tenete. Hæc Dionysij Alexandrini uerba citat Eusebius loco præfato. In quibus uerbis admoneo lectorem, ut annotet cãm, ꝓp quam diuinum illud oraculum permisit Dionysio libros hæreticoꝝ legere. Quia (inquit) probare singula quæq;, & discernere potes. Ex quibus uerbis apertissime conuincit̃ ueꝝ esse id, quod supra de idiotis, & sciolis hominibus diximus, eos nõ posse absq; peccato lectioni libroꝝ hæreticoꝝ insistere: quia probare singula quæque legerint & discernere non p̄nt. Si t̄n fuerit semel data de hac re prohibitio, peccare censeo illum, qui hæreticoꝝ libros legerit quantum libet doctus ille sit, si absq; licẽtia id fecerit. Quisquis igitur Lutheranæ hæresis libros sine licẽtia Sedis apostolicæ legerit, peccabit mortaliter, eritq; eo ipso excõicatus: qm̄ in Bulla cœnę Dñi à Paulo III.

emanata excõmunicantur omnes, qui libros Martini Lutheri, aut aliorum eiusdem sectæ legerit sine licentia Sedis apostolicæ. Quę tñ excõicatio non extenditur ad illos, qui aliorum hæreticorum libros legerint: quoniã hi soli in Bulla exprimuntur.

De spiritualibus hæreticorum pœnis, & primo de excommunicatione, ex qua oritur altera, quæ est priuatio sepulturæ. C. XVIII.

Hactenus de corporalibus pœnis, quæ iura hęreticis decernũt, disputauimus, illásq; iuste, & merito decretas esse probauimus: superest, ut de spiritualibus pœnis disseramus, & illas nihil minus, quàm corporales dignas hæreticis esse probemus. Peccauerunt quidem illi animo, perperam de fide catholica sentiendo, & corpore, contra illam scribendo, aut prædicando, aut alias quõlibet docendo, aut quiduis aliud contra fidei decreta exercendo, ac proinde iustum est ut corpore sil' & anima puniantur, eo saltem modo, quo anima in hoc seculo puniri põt. Prima, quæ animam respicit pœna hæreticorum, est excõicatio, per quam, illi tanq iam oues infectæ, ab ouili ecclesiæ abiguntur, ne reliquas conuersatione sua inficiant oues, per quam etiam alijs catholicis interdicitur, hr̃e cum illis conuersationem aliquam, ne forte cum illis conuersatæ inficiantur ab illis. Hæc pœna describitur in cap. Excõmunicamus. primo, & secundo, extra de hæreticis. Hanc pœnam sustinet quícunq; hæreticus, eo ipso, q hæreticus est etiam si nunquã fuerit de hęresi à iudice aliquo damnatus: siue sit relapsus, siue tunc prima uice sit hæreticus factus, dũmodo suæ hæresi assentiat, ut hæreticus. i. ut pertinax quamuis postea resipiscat. Si tñ aliquis citra omnem pertinaciam alicui hæresi assentiret, paratus suscipere, & tenere eam fidem, quam catholica tenet ecclesia, sicut non est hæreticus dicendus: ita nec excõmunicatus. Nam Decretales illæ nunc proxime citatę non feriunt excõmunicationis sententia omnes qui fuerint in aliquam hęresim lapsi: sed solos hęreticos. Quod etsi re ipsa sit clarissimum: ta-

men pp multos, qui trepidant timore ubi timor nō est, non omittendum existimaui. Neq; omnes etiam hæretici sniæ excōicationis subiacēt: sed soli illi, qui hęresim, quam mente conceperunt, foris quōlibet manifestant, ut si aliquis esset tunc pñs, posset cognoscere illum in talem hęresim fuisse lapsum. Siquis (gratia exempli) apud semet ipm aliquam pertractaret hęresim: quam pertinaciter credit, & illam nemine etiam audiente, uerbis explicaret: sicut facere solent hi, qui ppl'm publica lectione docere, aut concione aliqua exhortari debent, qui (ut expeditiores postea sint in pronunciatione) prius apud semet ipsos soli loquunt, quæ publice coram pplo postea dicturi sunt: talis absq; ulla dubitatione censebit excōicatus. Qm̄ hæresis illius iam est ex natura sua manifesta, & iudicio hoīum obiecta, q̄uis ex defectu testium sit per accn̄s occulta. Qui autem hęresim mente concepit, & illam nunq̄ foris uerbo, aut signo aliquo pdidit, talis non est excōicatus: imo nec illum eccl'ia potest excōicare. Quō pōt eccl'ia excōicare illum cuius pctm̄ pp qđ infligenda est excōicatio, agnoscere non pōt? Necessarium quippe est, ut qui alium iuste punire debet, prius sciat optime crimē, pp qđ merito sit puniendus. Qui qđ

Pro.12. nouit, loquitur (inquit Salomō) index iustitię est. At Papa nec tota eccl'ia militās pōt agnoscere hęresim in corde hęretici latentem, quia solus Deus est cordium scru-

1.re.16 tator. Deus.n. (ut dr̄ in lib.1. Regum) intuetur cor, homines autem uident, quę foris patent. Ecclesia ergo, q̄ non potest hęresim in corde latentem agnoscere, non pōt ēt pp illam solam pœna excōicationis aliquem ferire. Et hanc sniam confirmat, qđ dr̄ in cap. cogitationis pœnā. De pnīa dist. 1. Cogitationis pœnam (inquit textus) nemo patiatur, & in cap. cogitatio. eadē distinctione. Cogitatio non meretur pœnam. Et hoc est qđ cōis Theologo℞ snīa dicit, ecclesiam non posse obligare ad actus interiores. Glossa t̄m in clementina prima de hęreticis. paragr. Verum. docet oppositum, decepta ex quodam

dicto

dicto illius Clemētinę male ab ipsa Glossa intellecto. Il la siquidem clemētina ipso iure excōmunicat inquisitores hæreticorum, qui odio, aut amore aliquid fecerint cōtra hæreticos non faciendum, aut aliquid omiserint, qđ facere debuissent. Ex quo loco glossa illa deducit iā nullam esse causam dubitandi id, quod archidiaconus dixerat esse rem dubiam, an uidelicet hæreticus occultus sit ipso iure excōmunicatus: qm̄ ex textu istius Clementinę (ut ait glossa) apertissime constat ecclīam posse punire actus animæ interiores, & inde clarissime cōuincitur hęreticum quālibet occultum esse ipso iure excōmunicatum. Et ut suam corroboret sentētiam multos hincinde citat ex iure textus, qui nec tantillum suo proposito fauent. Et (ut ingenue loquar) non bene illius Clementinę literam intellexit, nec bene illius sensum considerauit. Illa enim Clementina non punit solos actus animæ interiores, in quos nullum (ut diximus) ecclesia habet forensem iurisdictionem: sed punit actus exteriores, qui ab illis interioribus procedunt. Non. n. excōmunicat ibi Pōtifex inquisitores, qui solum hn̄t odium, aut amorē: qm̄ propter solū odium in corde latens non poterat aliquē excōmunicare, etiam si odium esset ardentissimum: sed excōmunicat ibi Pontifex inquisitores, qui pp odiū, aut amorem aliquid in iudicio inquisitionis contra rōnem fecerint. Quibus uerbis diligenter consideratis, constat apertissime, ibi uon puniri odiū, aut amorem: sed puniri opus exterius, aut omissio operis exterioris ab odio, aut amore procedens. Valde quidem diuersa sunt odiū, aut amor, & opus ab odio, aut amore procedēs. Prima illa dno sunt actus animæ inferiores: hoc autē est actus exterior. Prima illa, ecclesia non punit, nec punire potest. Nam apl's istorum iudicium prohibet, sic inquiens: Nolite 1. co. 4
ante tp̄s iudicare quoadusque ueniat dn̄s, qui manifestabit consilia cordium, & illuminabit abscondita tenebrarum. Hoc autem ultimū uidelicet opus exterius ab odio, aut amore ortum ecclesia iuste punire pōt etiam si

ob defectum testium sit occultum: qm̃ ex natura sua, mox ut ex latebris cordis prodierit, est manifestũ, aut saltem manifestabile. Omnes igitur textus, quos glossa citat, imponũt pœnam actibus exterioribus, & nullum in iure unquam reperieẽ decretũ, quod pœnã aliquam decernat alicui propter solum actum animæ interiorẽ, ut puta odium, aut amorẽ. Ex ista pœna excõicationis oritur alia, uelut riuus ex fonte, priuatio uidelicet ecclesiasticæ sepulturæ. Nullus.n.in excõicatione decedens potest in loco sacro sepeliri, ut constat ex Clementina 1.de sepulturis. Sed nequis forte parũ eruditus de hac re dubitaret. Visum est ecclesiæ dignum esse, ut speciale de hac re conderetur decretum, quod oĩbus hęreticis ecclesiasticam interdiceret sepulturam. Et habetur in cap. Quicunque. De hæreticis.lib.6. Et merito quidẽ sic statutum est. Quoniam is, pro quo orare nõ licet, indignus est, qui in loco sacro sepeliatur. Nõ.n.ob aliam causam corpora in locis sacris sepeliuntur (ut August.ait) nisi, ut qui loca sacra ingrediuntur, pro illis, qui sunt ibidem sepulti deum precentur. Et ob hanc causam (ut August.in lib.de cura pro mortuis agenda ait) sepulchra defunctorum dñr monumenta: quia monent uiuorũ mentes, ut defunctorũ recordentur. At cum nulla possit memoria hæreticis defunctis prodesse, consequẽs est, ut nec possit illis prodesse sepultura. Hãc pœnam sicut nunc eam declarauimus, hoc est, excõis sententiam ipso iure hæreticis inflictam aliqui nõ infimę sortis theologi tam iustã eam putant, ut non solum à iure humano: sed etiam à iure diuino illam hæreticis inflictam esse censeant. Nã Iodocus Clitoueus in assertione ueritatum definitarum in concilio Senonensi hãc tenet sñiam. Iacobus Latomus in assertione determinationis datæ ab uniuersitate Louaniensi cõtra Lutherũ, eidem sñiæ aperte subscribit. Ioãnes Echius in Enchiridio locorũ cõium contra Lutheranos, cap.de hæreticis cõburendis, idem uideẽ sentire. Hi omnes tres illustres theologi cõcorditer sentiunt pœnã

excōis, esse ex diuino iure hæreticis inflictam: tm̄ abest, ut illam iniustam esse putent. Neque absque causa, & sine ulla rōne: sed multis sacrę scripturæ testimonijs moti id asserunt. Paulus siquidem ad Titū scribens ait: Hæreticum hoīem post unā, & secundam correptionē deuita, sciens quia subuersus est, qui eiusmodi est, & delinqt, cum sit proprio iudicio cōdemnatus. Et btūs Ioā. in sua 2. Canonica epl'a inquit: Siquis uenit ad uos, & hāc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec aue ei dixeritis. Qui.n. dicit illi aue: cōicat operibus eius malignis. Alij tn̄ theologi, & si fatentur iustā esse hanc excōis sniām contra hæreticos à iure prolatam, negant tn̄ illam iuris diuini robur tenere: q̄m (ut aiunt) Paulus, & Ioannes hæc loquentes non dixerunt tale aliqd esse à deo mandatum, sicut al's Paulus cum simile aliqd pertractat, dicere solet. Præcipio (inquit ille) nō ego: sed dominus. Et iterū: Non dn̄s: sed ego præcipio. At Paulus nō poterat (ut dicunt) sua ipsius authoritate talē excōis sententiam in omnes hæreticos ferre. Sed certe responsionem istam nullius esse momenti, aliquis conuincere putabit per id, quod Paulus Thessalonicēsibus scribēs ait: Denunciamus autē uobis fratres (inquit Paulus) in nomine dn̄i nostri Iesu xp̄i, ut subtrahatis uos ab omni fratre ambulante inordinate, & non secundum traditionem, quam acceperunt à nobis. Ecce Paulus interdicit conuersationem cum illis, qui non ambulant secundum traditionem, quā ab eo acceperunt, neque hoc nomine suo: sed nomine dn̄i nostri Iesu xp̄i se id pręcipere dicit. Quæ uerba declarans Theophilactus ait: Sæpe alias diximus denunciationē, austeram quādam præferre doctrinam. Nunc igitur tremendā magis hanc faciens, inquit. Non.n. nos id ipsum iniungimus, sed xp̄s ipse. Hic nanque profatur, quę ipse ad uos loquor. Hęc Theophilactus. Quæ istarū opinionum sit uerior, ego nolo definire, cum satis pro præsenti disputatione mihi sit, quòd hi, qui negant excōis pœnam esse iure diuino inflictam,

Tit. 3. *2. Ioan.* *1. cor. 7* *2. the. 3* *Theop.*

negare non poterunt esse iuri diuino admodum confor-
Mat.18 me, pertinaces hęreticos excōmunicare. Nam illum, qui
fratrem semel & iterum admonentem de peccato cōtem-
nit, & ecclesiam insuper non uult audire, Christus salua
tor noster præcepit hn̄dum esse tāquam ethnicū, & pu-
blicanum. Quibus uerbis concordi oīum catholicorum
snīa, Saluator noster prælatis ecclesiæ dedit ptātem ex-
cōicandi illum, qui tertio admonitus negligit emendari.
Idem.n. est dicere, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus,
ac si dixisset: nullam prsus cum eo habeto cōionem. Si-
cut.n. populo Israel fuit olim interdicta cum gētibus cō-
uersatio: ita etiam nūc pplo christiano interdicit Salua
tor, aut potestatem dedit prælatis interdicēdi cōicatio-
nem cū eo, qui ecclesiam audire contēnit, dicens: Sit tibi
Chrys. sicut ethnicus, & publicanus. Nam btūs Chrysost. hæc
Matth. uerba interpretans, ait: Vide qualiter duplicib9
colligauit necessitatibus, & pœna, quæ hic est, scilicet
proiectione ab ecclesia. Sit tibi sicut ethnicus, & publi-
canus, & supplicio futuro, quod est esse ligatum in cœ
lo. Hæc Chrysostomus. Vt autem sententiam prælati
excommunicantis nullus contemnere auderet: sed fir-
mam, & ratam esse, omnes censerent, addidit: Amen
dico uobis, Quæcunque alligaueritis super terram, erūt
ligata & in cœlis, & quęcunque solueritis super terram,
erunt soluta & in cœlis. Quæ uerba declarans beatus
Hiero Hierony. in commentarijs super Mattheum ait: Quia
dixerat, si autem ecclesiam nō audierit, sit tibi sicut eth-
nicus, et publicanus, & poterat cōtemptoris fratris hęc
occulta esse responsio, uel tacita cogitatio, si me despi-
cis, & ego te despicio: Si tu me condemnas, & mea sen-
tentia condemnaberis, potestatem tribuit apostolis, ut
sciant, qui a talibus condemnantur, humanam senten-
tiam diuina sentētia roborari, & quodcunque ligatum
fuerit in terra, ligari pariter in cœlo. Hæc Hieronymus.
Ex quibus uerbis apertissime constat, quàm rata sit,
& à Deo confirmata excommunicatio, quæ fertur in

illum, qui scdo admonitus, eccliam postea audire contemnit. Quis aũt minus eccliam audit, quàm hęreticus, q suam sniam definitioni totius ecclię præponit, et ab ea fide, quam scit totam eccliam tenere, proprio iudicio recedit? Nullus ergo iustius põt iuxta diuina decreta excõicari, quàm hæreticus, qui propriæ innitens prudẽtiæ eccliam docentem, atq; admonentẽ audire contemnit. Et forte hoc ipm intellexerunt præfati illi tres doctissimi uiri dicentes, excõicationis pœnã iure diuino esse hæreticis illatam: quia iuri diuino innititur ius humanum, qđ illam hæreticis inflixit. Rursum, iustum esse hanc hæreticorum excõicationem, ostenditur per id, qđ dñs Deus olim pplo Israel pcipiens, ut deleret Iebusæum, Chananæum, & reliquas quinq; gẽtiones, addidit: Non inibis cum eis fœdus, nec misereberis earum, neque sociabis cum eis coniugia. Filiam tuam non dabis filio eius, nec filiam ipsius sociabis filio tuo: quia seducet filium, tuum, ne sequatur me: & ut magis seruiat dijs alienis. Attende, obsecro, causam, pp quam prohibuit cum gentibus illis contrahere matrimonia. Quia seducet (inquit) filium tuum, ne sequatur me. Nónne simile periculũ est in conuersatione hrticorum, quorum sermo (iuxta Pauli sniam) ut cancer serpit. Propter eãdem igitur causam iustum est, ut sit oĩbus Xpianis interdicta hæreticorũ conuersatio, ne fallacijs suis seducant corda eorum, cum quibus conuersantur. Ideo Paulus ait: Quæ pars fideli cum infideli? Tam potẽs est hæc cã, ut pp illam solam censuerit Paulus uxorem fidelem coniunctam uiro infideli, qui non permittit illam in fide sua manere: sed quotidie solicitat, & urget ad infidelitatem, posse à uiro suo separari. Sic.n. ait Paulus: Quod si infidelis discedit, discedat: nõ est.n. seruituti subiectus frater, aut soror in hmõi. In pace aũt uocauit nos Deus. Quæ uerba declarans Theophilactus in cõmentarijs super eplas Pauli ita ait: Hoc est, si uir infidelis uxori fideli iniungat, secum ut sentiat, & particeps suæ fiat ĩfidelitatis, dirimat potius matrimonium

Deut. 7 · 2. Ti. 2. · 2. Co. 6 · 1. Co. 7 · Theop.

mulier,& à uiro abscedat. Satius.n.est connubium ipsum dissoluere,quàm pietatem,& Dei cultum amittere. Si tecū ille eo iurgatur,quòd suæ infidelitatis participare nil toleres,confestim secedito. Nō.n.es hmōi seruituti subiecta,hoc est,nil cogeris uirum in rebus hmōi perpeti. Melius est enim secedere, quàm altercari. Neque enim diuinæ illud est uoluntatis, quippe qui nos in pace uocarit. Itaque si litiget,& iurgijs urgeat,præbuit ille diuortij causam. Hactenus Theophi. Deinde id, quod Deus olim cum leproso lege Mosayca fieri præcepit, manifestum est exemplar nobis propositum, ut illo bñ inspecto discamus inde quid in lege Euangelica circa hæreti-
1.Co.10 cum fieri debeat. Oīa.n.(ut ait Paulus) in figura contingebāt illis. Inter multa alia,quę in lege Mosayca circa leprosos necessario facienda,præcipiebant,hoc unū erat,
Leu.13 ut leprosus extra castra eijceretur. Omni tpe(inqt lex) quo leprosus est,& immūdus,solus habitabit extra castra. Leprosus aūt illic descriptus manifestam tenet hæ
Luc.17 reticorum figuram. Nam btūs Augustinus exponens Eua
Augu. gelium illud de decem leprosis ait: Quærendum est igiē quid ipsa lepra significet. Non.n.sanati: sed mūdati dñr, qui ea caruerunt. Coloris quippe uitium est,non ualetudinis, aut integritatis sensuum,atque membrorum. Leprosi ergo non absurde intelliguntur, qui scientiam ueræ fidei non habentes, uarias doctrinas profitentur erroris. Nulla porro falsa doctrina est,quæ nō aliqua uera inter misceat. Vera ergo falsis inordinate permista in una disputatione,uel narratione hominis,tāquam in unius corporis colore apparentia,significant leprā,tanquam ueris, falsisq; colorum locis humana corpora uariantem, atque maculantem. Hæc Augustinus. Quibus uerbis subscribit Beda super Lucā,& in homilia quadam super illud Euāgelium, quod iuxta usum Romanæ ecclesiæ legitur in missa Dñica 13. post Pentecostē. Sunt adhuc multa alia in leproso consyderanda,ex quibus apertius colligi potest illum ueram hæretici figuram fuisse. Nam lepro-

sus suo contactu alios inficiebat,& hæreticus sua cõuersatione fidelibus nocet. Leprosi anhelitus noxius erat, & ob hanc causam os illius ueste cõtectum esse iubebatur. Et hæreticorꝫ sermo, Paulo testante, uelut cancer serpit, & ob hanc cãm prędicatio est illi interdicta. Qm̃ (ut ait Salomon) qui imponit stulto silentium, iras mitigat. Cum ergo leprosus, ne sua cõuersatione alijs nocere possit, extra castra, et oĩum hominum conuersationem eijci, sit lege Mosayca præceptum, hoc exemplari, & sub huius figuræ uelamine nobis oñsum est, iustum esse: imò necessarium, ut hæreticus excõicetur, & sic extra ecclię castra eijciatur, ne catholicis cõicans eis sua cõicatione nocere ualeat. Accedit ad hæc, quod hr̃tici semper sunt cõtentiosi, nec pacem, quam Deus uiuens, et moriens tam obnixe nobis cõmendauit, unquam amplecti uolũt: sed nouorꝫ dogmatũ inuentores, aut fautores effecti, rixas, & cõtentiones perquirunt, & iurgia, & dissidia intra ecclesiam suscitant. Ideo iustum, & necessariũ est hęreticos ab ecclesiæ cõione eijcere, ut uel sic pax reddatur ecclesiæ. Nam Salomon in prouerbijs ait: Eijce derisorem, & exibit cum eo iurgium. Quę uerba exponens Beda in commentarijs super Prouerbia ait: Eijce hæreticum, quem corrigere non potes, de ecclesia: & cum illi prædicandi libertatem abstuleris, catholicæ paci auxilium præstas. Hæc ille. Demum semper ab ipsis ecclesiæ primordijs ueri catholici fugerunt consortia hæreticorꝫ, & ab eorꝫ cõuersatione procul recesserũt, nec colloquium ullum: nisi forte cã correctionis, cum illis hr̃e uoluerunt, adeo, ut domum, in qua hæreticus esset, intrare noluissent. In cuius rei certissimum, et irrefragabile testimonium, unum solũ exemplum afferam, quod refert btũs Irenæus. Is. n. uerus Xp̃i martyr lib. 3. aduersus hęreses cap. 3. de Polycarpo Ep̃o, & martyre Ioannis Apl̃i discipulo loquens, hęc ait: Et sunt adhuc ẽt nunc, qui audierunt ab ipso, quod Ioannes apl̃s discipulus Dñi, apud Ephesum cum Balneas lauandi gr̃a fuisset ingressus, & uidisset ibi Cerinthum, exi

2. Ti. 2
Pro. 26
Pro. 22
Beda.
Irenæ.

lauerit continuo, & discesserit non lotus, dicens: Fugiamus hinc, ne & balneę ipsę corruant, in quibus Cerinthus lauatur ueritatis inimicus. Idem ēt ipse Polycarpus Marcioni aliqñ cū occurrisset, dicenti sibi: Agnosce nos. Rñdit: Agnosco primogenitum Sathanę. Tanta tunc Apľi, atque eorꝫ discipuli in religione cautela utebātur, ut ne uerbi quidem cōionem, cum aliquo eorꝫ: qui à ueritate deuiauerant, hr̄e paterentur. Sicut & Paulus dicit.
Tim. 3. Hęreticum hominem post unam correctionem deuita. Hęc Irenęus. Et eadem ferè uerba citantur sub nomine Bedę, in cap. omnis. 24. q. 1. Cum igitur tam multis, urgentissimisqꝫ rōnibus ostenderimus iustam esse hęreticorꝫ excōicationem, opus est, ut quicunqꝫ se fidelem catholicum esse, & existimari optat, uitet cōsortia, & colloqa cuiuscunqꝫ manifeste hæretici, ne contrariū faciens iustam alijs p̄beat suspicandi occasionem, se ēt eodē crimine hęresis esse infectum quo ille, cū quo conuersatur.

An hæreticus possit post mortem excōicari. Cap. XIX.

Hominem mortuum non posse excōicari, cuicunque theologo, uel mediocriter sacram scripturam intelligenti, est apertissimum, qm̄ ptās iurisdictionis, quę ad excōicandum aliquem est à Christo saluatore nr̄o prelatis ecclesię concessa, ad solos uiuos, & super terram existētes concessa est, non aūt mortuos, qui au supra terram, aut subtus terram locati sunt. Nam ptātem hanc excōicandi incorrigibilem, aut contumacem (ut proxime precedenti cap. sacrorꝫ doctorꝫ testimonio docuimus) Chr̄s
Mat. 18 saluator nr̄ concessit per hęc uerba, sic dicēs: Si ecclīam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. Illa āt uerba, ut ex ipsius Euangelij lr̄a facillime cōstat, ad eos solos referuntur, qui semel, & iterꝫ à fratre, & tertio à p̄lato correpti, emendari recusant tanquam cōtumaces, & rebelles. Ex quo Euangelij processu, theologi omnes concordi sn̄ia colligunt, nō pro quolibet peccato etiam mortali posse dari sn̄iam excōicationis: sed oportet esse annexam cōtumaciam, sine qua sn̄ia excōicationis ferri

non posset. At mortuus cũ non possit semel admoneri, aut à fratre, aut ab ecclĩa nunquã post mortẽ poterit dici cõtumax, aut rebellis, quo fit, ut nec excõicari possit post mortẽ. Forte quis dicet mortuũ non excõicari pp̃ contumaciã, quam post mortem habuerit: quia hmõi talis illi contingere non põt: sed pp̃ contumaciam, quam habuit ante mortẽ, quæ quia ipso uiuente non innotuit: sed post mortem, ideo mortuus excõicatur. Sed hoc fieri non posse, uerba, quæ Xp̃s saluator nr̃ statim post precedentia, ad excõicationis cõfirmationem dixit, apertissime conuincunt. Nã post illa uerba, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus, stati subdidit: Quodcunq; solueris super terram, erit solutũ, & in cœlo, & quodcunq; ligaueris super terrã, erit ligatũ & in cœlo. Per que uerba (ut proxime precedenti capitulo ex Hieronymi testimonio ondimus) Saluator nr̃ ipsam excõicandi ptãtem eccl'iæ concessam, amplius declarauit, & ratam, & firmam esse ondit. Siqs tñ in hac re soli Hieronymo non fidit, nec solo illius testimonio est contentus, plures alios possem ex sacris doctoribus ad huius rei testimoniũ afferre. Ne tñ nimia prolixitate in re tam clara grauem Lectorẽ, solos duos alios probatissimos testes, omniq; (ut dicitur) exceptione maiores proferam, qui per præfata Saluatoris nostri uerba conuincere nituntur ptãtem excõicandi datam esse eccl'iæ. Primus est Vrbanus Papa & martyr in ep'la de cõi uita, & oblatione fidelium, qui postquam inhibuit ne eccl'iæ facultates caperentur in alios usus cõuertendæ, & cuicunq; diripienti illas excõicationem minatus est, ne talem excõicationem aliquis contemnere auderet, ipsam excõicandi ptãtem, p illa Saluatoris uerba probat, quibus ait: Quodcunq; ligaueris super terrã, erit ligatum, & in cœlo. Gelasius Papa in c. legatur. et in cap. Nec quisq;. per illa eadẽ uerba probat ptãtem excõmunicandi datam esse eccl'iæ. Illa aũt Saluatoris nr̃i uerba, de solis illis loquuntur, qui sunt super terram, hoc est, de illis, qui uitam in hoc mundo degunt, non aũt de

mortuis qui aut supra terrã, aut subtus terrã sunt. Solos ergo uiuos eccl'ia ligare, aut soluere põt, non autem mortuos. Et hanc sn̄iam tuentur non solum theologi oẽs: sed ẽt iuris canonici periti. Aliqui tñ canonistæ ab hac lege excipiunt hr̃ticum hominem, qui licet defunctus huic seculo sit, pp criminis tñ grauitatẽ dñt illum posse ẽt post mortem excõicari. Nam Glossator Decretalium in c. siquis Ep̃s. de hæret. in uerbo, post mortem, postq̃ ad suę sn̄iæ confirmationẽ citauit c. sane. 24. q. 2. deinde sibi ipsi obijcit, & rñdet p hæc uerba. Contra, quia crimina morte extinguũtur. 23. d. quorundã. 24. q. 2. c. 1. & crimẽ cum pœna sit extinctum. C. si reus, uel accu. mor. fue. l. 2. Hoc tñ speciale est in crimine hæresis in criminis detestationem, ut post mortem possit accusari, & excõicari. Hæc glossator decretalium. Abbas in expositione præfati c. siquis Ep̃s. eidem subscribit sn̄iæ, dicens ẽt hoc esse speciale hęretico, ut post mortem possit excõicari. Sed re uera (ut ingenue loquar) misere errauit, uterq̃, qm̃ nec Pontificum in hac re ptãtem intellexit, nec uirtutẽ excõicationis considerauit, nec uerba Gratiani, & q̃ ille ex alijs authoribus ibidẽ citat, interius penetrauit. Post mortem qdem damnari põt aliquis de hæresi, hoc est, dari sn̄ia, quam declaretur illum fuisse hæreticum, & in hæresi ex hoc sclo decessisse: quia nulla pn̄iæ signa ante mortem ondit. Non tñ cum damnatur hæreticus defunctus, tunc excõicatur, sed declaratur illum tunc fuisse excõicatum, cum primo factus est hæreticus. Nam (ut præcedenti c. diximus) hęreticus ẽt ante iudicis declarationem, est ipso iure excõmunicatus. Qm̃ & siquis adeo occultus fuerit hr̃ticus, ut nunq̃ ad notitiã iudicis puenerit, si tñ hęresim suã exterius utcũq̃ pdiderit, et nõ in solo corde celauerit, nõ tñ pp hoc ab excõicatione liberabit̃, cũ talis excõicatio non ab hoĩe pcedat, ut uim suam hr̃e possit: sed sit ab ipso iure iflicta. Qui ergo post mortem de hæresi damnatur, non tunc excõicatur: sed declarat̃ fuisse ante mortem excõicatum, & i excõmunicatione defunctus, ut

deinceps iam non pro illo sicut pro alijs, alicui orare liceat, & omnes intelligant illum, qui pro hæretico dãnatus est, non hr̃e partem in orōnibus, quas ecclesia facit pro defunctis. Neq; aliud dici posse, authoritate, & rōne urgentissima id conuincere uolo. Leo Papa in ep̄la ad Rusticum Narbonensem Ep̄m, quæ est. 60. in ordine epl̄arum suarum, sic ait: De cōione priuatis, & ita defunctis horum causa iudicio Dei reseruanda est, in cuius manibus fuit, ut talium obitus non usq; ad cōionis remedium differretur. Nos autem quibus uiuentibus non cōicamus, mortuis cōicare nō possumus. Hęc Leo p̄p, & hn̄r in uolumine Decretorum. 24. q. 2. De cōione. Ex quibus uerbis constat Leonis Papæ sn̄iam esse, neminem post mortē ab excōicatione, in qua decessit, posse post mortem absolui. Et inde deducitur, ut eodem modo nemo, qui sine excōicatione decessit, possit post mortē excōicari. Hæc aūt collectio probatur esse bona testimonio Vrbani Papæ in ep̄la ad Guillimūdum Ep̄m, qui ex illis beati Leonis uerbis eandem format consequentiam, sic inquiens: Inter cæteros quippe nr̄æ fidei p̄res btūs Leo Papa doctor egregius. Quibus uiuis (inquit) non cōicamus, nec mortuis cōicare debemus. Constat ergo qbus uiuis (ut ex opposito loquamur) cōicamus, mortuis quoq; cōicare possumus. Hæc Vrbanus Papa, & hn̄r in cap. Sanē qđ super. 24. q. 2. Gelasius Papa in cap. legatur. eadem causa, & q̄ōne, dicit apertissime nullum post mortē posse ab excōicatione in qua decessit, absolui, & in suæ sn̄ię confirmationem adducit illa sæpe iam repetita uerba, quæ Saluator nr̄ dixit beato Petro. Quodcunq; solueris super terram, erit solutum & in cœlis, & quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis. Quæ uerba doctissime annotans Gelasius ait: Super terram (inquit) nam in ligatione defunctum, nunq̄ dixit esse absoluendum. Hæc Gelasius. Ex quibus uerbis apertissime constat Gelasium Papam hac rōne moueri, ut dicat defunctum non posse ligari, aut absolui: quia uidelicet non

[Margin notes: Leo p̄p primus; Vrb. p̄p; mat. 16; Gel. p̄p]

est super terram. Hæc aūt ratio æque urget circa hęretícum defunctum, sicut circa omnes alios defunctos: qm̄ hæreticus defunctus non magis est super terram, q̄ cæteri mortui. Cum ergo eadem ratio sit circa hæreticum defunctum, quę circa alios mortuos, oportet, ut eadem lege iudicentur hæretici defuncti, qua circa excōicationem alij defuncti iudicantur. Qm̄ aut ratio illa à Gelasio data non bñ de alijs defunctis probat, q solui, aut ligari non pñt, aut etiam de hæretico sicut de alijs concludit.

Eccl. 11 Præterea Salomon ait: Si ceciderit lignum ad Austrū, aut ad Aquilonem, in quocunq; loco ceciderit, ibi erit. Lignum de quo loco isto Salomon loquitur, tunc cadere dr̄ (ut Hieronym. ibidem interpretatur) qn̄ homo moritur. Sed in quocunq; loco ceciderit, ibi erit: quia sicut eum mors occupauit, ita post modum reperiet. Ex qua Salomonis sn̄ia conuincitur, ut qui non est in morte excōicatus, nec possit etiam post mortem excōicari. Hanc nr̄am argumentationem confirmat id, qd' Gelasius Papa ait in cap. Nec quisquā. 24. q. 2. ubi differens de mortuo an possit ab excōicatione absolui, aut ab ea ligari, hæc ait: Cæterū de eo, qui in diuino iudicio est constitutus, nobis fas non est aliud decernere præter id, in quo eum dies supremus inuenit. Hæc Gelas. Quæ uerba cū illis, quæ ex Salomone citauimus, manifestissime consonant. Rursum eodem modo pōt Papa aut quiuis alius Eps hæreticū defunctum excōicare, sicut pōt iniuste de hæresi damnatum absoluere, ꝑut definitum est in actione prima quintæ synodi, quam Gratianus citat in cap. sane qd' fertur. 24. q. 2. At cum absoluit illum, qui iniuste de hæresi damnatus fuerat, non absoluit ab excōicatione: quia constat nullam fuisse, neq; in illam incidisse: sed solum declarat illum non fuisse excōicatum: ergo cum post mortem dānat hæreticum, aut excōicat, solum declarat illum fuisse hæreticum, & ꝑꝑ hæresim fuisse excōicatum, ac proinde non esse pro illo deinceps orandum. Deinde quod dicūt hoc esse speciale hæreticis, ut

pp criminis grauitatem possint post mortem excõicari, apertissime õndit eos ignorare, ad quos se extendit ptãs excõicandi ecclesiæ concessa. Nam si hoc bñ introspexissent, nunquã hoc dixissent. Quis unquam diceret prætorem alicuius ciuitatis posse punire maleficos in alia ciuitate cõmorantes, in qua nullam prorsus habet iurisdictionem, etiam si illi grauissime peccarent? Aperta quidem est rl'a iuris in.6. quæ talem sñiam, & punitionẽ damnat & irritat. Sñia (inquit rl'a) non à suo iudice lata, nulla est. Si tñ Rex pp criminis grauitatem, qđ in alia cõmittitur ciuitate, nouam quandam prætori alterius ciuitatis concederet ptãtem, ut maleficos, sceleratissimosq; homines, quos in ciuitate suæ iurisdictioni alias nõ subiecta, nouerit, punire possit, tunc noua illi concessa ptãte poterit in illos sñiam firmam dicere, contra quos antea nihil prorsus efficere ualebat. Ptãs excõicandi, quam ex Euangelio didicimus ecclię datam esse ad solos uiuos se extendit, ut clarissime constat ex uerbis Euangelij, & ex interpretationibus sacrorum doctorum, quos supra citauimus. Si ergo aliquis Eps mortuum excõicare tentauerit, in eum, qui sibi subditus non est, sñiam dicet, fietq; necessario, ut sñia illa: quia non à suo iudice lata, iuxta rl'am iuris, sit nulla cẽsenda. Si Deus ultra illam gñalem ptãtem supra uiuos datam, specialem aliq̃ aliam concessit ecclesiæ ptãtem, ut hæreticos pp grauissimum hæresis uitium, possit etiam post mortem excõicare, tunc cedam. Cum tñ nullam possint specialem aliam, & latiorẽ ptãtem õndere supra hæreticos fuisse à Deo concessam, nescio qua fronte dicere audent, hoc esse speciale in hæretico, ut pp criminis grauitatem possit post mortem excõicari. Est.n. speciale aliquid in crimine illo, per quod reliqua uitia superat in malitia: sed non est speciale aliquid in ptãte excõicandi à Xpo ecclię concessa, ita ut latiorem supra hęreticos, quàm supra alios illi concesserit ptãtem. Hanc aũt ptãtem oportebat illos magis, q̃ criminis grauitatem īspicere, ut recte de hac qõne defini-

re potuissent: qm̃ excõicatio ipsa, ut firma sit, magis ex ptāte sibi collata, q̃ ex criminis grauitate pēdet. His igr̄ urgentissimis rõnibus motus, dico hęreticum hominem posse damnari post mortem, hoc est, per sn̄iam declarari fuisse hæreticum, & in hæresi usq; ad mortem perseuerasse, et per consequens fuisse in excõicatione defunctū, nego tñ illum post mortem posse tunc primo excõicari, cum per mortem, sit iam extra hominū iudicium constitutus. Neq; aliud dicit Gratian⁹ in 24. q. 2. par. 2. qm̃ illic dicit hominem posse de crimine hæreseos accusari, & damnari post mortem, quod & nos fatemur, nunq; autem dicit illum, aut aliquem alium post mortem posse excõicari. si quæras cur possit quis post mortem de hæresi damnari, non autem excõicari, rñdeo hanc esse cām, q̄ sn̄ia damnans hæreticum mortuum, est uelut declaratoria operꝶ præteritorꝶ, declarans illum hanc aut illam hæresim pertinaci animo fuisse amplexatum, & per consequens fuisse eo ipso excõicatum: quod (ut clarissime constat) etiam post mortem fieri potest. Excõicatio uero non tam est sn̄ia, q̃ sn̄iæ executio. Sicut. n. aliud est furem suspendio dignum censere, & aliud furem suspendere, ita etiam aliud est decernere aliquem esse excõicatione dignum, aut illum iam fuisse excõicatum, & longe aliud est illum actu excõicare: Primus quidem dr̄ sn̄ia: scd̄s uero non est sn̄ia: sed executio sn̄iæ iampridē latæ. Esto, excõicatio sn̄ia dicenda sit: non tñ solum illa erit præteriti operis declaratoria: sed pn̄tis pœnę inflictiua. Per excõicationem siquidem non solum declaratur illum cui infertur excõicatio, aliquod letale crimen cõmisisse, pp quod solum inferenda est excõicatio: sed ultra hoc infligitur pœna, qua excluditur excõicatus à participatione, & cõicatione fidelium. Hæc autem pœna non potest infligi defunctis, cum sint iam extra humanū iudicium constituti. Cum autem quis de hæresi damnatur, & hæreticus iudicatur, nulla illi spūalis infligit̄ pœna: sed solum de opere iam olim dum uiueret, facto, de-

claratoria quædam profertur sñia, quæ declarat illum fuisse hæreticum, & in hæresim fuisse defunctum. Quæ sñia non parui est momenti, nec frustra & inutiliter dat: sed ad multa, q̃ inde iure facienda occurrunt, ualde conducit: ad omnes.s. pœnas corporales, quæ corpus hæretici contingere pñt: qm̃ hoc, &, quę illud contingunt, in terra sunt, & hominum ptãti subiecta. Primo quidem ualet ad confiscationem bonorum ipsius hæretici faciendam. Nam bona illius, qui uiuens in hæresi latuit, si post mortem constat illum fuisse hæreticum, eo ipso sunt cõfiscata, ut decernitur in cap. Accusatus. paragr. in eo. De hæreticis. lib. 6. Valet etiam talis sñia, ad filiorum infamiã alijs innotescendam. Erant quidem filij parentis hæretici (ut supra docuimus) ipso iure infames: sed quia paternum crimen unde ad filios infamia deriuatur, latebat: nõ alijs erat ignota filiorum infamia. Vt autem defunctus damnatur de hæresi, eo ipso omnibus hanc damnationem scientibus, filiorum infamia innotescit. Deinde damnatio hæretici defuncti hoc tertium efficit; manifestare uidelicet alijs corpus illius indignum esse eccl'iastica sepultura, in qua reconditum est. Nam (ut præcedenti cap. oñdimus) hæreticus à iure priuatur eccl'iastica sepultura. Quo fit, ut postquam de illius hæresi post mortem constiterit, corpus illius si ab alijs fidelium corporib⁹ possit discerni, sit ab ipsa sepultura tanq̃ à re iniuste possessa separandum, & extra eccl'iam eijciendum. Sic.n. conciliũ Constantiense de corpore Ioannis Vuiclef hæretici iam tunc defuncti, censuit esse faciendum. Nam sess. 8. postquam idem concilium declarauit illum fuisse hæreticũ, nec unquam de illius pnia constitisse, hæc addit uerba: Decernitq́;, & ordinat hęc sancta synodus, corpus eius, & ossa (si ab alijs fidelium corporibus discerni pñt) exhumari, & procul ab ecclesiæ sepultura iactari, scd̃m canonicas, & legitimas sanctiones. Hæc concilium. Demum ualet hæc sñia, qua aliquis post mortem de hęresi damnatur, ut oẽs, uel ex eo intelligant nefas esse, & im-

Cõciliũ Cõstãt.

pium pro illo, tãqnam ꝑ hoie excõicato, & in excõicatione defuncto Deum orare. Ad hæc omnia ualet ſnia, qua aliquis poſt mortem damnatur de hæreſi: non tñ ualet ad excõmunicationem illi inferendam.

Reſpondetur obiectionibus, quæ pro Abbatis, & Gloſſæ opinione afferri poſſunt. Cap. XX.

Hic tñ fortaſſe aliquis Abbatis, aut Gloſſę in hac parte pronus mihi obijciet, hęreticos multos poſt mortem fuiſſe ab eccleſia anathematizatos. Nam conciliũ Conſtantienſe ſeſſ. 8. anathematizauit Ioannem Vuiclef iam tunc defunctũ. Et in quinta ſynodo actione prima, anathematizati ſunt Dioſcorus, & Eutyches, & alij multi hæretici, qui iandiu ante annos multos fuerant mortui. In ſexta ſynodo actione ultima, anathematizati ſunt Theodorus Faranita, Sergi9, Pyrrhus, & Paulus, & Honorius, & multi alij hæretici, qui omnes iam erant mortui Et in cap. ſiquis Eps, extra de hæreticis, præcipitur, ut anathema dicatur poſt mortem Epo, qui hæredes inſtituerit hæreticos, aut paganos. Fateor quidem poſt mortem poſſe aliquem anathematizati, non tñ excõicari. Non ſunt.n. idem prorſus anathematizare, et excõicare, aut anathema, & excõicatio. Hoc autem ita eſſe, uel ex eo conſtare põt ꝙ multi ſunt, qui hæreſes & hæreticos anathematizãt, qui nullam prorſus hñt excõicandi ꝑtãtem. Nam omnis, qui hæreſim, quam prius tenebat, deſerit, cum ad eccleſię cõionem recipitur (ut ſupra docuimus) cogitur prius abiurare, & anathematizare hęſim, qua maculatus fuerat: ſicut patet in cap. Ego Berengarius. qđ hr̃, de conſecratione. diſt. 2. Non tñ omnis talis hæreticus reſipiſcens, ꝑtãtem excõicandi hẽt. Præterea ſæpe eccleſia in ſuis ſententijs, poſt uerbũ excõicationis addit uerbum anathematis, dicens: Excõicamus, & anathematizamus, prout patet in cap. Excõicamus. primo, & ſecundo, extra de hęreticis. Et in cap. cum non ab homine. extra de Iudicijs. Primo ꝑcipi?, ut clericus incorrigibilis excõicet, ac deinde, ut anathematis

tis mucrone feriatur. Ex quibus omnibus apertissime cõstat non esse idem prorsus excõicatio, & anathema. sed aliquid addere anathema supra excõicationem, præsertim quòd perpetuo, ubi ista duo coniunguntur, uerbum anathematis semper ponitur post uerbũ excõicationis, & nunquam ante illud collocatur. Rursum cum Petrus in atrio Principis sacerdotum se calefaceret, & tertio negaret se Christi discipulum esse, dicit Marcus Euangelista de illo, q͏ cœpit anathematizare, & iurare: quia nescio hominem istum. Certum autem est, Petrum tũc nullum excõicasse, quamuis anathematizauerit. Ex his omnibus luce clarius constat, aliquod esse discrimen inter has duas uoces, anathematizare, & excõmunicare. Oportet igitur harũ uocum sigñationes explicare: qm̃ inde tota huius qõnis summa pendet, & ex illarũ ignorantia multi occasionem erroris sumpserunt, putantes eandem prorsus utriusq; uocis sigñationem, cum tñ sit ualde diuersa. Anathema Græca uox est, & significat donaria, quæ Deo, aut sanctis eius offeruntur, & in templis honoris gratia suspenduntur. Et iuxta hanc nudam uocis significationem, sæpissime in sacris literis præsertim in ueteri testamento reperitur. Nam (ut alia omittam) illud est manifestissimum, quod in libro Iosue de expugnatione ciuitatis Iericho legitur, ubi hæc habent: Cumq; septimo circuitu clangerent buccinis sacerdotes, dixit Iosue ad omnem Israel. Vociferamini: tradidit .n. uobis Dñs ciuitatem: sitq; ciuitas hæc anathema: et omnia, quæ in ea sunt, Dño. Ciuitatem, & omnia, quæ ĩ illa erant, præcepit esse anathema Dño: quia omnia, q̃ in illa erant, uolebat Dño seruari, & illi in sacrificium offerri: ita ut ex illis nihil sibi ipsi aliquis seruare auderet. Cum aũt de spolijs ciuitatis tulisset ac sibi seruasset Acham filius Charmi, iratus est Dñs, & dixit filijs Israel: Anathema in medio tui Israel: non poteris stare coram hostibus tuis, donec deleatur ex te, qui hoc contaminatus est scelere, Anathema uocauit hoc loco spolia, q̃ sibi

Mat. 14

Iosue. 6

seruauerat Acham filius Charmi: quoniam illa ad hoc destinata erant, ut Deo dicarentur. Sicut autem nefas est contingere ea, quæ Deo sunt oblata, ita etiam nefas est conuersari cum his, qui ab ecclesia per excõicationem sunt præcisi. Et ob hanc causam similitudine per contrarium ducta is, qui excommunicatus est, uocatur anathema.

Gala. 1 Sic accepit Paulus, cum in ep[ist]la ad Galatas ait: Siquis uobis Euangelizauerit, præter id, quod accepistis, anathema sit, hoc est, excõicatus, & à Deo separatus. Hæc omnia testimonio b[ea]ti Chrysostomi comprobãtur, qui Chrys. homilia sextadecima super epistolam ad Romanos ita inquit: Quemadmodum anathema, donumque id, quod Deo oblatum dedicatur, nemo est, qui temere manibus contingere audeat, neque ad id propius accedere: sic & eum, qui ab ecclesia separatur, ab omnibus abscindens, ac tanquam longissime abducens, hoc nomine à cõtrario. s. appellat, magno cum terrore omnibus interminatus, ab eo, ut separentur, ac pedem referant. Anathemati. n. honoris gr[ati]a appropinquare nemo audebat: ab eo autem, qui ab ecclesia abscisus erat, ex opposito omnes s[ente]n[t]ia separabantur. Quapropter separatio quidem tum hæc, tum illa: ex æquo à uulgo alienatio erat. Separationis uero modus non unus: sed illi contrarius. Ab illo enim abstinebant, tanquam Deo dicato: ab hoc aũt decedebãt, tanquam à Deo alienato, & ab ecclesia absciso. Hactenus Chrysostomus. Et eadem post illũ dicit Theophi-

Rom. 9 lactus interpretãs illud Pauli ex epistola ad Romanos Optabam ego anathema esse à Christo pro fratribus meis. Et hoc idem asserit quinta synodus, cuius testimonium citatur à Gratiano in cap. Certum. 24. q. 3. in quo hæc h[abe]n[tu]r uerba. Nihil. n. aliud significat anathema. nisi à Deo separationem. Quod intelligendum est, secundum illam significationem, sc[du]m quam anathema applicatur excõicationi, & de illa sola loquebatur quinta synodus, ut patet ex literę circunstantijs, quæ semper solent uerum, & germanum literę sensum aperire. Alias qui-

dem, iuxta plenariam illius uocis significationē, multo plura significat quā separationē à Deo, prout apte constat ex testimonijs sacræ scripturæ & sanctorū uirorū, q̄ supra citauimns. Iuxta hūc modū accipitur anathema, quoties in conciliorū definitionibus aut Pontificū decretis dicitur. Siqs hoc, aut illud dixerit, aut fecerit, anathema sit: hoc est maledictus, & ab ecclesię consortio alienus. Nam anathematis uox, ut per sīlitudinem ad excōicationem applicatur, non solā minorem excōicarionē exprimit, sed ēt maiorem, per quam excōicatus ab ecclesia abscindit̄ atque separat̄. Sic. n. docetur expresse in capite. Engertrudam 3. q. 4. Ab hoc noīe, anathema, deriuatur uerbū anathematizo, quod sigñat maledicere, detestari, deuouere. In cuius rei testimonium (ut prophanos omittā authores) solum beatū Aug. profero, q̄ in q̄stionibus sup librum Numerorū qō. 41. hæc ait: Hinc dictum est anathema quod detestabile aliqd, & abominabile uideat̄. Vt. n. nihil inde uictor in usus suos auferret, sed totum in pœnam luendam uoueret, hoc erat anathemare, quod uulgo dicitur deuotare. Origo aūt huius uerbi est in Græca lingua, ab his rebus, q̄ uotę & p̄solutę, hoc ē, p̄missæ & redditæ, sursum ponebant̄ in tēplis: à uocibus gręcis, ἀνα τίθεσθαι: hoc est, sursum ponere, uel fingēdo uel suspendēdo. Hæc Aug. Anathema ergo iuxta Augustinum, est idem quod abominabile & detestabile. Anathematizare aūt uel (ut ille ait) anathemare, est abominari, maledicere, detestari. Et iuxta hanc significationem capit̄ hęc uox, anathema, apud Marcum euāgelistā loco superius citato, cum dixit, q̄ Petrus cœpit anathematizare & iurare: quia nō noui hoīem istū. Iurauit. n. tunc Petrus iurō per execrationē, quod (ut Aug. super psal. 7. docet) est oīum grauissimum iurm. Iurans Petrus maledicebat sibi ipsi, & maledictiones imprecabatur, ut maior suo iurō adhiberet̄ fides: ac si dixisset: Maledictus ego sim a deo, & talia aut talia addat mihi Deus, hæc, aut illa super me ueniat, si noui ho-

Aug. Mar. 14.

minem istum. Hoc certe est iurare & anathematizare. Et hoc aut aliquod aliud simile credendum est Petrum negantem dixisse; pp quod dictus est anathematizare & iurare. Nam iurans nō alium, sed se ipsum anathematizauit. Ex qbus oībus iam apertissime cōstat, aliquam esse drīam inter anathematizare, & excōicare, eam.q̃ est inter maledicere aut detestari, & excōicare. Habent .n. illa duo talem ordinē inter se ipsa, quòd nec semp ab inuitem sepantur, nec semp se necessario consequuntur, ut eidē semper cōueniant. Nam quāuis idē possit excōicari & anathematizari, non tñ consequens est ut omnis quem anathematizamus aut maledicimus, sit eo ipso excōicatus: neque ecōtrario cōsequens est, ut oīs excōicatus, sit eo ipso anathematizatus, aut maledictus. Et pp hanc cām ecclesia postquam aliquē publice & noīatim excōicauit, anathematizare cōsueuit. Tunc anathematizat, qñ maledictionis uerba & imprecationes quasdam cōtra excōicatum profert, ut puta dicēdo psalmū 108. maledictionibus plenum, qui in aliquibus ecclesiis tunc legi solet. In aliis ecclesiis q̃dam ceremoniæ horroris plenæ, post datā excōicationem, fieri solent. Candelæ accensæ, aqua desuper infusa, coràm ppl'o a sacerdote extinguūtur, qui tunc hæc dicit uerba. Sicut hęc candela extinguitur in hac aqua, ita anima huius excōicati pereat in inferno. Deinde in signum tristitiæ pro aīa sic pereunte, signū crucis eleuatū uelamine nigro tegit. Cū hæc aut alia sīa ecclesia contra excōicatum facit, tunc illū anathematizat. Et hoc aut aliud sīe quidquā fieri præcipit Pontifex cū clerico incorrigibili, quem in cap. Cum ab homine, extra de iudiciis, supra citato postquā excōicatus fuerit, p̄cipit si emēdari noluerit anathematis mucrone feriri. Ex quibus oībus apertissime constat, in conciliorū aut Pontificum decretis non frustra & sine causa post uerbum excōicationis, additum esse uerbum anathematis. Nam post excōmunicationem ad maiorē horrorem & metū aliis incutiendū, placuit superadde-

re maledictionem, q̃ anathematis nomine significatur. Vnde patet misere errasse Syluestrum de Prierio, q in sua summa, titulo excõicatio primo qõne ultima, dicit idẽ prorsus esse anathema, & maiorem excõicationem, & diem anathematizare & excõicare maiori excõmunicatione. Ad cuius sniæ persuasionem profert illud cap. Engertrudam. 3. q. 4. Sed re uera (ut ingenue loquar) ille nõ intellexit textum: qm̃ si bñ intellexisset, nouisset optime nihil prorsus illius fauere sniæ. Nam textus ille dicit quòd anathema maiorem explicat excõicationem: qđ intelligendum est, qñ iuxta illam significationem capit̃, iuxta quam applicatur excõicationi. Nunquam tñ textus ille dicit quòd anathema non significet aliud quam excõmunicationem, aut quod anathematizare non significet aliud, quàm excõicare. Deinde, id quod textus ille ait, anathema significare excõmunicationem maiorem, sic intelligendum est, ꝙ maledictio q̃ anathematis uoce significatur, non datur nisi maiore excõicatione p̃cedente. Itaq; anathema maiorem significat excõicationem, quia cum anathema dicitur, datur intelligi maiorem iam præcessisse excõicationem, postquam solam dici solet anathema. i. maledictio. Omitto quàm bellam illius uocis anathema, Syluester reddat etymologiam. Non quidem miror ꝙ hęc ille ignorauerit, sed miror ualde quòd tanta cum authoritate docere non sit ueritus q̃ prorsus ignorabat. Et certe ista aduersus illũ nõ dixisse, si ille cũ alijs fuisset uel parꝝ modestus. Nam Angelum de Clauasio authorem summæ angelicæ, uirꝝ quidem, p̃ter doctrinam quam habuit non modicam, multis miraculis clarissimum, sæpe iniuriose tractat: cum tñ multa frequenter nec uno mutato uerbo, ab illo furatus sit: ꝓut facile poterit illius tam multa furta deprehendere, quisquis illius summam cum angelica summa conferre uoluerit, quamuis ille ad hoc laborasse vr̃, ut furta occultaret, quia quæ Angelus sub una dictione posuerat, ille in aliam dictionem transferre curauit, ne forte qui utranq;

summam in eadem materia legeret, furtum deprehēdere posset. Fieri igitur oportuit cum Syluestro, ut cum ille toties male locutus fuerit, male etiam aliqñ audiret. Fatemur itaque defunctos non solum hæreticos sed etiam catholicos posse a uiuentibus anathematizari, non tñ excōicari. Nam sæpenumero uidemus, ut filij uiuētes parētibus suis defunctis maledicant, & illos detestentur, & abominent, male illis imprecantes, qa forte parētes dū uiuerent, fuerunt suaꝝ reꝝ prodigi, aut quia male cū illis hæreditatem diuiserunt, aut pp aliam similem cām. Quo sic eueniente, filij parentes suos defunctos anathematizant, non tñ perinde eos excōicant, quia non omnes id facere pñt, cum excōmunicare sit actus ptātis & iurisdictionis, quam non oēs hṝe, apertissime constat. Ecclesia tñ non consueuit anathematizare, hoc est, maledicere, nisi illum qui prius excōicatus fuisset. Quamuis igitur anathematis uoce (ut diximus) ecclesia aliqñ utatur pro excōicatione, non tñ hoc semper facit. Concilium ergo Constantiense anathematizauit Ioannem Vuiclef defunctum: quinta synodus plurimos hæresiarchas iam mortuos anathematizauit: sexta synodus anathematizauit alios multos hæreticos, hoc est, maledixit illis, & imprecationes in illos dixit, non tñ illos excōicauit. Neque unquam Concilium in suis definitionibus, aut Pontifex in suis decretis, usus est uerbo excōicationis contra illos hęreticos, sed solo uerbo anathematis. Intelligebāt siquidem optime tam concilia quam Summi Pōtifices, se iam super illos ptātem aut iurisdictionem non hṝe: & sciebant non paruum esse discrimen inter anathema & excōicationem. Illud ēt quod ex concilio Africano citatur in cap. Siquis Eps, extra de hæreticis, ad eundem modum est interpretandum, ita ut ibi anathema capiatur pro maledictione non pro excōicatione. Nam si pro excommunicatione poneret, dixisset, sit anathema hoc est sit excōicatus, & nō dixisset, dicatur illi anathema, Qm̄ tale genus locutionis inusitatum est in ecclesia, ut pro

eo quod est excōicare, ponatur, dicere alicui excōicatio nem. Iubet igitur concilium, ut Epō qui hæredes instituerit hæreticos aut paganos, dicat anathema, hoc est, maledicatur ab omnibus, omnes illi imprecentur, omnesq; illum maledictum appellent. Esto etiam, illic anathema pro excommunicatione ponatur, nihil tñ nostræ obuiabit fnīæ: qm̄ (ut ex ipso uerborꝶ contextu conuincitur) fnīa illa quæ illic contra talem Epm̄ profertur, est solum declaratoria pœnæ iam olim illatæ, & non executio nouæ excōicationis. Si dixisset concilium, sit anathema, uideretur sensisse tunc primum post mortem, excōmunicationem esse inferendam, quia præcipiēs esse anathema aperte innuere uideretur, ante non fuisse anathema. Cum uero concilium præcipiat ut dicatur anathema, satis clare ōnditur fnīam esse declaratoriam. Quia quod ait, dicat anathema, tm̄ ualet, ac si dixisset, appelletur excommunicatus, uocetur maledictus. Et hūc esse uerꝶ lræ sensum, uerba quę sequuntur apertissime declarant. Nam postquam dixerat concilium, dicatur ei anathema, statim subdidit: atq; eius nomen inter Dei sacerdotes nullo modo recitetur. Erat quidem olim consuetudo ut catalogus haberetur in ecclesia omnium Epoꝶ defunctoꝶ, qui illius fuerant pastores, & talis catalogus publice ante altare legebatur coram pplō, ut populus illos dño commendaret. Præcipit igitur concilium Africanum ut Eps qui hæredes instituit hęreticos aut paganos, non scribatur in catalogo Epoꝶ, nec nomen illius recitetur inter nomina alioꝶ Epoꝶ. Hanc fuisse olim ecclesiæ consuetudinem, & hanc esse concilij Africani fnīam, apertissime conuincitur per id quod beatus Leo Papa ait in quadam epistola ad Anatholium Constantinopolitanum Epm̄, quæ est. 38. in ordine eplaꝶ suaꝶ. In illa enim epistola idem beatus Leo Papa respondet ad quasdam qōnes à præfato Anatholio propositas, & ad tertiam qōnem rñdens, sic ait. De nominibus autem Dioscori, Iuuenalis & Eustachij, ad sacrū altare nō reci- Leo pp primus

tandis,dilectionem tuam hoc decet custodire,quod nostri ibidem constituti, faciendum esse dixerint: quodq́ꝫ honorandæ sancti Flauiani memoriæ non repugnet, & à grã tua christianæ plebis animos non auertat. Nam iniquum nimis est atque incongruum, eos qui innocentes & catholicos sua persecutione uexarunt,sanctorum nominibus sine discretione misceri. Hæc Leo Papa hu-
Leo pp ius nominis primus. Et alius etiam beatus Leo tertius
tertius. huius nominis Papa,in epistola pro confirmatione sextę synodi gñalis ad Constantinum Imperatorem missa, quæ hr̃ in ultima actione eiusdem synodi,eandem osten dit consuetudinem,& textum illius capituli,siquis Eps̃, aperte declarat,cum ait. Anathematizamus prætera (inquit Leo tertius)proinde atq; execramur omnes hæ reses,omnesq́ꝫ eaꝝ authores, atq; fautores, qui aduersus apl̃icam & orthodoxam fidem diabolicis decepti fallacijs falsitatis errores in ecclesiam conati sunt introducere.i.Arrium,Sabellium,Macedonium.Et multis hęreticoꝝ nominibus recẽsitis,tandẽ subdit. Quos sc̃tã catholica atque Apostolica ecclesia de catalogo fideliũ patrum,utpote zizania de area Dñicæ ecclesiæ gehennæ supplicio abdicãda per uentilabrum diuinæ discretionis abiecit.Hæc Leo tertius.Ex quibus duobus tam fidelissimis testibus aperte constat uerus atque germanus sensus illius capituli,siqs Eps̃,p̃cipit nanq; conciliũ, ut ille talis Eps̃ qui hæreticos aut paganos hæredes instituit,post mortem non appelletur Eps̃ aut Dei sacerdos,sed dicatur anathema,hoc est,maledictus,detestabilis,abominabilis, & nomen eius in catalogo Epoꝝ defunctoꝝ non recitetur.Scdo potest mihi aliquis obijcere,illud secundum capit. quod incipit,a nobis, extra de sñia excõmunicationis,ubi Papa Innocẽtius definit, post mortem posse dari absolutionem defuncto in excõ municatione decedenti,& deinde dicit ecclesiam in certis casibus posse ligare mortuos & soluere. Hic textus ĩ superficie sola inspectus, nostram vr̃ prorsus destruere

fnīam, sed bene consideratus & acutius examinatus ꝓ nobis fnīam dicet, tm̄ abest ut uel ex longinquo nos oppugnare uelit. Pro cuius clariori intelligentia admoneo lectorem, ut consideret, ꝙ excōicatio quæ in unam aliquam personam fertur ad plures personas suos extendit effectus. Nam excōicatio non solum pertingit ad excōmunicatum, sed etiam ad alios: qm̄ cum ecclesia aliquē excōmunicat, eo ipso alios obligat, ne pro illo publicas & solennes apud Deum effundere preces, aut eleemosynas publicas dare, aut sacrificia offerre, aut denique comercium ullum cum illis hr̄e audeant. Ipsummet excōicatum non uno tm̄ uerbere percutit, sed multis: quoꝝ aliqua ad corpus, aliqua ad aīam pertinent. Excōmunicatus siquidem tanquam membrum putridum est, à corpore ecclesiæ abscisus & procul separatus: ob quam causam cōes Ecclesiæ orōnes, & alia illius bona opera, quę sibi inuicem communicant reliqua membra uiua et capiti cūiuncta, nullo modo prosunt excōicato. Et hoc est uulnus aut flagellum quod aīæ per excōicationem infligitur. Et circa hoc nihil prorsus pōt ecclesia circa defunctum efficere, qm̄ anima quę hoc flagello percuti debet, iam post separationem à corpe, est oīno a iudicio ecclesiæ separata. Pręter hoc aię flagellū, sunt alia quę ad corpus pertinent, uidelicet priuatio ecclesiasticę sepulturę: non posse legitimam & ualidam in iudicio fnīam dicere, & alia multa à iure contra ęxcōicatos decreta. De his corporalibus pœnis non dubito quin ecclesia illas possit inferre defuncto, qm̄ corpus defuncti, & quę illud contingere pn̄t, adhuc sunt eccl'ię ptāti subiecta. Pōt igitur eccl'ia pp aliquam iustam cām, non solū hęreticū, sed ēt quēlibet alium sceleratum hoīem defunctum, ad hunc finem excōicare, ut corpus illius extra eccl'iam iactetur tanquam eccl'iastica sepultura indignū. Pōt etiam iusta cā urgente, alium in excōicatione defunctū ad hūc finem absoluere, ut eccl'iastica illi cōcedatur sepultura, qua ob excōicationem priuatus fuerāt. Deinde, quia ec

clesia(ut diximus)cum aliquem excõicat, alios ligat ne pro illo Deum publice orare ualeant,aut alia q̃ diximus pietatis opera pro illo facere.Quo facto quasi indirecte ẽt illũ lædit,dum illũ priuat suffragijs tam corpis quàm aię quę illi ab alijs prouenire possint.Et hoc eccl'iam facere posse circa defunctum ego non dubito,qa licet defunctus ille sit extra eccl'ię iudiciũ constitutus,tñ alij uiuentes,ad quos tale dirigitur eccl'ię mandatum, eccl'ię ptãti subdunť. Sed quia ex tali mãdato nocumentũ quoddã infertur defuncto,ideo tũc eccl'ia defunctum excõicare dr:cum tñ re uera non defunctus sed uiuentes tali excõicatione ligenť. Et isto modo ẽt fatendum est ecclesiam posse absoluere ab excõicatione defunctũ,qui in illa decesserat. Qua absolutione si res bñ aduertatur,non tam defunctus,quàm alij uiuentes absoluuntur. Viuentes siqdem ligati erant, ne pro illo, qui fuerat in excõicatione defunctus,possent orare.At concesso post modum absolutionis bñficio, absoluunť uiuentes, ut libere possint orare pro defuncto, & alia pietatis opera pro illo exercere. Quia tñ talis libertas uiuentibus concessa,in utilitatem cedit defuncti,ipse defunctus dicitur absolui. Et iuxta hunc modum ego intelligendum censeo scdm c.qđ incipit,à nobis. extra de snĩa excõicationis. ubi Papa decernit eccl'iam posse soluere & ligare defunctos. Nã (ut ex ipsius lrę contextu apertissime constat) Papa ibidem de solo illo absolutionis bñficio loquitur,qđ dat uiuentibus libertatẽ ut possint impune ꝓ defuncto Deũ orare,& alia pietatis opera ꝓ illo exercere. Et hoc ipm aptius declarauit,cum dixit,aliquẽ esse apud Deũ qui non fallitur absolutũ,q tñ apud eccl'iam est excõicatus. Qũo posset esse apud eccl'iam ligatus,qui apud Deũ est absolutus,nisi qa ille ob hoc solum ligatus dr,quia alij ab eccl'ia ligati sunt ne pro illo orare possint, & ob hoc dr ille ligatus,quia in illius uertitur damnũ talis aliorꝝ ligatio. Nam al's illum defunctum q apud Deum absolutus est, & per consequens illi coniunctus,non põt eccl'ia illũ ex

cõicare, ut à Deo separet & abscindat. Tam longã traxi de hac re disputationem, quia noui optime, esse summe necessaria ea omnia quæ dixi, ut hunc errorẽ radicit⁹ euellere possem, & loco illius firmam plantare ueritatẽ,

An episcopus aut quiuis alius sacerdos factus hæreticus amittat illã ecclesiasticam ptãtem quæ à Theologis dicitur ptãs ordinis. C. XXI.

Duas esse ecclesiasticas ptãtes, unam quæ dr̃ ptãs ordinis siue sacralis, alteram quę dr̃ ptãs iurisdictionis, uniuersa Theologorꝶ schola docet, & multa sctõrꝶ patrũ testimonia confirmant. Ptãtem ordinis, siue ptãtem sacramentalem, quod idem est, diffinit Sctũs Thomas secunda secundę. q. 39. art. 3. sic inquiens. Sacralis ptãs est quæ per aliquam consecrationem confertur. Dr̃ autem sacralis à fine ad quem ordinatur: quia omnis talis ptãs ordinatur ad concessionem & ordinationem sacrorꝶ. Posset etiam dici sacralis talis ptãs, quia semper donatur alicui per collationem alicuius sacri, præsertim iuxta illorꝶ opinionem, qui putant Epatum esse alium ordinem à sacerdotio distinctum. Nam qui contrariam tuẽtur sñiam, dicent Epm multas hr̃e sacrales ptãtes post consecrationem suam, quæ tñ non sunt illi per collationem alicuius sacri collatę. Hæc ptãs dr̃ etiam ptãs ordinis, quia nemo potest illam hr̃e, nisi sit in aliquo certo gradu & ordine constitutus. Ptãtem iurisdictionis dicit Sanctus Thomas esse illam quę ex simplici iniunctione aut cõmissione hominis confertur, ut est ptãs excõicandi aut absoluendi ab excõicatione, ptãs definiẽdi in causis forensibus. Ioannes de Turrecremata libr. 1. de summa ecclesiæ. Cap. 96. dicit hanc iurisdictionis ptãtem esse duplicem iuxta duplex forꝶ, uidelicet conscientiæ & causarꝶ. Ptãs in foro conscientiæ est illa quam habet omnis pastor animarꝶ per quam potest absoluere subditos à peccatis. Ptãs in foro exteriori est ptãs per quam aliquis in negotiis & causis quæ uersantur inter homines habet ius definiendi, & sñiam etiam contra inuitum dicendi. Ptãtes ordinis uariæ sunt, sicut etiam uarii sunt

S. Tho.

ordines quibus competunt. Quædam.n.ptãtes ordinis siue sacrales solis Epis conueniunt, ut sunt: posse ordines conferre, cõfirmare, cõsecrare ecclesias, aut altaria, aut calices, benedicere sacralia reliqua, ut sunt uestes sacerdotales, quæ omnia solus Eps potest facere. Aliæ sunt ptãtes ordinis, quæ omnibus sacerdotibus conueniunt. Ptãs siquidem consecrandi Corpus Christi, & ptãs absoluendi à peccatis, sunt ptãtes ordinis, quarum quælibet traditur sacerdoti, in consecratione illius, qñ illum ordinat Eps. Ptãtem consecrandi confert Eps qñ tradito calice dicit. Accipe ptãtem offerendi sacrificium deo, missasq́ celebrandi tam pro uiuis quàm pro defunctis in nomine dñi. Ptãtem absoluendi tradit Eps his uerbis. Accipe spm̃ sctm̃, quorum remiseris peccata remittuntur eis: quorum retinueris retenta sunt. Sed quia per hanc ptãtem absoluendi, sacerdos non potest operari, nisi aliquã habeat iurisdictionem, ideo iuxta beati Thomæ sñiam necessario consequens est, ut duæ sil' ptãtes ordinis & iurisdictionis in pctõris absolutione concurrant, quarum si ali qua desit, nihil prorsus effici ualet. Alij tñ has duas ecclesiasticas ptãtes alr diuidunt, aliterq́ diffiniunt. Nam Alfonsus Abulensis in illo lib. quem appellauit defensoriũ, part.2.cap.62. distinguit has duas ptãtes, non per hoc, quod una conferatur per consecrationem, & alia sine consecratione: neque per hoc, quod una donetur à Deo immediate, alia ab homine: sed per diuersitatem rerum, circa quas exercentur, quæ sunt duę, uidelicet corpus Xpi uerum, & corpus Xpi mysticum. Ptãtem ordinis dicit esse illam, quæ est supra corpus Christi uerum directe, aut indirecte. Ordinem sacerdotalem dicit directe respicere corpus Christi uerum: quia primum, ad quod dirigitur talis ordo, est Eucharistiæ consecratio. Ordo diaconatus, & subdiaconatus, & cæteri ordines minores etiam ordinãtur ad Eucharistiam: quia omnes in aliqua re subministrant, uel deseruiunt sacerdoti conficienti, ut manifestũ esse potest cuilibet consyderanti singulorum ordinum a-

ctus,quos describit Isidorus,ut hr̄ in cap.cleros,& clericos.dist.21 Quæ ptās a Xp̄o conceditur sacerdoti per ministerium Ep̄i ordinantis. Ptās iurisdictionis secundū Abulensis sniam respicit corpus Christi mysticum, qđ iuxta Pauli doctrinam, est Catholica fidelium ecclesia. Et hanc ptātem Abulensis etiam duplicem esse docet, alteram in foro contentioso, alteram in foro conscientiæ,prout nunc proxime ex snia Ioannis de Turre Cremata,eas diuisimus,atq; diffiniuimus.Hoc tn̄ est inter illos discriminis, q Ioannes de Turre Cremata dicit ptātem iurisdictionis in foro conscientiæ non conferri sacerdoti per uirtutem ordinationis, qn̄ ille ordinat ab Ep̄o: sed conferri postea ab homine,qn̄ Papa,aut Ep̄s dat illi curam animar̄.Ex quo ille deducit simplices sacerdotes,qui nullam prorsus curam animar̄ tenent, non hr̄e ullam iurisdictionis ptātem.Contrariam huic sniam tuetur Abulēsis,qui docet ptātem iurisdictionis in foro cōscientiæ conferri cuilibet sacerdoti in ordinatione sua, qn̄ ordinatus fuit ab Ep̄o. Tanc.n.dicit,q ex conditione ordinis,& institutione Xp̄i, competit cuilibet sacerdoti ptās iurisdictionis in foro conscientiæ super omnes fideles totius orbis:ecclesia tn̄,ob iustam cām,ad tollendum schismata,& confusiones, quæ inde oriri poterāt, arctauit iurisdictionem istam, distinguendo subditos. Quapp de simplici sacerdote,qui nullam habet animarum curam, dicit illum hr̄e ptātem iurisdictionis super omnes fideles:esse tn̄ per ecclesiam talem ptātem, non quidem ablatam:sed ligatam. Qn̄ igitur ordinator,uel ecclesia,aut quicunq; prælatus, dat alicui ordinato iurisdictionem in foro conscientiæ, aut in foro contentioso, dicit nihil tunc nouum illi concedi: sed tm̄ remouere ecclesiam impedimentum,aut tollere ligaturam,qua ptātem illius ligauerat: Sed re uera ego hanc Abulensis sententiam nequaquam probare possum.imo aliquib⁹ urgentissimis rationib⁹ cogor ab illa discedere. Prima est: quia ptās iurisdictionis est quoddam correlatiuum no-

men, quod non ad se solum: sed ad alterꝝ respicit, ad illos, uidelicet, super quos est talis ptās. Sunt ergo correlatiua ista duo, ptās iurisdictionis, & subditus, sicut superior, & inferior. At correlatiuoꝝ natura, iuxta Arist. doctrinam, talis est, ut alteró ex illis deficiēte, alterꝝ necessario intereat. Vt, grā exempli, mortuo filio necessarium est, ut qui illius ante pr̄ erat, iam tunc pr̄ non sit, qa non est ad quem iam possit referri. Ex quo aptissime cōuicitur, ut simplex sacerdos, qui nullam habet animaꝝ curam, nullam ēt habeat ptātem iurisdictionis: quia nō habet subditum aliquem, in quem illam exercere possit. Secunda ratio est, ꝗ ista ptās absoluendi à peccatis, non confertur sacerdoti ab homine: sed à Deo principaliter, quãuis in tali collatione ptātis Eps̄ sit Dei minister, per cuius manus Deus tradit illam ptātem sacerdoti. Et hoc ipm̄ fatetur Abulensis in cap. 63. Ex quo aperte sequitur eccl'iam nō posse tollere à sacerdote hãc ptātem iurisdictionis in foro conscientiæ, nec arctare, nec minuere, nec ligare. Quia quod à superiore concessum est, inferior non potest tollere, aut minuere. Ex quo ultra sequeret̄ simplicem sacerdotem uere posse absoluere quemlibet. Qui licet peccaret absoluendo: alius tñ uere absolutus maneret. Hoc autem fateri, est contra omnium theologoꝝ doctrinam. Qđ autem inde sequatur, probatur manifeste ex illius doctrina. Quia in cap. 62. simili argumento probat ecclesiam non posse tollere à sacerdote ptātem cōficiendi Eucharistiam: quia uidelicet talis ptās non est data sacerdoti ab ecclesia: sed à Deo, qui maior est ecclesia. At btūs Thomas, & qui illius sn̄iam sequuntur, facile ab his inconuenientibus liberantur. Nam simplex sacerdos, qui curam animarū non habet, etsi habeat ptātem illam absoluendi, quæ, iuxta illoꝝ sn̄iam, dr̄ ptās ordinis: non tñ habet ptātem iurisdictionis, atqꝫ ideo neminem absoluere ualet. Tertia ratio, quæ me nimium urget, est quia si cuilibet sacerdoti (ut Abulensis ait) ex institutione Chr̄i competit ptās

iurisdictionis in foro conscientię, et ptās iurisdictionis in foro contentioso super oēs fideles totius orbis, sequunt inde duo maxima, & prsus intolerabilia inconueniētia. Primū est, q ex institutione diuina oēs sacerdotes erunt pares in ptāte iurisdictionis, & ita Papa nō esset cæteris omnibus ex iure diuino: sed solū iure humano, superior. Hæc autem snīa tanquam erronea, & hæretica est multorꝫ conciliorꝫ authoritate damnata. Alterꝫ & non minus inconueniens est: quia si ita res se hr̄et, cōuinceretur inde apertissime Chr̄m male, atque pessime ordinasse rempub. Chr̄ianam, cum in illa tot iudices, ex ęquo potentes reliquisset, quorꝫ quilibet ęquam super omnes fideles ptātem hr̄et. Nam tanta iudicum sine ullo ordine multitudo plus posset (ut re ipsa manifestissimum est) ecclesię obesse, quàm prodesse. Hoc aūt fateri esset hęresis manifesta: quia scriptura sacra adeo eccl'ię ordinem cōmendat, ut pp illius ordinem eximium dicat illam esse hostibus formidabilem. Terribilis (inquit de illa) ut castrorꝫ acies ordinata. Quarta ratio est. Omnis ptās, quę datur sacerdoti ī sua ordinatione, est character sacerdotalis, aut illi characteri sic necessario cōnexa, ut separari ab illo non possit: sed character sacerdotalis nō est ptās iurisdictionis: sed ptās ordinis: ergo sacerdoti in sua ordinatione non confertur ulla ptās iurisdictionis: sed solū ptās ordinis. Maiorem, & consequentiam non oportet probare: qm̄ notę sunt, minorem tn̄ ex qua tota argumētationis uis pēdet, sic probo. Ptās iurisdictionis est limitabilis, quæ potest augeri, & minui, & prsus tolli. Character autem nihil horꝫ habere potest: ut manifestū est ex ipsa ratione characteris: ergo character non est ptās iurisdictionis. Quinta ratio contra Abulensem est ista: Omnis ptās, quę per aliquam ordinationem sacralem confertur, est ptās ordinis: sed ptās absoluendi data sacerdoti in sua ordinatione est hmōi: ergo illa est ptās ordinis & non iurisdictionis. Consequentia, & minor sunt per se notę, maior aūt probatur: quia non ob aliud dicit

Can. 6

ptãs ordinis: nisi quia per ordinis collationem confert. Pręterea, talis ptãs absoluendi à peccatis, quę traditur sacerdoti in sua consecratione, ordinatur ad sacri administrationem: ergo potius dicenda est ptãs sacralis, q̃ ptãs iurisdictionis. Vltima ratio, quę (mea quidem sñia) uehementer Abulensem constringit, est, quòd omnium theologorũ consensu receptum est, ad absolutionem sacramentalem faciendam requiri ptãtem ordinis ita q̃ sola ptãs iurisdictionis sine ptãte ordinis non sufficeret ad hoc, ut quis posset alium à peccatis absoluere: sicut manifestum est in illo, qui habet curam animarũ, & nõ est sacerdos. Ille.n. etsi habeat ptãtem iurisdictionis: tñ caret ptãte ordinis neminem absoluere potest. Nulla autem alia ptãs ordinis requiritur: nisi ptãs absoluendi: ergo illa non est dicenda ptãs iurisdictionis: sed ptãs ordinis. Et (ut hominem fortius cõstringamus) statuamus id euenisse, qđ facillime euenire potest, ut uidelicet Eps ordinans in sacerdotem talem curatum, aut Epm, postquam illi dedit ptãtem supra corpus Chri uerũ, statim moriatur, antequam tradat eidem sacerdoti ptãtem super corpus Chri mysticum. In hoc euentu, nullus sanę mentis dicet talem sacerdotem posse à peccatis absolue re. Quid igitur deest? Non quidem ptãs iurisdictionis: quia illam habet ratione curę sibi commissę: deest ergo ptãs ordinis: sed nõ deest ptãs ordinis supra corpus Xpi uerũ: quia illa iam data fuit ab Epo, antequam ille interiret: ergo deest ptãs ordinis supra corpus Chri mysticũ, quę non est alia nisi ptãs absoluendi à peccatis. Ex quo apertissime colligitur talem ptãtem non esse ptãtem iurisdictionis: sed ordinis: & inde per consequens sequitur non omnem ptãtem, quę est supra corpus Christi mysticum, esse censendã ptãtem iurisdictionis. Propter has rõnes, quę mihi urgentissimę vñr, censeo has duas ecclesię ptãtes, ordinis uidelicet, & iurisdictionis, non esse eo mõ distinguẽdas, neq; diffiniẽdas, sicut Alfonsum Abulẽsem illas distinxisse diximus. Btm igitur Thomam in

hac

hac parte imitatus, dico has duas ptātes distingui per hoc, q̄ ptās ordinis, siue (ut sctūs Thom. ait) sacrālis cō fertur per collationem alicuius ordinis eccl'iastici, siue il la sit supra corpus Xp̄i ue℞, siue supra corpus mysticū. Potestas iurisdictionis est illa, q̄ supra alios dat̄ per iniū-ctionē, aut cōmissionē alicuius hoīs. De his igit̄ ptātibus differere oportet, an qui illas hēt: si fiat hęreticus, statim eas amittat. In hoc cap. de sola potestate ordinis differi mus: & proximo. c. de ptāte iurisdictionis inquiremus. Potestates ordinis, iuxta ordinum uarietatē, uarias esse diximus: qua℞ aliquæ oībus competunt sacerdotibus, aliquæ solis ep̄is conueniunt. Primo igitur de ptāte sacer dotali, mox uero de ep̄ali ordinis ptāte disputabimus. De sacerdotali ordinis ptāte Petrus Lombardus, q ma-gister sniā℞ dicitur, lib. 4. dist. 13. docet illam ptātem, q̄ est supra corpus xp̄i ue℞, nō manere in eo, qui factus est hæreticus, neque in eo, qui est excōicat⁹. Et, ut illius mē-tem quisque facilius agnoscat, uerba illius citabo, q̄ lo-co præfato de hac re ait. Illi uero (inquit ille) qui excōica ti sunt, uel de hæresi manifeste notati, non uīr hoc sacra mentum posse conficere, licet sacerdotes sint. qa nemo dicit in ipsa consecratione, offero, sed, offerimus, quasi ex persona eccl'ie. Et ideo cum alia sacra extra eccl'iam possint celebrari, de hoc non uidet̄. Hæc magister sniā-rum. Idem ēt mihi uidetur sensisse Gratianus. Nā 24. q. 1. secunda parte qōnis, quę post. c. Audiuimus, incipit ibi: Sin aūt ex corde suo nouā hæresim &c. Hæc uerba dicit Gratianus. Quicūq; ergo ab unitate ecclesiæ, q̄ per Pe-trum intelligit̄: fuerit alienus, execrare pōt, consecrare non ualet: excōicationis, uel recōciliationis ptātem nō habet. Hęc ille. Cuius errorē Glossa ibi aperte agnoscēs illum corrigere decreuit. Nā in uerbo illo, nō ualet. Hæc ait glossa. Conficit tn̄ etiam extra eccl'iam si formā ob-seruet: quia hoc ordinis est, quē retinet recedens ab uni-tate ecclesiæ 1. q. 1. quod quidam. Sed non pōt excōica-re: quia hoc iurisdictionis est quam amittit, qui recedit,

Petrus Lōbar.

ut 1. q. 1. remissionem. Hæc in glossa. Sed idem Glossator in c. Accedens. dist. 50. de sacerdote degradato, sentit oppositum dicens, q̃ nõ credit illum conficere: quia (ut ait) perdit oẽm ptãtem. Et certe miror, q̃ uiri tam docti, & tam boni in tam manifestũ inciderint errorem. Sed (cõi prouerbio dr̃) qñq; bonus dormitat Homerus. Falsitas huius doctrinæ inde apertissime conuincit̃, q̃ ptãs consecrandi nõ est aliud: nisi character sacerdotalis, q imprimitur sacerdoti à Deo, cum illum ordinat eps̃, & dicit: Accipe ptãtem offerre sacrificium deo: Missasq; celebrãdi tam ꝓ uiuis, q̃ pro defunctis &c. Quibus uerbis finitis, deus in aĩa sacerdotis imprimit characterem, & sacerdos per illũ charactere accipit à deo ptãtem cõsecrandi Eucharistiam. Quo fit, ut tandiu duret in sacerdote ptãs conficiendi Eucharistiã, quandiu durauerat in eo sacerdotalis character. At talis character cum à solo deo imprimatur, solus Deus illum ab aĩa delere potest. Consequens igitur est, ut ẽt ptãs consecrandi, non possit per quoduis crimen quãtumlibet graue, tolli à sacerdote, etiam si ille sit degradatus. Nam ꝑ talem degradationem, licet ecclesia auferat à sacerdote ordinis executionem, ita ut nõ possit sine pctõ Eucharistiam conficere, non tñ ab illo aufert, nec auferre põt ordinis ptãtem, ut etiam attentãs conficere non possit. Præterea eccl'ia nõ dat sacerdoti potestatẽ consecrãdi: sed solus Deus. Qm̃ potestas illa cum sit tã magna, & tam excellens, ut omnium angeloꝝ nedum hominum ptãtem exuperet, non põt nisi à deo conferri, quãuis ad illius ordinis collationem eps̃ se habeat, ut minister, aliqua circa sacerdotem exercens, sine qbus deus nunq; talem sacerdoti cõcedit ptãtem. Necessarium igit̃ est, ut eccl'ia non possit auferre à sacerdote ptãtem consecrandi, quam cõstat solum Deum illi dedisse. Interior siquidem non põt superioris donationẽ reuocare, aut irritũ facere, quidqd superior fecerit. Rursum si doctrina magistri sñiaꝝ uera esset, sequeretur inde sacerdotẽ, qui ab hæresi, in quã lapsus fuerat

resipiscit, esse iterum ordinandum, ut corpus xpi in Eucharistia cōficere possit. Hoc aūt fateri esset nimis erroneū, & contra uniuersalis ecclesiæ definitionem. Nam concilium Florentinū, tradens Armenis certissimam fidei regulam, quā tenere deberent, de sacris ecclīæ differens, hæc ait: Inter hæc sacra tria sunt baptismus, confirmatio, & ordo, q̄ characterem, id est, spirituale quoddā signum a cæteris distinctiuum, imprimunt in anima indelebile. Vñ in eadem persona non reiterant. Reliqua uero quatuor characterem nō imprimunt, & reiteratione ad mittunt. Hæc concilium Flor. In quibus uerbis duo maxime aduertere oportet. Quæ duo proxime adducta argumenta fortissime confirmant. Primū est, qđ ait: Characterem esse indelebilem, & hoc deseruit superiori argumento. Alterum est, cum ait: Sacramentum ordinis eē connumerādum inter illa sacra, quæ reiterationem non admittunt. Dicimus ergo iuxta totius catholicæ ecclīæ sñiam, sacerdotem oēm recte ordinatum, ēt si hæreticus fiat, & degradatus sit, posse Eucharistiā conficere, q̄uis hoc faciendo peccet. Vnde Aug. lib. 2. contra Parmenianum ait: Illi qui intra ecclīam constituti, receperūt potestatem consecrandi eucharistiā in ordinatione sacerdotis, recte quidem hñt ptātem: sed non recte ea utunt, si postmodū per hæresim, aut schisma, uel excōicationē ab ecclesia separentur. Hæc Aug. Forte contra ista, quis nobis obijciet illud cap. Degradatio. quod hr̄ in titu. de pœnis. lib. 6. In illo. n. cap. decernitur, ut ep̄s sacerdotem degradans, utatur hac forma: Authoritate Dei oīpotentis patris, ac filij, & spūs sancti, ac nostra, tibi auferimus habitum clericalem, & deponimus, degradamus, spoliamus, & exuimus te oī ordine, beneficio, & priuilegio clericali. Ex quibus uerbis uidet̄ colligi, degradatū nullam hr̄e ordinis ptātem, & per cōsequens priuatum esse charactere sacerdotali. Alioqui forma degradationis falsitatem cōtineret, cū dicat: Exuimus te omni ordine. Et glossa in illo cap. dicit inde sumi argm̄ contra eos, q

Cōciliū Florēt.

Augu.

dnt degradatū posse conficere. Sed re uera Glossator il le deceptus est, nec uim illorꝝ uerborꝝ plene intellexit. Nam ꝑ illa uerba intelligit Papa, degradatū esse priuatum, & spoliatum executione ordinis, nō aūt potestate ordinis. Qm̄ hac priuari nō posset, cum sit character indelebilis. Et huic nr̄æ expositioni fauet Cardinalis, q̄ in cap. Accedēs. dist. 50. dicit, ꝙ ubicunq; in iure hr̄, ꝙ depositus, seu degradatus amittit, uel non hēt ordinē, intel ligendū est de executione, & priuilegio ordinis. Eandē sniam docet dn̄s Adrianus Papa in 4. sent. in qōne de cōfirmatione, ar. 3. Et sic est necessario dicendum, ne dicamus Papam definiendo errasse. De ptāte aūt absoluendi à peccatis, non pōt certa aliqua sine distinctione dari snīa: sed iuxta uarietatem ptātis, uaria ēt dabiṙ definitio. Nam (ut in principio huius. c. diximus) duplex est ptās absoluendi a peccatis. Vna diciṙ ptās ordinis, & hęc est character sacerdotalis, siue alius à priori, siue ille idē maior effectus, parꝝ refert ad pn̄tem disputationē. Et hæc ptās traditur à deo sacerdoti, qn̄ eps̄ consecrans illum, dicit: Accipe spm̄ sanctum, quorꝝ remiseris peccata, remittunṫ eis, quorꝝ retinueris retenta sunt. Altera est potestas absoluendi à peccatis, q̄ diciṙ ptās iurisdictionis in foro cōscientiæ. Hæc non tradiṫ in cōsecratione sacerdotis: sed postea qn̄ illi datur cura animarꝝ, neq; tradiṫ à deo imediate: sed ab homine, qui illi cōmittit animarꝝ curā. Harꝝ duarꝝ nulla sine altera pōt (ut ante diximus) exercere actū absolutionis peccatorꝝ: sed ambæ sunt necessario reqsitę. Nā sacerdos qui nullā habet animarꝝ curam, neq; ordinariā, neq; legatam (extremæ necessitatis casu excepto) neminē absoluere pōt. Ecōtrario qui curā animarꝝ hēt, & sacerdos non est, neminem ēt absoluere pōt. Sacerdos igiṫ, qui hr̄ticus effectus est: ptātem iurisdictionis amittere pōt: qm̄, cum illam (ut diximus) ab hoīe accipiat, ēt hō, q̄ dedit, aut alius supior illā tollere poterit. At ptātem absoluēdi, q̄ dr̄ ordinis, aut sacralis, sicut nō dedit sacerdoti homo, ita nec potest ab illo tol-

lere aliquis hō. Est.n. hæc ptās etiam indelebilis, ab aīa, quemadmodum ptās cōficiendi Eucharistiā: quia utraque illarꝫ nihil aliud esse censetur, q̃ character sacerdotalis à Deo in aīa sacerdotis impressus. Ex quo apertissime colligitur sacerdotem hæreticū: si curam aīarꝫ, quā ante habebat, eccłia illi non subtraheret, posse subditos suos à peccatis eorꝫ absoluere: quia ad id faciendū, utrā que retineret ptātem ordinis, & iurisdictionis. Nūc aūt quia ecclesia hæreticos omni bñficio priuat: ideo licet illi habeant ptātem ordinis, postquā tñ sunt priuati, absoluere non pñt: quia carent ptāte iurisdictionis. Tota igit hæc nr̄a disputatio duabus certissimis regulis pōt comprehēdi. Prima regula. Sacerdos hæreticus effectus non amittit neque amittere pōt ullam ordinis ptātem: quia illa est indelebilis, & à solo Deo datur. Scđa regula. Sacerdos hæreticus effectus amittere potest iurisdictionis ptātem: quia illam non accepit in cōsecratione: sed postea ex hominis commissione. Et qa istarꝫ duarꝫ ptātum drīam, non bñ consyderarunt magister snīarꝫ, & Gratianus, decepti sunt putantes idem prorsus de utraque illarꝫ esse dicendū, quod tñ non ita dicendum esse facillime agnoscerent: si bñ consyderassent, latū esse inter illas duas ptātes discrimen, uariasq; esse illarꝫ duarꝫ ptātum conditiones. Sed opus est iam, ut uideamus quid magister snīarꝫ pro suæ snīæ confirmatione afferat. Nō.n. gratis, & sine ulla rōne, quāuis fallaci; id tantus uir unquam dixisse putandus est. Sacerdos cōsecrans (inquit ille) in persona eccłiæ hoc agit, & nō sua: quia cū hostiā offert non dicit, offero: sed dicit, offerimus. At qui extra ecclesiam est, non pōt aliquid nomine ecclesiæ facere. Hæreticus igitur, aut excōicatus cum sit ab ecclesia separatus non poterit nomine eccłiæ consecrare. Hæc rō certe debilissima est, & quam facillime quiuis hō uel mediocriter doctus, nedum magister snīarꝫ reijcere posset: si bñ consyderasset latam esse drīam inter consecrationem Eucharistiæ, & orones, quæ illam in canone missæ præ-

cedunt,aut sequuntur. Orationes illas sacerdos dicit in nomine eccl'iæ,in cuius unitate consistit,tanq̃ membrũ illius. In consecratione aũt,qñ conficit Eucharistiã,non in persona eccl'iæ: sed in persona Xp̃i loquitur: Cuius uicem gerit per ordinis ptãtem. Quod aũt in persona Xp̃i loquatur,ipse uerborũ cõtextus,qui proxime uerba consecrationis præcedit,apertissime oñdit. Nam sacerdos iam consecrare paratus, de Xp̃o saluatore nr̃o loquens hæc,quæ sequuntur,ait: Qui pridie quã pateretur accipiens panẽ in sanctas,ac uenerabiles manus suas, et eleuatis oculis ĩ cœlum ad te Deum prẽm oĩpotentem tibi grãs agens,bñdixit,fregit,deditq; discipulis suis dicẽs: Accipite,& comedite ex eo omnes. Hoc est.n.corpus meum. Ex quo uerborũ contextu apertissime constat, sacerdotem in sola Xp̃i persona uerba cõsecrationis proferre,& non in persona propria. Sacerdos igitur excõicatus,aut hæreticus,aut al's quõlibet ab ecclesiæ unitate præcisus,si Missam celebret: quia ptãtem ordinis indelebilem tenet,uere conficit corpus, & sanguinem dñi: quia tamen est ab ecclesiæ unitate separatus, orationes eius,quas nomine ecclesiæ offert,nullam prorsus habent uirtutem,nullumq; meritum,ita ut nec ipsi hæretico,nec illis,pro quibus dicuntur, proficere possint.

An episcopus factus hæreticus, eo ipso amittat potestatem ordinis Episcopalis. *Cap.* XXII.

Diximus in præcedenti c. uarias esse ordinis ptãtes, quarũ aliquæ oĩbus competunt sacerdotibus: et de istis tunc disseruimus,an pp hæresim amitterentur. Aliæ solis Ep̃is conueniunt,et de istis nunc inquirendum est, an Ep̃s effectus hæreticus, eo ipso omnes illas amittat,uel amittere possit. Vt aũt huius qõnis difficultatem plene absoluamus,opus est primo aliam qõnem discutere, ex qua(ut opinor)tota huius qõnis difficultas pẽdet. Quærendum igitur est: an Papa,aut gñale concilium possit ab Ep̃o auferre eam ordinis ptãtem,quæ illi per ordinationem concessa est. Nam si ecclesia hoc facere potest,

credendum est illam, iam talem ptãtem hęreticis abstu lisse: quia cum illos summo, & iustissimo persequatur odio, pie credendũ est abstulisse ab illis quidq͂d potuit auferre. Si aũt eccl'ia non põt hãc ordinis ptãtem auferre ab Epõ, inde luce clarius cõstare poterit, Epm nõ amittere talem ptãtem, ẽt si hęreticus fiat, prę sertim cum cõ stet illam non esse iure diuino pp hæresim ab Epõ ablatam. Dñs Innocentius in c. Quanto de consuetudine, dicit fuisse quorundam opinionẽ dicentium Papam posse hoc Epis prohibere, ut non administrent sacr'm ordinis, aut confirmationis: qua prohibitione facta, si Eps talia sacr'a conficere tentaret, nihil illũ facere dñt. Quia licet Papa non possit tollere sacr'm baptismi, uel alia necessaria, põt tñ (ut isti dñt) circa illa disponere, uel dando formam, uel disponendo de personis, à quibus, & quibus sint conferenda. ut notatur in c. 1. de baptismo. Nam Papæ scdm istos est obediendum in omnibus spũalibus, in concernentibus periculũ animæ; nisi illa reperiantur expresse interdicta, uel sint contra fidem. Postquã istoꝝ opinionem retulit Innocentius, neq; illam absolute probat, neque etiam in uniuersum reprehendit: sed quadam distinctione prius data, dicit q̇ aut Papa facit legem, p̱ quam tollit hanc ptãtem Epis, & tunc dicit Epm nihil prorsus agere cõferendo tale sacr'm contra ꝓhibitionẽ: aut simpl'r Papa prohibet Epis ne faciant, & talis simplex prohibitio (ut ait) non impediret impressionem characteris. Panormitanus in eodem c. Quanto refert hanc Innocẽtij opinionem, & dicit optimam esse illius sñiam, tm̃ abest, ut illam rep̃hendat. Alexander de Ales ĩ quarta parte. q. 35. mẽbro. 6. dicit ẽt hãc fuisse aliquoꝝ sñiam, illam tamen alia longe diuersissima nota signauit, asserens illam esse falsam, & erroneam. Nec solus Alexander Alensis: sed omnes scholastici theologi, qui de hac re tractant, illam apertissime damnant. Quoꝝ sententię ego subscribens illam Innocentij, & Panormitani opinionem non solũ falsam: sed hæreticam esse censeo. Nec

tñ ob hoc existimo illos esse hæreticos dicendos: quia non puto eos tam pertinaci aīositate ita sensisse, ut contra catholicæ eccl'iæ doctrinam, suam opinionē tueri uoluissent: Imò contra firmissime credo illos, si fuissent de hac re (ut decebat) admoniti, statim suā sñiam reuocasse. Deinde res ipsa non est de illis primis fidei principijs, in quibus fas non est Xp̄iano uiro aliquid ignorare: neque res est perse tam aperta, ut non possit per ignorantiam excusari, præsertim cū illa magis ad theologoꝝ, quam ad canonistaꝝ examen pertineat. Vt aūt nos certam, & indubitatam de hac re oñdamus sñiam, aliqua prius admonere oportet, quæ ad rei claritatem oñdendam multum iuuare pñt. Primum quidem cōsyderare oportet, ꝙ (ut Augustinus lib. scdo contra Parmenianū ait) aliud est aliquid omnino non hr̄e: aliud aūt non recte hr̄e: & sil'r etiam aliud est non dare, et aliud non recte dare. Cōsyderare etiam oportet uarias esse in Ep̄o sui ordinis potestates, quæ oēs non sunt æqua lance pensandæ. Habet siquidem Ep̄s ptātem circa aliquoꝝ sacr̄oꝝ collationē, ut sunt ordo, & confirmatio, quę à solis Ep̄is cōferri possunt. Habet etiam ptātem ex ordine suo ad bñdicendū, & consecrandum alia, quę non sacr̄a: sed sacr̄atalia dñr, ut sunt, ecclesiæ, calices, uestimenta, & cætera, quæ à solis Ep̄is consecrantur, & benedñr. Hæc omnia, & alia similia dñr sacr̄alia: quia omnia illa ordinantur ad alicuiꝰ sacr̄i consecrationem, uel illius administrationem. Nam consecratio, aut bñdictio ecclesię, consecratio calicis, benedictio uestimentoꝝ, aliaq; id genus multa, ad consecrationem Eucharistiæ cum debita deuotione, & reuerentiam faciendam, ordinantur. Chrismatis cōsecratio, ad sacr̄oꝝ baptismi, & confirmationis, & extremæ unctionis collationem diriguntur. Pñt etiam hæc omnia, & alia hmōi ob aliam rōnem dici sacr̄alia: quia uidelicet aliquam hñt cum sacr̄is similitudinem. Nam sacr̄is omnibus Deus hanc contulit ptātem, ut gr̄am digne recipientibus conferant. Et omnia illa, quæ sacr̄alia dñr,

& si non tanta sint ptāte à Deo donata, ut sumentibus illam grām conferre ualeant, est tñ omnibus illis postq̃ sunt ab ecclesia consecrata, aut benedicta, particularis quædam à Deo uirtus concessa, ad aliquid in deuote recipiente efficiendum, quod seclusa benedictione non effecissent: ut aqua benedicta, aut cineres benedicti, aut candelæ, aut rami, aut campanæ. Quorũ omnium benedictio non est (ut impij Valdenses censuerunt) inanis putanda, & uelut talis ridenda: sed iuxta totius catholicæ ecclesiæ doctrinam, aliquam rebus illis omnibus Deus pp ecclesię bñdictiones, particularem concedit uirtutē, quam illę seclusa benedictione non haberent. De qua re olim me dixisse recolo in opere illo, quod aduersus oēs hęreses edidi, in titulo, aqua hęresi scda, et in titulo, Exorcismus. His igitur habitis cōsyderationibus, aliquas suo ordine proponam cōclusiones, ex quibus quidquid ad hanc rem attinet, facillime intelligi pōt. Prima cōclusio, Papa non pōt tollere ab Epō ptātem conferendi illa sacramenta, quę sunt Episcopis reseruata, ut sunt confirmatio & ordo, ita ut illorũ sacrorũ collationem irritam & inanem Papa facere possit. Hanc conclusionem plurimis euidentissimisq́; rationibus probare oportet, ut inde apertissime constet falsam & hęreticam esse Innocentij & Panormitani opinionem. Primo quidem hęc nostra conclusio inde conuincitur esse uera, quòd potestas quam circa confirmationis & ordinis sacrorũ collationem, Episcopus habet est illi iure diuino, & à Deo concessa: ex quo euidentissime colligitur, Papam non posse illam ab Episcopo auferre: quoniam inferior non potest ab aliquo tollere, quod illi fuerit à superiore concessum. Assumptum huius argumentationis, ex quo tota illius uis pendet, multiplici ratione probare uolo. Nam si semel ostenderim potestatem illam esse à Deo Episcopo concessam, non est quod quis deinceps putare possit Papam posse illam ab Episcopo auferre. Hęc.n. una est ex pręcipuis rationibus quibus Theologi conuin-

cunt poteſtatem conſecrandi non poſſe à ſacerdote quā uis degradato, auferri: quia cum illam à Deo & nō ab hominibus acceperit, conſequens eſt, ut nullus homo illam à ſacerdote tollere poſſit. Quod autem talis poteſtas præſertim circa ordinis collationem ſit à ſolo Deo Epiſcopis conceſſa, inde primo probatur, quod poteſtas conficiendi Euchariſtiam etiam miniſterialiter ſuperat totius Eccleſiæ propriam atque natiuam uirtutē, quia niſi Deus hanc dediſſet ſacerdotibus poteſtatem, ut tanquam miniſtri poſſent Euchariſtiam conficere, tota Eccleſia non poſſet illam alicui tradere ſacerdoti. Ex quo aperte conuincitur, ut poteſtas quam habet Epiſcopus ad conferendum ſacerdotibus hanc in illorum ordinationibus poteſtatem, ſuperet etiam totam eccl'iæ uirtutem & poteſtatem. Vnde neceſſario conſequitur, ut talem poteſtatem Epiſcopus non ab homine, qui dare non potuit, ſed à ſolo Deo acceperit. Nam alioqui ſi poteſtas conſecrandi ſacerdotem poſſet ab homine iure diuino ſecluſo, alicui dari, inde apertiſſime ſequeretur, ut poteſtas conficiendi Euchariſtiam, quæ per illā priorem poteſtatem ſacerdoti confertur, poſſet etiam ſecluſo iure diuino alicui dari. Certum enim eſt, quòd ſi ego uirtute humana (non ſecludo gnalem dei concurſum) poſſum Petrum in aliquo ordine & dignitate conſtituere, quidquid per illum ordinem & dignitatem Petrus fecerit, erit humana uirtute factibile. Vulgata ſiquidem eſt philoſophorum regula, quæ ait. Quidquid eſt cauſa cauſæ, eſt cauſa cauſati. Si uero Petrus per talem ordinem, & dignitatem aliquid fecerit quod humana uirtute effici non poteſt, euidentiſſime inde ſequitur ut nullus humana uirtute poſſit Petrum in tali ordine & dignitate conſtituere. Cum ergo poteſtas ſacerdotis ſuperet oēm humanam uirtutem, neceſſario conſequens eſt, ut ptās efficiendi ſacerdotes quam habet Eps, ſuperet etiā omnem humanam uirtutem. Qd' ergo homo non pōt Epo dare non poteſt etiam, ab Epo auferre. Et ſicut Pa-

pa non poteſt à ſacerdote tollere ptãtem conſecrandi, ita nec ab Epo ptãtem ordinandi: quia utrunq; humanam ſuperat uirtutem. Secũdo probatur illud ſuperius aſſumptum, uidelicet, ꝙ ptãs ordinis circa collationem ſacroꝶ, quæ eſt in Epis, competat illis iure diuino. Qm̃ niſi hoc ita eſſet, ſequeretur inde Epos ſolo iure humano eſſe alijs ſacerdotibus ſuperiores, quo fieret, ut ex diuina ſola inſtitutione, Epi nullam maiorem ptãtem haberent quàm alij ſacerdotes. Nihil.n.aliud habet Eps quod non poſſit hr̃e alius ſacerdos, niſi ordinis & confirmationis ſacroꝶ collationem. Sed ſi hæc ptãs ſolo iure humano & non diuino competit Epis, euidentiſſime ſequitur inde, nihil competere ex iure diuino Epis, quod alijs ſacerdotibus non conueniat. Hoc autem fateri eſt hæreſis Aerij, quam Auguſtinus in libro de hæreſibus, Cap 53. nomine hæreſis condemnat. Et btũs Epiphani⁹ in libro octoginta hæreſum, hæreſi ſeptuageſima quinta de Aerio diſſerens, hanc inter illius hæreſes cõnumerat. Et nos in illo opere quod aduerſus omnes hæreſes edidimus, in tit. Eps, multis, euidentiſſimiſq; rationibus probauimus talem ſniam eſſe hęreticam. Tertio adhuc probatur antecedens illud ſuperius in prima argumentatione aſſumptum. Si ptãs quam Eps habet circa ordinis & confirmationis collationem, non eſt ex iure diuino, ſed ex ſolo iure humano illi conceſſa, ſequitur ꝙ etiã Papa poterit talem ptãtem alijs ſacerdotibus conferre. Qm̃ ſi ſolo iure humano illi conceſſum eſt, ſicut de Epis ſtatuit eccleſia, ita de ſacerdotibus ſtatuere poſſet, ut illi etiã alios in ſacerdotes ordinare poſſent, Veꝶ hoc fateri Panormitanus nullum putat eſſe inconueniens, qm̃ in loco præfato ſponte & nullo argumento coactus, dicit Papam poſſe delegare hanc ptãtem cuilibet ſacerdoti, ut ordines conferat. Si de minoribus ordinibus qui ſacri non cenſentur, ille loqueretur, ego illi non contradicerem, ut poſtea apertius declarabo. Sed quia de omni ordine abſolute loquitur, ideo non poſſum ab illo non

discedere cum illius sñia sit manifeste erronea. Nã si hoc ecclesia potest, sequitur inde Ecclĩam posse sacerdotes omnes pares facere Epĩs, quia poterit sacerdotibus dare ordinandi, & per consequens confirmandi ptãtem, qua data erunt per omnia pares. Nam btũs Hieronymus in
Hiero. epistola ad Euagrium, ait: Quid facit, excepta ordinatione, Epĩs, quod presbyter non faciat? Hæc ille. Si hoc solo Epĩs reliquos sacerdotes excedit, consequens est, ut data sacerdotibus illa ptãte, sint illi Epĩs pares. At sicut nũc proxime diximus, ex catholica fide docemur, Epõs ex iure diuino esse reliquis sacerdotibus superiores: ergo ex catholica fide credere tenemur Papam non posse sacerdotibus delegare ptãtem, ordines, præsertim sacerdotium, conferendi. Præterea, Paulus in ea quæ ad He-
Heb. 7 bræos est epistola, ait: Sine ulla contradictione: quod minus est, à meliore benedicitur. Maior ergo est Epĩs q̃ sacerdotem benedicit & consecrat, quam sacerdos qui ab illo consecratur. Quo fit ut sacerdos à solo sacerdote effici non possit, quia illi sunt inter se pares, Rursum concilium Florentinum reddens Armenis certissimam fidei rñam, quam illos sequi oportebat, cum de sacrõ ordinis differit, dicit ueꝝ illius ministrum esse Epm̃, ergo Ecclĩa non potest alium ministrum instituere, & per cõsequens non poterit Papa hoc aliȷ̃ sacerdoti delegare. Quia sicut non potest aliam materiam aut formam ab illa quam Chrs̃ instituit in sacramẽtis instituere, ita nec potest alium ministrum instituere quam Chrs̃ instituit. Ptãs ergo quam Epĩs circa sacroꝝ collationem habet, est illi & non alteri iure diuino concessa, & ita nec ab illo per Ecclesiam auferibilis nec alicui alteri donabilis. Ex quo deducitur aperta responsio ad id, quod fuerat in hoc cap. primo. quæsitum. uidelicet, an Epĩs hęreticus effectus amittat ptãtem ordinis Epãlis. Cui qõni nos respondemus, Epm̃, quamuis hæreticus sit, aut degradatus, nunquam talem amittere ptãtem. Qm̃ talis ptãs datur illi à Deo & non ab homine: datur etiam per suam

consecrationem, qñ ille cõsecratur. Omnis autem ptãs ordinis siue sacralis (ut supra ex beato Thoma docuimus) qm̄ datur per consecrationem, est indelebilis sicut & ipsa consecratio est indelebilis. Præterea ecclesia nõ consueuit Epõs hæreticos si resipiscant, iterū consecrare: sed semper illos in sua dignitate recepit, ut patet ex actis septimæ synodi, quæ fuit secunda Nicæna. in qua multi Epi, qui ab eccl'ia pp hæresim decesserant, postquam resipuerunt, misericordiam petentes fuerunt in suis gradibus & honoribus sine noua ordinatione recepti, sicut hr̄ in Cap. conuenientibus. 1. q. 7. Si tñ Epalem ordinem per hæresim amitterent, oporteret eos cum ad eccl'iam redirent, iterū consecrare. Rursum, ordinatos ab Epis hæreticis qui ueram ecclesiæ formam in ordinatione seruauerant, ecclesia præcipit ut non iterū ordinarentur, sed in suis persisterent gradibus: ut clarissime hr̄ in Cap. ordinationes. 9. q. 1. Et expressius hoc definitum fuit in septima generali synodo, cuius definitio hr̄ in Cap. cõuenientibus. 1. q. 7. Non. n hoc censeret ecclesia, nisi illa sensisset Epm quamuis obstinatissimus fiat hæreticus, suam semper retinere ordinis ptãtem. Quia licet ritus ille consecrationis quo Eps consecratur, sit iure humano institutus, tñ ptãs quæ Epo in illa consecratione dat̄, à Deo solo & non ab homine illi donatur. Demum, hoc pbat̄ testimonio beati Augustini, qui lib. 2 contra Parmenianum de hac re disputans, sic ait. Nam si ex ipsa parte uenientes, etiam præpositi qui pro bono pacis, correcto schismaticorū errore, suscepti sunt, etsi uisum est opus esse ut eadem officia gererent quæ agebant, non sunt tñ rursus ordinãdi: sed sicut baptismus in eis, ita ordinatio mansit integra: quia in præcisione fuerat uitium, qđ unitate pacis est correctum: non in sacris quę ubicũq; sunt, uera sunt: & cum ipsi expedire vr̄ ecclesiæ, ut præpositi eorū uenientes ad catholicam societatem, honores suos ibi non administrent, non eis tñ ipsa ordinationis sacra detrahuntur, sed manent etiam super eos: Ideoq; nõ eis Augu.

in pplo manus imponitur, ne non homini, sed ipsi sacro fiat iniuria. Hæc Augustinus. Et citantur à Gratiano in Cap. Quod quiddam. 1. q. 1. Forte contra ista quis mihi obijciet capitulum illud. Daibertum, quod hr. 1. q. 7. in quo Vrbanus Papa dicit, Daibertum à Nezelone hæretico Epo ordinatum, nihil recepisse, sed esse iterū ordinatum. Et rōnem reddens idem Papa ait. Quia q nihil habuit, nihil dare potuit ei cui manus imposuit. Hæc Vrbanus. Vnde aperte sequitur qp Eps ille Nezelo factus hæreticus, amiserat Epalis ordinis ptātem. Huic argumento rñdet ibi Glossa in principio capituli, hoc ideo Papā decreuisse, quia Daibertus ille non fuerat in forma ecclesiæ baptizatus, & ideo merito censuit illum nihil recepisse, esseq; iterū ordinandum. Per hāc responsionem licet Glossa satisfacere uideatur pro reiteratione ordinationis, nō tñ satisfacit uerbis illis, in quibus Papa reddit rationem illius reiterationis, sic inquiens. Quia qui nihil habuit, nihil dare potuit ei cui manus imposuit. Ex qbus uerbis constat Papam sentire Nezelonem Epm hæreticum non hre ptātem conferendi ordines. Quapp dico Nezelonem illum hæreticum nunquam fuisse Epm, quia ab alio Epo hæretico extra formam ecclesiæ fuerat consecratus. Et ita rem contigisse, narrat quisquis ille fuit, q casum illius capituli ante uerba glossatoris descripsit. Quo euentu, constat Nezelonem illum nihil ab alio Epo recepisse: ac proinde nihil hre quod Daiberto conferre potuisset. Secunda conclusio. Papa potest ꝓhibere Epis executionem ordinis Epalis circa sacra: siue hoc faciat particulari ꝓhibitione, siue gñali lege omnibus Epis prohibens, ne ordines faciant, aut confirmationis sacrm administrent. Qua facta prohibitione Eps contra illam prohibitionem ordinans aut confitmans, peccaret sic faciendo, quamuis ea quæ fecerit, sint pro ratis habēda, nec oporteat illa iterū facere. Ad huius cōclusionis probationem ualere potest ratio illa, quam supra ex Innocentio & Panormitano adduximus pro suæ

opinionis confirmatione, quæ huic proposito ualde seruire potest, cum tñ pro alio nihil efficiat. Papæ obediendum est in omnibus quæ non sunt contra fidem & legẽ Dei: Epõ esse interdictam executionem ordinis Epalis, non est contra fidem, neq; contra Dei leges. Quia licet de iure diuino sit (ut diximus) q̄ Eps recte ordinatus, habeat semper illam ordinis Epalis ptãtem, non tñ est de iure diuino q̄ illam ptãtem semper exerceat. Quo fit ut possit illi per superiorem prohiberi, ne illam exequatur. Ad probationem opinionis Innocentij & Panormitani, non potest hæc argumentatio ullo mõ iuuare. Quia Epm conseruare ptãtem ordinis semel acceptam, est fide catholica tenendum, cũ sit illi à Deo concessum: qua pp præceptum Papæ nihil in ea re efficere ualet. Exercere autem semper ptãtem illã, non est diuino iure mãdatum, & ideo circa illud, quidquid uoluerit Papa efficere poterit. Deinde, non est in ptãte Epi situm, hr̃e uel non hr̃e, ptãtem ordinis Epalis: quia hoc à uolũtate Dei pendet, qui sicut ille solus hanc ptãtem dedit ita solus auferre potest. Nihil ergo agit ad hanc rem Epi obediẽtia: quia sicut Papa non potest Epõ præcipere qđ non est in illius arbitrio situm, ita nec Eps tenetur obedire in his quæ suæ uoluntatis Imperio nõ subsunt. At Epalem ordinis ptãtem exercere uel non exercere in uoluntate Epi situm est: quia cum uult potest exercere, & cũ uult potest omittere. Et inde consequens est, ut Papa possit hoc prohibere Epõ, & Eps teneatur Papæ prohibenti obedire. In hoc tñ laudandus est Innocentius q̄ (ut de illo Panormitanus in præfato capitulo refert) dicit non esse tolerandam talem prohibitionem si Papa sine magna causa legem ul'em facere uellet, qua omnibus Epis prohiberet sacroɍ ordinis & confirmationis executionem. Quia talis prohibitio esset incõmoda toti Christianæ reipublicæ, & totum illius statum turbaret, & in talibus quæ ul'em ecclesiæ statum perturbant, dicit Innocentius Papam non esse audiendum, sed resistẽdum

esse illi per usem ecclesiam. Ex hac secunda conclusione deducitur hæreticum Epm non posse recte exequi Epalis ordinis ptãtem circa administrationem ordinis aut confirmationis, quia est illi per ecclesiam interdictum ut patet in cap. Dicimus, & capit. Pudenda. 14. quæst. 1. Si autem contra ecclesiæ prohibitionem, seruata tñ debita forma & recta adhibita intentione aliquem aut cõfirmaret, aut sacerdotio consecraret, quamuis rata esset ordinatio aut confirmatio per illum facta, ipse tñ peccaret & quidem grauissime talia sacra ministrando. Tertia principalis conclusio. Papa potest tollere ab Epis eã ptãtem ordinis quam hñt circa sacralia, ut puta, consecrationes altarium cõsecrationes calicum, bñdictiones uestimentorum necessariorum ad missę celebrationem. Hęc omnia facere quamuis omnibus & solis Epis sit concessum, non tñ hoc illis iure diuino competit, sed humano. Nihil. n. horum Xps instituit, sed successu tpis sunt paulatim ab ecclesia instituta. Quod autem solo iure humano solidatur, ab hominibus qui ius ipm condiderũt, aut ab illis qui in illorum locum & ptãtem successerunt, poterit tolli. Constat autem Papam, qui nunc est, non minorem in ecclesia hr̃e ptãtem, quam alij Summi Pontifices qui illum præcesserunt. Ergo sicut Pontifices prædecessores, illa omnia ab Epis facienda esse decreuerunt, ita posteriores Pontifices poterũt decernere ut nihil illorum Epi facere possint. Præterea, sicut ecclesia illas oẽs consecrationes & benedictiones olim statuit, ita etiã nunc illas omnes posset in uniuersum abrogare, ita ut sine omnibus illis missa celebraretur. Quibus abrogatis, constat sil'esse Eporum ptãtem hac in re prorsus abrogatam. Qm̃ tunc nihil magis efficeret Eps, quam quiuis alius sacerdos, si uterque eadem super altare, aut calicem faceret & diceret. Nam Eps nunc consecrando aut benedicẽdo illa, hoc solum efficit circa illa, ꝙ facit illa esse apta instar ad aliquod opus efficiendum per illa, sine qua cõsecratione aut benedictione illa nõ essent apta ad illud.

Sed

Sed abrogatis illis consecrationibus & bñdictionibus per eccłiam, illa instra seclusis oĩbus illis, essent ad illud opus efficiendum apta. Non plus ergo tunc faceret eps illa consecrando aut bñdicendo quàm quis alius sacerdos. Ex hac eadem rõne cõuincitur Papam posse hanc ptãtem circa sacramẽtalia q̃ nunc solis epis reseruatur, omnibus alijs sacerdotibus cõcedere: ita ut ex concessione Papæ possint consecrare ecclesias, altaria, aras, calices, patenas, & reliqua hmõi quæ sunt solis epis reseruata. Quia cum oĩa illa ex solo iure humano pendeant, Papa qui supra totum eccłiæ ius plenam habet ptãtem poterit illud pro libito cui placuerit dispẽsare, quamuis male ageret, si tam inueteratam ecclesiæ cõsuetudinem prorsus tollere uellet. Ex eadem rõne etiam deducit̃, ut (iuxta opinionem eoꝝ qui dicunt minores ordines non esse sacra nec diuino iure instituta) Papa possit illoꝝ ordinum collationem & ab epis auferre, & alijs sacerdotibus cõcedere. De hæreticis epis quid sit in hac parte sentiẽdum ex dictis facillime cõstare potest. Certum q̃dem est ecclesiam posse ab illis hanc ptãtem auferre: & iuxta ptãtem quam hẽt, illam fecisse constat ex cap. Ecclesiis, & duobus sequẽtibus capitulis, de consec. dist. 1. Ibi.n. præcipitur, ab Arrianis consecratas ecclesias iterũ cõsecrari. Attamen glossa ibi in cap. Ecclesias, dicit hoc esse intelligendum, si formã ecclesiæ non seruassent, q̃m si illam seruassent, dicit non esse iteꝝ consecrandas. Sed re uera fallitur glossa quia in. c. ecclesiis, aperte dicit textus esse iteꝝ consecrandam eccłiam, quæ consecrata esset ab eo qui non hẽt fidem Trinitatis. Credo certe glossam inde fuisse deceptam, q̃ putauit idem prorsus cẽsendum esse de sacramentalibus, quod de sacris, cum tñ lata sit inter illa differentia. Quia consecrationes sacroꝝ pendent ex iure diuino: & inde euenit ut ptãs quam sacerdotes aut epi super illas hñt, nõ possit ab illis auferri. Potestas aũt super sacramentalia ex solo pendet humano iure, & ideo ecclesia q̃ hoc ius statuit, poterit illã po

testatem ab epis auferre ita ut consecrātes nihil efficiāt: præsertim ob tam graue crimen quale est hæresis. Et idē mihi uidetur de alijs cōsecrationibus & bñdictionibus aliorꝫ sacramentalium esse dicēdum, ut sunt cōsecratio calicis, bñdictiones ornamentorꝫ & uestimentorꝫ. Nā de salibus idem est iudiciū. Neque huic sñiæ obstat qđ dicitur in.c. A' nobis, de sacramentis non iterandis. Illic .n. Papa ideo decernit altaria non esse iterꝫ consecrāda, aut uestimenta iterꝫ bñdicenda, in qbus aut cū qbus p̄sbyteri degradati celebrarunt, quia oīa illa uere cōsecrata aut bñdicta erant, & ideo noluit ut iterꝫ consecrarentur aut bñdicerentur. At quod ab hæreticis circa illa sacramentalia factum est, ecclesia censet nullius esse roboris & momenti: & ideo necessarium est ut fiant ab eo, q illa omnia exercere ualeat. Sed tunc merito inquirere qs posset quo nomine sit censenda hæc epōrꝫ ptās, quam epi hñt circa sacramentalium consecrationem aut bñdictionem. Non est certe dicenda ptās iurisdictionis: quia per illam nec aliquem punire, nec sñiam aliquam dicere potest. Si ptās ordinis dicitur, erit necessario fatendum, esse aliquam ordinis ptātem, q̄ sit auferibilis per ecclesiam. Quod ergo beatus Thomas dicit in secunda secundæ. quæst. 39. art. 3. Potestatem ordinis esse indelebilem, est interpretandum de sola ptāte ordinis q̄ est circa sacramenta, de qua solum in illa quæstione tractabat.

An episcopus effectus hæreticus sit eo ipso priuatus omni potestate iurisdictionis, etiam si sit Papa. Cap. XXIII.

De potestate ecclesiastica inquirere & disputare cœpimus, an omnis talis sit per hæresim eo ipso ab hæretico ablata & de potestate ordinis iam satis per duo capitula disseruimus. Nunc superest de ptāte iurisdictionis pertractare, an illam ipso iure amittat eps aut Papa si fuerit hæreticus. Quæ quidem qō, unum præsupponit & aliud quærit. Præsupponit quidem epm & Papam posse effici hæreticum. De epo nullus unquam dubitauit, qm̄ multa & certissima experientia cōpertum est, plurimos

episcopos fuisse hæresiarchas,nedum hæreticos. De Papa uero an possit esse hæreticus, qō est inter theologos controuersa, & pars quæq; catholicos & doctissimos habet patronos. Quam qōnem ego nūc pertractare nolo,neque uolo,de illa aliquid definire,prȩter id quod supra lib.1,cap.6.dixi Papam uidelicet ut publica & cōis est persona in dandis toti ppl'o christiano fidei decretis non posse errare,ut tñ singularis & priuata est persona, posse in fide errare & effici hæreticum.Nam (ut cȩteros omittamus)de Honorio huius nōis primo non pōt ambigi illum fuisse hæreticum,cum fuerit in sexta gñali synodo de hæresi manifesta damnatus,& hæreticus pclamatus.Ob quam causam eadē sexta synodus in qua legati Summi Pontificis aderant Theodorus & Georgius presbyteri,& Ioānes Diaconus, pluries dixit illi anathema,ut cōstat ex ultima actione eiusdem sextæ synodi.Quam quidem sñiam Leo tertius huius nōis Pōtifex ratam habuit,ut apertissime cōstat per epl'am eius quā dehac re rescripsit ad Constātinum Imperatorē,in qua non semel appellat eum hæreticum. Hanc q legere uolet,reperiet in secūdo Tomo cōciliorū gñalium, statim post ultimā sextȩ synodi actionem. Scio tñ esse aliquos, qui Honorij cām suscipientes illum excusare nituntur. Inter quos unus, & præcipuus est Albertus Piglius Cāpensis,in suo illo magno prolixissimoq; opere, de ecclesiastica Hierarchia,et in quadā disputatione quam fecit de actis sextȩ synodi.Doctus certe uir,non hoc solū nostro,sed omni sæculo uenerandus: uerū (ut ingenue loquar)nihil aliud in defensionem Honorij agit,quam littus arare,aut laterem lauare. Supponamus igit' Papam posse in hæresim labi & hæreticum esse.Tunc iam merito qō se offert diligenti examinatione digna, An Papa aut quiuis alius eps effectus hæreticus,amittat omnem ptātem iurisdictionis,ita ut iam non sit Papa nec eps cēsendus.Quȩ quidem qō aliter definienda est secundum ius diuinum & aliter secundum ius humanum. Si iuxta

humanum ius, quæstio hæc est pertractanda, aliter de Papa, & aliter de alijs episcopis respondendum erit. Nã Papa non est eadem lege & mensura, qua cæteri episcopi, metiendus. Quoniam cæteri omnes episcopi iuri humano subduntur, & pœnas ab humano iure ob crimina aliqua decretas, si in illa inciderint crimina, perferre coguntur. Ex quo apertissime colligitur, omnem episcopum postquam effectus fuerit hæreticus, esse excõicatum. Et inde etiam colligeretur illum priuatum esse eo ipso suo episcopatu, si ecclesia hanc pœnam hæretico epõ, decreto perpetuo irrogasset. Hoc tñ decretum nunquam (quod sciam) ecclesia hucusq; statuit. Nam licet multi sint sancti uiri, quorũ testimonia inferius citabo, q dicant nihil honoris aut dignitatis hæreticos habere, hoc tamen non dixerunt, tanquam legem statuentes. Qm̃ cum illi non fuerint Summi Pontifices, certum est eos non potuisse leges præfigere, quæ uniuersos ligarẽt episcopos. At Papa cum sit totius ecclesiæ caput, quod in reliqua omnia membra influit, illis omnibus sensum ministrans, sicut omnes iudicare potest, ita à nemine iudicari ualet, ut habetur in cap. Si Papa, dist. 40. & in c. Nemo. 9. q. 3. & in c. Oues. 2, q. 7. Ex qua ratione deducitur Papam non esse præceptis aliquibus humanis ligatum, quia non habet superiorẽ in terris à quo ligari possit, Ab inferiori autem aut à pari certum est neminẽ ligari posse: quia (ut cõmune est iuris peritorũ prouerbium par in parem non hẽt imperium. Et hinc nostri theologi colligunt Papam nõ esse obligatum ad suorũ peccatorũ auricularem confessionẽ annuatim faciendam. Qm̃ cũ talis confessio annua solo sit iure humano præcepta, per illud uidelicet cap. Omnis utriusque sexus, de pœnit. & remissi. Conuincitur apertissime Papam qui supra omne ius canonicum habet plenam potestatẽ, non esse ad illam obligatum. Ex eadem radice oritur, ut Papa non possit incidere in alicuius ecclesiastici canonis censurã, aut pœnam: ut sunt excõmunicatio, interdictũ, suspen-

sio, irregularitas. Nam omnes istæ censuræ, cum sint solo humano iure decretæ, non pñt Papam ligare, quẽ certum est uel parem esse his à quibus fuerunt illi canones statuti. Ex quibus omnibus necessario sequitur ut Papa effectus hæreticus non sit ipso iure excõicatus, ea excommunicationis specie quę dicitur censura ecclesiastica. Dixi ex industria, de excõmunicatione quæ est ecclesiastica censura, qm̃ est quædam alia latior & benignior excõicatio contra hæreticos, quæ iuxta multorꝶ opinionẽ (ut supra cap. 18. Huius scdi libri diximus) est iure diuino inflicta. Verꝶ hæc non est nisi quædam separatio ab exteriori fidelium conuersatione: ita ut fidelibus omnibus sit diuino iure interdictum, ne cum hæreticis conuersentur, iuxta illud Pauli. Hæreticum hominem post unam & scdam correptionem deuita. Cui consonat Ioannes in sua scda canonica epistola, sic inquiens. Siquis uenit ad uos & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum ĩ domum, nec, Aue, ei dixeritis. Et hac excõicatione Papa sicut quilibet alius christianus, si hr̃ticus fiat erit statim eo ipso excõicatus. Quia postq̃ de illius hæresi constiterit, omnes christiani tenebuntur ab illius conuersatione abstinere. Est tñ alia multo acerbior excõmunicatio, q̃ non solum ab exteriore separat conuersatione, sed ẽt à spũalium bonorꝶ participatione sequestrat, & multa alia incõmoda infert, quæ nũc non est aĩus recensere. De hac igitur excõicatione, quæ est ecclesiastica censura, et ab ecclesia inflicta, censeo Summum Pontificem, etiam si fiat hæreticus, non esse hac excõicatione ipso iure excõmunicatum, nisi aliunde quam ex iure humano cõstaret illum eo ipso quod factus est hæreticus, esse dignitate Papali depositum. Qm̃ talis excõicatio cum sit à iure humano inflicta, non põt ligare Papam qui citra omnẽ controuersiam est supra omne ius humanum. Quæ quidem sñia usque adeo vr̃ uera Sancto Thomæ, ut in. 4. sententi. d. 19. art. 3. dicat, Papam non posse hanc potestatem alicui delegare, ut ip̃m Papam possit excõicare. Et idem Tit. 4.

docent Sanctus Bonauentura, & Albertus magnus, ut de illis refert Ioannes de Turre cremata, qui istorum omnium sententiam comprobat. Male ergo opinantur illi qui docent, omnia iura quæ de hæreticis aliquid decernũt, etiam Papam ligare si ille fiat hæreticus. Nam dum Papa est, subijcitur depositioni, ut uidelicet propter hæresim deponi possit, non tamen alicui alteri iuris censuræ. Postquam uero depositus fuerit, tunc iam erit omnibus ecclesiasticis pœnis, sicut reliqui omnes, subiectus. Et hinc est quod Papa effectus hæreticus, nisi ex iure diuino impediatur, adhuc antequam deponatur, omnem suam dignitatem & iurisdictionem conseruare poterit. Quia cum ille ligatus excommunicatione non sit, nullum aliud ius humanum obstat quominus ille alios ligare & soluere possit. Contra ea quæ diximus forte quis mihi obijciet, quandam glossam super c. Achatius. 24. q. 1. quæ talia refert. Hic est casus in quo Papa Papam ligare pôt, in quo Papa in canonem latæ sententiæ incidit. Neque huic obuiat regula: par parem soluere, uel ligare non pôt: quia si Papa hæreticus est, in eo, quod hæreticus est, minor est quolibet catholico. Hæc in illo capite, Glossa. Hanc obiectionem ego facillime reijcio, ingenue dicens non esse tantæ auhoritatis Glossatorem illum, ut me sua authoritate premere ualeat, præsertim cum aliàs tam multa doceat euidentissime falsa, & erronea: ut omnem merito propter illa amiserit authoritatẽ. Deinde uerba ipsa, quę nunc refert, si diligenter discutiamus, apertissime ostendent, quàm parum solidæ doctrinæ in se cõtineant. Dicit. n. quod si Papa hæreticus est, minor est quolibet catholico. Si Papa hæreticus minor est quolibet catholico: ergo quilibet catholicus maior est Papa hæretico. Collectio ista ex eo redditur manifesta, quod maior, & minor sunt correlatiua. Videamus ergo quõ hic maior, & ille minor censendi sunt. Et certum est eodem modo alterum dicendum esse maiorem, quo alter dicetur minor: quia aliàs non erunt comparatiua, nec relatiue opposita. Si de maioritate, & minoritate iurisdi-

ctionis loquatur Glossa, constat uerba illius esse falsa. Nam apertissime constat esse falsum, omnem catholicũ esse maiorem in iurisdictione Papa hæretico. Quia multi sunt catholici, qui nullam prorsus iurisdictionem hñt supra Papam hæreticum, prout sunt omnes ferè laici, ad quos non spectat Papæ hæresim examinare, neq; de illa censere, neque illum ob hoc punire. Si uero de maioritate, & minoritate in meritis, aut in grã, aut charitate loquatur, etsi ita, ut ille ait, sit, nihil tñ inde colligere ualebit, quod suo proposito fauere possit. Nam iuxta illum sensum minoris, & maioris, etiam dicetur. Papam pctõrem in pctõ mortali existentem esse minorem quolibet uiro catholico, & iusto. Sed nunquid ideo sequitur, ut ppea par parem ligare, aut soluere possit, aut q Papa in canonem latæ sñiæ incidere debeat? Quia ut quis ligare, aut soluere possit, non maioritas sanctitatis requirit: sed iurisdictionis. Male ergo rñdetur ad obiectionem regulæ, quæ ait: Par parem soluere, aut ligare non potest, dicendo, q Papa hæreticus minor est quolibet catholico. Dico ergo quòd omni iure diuino de hac re secluso, si scdm solum ius humanum hęc qõ definienda est, Papa effectus hæreticus licet sit merito ob hoc deponendus, nõ tñ est eo ipso depositus, nec eo ipso excõicatus. Quia quandiu est Papa, excõicari non põt, neque alia quauis censura ecclesiastica ligari: cum sit supra omne ius humanum, a quo censuræ illæ suam hñt firmitatem suumq; uigorem. Erit autem ille (ex solo iure humano loquendo) tandiu Papa, quandiu fuerit ab ecclesia toleratus. Ecclesia uero haud dubie illum tolerabit, quousque sibi cõstet illum iure diuino esse depositum, aut merito deponendum. Qm̃ Paulus tertius, qui nunc est, licet ab hominum electione habeat, q sit Papa, postquam tñ electus est, non ab hominibus: sed a Deo habet plenam supra totã ecclesiam ptãtem. Et inde euidentissime colligitur illum non posse ob qualecunq; crimen ab ecclesia deponi: nisi constet ex eodem iure diuino, ecclesiam pp tale crimen

Papam deponere posse. Dimisso ergo iure humano, a quo nihil certum in hac qone discere possumus, ad ius diuinum, tãquam ad totius ueritatis fontem recurramus, ut inde ubertim doceri ualeamus. Perscrutemur igitur diuinas scripturas, & per illas inquiramus ea, quæ ad esse Papam sunt necessaria, & inde facile intelligemus, an Papa, si hæreticus fiat, sit statim dignitate Papali priuatus, an non. Nam certissima rõne philosophica scimus, tunc aliquid necessario perire, qñ illi desunt ea, quæ ad suum esse sunt necessaria. Si aũt omnia, quæ ad alicuius rei existentiam sunt necessaria, adsunt, si res naturaliter, & non libere causatur, illã deesse non est possibile. Quia enim sanguis est necessarius ad hominis uitã: ideo sanguine deficiente hõ uiuere non põt. Alioqui si sanguine secluso uiueret hõ, hoc uno argumento euidentissime probaretur sanguinem ad illius uitam non esse necessariũ. Calor est necessarius ad esse ignem, & inde consequens est, ut calore prorsus destructo, pereat ẽt ignis. Hoc igit semel præfixo fundamento, opus est, ut ex ipsis scripturis diuinis diligenter inquiramus ea, quę ad esse papam sunt necessaria. Omitto hic alia quæ extra ipm papam sunt, ut puta, uoluntaria electio ipsorꝫ electorꝫ, & habilitas in ipsis eligẽtibus, ut uidelicet illi habiles sint ad eligendum. Istis & aliĵs hmõi omissis: si de illis, quæ in ipso eligendo, aut electo sunt, loquamur, distinguere oportet. Qm̃ quædam sunt necessaria ad simpliciter esse, alia sunt necessaria solum ad bñ esse. Quæ solum ad bene esse exiguntur, talia sunt, ut illis seclusis papa esse possit: sed non bonus papa: & hæc sunt scientia rerꝫ diuinarꝫ, prudentia rerꝫ gerendarꝫ, charitas feruentissima, & alia id genus aliqua, sine quibus, & si aliquis papa esse possit, non tñ bonus erit papa. Quæ aũt sunt necessaria ad simpl'r esse papam, sunt duo: Quorꝫ alterꝫ est solum necessariũ ad fieri, & non post factũ esse: & hoc est uoluntas ipsius electi, per q̃ consentit electioni de se factę. Hęc .n. est necessaria ad hoc, ut quis fiat papa: quia ipso inui

tó non pōt fieri papa. Poſtquam tñ iam ſemel conſentit electioni,& factus eſt Papa, iam illius uoluntas non eſt neceſſaria ad eſſe papam: quia & ſi illum pœniteat uoluntatis præteritæ,& nolit eſſe papa,& renunciet papatui,nihilominus adhuc eſt papa,quouſque ab his,quibus competit,ſit eius renunciatio acceptata, ut patet in cap.1.De renunciatione,lib.6.Rōnem hoꝝ ſiquis requirat,eam nunc libenter offerimus,quæ talis eſt. Quilibet pōt renunciare iuri ſuo, non tñ iuri alterius. Eccleſia eligens Paulum in papam,nullum adhuc ius pp hoc habet in Paulo quouſque conſentiat. Poſtquam aūt conſenſit electioni de ſe factæ,ſicut ipſe acquiſiuit ius ſupra eccleſiam ad regendum eam,ita illa acquiſiuit ius ſupra ipm, ut ab illo petere poſſit doctrinam,& reliqua,quæ ille ex officio papali tenetur tribuere eccleſię.Eſt.n.mutuus qdam contractus inter electores, & electum initus, quo mutuo ſe inuicem obligarunt.Electus quidem ad reddēdum eccleſiæ debitum paſtoris offm̄ ad quod ſolum eccleſia illum elegit. Eccleſia uero,quæ illum in prælatum elegit,hoc ipſo ſe ad debitam obedientiam illi exhibendam obligauit.Et hinc euenit, ut cum primo electus eſt poſſit renūciare electioni de ſe factæ: quia tunc ſolum renunciaret iuri ſuo.Cum aūt iam ſemel conſenſit electioni,& effectus eſt papa,tunc iam non poteſt ſine cōſenſu eccleſiæ renunciare papatui: quia ſi hoc faceret,non ſolum iuri ſuo:ſed iuri eccleſiæ renunciaret,quod facere nō pōt,Ex quibus apertiſſime conſtat,ꝙ uoluntas electi in papam licet ſit neceſſaria ad fieri papam, non tñ eſt neceſſaria ad conſeruationem papatus:qa(ut dixi)inuitus pt eſſe papa.Alterꝝ eſt neceſſarium ad eſſe papam in fieri, & in facto eſſe,& hoc eſt fides.Neqꝫ hic loquor de fide formata,de qua dicit Paulus,ꝙ per dilectionem operatur.Qm̄ hęc nō eſt neceſſaria ad eſſe papam. Cū poſſit papa in pctō mortali exiſtens,in papā eligi,& in papatu perſeuerare.Alioqui eſſet incidere in errorē Valdenſiū, & Ioannis Hus dicētium oēm eccl'iaſticam dignitatem Gal.5.

amitti per qdlibet pctm̄ mortale. Qui error damnatus est in concilio Cōstantiensi, sess.15. Fides ergo, quam dico esse necessariā ad esse papā, est fides habitualis à spe, & charitate distincta, quæ datˀ in baptismo, & de qua Paulus dicit, ꝙ sine illa īpossibile est placere Deo. Hęc, inꝗ, fides est necessaria ad esse papam, ita ꝙ sine illa nō pōt fieri papa, nec in papatu conseruari. Et qa hoc est ꝑcipuum fundamentū, super qđ ferè tota huius nr̄æ doctrinæ fabrica cōsistit, ideo ꝓ illius firma stabilitate elaborandū est, & multis rōnibus illud probandum. Pro qua re maxime cōducit diligenter, perscrutari totum ꝓcessum, quo Xp̄s peruenit ad dādum papatū Petro. Nō .n. statim, & sine ullis medijs illi hanc concessit ptātem: sed primo illam ꝓmisit, ad aliud tp̄s hanc differens donationem. Deinde, antequā daret, monuit de dignitate sibi ꝓmissa, ut intelligeret, quid sibi per illam iniungebatur. Demum cum promissam ptātem Xp̄s Petro concessit, tunc uim dignitatis, & q̄ ad illam necessario exigebātur apertius expressit. Quæ oīa siquis diligenter consyderare uelit, uel eo clarissime discet, quā necessariam ad papatum uoluit esse fidem Xp̄s saluator noster. Singula igitur studiose perscrutemur. Primo quidem Christus
mat.16 saluator nr̄ ꝓmisit hāc ptātem Petro, sic dicēs: Tibi dabo claues regni cœloꝝ, & qdcunqꝫ ligaueris sup terrā, erit ligatū et ī cœlis & qdcunqꝫ solueris sup terrā, erit solutū & ī cœlis. Quo in loco Origenes more suo philosophatus, dicit Xp̄m his uerbis maiorē Petro promisisse ligādi, & soluēdi ptātem, quā postea reliqs apl̄is, aut dedit, aut ꝓmiserit. Nā cū alijs oībus apl̄is ligādi, & soluēdi ptātem tribuit, in cœlo tm̄ singulari numero explicās, dixit fore soluta, aut ligata, q̄ illi soluerēt, aut ligarēt.
mat.18 Sic .n. dixit: Quæcūqꝫ alligaueritis sup terrā, erūt ligata & ī cœlo, & q̄cunqꝫ solueritis sup terrā, erūt soluta & in cœlo. At cū Petro claues cōmisit, nō usus est singl'ari numero cœli: sed plurali nūero sign̄auit ī cœlis fore soluta, aut ligata, q̄ ille ī terris solueret, aut ligaret, ut uel hoc uer

bon discrimine nos doceret, aliqd maius Petro, q reliqs aplis fore cocedendu. Sed iam uideamus quid illam pmissionem praecederet. Anteq Xps hoc Petro pmitteret, interrogauit oes aplos, quid de illo sentirent, & quam de illo hrent existimationem. Cui interrogationi (ut Matth. refert) Petrus solus rndens, dixit: Tu es Xps filius Dei uiui. Quo loco Theoph. annotat uerba illa ad maiorem Petri fidem exprimendam, cum articulo emphasim quandam signante, esse pronuncianda, sic. n. ait Theoph. No dixit: Tu es Chrs filius Dei uiuetis, absq articulo: sed cum articulo, ille filius, hoc est, ille ipse, qui solus, & unicus, non gratia filius: sed qui ex ipsa patris substantia genitus. Quia & multi Chri erant, sacerdotes, & Reges omnes: sed Chrs cum articulo, unus est. Haec Theophilactus. Hac confessione fidei per Petrum facta, statim Chrs dixit illi: Btus es Simon Bariona: qa caro & sanguis no reuelauit tibi: sed pr meus, qui in coelis est. Et ego dico tibi: quia tu es Petrus, & super hac petram aedificabo ecclesiam meam & portae inferi non pualebunt aduersus eam. Et tibi dabo claues regni coelorum &c. Quae uerba remunerationem quandam Petro pro suae fidei confessione exhibitam, aperte ondunt. Qd clarissime docet Theophilactus sic inquiens: Remunerat Petrum Dns, mercedem illi dans magnam, q super eum aedificabit ecclam. Quia. n. confessus erat eu Dei filium Petrus dixit, q hec confessio, quam confessus est, fundamentum erit futuro credentium, ita ut omnis homo extructurus fidei domum hoc iacturus sit fundamentum. Nam licet innumeras condamus uirtutes, non habeamus autem fundamentum recta confessionem, inutiliter aedificamus. Haec ille. In quibus uerbis multa sunt notanda. Primum est, q per uerba Chri, et non ex suo cerebro, nos docet, fidem esse fundamentum totius ecclasticae structurae. At ubi fundamentum deest, nihil superaedificari potest, & siquid edificatum super illud fuerat, necesse est, ut illo fundamento sublato, ruat. Conseques

Theop.

Theop.

igitur est, ut deficiente in aliquo fide catholica, quæ est totius eccl'iasticæ structuræ fundamentum, non possit in eo Papalis dignitas fundari, quæ primus est in illa structura lapis, post fidem. Imò nulla alia eccl'iastica dignitas à Chro instituta, qualis est Epalis ptās poterit in illo, qui fidem catholicam non habet fundari. Qm̄ hęc cū sit à Chro instituta, & in structura ecclesiæ ab eodem collocata, non poterit aliud fundamentum hr̄e, q̄ illud, quod ab ipso Chro positum est, uidelicet fides. Et inde etiam sequitur, ut hoc fidei fundamento sublato, ab eo, qui Papa, aut Eps erat, eo ipso Papalis, aut Epalis dignitas, quæ ante in illo erat, cadat ab illo. Forte aliquis huius argumentationis potentiam effugere uolens, dicet characterem baptismalem, qui dr̄ sacrm̄ fidei, satis esse, ut in aliquo, qui fidem nō tenet, possit Papalis dignitas collocari, & conseruari: sed hæc meræ nugæ sunt, ut facile patere potest, uel mediocriter rem consyderanti. Nā Theoph. uerba Chri declarans, non dicit characterem baptismalem esse fundamentum: sed solam fidei confessionem. Quod etsi Theoph. nō interpretaretur, ex ipsis Chri uerbis, & illorꝝ circunstantijs apertissime constare poterat. Nulla. n. ibi erat mētio de baptismate, nec de baptismali charactere, nec in illo poterat esse meritum, ut pp illud tanta mercede Petrum Xps donaret. At in confessione fidei, quam Petrus fecit, multum adfuit meriti, atq; ideo illa digna habita est à Xpo, cui tantam ꝓmitteret mercedem, quātam nulli alteri, nisi Petro, quē totius ecclesiæ caput instituit, donare decreuit. Et quod fides sit fundamentum totius religionis, & totius ecclesiasticæ structuræ, ex alijs adhuc sacræ scripturæ locis, aperte conuinci potest. Nam Paulus Corinthijs scribēs,
1 cor. 3. ait: Fundamentum aliud nemo potest ponere: præter id, quod positum est, quod est Chrs Iesus. Quæ uerba
Augu. interpretans Augustinus in libro de fide, & operibus, cap. 16. ait: Si Chrs est fundamentum, proculdubio et fides Chri. Per fidem quippe habitat in cordibus nr̄is si-

cut idem Paulus dicit. Hæc August. Et ad Colossenses Colo. 1
Paulus scribens, iterum ait: Reconciliauit uos xps in corpore carnis suæ per mortem, ut exhiberet uos sanctos, & immaculatos, & irreprehensibiles coram ipso, si tamen permanetis in fide fundati. In quibus uerbis Paulus aptissime dixit fidem esse fundamentum, & inde colligit, ut fide sublata reliquum totum corruat ædificium. Et certe (ut aperte loquar) hæc argumentatio, quæ nunc ex ratione fundamenti facta est, me multum urget, ut existimem Papam, si hæreticus fiat, eo ipso esse iure diuino priuatum dignitate Papali. Nam alia, quam aliqui faciunt ex ratione membrorum, quæ inuicem per fidem conectuntur, non est adeo efficax, ut per illam rationem quis conuincere possit Papam, si fiat hæreticus, iam non esse totius ecclesiæ caput: quia uidelicet iam non est ecclesiæ membrum, cum careat fide. Hanc.n. argumentationem facile soluit Thomas de Vio. Caietanus Cardinalis in opusculo de authoritate Papæ, & concilij, cap. 22. dicens quod Papa etiam si hæreticus fiat, adhuc est membrum ecclesiæ. Quia licet careat fide, habeat tamen characterem baptismalem, per quem etiam sicut per fidem, quisque efficei potest membrum Christi, ut expresse docet Innocentius tertius in capite, Veniens. De presbytero non baptizato, cuius hæc sunt uerba. Non solum per sacramentum fidei: sed per fidem etiam sacramenti quis efficitur procul dubio membrum Christi. Hæc Innocentius. Forte quis mihi etiam ex uerbis eiusdem capituli respondebit, dicens in eodem capitulo, baptismum etiam dici fundamentum. Fateor quidem in illo loco baptismum appellari fundamentum: sed diligenter inspiciendum est, respectu cuius dicatur fundamentum, & inuenietur dici fundamentum respectu aliorum sacrorum. Nam quo illius cap. erat da presbytero non baptizato an suscepisset. ordinem sacerdotij, & ut persuaderet illum non suscepisse sacerdotium, dicit quod deficiente baptismo, qui est fundamentem, aliorum utique sacrorum nullum, aliud sacramentum superædificari poterat.

Quanquam hæc non definiendo: sed disputando Pontifex dixit, ut literam inspicienti facile constare potest. At quod baptismus sit fundamentum Papalis dignitatis, Pontifex ibi non dixit, nec de illa erat tunc sermo. Esto, etiam hoc dixisset, non tamen diceret baptismum esse sufficiens fundamentum, ita ut fides non esset etiam fundamentum necessarium. Quia hoc esset aperte repugnare Xpo, qui dixit se super fidei confessionem fundaturum ecclesiam suam, & qui propter illam fidei confessionem promisit se daturum Petro in premium claues regni cœlorum. Et hoc est alterum, quod in uerbis Theophilacti ultimo citatis annotandum erat, cum dixit, Christum remunerasse confessionem Petri, quando promisit illi se super illam confessionem ædificaturum ecclesiam suam, & propter illam eandem daturum illi claues regni cœlorum. Nam quia alijs omnibus apostolis tacentibus solus Petrus confessus est Christum esse filium Dei, ideo illi soli claues regni cœlorum, & ligandi, atque soluendi potestatem supra omnes promisit. Si propter fidei confessionem tanquam propter quoddam meritum, Christus Pontificiam super omnes dignitatem Petro promisit, hoc ipso declarauit eum, qui fidem non habet, indignum esse, qui cæteris præemineret. Quis ergo tam demens erit, ut alicui sine fidei merito papatum tribuere uelit, quem Christus Petro sine fidei confessione nec promittere uoluit, ac proinde multo minus daret? Nec placet mihi illorum sententia, qui dicunt Petrum tunc pro omnibus respondisse, & sic suam, aliorumque fidem expressisse. Non.n. alij Apostoli Petro hanc prouinciam delegauerunt, ut pro omnibus responderet. Neque Petrus tam arrogans erat, ut pro omnibus, non mandatus responderet, præsertim quod tunc non solum data non erat super cæteros Apostolos potestas: sed nec erat adhuc promissa. Siquis autem dicat hoc Petrum facere potuisse: quia cæteris Apostolis senior erat, is attendat, obsecro, Andream in apostolatu seniorem esse Petro, quod multo magis æstimandum erat, quàm quilibet ætatis excessus. Deinde suis ipse uerbis Petrus testatur se non pro omnibus: sed

pro se solo rñdere. Nõ.n.plurali numero (ut oportebat) sed singulari numero locutus est,sic inquiens:Ego dico, quia tu es Chrs &c:Si pro omnibus loqui uoluisset,plurali numero loqui debuisset his uerbis:Nos dicim⁹ &c. Nam alias postquam iam supra omnes illum Chrs instituerat prælatum, cũ in die pentecostes omnes Apostoli, eo quod recepto iam cœlitus spiritu omnibus loquerentur linguis,de ebrietate falsò apud ppl'm accusarentur. Petrus se omnium curam hre intelligens,ac proinde omnium cãm suscipere uolens, non singulari: sed plurali numero loquutus est,sic dicens: Viri Iudæi, & q habitatis Hierl'm uniuersi,hoc uobis notum sit, & auribus percipite uerba mea. Non.n.sicut uos æstimatis,hi ebrij sunt, cum sit hora diei tertia. Si pro se solo rñdere uoluisset,dixisset:Ego ebrius nõ sum.Sed quia tunc iam omnium curam gerebat,pro omnibus rñdere decreuit, dicens:Hi ebrij non sunt. Non ergo pro omnibus: sed ꝓ se solo rñdit,cum dixit: Ego dico, quia tu es Chrs filius Dei uiui.Ille Solus rñdit quamuis omnes fuissent interrogati: quia feruentior,quam in corde retinebat fides, non potuit se intra cordis latebras retinere,quemadmodum cæteroꝶ Apl'oꝶ fides, quæ qm̃ tepidior erat non prorupit in publicam cõfessionem. Sed de hoc,quia forte iam plus satis diximus,opus est,ut ad reliquum Petri processum inuestigandum pergamus.Chrs saluator nr̃ iam passioni proximus,præuidens Apl'oꝶ animos post suum discessum fore turbãdos,Petro iniungit, ut illos in fide confirmet, sic dicens: Simon ecce Sathanas expetiuit uos,ut cribraret sicut triticum: ego autem rogaui ꝓ te,ut non deficiat fides tua:& tu aliqñ conuersus confirma fres tuos. Ecce primum papæ offm̃, qđ Deus tunc Petro cõmisit,hoc est, confirmare reliquos omnes in fide,non est possibile,ut reliquos in eadem fide cõfirmet. Quo fit,ut papa si hæreticus fiat,papa amplius esse non possit:quia ad id,quod sibi primo ex offõ suo competit, uidelicet reliquos in fide cõfirmare,est prorsus ineptus.

Act. 2

Mat. 16

Luc. 22

Demum, qm̄ Chr̄s dignitatem papalem iam ante pro-
Ioā.21. missam, Petro concessit, sic dixit: Pasce oues meas. Qui-
bus uerbis concordi omnium catholicorꝫ doctorꝫ sn̄ia,
omnes Christianos oues, & Petrum illarꝫ omnium di-
xit esse pastorem, ut ipso officij nomine apertissime de-
clararet, quid Petro, & cuilibet summo pontifici Petri
successori facere ex offō incumbit, nempe pascere gregē
sibi cōmissum spūali quodam pabulo, doctrina uideli-
cet catholicæ fidei. Qui fidem catholicam tenet, si est
idiota, aut malis moribus uitiatus quamuis non suū bn̄
exerceat offm̄, adhuc tn̄ papa est: quia nihil hēt papatui
repugnans. At qui hæreticus est, habet hæresim, q̄ pror-
sus papatui repugnat. Non.n. potest, qui hæreticus est,
ueram alijs præstare fidei doctrinam. & inde consequēs
est, ut qui hæreticus est, ecclesiæ pastor esse non possit.
In cuius confirmationem est, quod August. ait in sermo
Cant.1 ne de pastoribus, ubi exponit illud Cāticorꝫ. Pasce hœ-
Augu. dos tuos, sic inqens: Iam non oues: Manenti Petro dr̄:
Pasce oues meas, exeūti hęretico dr̄: Pasce hœdos tuos.
Et iterꝫ in ep̄la ad Vincentium Donatistam', pertractās
eadem uerba ait: Pasce hœdos tuos, nō sicut Petrus, cui
dr̄: Pasce oues meas. In tabernaculis pastorꝫ, non in ta
bernaculis pastoris, ubi est unus grex, & unus pastor.
Hæc Augustin. In quibus uerbis apertissime docet Au-
gust. eum, qui pastor est ouiū Chr̄i, si fiat hæreticus, iam
non esse pastorem ouium Chr̄i: sed suorꝫ hœdorꝫ. Sunt
adhuc aliæ multæ argumentationes procedētes ab his
conditionibus, & qualitatibus, quæ necessario cōpetūt
hæreticis, ex quibus non minus euidenter conuincit̄ pa-
pam, si hæreticus fiat, esse statim iure diuino priuatū di-
gnitate papali. Nam omnis hæreticus est ab eccl̄iæ cor
pore separatus, atq; præscisus: qm̄ à fide, quam tota te-
net ecclesia se diuidit, mallens suæ inniti prudentiæ, q̄
totius catholicæ ecclesiæ subesse iudicio. Qui autem à
fide ecclesiæ separatur, consequens est, ut etiam à cor-
pore ipsius ecclesię sit separatus, qm̄ sicut iuxta dictum
Pauli,

Pauli, una est fides: ita una est ecclesia, & unitas eccle- *Eph.4*
siæ ex unitate fidei pendet, dicēte Hugone de sancto Vi-
ctore. Per fidem accipimus unionē, per charitatem uiui- *Hugo.*
ficationem. At quicunq; est ab ecclesię corpore sepatus
iam non est caput eiusdem corporis, quia repugnat, ut
quod à corpore separatum est, sit caput illius. Ex quib9
necessario infertur, ut Papa si fiat hæreticus, iam non sit
Papa: cum per hæresim sit à corpe ecclesiæ iure diuino
separatus. Alia quæcunq; peccata quantūlibet grauia
inficiunt papam, & illum tanquā caput lāguidum red-
dunt. Solum aūt pc̄tm̄ hæresis caput à corpore abscin-
dit, & per consequēs solum illud papam iure diuino sua
papali dignitate priuat. Præterea hæretici uocant̄ lupi à
Saluatore nostro, qui monens nos, ut ab hæreticis caue-
remus, dicit illos tanquam lupos esse fugiendos, sic in-
quiens: Attendite à falsis ꝓphetis, qui ueniūt ad uos in *Matt.7*
uestimentis ouiū: intrinsecus aūt sunt lupi rapaces. Ecce
uides hęreticos, qui falsi sunt ꝓphetę, non à quouis alio:
sed à xp̄o ipso ueritatis magistro, appellari lupos. Ne
igitur lupus sit ouium pastor necesse est, ut papa, & qui
uis alius ep̄s factus hæreticus, statim desinat esse pastor:
unde necessario sequit̄, ut nec sit papa, nec ep̄s. Nec cre-
dibile est, ut xp̄s hæreticum hoīem, quem certius certo
sciebat esse lupum, suarꝫ ouium uoluerit esse pastorē, ne
oues lupo (quod extremæ dementiæ reputatur indiciū)
cōmisisse dicatur. Prę̄latus igitur si ex pastore fiat lupus,
necessario est etiam, ut eo ipso desinat esse p̄latus, & pa
stor ne uel in paruo temporis momento, oues lupo cō-
missas esse dicatur. Rursum, Omnis hæreticus iure diui-
no est ab hoībus uitandus, prout iam supra, cū de excōi
catione disseruimus, multis sacrę scripturę testimonijs ꝓ
bauimus. Non est aūt possibile, ut quis sit prælatus illo-
rum, qui iure diuino tenentur se ab illo separare, illum fu
gere, cum illo minime cōuersari, illum in domū suam nō
recipere, neque illum salutare. Qm̄ uero prælato ēt alio-
qui malo oīa istoꝝ contraria tenentur subditi ēt cum re

Heb. 11 uerentia impendere. Nã Paulus docet obedientiam esse exhibendam ꝑpositis, non tm̃ modestis: sed etiam discholis. Demũ plurima sunt sanctoꝝ doctoꝝ testimonia, quæ asserunt hoĩem hæreticum nullam prorsus hr̃e in ecclesia ptãtem iurisdictionis. Primum quidem btũm Thomam offero, tanquam recẽtiorem, q in sua secunda secundæ. q. 39. art. 3. dicit ptãtem iurisdictionis nõ esse in hæreticis, & inde deducit, ꝙ non pñt a' peccatis absoluere, nec alios excõicare, nec indulgentias dare. Hæc ille. Et Gratianus huic astipulatur snĩæ, qui 24. q. 1. parte 2. quę incipit in paragrapho: Sin aũt ex corde suo, & ponitur statim post cap. Audiuimus, sic in fine capit. ait:
Grat. Quia sicut ille, qui benedicit, maior est eo, qui bñdicit: ita qui ex officio maledicit maior est eo, cui maledicitur: Liquido constat eum, q ab integritate catholicę fidei recedit, maledicendi, uel benedicendi ptãtem minime habere. Catholicum nanq̃, utpote se supiorem maledicere non ualet, in alienum a' fide, tanquã in sibi æqualem,
Beda. snĩam dare non põt. Hæc Gratianus. Et Beda sup Matthæum ait: Quicunq̃ ab unitate fidei, uel societatis Petri apl'i quolibet se ipsos segregant, tales nec a' uinculis peccatoꝝ absoluunt, nec ianuam pñt regni cœlestis in-
Ambr. gredi. Btũs Ambrosius ait: Dñs par ius, & soluẽdi esse uoluit, & ligandi, qui utrunque pari cõditione permisit: ergo qui soluendi ius non habet, nec ligãdi habet. Et infra. Certum est, ꝙ ecclesiæ utrunq̃ licet, hæresis utrũq̃ non habet. Hæc Ambr. Et hñr in cap. Verbum Dei. de pœnit. dist. 1. Et beatus Aug. super Ioann. dicit, ꝙ claues
Augu. ligandi, atq̃ soluendi sunt datæ ecclesiæ in Petro, sic dicens. Petrus qñ claues accepit, ecclesiam sigñauit. Ex q̃bus apertissime colligitur eum q extra ecclesiam est, nullam hr̃e ligãdi, aut soluendi ptãtem. Cyprianus in qua-
Cypr. dam epl'a ait: Qui nec unitatem spũs, nec cõiunctionem pacis obseruat, & se ab ecclesię uinculo, & sacerdotum collegio separat, epĩ nec ptãtem põt hr̃e, nec honorem, qui epãtus, nec unitatem uoluit hr̃e, nec pacem. Hæc il-

le.Et hñr in cap.Nouatianus.sexta.q.1.Et in alia ep̄ſa, q̄ eſt ad Magnum iterꝶ ſic ait: Dicimus oēs omnino hæreticos, & ſchiſmaticos nil hr̄e ptātis,& iuris. Hæc ille.Et hñr in capite: Didicimus.24.q.1. Accedit ad hæc omnia,quod nullum hucuſque eccleſia condidit decretum,per quod expreſſe ſtatuerit papam hæreticum eſſe ipſo iure depoſitum,aut per quod præceperit eſſe deponendum.Quod certe nō eueniſſet: niſi quia papam: qui hæreticus fieret,iure diuino priuatum eſſe intellexit: & ideo noluit actum agere. Nō eſt certe credendum eccleſiam,quæ tam ſolicita ſemper fuit de ſeparatione hæreticorꝶ facienda,ne ſua cōione alijs nocere poſſint, nihil hucuſq; de papa hæretico faciendum decreuiſſe: cum ille tanto plus quàm cæteri oēs hæretici eccleſiæ nocere poteſt,quanto ille maiorem hr̄et potentiam ad nocendum,& quanto cæteri catholici minus illum reformidarent quippe quem debent hr̄e fidei magiſtrum. Siquis mihi obijciat cap.illud.Si papa diſt.40. facillime r̄ndebo,q̄ textus illius capituli & ſi ſit ſancti uiri & martyris,non eſt tñ hominis,qui leges toti eccleſiæ præſcribere potuiſſet. Quo fit,ut uerba illius licet ſint uelut quoddam hominis ſancti conſiliū accipienda, nō ſunt tñ pro decreto obligatorio tenēda. Nec uerba illa obligationem aliquam hr̄e,putandum eſt,q̄a ſunt in corpe decreti īſerta: niſi forte quis oñdat totum Gratiani decretum eſſe per ſedem apoſtolicā approbatum, & omnia quæ in illo cōtinentur,ſint obſeruari mandata. Quod tñ nunquam factum eſt. Cum ergo ex his oībus tam euidentiſſimis rationibus cōſtet papam effectum hęreticum eſſe iure diuino priuatū dignitate papali,inde etiam conſtat illum, qui depoſitus eſt, eſſe ſubiectum oī eccleſiaſticæ cenſuræ quæ contra hæreticos eſt à iure lata,ſicut quilibet alius hæreticus. Non tñ ob hoc fallit regula iuris q̄ dicit.Par parem ligare non pōt. Nō quidem ppea quòd papa hæreticus ſit minor quolibet catholico,ut ſupra retulimus gloſ.dicere,in.c.Achatius.24.q.1.Sed inde hoc

euenit quia effectus hæreticus iam desinit esse papa, ac per inde excõicari potest, & alias pœnas subire cogetur, q̃ sunt a iure hæreticis decretæ. Si tñ papa maneret, illis nõ esset subiectus. Propter quod merito supra diximus huius causæ definitionem esse a iure diuino, & non ab humano petendam.

Respondetur rationibus quæ obijciuntur ab his qui contrariam tuentur opinionem. Cap. XXIIII.

Quamuis euidentibus (ut existimo) argumentis probauerim in præcedenti capitulo, papam si hæreticus fiat, eo ipso esse dignitate papali iure diuino priuatum, necessarium tamen existimaui, respondere argumentis eorum qui contrariam tuentur sentẽtiam, ut illorum debilitate clarissime ostensa, uel inde nostræ sententiæ ueritas firmius roboretur, clariusque intelligatur. Et primum omnium argumentorum, uelut totius aciei Antesignanum proponam, illud quod aduersarij putant esse tam ualidum atque forte, ut nemo illi obsistere ualeat. Sic enim argumentantur. Episcopus si hæreticus fiat, non est eo ipso ex iure diuino sua dignitate priuatus, ergo papa quamuis hæreticus sit, non est eo ipso ex iure diuino dignitate papali priuatus. Consequentiam dicũt esse notam, quia (ut dicunt) papa non est peioris conditionis quàm quiuis alius episcopus. Antecedens probant de episcopo qui in mente sua habet hæresim cui pertinaciter adhæret, & nunquam illam exterius manifestauit. Hic enim (ut asserunt) uere & proprie est hæreticus, & tamen non est eo ipso priuatus episcopatu. Quia illam episcopalem potestatem (ut inquiunt) episcopus habet ex sola humana aut ecclesiastica commissione. Et hoc dicunt esse certissimum ex consensu omnium catholicorum doctorum, iuxta illud beatissimi Leonis papæ, in capitulo. Ita dominus. Decima nona distinctione. Ita Dominus huius muneris sacramentum, ad omnium Apostolorum officium pertinere uoluit, ut in beatissimo Petro omnium Apl'orũ sum-

Leo pp primus

mo principaliter collocaret, ut ab ipso quasi à quodam capite, dona sua uelut in corpus omne diffunderet. Hæc ille. Et inde quasi ex certissimo quodam assumpto colligunt Epm qui in hæresim mentalem pertinaciter lapsus est, non esse priuatum Epatu: quia ecclesia non potest actibus aię interioribus pœnam aliquam infligere. Thomas de Vio Caietanus cardinalis in suo illo opusculo de authoritate Papæ & concilij cap. 19. multis ꝓlixisq́ uerbis hanc facit argumentationem, quam ille tanti facit, ut dicat intellectum suum per illam fuisse uictum ad censendum papam si labatur pertinaciter in hæresim non esse ipso iure diuino priuatum dignitate papali. Sed miror certe ꝙ hõ tantus, & qui multo fortioribus argumentis alioqui cedere non soleat, nunc à tam debili argumento cuius multa refellere posset, fateatur se uictum. Crederem ego potius intellectũ suum ab effectu magis quàm ab hac argumentatione fuisse deuictũ. Nam consequentia illa est mala qua probat papam hæreticum non esse iure diuino priuatũ dignitate papali, per hoc quòd Eps hæreticus non est iure diuino priuatus Epatu. Potuit qdem fieri ut Deus de papa hoc statueret, & non de cæteris Epis, præsertim quòd cã tanti discriminis est notissima: quia uidelicet papa plus toti reipublicæ xpianæ nocere poterat, quàm quiuis alius Eps, si uterque illoꝝ eẽt hæreticus. Ob quam causam recte potuisset Deus papã hæreticũ priuare, alio quouis Epo hæretico non priuato. Neque ob hoc censenda esset papalis dignitas peioris conditionis, imò multo melioris, qm̃ non permitteret secum hæresim sicut dignitas epalis. Deinde assumptum in illa consequentia falsum est, uidelicet quòd Eps hæreticus nõ sit iure diuino priuatus dignitate Epali: qm̃ idem de Epo censeo dicendum esse qđ de papa. Vt aũt hoc suum assumptum probet, aliud assumit, quod certum esse putat, & ex omnium sacroꝝ doctoꝝ snia procedere dicit Episcopalẽ uidelicet ptãtem aut iurisdictionem esse ex hominis aut ecclesiæ cõmissione, & non a

con. hoc uide Turrecre. li. 2. de Eccle. ca. 54. et seq.

Deo: sed hoc antecedens ab illo assumptum falsum est, & ipsamet falsitate falsius, & contra omnium doctorum sacrorum sententiam, & contra uerba illa Leonis quae ex distinctio.19. citat. Quoniam & si ritus consecrationis Episcopi sit ab ecclesia statutus, potestas tamen Episcopalis iurisdictionis non ab homine sed à Deo est illis concessa. Omnes. n. sacri doctores docent Episcopos succedere apostolis, pro qua re plurima potuissem afferre testimonia, quae prudens omitto, ne prolixitate nimia grauarem lectorem. Siquis tamen ea uidere desiderat, reperiet in opere illo quod aduersus omnes haereses edidi, in titulo, Episcopus, quo loco multa pro hac re sanctorum doctorum testimonia coaceruaui, & ideo nolui hic repetere, ne actum agerem. Vnum tamen ex concilio Florentino hic citare non permittam, quod illic nescio quo casu fuit à me relictum. Concilium Florentinum certam fidei regulam Armenis describens, cum de sacramento confirmations differit, haec uerba ait. Ordinarius minister est Episcopus. Et cum caeteras unctiones simplex sacerdos ualeat exhibere, hanc non nisi Episcopus debet conferre: quia de solis apostolis legitur (quorum uicem tenent Episcopi) quod per manus impositionem spiritum sanctum dabant. Haec concilium Florentinum. Apostoli autem (ut apertissimum est) à Deo & non ab homine ullo, fuerunt ordinati apostoli & Episcopi, ut ex multis scripturae sacrae locis constat. Sicut misit me pater (inquit Christus) & ego mitto uos. Et Matth. & Mar. 3. & Luc. 6. Expresse docetur Christum illis tribuisse apostolatus officium. Et hoc ipsum post mortem iterum confirmauit, quando illis praecepit ut euntes in mundum uniuersum praedicarent euangelium omni creaturae. Deinde potestatem iurisdictionis omnibus apostolis concessit, quando omnibus illis simul iunctis dixit. Quaecunque alligaueritis super terram, erunt ligata in coelis, & quaecunque solueritis super terram, erunt soluta & in coelis. Nam per illa uerba (ut omnes sacri doctores fatentur) Christus concessit apostolis potestatem excommunicandi, quae sine aliqua iurisdictione esse non potest. Si Xps apostolis dedit potestatem praedicandi Euan

Concilium Florent.

Ioan. 20

Mat. 18

gelium,& potestatem ligandi & soluendi,& Epi succes-
serunt in locum apłorų,consequens est ut Epi etiam ha-
beant à Deo & non ab homine has omnes potestates.
Nam hac sola,& efficacissima rõne probamus cõtra hę
reticos Epm Romanum esse cæteris omnibus Episcopis
superiorem,quia Petrus apostolus fuit reliquis Aposto
lis superior,cuius Romanus Episcopus successor esse cõ
probatur. Quo fit,ut necessarium sit Romanum Pontifi
cem eadem authoritate super cęteros Epos pollere,qua
Petrus supra reliquos polluit apłos. Eadem igitur conse
quentia colligere oportet eandem ptãtem,quamuis,r.õ
tam latam,ex iure diuino competere Epis quæ fuit apo
stolis data:quia illi sunt istorų successores. Pręterea Epis
iure diuino competit ecclesiæ regimen. Nam Paulus Mi
leti existens,conuocatis ad se ex Epheso Episcopis, di- Act.20
xit. Attendite uobis & uniuerso gregi, in quo uos spũs
sanctus posuit Epos regere ecclesiam Dei, quam acqui-
siuit sanguine suo. Ecce uides Epos ad regimen ecclesiæ
datos,non ab homine sed à spiritu sancto. At regere nõ
ualet qui nullam habet ptãtem iurisdictionis. Ergo Epi
qui à Deo ad regimen ecclesiæ sunt instituti, ab illo etiã
hñt iurisdictiones potestatem. Fateor quidem hanc Epi
scopatuum diuisionem,qua quisque Eps suos habet pe-
culiares subditos,iure humano introductam esse: & me
rito ad euitandam confusionem, & euitandas etiam dis-
sensiones,quæ facile oriri poterant nisi talis diuisio facta
fuisset,qua suas quisq; posset agnoscere oues,& ab alie
nis abstinere. At quod Eps ptãtem iurisdictionis habeat,
ex solo diuino pendet iure,non humano. Ex iure diuino
hanc hēt ptãtem factus Eps,sed iure humano fit illi hæc
potestas determinata circa has aut illas oues sibi com-
missas,quæ aliqñ est latior aliqñ breuior, penes hoc so-
lum quod plures aut pauciores subditi illi tribuuntur. Et
si contingat ob aliquod crimen Episcopum à papa pri-
uari Episcopatu suo,quod ille ob multa crimina recte fa
cere posset,tunc Eps erit priuatus subditis,in quos iuris-

dictionis ptātem exercere possit,sed non erit priuatus ea iurisdictionis potestate quam in sua consecratione accepit.Quemadmodum diceremus de sacerdote habente beneficium,si priuetur beneficio,qui absoluere non pt, non pp defectum ptātis,sed quia non habet subditum, supra quem illam exerceat. Accedit ad hęc omnia,quòd qñ Epi eliguntur & confirmantur,nulla fit illis ab ecclesia cōmissio iurisdictionis: quod quidem non omisisset ecclesia facere,si hanc ab illa iurisdictionem Episcopos hr̄e putaret. Verꝫ quia pro constante habet eccl'ia Episcopos postquam electi & confirmati fuerint,ex iure diuino hr̄e iurisdictionem super ppl'm illis cōmissum, ideo nunquam hoc illis committere curauit.Demum, uerba Leonis papæ quæ pro se Caietanus citauit, discutiam⁹: & ex illis patebit clare, btm̄ Leonem nostram confirmare sententiam,tm̄ abest ut Caietano illius uerba fauere possint.Sed ut clarius uerus illoꝝ uerboꝝ sensus pateat, capituli illius initium repetere oportet, cuius hæc sunt uerba. Ita dñs noster Iesus Christus humani gñis saluator instituit,ut ueritas quæ antea legis & prophetaꝝ prçconio continebatur,per apl'icam tubam in salutem uniuersitatis exiret,sicut scriptum est.In omnem terram exiuit sonus eoꝝ,& in fines orbis terrę uerba eoꝝ. Sed huius muneris sacr̄m,ita dñs,ad omnium apostolorum offm̄, pertinere uoluit, ut in beatissimo Petro omnium apl'oꝝ summo principaliter collocaret, ut ab ipso quasi à quodam capite dona sua uelut in corpus omne diffunderet,ut exortem intelligeret se diuini ministerij eē qui ausus fuisset à Petri soliditate recedere. Hęc Leo papa. In quibus uerbis id potissimum annotandum est, ꝙ ait dñm uoluisse,ut illa dona ad omnium apl'oꝝ officiū pertinerent. Si ex dñi uoluntate habent,non ergo ex sola Petri commissione. Deinde ait dñm Iesum Christum, & non Petrum, hæc ministerij dona in totum ecclesiæ corpus diffundere: sed ordine quodam,ita ut ab ipso Petro quasi à quodam capite faceret initium. Quod ideo

Margin notes: "ca." beside "& ex illis patebit"; "Ps. 18." beside "tem uniuersitatis exiret".

beatus Leo dixit, quia prius Chrs saluator noster hæc dona Petro, & postea aliis apostolis concessit. Nam Petro facta concessio describitur Matt. 16. capite: quæ aūt aliis apostolis data est, ab eodem Euangelista refert. 18. capit. Ex quo ordine colligere uult beatus Leo aliorum apſoꝝ authoritatem quamus datam à Christo, esse, tñ subiectam Petro, & tandiu illos habere authoritatem illam, quandiu uniuntur illi capiti suo, & quandiu illi ecclesiastici ædificij fundamento innituntur, à quo si separentur, sicut non pertinent ad Xpi ecclesiam quæ supꝑ illud fundamentum ædificata est, ita eo ipso amittunt omnem quam habebant ecclesiasticam iurisdictionem. Ioānes de Turre cremata licet in principali huius disputationis capite nobiscum sentiat dicēs papam effectum hæreticum esse ipso iure diuino priuatum dignitate papali, tñ in hac disputatione præsenti nobis repugnat dicens apostolos non à Chro, sed à Petro esse Epos ordinatos. Pro qua re in lib. 2. suæ summæ de ecclesia, ca. 32. multos citat ex iure canonico textus, qui nec tantillum suam pñt confirmare sñiam, ideo prolixitatem uitare cupiens illos omittere decreui, præsertim ꝙ res hęc non est hic à nobis primo intēta, sed obiter oblata. Sed opus est iam ut alias partes illius primæ & pręcipuæ argumentationis à Caietano factę, discutiamus & examinemus qd ueritatis illæ contineant. Dicit eum qui hæresim mente concepit & illi pertinaciter adhæsit, quam nullo actu exteriori manifestauit, esse uerum hæreticum. Hoc illi negare contendit Albertus Pighius lib. 6. Ecclesiasticæ Hierarchiæ cap. 16. Iniuste tñ id facit qm̄ & si hęresis ab electione uoluntatis (ut ille dicit) procedat, non est ideo necessario consequens ut exterior oris prolatio requirat ad perfectum hæreticum efficiendum. Nam in aliis peccatis quæ magis à uoluntate pendent ꝙ̄ hæresis, quæ in intellectu collocatur, sola uoluntatis electio sine ulla exteriori operatione sufficit ad perfectam peccati rōnem efficiendā. Quo fit, ut idem ꝑrsus de hæresi & hæretico

sit necessario dicendum:qa non cõstat φ hoc potius ad hæresim quàm ad alia pctã requiratur. Propter quod illi qui dñt papam si in hæresim labaẽ,esse iure diuino priuatũ dignitate papali,hoc idem dicendũ putant, si i hęresim mentalẽ labatur,quia illum non minus hrticum esse putant quàm aliũ. Nec ideo nos dubios futuros esse dñt & incertos circa ea quæ à Papa fiunt,qm̃ & si illius fides interior non sit nobis nota, tñ quandiu illius infidelitas nobis non patet,semp illum tenemur reputare fidelem. Quia(ut ait rl'a iuris)quilibet prę sumendus est bonus donec probetur cõtrarium. Negant ẽt confusionem totius ecclesiæ inde gigni turbando totum ordinem eccl'iasticum, reputando Ep̃os aut presbyteros qui non essent: qm̃ Deus qui ecclesiæ uelut sponsæ suæ curam habet,illi prouideret de remedio. Sicut si aliquis non baptizatꝰ ordinaretur presbyter,sicut aliqñ contigisse constat ex titulo,qui de hac re inscribitur in decretalibus, & ille postea efficeretur Ep̃s,& tandem papa, & multos consecraret Ep̃os,& ordinaret sacerdotes,tũc ille sicut non esset sacerdos,ita nec Ep̃s,nec papa,quamuis ut talis reputaretur. Quo euentu necessaria esset confusio ordinũ eccl'iasticoꝶ. Credendũ tñ est(ut btũs Thomas in.4.sen. d.24.docet)Deum tunc subuentuꝶ eccl'iæ, daturumq́ illi conueniens remedium. Sicut olim quando mulier sexum mentita masculinum,in papam electa & pro tali ꝑ aliquot annos reputata est. Ita etiam nihil obstare putant,ut papa in hęresim mẽtalem lapsus,sit dignitate papali priuatus,quamuis oporteret illum tunc uelut papã uenerari. Quoniam ne ecclesia in huiusmodi Labyrynthos incideret, Deus illi de remedio prouideret. Ita respondet Turre cremata libro 4.suę summę: parte.2.capite 20 Posset tamen dici, & forte melius fatendo illum, qui in hæresim mentalem lapsus est, esse hæreticum, sed non talem, ut propterea iure diuino sit eo ipso priuatus dignitate papali. Dicetur enim fidem interiorem non esse necessario requisitam ad dignitatem papa

lem,sed satis esse exteriorem fidei confessionem: quam qui habuerit,quamuis fide interiori careat,poterit dignitatem Pontificiam quam habebat conseruare. Et huic snīæ fauere vr̄ Glossa super illa uerba, super hanc petrā ædificabo ecclesiam meam,quæ illam uocem, petram, exponit non per fidem,sed per fidei confessionem. Quibus uerbis innuete vr̄ pontificiam Petri & successorum eius dignitatem,super solam fidei confessionem fundatam esse. Etsi res ita se habet, oportebit necessario dicere,solum hęreticum exteriorem siue manifestum esse ex iure diuino priuatum pontificia dignitate,& non hæreticum occultum qui intra cordis sui latebras hæresim suam recludit. Et huius discriminis posset dari causa: qa hanc pontificiam dignitatem, nō ad ipsoꝝ pontificum honorem,sed ad plebis utilitatem Deus instituit. Et inde euenire necesse est ut quanto quisque magis reipub. Christianæ nocere potest, tāto magis sit ille censendus indignus: & eo magis econtrario sit tolerādus,quo minus poterit ecclesiæ incōmodare. Cum igitur ille qui hęresim in corde suo retinet,& nullo exteriori signo manifestauit,nihil per illam solā possit ecclesiæ nocere, Deus illum sua dignitate nō priuat. Illum uero qui publice suā hæresim loquitur,quia per illam multum catholicæ ecclesiæ nocere posset, Deus uoluit ut eo ipso esset sua dignitate priuatus,ne sermo illius,qui, teste Paulo ut cancer serpit, à dignitate robur accipiens potentius grassaretur. Sed pergamus adhuc ultra,& aliam partem illius argumentationis à Caietano factæ examinemus. Dicit enim ꝙ pp actum pure interiorem animæ,nunquam homo potest humanæ iurisdictioni subesse; quia Deus solus est qui intuetur cor, homines autem ea sola quæ foris patent,atꝗ ideo de solis illis iudicare illi pn̄t, & per consequens illa sola punire. Hanc propositionem assumptam etiam illi negat Albertus Pighius, qui cum Adriano docet & pro constanti tenet actus animæ interiores subesse iudicio humano. Ego tn̄ Alberti aut Adriani opi 2.Ti.2.

nionem amplecti nolo, sed hoc mihi cum Caietano con uenit, ut supra cum de excõicatione differerem, aperte expressi. Ex his igitur omnibus partibus iam examinatis & plene discussis, pessimam concinnauit Caietanus argumentationem. Nam etsi omnes illas propositiones, quarum aliquas negauimus, illi gratis donemus, solũ ex eis colligere licet, cæteros Ep̃os pp solam mentalem hæresim, non esse eo ipso priuatos iurisdictionis ptãte. Sed inde non sequitur Romanum Pontificem etiam nõ esse eo ipso priuatum sua dignitate papali. Nam de cæteris Ep̃is, etiam si omnia in argumentatione assumpta darentur, nihil probatum esset, nisi q illi ex iure humano ob solam hæresim mentalem non sunt priuati dignitate sua. Vt autem inde colligere ualeret, Romanum Pontificem etiam pp solam hæresim mentalem non esse priuatum ptãte papali, oporteret probare, Romanum põtificem etiam hr̃e suam ptãtem ex cõmissione humana & non à Deo. Tunc.n.bene colligeretur ut idem de illo esset censendum quod de alijs, quia illius actus interior etiam non subijceretur iudicio humano, à quo ptãtem acceperat. Aut oporteret addere in argumentatione Romanum Pontificem non esse subiectum iudicio diuino scd̃m actus interiores, quemadmodum alij Ep̃i nõ subduntur iudicio humano penes eosdem. Tunc etiam collectio illa esset bona. Quia sicut cæteri Ep̃i per solam hæresim mentalem iure humano non priuantur iurisdictionis ptãte, eo q per illam non subduntur iuri humano: ita etiam oporteret Romanum pontificem per solã hæresim mentalem non esse iure diuino priuatum ptãte papali, si ille per talem hæresim non esset subiectus iudicio diuino. Alioqui si hæc duo subtrahantur ex illa argumentatione, sicut necessario sunt subtrahenda: qm̃ fide credere tenemur Romani pontificis ptãtem esse nõ ab hominibus, sed à Deo, & illum per actus interiores diuino iudicio subditum esse, argumentatio illa nullius prorsus erit roboris aut momenti. Nam ex hoc q cæteri Ep̃i

ob solam hæresim mentalem non sunt priuati ex iure humano cui subesse non p̄nt, inferre q Romanus Pontifex ob solam etiam hæresim mentalem non sit priuatus ex iure diuino, cui est uere subiectus, tā mala est collectio, ut nemo sit qui non intelligat. Tam exactam feci de Caietani argumentatione examinationem, ut planè ostenderem quam debilis fuerit argumentatio, à qua intellectum suum deuictum fuisse fatetur. Hac igitur argumentatione, quam aduersarij præ omnibus æstimant, prorsus eneruata, reliquas q̄m debiliores sunt facile prosternemus. Secundo sic argumentātur, Rex aut Imperator si fiat hæreticus non est eo ipso ex iure diuino priuatus regno aut Imperio: quia constat multos in lege ueteri fuisse Reges idololatras & multos etiam fidelibus imperasse Reges infideles, de quib9 ipsemet Deus ait. Ipsi regnauerunt et non ex me. Et iteꝝ, dabo tibi Regem in furore meo. ergo eodē modo papa aut quiuis alius Ep̄s, quamuis hæreticus fiat, poterit fidelibus catholicis p̄esse. R̄ndeo, non esse eandem omnium illoꝝ rationem, neq; Imperatores aut Reges aut alios d̄nos seculares esse eadem lege qua prælati ecclesiastici, regendos. Q̄m tpale d̄nium aut sc̄laris ptās non habet pro fundamēto suo cui innititur, fidem: & ob hanc cām ēt si fides desit, p̄nt illoꝝ d̄nia et ptātes subsistere, siue fidelibus siue infidelibus d̄nentur. Nihil. n. obstat, ut infidelis homo in rebus pure sc̄laribus possit fidelibus pręesse & illis d̄nari. Et idem dicēdum puto de sacerdotio ueteris legis, qđ licet circa spiritualia uersaretur, quia t̄n non erat illi data fides pro fundamento, illa seclusa consistere illud ualebat, ita ut quamuis hæreticus fieret, non esse eo ipso sacerdotio priuatus. At longe aliter se habet ptās ecclesiastica in lege Euangelica. Q̄m hæc fundata est super firmam petram, hoc est, catholicam fidem, Hac igit̄ euersa, necesse est, ut tota ecclesiastica ptās, q̄ illi innitebāt, corruat. Quo fit, ut, licet in tpalibus & corporalib9 infidelis fidelibus pręesse possit & d̄nari, in spiritualibus ta

Oseę. 8, 13.

men infidelis supra fidelem nullã potest hrẽ iurisdictionis ptãtem. Tertio contra nos argumentantur ex facto Marcellini, qui in horribili illa sub Diocletiano feruente persecutione, carnificum uiolentia ad impia sacrificia pertractus succubuit, & Thura idolis adoleuit, arisq; iniecit: nec tñ ob hoc à papatu deiectus est sed ī eo usq; ad mortem perseuerauerit. Huic argumẽtationi facillime rñdetur, negando Marcellinum papam fuisse hæreticum, quia licet in confessione fidei aduersus parata & iam intentata tormenta satis constans non fuit, tñ fidem quam mente tenebat, non amisit. At opus exterius (ut supra capit. I. huius operis diximus) non est hæresis. sed solus mentis assensus uel dissensus, q̃uis ex ipso opere uehemens aliqñ oriatur hæresis suspicio, ut ita illum mente credidisse merito putetur, sicut suum opus exterius demonstrat. Verꝝ hæ suspiciones hominum sunt, q de occultis certam non pñt dicere sñiam. Quod uero Marcellinus ueram non amiserit fidem, satis aperte cõuincitur per id quod hr̃ in capite. Nunc autem, dist. 21. Ibi. n. dr̃, ꝙ compulsus à paganis grana thuris super prunas imposuit. Si compulsus, ergo non ex libera hoc fecit uoluntate, sed ut tormenta uitaret. Tormenta autem satis uitabat per solum opus exterius, sine errore intellectus: quia gentiles quibus solis tunc placere curauit, nõ interiorem mentis fidem, sed opus exterius cernere poterant. Deinde, etsi gratis daremus illum tunc perdidisse fidem, non tñ ideo censendus est hæreticus: qm̃ defuit illi pertinacia, quæ summe necessaria est, ut quis merito dicatur hæreticus, ut hr̃ ex cap. Dixit apl̃s. 24. q. 3. Marcellinus siquidem ad cor reuersus, & sui delicti acerbissime pœnitens, in publico Epoꝝ concilio suam inconstantiam confessus est, & libens iudicio se subdidit sacerdotum qui humilem illius aspicientes confessionem, nullam in illum ausi sunt dicere sñiam. Quarto loco contra nr̃am sñiam argumentantur aduersarij, per illud qđ dr̃ in cap. Cum ex iniuncto, de hæreticis, ad quem per-

tinet institutio alicuius, ad eundē spectat destitutio eius dem. Ex quibus uerbis colligere uolūt Papam, si fiat hæreticus, esse ab hominibus deponendum, & non esse ex iure diuino depositum: quia cum ab hominibus eligat, oportet ut etiam ab illis deponatur. Hoc argm̄ est tam debile, ut indignum sit cui debeat dari ulla rn̄sio. Nam rl'am illam, quæ ad coercendos temerarios hominū ausus à iure statuta est, ad diuinam potentiam accōmodare uolunt, tanquam si illa aliquid quod non liceret, intentaret, & ob id certis limitibus ab humano iudicio statutis, esset cohibenda. Quis quæso homo catholicus est, q hanc non irrideat consequentiam? Papa eligitur ab homine, ergo non potest deponi à Deo. Et multo magis ridendus erit qui illam probare pergat per illam rl'am iuris, ad quem pertinet institutio, pertinet destitutio. Deinde, etsi gratis illis demus rl'am esse ubiq; ueram, non tn̄ eo sensu quo ab illis accipitur. Nam rl'a illa (ut ex decursu illius Capituli facile constare potest) in hunc sensum data est, q nullus inferior potest destituere illum q à superiore institutus est: & inde argumentatur Papa q presbyter si malus fuerit, non est à plebe quæ supra illū nihil penitus habet ptātis, sed ab Ep̄o qui illum instituit deponendus. Et ita concederem ego papam, qui à cardinalibus electus est, non posse ab alia ptāte ipsis Cardinalibus inferiore, deponi. Sed nunquid ex illa rl'a colligere licet, ut institutus ab aliquo non possit à superiore destitui? Minime. Nam sacerdos ab Ep̄o ad curam animarum institutus, potest per papam ab eadem cura deponi: imò etiam ab Archiep̄o Metropolitano, si causa pp quam merito deponendus est, fit ad Archiep̄m deuoluta. Cum igitur rl'a illa concedat institutori alicuius, ptātem deponendi illum, eo ipso eandem ptātem concessisse vr̄ cuicunq; hn̄ti plenam super institutorem ptātem. Et inde sequitur (uolo quidem iuxta præfatam rl'am loqui) ut Deus qui Cardinalibus & tota ecclesia superior est, possit uoluntate sua & iure à se edito destituere pa-

pam qui à Cardinalib⁹ fuerit electus. Destituit autem ille hæreticum à papatu, qn̄ firmissimo decreto statuit ecclesiam suam fundari supra fidem, aut supra apertam fidei confessionem. Quinto argumentātur aduersarij cōtra nos, per hoc ꝙ Epi in hæresim pertinaciter lapsi, si ad fidem redeunt, ad suas restituuntur dignitates: signum est ergo ꝙ nō fuerant illis priuati, alioqui oporteret nouam facere electionem. Antecedens probant per cap. Maximum.1.quæst.7. Et inde arguunt ut idem de papa hæretico dicendum sit, quia si ille ad fidem rediret, non reeligeretur, sed in pristina dignitate conseruaretur. Et hanc etiam argumentationem magni æstimet Caietanus, quæ tn̄ (ut uerum loquar) nihil me mouet. Fateor quidem hæreticos Epos qn̄ ad ecclesiæ unitatē redeūt, solere recipi ad sedes suas: q̄ꝗ hoc male probat Caietanus per illud cap. Maximum.1.q 7. Qm̄ Maximus ille, de quo ibi est sermo, postq̄ ab hęresi Donati statim ad ecclesiam redierat, ordinatus fuit Eps: in quo gradu exn̄s non fuit lapsus in hæresim. Sed quia male, & contra ecclesiasticos canones, ex laico sine ullo tpis interuallo in minoribus ordinibus seruato, ordinatus fuerat Eps: iō dubium erat, an in Epali dignitate manere deberet. Cui qōni papa Leo r̄ndet, ꝙ licet reprehensibiliter ordinatus, ab Epali tn̄ dignitate non repellatur, dūmodo libellum ad papam mittat, quo catholicum se esse testetur. Itaq; cap. illud nullo pacto nr̄o seruit proposito. Quod facile constare poterit legenti epl'am Leonis 85. ex cui⁹ cap.3. sumptum est illud cap. Maximum & cap. Donatum. Multum certe interest, an ipsas origines legas, an centones illarum male dilaceratos. Hoc quod Caietanus probare uult, multo melius probasset per cap. conuenientibus.1.q.7. quod ex actis septimæ synodi, quæ fuit secunda Nicæna, sumptum est. Illic.n. decretum est, ut Epi, qui à fide catholica defecerant, resipiscentes in suis sedibus tunc reciperentur. Sed hoc non ex necessitate iuris: sed ex q̄dā misericordiæ dispensatione, factū est, ut

apertissime

apertiſſime conſtat per cap.ſiquis hæreticæ.1.q.1.Nam & ſi epĩ hæretici ſint iure diuino ſua epali dignitate priuati, ecc̃ia tñ ex rõnabili cã diſpenſat aliqñ, ut reuerſis ad fidem dignitates priſtinæ reſtituant. Et talis reſtitutio ꝑ noua electione,aut noua ꝓuiſione hñda eſt. Nec mirari quiſq̃ de hoc debet: qm̃ idem in aliis multis neceſſario dicendum eſt.Clericus.n.homicida eo ipſo, ꝙ cõmiſit homicidium,incurrit irregularitatem, & eſt priuatus bñficio,quod habebat,ſi tñ ex quadam miſericordia per papam cũ illo diſpenſet,et bñficium illi reſtituatur,talis reſtitutio ꝑ noua collatione æſtimãda eſt. Sexto nobis obiiciunt.c.audiuimus.24.q.1. ubi de epõ hæc dñr. Si autem in corde nouam hæreſim cõfinxit, ex quo talia prædicare cœpit,neminẽ damnare potuit. Ex quibus uerbis inferre uolunt,ꝙ ante q̃ eps hæreticus prędicet,aut doceat,excõicare,& damnare põt, & inde euidentiſſime colligitur,ut nõ eo ipſo quo factus eſt hæreticus,ſit ſua dignitate priuatus. Hic argumẽtandi modus eſt debiliſſimus: quia ꝑ hoc,ꝙ unum negat,non eſt neceſſarium,ut dicamus aliud concedi. Deinde uerba illa mõ citata nõ ſunt Alexãdri ſecũdi, cuius eſt illius.c.initium.Nam ab illo loco:Sin aũt ex corde ſuo &c. uerba ſunt Gratiani,& inde exordit ſecundam partem illius q̃ſtionis.Authoritas Gratiani nõ eſt tãti põderis, ut me premere ualeat,& à ſñia mea diſcedere me cogat: præſertim cũ tam multa ille alibi doceat, in qbus eſt ille ab oĩbus neceſſario deſerendus.Si tñ præfata Gratiani uerba gratis recipere uolumus,ſuperiori illi ſñiæ fauere poterunt,qua probabiliter diximus mentalem hæreticum non eſſe iure diuino depoſitũ: quia(ut in rñſione primæ argumẽtationis ꝓbabile eſſe diximus) fundamẽtum ſuper quod eccleſiaſtica ptãs fundat,non eſt ſola fides interior: ſed exterior fidei confeſſio.Sed quia ꝑ hoc oporteret dicere,illum,qui exteriori fidei cõfeſſione caret, eẽ ipſo iure priuatum, quod nos aperte negauimus cũ de facto Marcellini papæ diſſeruimus. Ideo melior mihi ui

Co[n]traria [...] tenere supr[a] in eode[m] lib[ro] ca. fo. 27[...]

detur sñia, mentalem hæreticum esse etiam ipso iure priuatum. Si cui tñ magis probetur alia sñia, dicere poterit Marcellinum quãuis fidem mẽte retinuerit, pp exteriorem infidelitatem eo ipso fuisse ex iure diuino sua dignitate priuatum: cum tñ a' toto concilio, corã quo suam culpam cõfessus est, toleratus fuit, eo ipso tacitis suffragijs fuit iterũ in Pontificẽ summum electus. Hæc sunt omnia, quæ ab aduersarijs contra præfatam nostrã opinionem obijci solent: sunt tñ quædã alia p me excogitata, quę paulo magis urgere mihi uĩr: quibus rñdere etiã decreui, ut inde nostrę sñiæ ueritas clarius oĩbus innotescat. Prima, quæ mihi se offert argumentatio, oritur ab æstimatione duarũ potestatum ordinis, & iurisdictionis inter se cõparatarũ. Multo.n. præstantior, atque nobilior est ptãs ordinis, q̃ potestas iurisdictionis: sed potestas ordinis nõ habet fidẽ pro fundamento, nec illam exigit ad sui consistentiã: ergo potestas iurisdictionis, quæ minor est, non habet ẽt fidem pro fundamento, neque illã ad sui consistentiã necessario requirit. Et ide euidenter colligitur illã per hæresim minime perdi. Ex quo aperte sequitur nec papam, nec epm, eo ipso, q̃ factus sit hæreticus, suam amittere dignitatẽ. Consequẽtia huius argumẽtationis uidetr nota per locũ a' maiori ad minus negatiue. Minor ẽt est manifesta ex his, q̃ supra diximus. c. 21. huius lib. qa potestas ordinis non fundatr: nisi in charactere sacerdotali, & inde deducitr, q̃ sacerdos etiam si fiat hæreticus, nũquam põt illam amittere. Maiorem istius argumẽtationis, quæ forte alicui magis neganda uidebitur, probo quia ptãs ordinis est supra corpus xpi uerum, ptãs aũt iurisdictionis non est nisi supra corpus xpi mysticum. Pręterea ptãs ordinis: quia tanta est non nisi a' Deo dari põt, cum tñ potestas iurisdictionis sępe ex hoĩum pendeat uolũtate. Et hinc alia oritur excellentia in ptãte ordinis supra ptãtem iurisdictionis: quia ptãs ordinis est indelebilis, & minime amissibilis, ptãs uero iurisdictionis sępe deperditr. Accedit ad hæc, q̃

siquis non sacerdos habeat bñficium,cui est annexa aĩa rum cura,eo ipso habet ptãtem iurisdictionis, qua tñ nõ obstante,ille dignitate minor cẽsendus est,q̃ quis alius sacerdos curã animarum non hñs. Quod nõ aliũde euenire põt: nisi quia ordinis ptãs præstantior est, q̃ iurisdictionis. Rñdeo fatendo ptãtem ordinis absolute nobiliorem,& digniorem esse ptãte iurisdictionis: qa circa multo pstantius obiectũ uersat̃,q̃ illa: quia (ut recte dictum est in argumẽtatione)hæc circa corpus xpi uerum: illa uero circa solum corpus xpi mysticum uersatur. Si tñ duæ illæ ptãtes ad pplm,pp quem solũ a' Deo institutæ sunt,referantur multo maior cognoscet̃ esse ptãs iurisdictionis,q̃ ordinis: quia p illam multis de causis magis prouidetur pplo,q̃ per aliam. Nã per illam docet̃ ppls in fide,& moribus. Ab illa,qui ignorãs est doctrinã petere debet: prout dñs per Malachiam pphetã testatur, sic inquiens: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem reqrent de ore eius: quia angelus dñi exercituum est. Per ptãtem iurisdictionis cõseruatur pax in pplo, iustitia retinetur, suũ cuiq; ius datur, uitia coercent̃, mali ppli mores corrigunt̃: quidquid deniq; boni in ecclesiastica rep. est sine hac ptãte facile laberet̃,& si quid mali est,sine illa facilius augeret̃. Nihil horum ad ordinis ptãtẽ spectat. Quo fit,ut per ptãtem iurisdictionis magis prodesse possit,qui illam hẽt,si sit bonus: & magis obesse si sit malus. Ob hanc igit̃ cãm xps saluator nr̃ ptãtem iurisdictionis statuit supra fundamentũ fidei,ne fide careret,cui ex offõ incumbere debet,alios fidẽ docere, & errantes ad fidem reuocare. Ptãtem uero' ordinis: quia nulla illi ex necessitate iniungit̃ ppli doctrina,aut disciplina, noluit idẽ Saluator nr̃ supra fidem fundare, neq; fidẽ ad illius cõsistentiam exigere. Quia quod p istã faciendum est,ẽt fide seclusa,citra ullũ aliorum incõmodum fieri põt. Secũda argumẽtatio,q̃ mihi(ut ingenue loquar)nõ paruum facessit negotiũ, est, quia hæreticus & si per hrẽsim perdat fidem,non tñ eo ipso est prorsus ab eccl̃ia sepa-

Mal. 2.

tus: sed adhuc est ps illius corpis, & mēbrum eius: ergo adhuc stante hęresi poterit in se dignitatē papalē cōseruare. Quia cum non sit eo ipso ab eccl'ia p̄cisus, uidetur, ꝙ non sit ēt eo ipso ptāte iurisdictionis priuatus, siue ep̄alis illa sit, siue papalis. Quod aūt hæreticus nō sit eo ipso prorsus ab eccl'ia pręcisus: sed sit adhuc ps, & membrū illius, inde aptissime cōuincitur, ꝙ adhuc subest iudicio eccl'iæ: quia ab illa punit̄, & uarijs ab illa affligit̄ pœnis. Hoc aūt ecclesia nō faceret: nisi intelligeret hæreticum esse intra illius gremiū, esseq́ aliquā illius c̄puis putridā,
1.cor.5 partem. Nā Paulus ait: Quid mihi de his, q̄ foris sunt iu
Rom.2 dicare? Et iterꝝ alibi: Tu qs es, qui iudicas seruū alienū? Fateor qdem, & (meo qdem iudicio) negari nō pōt hæreticum esse partē ecclesiæ, & mēbrum illius, & nō esse oīno ab illa separatū: qa & si fidē non habeat, hēt tñ characterem baptismalem p quē primo factus est mēbrum ecclesiæ, quo durāte semp erit mēbrum illius, ut hr̄ in.c. ueniens. De presbytero nō baptizato. Sed licet sit mēbrum ecclesiæ, non tñ potest esse caput: qa cū caput sit principalius totius corpis mēbrum, multo plura ad caput, ꝗ ad cætera mēbra reqruntur. Papa igitur si hæreticus fiat, iam non (ut añ) caput erit: sed pes, aut si quod ē aliud inferius, aut uilius membrū. Cæterꝝ de punitione, qua ecclesia hæreticum punit, paululū discernere oportet, & cām illius inuestigare. Et certe oportet fateri hæreticum intra ecclesiam esse, ne dicamus illā de his, qui foris sunt, iudicare. Nec tñ ob id solum illam hęreticos punire, dicendum est: quia illi characterē baptismalem retinent. Nam hac rōne oporteret dicere hæreticū nō posse, uita durante, esse extra iudicium ecclesiæ. Cum semp habeat in se characterem baptismalem. Quo cōcesso, necessario etiam fatendum erit, ut postꝗ ecclesia hominē hęreticum tradidit seculari ptāti ab illa puniēdum, si potestas secularis illum punire nolit, & illum liberꝝ dimittat, ecclesia nihilominus adhuc illū hæreticū punire possit, & idem esse dicēdum de p̄sbytero degradato. Hoc

tamen nō est dicendum: qa ecclesia ꝑ talem hæretici traditionem, & ꝑ degradationem, uidetur iuri suo renūciare, ut ex uerbis ipsius degradationis colligi pōt, quæ hñr, in capite, Degradatio. de pœnis. lib. 6. Vt autem cām huius punitiōis ego aperte explicē, admoneo lectorem, ut consideret, quod cum aliqs baptizatur tunc intrat ecclesiam, sicut nouus aliquis colonus, qui recipitur in ciuitate. Qñ aūt aliquis sic in aliqua republica admittitur, ex ipsa natura receptionis initur quidam contractus inter ipm colonum admissum, & rempublicam, ita ut colonus obligetur seruare leges, & statuta reipublicæ, illi obedire, illi periclitanti subuenire, illius iudicio stare, & respublica tenetur illum in ea illæsum seruare, & à calumniatoribus protegere. Vt aūt hic contractus rescindatur, non satis est alterius illoꝝ uoluntas: sed utraque requiritur: quia licet quilibet possit iuri suo renūciare, nō tñ iuri alterius, præsertim iuri iam acquisito. Si tñ respu. & colonus concordi uoluntate postea conuenirent, posset colonus intra ciuitatem manere sine aliqua mutua inter illos obligatione, ita ut nec colonus obligaretur reipub. nec respu. colono. Inter baptizatum, & ecclesiam, à die baptismi est initus talis contractus: quia baptizatus ab illo die tenetur mores, leges, & statuta eccl'iæ seruare, illi obedire, illius si deliquerit subire iudicium: & ecclesia tenetur illum docere, sacris pascere, illum pro sua potentia protegere. Hæreticus se ab ecclesiæ unione segregans, licet hoc ipso uisus sit iuri suo renunciare: non tñ pōt ecclesiam, cui in baptismo se subdidit, iure suo priuare. Et ob hāc causam illū punire pōt: quia obtinet ius quod super illum per illius baptismum suscepit. Cum ecclesia aliquem degradat, aut hęreticum ptāti seculari tradit, tunc iuri suo renunciat. Quo fit, ut si ptās secularis illum non puniret, ecclesia iam illum amplius punire non possit, quamuis sit intra ecclesiam & mēbrum illius rōne baptismalis characteris. Et si ille auxilium eccl'ię post hoc imploraret, ecclesia hoc illi dare non teneretur: quia

ille suo iuri renunciauit, et quis non renunciasset, potest ecclesia illum propter peccatum suo iure priuare.

An testis qui nouit aliquem esse in haeresim lapsum teneatur, quamuis non sit requisitus, illum iudici manifestare, etiam ante fraternam illius correptionem. Cap. XXV.

De pœnis, quæ contra hæreticos iure canonico, & ciuili decretæ sunt, per multa ca. huc usq; disseruimus. Sed quia illarum aliquas iudex licet id anxie optet, non potest hæretico infligere, ppea, quod illũ esse hæreticum nescit: ideo opus est, ut testis, qui hæretici crimẽ nouit, illud iudici prodat, ut ille de crimine certior factus, possit malũ de medio tollere. & sic totã rempu. seruare illæsam. Alioqui pctm̃ semper maneret impunitũ: nisi esset testis, qui illud iudici reuelaret. Nam licet iudex per seipsum optime sciat alterius delictũ, ut puta, quia ipso uidente ille cõmisit, non põt tñ iuste illum punire: nisi testis adsit, cuius testimonio illius pctm̃ constare possit. Qm̃ iudex ipse non põt duarum diuersarum personarum offõ fungi, ita ut simul sit iudex, et testis. Verum licet iudex pctm̃, quod solus uidit, punire nõ possit, põt tñ inquirere an alius forte hoc idem sciat, quod ipse uidit: ut si alios esse, qui illud optime sciant inuenerit, tunc illorum testimonio adiutus poterit illum punire. Sunt igitur ad iustitiæ executionem testes necessarij. Nam de ordine iudicij Deus loquens ait:
Deu. 19 Non stabit testis unus contra aliquem quidquid illud pctí, & facinoris fuerit: sed in ore duorum, aut triũ testium
Ioan. 8 stabit omne uerbum. Quã legem Saluator nr̃ apud Ioã. approbasse ṽr. Ex quibus uerbis aperte colligit̃ uerbum illud firmum in iudicio stare non posse, quod & si uerissimum sit: duorum tñ testimonio caret. Cum igitur testes ad iudicium recte ferendum sint non minus necessarij, q̃ iudices: sequitur inde testes pari necessitate teneri ad testimoniũ prębendum, ut iudices ad iudicium ferendum. peccaret quidem iudex, si requisitus in aliqua cã iudicium, & iustitiã facere contẽneret, & peccaret ẽt testis qui reqsitus, aut à iudice, aut à quouis alio, cui suo testi-

monio ꝓdesse posset, testimoniũ dicere recusaret: pręser tim de re minime occulta, & quam non ille solus nouit. Nec solũ peccat: sed si sua taciturnitate proximo nocet, tenet̃ ad recompensationem, dãni, qđ suo silentio intulit, ꝓximo faciendã. Nam eum, qui per taciturnitatẽ latronem occultat, Salomõ in Prouerbijs reũ furti esse censet, sic inquiens, Qui cũ fure participat, odit aĩam suam, adiurantẽ, audit, & nõ indicat. Quæ uerba interpretans btũs Hier. in cõmentarijs super prouerbia ait: Nõ fur solũ: sed ille reus furti tenetur, q furti conscius q̃rente possessore nõ indicat. Hæc ille. Sed dubiũ est an testis non requisitus ab aliquo teneatur pctm̃ alterius, quod nouit, iudici reuelare, aut testificãdo, aut denũciãdo? De hac re nõ põt certa aliqua, & vl'is dari snia: sed consyderanda prius est criminis qualitas. Nã si crimen tale est, ꝙ reip. facile nocere põt, tenetur illud uel per se, uel per aliũ iudici reuelare, siue illud publice nouerit, siue ĩ secreto fuerit illi cõmissum. Bonum. n. cõe pręferendũ est bono particulari, & inde euenit, ut potius quisꝙ ꝓspicere debeat ppl'i incolumitati, q̃ unius hominis famæ. Et de hmõi crimine intelligendum est id, quod Aug. ait: Qui ueritatem occultat, & qui prodit mendaciũ, uterque reus est: ille qa prodesse non uult, iste quia nocere desyderat. Hæc ille. Et hanc meam sniam confirmo testimonio btĩ Tho. qui in Scđa Scđæ. q. 70. art. 1. in rñsione ad scđm principale arg. sic ait: Circa ea, quæ aliter quàm per confessionem hominí sub secreto cõmittuntur, distinguendũ est. Qñꝙ. n. sunt talia, quòd statim cum ad notitiã uenerint, hõ ea manifestare tenetur, puta, si pertinent ad corruptionem multitudinis spũalem, uel corporalem, uel in graue damnum alicuius personę, uel siqđ aliud est hmõi, quod quis propalare tenetur, uel testificãdo, uel denunciãdo, et cõtra hoc debitum obligari non põt per secreti cõmissum. Hæc sanctus Tho. Alia aũt crimina, quæ nec multitudini nocent, nec graue incõmodum particulari ꝑsonę inferunt, non tenetur aliquis reuelare præsertim si illa in se-

Pro. 29

Hiero.

Augu.

S. Tho.

cretò fuerant illi cõmissa. Ex his oĩbus apertissime colligitur eum, qui nouit aliquem esse hæreticũ, teneri ad reuelandum illius crimen iudici competenti, etiam si de hoc non sit specialiter requisitus, & quamuis in secretò fuerit sibi alterius hæresis reuelata. Nam hæresis pestilẽtissimum est uenenum, quod cito, & facile maximam quanque põt inficere multitudinem. Propter hanc enim
2.Ti.2. causam Paulus de hęreticis loquens dixit: Sermo illoꝶ, ut cancer serpit. Põt etiam ad huius sñiæ confirmationẽ non incongrue adduci id quod Dñs olim de homine seductore, & ad idololatriam persuadente fieri præcepit
Deu.13 sic inquiens: Si tibi uoluerit persuadere frater tuus filius matris tuæ, aut filius tuus, uel filia, siue uxor, quæ est in sinu tuo, aut amicus, quem diligis ut aĩam tuam, clam dicens: Eamus, & seruiamus dijs alienis, quos ignoras tu, & p̃res tui cunctaꝶ in circuitu gentium, quæ iuxta, uel procul sunt ab initio usque ad finem terræ, non acquiescas ei, neque audias, neq; parcat ei oculus tuus, ut miserearis, & occultes eum. In quibus uerbis id maxime annotandum est, ꝙ & si talia seductionis uerba clam, & secretò dicerentur à seductore, Dñs tñ præcepit nõ esse illi seruandum secretũ: sed illius crimen esse reuelandũ, ut postea à pp̃lo lapidibus obrueretur. Cum igitur tanta necessitate, & obligatione constringatur testis ad reuelandum hæreticum, quamuis in secreto sibi notum: si illum quis magis silentio suo tegere, quàm reuelare uoluerit, præsertim si de testimonio dicẽdo fuerat, aut per singulare mandatum, aut per gñale edictum requisitus, merito erit ob hoc solũ de hæresi adeo suspectus, ut iure illi possit canonica purgatio indici, in qua & si bñ se gerat, punietur quidem, non ut hæreticus: sed ut negligens in reuelando id, quod reuelare tenebatur. Si uero in purgatione defecerit: ego censerem illum tanquam hæreticum puniendum, quẽadmodum si ob aliquam aliã cãm fuisset uiolenta suspitione de hæresi notatus, & in purgatione illi à iudice, & iure indicta defecisse. Nam si is, qui

latronem silētio occultat cēsetur furti reus, multo iustius est, ut q hæreticum silentio tegit, censeatur de hæresi uiolenter suspectus. Error.n.(ut beatus Leo papa ait) cui nō contradicitur, approbatur. Et btūs Paulus ait non solū Rom.1
eos dignos eē morte, q malum faciunt: sed q facientibus consentiūt. Quem locū Glossa, q̄ dr̄ ordinaria, interpretans dicit. Consentire est tacere, cum possis arguere. Et super illa uerba Leuit.20. Succidam oēs qui consenserunt ei, ut fornicaretur, ait Glossa. Cōsentientes, qui pñt accusare, arguere, uel monere, & non faciunt, non effugiunt iudicium. Hæc Glos. Vna tñ nō parui momenti qō de hac re superest discutienda, quæ talis est. An testis, q nouit aliquem hæreticum teneatur illum fraterna, & secreta correptione admonere, antequā illius crimen iudici manifestet. Aliqua.n. sunt, quæ urgere uidentur, ut dicamus testem sub præcepto obligari ad hr̄ticum admonēdum, antequam illis crimen iudici denunciet. Primo qdem: quia Saluator nr̄ talem ordinem circa oēs sine ullo discrimine seruandum esse præcepit, dicens: Si peccauerit in te frater tuus, uade, & corripe eum inter te, & ipsum solum: si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Si aūt te non audierit, adhibe tecum adhuc unū, uel duos, ut in ore duorū, uel trium testium stet omne uerbum. Qđ si non audierit eos, dic ecclesiæ. Præterea Paul. iubet hæreticum hominem post unam, & scđam correptionem esse deuitandū. Quibus uerbis aperte docuit hæreticum hoīem esse bis admonendū, & īde colligit, ut ante talem admonitionē nemini liceat illū iudici reuelare. Rursum, talis admonitio hæretici est opus charitatis, & misericordiæ: ergo testis cognoscens miseriam hæretici errātis tenetur illius miseriæ per suā correptionem subuenire. Collectio ista inde constat esse bona, quia (ut ait Sapiens) cuilibet mandauit Deus de proximo suo. Et certe, qui contrariū licere putat, p̄sertim in casu magnæ necessitatis, similis est Caim, q interrogatus à Dño ubi eēt frater eius Abel, rñdit: Nunquid custos ego sum fratris

Marginalia: Mat.18 (beside "Si pecca-"); Tit.3 (beside "Præterea Paul."); Eccl.17 (beside "Et cer-"); Gen.4 (beside last line)

mei? Antecedens aūt illius consequētiæ ꝓbatur testimo
Iacob.5 nio bti Iacobi dicentis: Fratres mei siqs errauerit à ueri
tate, & conuerterit, & qs eū, scire debet, ꝙ qui conuerti
fecerit pctōrem ab errore uiæ suæ, saluabit aiam suam à
morte, et operit multitudinē pctōꝝ. Et inter tria eleemo
synaꝝ gña, q̄ numerantur in c. Tria. 45. d. unum est delin
quētes corrigere, & errantes in uiam ueritatis reducere.
Sūt ēt ex opposito rōnes aliquot non minus urgentes, q̄
contrariæ fauent snīæ. Et primo quidem probatur non
esse necessarium testi, qui optime nouit aliquē esse hære
ticum, illum secretò ante denūciationē admonere. Quia
inter alia, quę sacri doctores docent esse necessaria, ut qs
teneatur fratrem peccantē corripere unū est spes emēdæ
ipsius pctōris. Nam ad hunc finem dirigitur totus ille or
do correctionis fraternæ à Christo saluatore nr̄o in Euā
gelio assignatus, ut. s. per illum ordinem fratrem ꝑ pctm̄
perditum lucrari possim. Si te audierit (inquit ille) lucra-
tus eris fratrem tuū. Ob hanc igitur cām ille corripi præ
cipitur, ut per correptionē illi emendet. Et inde sequitur,
ut cum aliquis merito desperat de emendatione pctōris
non teneatur illū secretò corripere, aut fraterne admone
re. Vana. n. et inutilis est correptio, et admonitio, de qua
nullus merito potest sperari fructus. Ad uana aūt, & in
1.cor.9 utilia nullus obligatur: qm̄ qui arat (ut ait Paul.) debet ī
spe arare, & qui triturat in spe fructus percipiēdi. De nul
lius autem pctōris hominis emendatione, iustius despe-
rare licet, q̄ꝫ de emendatione hæretici: qm̄ hæreticus ha
bet pertinaciam crimini adiunctam, sine qua nullus di-
ci pōt hæreticus. Qui aūt pertinax est, non est corrigi
paratus: imò potius est paratus contra dicere arguēti, et
corripienti. Eum igitur, quem apte quis noscit esse hære
ticum, non tenetur secretò corripere, aut fraterne admo-
Tit. 3. nere: qa hic talis (ut ait Paul.) subuersus est, & suo ipsius
iudicio damnatus. Tanta siqdem est multoꝝ hr̄ticoꝝ
pertinacia, ut quo magis corripiunt, eo peiores fiant: &
quo magis de suo errore admonentur, eo tenacius suum

errorem tueri procurent. Quo fit, ut pp ipsius hęretici cō modum, ēt si nulla esset alia ratio, sit ab illius correptione, & admonitione cessandum, ne uidelicet correptus & admonitus deterior fiat. Et hāc sniam confirmo testimonio Aug. qui lib. 1. de ciuit. Dei, cap. 9. sic ait: Si ppea quis obiurgandis, & increpandis male agentibus parcit: qa eisdē ipsis metuit, ne deteriores ex hoc efficiant, consilium est charitatis. Hæc ille. Et iuxta hunc sensum intelligenda sunt uerba illa Salomonis cum ait: Noli ar guere derisorem, ne oderit te. Nam Glossa, quæ dr̄ ordi naria uerba illa exponens ait: Non est timendum, ne tibi derisor cum arguitur, contumelias inferat: sed hoc potius prouidendum, ne tractus ad odium inde peior fiat. Hæc in Glossa. Præterea Ordo ille correctiouis, aut fraternæ admonitionis à saluatore nr̄o pręfixus (ut omnes theologi simul & canonistę concorditer docent) nō est seruandus circa pctōres illos, qui in perniciem reip. peccant. Quorꝝ oīm snīa īde apte cōstabit esse uera, si cōsyderet̄ causa pp quam ille correptionis ordo seruari p̄cipit̄. Causa. n. pp quam illum correptionis ordinē seruare oportet, est ut primo fama proximi, si possibile est, seruetur. Deinde si illa seruata, illius conscientia sanari nō p̄t, præstat illius famam minui, q̄ꝫ conscientiam illius manere læsam, aut ægram: quia bonum spirituale præferendū est bono corporali. Sed tunc qn̄ illius famam pp illius conscientiam minuere est necesse, paulatim procedere oportet, & tentare, ut si fieri possit, cum parua famæ diminutione illius conscientiæ consulatur. Et ideo in scdo gradu unum, uel duo iubētur testes adhiberi, ut coràm illis, qui pctm̄ ignorabant pctōr corripiatur, et sic illorꝝ pn̄tia cōfusus, forte ad resipiscētiam redeat. Si uero nec sic emendetur, tunc iam nulla est famæ hn̄da ratio, ut cō scientiæ succurratur, quæ multo p̄stantior est, qua fama. Et ob hanc cām in tertio gradu, fama proximi post habita, pctm̄ illius iubetur ecclesiæ, hoc est p̄lato reuelari. Cum igitur bonum reip. sit maius, & præstantius, q̄ꝫ fa-

Prou. 9

ma unius hominis particularis, sequitur inde famam ꝓximi esse postponendam ꝑ bonum cõe seruandum, et inde conuincitur pc̃torem, qui in reip. perniciem peccat non esse ante denunciationem corripiendum, aut fraterne admonendum. Nam (ut supra diximus) etiam si illud esset alicui sub obligatione secreti cõmissum, teneret illud iudici reuelare, ut sic damnum reip. ruitaret. Nullum autem est crimen, quod grauius, et citius reipub. nocere possit, q̃ hæresis: quia nocet in religione, quæ cunctis rebus corporalibus est multo prꝺstantior. Et quia opationes animæ multo uelocius, & citius fiunt, q̃ quæuis corporis actiones: ideo celerius etiam hoc crimen, quàm quoduis aliud corporale malum nocere potest. Ex quibus omnibus apertissime constat eum, qui secretò nouit aliquem hæreticum, non teneri ad seruandum ordinem illum correptionis fraternæ à Chr̃o saluatore nr̃o præfixum. De hac q̃ōne, ut certam proferamus sñiam, oportet prius consyderare latũ esse discrimen inter hæc duo, uidelicet, hoīem labi in hæresim, & hominem esse hæreticum. Non.n.omnis, qui labitur in hæresim eo ipso est hæreticus: sed oportet, ut habeat adiunctam pertinaciam, quæ si desit (ut supra lib.1.cap.7.docuimus) hæreticus dici non potest. Hoc igitur discrimine bene consyderato, iuxta illoꝝ duoꝝ diuersitatem, duas ponam diuersas, certas tñ conclusiones, per quas integre rñdet ad q̃ōnem propositam. Prima conclusio. Testis, q nouit secretò aliquem esse perfecte hæreticum, ut puta q̃a scit illius pertinaciam, & scit illum nõ ex ignorantia catholicꝺ fidei: sed ex propria malitia errare: quia uidelicet scit illum suam sñiam præferre totius ecclesiæ sñiæ: tenetur illius crimen denunciare antequam illum corripiat, aut fraterne admoneat. Hæc conclusio probatur per illa duo argumenta, quæ nunc proxime ꝓposuimus, quorum primum est de spe emendationis necessario requisita, ut quis sit necessario admonẽdus. Alterꝝ est de bono cõi, quod est necessario præferendum bono particulari.

Hoc tñ, quod diximus de damno cõi uitando per denũ ciationem criminis particularis, beatus Thom. temperat in secunda secundę. q.37. art.7. per hæc uerba sic dicens: Nisi forte quis firmiter æstimaret, ꝙ statim per secretam admonitionẽ posset hmõi mala impedire. Quæ quidem limitatio prudentissime est addita, & oportet ut lector ne ex illa decipiatur, singulas illius partes diligenter circunspiciat. Nam quia rarissime contingere pt̄, ut priuatus homo possit hmõi malis mederi: ideo nõ assertiue: sed sub conditione dixit: Nisi forte. Et quia non sufficit leuis æstimatio, ꝙ illum corrigere possit: ideo dixit, firmiter æstimaret. Et quia non sufficit firma æstimatio, ꝙ longo tp̄is progressu illum ad resipiscentiam adducet: quia in illa longa expectatione posset resp. damnum pati: ideo prudenter dixit. S. Thom. quòd statim per secretam admonitionem possit illum à malo auertere. Et ideo nullus debet soli correptioni fraternæ secretæ, & priuatæ fidere, ut pp illam desinat hæreticum reuelare: nisi forte certo sciret se tantæ authoritatis, & potentiæ esse apud hæreticum illum, ut per solam suã monitionem possit illum ab errore reuocare. Sed quia hæc rarissime hæreticis contingunt, ideo securius esse cẽseo, ut in crimine hæresis statim sine ulla admonitione procedatur ad denunciationem, præsertim si hæreticus nõ est quiuis homo plebeius, & idiota: sed doctor, qui ea, q̃ sentit, alios docere procurat. Nam is nisi statim per publicam denũciationem reprimatur, citissime hæresis suę ueneno multos clanculo, & latenter inficiet. Sunt.n. multi, qui qm̃ reprehendi, & de sua doctrina accusari timẽt, in publicum prodire non audent, & qm̃ male agunt, lucem oderunt, & nolunt super tecta iuxta præceptum saluatoris: sed in angulis prædicare. Ne igitur tam potẽtes in tenebris sint, opus est, ut statim illoꝝ crimen publice denuncietur & sic resp. illæsa seruetur. Potest adhuc hæc nr̃a prima conclusio al'r probari ex ipsis uerbis Saluatoris nr̃i, quibus nobis ordinem correptionis fraternæ pſi-

xit. Nam frem peccantem, qui ecclesiam non audierit, Saluator nr̄ non iubet amplius corripi, aut admoneri: sed hr̄i illum tanquam ethnicum, & publicanum. Hæreticus autem ecclesiam non audit: quia illius sn̄iam recipere contemnit, & suo tm̄ uult inniti iudicio. Alioqui si ecclesiam audiret, nequaquam hæreticus esset. Ex quo apertissime conuincitur hæreticum hominem non esse necessario secrete admonendum antequam publice denuncietur. Nam cum primum ille factus est hæreticus, transilijt totum ordinem correptionis fraternæ à Chr̄o saluatore nr̄o institutum, & cōstituit se in ultimo illius ordinis gradu qn̄ tam pertinaciter suam uult hæresim tueri, ut pp illam totius catholicæ ecclesiæ sn̄iam reijcere non uereatur. Præterea ille ordo correptionis à Xp̄o saluatore nr̄o institutus, circa solos fr̄es seruari prçcipit, ob quam cām ordo correptionis fraternæ ab omnibus

Mat. 18 appellari solet. Si peccauerit in te fr̄ tuus (inquit Saluator nr̄) corripe eum inter te & ip̄m solum. Quibus uerbis (ut apertissimum est) non oēm peccantem in nos sed solum frem corripere nobis præcepit. Hæretici aūt non cēsentur fidelibus Christianis fr̄es sed extranei, quia suo arbitrio à domo Dei quç est eccl'ia recedentes iam non filij Dei, quemadmodum Christiani, dn̄r & sunt: sed filij diaboli, qui pr̄ mendacij ab ipsa summa ueritate appellatur. Et certe qui bene Euangelia & apostolorum ep̄las

Ioan. 8 circunspexerit, aperte intelliget solos Chr̄ianos uocari inter se fr̄es, quippe qui eūdem pr̄em hn̄t, uidelicet Deū quem colunt, & eandem mr̄em, hoc est sanctam eccl'iā in qua per baptismum renati sunt. Et (ut alia multa testimonia omittam) illud est apertissimum quod in priore ad Corinthios ep̄la Paulus ait. Siquis fr̄ nominatur, in-

1. cor. 5 quit ille, fornicator aut auarus, aut idolis seruiēs, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax cum hmōi nec cibum sumere. Post quæ uerba statim subiūxit. Quid mihi de his qui foris sunt iudicare? Quibus uerbis omnes non Christianos expressit: quia omnes illi foris sunt extra eccle-

ſiam. Et inde ex oppoſito ſequitur illum ſolos Xpianos dixiſſe fr̄es: q̄m ad diſtinctionem fratrū quos prius nominauerat, ut diceret eos qui Chriſtiani non ſunt, nō eſſe inter Chriſtianos recēſendos, addidit. Quid mihi de his qui foris ſunt iudicare? Vnde Theophilactus prædicta Pauli uerba interpretās ait. Recte autem dixit. Qui fr̄ uocatur: Quippe cui fratris dūtaxat nomē ſit reliquū, nec in ueritate eſt fr̄ qui hiſce ſit malis obnoxius. Quid enim mihi de his qui foris ſunt iudicare? Qui foris ſunt gentiles dixit, & idolis deditos: qui uero interius Chriſtianos, perinde ac ſi dicat. Neminem equidē nunc eorꝝ qui exteriores ſunt alloquor: id.n. leges meas excederet. Superuacaneum igitur Chriſti præcepta illis iniungere qui extra Chriſti aulam diuagantur. Quæcunq;.n. lex diſſerit, his qui ſub lege ſunt diſſerit. Hæc ille. Cum igit̄ ſoli Chriſtiani ſint ipſis Chriſtianis fr̄es, conuincitur inde ut ordo ille correptionis fraternę quem circa fr̄em in nos peccantem Saluator nr̄ ſeruari præcepit, non ſit neceſſario circa hæreticum hominem ſeruandus. Q̄m cum ille non ſit Chr̄iani hominis fr̄, non eſt neceſſe Xpianū hominem illi hanc impendere miſericordiam, quam ſaluator nr̄ fr̄ibus peccantibus exhiberi pręcepit. Nolo eq̄dem dicere Chr̄ianum hominē non teneri ad correptionem ullam Iudæo aut gentili aut hæretico præſtandā. Q̄m correptio pc̄tōris abſolute & ſine ulla circunſtantia ſumpta, eſt de lege naturæ, & inde neceſſe eſt ut omnes obliget, & circa omnes ſiue Xpianos ſiue infideles. Nam ſicut Chr̄ianus tenetur ſi poteſt infidelem à periculo corporalis mortis eripere, ita etiam tenetur illum ſi poteſt à periculo mortis ſp̄ualis liberare. Omnes.n. ſiue Chr̄iani ſiue gentiles ſimus (ut ex parabola Samaritani conijcitur) proximi inuicem cēſemur: & inde ſequitur ut omnes ſe inuicem iuuare teneantur: quia unicuiq; māda uit Deus de proximo ſuo. Verꝝ etſi iſta correptio abſolute ſumpta omnes obliget, q̄n magna urget neceſſitas & ſp̄es profectus h̄r: illum tñ correptionis ordinem quem

Theop. Luc. 10

saluator nr̄ in Euangelio expressit, non obligatur Christianus homo erga infideles seruare, qm̄ illi fr̄es nō sunt. Sed ne hæc ex meo tm̄ cerebro me dixisse quis putet, testimonia aliquorꝝ sacrorꝝ doctorꝝ non contemnendæ authoritatis proferam qui hanc sn̄iam docuerūt. Theophilactus.n.uerba illa Chr̄i saluatoris nr̄i quibus apud
Theop. Matth. ordinem illum, fraternæ correptionis expressit, interpretans ait. Sermonem contra offendiculum dantes ualde extenderat, nunc & eos qui offenduntur corrigit. Vt.n.tu qui offenderis non omnino cadas, qa offendentem, uæ, habiturꝝ dixit, uolo & te qui offenderis, arguere eos qui te iniuria afficiunt, si fuerint Xp̄iani. Etenī siquis non baptizatus iniuria afficiat, tunc ab eo te subducas. Si autem fr̄, argue eum. Hęc Theophilactus. Quibus uerbis aperte dixit infideles non esse Christianorꝝ fr̄es, ac proinde non esse illo fraternæ correptionis ordine admonendos. Tertullianus in libro de præscriptioni
Tertul. bus hæreticorꝝ ait. Fides nostra obsequium apostolo debet, prohibenti q̄ones inire, nouis uocibus aures accōmodare, hæreticum post unam correptionem conuenire, non post disputationem. Adeo interdixit disputationem, correptionem designans causa hæretici conueniendi. Et hoc unam.s.quia non est Christianus. Nemo re Christiani semel & iterꝝ, & sub duobus aut tribus testibus castigandus uideretur, cum ob hoc sit castigandus, pp̄ quod non sit cum illo disputandum. Hæc Tertullianus. Et Augustinus sermone 16. de uerbis Dn̄i, interpretans illa uerba saluatoris, si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus, ait. Noli illū deputare iam in numero fratrum tuorꝝ, nec ideo tn̄ salus eius negligenda est. Nam & ipsos ethnicos.i.gētiles & paganos in numero quidem fratrum non deputamus, sed tn̄ eorꝝ salutem inquirimus. Hæc Augustin. Si ethnici (ut Augustinus censet) non computātur inter fratres, opus est ut nec hæretici inter fr̄es deputentur: quia hi ēt sunt extra ecclesiam sicut illi. Et inde necessario sequit̄,
ut ille

ut ille correptionis ordo non sit circa hæreticos seruandus quem circa solos frẽs Xp̃s seruari præcepit. Secunda conclusio. Testis qui secretò nouit aliquem lapsum esse in hæresim, & nescit an sit hæreticus, ut puta qa nescit an ex ignorãtia an ex malitia errauerit, nescit etiam an sit in errore suo pertinax aut forte si admoneat̃ errorem suum deseret, tenetur illum secretò corripere ante quam illum iudici denunciet. Hæc conclusio probatur. Si testi constaret illum ex ignorantia & non ex malitia errasse, teneretur illum secretò corripere & admonere antequam denunciaret: quia nullus debet iudici denũciare illum ratione aut nomine criminis quem certò scit in opere non peccasse, aut de cuius peccato dubitat, donec certior fiat de illo nisi forte suspicio esset uiolenta, et ex taciturnitate posset imminere aliquod reipub. damnum. Tunc.n. posset iudici denũciare suspicionẽ suam, & causas illius, ut ille re bene circunspecta possit reip. utilitati prospicere. Si tñ talis timor non est, iniuste ageret qui illum quem certo scit, in opere non peccasse aut de cuius peccato dubitat, coràm iudice uelut reum manifestaret. Oportet.n. esse certum de crimine illius qui accusandus aut denunciandus est. Nam sapiens ait. Priusquã interroges ne uituperes quenquam. Ex quo apte colligitur iniuste agere qui denũciat iudici lapsum in hęresim si certo scit illum ex pura ignorantia & non ex malitia errasse, sed tenetur illum docere, ut ab errore illum auertat. Et inde ulterius sequitur ut idem prorsus facere teneatur testis qñ prorsus ignorat an ex ignorantia an ex malitia errauerit. Nam regula christiana & regula iuris docet nos, ut de quolibet proximo bonum semp & non malum præsumamus, donec nobis constet contrarium. Ille igiẽ qui lapsus est in hæresim pręsertim si homo est idiota aut parꝝ doctus, præsumendus est per ignorãtiam errasse, & ideo secretò corripiẽdus & fraterne admonendus. Si correptionem admiserit, & se palã correxerit & errorem statim reuocauerit fatens priorem suã Eccl. 11

ignorantiam, lucratus erit testis aīam illius quem ab errore auertit. Si uero correptionem neglexerit, & noluerit admonitioni obtēperare, tunc iam manifesta erit testi illius pertinacia & malitia, præsertim si hæresis est manifesta & admonitio fuit sufficiens, iuxta ea q̄ superius libro 1. c. 10. diximus, ubi de legitima admonitione tractauimus. Cum igitur post admonitionē suam testis talem illum esse intellexerit, non opus est ut testis ad secūdum gradum fraternæ correptionis ꝓcedat, adhibens unum aut duos testes, sed statim illum iudici denūciabit. Quia cum pertinacem esse constet, simul ēt constare debet illum non esse paratum ecclesiæ obedire & inde sequitur ut deinceps non iam tanquam frēm, sed tanquam ethnicum, & publicanum illū hr̄e debeat. Probatur adhuc p̄dicta secunda conclusio. Omnia quę ex cōi theologoꝝ snīa sunt ex parte corripientis requisita, ut correptio fraterna sit illi obligatoria, cōueniunt hmōi testi, ergo testis ille tenetur secretò corripere illum quem scit lapsum eē in hæresim, nesciēs an ex malitia errauerit. Tria sunt quę omnes theologi docent esse requisita ex parte corripiētis, ut correptio fraterna sit illi obligatoria, uidelicet cognitio peccati, spes emendæ, & tp̄is opportunitas. Hæc omnia cōueniunt illi testi. Primum patet, quia cognitio peccati quę requiritur & sufficit est ut sciat illum esse in peccato aut in periculo peccati, & aliqui dicunt satis eē ut dubitet de peccato illius. Qualitercunque se res hēat, talem cognitionem habet testis qui scit fratrem lapsum esse in hæresim. Alteꝝ quod est spes emendationis, certum est inesse testi. quia cū ille alterius pertinaciā ignoret, non est cur de illius emēdatione desperet. Tertium denique quod est opportunitas, in ipsius testis arbitrio repositum est: quia si ipse corripere optat, facile poterit corripiēdi opportunitatem captare. Ex quibus omnibꝰ aperte conuincitur ut testis ille qui secretò nouit aliquē lapsum esse in hæresim nesciens an ex ignorantia an ex malitia errauerit, teneatur illum secretò corripere et ad

monere ante quàm illum iudici denunciet. Sed hæc correptio & admonitio nõ est diu prorogãda, sed quã citius cõmode potuerit facienda ne si diu prorogetur dãnum forte inde eueniat reip. ut puta si ille de quo testis ignorat uerus esset hæreticus & occulte & latenter (ut sæpe illi facere solent) suas in populo effunderet hæreses.

An filius accusans aliquem parentum suorum de hæresi, sit ob hoc liberandus ab his pœnis quæ propter parentis hæresim sunt illi à iure inflictæ. Cap. XXVI.

Postquam totum hoc opus, de iusta hæreticorum punitione, absoluerã, iuuenem quendam in sacramentali cõfessione peccata sua mihi referẽtem, audire contigit, quẽ cum de rebus ad fidem & christianam religionem spectantibus interrogarem, inuenissemque rectam illum & catholicam fidem tenere: quæsiui deinde ab illo an hæreticum aliquem latentem agnosceret, & an cũ aliquo huiusmodi cõuersationem aliquam habuisset. Cui quæstioni rñdens, aperte dixit se scire patrem suum esse hæreticum, ppea quòd illum in fide adeo pertinaciter errare uiderat, ut sępe ab eo admonitus, nunquã ille uoluerit errorem suum deserere: imò potius contra pater, nitebatur eũdem filium in errorem suum trahere. Hoc ego audiens, hortabar filium, ut patris crimen quãlibet occultum, inquisitoribus reuelaret, & quamuis id necessario esse faciendum multis euidentibus rõnibus cõuincerem, nũquam tñ ut id facere uellet, illi persuadere potui. Nam hoc scuto se tuebatur, quod non erat decens neque rõ naturalis patiebatur, ut filius patrem ad mortem duceret. Deinde sibi ipsi nocere dicebat si patris crimen reuelasset, quia non poterat (ut dicebat) patris crimen reuelare quin sibi ipsi iniuriam inferret, & sic suo se gladio transfoderet. Omnia siquidem patris bona à fisco apprehendenda, & sic paterna hæreditate se priuandũ fore censebat. Infamiam quæ ex paterno crimine contrahenda erat, non in solo patre constituendam, sed usque ad se ipsum & filios & nepotes suos deducendam me-

tuebat. Dicebat itaq; libenti animo se patris hæresim re uelaturū, nisi hac uia tã graue incõmodum sibi ipsi para ret. Ob hanc igitur cãm, patris hæresim silentio suo tege re, se uelle dicebat, ut suo honori ꝓspiceret. Ego tñ con tra nitebar, dicens, nõ esse uero simile, ut filius qui zelo fidei christianæ accensus prẽm de crimine hæresis corã iudice accusasset, eisdem plectatur pœnis, qbus si nullũ suæ fidei testimoniũ dedisset, plecteretur. Verū ille dictis meis minime fidens, in sua perstitit snĩa dicens, se nunq̃ patris hæresim reuelaturū, nisi prius sibi constaret, se ob hanc cãm ab oĩ infamia & ab oĩ incõmodo liberãdum. Occasione igitur accepta, ex tunc apud me metipsum statui, speciale huic operi addere capl̃m, in quo de hac re, iuxta id quod possum, differerem. Nam & si res hæc a' iurisperitis, quibus plusquam theologis cõuenit, discu tienda foret, nil tñ obstat, ut ego hõ theologus experiar quid in hac parte ex illorū lectione præstare possim. Cir ca quam rem, duo (ut censeo) dubia discutienda uiden tur. Primum est, an talis pr̃ sic a' filio iudici oblatus, sit ea dem pœna puniẽdus, qua, si a' quolibet alio fuisset accu satus, puniretur. Alterū est, an filius hic patrẽ de hæresi accusans & conuincens, sit ob hoc absoluendus ab oĩ bus pœnis, quæ filijs hæreticorū sunt a' iure inflictæ. Cir ca primi dubij rñsionem, hoc ante oĩa iaciendum est fun damẽtum, lege sancitum esse, ut filius qui ad mortem dã nandus esset, si a' patre offeratur iudici, nõ sit morte sed alia mitiori pœna puniẽdus. Nam hoc colligunt iurispe riti, ex illo quod Martianus imperator ait, in. l. Milites agrum, parag. desertorem. ff. de re mil. sic inquiens. De sertorem q a' patre suo fuerit oblatus, in deteriorem mi litiã diuus Pius dari iussit, ne uideat̃ (inquit) pater ad sup plicium filium obtulisse. Hæc ille. Et idem dr̃ in. l. Qui cũ uno, parag. Qui filium. ff. eod. tit. Constat aũt eum q mi litiam tpe belli deserit, esse capitali snĩa puniendũ: ut san citum est, in. l. Non oẽs, paragr. Desertor, eod. tit. Ex qui bus oĩbus colligunt iurisperiti, ut quoties filius ob cri-

men aliquod esset morte plectēdus, si a prē iudici offeratur, nō sit morte, sed alia mitiori pœna puniēdus, ēt si crimen qd' filius cōmisisset, fuisset crimen læsæ maiestatis. Ita enim docet Salice. in.l. Propter insidias. C. qui accusare non pnt. Et Felinus in cap. accusasti, extra de accusatio. dicit quòd si pr̄ accusat filium de crimine læsæ maiestatis, princeps debet ei parcere. Qd' Felini dictum est modeste interpretandum ita ut princeps debeat illi parcere, mitiorem illi infligendo pœnam: nō aūt uniuersam ab illo pœnam auferendo. Ideo cautius (ut ego censeo) Salicetus locutus est, dicens filiū mitius esse puniendū. Eandem snīam confirmat Bartholomęus Cepola ī suis cautelis, cautela. 1. Eidem snīæ subscribit Hippolytus de Marsilijs, in.l. 1. paragrapho. Ad. q. ff. de quæstio. Et hi duo ultimi citant Raimundum de Forliuio, & Paul. de Cast. in dicta.l. Propter insidias, eandem sententiam docere, & in diuersis casibus ita fieri oportere, illos consuluisse. Eandem snīam docet Alciatus in tractatu de præsumptionibus, præsumptione quarta. Hoc igitur iacto fundamento, ex eo (ut ego sentio) colligere oportet, ut idem etiam sit faciēdum cum patre læsæ maiestatis reo, quem filius iudici offerret, ita ut pr̄ sic à filio oblatus, nō sit morte plectendus, sed alia mitiori pœna puniendus. Hæc aūt consequentia inde est manifesta quod eadem est ratio hic & ibi. Cā. n. quæ redditur in illo paragr. De sertorem, ut sit filio parcendum, est ista: ne uideatur pr̄ ad suppliciū filium obtulisse. At æque iusta imò iustior ratio est, ut filius non uideatur prēm ad supplicium obtulisse. Nā multo grauius est & durius ut filius prēm ad supplicium offerat, quàm pr̄ filium. Filius quidem à prē recepit esse, & ob hanc causam tenetur prēm tanquam principium suæ existentiæ diligere: & illi cum indiguerit subuenire. Pr̄ aūt nihil quod ad sui cōsistentiā ptineat, à filio recepit. Ob hanc causam filius tenetur obedire patri, pater aūt non tenetur obedire filio. Fateor quidē parentes ex quadā naturali inclinatione, quæ à sensualita-

te & non à naturali rõne procedit, magis diligere filios suos, quã parentes proprios, imò magis quã se ipsos: q̃a inclinatio naturalis cuiuscunque rei, est magis ad conseruationem speciei quã ad conseruationẽ alterius indiuidui. Magis autem conseruatur species humana per uitã filiorꝝ, qui sunt magis apti ad gñationem & longius uiuere & gñare pñt: quàm per uitam parentum, qui iuxta communem uitæ decursum breuiorem sunt habituri uitam. Et hinc euenit, ut semper parentes longiorem op tent uitam filijs quàm parentibus suis, imò sæpe q̃ sibi ipsis. Et hoc est qđ dici solet, amorẽ magis descẽdere, q̃
2. co. 12 ascendere. Et ob hãc causam pater (ut Paulus ait) thesaurizat filijs, quia diutius illi uiuere præsumũtur, & ut si forte illis paruulis existentibus patrem mori contingat, relinquat illis unde alimenta hr̃e possint. Filius autem non thesaurizat pr̃i, quia non præsumitur illum longiorem uitam quàm filius habiturum, cui uiuenti semper filius subuenire tenebitur. Quamuis autem quisq; magis inclinetur ad filij quàm ad parentis dilectionem, hoc tñ non obstat, quin filius magis teneatur subuenire patri suo extremam necessitatẽ patienti, q̃ filio proprio qui eãdem pateretur necessitatem. Nam et si maior sit inclinatio ad filium: maior tñ est obligatio ad pr̃em. Quia obligationes præceptorꝝ non mensurantur per inclinationes naturales ad res quæ præcipiunt, ita ut ad rem illam sit quisque magis obligatus ad quam magis à natura inclinat, præsertim si est inclinatio à sensualitate & non à rõne procedens. Multa enim sunt ad quæ natura integra & non per peccatum uitiata nos inclinat, quæ tamen nulla obligatione facere tenemur, imò multò melius et beatius erit illa omittere. Nã (ut alia omittã) natura integra & non uitiata inclinat ad coitum pp conseruationẽ speciei humanæ, quæ naturaliter conseruari non potest nisi mares cum fœminis coeũtes generent alios homines. Ad hunc tamen coitum non omnes obligantur, sed illi soli qui se matrimonio iungentes sibi inuicem ad hunc

actũ fidem dederunt. Inclinatio ẽt naturalis est, ut quisq; suo proximo patienti compatiatur, & egẽti subueniat. Nam (ut sapiens Ecclesiasticus ait) omne animal diligit sibi simile. Nullus tñ tenetur cuicunq; patienti compati, Eccl. 13 aut cuicunq; egenti subuenire, nisi extremã aut saltẽ gra uem ꝓximus patiatur miseriã, quæ alios merito cogat, ut, si possint illi subueniant, etsi non possint, saltem compatiantur. Merito igitur beatus Thomas in scda scdæ. q. 26. arti. 9. Et si dicat patrem ob aliquas iustas causas magis diligere filium, quàm prẽm proprium, tñ ob aliã multo maiorem causam censet quenq; magis teneri ad dilectionẽ patris quàm ad dilectionẽ filij, & magis obligari pp beneficia à patre recepta ad subuentionem eiusdem patris, quàm ad subuẽtionem filij, si uterq; necessitatẽ patiatur. Propter quod non possum non mirari, q; Bartolus uir alioqui utriusq; iuris peritissimus, i tam graue fuerit lapsus errorẽ, ut dixerit filiũ nõ teneri ex iure naturali ad educationẽ parentũ. Nam quia in. l. Siqs à liberis. par. Parens. ff. de lib. agnosc. Vulpianus iurisconsultus censuit, filium ratione naturali debere alere parentem, Bartolus hanc iurisconsulti sñiam explicans, distin Bartol. guit rõnem naturalem à iure naturali, & dicit filium nõ teneri ex iure naturali ad præstandum alimenta parẽti, sed solum ex rõne naturali, hoc est, ex iure gentium: ut ille interpretatur. Ad hoc aũt dicendum inde mouetur, q; rõ (ut ille ait) non est in alijs animalibus. Per quæ uerba aperte innuit illum sentire ius naturale non esse naturalem rõnem quæ solis hominibus competit, sed ius cõmune, quod cæteris etiam animalibus conueniat, quasi possit aliquod esse sine ratione ius, aut penes bruta animalia possit aliquod esse ius sicut penes homines. Ius. n. ideo dicitur naturale quia ex instinctu naturalis rõnis ꝓcedit. Et in. l. Nõ quemadmodum. ff. eodem titulo, eandem sñiam repetit, & confirmat, addẽs q; siquis egẽs habuerit patrem & filium diuites, potius à patre quam à filio alimenta petere debet. Quia (ut ait) quod pater alat

filium est de iure naturali non autem ut filius præstet ali menta patri. Quàm longe à ueritate hæc omnia distent, facile quisq; intelliget, si diligenter attēdat quartum decalogi præceptum, quod est de honore parentum: cuius uim & obligationem de subuentione parentum, potissimum intelligendam esse, beatus Hieronymus super decimū quintum Matthæi cap. docet. Cuius subuentionis
Mat. 15 obligationē, Christus saluator noster contra Pharisæos contrarium docentes, tantam esse declarauit, ut cum necessitas patris urgeret, pro illius subuentione sit omnis oblatio, quam filius Deo libere offerre uoluisset, necessario prætermittenda. Præcepta aūt decalogi, & si non omnia sint uelut principia iuris naturalis notissima, omnia tñ sunt (ut concorditer oēs theologi docent) de iure naturali, quorum aliquæ sunt tanquā conclusiones iuris naturalis, ex primis illius principijs deriuatæ. Et inde aperte deducitur, ut filius qui ex præcepto decalogi tenetur subuenire patri egenti, sit ad illud faciendum ex iure naturali obligatus. Argumentum autem quod pro suæ sententiæ confirmatione facit Bartolus, nullius est roboris. Nā ex eo qđ in illa pdicta. l. Si qs à lib. par. parens. ff. de lib. agno. dicitur ex naturali æquitate descendere, ut filij parentes alere teneantur, arguit, ut ex eo nō teneant ex iure naturali. Si lex diceret illud ex sola naturali æquitate procedere, forte argumētatio illius aliquid ualeret ad probandum illud non esse ex iure naturali. Cum tñ dicat ex æquitate naturali & non ex sola illa procedere, constat argumentum illius non ualere. Quia æquitas & ius non adeo distinguuntur, ut gñe differant, sicut dispa rata quæ eidem competere non pñt. Et forte inde Bartolus fuit deceptus, putans tantam esse inter ius & æquitatem drīam, ut ex altero oppositum alterius inferre liceret. De qua re, qm̄ longiore discussione indiget, & à nostro themate est ualde aliena, nihil impresentiarū differere uolo. Lectorem tñ admoneo, ut legat de hac re annotationes Guillelmi Budæi in Pandectas ca pite primo,

ubi hanc rem diffuse & eleganter tractat. Deinde quod ait Bartolus, maiore obligatione teneri hoīem ad subuētionem filij, quam ad subuentionem patris, si nulla alia rōne intelligeret esse falsum, uel ex ea aperte cognoscere potuisset, quòd pater ad uitæ sustentationem consequēdam, pōt uendere filium suum ut habetur in.l.2.C.de parag. qui fi.d. Filio autem, quacunque etiam necessitate urgēte, nullatenus licet uendere patrē suum. Quæ diuersitas non aliunde oriri cōstat, nisi ꝙ maiore obligatione tenetur filius alere patrem, quā pater filium. Et hinc apte conuincitur, falsum esse etiam illud quod in prædicta.l. Non quēadmodum, Bartolus dixit, hominē egenū potius à parente diuite quā à filio diuite alimēta petere posse. Nam quisq; ab eo potius alimenta petere debet, qui magis tenetur illi subuenire. Omnis autem hō (ut diximus) magis tenetur patrē egentē alere quā filium æque egentem. Omnis ergo hō egens plus à filio quā à pr̄e alimenta petere debet, si uterq; illorꝝ habeat unde illi subuenire possit. Hæc omnia per occasionē obiter diximus, ut inde constaret multo iustius esse, ut filius non uideatur patrē ad supplicium tradidisse, quàm ut pr̄ nō uideaē filium ad idem supplicium obtulisse. Quia magis teneē filius patrem, à quo id quod est receperat: quàm pater filium diligere. Nam præceptum diuinum, à quo potius quam ab inclinatione naturali sumenda est uis obligationis, magis filium ꝙ̄ patrem obligat. Quod uel ex eo facile constare potest, ꝙ grauius punitur à Deo filius, qui ab obedientia aut pietate patri debita defecerit: ꝙ̄ pater qui nimium durus aut seuerus fuerit erga filium. Quí maledixerit patri suo aut matri (inquit dn̄s) morte moriatur. Quæ maledictio non solum in uerbis, sed etiā in operibus (ut Hieronymus ait) consyderanda est. Filius etiam proteruus et contumax, qui monita patris audire contempsisset, lapidibus obrui lege Mosayca iubebatur. Pater autem, & si filio maledixisset, aut nimiū seuere & austere illū tractasset, non tam acriter ob hoc à

Exo. 21

Deu. 21

Deo punitur. Multo ergo grauius peccabit filius patrem occidens, quã pr̄ filium. Et inde aperte consequit̃, ut si re mittẽda sit pœna mortis filio læsæ maiestatis reo, quem pater iudici obtulit, ne uideatur pr̄ filium ad supplicium obtulisse ut dicitur in pręfato. par. Desertorem: eadem rõne sit etiam remittenda pœna mortis patri læsæ maie statis reo, quem filius iudici obtulerit. Qm̃ (ut diximus) multo iustius est, ut filius non uideatur obtulisse patrem quam pater filium ad supplicium. Occurit mihi alia rõ præter istã q̃ assignatur in illo. parag. Desertorẽ, quę me multo fortius mouet, ut credam iustum esse, ut tam filio quam patri læsæ maiestatis reo, pœna mortis remittat̃, si alter alterum iudici offerat. Iustum quippe est, ut egre gium cuiusq; hominis meritum, non solum illi qui bonũ operatus est, sed etiã alteri pro quo illud obtulerit, opi tuletur. Nam Deus ipse totius iustitiæ fons & origo, sæ pe pp unius meritum multis nedum uni parcit, mortem, quam meriti erant, illis remittens. Nam pp decẽ uiros q
Gen. 18 fuissent in Sodoma boni, Deus pepercisset illi, ut non
Gen. 19 prorsus deleret eã. Deinde cum subuerteret dñs ciuita tes regionis illius, recordat⁹ est Abrahę, et liberauit Lot
Exo. 32 de subuersione urbium, in quibus habitauerat. Rursum ad preces Moysi pepercit Deus populo Israel, ut non p̄ deret illum, aut mortẽ quam propter Idololatriæ pecca
Act. 27 tum meritus erat, illi inferret. Paulus apostolus refert du cẽtas septuaginta sex animas fuisse à Deo sibi in naui cõ donatas, q̃ omnes à sæua maris tẽpestate absorptę fuis sent, & propter meritum Pauli saluatæ sunt. Nec ad so lam corporis uitã, sed ad uitam etiã animæ, quæ multo maioris est precij, alteri impetrandam alterius hominis meritũ apud deũ ualet. Nam illi q non ex malitia sed ex infirmitate quadam in peccato permãsit præsertim si ab illo discedere optat. et pro fragilitate sua se ad uirtutem disponit, Deus sæpe ob alterius preces & merita parcit, & grãm qua uitã possit assequi sempiternã, præstat. Qđ aperte probatur, per id quod de quodam paralytico

quem alij Christo saluatori nostro obtulerunt, Mat- Matt.9
thæus ait. Videns autem Iesus fidem illorum dixit paralytico. Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Ecce uides paralytici peccata remissa propter offerentium fidem. An autem sola offerentium fides, an etiam ipsius paralytici fides fuerit in merito, ego nunc discutere nolo, quoniam satis est, ad id quod intendo comprobandum, quod propter offerentium fidem Deus condonauerit paralytico peccatum. Deinde, Augustinus Ser. 1.
refert, Paulum Ap{l}m fuisse ad fidem conuersum ꝑpter & 4.d
preces, & merita beati Stephani pro illo Deum orãtis. f S.
Et de btõ Augustino tunc hæretico Manichæo, ꝑ quo, ut ad fidem catholicam conuerteretur, m{r} eius assiduas faciebat orones, & inumerabiles fundebat lachrymas, beatus Ambrosius dixisse fertur. Impossibile est, ut filius
tantarum lachrymarum pereat. Ad preces Chananææ Deus Mat.15
filiã illius à dæmonio, à quo male uexabatur, liberauit,
& pfectæ sanitati reddidit. Centurionis seruum, qui in Matt.8
domo iacebat paralyticus et male torquebatur, ob dñi preces & meritum, Xp̃s Saluator n{r} pristinæ incolumi tati restituit. Qui omnes (ut sacri doctores sentiunt) non
solũ corpore sed anima à Chro sanati sunt ipsomet Sal Ioan.7
uatore testante qui dixit. Totum hominem sanum feci in sabato. Si unius hominis meritum ualet apud Deũ ad impetrandum ueniam pro alio, iustum est ut etiam ualeat apud homines, præsertim apud eos qui loco dei populis præsunt. Et si cuiusque hominis meritum pro alio q culpam suam agnoscit ualere potest, æquum est ut meritum patris filio, & meritum filij patri, prodesse possit ad ueniam, cum illorum alter crimen læsæ maiestatis cõ-
miserit. Nam Deus ipse cuius exemplo nunc agimus, sæ- Exo.20
pe ob parentum merita, non solum mercedes plurimas filijs confert: sed mortem & alias plurimas quas merebantur pœnas remittit. Quod uel inde apertissime probatur, quod Deus qui dicit se uisitaturum, iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartã gñationem, ipsemet

ait,pp parentum merita,se misericordiam facturu in mil le his qui diligunt eum. At nullus merito inficiari poterit,præclarum esse patris in principem meritum,cum p prium filium qui ob eiusdem principis maiestatē læsam morte dignus erat,eidem principi offert ut pro arbitrio suo & illius merito si uoluerit puniat. Talis.n.pr re ipsa ōndit se magis erga principem quàm erga proprium filium esse affectum,& tanto zelo iustitiæ feruere, ut maluerit proprium filium ad punitionem tradere, q̃ ut iustitia,quæ sceleratos homines puniendos esse censet,ali qua ex parte pereat.Pr.n.qui hoc agere audet, par abest,ut Bruto libertatis Romanę conditori æquetur, qui filios suos Tarquini dñationem à se expulsam reducere tentantes comprehensos,ac pro tribunali uirgis cæsos, & ad palum religatos,summum Imperium obtinens securi percuti iussit. Qua in re (ut eleganter de illo Vale-
Valer. rius Maximus ait) exuit prēm ut consulem ageret, or-
Maxi. busq; uiuere q̃ publicæ uindictæ deesse maluit. Qui tā
li.5.c.7 præclarum facinus p rege aut republica est aggressus, ut patris pietate postposita filium lęsæ maiestatis reum iudici offerre non dubitauerit, ab illo p suo arbitrio puniendum,dignus certe est,ut pro filio intercedens exaudiatur,& uitam saltem impetret filio, qui pro suo crimine mortem meritus erat. Et si iustum est, ut pr filium offerens,uitam filio impetret:multo iustius est ut filius ob eandem cām prēm offerens,uitam pris mereatur. Qm (ut ex dictis constat)multo præclarius est facinus multóq; maioris meriti,si filius zelo iustitiæ,aut regalis maiestatis affectu motus,prēm offerat quam si pater filiū. Hanc autem sniam de filio offerente patrem docet Angelus in.l. adulterium cum incestu. paragr.liberto.ff.de adulter.sed illam solum probat per rationem datam in illo sæpe dicto.paragraph. Desertorem. Albericus tñ in præfacto.par.Desertorem,dicit q licet hæc sit cōis opinio omnium doctor,ipse tñ dubius est an sic iudicaret. Quid igitur de necessitate & iuris ciuilis rigore agendū.

ſit, ego homo theologus diffinire non audeo nec uolo, ſed ipſis iuriſperitis diffiniendum relinquo. Hoc tñ conſtanter aſſero, æquum & rationi conſentaneum eſſe, ut filio quem pr̄, aut pr̄i quem filius ob crimen læſæ maieſtatis offert, ſit indulgentia mortis concedenda, & uita miſericorditer condonanda. Poſſet circa hoc moueri q̄ſtio, an idem eſſet dicēdum ſi maritus uxorem aut uxor maritum, ob idem lęſę maieſtatis crimen iudici offerret. Cuius dubitationis cauſa inde oritur, ꝙ marit⁹ & uxor pro una carne cenſentur, ac ꝑinde dubium eſt, an uterq; eoꝝ alteꝝ magis diligere debeat, quam pr̄em aut filiū. Siquis dixerit, maritum magis teneri ad uxoris quā ad pr̄is aut filij dilectionem, oportet, ut etiam fateatur grauius eſſe pc̄tm̄, ſiquis uxorem, q̄ ſi pr̄em aut filium occidat. Et inde aperte ſequeretur, ut uxori quam marit⁹ ob crimen læſæ maieſtatis iudici obtulerit, ſit mors quam illa merebatur remittenda. Quia iuſtius eſſet, iuxta hanc ſn̄iam, ne maritus uideatur uxorem ad ſupplicium obtuliſſe, quàm pr̄ filium aut fili⁹ pr̄em. De qua q̄ōne ego nihil in pn̄tiarum diffinio, ſed alijs diſputandā relinquo.

Ad id igitur quod primo inquirebam, nr̄am diſputationem reducens, dico ęquum eſſe & iuſtum, ut pr̄ hęreticus quem filius ob crimen hęreſis, in quod ille relapſus fuerat iudici obtulit, ſit mitius puniendus, quā ſi ob alio fuiſſet accuſatus: & ſit per conſequens indulgentia mortis illi concedenda, ſi ille uerę contritionis ſigna dederit. Quidam iuriſperitus uir certe doctus, cum quo rem hāc conferebam mihi obiecit, dicens nimiam eſſe iuſtitię remiſſionem, ut ſn̄ia illius prędicti. parag. Deſertorem, extendatur etiam ad crimen hęreſis, ſicut ad crimē lęſę maieſtatis. Quia multo grauius eſt diuinam quàm humanam lędere maieſtatem, ut dr̄ in cap. Vergētis, extra de hęreticis, & in cap. Sicut qui eccleſiam. 17. q. 4. Deinde, quia licet ius canonicum & ciuile mutuo ſe iuuent, & ſępe unū alteri ſuffragetur, ut dr̄ in ca. 1. extra de noui operis nunciatione, tñ eccleſia non acceptauit leges Impera

toꝶ,ut per illas causę ecclesiasticę definire debeant, & inde sequitur,ut crimen hęresis quod ecclesiasticum esse constat, per ecclesiasticas sanctiones & non per leges Imperatoꝶ decerni debeat. Rñdeo concedens multo grauius esse diuinam,q̃ humanam lædere maiestatem, iura tñ non grauius, imò sępe leuius puniunt eos qui diuinam,quam qui humanam lædunt maiestatem:neq; grauius puniunt hæreticos, quàm eos qui humanam maiestatem læserunt.Quod autem obijcitur, crimen hæresis quia est ecclesiasticum, non esse per leges Imperatoꝶ, sed per ecclesiasticas sanctiones decernendum, ex praua reꝶ intelligentia procedit.Constat.n.in crimine hæresia,duo esse consyderanda.Primum est ip̃m crimen hęresis,alteꝶ est pœna quæ illi crimini debetur. De primo non est dubium,rem esse omnino ecclesiasticam, ac ꝓinde(ut decernitur in cap. Vt inquisitionis,de hæreticis. lib.6.)nullus nisi iudex eccl'iasticus potest de illo crimine censere.Nullus iudex præter ecclesiasticum pōt aliq̃ assertionem diffinitiua sn̄ia pronunciare hæreticam, & pertinacem illius defensorem iudicare hæreticum. De altero,hoc est,de pœna crimini imponenda,uarios constat esse iudices,iuxta uarietatem pœnaꝶ, quæ hæreticis infliguntur.Sunt.n.(ut supra per multa huius libri capitula oñdimus) quædam spirituales pœnæ hæreticis decretæ,ut puta excōicatio,priuatio ecclesiasticæ sepulturæ,indignitas ad ecclesiastica beneficia. Et de his aut alijs similibus, qm̄ ꝑ solas ecclesiasticas sanctiones sunt decretæ,solus ecclesiasticus iudex censere potest. Sunt alię pœnę corporales,è quibus aliquę,tam à ptāte laica quàm ecclesiastica infligi pñt, ut sunt, infamia, bonoꝶ tpalium confiscatio. De talibus.n.utraq; ptās tam laica,quàm ecclesiastica potest leges statuere:& illas contra hęreticos:postquam de illoꝶ pertinacia constiterit, executioni mandare. In his & similibus pœnis infligendis,ius canonicum & ciuile mutuo se inuant,& alteꝶ alteri suffragatur,& supplet quod alteri deesse contingit.

Est rursus alia pœna de qua nihil prorsus eccl'ia hucusq; statuit, quia per ecclesiasticas sanctiones illam statui nõ conueniebat. Talis est mors, quæ nunquam per ecclesiasticas sanctiones alicui inferre mandatur, ppea q; uiros sanguinum Deus ab altari suo repellit. Nam Daui- 1. Par.
dem uirū alioqui sanctissimum, quia sanguinem huma- 17.
num fuderat, prohibuit, ne templum sibi ędificaret. Et ob hanc causam uiri ecclesiastici, non solum a sñia mortis pronuncianda, uel scribenda, sed etiam ne illius executioni intersint prohibentur, ut dr in cap. Sñiam, extra ne clerici uel monachi. Etsi forte alicubi in iure canonico, mors alicui crimini imponitur. Abbas in ca. 1. de homicid. dicit illam esse intelligẽdam de morte spirituali, hoc est de excõicatione, aut de morte ciuili, aut depositione. Ex quibus omnibus constat, mortem quę hęretico ob crimen hęresis infertur, rem esse ꝓrsus ciuilem & laicam & nullo modo esse dicendam rem ecclesiasticã: quamuis ipm crimen hęresis pro quo mors infertur, res ecclesiastica dicatur. Et ipsimet ecclesiastici iudices ope re, quod dicimus fatentur. Quia postquam aliquem hęreticum pertinacem esse censuerunt, tradunt eum curię seculari, tanquam qui nihil amplius hñt, quod de illo iudicare possint, & rogant iudicem, ut misericorditer illũ tractet, & sñiam mortis contra illum non pronunciet. Et inde apertissime conuincitur, ut in sñia mortis contra hęreticos dicenda, inspiciendus sit etiam ille prædictus parag. Desertorem, sicut iuxta iurisperitorū sñiam inspicitur in criminibus lęsę maiestatis. Quia sñia mortis quę contra hęreticum dr, non a iudice ecclesiastico sed a laico pronunciatur. Pręterea etsi in illa sñia mortis res esset mista, utpote quę tam ad ecclesiasticam quam ad laicã spectaret ptãtem, necessario inspiciendus esset ille para. Desertorem, & iuxta illius decretum esset sñia ferenda. Quia ubi ad cãm aliquam, definiendam, ecclesiastici canones deficiunt, legibus Imperialibus uti licet, & aliqñ oportet, ut expresse decernitur in illo cap. 1. extra de no-

uí operis nuncia. Et hęc de.1.ar. dixisse sufficiat.

Superest, ut de secundo articulo, hoc est de filio accusante p̃rem an sit eximendus ab omnibus pœnis, q̃ aduersus filios hęreticoꝶ iura decernunt, & an sint etiam bona paterna illi reddenda. De qua re, quid ego sentiā, duabus conclusionibus explicabo.

Prima conclusio sit hęc. Filius qui p̃rem ob crimen lęsę maiestatis aut hęresis, coràm iudice accusauit, liberādus est ab infamia & aliȷs pœnis contentis in.l. Quisqs. parag. Filiȷ. C. ad.l. iul. maiest. & in cap. Siquis cum militibus. 6.q.1. Q̃m cessante ratione legis, necesse est ut mādatum & dispositio ipsius legis etiam cesset. Nam (ut dicit Abb. in cap. finali de rescriptis) nihil aliud est lex, quā ratio legis quę est uelut mens illius. Et citat Abb. ad huius s̃nię confirmationem, Baldum in.l. non dubium. C. de legibus. Et inde infert legis dispositionem esse extendendam ad illa omnia, in quibus ipsius legis ratio inuenitur. Et inde etiam necessario consequēs est, ut legis ratione cessante, cesset etiam legis dispositio, pręsertim cū lex ipsa exprimit rõnem cui ipsa innititur. Nam ubi lex nullam sui mandati aut prohibitionis rationem exprimit ttsi ea quam nos putamus esse legis rõnem, í aliquo casu deficiat, non statim censere debemus legis dispositionem non ualere. Quia forte alia, quam non putamus ratione fuit motus legislator, ut talem conderet legem. At ubi ea quam legislator exprimit, ratio deest, ibi etiā illius legis dispositionem deesse censendum est. Quia si alia legislatorem ratio mouisset, eam sicut aliam in ipsa lege expressisset: Ratio pp̃ quam Imperatores Honoriꝰ & Archadius, in illa prędicta.l. Quisqs, censet filios eorum qui regiam maiestatem lęserunt, dignos esse infamia & aliȷs pœnis quę ibi numerantur, est ista. Quia in illis paterni, hoc est, hr̃ditariȷ criminis exempla metuūtur. At in filio qui p̃rem pp crimē lęsę maiestatis, aut pp crimen hęresis, coràm iudice accusat, nō est cur paterni criminis exempla metuantur: quia ille p̃rem accusans,

apertissimo testimonio, & argumento euidentissimo ꝑbat & conuincit, se à paterno crimine longissime distare. Et inde apertissime consequitur, ut in tali filio dispositio illius. l. Quisquis: non sit exercenda, in quo ratio eiusdem legis deesse manifeste probatur. Forte hic aliquis respōdebit, ueꝝ esse ꝙ cessante rōne legis cesset etiam eiusdem legis dispositio, sed hoc tunc solū ita fieri oportere dicet qñ effectus legis nō est iam cōsummatus. Nā alias, si lex iam suum obtinuit effectum, etiam si rō legis cesset, legis tñ dispositio cessare non debet, ut notat Philippus Decius in. c. Cum cessante, de appellatio. In hoc autem casu, antequam filius patrem de crimine accuset, iam illa ꝑdicta. l. Quisquis, suum obtinuit effectū. Quia omnes illæ pœnæ in illa lege decretæ, sola morte excepta, ut ex discursu literæ constat, sunt ipso iure inflictæ, & inde sequitur, ut à die quo pater crimen cōmisit, antequam filius illum accusaret, pœnæ illæ suum fuerint sortitæ effectum. Et inde ulterius sequitur, ut quamuis ꝑ filij accusationem rō illius legis. Quisquis, cessare uideatur, illius tñ legis dispositio cessare nō debeat: quia effectus illius erat iam executioni mandatus. Sed hæc rñsio non ualet, quia id quod dicitur quòd effectu legis consūmato, non debet cessare legis dispositio ēt si ratio legis cesset, tūc solum ueꝝ erit, qñ lex ex manifesta rei cognitione procedit ad executionem: non aūt qñ ex sola suspicione procedit. Tunc. n. si constaret suspicionem esse falsam, & ex falsa suspicione fuisse processum ad legis effectum, necessario erit ꝑceptum legis reuocandum, & sic cessante rōne necessario debet cessare lex. In patre, qui manifeste probatur regiam læsisse maiestatem, etiam si postea sui sceleris aperte pœniteret, & manifestis argumentis suam fidelitatem probaret, nunquā ob hoc erit liber ab infamia & alijs pœnis quas ipso iure iam incurrerat. Quia & si tūc rō legis cesset, ipsa tñ lex cessare nō debet: propterea quòd per apertam sceleris cognitionem lex illa suum obtinuit effectum. At, non sic in filio,

qui, etsi a' die quo pater crimen cõmisit, incidit in pœnas illas, nõ tñ ob manifestam sui criminis cognitionẽ, sed ob solam iuris suspicionem omnes illas passus est. Oportet igiť ut postq̃ ille prẽm suum de eodem crimine accusans, manifesto argumento probauit ius in tali suspicione fuisse deceptum, declareť esse ab illis pœnis immunis in quas pp solam suspicionẽ fuerat damnatus.

De hac tamen re uolui in hac parte admonere lectorem, nt non putet, idem prorsus ubique dicẽdum esse de infamia & alijs pœnis quæ filio propter crimen patris infliguntur. Nam in filijs illius qui regiam læsit maiestatem, est hoc discrimen, quòd is qui ante delictum patris cõmissum natus est, nullam ex crimine paterno trahit infamiam, nec aliquam ob illud a' iure suscipit pœnam: sed omnes illæ pœnæ a' iure decretæ eos solum filios cõcernunt, qui post delictum cõmissum nati sunt, ut notatur in. l. 2. C. de libertis & eorum filijs. Nam ex illo loco Baldus colligit legem generalem, ut delictum patris nũquam noceat filio, qui ante illius delictum natus est, sed illi soli qui postea nascetur. Quia hic solus (ut ille ait) cõtrahit maculam ex radice patris iam infecta, alius autẽ non, sed à radice sana. Eadem sñia apertius (ut ego censeo colligi potest, ex. l. emancipato, paragr. fi. ff. de senatoribus. Et de hac re est in Hispania in regno castellæ lex specialis. Nam in libro septẽ partitionum, qui uulgo dicitur, libro de las siete partidas, in secunda partitione, tit. 27. l. 6. circa finem, dicitur. Pero' no se entiende. &c. Quæ litera (ut ego existimo) aut ex uitio scriptorꝝ, aut errore impressorꝝ, est aperte corrupta, quia ꝑut illic hr̃, nullum protinus uerꝝ sensum reddit. Sed apertus & uerus illi⁹ sensus colligitur ex glos. Mõtalui, illic in lingua latina adiuncta, quæ postquam de pœnis regis proditori infligendas, dixerat, cõtinuo post de illius filijs loq̃ns ait. Et eius descendentes ex filijs postea procreatis perpetuo exulent, filij autem ante habiti, ob hoc uel aliud paternum delictum non puniuntur. Hæc Montaluus.

Ex qua glossa ego conijcio literam illius legis supra citatæ, quam corruptam esse constat, esse ad hunc modum corrigendam. Pero no se entiende delos fijos que ouiessem fecho añ q̃ errasen. Mas de los q̃ despues fiziessen, siendo ellos tã de mala uẽtura q̃ uiuos fincassen. Ca los derechos que fallarõ los antiguos de España en todas las cosas alli do pusierõ pena alos fijos por razõ de sus padres, siempre guardaron esto q̃ no ouiessen pena los q̃ sus padres auian engendrado, ante que el fecho malo fiziessen. Et quòd sic corrigenda sit litera, aperte conuinci potest per alteram legem quæ hr̃ in eod. lib. partitione 7. tit. 31. l. ultima, ubi postquam lex præcepit mulierẽ prægnantem, & si pœnam mortis mereatur, non occidi quousque pepererit, rõnem reddẽs, hæc uerba subiũgit. Casi el fijo que es nacido no deue recebir pena por el yerro del padre, mucho menos la merece el q̃ esta enel uientre por el yerro dela madre. Hæc ibi. Ex quibus oĩbus constat latum esse discrimen inter filios eoꝝ qui crimine læsæ maie. sunt maculati: ita ut illi soli qui post crimen cõmissum geniti sunt, infamiã & alias iuris pœnas incurrat, alij̃s, qui ante geniti fuerãt, ab his oĩbus pœnis exemptis. An autem idem ẽt in filij̃s hæreticoꝝ sit dicendum, ego dubito. Calderinus in consilij̃s suis, titulo de hæreticis consilio 3. mouet hanc qõnem & post multa hinc inde allegata, tandem dicit, catholicos filios hæreticoꝝ, qui ante quã pater laberetur in hęresim, nati sunt, non esse puniendos illis pœnis quę à iure contra filios hęreticoꝝ statutæ sunt. Sed nõ obstantibus oĩbus illis, q̃ pro hac sententia Calderinus affert, ego magis in hãc sñiam propensus sum, ut credam nullum inter filios hæreticoꝝ hñdum esse discrimen, per hoc quòd ante hæresim patris, aut postea geniti sunt. Quia ius canonicum, quod filij̃s hæreticorum infamiam & alias irrogat pœnas, nullum prorsus inter eos ponit discrimen, ut aperte cõstat per capit. Statutum, parag. Hoc sane. & per cap. Filij̃, de hæret. lib. 6. Nã in illis duobus locis, papa de fi-

Mõtaluus.

Lex regni castellæ.

Calde.

liĳs hæreticorum loquens nullam ponit inter illos distinctionem, per hoc quod ante aut post nati sunt: sed solũ per hoc quod patres illorum, fuerunt usque ad mortem in sua heresi pertinaces, aut ante mortem de suo errore correcti sunt, & unitati ecclesiæ incorporati. Sed ad hoc argumentum rñdet Calderinus dicens, quod licet ius canonicum indistincte loquatur de filiĳs hæreticorum, quia tamen non est eadem ratio particularium contentorum sub illa uniuersali sñia, distinguendi sunt filiĳ ante nati ab illis qui postea nati sunt. Rõnem autem diuersitatis ille dicit esse hanc. Quia qui postea nascuntur, descendunt à sanguine reprobato: & ideo merito suspicandum est, tales illos fore, quales parentes eorum fuere. Filiĳ uero qui ante nati sunt, quia non descendunt à sanguine infecto, ideo non est iustum ut in illis paterni, hoc est, hereditarii criminis exempla metuantur. Sed hæc rñsio nullius prorsus est roboris. Primo, quia ubi lex nõ distiguit, nec nos distinguere debemus, ut dicitur in.c. Quod si dormierit 31.q.1. & in.c. Solitę, paragr. nobis aũt extra de maiorit. & obed. & in.l Imperator. ff. de postul. & in.l.3. ff. de offic. præsidis. Et ideo licet in crimine lęsæ maiest. sit ponẽdum illud discrimen, non tñ in crimine hæresis. Quia leges Imperiales ad quas spectat de crimine illo censere, aliquod ponunt discrimen inter filios patris q regiã aut Imperialem læsit maiestatem, Ius aũt canonicum circa pœnas quas filiis hęreticorum irrogandas esse cẽsuit, nullum posuit inter ipsos filios hęreticorum discrimẽ, per hoc quod ante, aut post crimen à patre cõmissum nati fuissent. Et per hoc aperte conuincitur, omnes illas leges, q̃s pro suæ sententiæ confirmatione Calderinus citat, nihil illi suffragari posse. Quoniam etsi in aliis criminibus, ita faciendum esse ius ciuile aperte decernat, in crimine tñ hæresis, ius canonicũ, ad qd' res hæc spectat, nihil tale fieri præcepit. Præterea, ratio diuersitatis, quam inter filios hæreticorum, qui ante, aut post crimẽ à patre cõmissum nati sunt, Calderinus assignat, nulla est. Quia & si

ſanguis patris infectus poſſit utcunque filijs nocere,ut inde ad aliqua peccata cõmitenda illi inclinationẽ & quãdam pronitatem habeant, hoc tamen uerum nõ eſt in peccatis illis quæ pure ſpiritualia cenſentur, & nullum hñt cum carne commercium,neq; ullam à carne originẽ trahunt,ut ſunt omnes inuidiæ,multæ ſuperbiæ ſpecies, uidelicet de ſuis meritis confidentia,ſuæ tantum prudentiæ inniti,alios omnes ad ſui comparationem deſpicere. Hæ omnes ſuperbiæ ſpecies,inter peccata ſpiritualia cẽſentur, quæ nullam à carne trahunt originem. Hæreſis autem etſi à carnalibus uitijs aliqñ oriatur, præcipua tamen illius cauſa(ut libro ſequenti dicemus) eſt ſuperbia. Quoniam hæc eſt uera omnium hæreſum parens, à qua potiſſimum omnes hæreſes generantur. Quo fit, ut licet aliquæ ſint hæreſes,quæ à carnis concupiſcentia quodammodo oriantur,multæ tñ ſint aliæ quæ nihil cõmune cum carne hñt,nec ad illas carnis concupiſcentia ſolicitat, ſed omnis illarꝫ error à ſola uoluntatis malitia procedit. Circa has igitur hæreſes ſanguis patris quamlibet infectus,nihil poteſt nocere filio,ut in illo paternę hæreſeos exempla metuant:cũ tales nõ à carnis cõcupiſcentia(ut cætera crimina)ſed ab ipſius aĩæ ſuperbia oriantur.Et inde aptiſſime cõuincitur, nullum poſſe dari certum diſcrimen inter filios hæreticorꝫ, per hoc ſolum ꝙ ante aut poſt crimen à patre cõmiſſum,nati ſunt. Sed forte quis mihi obijciet per ea quæ ſupra cap.9. huius libri,cum de infamia loqueremur,diximus.Eo.n.loco de infamia hæreticorꝫ, quæ ad filios etiam catholicos deriuatur tractantes,probauimus,iuſte illã infamiã ad filios deduci,quia cõplexionem corporis, & ĩclinationes corporales ſępe filij à parentibus trahũt:& inde ſuſpitio oritur,ut filij in eoſdem labãtur errores:in quos patres eorꝫ lapſi fuerunt.Fateor in multis hæreſibus, uidelicet in illis quæ à carnis concupiſcentia ortum hñt,hanc eſſe iuſtam ſuſpitionis cãm,quamuis nõ ſolã aut,præcipuam. Si pater hæreticus credit,nõ eſſe ieiunandum certis die-

bus,ut Aerius dc cuit,aut ieiunia nullius esse uirtutis, ut censet Lutherus, aut uirginitatem non esse præstantiorē matrimonio,ut Iouinianus dixit,aut in aliā similē hęresim de carnis delitijs tractantem lapsus est,filius illius iuste ob hoc metuitur in similes errores qui à carne oriunť, aliqñ fore lapsurum. Si tamen pater in hæresim Arrij, aut Sabellij,aut Nestorij,aut Dioscori & Eutychetis lapsus est,pp solam hanc causam,quòd patris complexionē suscepit,non iuste metuitur, ꝙ filius in eandem labať hæresim,in quā lapsus est pater. Quia hr̄ses istæ, non à carnis concupiscētia,ut aliæ,sed à sola mentis superbia, ortæ sunt. Filij autem,non animam rōnalem, sed solam carnē à parentibus suscipiūt. Et ob hanc causam ego capite nono huius libri,cū de infamia hæreticoꝝ,quę usq; ad filios eoꝝ deriuatur,tractarem,non dixi hanc solam esse causam quòd illa usque ad filios deducatur, quia illi corporis complexionem,ac proinde inclinationes ad uitia à parentibus trahunt,sed aliam addidi rōnem, quę mihi potior uidetur. Quia uidelicet ex amore quo erga parentes suos afficiūtur,ferè semper procurant esse parētum suoꝝ imitatores. & sæpe ad eoꝝ imitationem nitūtur uitam suam cōponere. Et ob hanc causam, cap.8.huius libri probaui patriam potestatem,quam parentes in filijs suis hn̄t,iuste ab hæreticis parentibus ablatā esse, ne filij ex amore quo erga parentes afficiunť,et ex longa conuersatione cum parentibus habita criminis paterni fiāt imitatores. Hæc aūt parentum imitatio, non distinguitur in filijs per hoc quòd ante aut post, nati sunt, & inde conuincitur,ut in crimine hæresis quod non semper à carne oritur, non sit ponendum discrimen inter filios hæreticorum,per hoc quòd ante aut post crimen à patre commissum nati sunt:præsertim,cum ius canonicum ad quod hæc res spectat,nullum inter filios hæreticoꝝ posuerit discrimen,sicut ius ciuile posuerat inter filios eoꝝ qui regiam aut Imperialem læserunt maiestatem. Deinde constat,ultionem parentum sępe in filios deriuari,pp

solam sceleris grauitatem, ad incutiendū alijs terrorem, ut in filio bastardo, q absq; culpa sua, non tñ sine cā à mi nisterio altaris prohibet. Et hanc puto esse potiorē cām pp quam filijs hæreticoꝝ quamuis catholicis, tot pœnę sunt à iure inflictæ: ad sceleris uidelicet grauitatem denotandam, & alijs per hoc timorem incutiendū. Quę rō cum in omnibus hæreticoꝝ filijs æque militet, conuinci tur inde ēt nullum esse inter illos ponendum discrimen.

Secunda conclusio. Filius qui patris hæresim iudici re uelauit, illius perfidiam aperte demonstrans, dignus est ut bona quę ex patre iure hæreditario illi competere po terant, non auferantur ab eo, sed omnia in mercedem suæ uirtutis illi reddantur. An aūt ex iuris scripti rigore & necessitate ita, ut hęc cōclusio dicit, faciendū sit, mihi non cōstat, & ideo de sola cōgruentia & quadam naturali æqtate loquor: ut æquū sit et rōni naturali congruū, sic fieri quemadmodum in nr̄a conclusione dr̄. Aliquos iurisperitos legi qui ita faciendum esse docent, nullus tñ illoꝝ quos uidere licuit, citat textum per quem illa con clusio aperte ex iure probari possit. Doctor Palacios ru uios in repetitione capit. Per uestras, extra de donatio. inter ui. & uxo. dicit bona patris esse reddenda filio, qui patris delictum reuelauit, etiam si pater damnetur per. l. Quisquis. C. ad. l. Iul. Maiest. Pro huius tñ sn̄iæ probatio ne, neque ullam legem ex iure ciuili, neque canonem ex iure canonico citat: sed solam quandam constitutionem Federici Imperatoris. Repertorium inquisitionis eādem sn̄iam docet, ī uerbo Filij par. Sed circa supradicta. Et ad suæ sn̄iæ confirmationem, solum etiam citat illam Fede rici constitutionem. In qua, postquam uarias contra hæ reticos & eorum filios pœnas statuit, hæc tandem quæ sequuntur, adiungit. Nec quidē à misericordiæ finibus duximus excludendū, ut si qui paternæ hæresis nō seque ces, latentem patrum perfidiam reuelauerint, quacunq; reatus illoꝝ aīaduersione plectantur, prædictæ punitio ni non subiaceat innocentia filiorum. Hęc sunt uerba cō

stitutionis Federici. Quæ constitutio, si aliquid uigoris habet, in illis tm̄ terris quæ Imperatori subduntur, uim suam habebit. Quod autem repertorium dicit, illam Federici constitutionem cõfirmatam esse per ecclesiam in capit. Vt inquisitionis, de hæreticis. lib. 6. fallitur. Qm̄ etsi constitutio illa ibidē laudetur, & confirmetur, non tñ absolute & vl'iter, sed cum limitatione confirmatur per hæc uerba. Quatenus (inquit papa Bonifacius) Dei & ecclesię sanctę suę honorem promouent, & hęreticorum exterminium prosequūtur, & statutis canonicis nõ obsistunt. Ecce uides qua limitatione summus Pontifex illas Federici constitutiones confirmauit. Igitur ubi ea ĩ constitutione Federici decernuntur, quę alijs sacris canonibus sunt contraria, conuincitur ea non esse per papam ibidem approbata. Filij autem hæreticorum, etiam si ipsi sint catholici, absque ullo discrimine sunt iure canonico ab hæreditate paternorum bonorum exclusi: ut patet in cap. Vergētis, extra de hęreticis. Quo fit, ut cõstitutio Federici pro ea parte qua iubet, bona paterna reddi filio, qui hæresim patris latenter reuelauit, non sit per papam confirmata: quia repugnat id quod dicitur in cap. Vergētis, ubi sine ulla limitatione, filij hæreticorum excluduntur ab hæreditate paterna. Cum itaq; ex iuris rigore & necessitate, non constet bona patris hæretici esse reddēda filio catholico, qui patris hæresim latētem reuelauit, ego solam huius rei æquitatem uolo ostendere, & probare æquum & rationi cõgruum esse ut ita fieri præcipiatur. Nam æquum & iustum est, ut bene & studiose agenti, præmium reddatur, præsertim si in opere quod studiose agit, principi, aut reipublicæ seruit. Alioqui, pauci essent, qui ad uirtutis opera mouerentur, si omnis spes præmij ab operibus bonis tolleretur. Qm̄ et si multo melius sit solo uirtutis amore, quam per spem præmij, opera studiosa exercere, multo tñ plures sunt, qui per spem præmij, quam qui solo uirtutis amore, mouentur ad bonū. Ideo Paulus talem hominum conditionem agnoscēs, ut

rarissimi sint, qui omni præmio secluso moueãtur ad uirtutem, dixit: Credere oportet accedentem ad Deum, quia est, et ꝙ inquirentibus se remunerator sit. Hoc ideo Paulum dixisse constat: quia nisi homines crederẽt Deũ præstare mercedem his, qui seruiunt illi, nulli, aut quàm rarissimi essent, qui gratis uellẽt illi seruire. Nam Dauid ille prophetarum eximius, inclinauit cor suum ad faciendas iustificationes Dei, pp retributionem. Et Moyses ille, quem ob eximias illius uirtutes Deus Israelitici populi ductorem, & legislatorem instituit, & cum quo Deus quasi amicus cum amico loquebatur, aspiciebat (ut Paulus de illo refert) ĩ remunerationem, ut magis eligeret affligi cum pp̃lo Dei, quàm tpalis peccati hr̃e iocunditatem. Si isti tales, ac tanti uiri Deo seruientes, aspiciebant in retributionem, quam suis meritis dandam sperabant, quis iam tantus erit, ut omni spe remunerationis seclusa, Deo seruire, & illi per omnia obedire uelit? Et inde aptissime conuincitur nullum Principem, nullamq́; rempublicã, hoc sibi iuste arrogare posse, ut uelit subditos suos sine ulla præmij spe de se benemeritos esse: sed oportet eos iuxta meritoꝝ diuersitatem, benemerentibus diuersa polliceri præmia, ut quisque ad tãto maius seruitium Principi exhibendum anhelet, quanto maius inde sperat præmiũ. Vnde btũs Gregorius Maximiano Epõ Syracusano scribens, ait: Iustum nanq; est, ut illi consequãtur stipendium, qui pro tpe suum commendare reperiũtur obsequium. Hæc Gregorius. Et citantur à Gratiano in capit. Charitatem. 12. q. 2. Et hoc ipsum agnouerũt Honorius, & Archadius Imperatores in illa. l. Quisquis. paragraph. Sane. C. ad. l. Iul. maie. ubi illum, qui initam factionem prodiderit, premio ab illis, & honore decorandũ esse promittunt. Si is, qui alium hoĩem, nullo sanguinis uinculo sibi coniunctum, accusat, probãs eum læsæ maiestatis reũ, dignus est, ut pręmio, & honore decoretur, multo certe dignior erit præmio et honore, qui zelo uirtutis accensus ꝓprium patrem de eodẽ crimine ac-

Heb. 11
Ps. 118.
Heb. 11
Grego.

cusare non reformidat. Is enim desiit esse filius, ut fidelē subditum ageret, & orphanus uiuere, quàm Principis incolumitati deesse maluit. Præterea si is, qui studio ueræ laudis accensus (ut illi Imperatores aiunt) proditorem reuelat, ut Regiam maiestatem seruet illæsam, præmio, & honore dignus est, multo iustius est, ut qui studio fidei catholicæ accensus, hęreticum prodit: pręmio, & honore decoretur, propterea quòd ecclesiam catholicam, quę cunctis Imperatoribus est maior, & melior, uult seruare illæsam, ut exclusa ab ea omni hęreticorum ueneno, nullum ex his membris, quę sibi per fidem uniũtur, ab ea per hęresim abscindatur. Sicut enim multo grauius est diuinam, quàm humanam lędere maiestatem, ut dicitur in cap. Vergentis. extra de hęreti. Ita è contrario, multo melius est diuinæ, quàm humanę seruire maiestati, & diuinę, quàm humanę maiestatis honorem zelare. Rursum is, qui reuelat coniurationem cõtra Romanum Pontificem initam, etiam si sit particeps criminis, non solum purgatus à culpa: sed etiam remuneratione, quę non sit indigna subleuari pręcipitur, in capit. Siquis Papa. 79. dist. Et hinc apertissime colligitur multo iustius esse, ut filius catholicus patris hęresim reuelans pręmio donetur, cum hic non sit particeps criminis paterni, sicut ille. Siquis forte dicat maius, & grauius esse hęresis crimen, q̃ coniuratio contra papam: ac proinde non esse ęque iustum, ut hic pręmio donetur, sicut ille: is certe sic dicens potius ex suo dicto nostram colliget sñiam, quàm suam. Nam sicut grauius pctm̃ est hęresis, q̃ cõiuratio, aut quoduis aliud crmen lęsę maiestatis: ita ex opposito maius bonũ facit, qui resistit hęresi, q̃ qui resistit coniurationi: & ita maiori pręmio est dignus. Forte qs dicet, fatendo dignum esse, ut talis filius pręmio donetur: sed satis magno pręmio illum donatum esse dicet, per hoc q̃ à pœnis, quę illi ob patris delictum erãt à iure inflictę, sit liberatus, nec opus esse, ut bona paterna illi pro pręmio reddantur. Sed qui sic dixerit, ni-

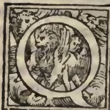
mium à ueritate errabit, & ostendet se non intelligere, quanta sit differētia inter declinare à malo, & facere bonum. Sunt.n.hæc duo ualde diuersa, & à se inuicem separabilia, quibus alia duo etiam ualde diuersa respondēt: quæ sunt liberari à pœna, & donari præmio. Huic boni initio, quod est, declinare à malo, respōdet alterꝝ, quod est, liberari à pœna. Non.n.per hoc solum, quis liberatē à pœna, ꝙ bene agit: sed per hoc, quòd declinat à malo. Nam alioqui, is qui nec bene, nec male agit: sicut est dormiens, non liberaretur à pœna. Soli igitur bonæ operationi respondet præmium. Et inde constat aperte filiū, qui patrem de hæresi accusat, per hoc solum liberari à pœnis, quæ alioqui fuissent sibi infligendæ, quòd cōstat eum non esse paterni criminis imitatorem, nec iuste in illa paternæ iniquitatis exempla esse metuenda. Sed qa non solum est liber à culpa paterna, uerum etiam præclarum insuper facinus addidit patris hæresim reuelando. ideo opus est, ut non solum liber à pœna: sed prǣmio dignus censeatur. Et sic dignus esse conuincitur, ut illi bona paterna reddantur. Accedit ad hæc omnia, id qđ concordi snīa omnes theologi docent, iustum omnem in quouis bono opere, quod pro altero egerit, prius sibi, ꝙ̄ alteri mereri, nec alteri mereri posse, q sibi ipsi non meretur. Et inde theologi colligunt eum, qui in peccato mortali, & cum uoluntate peccandi persistit, quamuis instantissime, & feruentissime pro alio peccatore Deum oret, nihil illi ad animæ salutem mereri, ꝑꝑea ꝙ sic existens: nihil sibi ipsi mereri potest. Filius, qui patris crimen reuelauit (ut supra in.1.art.huius quæstionis ostē dimus) meretur, ut pater ab eo oblatus mitius puniatur, quàm si ab alio proderetur: ergo iustum est, ut sibi ipsi aliquid mereatur: cum multo facilius sit sibi ipsi, quàm alteri mereri, & certum sit, ut prius sibi quisque, quàm alteri mereatur. Hæc sunt, quæ de hac re pro æquitate, & congruentia præfatæ secundæ conclusionis dici posse mihi uidentur: quamuis illa (ut dixi) nullo modo ex

iuris rigore,& necessitate probari possit. Et inde infero, ut filius quantumlibet sit catholicus, & quamuis patrē de hæresi conuicerit, non sit tutus in conscientia, bona patris, quæ illi iure hęreditario competere poterant sibi ipsi capiendo, & retinendo. Quia cum hoc non sit illi à iure concessum, oportet illum iudicis sniam expectare à quo hæreditas patris, aut similis alia res, pro suæ uirtutis præmio concedatur, prout in alio casu fieri decernit. in.l prima.C.quibus causis ser.præ.lib.accipiunt. Ante iudicis ergo concessionem, male ageret filius, qui patris crimen reuelauerat, bona patris retinendo.

Multa alia ad hęreticorum pœnas pertinentia potuissem in hoc secundo libro pertractare, quæ omnia multiplici ratione motus prætermisi. Nam eorum aliqua adeo sunt aperta, ut uel mediocriter doctum latere non possent. Deinde si quæ forte difficilia, & recondita sunt, de quibus nihil in hoc secundo lib. differui, ea non ad pœnas (ut ego arbitror) spectant: sed ad solos processus per quos iudex ad sententiam dicendam progreditur, spectare puto. Quæ cum sint ab eo, quod à principio operis dicere statui, lōge diuersa necessario sunt à me omissa, ne longe ab scopo me diuertisse à multis accusarer. Accedit ad hæc illarum rerum qualitas, & conditio. Nam ea, quę omisimus talia sunt, ut melius de illis iurisperiti, quam theologi differere possint, & ob eam potissimam causam illis necessario relinquenda esse censui.

FRATRIS ALFONSI DE CASTRO Zamorensis, ordinis minorum, in tertium librum de iusta hæreticorum punitione,

PRAEFATIO.

Visquis populi regendi curam habet, si iuste, & sancte suum cupit exequi ministerium, id præ omnibus optare, & pro illo assequendo nihil intentatum relinquere debet, ut nulla perpetrent scelera, quę nisi remissus, & prorsus negligens hi i uelit, sit necessario puniturus. Nam qui flagitia, quæ punire ualeat in subditis suis optat, & quærit, is non Rex: sed tyrannus, non pastor: sed lupus, non iudex, sed carnifex merito censendus erit. Nec satis est Regi, aut Epo, aut cuiuis alteri regiminis curam habenti, ꝙ crimina, aut scelera nulla cōmitti optet: sed opus est, ut diligenter procuret, & totos huic rei neruos impendat, ut hoc ipm, quod optat, eueniat. Nam si ob illius negligentiam aliquod horꝫ contigerit, id omne illi erit merito imputandum, & de omni tali illum Deo rationē exactissimam reddere oportebit. Oportet.n. ut oēs mundi rectores quocunꝗ nomine illi censeantur, intelligant se non in hoc sclum à Deo positos esse, ut crimina puniāt: sed potius, ut id primum procurent, ne ulla scelera perpetrentur. Rector.n. & populi gubernator bonum, & pium medicum in hac parte imitari debet, qui si tuendæ alicuius hominis salutis curam suscepit, non solum nitit̄ illum postq̄ ęgrotauerit, pristinę restituere saluti: sed ne in morbum aliquem incidat oēm adhibet diligentiam. Si medicum imitari dedignantur Principes, aut Epi, aut quiuis alij orbis rectores, uel Deum ipm, qui totius mūdi sapientissimus est gubernator, & rector, non est cur imitari dedignentur. Inspiciant ergo illum omnes Christiani orbis rectores: etsi recte, quę illis cōmissa sunt administrare cupiunt, faciant iuxta diuinum exemplar, qđ

illis sacra ostēdit scriptura. Deus siquidem (ut sacræ nos docent literæ) neminem perire cupit: sed uult omnes nos saluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire. Neminē certe perire uoluit, aut à recta iustitiæ linea, uel latum pilum discedere: qui ne ullus unquam (nisi ultroneus & lubēs) errare posset, certissimam omnibus, qua uitam possent assequi sempiternam uiam ostendit, paratus præterea semper iuuare omnes, qui suo destituti auxilio frustra illam assequi conarentur. Docet Deus bonum, hortatur
1. Ti. 2 ad illud, promissis allicit, flagellis prementibus urget, incipientes iuuat, progredientes comitatur, & fouet. De quouis peccato ne incauti in illud incidamus sæpissime admonet. Si nos peccato proximos uidet, acerbissimis pœnarum minis nos ab illo deterret. Si iam collabentes conspicit, supponit manum suam, ut nō collidamur. Quia hostes nos circumstant, qui nos ad pctm̄ semp impellere conantur, amicos, ne dicam pædagogos, nobis angelos contulit, qui nos contra hostes iuuarent, et qua possent parte ab illis tuerentur. Tam feruentem denique uoluntatē conseruādi nos in bonitate, & à malitia auertendi Deus habet, ut pro hac re nihil illum prætermisisse uideatur. Fateamur ergo omnes cum propheta atque ut acceptū Deo feramus, necesse est: quod nisi Dn̄s adiuuisset nos paulominus in omne pctm̄ lapsi fuissemus. Hanc igitur immensam Dei misericordiam, & uigilantissimā, quam nostri perpetuam ille curā habeat, uel aliqua ex parte imitari deberent quotquot Dei loco p̄sunt, quos ille ad sui ppl̄i gubernationē uarios īstituit ministros, ut quemadmodum illum in prælatione imitātur, ita etiam imitentur in cura & diligentia, ut omnes, quas potuerint exerceāt uires, ut subditos suos ī uirtute custodiāt, & à uitijs auertant. Quod si tam exactam circa reliqua omnia scelera oportet rectores adhibere diligentiam, ut illis ne oriantur, occurrant: tanto iustius est, ut eam ipsam diligentiam ne hæreses nouæ oriantur, aut ueteres reuocentur, adhibeant. quanto hæresis reliquis omnib?

peccatis noscitur esse peior, atq; pestilentior. Si diligenter uigilare debent rectores, ne furta, homicidia, adulteria, aliaq; id genus crimina in pplo fiant, multo iustius est, ut diligenter attendant, ne hæreses in pplo oriātur, quæ multo plus nocumenti pñt toti populo inferre. Hęresis.n.sola est quæ totius Christianæ religionis fundamētum, quod fides est, impetit, atq; prorsus euertit, quo sublato reliqua omnia, si quæ aderant bona, statim corruere est necesse. Cum igitur tanta necessitate Xpiani orbis rectores nō solum hęreses extinguere, sed illas ne insurgant impedire cogantur, ne solam nudam monitionem eisdem rectoribus prębuisse uidear, decreui in hoc tertio libro uiam certam illis ostendere, qua, si uolunt, facile possunt hæresibus, ne oriantur, occurrere.

Multas esse uias docetur, quibus commode possunt hæreses impediri, ne oriantur, & de una illarum specialiter differitur in hoc Cap. I.

Quoniam necessarium est principibus, & alijs omnibus totius reipublicæ Christianæ rectoribus quocunq; nomine illi censeantur, ut diligenter omnes iuxta suæ p̄lationis obligationem, & potentiam inuigilent, atq; laborent, ut nullæ unquam oriantur hęreses: ideo operæpretium me facturę existimaui, si uias aliquas, qbus hoc cōmode fieri possit, illis ostendero. Vias autem ad id faciēdum, etsi multas alij forte possent docere: ego tñ unā latissimam, & certissimam uiam ostendā, quæ tñ postea in uarias diuiditur uias. Oportet.n. omnes auferre occasiones, quæ possunt ansam hæresibus præbere, euellere omnes radices, ex quibus perspicuum est hæreses facile posse nasci. Hæc mihi re uera uisa est certissima, & rectissima uia, qua cōmode pñt hæreses, ne oriantur, impediri. Nam sublata causa necesse est etiā tolli effectus, qui ab illa prodire debuissent. Nec melius res aliqua impediri potest, ne oriatur, quàm si causas omnes, quæ illam gignere possent sustuleris. Hoc igitur cū sit adeo notissimum, ut nemo possit inficiari, superest hæresum radices oñdere, ut illis aperte oñsis ad illas euellēdas prin

cipes omnes accingantur,& sic ne hæreses nascantur,efficiant. Radices,& causæ hæresum uariæ sunt,& duplici nomine censentur. Quasdam dicere possumus intrinsecas eas uidelicet,quæ latent,& fixæ sunt in animabus eorum,qui hæreses tenent. Aliæ causæ, & radices dicetur extrinsecæ, aut si mauis externæ, & sunt illæ, quæ foris sunt,& extra personam illam,quæ est in hæresim lapsa. De causis intrinsecis hoc solo cap. differemus: quoniam istarum ablatio magis ad singulas quasque personas, quàm ad principes,aut rectores,spectat. De alijs uero extrinsecis causis,quæ multę,& uarię sunt,et facilius à principibus possunt auferri,per multa cap. pertractabimus. À causis igitur intrinsecis incipiens: dico certissimam,& indubitatam, atque pręcipuam hęresum causam esse propriũ hominis peccatum. Et hoc aperte declarauit Salomon,qui de puero ante tempus ex hac uita sublato loquens, ait: Raptus est,ne malitia mutaret intellectũ eius. Quibus uerbis nos docet malitiam esse tam potẽtem, ut intellectũ hominis ex uno iudicio uero in aliud falsum,atque peruersum mutare ualeat. Nam uoluntas (ut experientia nos docet) sæpe trahit ad se iudicium rationis, ita ut intellectus ea iudicet bona,quę uidet uoluntatem amare, & illa dicat esse mala,quę scit uoluntatem odisse. Propterea Aristoteles in Ethi. censet omnem malum esse ignorantem. Quod non ideo illum dixisse putandum est,quod existimauerit omnẽ malitiam uoluntatis ab ignorantia oriri: sed potius econtrario: quia ex omni uolũtatis malitia aliqua oritur ignorantia,quę iuxta mensuram affectionis ipsius uoluntatis crescit,aut minuitur. Licet uoluntas (ut Augustinus ait) non possit uelle, aut nolle,nisi id,quod est ab intellectu pręcognitum,non tamen opus est, ut antequam uolũtas uelit aliquid,aut nolit,intellectus illud iudicet esse bonum,aut malum: sed satis est,ut simplici cognitione illud pręcognouerit, nulla prorsus bonitatis, aut malitię habita ratione: prout quotidie contingit in his, qui sine consilio, & deliberatione operantur,

Sap. 4.

tur,non considerantes,an bonum sit an malum id,quod facere decernunt.Post hãc uolũtatis electionem,intellectus sæpe iudicat iuxta uolũtatis imperium,& inde oritur,ut homo sic iudicans peccet. Nam licet in intellectu non possit esse peccatum,ppea quod ille non libere operatur: est tñ peccatum in uoluntate à cuius imperio, & affectione mouetur intellectus, ut hoc aut illud iudicet. Impotens siquidem,& effrenata affectio uoluntatis prorsus euertit iudicium rationis. Et hoc est, quod ait Iob: Animæ esurienti etiam amara dulcia esse uident.Et hæc est illa cæcitas animæ,quæ à malitia uoluntatis causat. Nam de Iudæis,qui odio, & inuidia moti Christũ saluatorem nostrum occiderunt,Salomon loquẽs ait: Malitia eorũ excæcauit eos.In principio quidem ex scripturis sacris,& tempoꝝ coniecturis,& ex mirabilibus per eum factis bene intellexerunt Christum saluatorem nostrum esse ueꝝ Messiam in lege promissum,cum uidelicet(iuxta parabolam Saluatoris) dicebant: Hic est hæres,uenite,occidamus eũ.Sed postea quia illoꝝ malos mores arguebat,& increpabat, irreconciliabili odio illum persequebantur: & quia populum illi nimium affectum,atq; credulum uidebant inuidia in illũ exarserũt. Quæ adeo illoꝝ mentes occupauit, ut illos prorsus excæcauerit,ne uera de illo iudicare possent, aut bene aliquid de illo sentire. Et iuxta hoc tp̃s accipiendum est, quod Paulus ait: Si cognouissent: nunquam dñm glꝛiæ crucifixissent.Cognouerunt enim illum (ut dixi) sed qñ crucifixerunt, iam non cognoscebant: quia malitia illorum (ut dixit Sapiens) excæcauit eos. Et hoc mihi significasse uidentur philosophi,& poetæ: cum amorem pingere uolentes cæcum illum pinxerunt. Qua pictura nos docere uoluerũt affectus nostros causam esse apertissimam,q sæpe in iudiciis nostris erramus, & cæcutimus. Ex qua mentis cæcitate facillime hæreses oriũtur. Ideo Anselmus exponens illud Pauli ex ep̃la ad Ephesios: Vt non circumferamur omni uento doctrinæ in ne-

Iob .6.
Sapi.2
Mat.21
1.Cor.2
Ephe.4

Ansel. quitia hoīum, ait: In nequitia hominum dixit: quia hæresis non est, nisi in anima subdita peccatis: quia peccata cōmissa sunt cāæ, ut deus permittat eos errare in barathrum hæresis. Hæc ille. Ob hanc cām dæmones generis humani acerbissimi hostes uolentes in uarios errores, & hæreses hoīes protendere, prius illoꝝ uoluntates ad peccata solicitant, ut illæ ardenter affectę, intellectus suos postea in eandem sniām uenire faciant. Hoc enim optime intellexerat Dauid, cum dęmones ipsos alloqns

Psa.118 dicebat: declinate a me maligni, & scrutabor mandata Dei mei. Timebat quidem in scrutinio mandatoꝝ Dei errare, si malignoꝝ spirituum tentationes uoluntatē suā in peccatum impulissent. Quod etiam in Palęstinis illis figuratum esse cognoscimus, qui (ut sacra refert histo-

Gen.26 ria) puteos, quos Isaac foderat, terræ congerie replebāt, ne ullam ex illis Isaac claram posset haurire aquā. Putei illi profunda secreta sacræ scripturæ, aut mysteriorū diuinorum mihi figurasse uidentur, propterea quòd Salo-

Pro.18. mon ait: Aqua profunda, sapientia in corde uiri. Ille ergo cum Isaac puteos fodit, qui reconditos sacræ scripturæ sensus, & Dei profunda mysteria inquirit. Sed hos puteos occulte terra replent Palęstini: qa nobis diuina mysteria inquirentibus dæmones terrenas ingerunt cogitationes, quib⁹ nos ad peccata, si possint, aut allicere, aut impellere ualeāt, ut amore terrenaꝝ rerꝝ repleti ueræ doctrinæ aquā haurire non possimus. Cum igitur ex supradictis iam manifestū euadat, errorem ītellectus ex peccato, & ex malitia uoluntatis oriri: fit inde, ut quem admodum uaria sunt in hoībus uitia, & peccata, ita etiā uariæ sint in eisdem radices uariaq; semina, ex quibus uariæ etiam possunt hæreses oriri. Aliquando hæreses oriuntur ex superbia, & ambitione, aliquando ab auaritia, aliquando a carnis illecebris. De superbia non oportebat longam protendere disputationem, ut illam ostendamus esse hæresum radicem, cum aperte dixerit

Eccl.10 Sapiens illam esse omnis peccati initium. Sed licet sup-

bia ſit omnium peccatorum parens, & origo: ſpecialiter tñ quadam rõne dici poteſt magis eſſe hæreſum mater quàm cæterorum omnium peccatorum, ppea quòd hæreſes omnes proximius oriuntur à ſuperbia, quàm reliqua omnia uitia. Nã ſuperbia efficit, ut plura, quam par eſt homo de ſe ſentiat, plura ſe ſcire putet, quam re uera ſcit, plura ſe poſſe exiſtimet, quam poteſt, & inde euenit, ut ſuis uiribus, ſuæq; prudentiæ nimium fidens faciliime erret, putans ſe ſuis uiribus difficillima quæq; poſſe intelligere, & occulta ſacræ ſcripturæ myſteria propria uirtute poſſe penetrare. Contra tamen Dauid ſentiebat, qui ait: Da mihi intellectum, & ſcrutabor legem tuam. Et iterum: Reuela oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua. Ideo uiri illi, qui turrim Babel ædificantes cœlum conſcendere uoluerunt aliquibus ſacris doctoribus hæreticos ſignificaſſe ſunt uiſi: qui cœlum etiam ut illi conſcendere nituntur, quando proprio ingenio freti ſecreta cœleſtia ſe poſſe rimari contendunt. Eucherius enim libro ſecundo ſuper Geneſim, capite ſeptimo, iuxta hunc ſenſum illam hiſtoriam interpretatur. Magna quidem ſuperbia eſt ambulare in magnis, & in mirabilibus ſuper ſe: aliorum omnium iudicia, & ſententias contemnere, ſuo iudicio tantum tribuere, ut illi ſoli plus quam cæteris omnibus fidat. In pœnam tãtæ ſuperbiæ Deus illos ignorantiæ cæcitate percutit, ut non intelligant multa: ſed peſſime errent in illis, quæ ſi humiliter de ſe ſentirent, facillime intelligere ualerent. Nam de huiuſmodi ſuperbis, qui multa de ſe opinantur Paulus ait: Obſcuratum eſt inſipiens cor eorum, dicentes enim ſe eſſe ſapientes ſtulti facti ſunt. Et Salomon in Prouerbijs ait: Vbi humilitas, ibi erit & ſapientia. Quibus uerbis ignorantiam, & errorem uidetur ex oppoſito tribuiſſe ſuperbiæ, Et beatus Gregorius ait: Lumen ueritatis elatis mentibus abſcõditur. Ideo hæreticis elatis, qui iudicium ſuum totius eccleſiæ iudicio præponere non uerentur, Deus per Ezechielem prophetam mi-

Pſa. 118 *Gen. 11* *Rom. 1* *Pro. 11.* *Grego.* *Ez. 13.*

natur sic inquiens: Væ prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil uident. Prophetas insipientes hic dixit hæreticos, quibus eo, quod spiritum suum, & non Dei sequuntur, datur cæcitas in pœnam, ut nihil uideant. Nam beatus Hieronymus in commentarijs super Ezechielem, præfata uerba Ezechielis censet de hæreticis esse intelligenda sic inquiens: Cum prophetarum nomen secundum regulam scripturarum bonis, malisq; commune sit, in eo differunt: quod boni prophetæ dicuntur esse sapientes: mali autem stulti, & insipientes. Quorum alterum refertur ad ecclesiasticos uiros: alterum ad omnes hæreticos, qui Dei spiritum relinquentes sequũtur spiritum suum: quia nequaquam diuino instinctu: sed proprio corde uaticinantur: unde & nihil uident. Hæc Hieronymus. Ex quibus uerbis apertissime constat, inde hæreticorum omnium hęreses oriri: quia illi superbia elati spiritum suum sequi uolũt. Nam si spiritum ecclesiæ qui utique est spiritus Dei, sequi uoluissent nunquam aberrassent à recta fidei catholicæ regula. Sed hæc de superbia in genere dicta sunt. Quapropter de quadam illius specie, quæ ambitio, seu immoderatus honoris appetitus dicitur, aliquid addere oportet, ut in specie ostendamus illam esse apertam hæresum causam. Omnes ferme hæretici præsertim hæresiarchæ honores huius mundi appetunt, uolunt ab omnibus æstimari, & in pretio magno apud omnes haberi: quod cum alia uia se assequi non sperent, hæreses nouas confingere procurant, ut per illas magistri dicantur, & populi duces. Præterea notissimum est ambitionem fuisse plurimorum schismatum causam: quia uolentes multi præesse alijs, & nolentes subijci, discesserunt ab obediẽtia illorum, quibus subesse debebant, & sic schisma fecerunt. At nullũ est schisma (ut Hieronymi uerbis utar) quod nõ sibi aliquã hæresim cõfingat, ut recte ab ecclesia recessisse uideatur. Hæc Hieronymus super epl'am ad Titum. Ex primo igitur ad ultimum gra-

datim progredientes euidenter colligemus ex ambitione sæpe hæreses nasci, quoniam ex ambitione orit schisma, & ex schismate hæresis. Primam quæ, post Christi in cœlos ascensionem, orta est hæresis, ambitio peperit. Nam Simon ille Magus, cuius in actibus apostolorum Lucas meminit, fuit (ut Eusebius Cęsariensis refert) primæ hæresis inuentor, tam furiosa ambitione uexatus, ut conatus fuerit pro Deo à populo haberi, & ut talis adorari, quod postea dæmone solicitante, & Deo permittente assecutus est. Nam Iustinus martyr in Apologetico quem pro fide nostra ad Imperatorem Antoninum scripsit, refert illũ sub Claudio Cęsare fuisse Romæ declaratum Deum, & uelut talem simulacri honore donatum. Quod simulacrum (ut Iustinus ait) fuit in flumine Tyberis inter duos põtes collocatum habens titulum latinis literis scriptum. Simoni Deo Sancto. Quem oẽs Samaritanos, & nonnullos ex cæteris gentibus tanquam summum Deum adorasse idem Iustinus refert. Ex hac tam effrę nata atq; Luciferina Simonis ambitione orta est uoluntas illa emẽdi (ut Lucas in actibus ait) donum Dei pecunia, & ex uoluntate error intellectus, quo credidit id licite fieri posse. Ob hoc solum, potestatem communicandi spiritum Sanctum Simon hic emere uoluit, ut uel hac occasione certatim ad illum pro Dei dono ab illo impetrando populi confluerent, & sic uisa tantæ rei nouitate illum populi tanquam Deum uenerarentur, quod ardentissime affectabat. Ex hac etiam radice orta est hæresis Aerij dicentis simplicem sacerdotem esse prorsus æqualẽ Episcopo, nec aliquod esse inter illos discrimen. Nam Epiphanius in libro octoginta hæresum de hoc Aerio disserens, ait: quòd uidens Eustachium quendam condiscipulum suum ad Episcopatum peruenisse, quem ipse assequi non potuerat, cœpit inde perturbare omnia & dicere Epm̃, non esse simplici sacerdoti superiorem, ut uel hac uia parem se Episcopis faceret. Idem cõtigit Ioanni Vuiclef, qui (ut de illo rei

Act. 8.

Iustin.

fert Thom, Vualden.)ambiuit in Anglia Episcopatum Virgoniensem, quem quia obtinere non potuit, in eundē Aerij errorem lapsus est, dicens nullum prorsus esse discrimen inter Epm & quenq; aliū sacerdotem. Idem prorsus credo euenisse hoc nostro seculo Luthero, & alijs multis qui post illum surrexerunt hæresiarchis, qui licet in alijs multis dogmatibus sint inter se diuisi, omnes tamen concorditer cum Aerio & Vuiclef sentiunt sacerdotes omnes esse pares, nullumq; Episcopum imò nec papam agnoscunt potestate & ordine superiorem. Vellēt quidem omnes illi se esse Episcopos imò & Summos Pontifices, quod si assequerentur non cōtemnerent nec se adeo submitterent, ut inferioris ordinis sacerdotes sibi ipsis pares facerent. Quia tamen id se posse assequi desperant, ne illis quos irreconciliabili odio prosequuntur, subijci uideantur, in hanc pestilentissimam hæresim proruperunt dicentes nec papam cęteris Episcopis, nec Episcopos alijs sacerdotibus esse superiores. Hos omnes hæreticos figurasse mihi uidentur Dathan & Abiron, qui sacerdotium quod illis lege competere non poterat, ambierunt: & ob hoc contra Moysen & Aaron eleuati sunt, & schisma in pplo fecerunt. Ad hunc modū Lutherani & alij recentes hæretici, sanctæ ecclesiæ corpus disiungere nitunt dum caput quod Deus huic corpori dedit, hoc est. Sūmum Pontificem lacerare dedecorare impijs maledictis nō cessant, et(qđ oīum pessimum est)à corpore tollere conantur. Neq; aliud ab istis hæreticis in papā nunc fit q̄ à Dathā, & Abiron tūc in Moysen tentatū est. Iustus tñ Deus, qui, sicut illos tunc horrēda & insueta morte puniuit, ita etiam istos oēs miserrima morte de hac uita tollet, apertaq; terra ī infernum cōijciet, perpetua obliuione sepeliēdos. Altera hęresum radix est auaritia, ꝑut apertissime docuit Paulus in priore ad Timotheū epistola, sic dicens. Qui uolunt diuites fieri incidunt in tentationem & in laqueum diaboli, & desideria multa & nociua quæ mergunt hoīem in inte-

Marginal notes: Nu. 16 (beside "Episcopos alijs sacerdotibus"); auarit. (beside "radix est auaritia"); 1.Ti.6. (beside "re ad Timotheū").

ritum & perditionem. Radix.n.omnium malorum cupiditas, quam quidā appetentes errauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. In medio illius amphoræ, quam Zacharias propheta uidit egredientem, mulier sedebat, quę dicebatur impietas. Quod amphora illa auaritiam significet, angelus, qui loquebatur pphetæ, ex nomine, quo amphorā appellauit, apertissime demonstrauit. Hic est (inquit angelus ad Zachariam) oculus eorū in uniuersa terra. Nihil autē est, quod magis homines aspiciant, quam auaritiam. A maximo usq; ad minimum (ait Hieremias propheta) omnes auaritiæ student. In medio igitur amphoræ sedere impietatem, idem nobis significat, ac si apertius dixisset, q̄ in ipsis auaritiæ uiscribus sedet defectus religionis, & fidei. Nā sicut pietas ad religionē pertinet, ita ex opposito impietas defectū religionis significat. Ex hac pessima radice uidelicet auaritia nata est illa pharisæorum hæresis, qua docebant iudæos, melius esse aliquid in templo offerre, quàm parentibus egentibus distribuere. Ex eadem pestilente radice orta est etiam hæresis Gręcorū, qui (ut Guido Carmelita de illis refert dixerunt usuras esse licitas. Inde oritur etiam hæresis eorum qui putant simoniam esse licitam. Neque hoc solo contenta est auaritia quòd hæreses generat: sed tanquā bona mater illas nutrit et fouet, ne ob defectum nutrimenti necessario perire cogantur. Nam beatus Iob inter multa quæ subtiliter, figuratiua quadā (ut solet) locutione de hæreticis disserit, hoc unū admiscet, q̄ radix iuniperorū sit cibus eorum. Quæ uerba interpretās beatus Gregorius ī moralibus, ait: Quid per radicem iuniperi nisi auaritia designat, ex qua peccatorū omnium spinæ producuntur? De qua per Paulum dicitur. Radix omnium malorū est cupiditas. Ipsa quippe latenter oritur in mente, sed punctiones peccatorum omnium patenter producit in opere. Quas uidelicet pūctiones ab hac radice surgentes statim prædicator egregius insinuat, cū subdit. Quam quidam appetētes erra-

Zach. 5
Hier. 5
Mat. 15
Iob. 30
Grego.
1. Ti. 6

fuerunt à fide, & inseruerũt se dolorib9 multis. Qui enim multos dolores dixit, quasi nascentes innotuit ex hac radice punctiones. In iuniperis ergo peccata, in radice uero iuniperoꝝ, quid aliud quàm auaritiam, id est, materiam intelligimus pctõꝝ? Quia igitur plerunq; hæretici sola in uerbis suis exteriora lucra sectant̃, nec ignorãt, quia peruersa astruũt, sed erroris prędicamenta non deserunt, dũ sumptus percipere quasi doctoꝝ uolũt, bene de eis sancti uiri nunc uoce dicitur. Et radix iuniperorum erat cibus eorum. Quia dum totis mentis suæ sensibus auaritiam cogitant, quasi eo alimento uescuntur, de quo nasci procul dubio peccatorum sequentium pũctiones solent. Qui siquando in sacro eloquio quædam quasi prudenter inueniunt, quæ dum non intelligunt, ꝓ suis esse assertionibus suspicantur, mox miseris auditoribus suis quorum non animas: sed substantias appetunt, hæc uociferantes aspergũt. Hactenus Gregorius. Et certe ut ex multis cõiecturis suspicari licet, ego opinor multos ex istis recentibus hæresiarchis, qui modo in Germania uersantur, à sola auaritia detineri, ne resipiscant. Nam (ut audio) omnibus illis sunt stipendia publica, & non parua in ciuitatib9 uarijs assignata. Et de aliqbus eorum legi hac sola ratione esse nimium ditatos, qui tamẽ antea nec ad uictus sufficientiam habebant. Ne igitur has, quas nimium appetunt, diuitias amittant, ab hæresibus discedere nolunt, quamuis se errasse intus agnoscant. Et de hac radice non est mihi mens plura nunc dicere: quoniam supra cum de pœnis hæreticorum disserui, longiorem de hac re sermonem feci.

Tertia demũ hæresum parens & origo est carnis uoluptas, q̃ leni quadam, & suaui uiolentia intellectum ad affectũ uoluntatis trahit, quamuis ante ille uehementer repugnauerit uoluntati. Solent. n. eẽ multo potentiores in hac re carnis illecebræ, quã honores & diuitiæ. Quod carnis uoluptas attenuet intellectus aciem, & illũ sæpe obtenebret, ne secreta fidei mysteria carnalis hõ intelli-

gere ualeat, aperte docet Esaias propheta, sic inquiens. Quem intelligere faciet auditū? Huic aūt qōni ipsemet *Esa. 28.* propheta respōdens, ait: Ablactatos à lacte, auulsos ab uberibus, hoc est, à carnis delitijs separatos. Si hos solos Deus intelligere facit mysteria fidei, quæ illis dicuntur, necessario cōsequens est, ut q non sunt ablactati à carnis illecebris, non intelligant, quæ audierint: quoniam ipsæ illecebræ hebetant intellectum, & aliquando illum prorsus obscurant. Fascinatio nugacitatis (inqt Salomō) obscurat bona: & incōstantia cōcupiscentię transuertit sen *Sap. 4.* sum sine malitia. Hinc igitur euenit ut qui carnis delitias nimium diligit, & post illas effrænatus currit, illas bonas esse dicat, & licitas esse putet, & sic in hæresim labatur. Ideo Paulus Romanis scribens ait: Rogo aūt uos fra *Ro. 16.* tres ut obseruetis eos, qui dissensiones & offendicula pter doctrinam quam uos didicistis, faciunt: & declinate ab illis. Hmōi. n. Christo dño non seruiūt, sed suo uentri. Quæ uerba Theophilactus interptās in cōmentarijs su *Theop.* per epistolas Pauli, ait: Ex hac igitur uentris ingluuie & uitioꝶ seruitute, oēs eruperunt hæreses. Hęc ille. Et iteꝶ in epl'a ad Ephesios hoc ipm iam non rogat Paulus sed *Eph. 4* præcipit, sic inquiens: Hoc igitur dico et testificor in domino: ut iam non ambuletis sicut & gentes ambulant, in uanitate sensus sui, tenebris obscuratū hñtes intellectū, alienati à uita Dei per ignorantiam quæ est in illis pp cæcitatem cordis ipsoꝶ, qui desperantes semetipsos tradiderūt impudicitiæ, in operationē īmunditiæ oīs. Ecce uides Paulū dicentē ab impudicitia & immūditia euenisse gētibus ingnorātiā, obscuritatē, tenebras, deniqꝫ cæcitatē cordis. Ob quā cām Ephesios admonet et cōtestat ī dño, ut ab illis uitijs abstineant, ne ī similes tenebras et cordis cæcitatē incidāt. Pręterea, inter plurimas luxuriæ spēs quas enumerat btūs Gregorius libro uigesimo primo moralium, una est cæcitas mentis. Quod non fecisset nisi certo sciuisset mentis cęcitatem à carnis libidine tanquam ex certissima matre generari. Scelestissimi illi

Dan. 13 senes qui exarserunt in concupiscentiam Susannę (ut sacra docet historia) euerterunt sensum suum, & declinauerunt oculos suos, ut non uiderent cœlum, neque re-
Iud. 16 cordarentur iudiciorum iustorum. Sanson ille omnium hominum fortissimus nunquam fuisset a' Philisthęis excęcatus, nisi prius in brachijs Dalilę suam amisisset fortitudinem. Sic etiam anima nostra, quę per uoluntatis arbitrium tam fortis a' Deo effecta est, ut a' nullo cogi posit, & nulli rei nisi uolens succumbat, quia prius ad carnis delitias declinans, mollescit, & uires suas natiuas non exerit, ideo excęcat ne uera a' falsis discernere possit: sed illas carnis delitias non solum licitas: sed summe bonas esse putet. De hac re cum tam multa sint exempla, opus est aliqua in medium proferre, ut uel inde lectori persuademus uerum esse quod dicimus. *Ex hac* nempe radice prodijt Basilides, qui obscœnas quasque libidines licitas esse docuit. Erat enim (ut de illo Epiphanius refert) homo libidinosus & omnem carnis turpitudinem amans. Inde etiam nata est Cherinti hæresis, qui docuit carnis delitias in promissa beatitudine futuras, ex hac radice Adamitarum conuenticula prodierunt. Inde etiam Anabaptistę hoc nr̃o seculo, qui cum alijs uetustioribus hęreticis promiscuum uagumq; concubitum omnibus permittunt. Hinc illa Aerij hęresis ieiuniorum obligationem, uirtutem & meritum prorsus reijciens. Ab eadem radice prodijt Iouinianus matrimoniũ ęquans uirginitati. Ex eadẽ nata est Begardorũ, & Beguinarum hęresis docens omnem coitum urente carnis libidine esse licitum. Inde etiam, ut omnibus notum esse potest, orta est maior pars hęresum, quę hodie extant in Germania. Est enim ferè tota illa prouincia cõpotationibus, uoracitatibus, cęterisq; carnis uoluptatibus nimium dedita. Et ideo Martinus Lutherus falsus illorũ propheta, ab antiquo generis humani hoste suasus, illa prędicare & docere decreuit, quæ nouit illis esse amica, & ideo libentius ab illis suscipiẽda. Ecce iam

ostendimus tres radices, à quibus sicut reliqua omnia peccata (ut ait Ioannes) ita etiam hæreses oriuntur. Hæ 1. Ioã. 2
sunt honores, diuitię, & delitię. Adde qꝫ hęc peccata nõ solum sunt causę qꝫ ipsi peccatores illoꝝ perpetratores errent: sed etiam ut errent doctores alioqui boni à quib9 illi edoceri debent. Nam sicut pp peccata populi Deus malos rectores: ita etiam falsos doctores permittit. De malis rectoribus dr in lib. Iob, Regnare facit hominem Iob. 34
hypocritam propter peccata populi. Quem locum interpretans beatus Gregorius in moralibus ait: Pro q̃lita Grego.
tibus subditorum disponuntur acta regentium, ut sępe pro malo gregis, etiam uere boni delinquat uita Pastoris. Ille. n. Deo attestante laudatus, ille supernoꝝ mysterioꝝ conscius Dauid propheta, tumore repentinæ elationis inflatus ppl'm numerando peccauit: & tñ uindictam ppl's Dauid peccante, suscepit. Cur hoc? Quia ui- 2. re 24
delicet secundum meritum plebium disponuntur corda rectoꝝ. Iustus uero iudex peccantis uitium ex ipsoꝝ animaduersione corripuit, ex quoꝝ causa peccauit. Hæc Gregorius: De malis doctoribus & falsis prophetis, qꝫ pp peccata ppl'i illi mittantur à Deo, aperte satis docet Paulus in posteriore ad Thessalonicẽses epistola sic di- 2. the. 2
cens. Pro eo qꝫ charitatem ueritatis non receperunt ut salui fierẽt: Ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio. Nec solos malos doctores Deus ppl'o pp illius peccata mittit, sed quod magis mirandum est, doctores alioqui bonos & ueros pp iniquitatem populi aut particularis hominis doctrinam quęrentis, errare permittit. De qua re ipsemet Deus testimoniũ præbet per Ezechielem prophetam, sic dicens: Qui po Ez. 14
suerit immunditias suas in corde suo, & scandalum iniquitatis suæ statuerit contra faciem suam, & uenerit ad prophetam interrogans per eum me, ego Dñs respondebo ei in multitudine immunditiarum suarum. Et post pauca addit. Et propheta cum errauerit, & locutus fuerit uerbum, ego dñs decepi prophetam illum. Et exten-

dam manum meam ſuper illum,& delebo eum de medio populi mei Iſrael,& portabit iniquitatem ſuam.Iuxta iniquitatem interrogantis, ini quitas prophetæ erit. Hæc ſunt uerba Dei per Ezechielem prophetam. Et ſicut uoce cõminatus eſt Deus, ita etiam re ipſa illum cõ probaſſe ſacræ teſtantur literæ. Nam cum Achab Rex Iſrael petſijt à quadringentis circiter prophetis an ire deberet ad oppugnandum Ramoth Galaad, deinde conſuluit Michæam prophetam Dñi de eadem re,qui dixit
3.re.22. Regi: Vidi Dñm ſedentem ſuper ſolium ſuum,& omnẽ exercitum cœli aſſiſtentem ei à dextris & à ſiniſtris: Et ait Dominus: Quis decipiet Achab regẽ Iſrael,ut aſcendat in Ramoth Galaad? Et dixit unus uerba huiuſcemodi,& alius aliter. Egreſſus eſt autem ſpiritus & ſtetit corãm Dño & ait:Ego decipiam illum: cui locutus eſt dominus: In quo? Et ille ait: Egrediar & ero ſpiritus mendax in ore omnium propheta℞ eius. Et dixit dominus: Decipies & præualebis: Egredere & fac ita. Hactenus ſacra Regum hiſtoria. Non potuit apertius & certius teſtimonium pro confirmatione eo℞ quæ diximus afferri. Erat quippe Achab Rex malus, & ideo iuxta illius iniquitatem ſimiles illi prophetas qui illum deciperent Deus dedit. Quapꝑ ego cenſeo,Deum ꝑꝑ multa Germaniæ peccata ſiue publica ſiue occulta,quæ omnia ille optime nouit, tam multos hæreſiarchas illi prouincię dediſſe,qui illam tam peruerſe docerent & in tam execrandos errores perducerent. Neque mihi aliud perſuadere poſſum niſi quòd iuxta iniquitatem illius(ut per Ezechielem prophetam minatus fuerat iniquos & fallaces doctores dedit. Ex omnibus iſtis tam apertis ſcripturæ ſacrę teſtimonijs,euidentiſſimum eſſe conſtat pręcipuam & certiſſimam omnium hęreſum cauſam eſſe pctm̃. Hanc tñ hæreſum cauſam Chriſtiani orbis rectores ſiue eccleſiaſtici illi ſint ſiue ſeculares,prorſus tollere non poſſunt. Qm̃ peccatum cuiuſcꝫ hominis cum à uoluntate illius pendeat ut peccatum dici poſſit, non po-

test princeps aliquis quisquis ille sit & qualibet potens, illud prorsus impedire, ne ab alio committatur: quia nō potest alterius uoluntatem cogere ut bonum prosequatur aut à malo discedat. Potest quidem ad bonum uocibus, & præmijs hortari, & malum rationibus multis dissuadere, & minis ab illo auocare: ad nihil tñ hoȝ uoluntatem cogere potest. Potest etiam cogere ne multa peccata exterius opere exerceant homines, ut tamen illa exercere interius non appetant, id nullus princeps quamlibet potens efficere ualet. Ipsi ergo homines omnes, qm̄ sui arbitrij potestatem habent, hanc hæresum causam in seipsis cum Dei adiutorio tollere possunt. Quisquis igitur ab hęresibus se illęsum seruare cupit, à uitijs primum cauere conetur, ne peccatis excęcatus p deuios quosque uagetur errores, & pedibus offendens in hęresum foueam prolabatur. Quod si semel iam excęcatus est, & in hęresim lapsus, nulla illi alia patet ad uisum recuperandum uia, nisi ut cum cęco secus uiam sedente, clamet ad dn̄m & dicat. Iesu fili Dauid miserere Luc. 18
mei. Illum autem sic clamantem non deerunt hęretici q increpent ut taceat, & dicant non esse illi opus orōne, quippe qui rectam teneat fidem, & in illa debere psistere. Sed illis sic increpantibus, ille multo magis (ut cęcus ille secus uiam sedens faciebat) clamare ad dominum debet, & misericordiā illius supplex & importunus implorare. Vt autem ille à Deo exaudiar̄, opus est ut uitia omnia pręterita deserat, ambitionem fugiat, auaritiam deuitet, carnis uoluptates tanquam pręsentaneū quoddam uenenum procul à se abijciat. Pro peccatis pręteritis defleat, & per singulas noctes, regium prophetā imitatus, lectum suum lauet, & lachrymis suis stratū riget. Deinde, uitam pristinam in meliorem aliam cōmutet, ut deinceps diuina mandata ad unum usq; custodire nitatur. Qđ si fecerit, benignus est Deus qui illū in cęcitate non dimittet, sed illuminabit oculos eius, ut agnoscat suum pristinum errorem, & illo deserto, ad fidē catholi-

cam à qua ante discesserat, uelocissime recurrat. Hoc.n.
Ephe.5 Paulus docet, sic inquiens. Surge qui dormis, & exurge à mortuis, et illuminabit te Christus. Prius ut surgat, à peccatore exigit: & deinde illuminationem promittit. Hinc est quod data lege filijs Israel, illisque non intelligentibus miracula quæ Deus pro illis fecerat & quotidie faciebat, dixit illis Moyses. Custodite uerba pacti huius, & implete ea, ut intelligatis uniuersa quæ facitis. Quibus
deu.29 uerbis satis aperte docuit Moyses transgressionem mandatorum Dei potissimam esse causam quod Iudæi non intelligerent, nec uiderent quanta fecisset illis Deus. Propter quod à transgressione ad impletionem mandatorum dei illos reuocat, ut remota cæcitatis & ignorantiæ causa,
Tren.1. ea quæ oportebat, intelligere possent. Hieremias propheta eruditum se dicit, non proprio ingenio, sed igne de super à Deo misso in ossibus eius. Igne inquam illo, quem
1. Ioã 2 dñs Iesus Xps uenit in terram mittere. Et Ioãnes Euangelista testatur unctionem spiritus esse, quæ de omnibus ad salutem necessarijs nos edocet. Et Christus saluator noster, ut duobus illis discipulis in Emaus oppidum cõtendentibus, scripturas aperiret, prius illorum corda inflãmauit. De qua re ipsimet testimonium perhibent, cum
Luc.24 dicebant. Nónne cor nostrum ardens erat, cum aperiret nobis scripturas? Ardentem certe oportet esse & diuino amore inflãmatum, qui diuinas scripturas penetrare cupit. Qui fit igitur ut peccatores multis uitijs irretiti, qui frigidam fecerunt malitiam suam sicut cisterna aquam, possint sine ulla diuini amoris scintilla, profunda sacræ scripturæ mysteria penetrare? De Ioanne illo Baptista quo inter natos mulierum nullus unquam propheta maior surrexit, dicit Ioannes Euangelista, quod erat lucerna ar-
Ioan.5. dens & lucens. Prius ardens, postea lucens. Ardebat affectu, lucebat intellectu. Sibi & intra se ardebat: alijs & sibi lucebat. Nisi intra se arderet, neque sibi neque alijs lucere potuisset. Vos igitur omnes Germanos qui Luthero & alijs eiusdem classis hominibus nomina dedi-

ſtis,et in illorꝫ uerba iuraſtis,in uiſceribus charitatis exhortor, & per uulnera Chriſti ſaluatoris noſtri adiuro, ut,ſi aliquam ſalutis ueſtræ rationem habetis, pn̄iam agatis ab omnibus iniquitatibus ueſtris, & rogetis Deū ſi forte remittatur uobis hæc cogitatio cordium ueſtrorum. In felle.n.amaritudinis & obligatione iniquitatis uideo uos eſſe. Nam & hoc ipſum nos pro uobis Deū ſupplices oramus,ut uos tanquam oues errãtes dignetur ad ouile ſuum reducere. Sed niſi uos ipſi ueſtræ ſalutis curam habeatis,& pro illa impetrãda laboretis,nos ſoli ueſtram ſalutem à Deo impetrare diffidimus. Nam de alijs uobis ſimillimis Deus per Eſaiam prophetam dixit: Me etenim de die in diem quęrunt, & ſcire uias meas uolunt,quaſi gens quæ iuſtitiam fecerit,et iudiciū Dei ſui non dereliquerit. Rogant me iudicia iuſtitiæ,& appropinquare Deo uolunt. Si uos igitur ueram fidem à Deo ſcire uultis,pri⁹uos iuſtitiã facere oportet, & dei mãdata ſeruare,& Deo ꝑ bonorꝫ operꝫ greſſus appropinquare oportet,alioq̃ ſubſannabit uos Deus & dicet. Rogãt me iudicia iuſtitię, & appropĩquare Deo nolũt. *Eſa. 58*

De prima extrinſeca hæreſum cauſa, quæ eſt defectus prædicationis uerbi Dei, quæ ſi tollatur, multis hæreſibus ne oriãtur occurretur. C.2.

Multæ ſunt aliæ, præter cuiuſq; pc̃m̃, hæreſum cauſæ, quas nos extrinſecas, aut, ſi mauis, externas dicere poſſumus, ꝑpea q̃ non eiſdem perſonis quibus inſunt, ſed alijs hæreſis occaſionem prębent. Quibus quia principes & pontifices facilius & cõmodius occurrere poſſunt,ideo de illis ſigillatim diſſerere,& longiorē de unaquaq; tractatum facere decreui. Prima ex iſtis externis, hęreſum cauſa,eſt defectus pręedicationis uerbi Dei. Eſt enim ſumme neceſſaria uerbi Dei pręedicatio, ſine qua nullus quamuis baptizatus poterit ueram fidem catholicam aſſequi,& in illa ſine errore perſeuerare. Ea.n.ad quæ credēda Deus nos cogit,tam alta ſunt, ut omnem ſuperent intellectus humani potentiam. Nam Paulus fidem diffiniens,hoc illi quaſi proprium tribuit,ut ab in-

tellectu propria eius uirtute comprehendi non possint,
Heb.11 quæ illa nobis credenda proponit. Sic.n.ait: Fides est
sperandarum rerum substantia, argm̄ non apparētium. Quæ
Theop. uerba interpretans Theophilactus in cōmentarijs sup
Epistolas Pauli, ait: Argm̄.i.demonstratio et manifesta
tio quædam incertarum rerum, nec apparentium, hoc est, in
conspectum non uenientium, sed fides facit ut res eius-
modi mente spectemus tanquam præsentes. Si hanc igit ha
bet uim fides, quid ipsi hæc uultis re ipsa perspicere, quę
sunt omnino uentura ut excidatis a fide? Hæc ille. Præ-
1.cor.2 terea, idem apostolus in priore ad Corinthios epistola
hoc ipsum alijs uerbis docet, sic inquiens: Sermo meus
& prædicatio mea, non in persuasibilibus humanæ sa-
pientiæ uerbis: sed in ostensione spiritus & uirtutis, ut fi
des uestra non sit in sapientia hominum: sed in uirtute
Dei. Si ea, quæ fide credimus, propria & sola intellectus
uirtute assequi possemus, certe fides nostra in sapientia
hominum esset. Cum ergo Paulus dicat fidem nostram
non esse in sapientia hominum, hoc ipso aperte nos do-
cuit, mysteria nostræ fidei superare omnem intellectus
Exo. 7 humani uirtutem. Virga Moysi deuorauit uirgas mago
rum Aegyptiorum. Qua in re, hoc nobis per mysterium
datur intelligi, quod fides & doctrina Euangelica supat o-
mnium philosophorum scientias. Et hoc est quod Deus per
Abd.1. Abdiam prophetam prædixit, sic dicens. Perdam sapiē
tes: de Idumęa. Ex quibus euidentissime colligitur, ut qs-
quis sola naturali intellectus uirtute fretus, secreta fidei
Eccl.43 mysteria penetrare uoluerit, necessario erret. Sol.n.re-
Exo.21 fulgens radijs suis (ut ait sapiens) exæcat oculos. Hinc
est quod lege Mosayca cautum erat, ut nullus leuaret cul-
trum super altare, super quo offerenda erant holocau-
sta Deo. Qua rerum figura (ut sacri doctores interpretan-
tur) significatum est, nos non debere solo ingenij acumi-
ne uelle penetrare mysteria fidei catholicæ, quę nomi-
Greg. ne altaris significata est, ut Gregorius docet, sic dicens.
Altare de terra Deo facere est incarnationem Christi
sperare.

ſperare. Tunc.n.à Deo noſtrum munus accipitur, cum in hoc altari noſtra humilitas, id eſt, ſuper dominicæ incarnationis fidem poſuerit quidquid operatur. Hęc ille. Super hoc altare non eſt leuandum cultrũ, alioqui polluetur altare, quia fides Catholica non eſt ſolo naturali intellectus acumine perſcrutanda, alioqui contaminabitur fides illius qui illam ſui ingenij acumine penetrare uoluerit. Si tñ fide fuerit adiutus intellectus, facile oĩa quælibet occulta myſteria penetrabit, quia fides ſubleuat in ſublime intellectum, & lucem illi tribuit qua illa uidere & intelligere poſſit. Vñ btũs Baſilius interpretãs pſal.115. ait. Fides ſupra oĩum rõnem ſcientiarũ diſciplinarum'ue animam ſublimem trahit. Fides denique non geometricis aut neceſſarijs utitur probationibus. In nomine dñi Ieſu Chriſti Nazareni ſurge, & ambula. Hanc enim uocem continuo per ſpm̃ ſanctum ſubſecutus eſt ſtatim effectus. Ex prodigio nanque diuinitatis unigeniti, manifeſtatio neceſſaria uidentibus eſt orta. Dic quæſo quid ad fidem faciẽdam, ueritatemq́; perſuadendam uehementius? An dialecticę propoſitiones ſecum ſymperaſmata conſequentia trahentes, an potius tale tm̃q́; oſtentum ab oĩbus clariſſime uiſum, oẽmq́; uirtutẽ excedens? Et aliquibus interpoſitis, ait. Theologiæ myſterium ex fide minime rõnibus probata ædificium quęrit. Hæc Baſilius. Et beatus Auguſtinus in lib.55. homiliarum, homilia 32. apertius eandem docet ſñiam, ſic dicẽs, Arcana & ſecreta regni Dei prius quærunt credentes, quo faciant intelligentes. Fides.n. gradus eſt intelligendi, intellectus aũt meritum fidei. Aperte hoc ꝓpheta dicit oĩbus præpropere & præpoſtere intelligentiam requirentibus, & fidem negligentibus. Ait.n. Niſi credideritis non intelligetis. Habet ergo & fides ipſa quoddam lumen ſuum in ſcripturis, in prophetia, in euangelio, in apoſtolicis lectionibus. Et paucis interiectis ſubdit. Videtis ergo fratres quãdiu ſint peruerſi, & ꝓperando uitioſi, qui tanquam immaturi cõceptus, ante ortum quæ

Baſili.
Act. 3.
Augu.
Eſa 7. iux.70

runt abortum: q nobis dicunt, qd me iubes credere qđ non uideo? Videã ego aliqd ut credam. Iubes credēdũ quod non uideam? Ego uidere uolo, & uidēdo credere, nõ audiẽdo. Dicat ꝓpheta. Nisi credideritis, nõ intelligetis. Ascẽdere uis & gradus obliuisceris. Vtiq; peruerse hõ, si iam tibi possem oñdere qd uideres, nõ hortarer, ut crederes. Hactenus Aug. Verũ hic admonere oportet lectorẽ, ne putet oĩ fidei tribuẽdam esse hãc uirtutẽ, quod uidelicet illa possit iuuare intellectum ad secreta, & arcana regni Dei mysteria cognoscenda, prout nunc ex sanctorũ doctorũ testimonio diximus fidei conuenire. Hoc enim de sola fide acquisita intelligẽdum esse censemus. Nam sola fides infusa, quæ per baptismum datur, sine uiua uoce alicuius doctoris exterius docentis, iuxta consonam omnium theologorũ sñiam, non sufficit ad intelligendum illa diuina mysteria, nec ad credendum illa. Est enim necessaria uerbi Dei prædicatio, per quam auditores de his, quæ credere tenentur, edoceantur. Fides aũt infusa hoc solum auditori præstat, ut his, quæ à prædicatore, aut doctore audierit, facilius credat: nõ autem, ut sine doctore aliquo per se ipsum credere, & ĩtel-
Ro. 10. ligere possit. Quomodo credent (ait Paulus) ei, quẽ non audierunt? Quomodo autem audient sine prędicante?
Naũ. 1. Sicut scriptum est: Quam speciosi pedes euãgelizantiũ pacem, euangelizantiũ bona: sed non oẽs obediunt euã
Esa. 53 gelio. Esaias enim dicit: Domine quis credidit auditui nostro? Ergo fides ex auditu, auditus autẽ per uerbum Christi. His uerbis Paulus apertissime docet prædicationem uerbi Dei esse necessariam ad fidem mysteriorũ diuinorũ assequendam. Sapienter igitur dixisse meritò censeo illum Candacis Reginæ Eunuchum, qui legens Esaiam prophetam, interrogatusq; à Philippo, an intel
Act. 8. ligeret, quę legebat, rñdit: Et quõ possum, si non aliqs ostenderit mihi? Tam alta enim censuit esse illa mysteria, ut sine doctore neminem illa assequi posse existimauerit. Nec solum est necessaria prędicatio uerbi Dei ad

fidem primo suscipiendam: sed etiam ad illam postquã semel suscepta fuerit, nutriendam, & cõseruandã, prçser tim in illis, qui sunt rudis ingenij, & nimium obliuiosi. Hi enim assidua prædicatione uerbi dei, aut alia frequẽti doctrina indigent, ut bene possint mysteria fidei discere, & quæ semel didicerunt retinere. Alioqui nec perfecte discent, nec plene retinebũt, & sic fides semel cœpta ob solum prædicationis defectum facile peribit. Hoc autem facile quisque sibi persuadebit: si uerbi dei proprietates, & conditiones intellexerit. Est.n. uerbum dei quidam aîæ cibus, qui illam in fide, & cæteris uirtutib⁹ nutrit, & auget, & perficit. Nam quòd uerbum Dei sit spiritualis quidã animæ cibus, ipsamet ueritas nos docuit, qñ Sathanæ tentationem reijciens dixit: Non in solo pane uiuit homo: sed in omni uerbo, quod procedit ex ore dei. In quibus uerbis Saluator cibos hoïs uarios esse oñdit iuxta uarietatem partium, ex qbus idem homo componitur. Constat enim homo ex anima, & corpore: corporis cibus est panis materialis, & corporeus: animæ uero cibus est uerbum Dei. Ob hanc causam plurimi ex sacris doctoribus, uerbum Dei figuratum esse censent in manna, quod Deus filijs Israel in deserto esurientibus dedit. Illius enim cibi natura talis, & tantæ uirtutis erat, ut omnem suppleret indigentiam, & omnium satisfaceret appetitui, prębens unicuique talem, qualem optasset saporem, siue carnes, siue pisces, siue oua, siue fructus concupiuisset. Sic & iam uerbum Dei omnium uirtutum saporem habet, & omnium subuenit indigentiæ. Nam superbis, elatis, iracundis, uoracibus, epulonibus, libidinosis, auaris, & omnibus alijs peccatoribus quocunque nomine censeanrur, uerbum dei necessaria præbet remedia, quibus animas suas illi saluare possint. Erat etiam manna illud suaue, & dulce, & uerbum Dei his, qui recte sapiunt dulcissimum uidetur. Propheta siquidem Regius qui rectum tenebat gustũ, dicebat: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, super

Mat. 4 · Sap. 16 · Psa. 118

mel ori meo. Aliam insuper inter hæc duo similitudinē
Orig. assignat Origenes homilia tertia super librum Numerorum sic inquiens: Scriptum est de manna: quia secūdum tempus illud siquis id ita sumpsisset, nutriretur ex eo: siquis uero contra præceptum Dei, & contra statutum diuinitus modum uoluisset assumere, non frueretē eo, ut uitali cibo: sed uermes ebullirent ex eo. Et ita fiebat, ut una, atque eadem species mannæ alijs uermes, et putredines generaret: alijs uero salubrem cibum cōferret, & uitæ necessarium. Igitur & nostrum māna uerbū Dei est, & apud nos ergo sermo Dei alijs efficitur ad salutem, alijs ad pœnā. Hæc Origenes. Plures adhuc alias similitudines inter uerbum Dei, & manna ostendit beatus Ambrosius lib. octauo epistolarum suarum: epistola. 62. quas omnes prudens omitto, causa prolixitatis uitandæ, satis me fecisse existimans, quòd locum indicauerim lectori: unde illas si uelit sumere possit. Nec solum cibi nomine sacra scriptura appellat uerbū Dei: sed etiam nomine potus, ut uel his duobus nominibus ostenderet illud esse completum animæ nutrimentum, cum non minus potus, quàm cibus sit ad nutritionem necessarius. Nam quod uerbum Dei sit potus, apertissime ostendit Christus saluator noster cum plebi prædicans, & omnes ad doctrinam suam uocans, clamauit
Ioan. 7 dicens: Siquis sitit, ueniat ad me, & bibat. Sitire dixit eos, qui Saluatoris doctrinæ cupidi essent, & hos ad potū inuitat, hoc est ad auditionē uerbi, quod ipse prædicabat: unde abunde doceri quisq; poterat. Deinde q xpm audierant prædicātem, postea (ut idem Saluator refert)
Luc. 13 dicturi sunt illi. Manducauimus, & bibimus coràm te. Vt autem exprimerent illi, quem cibum manducassent, & potum bibissent, statim subiungunt: In plateis nos docuisti. Quibus uerbis aperte declarant, uerbum Dei prædicatum esse animæ cibum, esse etiam & potū. Nec tamen abs re, & frustra: sed ob maximā cām uerbum Dei appellatum est animæ cibus, & potus. Nem-

pe, ut inde intelligamus uerbi Dei prædicationem esse ad salutem animæ adeo necessariam, quemadmodum cibus, & potus corporeus est necessarius ad corporis uitam seruandam. Hanc enim causam beatus Chrysostomus expressit, qui homilia. 12. super priorem epistolam Pauli ad Timotheum sic ait: Quemadmodum carnales cibos diebus singulis ex necessitate requirimus, ita si dei, pietatisq́ doctrinam semper accipimus, eaq́ iugiter enutrimur. Hæc Chrysostomus. Si cibus, & potus aīæ censetur esse uerbum Dei, consequens est, ut illius prædicatione his, qui aliunde doctrinam sumere non pn̄t, deficiente: deficiat etiam illis fides catholica, quā (ut Paulus supra dixit) sine uerbi Dei prædicatione nullus per se assequi potest. Potest adhuc alia esse uerbi Dei consyderatio ex qua etiam facile conuinci potest illius subtractionem esse certissimam hæresum causam. Est enim uerbum Dei, lumen quo mediante quisque, quæ agere, & quò gressus dirigere uelit, facile uidere possit. Lucerna pedibus meis (inquit Regius propheta) uerbum tuū, & lumen semitis meis. Et iterum in eodem Psalmo: Declaratio sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis. Si ab illo, qui in tenebris ambulat lucernā, qua illuminabatur, subtraxeris, illa luminis absentia efficiet, ut ambulans tertio quoq; gressu offendat: quemadmodum Aristoles dicit, absentiam nautæ causam esse, ꝙ nauis patiatur naufragiū: quia ille si præsens fuisset, sua industria potuisset nauem integrā seruare. Ad eundem modum dicendum est de uerbo Dei, quod si prædicatum fuisset, illuminasset audiētes, ne offenderēt pedibus, aut errarent à uia. Ex quo necessario sequitur, ꝙ prædicatione illius sublata, facile uiatores oēs, qui sunt in hoc mundo à uia salutis declinabunt. Ideo Paulus hanc necessitatem prædicationis uerbi Dei optime intelligens, Timotheo Epō, & discipulo suo scribit, adhortans, & urgens ad frequentē Dei prædicationem, sic inquiens: Testificor coràm Deo, & Iesu Christo, qui iudicaturus est ui-

Chry. Psal. 118. 2. Ti. 4

uos,& mortuos,per aduentum ipsius, & regnum eius: prædica uerbum. Insta opportune,importune. Cur autem in prædicatione uerbi Dei instare,& importune agere præceperit,paucis interpositis expressit,sic inquiens: Erit enim tēps,cum sanam doctrinam non sustinebūt:sed ad sua desyderia coaceruabunt sibi magistros prurientes auribus,& à ueritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem cōuertentur. Tu uero uigila,in omnibus labora,opus fac Euangelistæ. Nouerat quippe Paulus multos futuros esse,qui in fide errarent: ideo monet Timotheum,ut à prædicatione non cesset: sed frequentissime Euangelium prædicet,quo melius possent hæreses impediri, ne excitarentur. Idem etiam præcepit Deus
Esa. 58 olim Esaiæ prophetæ,sic dicens: Clama,ne cesses: quasi tuba exalta uocem tuam,annūcia ppl'o meo scelera eorum. Sunt.n. prædicatores uelut quidam Dei canes, qui latratu suo gregem Dei,qui est ecclesia,custodire debēt. Si canes uehementer latrant,lupi reformidant inuadere gregem: si uero canes dormiunt,aut silent, lupi tunc ex canum silentio audaciores fiunt,& gregem tanto maiori cum fiducia inuadunt,quanto securius se nocere posse existimāt. Idem prorsus dicendum censeo de prædicatoribus uerbi Dei,qui si iugiter, & ex affectu (ut decet) contra hæreses,& alia uitia clamarent, suo latratu non solum hæreticos,& hæreses: sed reliqua omnia uitia,quę gregem Dñicum deuastant,facile propellerent: si tamē tacuerint,& prædicare noluerint,sua taciturnitate Dñicis ouibus nocebunt. Nam tunc dæmones, & hæretici illorꝝ ministri audacius illas aggrediuntur, & illi tanto facilius nocere pñt,quanto magis deest, qui illos exterreat,aut illas de fuga moneat,ut uel ipsæ sibi ipsis prouideant. Et hanc fuisse etiam olim potissimam malorum synagogę causam ipse Deus apertissime expressit per
Esa. 56 Esaiam prophetam, sic dicens. Vniuersi canes muti non
Hiero. ualentes latrare. Quæ uerba interpretans Hieronymus in commentarijs super Esaiam,sic ait: Isti,de quibus pro

pheta nunc loquitur, non solum speculatores cæci: sed & canes muti appellantur, non ualentes latrare. Qui.n. gregem Dñi custodire debebant, & lupos abigere, & latrare pro Dño, diligunt somnia, & dæmoniacis uisionibus delectantur. Hæc ille. De hac re, quam credo esse apertissimã, non uidetur mihi esse opus multa exempla proferre: qm̃ & si res esset dubia, & ab exemplis probanda esset, tã multa suppetere possent, ut nullum sit regnũ, quod pro hac re non possit exẽpla præstare. Nam ego, qui multas, & uarias Christiani orbis prouincias peragraui, et longam in aliquibus illarũ traxi moram, hoc experientia docente cognoui, eos homines, qui montana, & deserta loca incolũt, & rarissime prædicationem uerbi Dei audiunt, pluribus erroribus, et superstitionibus infectos esse, quàm alios, quibus frequenter Dei uerbum prædicatur. Ex quo euidentissime colligitur, prædicationis uerbi Dei defectum, illis potissimam esse causam, q̃ in tales errores labantur: quia si edocerentur, ut alij, etiã illis erroribus carerent, quẽadmodum carent hi, qui frequẽtes audiunt uerbi Dei conciones. Huic tam manifestæ hęresum causæ, iustũ esset, ut Principes utriusq; ordinis, hoc est, ecclesiastici, & sclares diligentissime subuenirent. Verũ hoc magis prælatis ecclesiasticis incũbit, qui bus aĩarũ cura est à Deo data. Hi enim sunt, qui ppl'm Dei docere tenentur, & à quibus populus Dei doctrinã iure petere põt, dicente Dño per Malachiam prophetã: Mala.2
Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt de ore eius: quia angelus Dñi exercituum est. Et ideo nullus (ut postea in alio huius tertij libri cap. dicã) deberet institui animarum pastor: nisi qui uel mediocri esset lrarũ notitia instructus, ut populum posset rectam fidem, & bonos mores docere, & ad illos hortari. Verũ tãta est huius seculi infelicitas, ut pastores docti ad alios indoctos, & prorsus idiotas relati, sint uelut gemmæ ad aliorum uilium lapidum numerum, comparati. Et si aliqui sunt pastores docti, qui bñ possent gregem sibi

commissum in fide,& moribus instituere,magna tñ eorum pars tanta,& tam cęca superbia ducuntur,ut id facere dedignentur, tanquam si prædicationis offm̃ esset uile aliquid,& ignominiosum. Non est quidem altius, & honestius in ecclesia Dei offm̃, quam offm̃ prædicationis,per qđ prædicator:si recte illud munus exercet, magis Deum repręsentat. Est.n.illud uerum Apostolorum offm̃,quibus Christus saluator noster ex hoc mundo ad patrem ascendens nihil aliud æque mandauit, ac
Mar. ul. Euangelij prædicationẽ. Euntes(inquit ille) in mundum uniuersum prędicate Euangelium omni creaturę. Quod in hac parte ego faciendum censeo,ut tam late grassanti morbo,uel aliqua ex parte occurratur,breuibus exponam. Epi cogant animarum pastores siqui docti sunt, ut ipsi per se ipsos gregem sibi commissum pascãt, illum de agendis,& credendis doceant, & ad illa semper hortentur,& moneant. Si pastores animarum indocti fuerint,cogant illos,ut ex redditibus suis conducant prædicatores,qui illoꝝ suppleãt defectum. Si Epi in hoc (ꝓut plurimi illoꝝ facere solent negligentes fuerint, tũc Principes seculares huic tam crassæ Epoꝝ negligentiæ succurrere debent. Debent enim Episcopos hortari,ut bonos instituant pastores,qui gregem sibi commissum pascere possint,ut prædicatores distribuant, & cuique populo iuxta necessitatem prouideant:si Epi hoc facere neglexerint,non ultra progrediendum esse cẽserem,ne forte si coacti, & non ex affectu id faciant, tales populo exhibeant prædicatores, ut illis carere forte melius esset, quam illos habere. Non enim quærerent (prout alijs in rebus plurimos eorum facere uidemus) doctiores,& meliores, & qui plus populo possent prodesse:sed eos, quos minori mercede conducere possent. Nec tamẽ ꝑꝑ Epoꝝ,& alioꝝ pastoꝝ negligentiam, rem hanc prorsus desperatam esse censeo,& uelut talem relinquendã. Tunc.n.(ut ego existimo)Principes, & alij Dñi seculares huius rei curam sumere deberent, ne hi, quibus im-

perant,à fide catholica,et Christianis moribus deficiāt. Manus enim manum alteram iuuat,& brachium alterꝗ alteri subuenire oportet,Mutuo se iuuare debent membra, cum eorꝗ alterꝗ altero indiget. Si brachium dextrum non posset,aut forte nollet,pro corporis uita seruāda ori cibum porrigere,nonne brachium sinistrum deberet nunc sumere laborem? Deberet certe, ne totum corpus,& simul cum corpore brachium ipsum ob cibi defectum periret. Quasi.n.duo corporis brachia sunt, duæ Christiani orbis potestates,altera ecclesiastica,altera secularis,& laica.Si igitur ecclesiastica ptās, prout illi ex officio facere incumbit, cibum uerbi Dei populo porrigere neglexerit,tunc seculares Principes, & alij Domini,& pplorꝗ rectores tantę indigentiæ ea, qua poterunt parte subuenire debent,ne ob defectum spiritualis cibi animas perire permittant. Bonos,& doctos uiros, & si possibile foret,qui gratiam uerbi habeant,perquirere faciāt,quibus ex publico ciuitatis,aut oppidi ærario, iuxta personæ,& laboris meritum, stipendia statuant, ut illi populum statutis aliquot anni diebus ī fide,& moribus erudiant.Et qđ maxime procurandum esse cēseo, est ut pueris pędagogi cōes ex publico ærario conducti assignentur,qui illos in fide,& moribus recte instituant. Nam(ut ait Salomon)adolescens iuxta uiam suam etiā cum senuerit,non recedat ab ea.Et egregius poeta dixit: Pro. 22

Quo semel est imbuta recens seruabit odorem Horat.
Testa diu.

Quæ omnia si potestas secularis exequatur, illud Esaiæ pphetæ eccl'iasticæ potestati merito dicere poterit.Erubesce Sidon,ait mare. Erubescendum certe est ecclesiasticæ potestati,si ob illius negligentiam, eam aīarum curam seculares Dñi suscipiant, quā illa ex iure diuino hr̄e tenebatur.De prælatorꝗ tñ negligentia: quia alio integro capit.differere decreui, ubi ostendam illam esse potissimam hæresum causam: ideo nolo nunc longiorem de hac re facere sermonem. De solo enim prædicatio- Esa.24

nis defectu in præsentiarum tractamus, ostendentes, quod ille sit multarum hæresum causa. In quos autem sit huius defectus culpa rejcienda, nunc non inquirimus: sed in aliud capitulum, in quo de prælatorum negligentia, & indignitate agemus, rem istam differimus. Verum circa ea, quæ in hoc capitulo diximus, lectorem admonere decreui, ne putet me defectum prædicationis tanti facere, ut existimē illum esse primam hr̄sum cām, aut qd' tantā, tamq; potentem illam esse censeā, ut ipsimet, qui p̄dicationis uerbi Dei indigentiam patiuntur, non possint impedire, ne in se ipsis aliquas hæreses gignat. Nam & si ipsi sine prædicatione uerbi dei (ut diximus) non possint ueram fidem catholicam adipiscit si tñ ipsi à uitijs omnibus abstinerēt, ut unum Deum (p̄ut naturalis ratio ostendit) adorarent, & illi se totos fiderent, Deus illos non permitteret in hæresim aliquam labi: sed aut Deus ipse interius illos doceret, aut prædicatores, & doctores ad illos mitteret, qui illos ī fide catholica, & alijs omnibus ad uitā æternam assequendam necessarijs instituerent. Pro cuius rei confirmatione satis esse
Act. 10 se potest Cornelij Centurionis exemplum, qui cum Gētilis homo esset: quia tamen à uitijs gentium alienus, ob illius eleemosynas & orationes exauditus est, & missus est ad illum Petrus apostolus, qui illum erudiret. Si tamen illi sunt peccatis uarijs immersi, non est mirum, quod Deus illis nō det prędicatores, cum sępe eos, quos habebant, peccatis suis id exigentibus, à populis subtrahat. Nam Ezechieli prophetæ ad populum in transmigratione Babylonica positum misso, Dominus uerbum prędicationis propter peccata populi subtraxit, ne illis prædicaret. Hæc enim uerba (ut ipsemet propheta
Ezec. 3 testatur) Deus dixit ad eum: Et tu fili hominis, ecce data sunt super te uincula, & ligabunt te in eis, & non egrederis de medio eorꝝ, & linguā adhęrere faciam palato tuo, & eris mutus, nec quasi uir obiurgans: quia domus exasperans est. Quæ uerba interpretans Hieronymus

in cõmentarijs super Ezechielem prophetam, ait: Qđ Hiero.
lingua prophetæ palato, uel gutturi cohæret, & mutus
effectus authoritatem nõ habet increpantis, causa per-
spicua est: quia, inquit, domus exasperans est. Et est sen
sus. Tantæ sunt amaritudines, & tantæ aduersus Deum
contentiones, ut obiurgantem non mereantur audire.
Ex quo perspicuum est, ubi multitudo fuerit peccatorum.
indignos esse peccatores, qui à Dño corrigantur. Hæc
Hieronym. Ex quibus uerbis constat peccatum non so-
lum (ut proxime præcedenti capitulo diximus) esse cau
sam, quod Deus falsos doctores, & peruersos prædica-
tores populo permittat: sed etiam, q bonos, quos po-
pulus habet, ab illo subtrahat, ne habeat, qui illos doce
re possit. Hi igitur, qui prædicatione uerbi Dei carent, si
illam esuriunt, & edoceri desyderant, à uitijs abstinere,
& Deum amare & timere procurent: Et Deus, qui ne-
minem unquam ad eum confugientem contempsit, nõ
deseret illos: sed mittet illis doctores, à quibus doceri
possint, aut ipsemet interius eos docebit: Nõ uidi iustũ Psal. 36
derelictum (inquit propheta Regius) nec semen eius q̃-
rens panem. Quæ uerba non de pane materiali, quo pa-
scitur corpus: sed de spiritali pane, qui est uerbum Dei,
intelligenda esse, Cassiodorus in cõmentarijs super psal
mos optime conuincit, sic dicens: Legimus famis cau-
sa Abraham, Isaac, & Iacob mutasse prouincias. Vnde Cassio.
dubium non est eguisse pane, qđ pp penuriam loci con-
stat exteras expetisse regiones. Sed redeamus ad inte-
riorem hominem, & uera nobis sñía salutariter appare-
bit. Semen uniuscuiusq; hominis operam esse diximus,
quam seminat, & metit, siue bonam siue malam. Ergo
opera iusti pane non indiget, hoc est uerbi Dei, quo sa-
tiatur, quo reficitur, quo intus re uera uiuit, & pascitur.
Hæc Cassiodorus. Et sapiens Eccl'iasticus ueram sapiẽ-
tiam promittit illi, qui Deũ timuerit, & iustitiã sectatus
fuerit. Qui timet Deum (inquit ille) faciet bona: & qui Eccl. 15
continens est iustitię apprehendet illam: & obuiabit ei

quasi mater honorificata: & quasi mulier à uirginitate suscipiet illum. Cibabit illum pane uitę, & intellectus, & aqua sapientię salutaris potabit illum. Ex quibus uerbis euidentissime colligitur, eos, qui uerbi Dei prædicatoribus, à quibus edoceri possent carēt, nec iustos esse, nec Deum timentes: qm̃ si Deum timerent: tandiu illos in tenebris, & sine ullo doctoris lumine permanere Deus non permitteret: sed cibaret illos (ut dixit Sapiens) pane uitæ, & intellectus, & aqua sapientiæ salutaris potaret illos. Nec tñ ista in excusationem Epoꝝ, & alioꝝ pastorum dicimus: qm̃ illos nihilominus peccare censeo propterea, ꝙ uerbo Dei nō pascunt oues suas: nisi forte specialem de hac re prohibitionem à Deo hr̃ent, quemadmodum Ezechieli prophetæ datam fuisse, supra ostendimus. Deus. n. licet, peccatis populi exigentibus, ꝑmittat, ut pastores animaꝝ nō pascāt uerbo Dei oues suas, non tamen ipsis pastoribus præcipit, ut à prædicatione uerbi Dei abstineant.

De secunda causa, ex qua hæreses oriuntur, quæ est indifferens prædicatio uerbi Dei per quoscunque sine ullo discrimine, et sine ulla examinatione. Cap. III.

Multa certe est in toto orbe Christiano prædicatio-
Matt. 9 nis uerbi Dei penuria: qm̃ (ut Saluator noster prædixit) messis quidem multa, operarij autem pauci. Messis multa, ut beatus Hieronymus interpretatur, omnis turba credentium est: Operarij autem pauci, & Apostoli, & imitatores eoꝝ, hoc est, prædicatores, qui mittūtur ad messem. Ex quoꝝ paucitate euenit, ut aliqua pars messis pereat: quia tam multę messi tam pauci operarij non sufficiunt. Quæ res non paruam doloris ansam præbet his, qui aliquam Christianæ reipublicæ rationem hn̄t. Sed id maxime dolendum, ut istoꝝ paucoꝝ prædicatoꝝ maior pars tam indigna sit ad prædicationis offm̃ exercendum, ut ipm̃ offm̃, quod est mire honorificum, indignitate sua dehonestent, & dedecore afficiant. Nā cum duo sint, omnium sanctoꝝ testimonio, ad munus

prædicationis recte obeundum,maxime necessaria: bonitas uidelicet,& doctrina. Multi tñ sunt uerbi Dei prędicatores,quibus hoꝝ alteꝝ deest, multi etiam, quib⁹ deest utrunq;. Est.n.maxime necessaria in prædicatore doctrina qm̃ primus scopus ad quem tendere debet ipsa prædicatio,est auditores docere. At qui doctus non est, alios docere non potest. Fons qui aqua caret,alios potare non ualet. Corpus quod lucidum non est,alios illuminare nequit. Necesse igitur est,ut p̃dicator sit doctus,qui alioꝝ docendoꝝ suscipit curam. Nec satis est prædicatori,ut recte suum exequatur offm̃,ip̃m esse doctum.nisi etiam sit bonus, & uirtutis amator,ut non solum uerbo:sed etiam exemplo prodesse auditorib⁹ possit.Sæpe.n.potentiora sunt exempla,q̃ uerba. Plato & Aristoteles,& omnis in diuersum abiens philosophoꝝ turba,plus ex moribus,q̃ ex uerbis Socratis accepit. Plus etiam apostoli,cæteriq; Christi saluatoris nr̃i discipuli,ex illius exemplis, quàm ex illius uerbis ad uirtutẽ capessendam profecerunt. Ob quam causam Christus supremus omnium Magister,qui suoꝝ discipuloꝝ profectum summe cupiebat,primum (ut Lucas refert) studuit,ut faceret,deinde,ut doceret. Ad Christi igit̃ exemplum,cuius locum in prædicatione tenent, oporteret p̃dicatores uitam suam optime componere, ut opere sil', & uerbo prędicare procurarent. Nam qui alios mundare debet,oportet,ut prius ipse sit mundus. Qui alios ardentes,et Dei amore feruẽtes efficere optat,necesse est, ut ignem cœlestem in se habeat, quo auditores inflãmare possit. Fieri.n.non potest,ut qui frigidus est, aut tepidus,alios calefaciat. Si ad carbones extictos quis alios eiusdem conditionis carbones iunxerit,nunquam accẽdentur:si tñ aliijs ardentibus carbonibus illos admouerit,facile ardebunt. Sic ẽt, qui prędicatorem,quem nouit esse uitijs infectum audit:nisi Deus adsit, qui illũ int⁹ ardentem faciat,nunquam ab illo prædicatore accendetur. Hinc est,ꝙ de Christo summo prędicatore oĩumq;

Act. 1

Psa. 17 prædicato ℞ magistro, ppheta Regius dixit: Ignis à facie eius exarsit, carbones succensi sunt ab eo. Esaias propheta qm̃ labia habebat immunda (ut ipsemet dolens, & gemens fatetur) purificari debuit antequam ad præ-
Esa. 6. dicandum mitteretur. Ad quam purificationem faciendam missus est angelus, qui tollens carbonem ignis de medio altaris, tetigit labia illius, & linguam, & sic purgauit eam, qua purgata statim missus est ad prædicandum. Quandiu labia immũda habuit, non est iniunctũ Esaiæ prædicationis opus, ut autem mundata fuerũt labia, è uestigio dignus habitus est, cui merito posset pdicatio demandari. Ascendẽs Xps saluator nr̃ ad cœlos:
Mar. ul. unde pro nobis descenderat: Apostolos in mundũ uniuersum mittit, ut prædicarent Euangelium omni creaturæ. Nec tñ eos statim abire, & mandatum adimplere
Actu. 1 pmisit: sed præcepit eis (ut Lucas ait) ab Hierosolymis ne discederent: sed expectarent promissionem patris, ut priusquam abirent induerentur uirtute ex alto, & inflãmarẽtur igne spiritus sancti, quo alios in amore Dei feruentes efficere possent. Hinc est, q̃ Dauid, ut uias Dei alios recte docere posset, triplicem prius postulauit sibi dari spm̃, uidelicet rectum, & sctm̃, & principalẽ. Spm̃ rectum (inquit ille) innoua in uisceribus meis. Et iterum.
Psa. 50 Spm̃ sctm̃ tuum ne auferas à me. Et postea: Spiritu principali, siue (ut Hieronymus transtulit) potẽti, confirma me. Et postquam hunc triplicem petijt spm̃, statim subdidit: Docebo iniquos uias tuas: & impij ad te conuertentur. Quo petitionum ordine ostendit triplicem illũ spm̃ necessarium esse, ut quis uias Dei recte docere possit. Est quidem necessarius spiritus rectus, ut auditores recta uia ad cœlestem p̃riam ire doceat: spiritus sctũs, ut auditores sanctos, & Dei amore feruentes efficere ualeat. Spiritus principalis siue potens, ut aduersus omnes tentationum incursus constantem, & infractum semper habeat animum: ita ut nec minis terreatur, nec muneribus flectatur: nec deijciatur aduersis, nec prosperis eriga

tur,& insolescat. Sunt.n.hæ duæ ualidissimæ machinæ: quibus semper oppugnantur prędicatores,& expugnã tur sæpe,blanditiæ.s.& terrores. Hi timore concutiunt animum,illæ spe inuadunt. Hi dolorꝶ grauitate mentē absorbent,& in desperationis barathrum sæpe inijciũt, illæ falsa quadam dulcedine male securos nos reddunt, quo facilius interficere possint. Aduersus utrãq; machinam spm̃ potentem adesse oportet, qui prædicatorem docens,sic illum in bono confirmet, & constantem reddat:ut nec minis terreatur:nec blanditijs seducatur: sed semper offm̃ prædicationis sibi cõmissum recte exequatur intrepidus. Duo igitur ista,bonitas.s.& doctrina (ut satis ex his,quæ diximus constat,summe necessaria sunt omni prædicatori,ut ille recte suum exequatur officiũ. Quæ duo in cœlesti illo igne qui in die pentecostes super apostolos descẽdit,aperte designata sunt. Est enim ignis natura lucidus & calidus,et ideo in figura ignis spiritui sancto super apostolos uenire placuit, ut hoc ipso nos doceret,illis suo aduentu & lumẽ doctrinæ & amoris Dei ardorem dedisse. Rari tñ sunt (ut igenue loquar) qui illa duo habeant, quo fit ut rari sint prædicatores q̃ ꝑdicationis offm̃ pro illius dignitate & merito tractẽt. Nã aliqui sunt male morigerati, qui etsi docti sint, suis tñ moribus prædicationis uires impediunt. Alij sunt,salte m in his quæ foris vñr, uere studio si & uirtutis cultores,sunt tñ adeo indocti,ut potius illos doceri, q̃ docere oporteret. Ob quam rem non paruam præbent ambitionis suspicionem, ꝑpea ꝙ onus suscipere non uerenť, quod notissimum est uires suas longe superare. Quæ res non paruum,ut ostendemus,fidei catholicæ dispẽdium efficere solet. Sunt rursum alij tam impudentes, ut cum nec docti nec boni sint, quadam tñ effronti temeritate ꝑdicare non dubitant. Horꝶ omnium non est opus paucula quędam exempla proferre:quia plura q̃ uellemus quotidie & passim oẽs uidemus. Sunt.n.aliqui prædicatores tam rudes,ut uix Grãmaticam degustauerint,La

tini sermonis prorsus nescij, qui nec Euangelij qđ in miſ
ſa legitur ſolam ſuperficiem intelligere ualent. Tales q-
dem multos, teſtor Deum, ego noui, qui habentes ali-
quos ſermones in linguam uulgarem ab alijs trãslatos,
eos tanta cum audacia & maieſtate pplo referebãt, ut
qui illos nõ cognouiſſet, putaſſet eos doctiſſimos uiros
eſſe. Quia tñ aliena lingua more pſitacorꝝ loquũtur, ſta
tim ſe produnt, quia eandem ſępe repetunt cantilenã, et
ſi de his quæ dixerunt, interroges, non magis quã pſita-
ci rñdebunt. Si uero ut de re alia diſſerant, petieris, ob-
muteſcent tanq̃ ꝓrſus ignari, aut forte ne corám pplo
apud quem ſapientes uideri uolunt, ſe neſcire fateantur,
non dubitabunt mille ineptias effutire. Et ſic impudenti
audacia loquentes ſuam produnt inſcitiam, qui tacẽtes
potuiſſent docti exiſtimari. Ad hoc genus hominũ per-
tinent ferè oẽs quæſtuarij indulgentiarꝝ prædicatores,
ex quibus uix unum aut alterꝝ inuenies uirꝝ doctum, q
ſciat de re, quam prædicat uel mediocrem reddere rõ-
nem. Nunquam aut fidem aut mores ſua prædicatione
docere intendunt, ſed is ſolus prædicationis ſuæ ſcopus
eſt, plures ab auditoribus non ſolum haurire ſed extor-
quere pecunias. Qđ ut aſſequantur, indulgentias quas
pplo prædicãt, plus debito exaggerãt, quaqua uerſum
ſe uertunt, plangunt, lamentantur, minantur, rident, ni-
hil denique pro pecunijs extorquendis intentatum relin
quunt, etiam ſi cum fidei periculo id faciant. Nam ſæpe
indulgentias quas prędicant adeo extollere cupiunt, ut
pro illarꝝ laude execrandas ex ore ſuo hęreſes effundãt.
Quantum autem nocumentum ex hoc gñe hominum
fuerit Chriſtianæ reipublicę illatum, tota Germania po-
teſt eſſe teſtis. Qm̃ hæc prima radix fuit, unde tota hæc
Lutheranorꝝ peſtis orta fuit. Nam cum rabulas quoſ-
dam indulgentiarꝝ prędicatores Lutherus audiſſet, qui
plura quam par erat, de indulgentijs dixerunt, adeo hor
renda illi ſunt uiſa, ut impium, iniquũq́ꝫ exiſtimauerit ta
cere, & illis non obuiare, neq́ꝫ impedire. Zelo igitur &
non

non secundum discretionem motus in publicum ꝓdijt, & contra hos oẽs prædicauit non ueram indulgentiaꝝ intelligentiã(ut oportebat)edocens, sed eas ꝑsus euertens, & dicens eas nullius prorsus esse utilitatis. Cui cũ aliqui uiri docti repugnarent, suaderentq́ ut palinodiã cantaret, tm̃ abfuit ut id facere uellet, ut multo peiora quàm prius effundere non dubitauerit. Ab istis igiť quęstuarijs indulgentiaꝝ ꝑdicatoribus primam ansam hæresis suæ Lutherus accepit. Quod nomen in tãtam iam abijt infamiam apud probos & cordatos uiros, ut nullus, aut rarus sit uir bonus, & doctus, qui indulgentias prædicare dignetur, non ꝓp ipsas indulgentias, sed propter illarum prædicatores qui offm̃ prędicationis illaꝝ dehonestarunt & reddiderunt infame. Ego quidem indulgentias, si recte dispensentur, sanctas & ualde æstimandas esse censeo, illaꝝ tamen prædicatores, ut quædam Christianæ reipublicæ monstra abominor. Consulerem quidem principibus ut eas non nisi per probos & doctos uiros prædicari permitterent, & sic primum religioni, deinde quæstui bene prospicerent. Nã plus (ut existimo) & libetius bonis & doctis uiris tribueret populus, quam his blateronibus, quibus raro aliquis nisi inuitus aliquid pro indulgentia confert, quippe qa semper putat eos esse mẽdaces. Sunt alij ꝑdicatores nõ tam ignorantes ut isti, de quibus nunc diximus, sed mediocriter docti, qui si sua sorte uellent esse contenti, possent pro sua mediocritate ppl'o satisfacere, & illũ in fide & moribus instituere. Sed quia supra meritũ suũ æstimari à ppl'o appetunt, ideo altiores & grauiores sñias, quam ipsi interpretari ualeant ppl'o prædicare contendunt: Quorum prædicatio sæpe nocere populo magis quàm prodesse potest. Nam cum ipsi prædicant quæ non bene intelligunt, necesse est ut peruerse interpretentur, aut obscura sine ulla interpretatione relinquant. Quod cum euenerit, & si multi ex auditoribus ꝓp mysterij reuerentiam ab illius scrutinio intellectũ suum auertãt, multi tñ

qui audaciores sunt, & minus mysteria reuerentur, pro suo arbitratu interpretabuntur & errabunt. Et hunc prę dicatorum defectum Hieremias ppheta deplorat, dicēs:
Tre. 4 Paruuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis. Non dicit paruulos petijsse lac: sed panem, Quia nō solis apertissimis legis præceptis erant contenti: sed uelut iam grandiores effecti panē, hoc est, occulta aliqua mysteria illis reuelari petebant. Nō dicit, non esse qui panē daret: sed qui frangeret eis. Erant. n. qui panem, hoc est, sniās graues porrigerent, sed nō erat qui frangeret, hoc est, qui interpretaretur & bñ illas declararet. Vnde Hie
Hiero. rony. in cōmentarijs super lamentationes Hieremiæ, pfata uerba interpretans ait: Iuxta allegoriā sigñat, q hi qui infirmi adhuc sunt intellectu, & minus ualidi ad per
1. cor. 3. cipiendū fortiorem cibum, qualibus ait apl's: Lac uobis potum dedi, pp inertiam & desidiam doctorum, spiritualis intelligentiæ carent alimonia. Paruuli, inquit, petierunt panem & non erat qui frangeret eis: id est, infirmi quique scripturæ sacræ fortiores sententias petierūt sibi exponendo comminui: sed qui exponere studeat, nō ualet inueniri. Hæc Hieronymus. Sunt iterum alij prædicatores, uiri quidem eruditi & uere docti, qui ea quæ populo prędicant quamuis sint sublimia & occulta mysteria, optime interpretantur & exponunt, carent tamē discretione & prudentia, qua iuxta capacitatem auditorum sciant temperare sermones, sed semper etiam corām rudi populo dicere res grandes affectant. Quibus recte dici posset id, quod poeta Satyricus ait.

Dicere res grandes nostro dat musa poetæ.

Persius Sat. 1. Qua intentione id faciant ego diuinare nō possum, quia illorum corda intueri non ualeo. Si tñ aliquis hic conceditur suspicioni locus, suspicarer ego eos, res tā sublimes corām ppl'o rudi prædicare, ut a ppl'o pro doctis habeātur, & in magna sint apud illum admiratione. Non Dei gloriam aut ppl'i utilitatem, sed suam tm̄ existimationē quærunt, & iō non ut ppl'm doceant, sed ut ab illo existi

meutur, prædicant. Nec tamen hoc de omnibus huiusmodi prædicatoribus sentio: sed credo aliquos esse, qui ideo semper de rebus sublimibus prædicantes tractare uolunt: quia ingenia sua talis sunt conditionis, ut minima quæq; & aperta illis uilescant, & ideo de illis disserere dedignantur. Quacunque illi moueantur causa ego non curo, nec nostra aliquid interesse puto: hoc tamen certò scio, & ideo constãter asseuerare non erubescam, eos oẽs longe à scopo prædicationis aberrare, & quamuis docti illi sint, officio prædicationis esse indignos, qui iuxta capacitatem audientium nesciunt temperare sermonem. Quis enim nõ censeat insanum esse eum qui in paruum aliquod uas immensam aquæ aut uini mensurã infundere conaretur? Sic mea quidem sentẽtia indiscretus saltem aut imprudens cẽsendus est prædicator, qui sublimia & occulta fidei mysteria prædicat populo rudi, & tãtorũ mysteriorũ prorsus incapaci. Natura enim ipsa aliter agendum esse docet quæ cuique animali proprium & sibi connaturalem & cõmensuratum creauit cibũ. Aliĳs cibis uescitur Leo, aliĳs ursus, aliĳs uulpes, aliĳs denique aues uescuntur. Et hoĩes ipsi non eundem oẽs appetunt cibũ: sed pro sua quisque complexione & corporis ætate & habitudine aptum sibi & competentem uiribus suis expetit cibum. Ab his igitur rerum corporalium exemplis, intelligentiam spiritualium sumamus. Omnis natura rationalis proprĳs & competentibus debet nutriri cibis. Verus aũt animæ cibus (ut p̃cedenti.c. ostendimus) uerbum Dei est. Sed sicut in nutrimentis corporis multæ sunt differentiæ: ita & homo cuius anima uerbo Dei pascitur, non omnis uno atq; eodẽ uerbo nutritur. Nam aliqui solo uerbi Dei lacte potantur, hoc est, doctrina simpliciore & clariore, ut de moribus esse solet, q̃ præberi consueuit his q̃ prima rudimenta in diuinis studĳs suscipiunt. Alĳ uero q̃ fortiores sunt, & in doctrina prouectiores, fortiori indigent cibo quo uescant, hoc est, declaratione sublimiũ aliquorũ nostræ fidei my

ſteriorum. Siquis aũt prædicator ordinem hunc peruerterit, ita ut paruulis quibus ſolũ lac ſatis eſſe debuiſſet, fortiorem porrigat cibũ, hoc eſt, myſteria ſublimia propoſuerit, non ſolum non poterit eum enutrire: ſed nimia cibi potentia illum occidet, quia hoc ipſo non paruam erroris anſam illi præbebit. Ne igitur prædicator ſua pdicatione noceat, oportet ut iuxta auditorꝝ capacitatẽ diſpenſet uerbum Dei. Et hoc eſt quod beatus Iob myſtica quadam (ut ſolet) elocutione de deo loquẽs, dixit:
Iob. 26 Qui ligat aquas (inquit) in nubibus ſuis, ut nõ erumpãt pariter deorſum. Quæ uerba interpretãs beatus Gregorius in moralibus, multa præclara noſtro huic propoſi-
Grego. to conducẽtia dicit, ex quibus aliqua nũc citabo. Vt auditores rudes (inquit Gregorius) non inundatione ſcientię ſed moderata prædicationis diſtillatione foueantur, ligat Deus aquas in nubib⁹, ut non erũpant pariter deorſum: quia doctorꝝ prædicationem tẽperat, ut auditorꝝ infirmitas doctorꝝ rore nutrita conualeſcat. Et aliqbus interpoſitis ſubdit. Aqua itaque ligatur in nubibus, qa prædicatorꝝ ſcientia infirmorꝝ mentibus loquẽs, quantum ſentire ualet, docere prohibet. Nam plerũque ſi auditorum cor uerbi immenſitate corrũpitur, lingua docẽ
Exo. 21 tium indiſcretionis pœna mulctatur. Vñ ſcriptum eſt: Si quis aperuerit ciſternam & foderit, & nõ operuit eam, cecideritq́ bos uel aſinus in eam, dominus ciſternę reddet precium iumentorꝝ. Quid eſt enim aperire ciſternã, niſi intellectu ualido ſcripturæ ſacræ arcana penetrare? Quid autem per bouem & aſinum, mundum ſcilicet & immundum animal, niſi fidelis quiſq; & infidelis accipitur? Qui ergo ciſternam fodit, cooperiat, ne illuc bos uel aſinus ruat, id eſt, qui in ſacro eloquio iam alta intelligit, ſublimes ſenſus coram non capientibus per ſilentium tegat, ne per ſcandalum mentis aut fidelem paruulum aut infidelem, qui credere potuiſſet, interimat. Ex morte enim iumentorꝝ debet precium quia illud. ſ. ad admiſiſſe conuincit, unde ad agendã pœnitentiã reus te

netur. Quisquis nãq; ad alta scientiæ fluenta perueniẽs, cum hæc apud bruta audientium corda non contexerit, pœnę reus addicitur, si per uerba eius in scandalum siue munda seu mens immunda capiatur. Operienda est itaque cisterna, quia coram paruulis mentibus tegenda est alta scientia, ne unde cor docentium ad summa attollitur, inde infirmitas auditorum ad ima dilabatur. Hactenus Gregorius, qui multa alia de hac re ibidem dicit, sed hæc citasse sat est. Diximus hucusque de nocumentis quæ prædicatores inferunt reipublicæ Christianę ob defectum doctrinæ, aut propter indiscretam uerbi Dei dispensationem, nũc superest differere de nocumentis q̃ inferunt ratione malæ suæ uitæ quam populo uẽditant. Nam aliqui eorum sunt pessimis moribus imbuti, qui siue uera prædicent siue falsa, sæpissime nocere auditoribus solent. Ex mala.n.uita eorũ oriri põt (ut supra diximus) ut intellectus eorũ excæcentur, illa putantes bona, in qua sunt affecti, & illa mala quæ abominãtur. Et quẽadmodum ipsi sentiunt, ita populum docent: & inde necessarium est euenire quod saluator noster ait: Si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt. Mat. 15 Si prædicator qui aliorum est dux excæcatur, mirum erit si populus qui illum audit, non erret: præsertim si populus erga illum afficitur, & in magna habet illum æstimatione? Tunc enim omnia illius dicta uelut oracula quædã recipit populus, nec est qui ab illius doctrina uel latum pilum discedere audeat. Hæc res est adeo aperta, ut superuacaneum sit illam uelle rationibus comprobare. Quærere enim rationem (ut Aristoteles ait) ubi uiget sensus, infirmitas est intellectus. Nec opus est paucula quædam exempla proferre, cum tam multa nũc sint toti orbi notissima. Quanta hæresum colluuies sit ex prædicatione Lutheri, Zuinglij, Carolstadij, Martini Butzeri. cęterorumq; eiusdem classis per totum orbem Xpianum effusa, nemo est qui ignoret. Quæ omnes hæreses fuissent prorsus sublatę, si ut primũ illi insanire cœ-

perũt fuiſſet illis prorſus inhibita prædicatio. Prĩcipum tamen negligentia qui illos coercere noluerunt cũ poſſent, illi tantam nocendi audaciam dedit, ut certatim inter ſe conſenſiſſe uideantur, quis eoꝶ plus eccleſiæ noceret, & qui plus nocuit illuſtrior apud eos eſt habitus. Omnis igitur princeps qui rempublicã ſuam ab hæreſibus ſaluam eſſe optat, neminẽ qui uel minimam dederit hæreſis ſuſpitionẽ, in illa prædicare permittat. De fide p̃dicatoris conſtare oportet, antequam ille populo prædicare permittatur. Damaſus papa in uita Euariſti papę & martyris refert illum ſtatuiſſe, ut ſeptem diacones cuſtodirent Ep̃m prædicantem propter ſtylum ueritatis. O ſctm̃ & tali martyre dignũ ſtatutũ. Si hæc diligentia in perſcrutãdis uerbis prędicatoris, in hũc uſqꝫ diẽ apud omnes ſeruata fuiſſet, facile itum eſſet obuiam tantæ hęreſum turbę, quantam nũc (proh dolor) uidemus. Et certe timeo ne hæc facilis permiſſio prædicatoꝶ, niſi illi citiſſime occurratur, cauſa ſit, ut tota ferè Chriſtiana reſpublica cito ruat. Nec abs re, ſed maxima motus cã & quidem notiſſima, hoc timeo, quippe ꝙ ſciam, multos ĩ uarĳs prouincĳs prædicatores, qui ſemel & iterum in p̃dicationibus ſuis ſcandalũ hæreſis non paruum populo dederunt, & tamen modica & leui excuſatione per eos data, permiſſi ſunt iteꝶ atque iteꝶ prædicare, & ſic aliquos ſeduxerũt, & omnibus quos potuerũt, ſcandalum dederũt. Quales tñ illi ante fuiſſent, cũ ſe excuſauerũt, ipſe rei exitus docuit, qm̃ tandem ſe publicos oſtendere hęreticos, non dubitarunt. Nec mirarer ſi apud ſolos Principes hæreticos hæc permitterentur: ſed hoc ualde miror ꝙ apud apud eos Principes, cęteraſqꝫ ptãtes q̃ Xp̃iano nomine cenſentur, tam facilis ſit prædicatoꝶ ſuſpectoꝶ permiſſio. Obſecro igitur eos omnes, & per Chri uulnera obteſtor, ut nullũ qui uel leuem dedit hæreſis ſuſpitionem, pp̃lo prædicare permittant, donec plenã fecerit apud populum quem ſcãdalizauerat, ſuſpitionis purgationem. Pręter hos autem tam reprobos & noxios p̃-

Dama.

dicatores sunt alij, qui etsi mali sunt eorum tamen non tanta est malitia, ut affectus corrumpat intellectũ. Et hi quidem bifariam adhuc contingere solent. Nam sunt aliqui eorum, qui optime credunt, & bene de rebus agẽdis sentiunt, aliter tñ quàm sentiunt docent, aut spe præmij allecti, aut timore pœnæ deterriti. Vtrunque.n.hoꝝ solet prædicatores & alios doctores à ueritatis prædicatione deflectere: præsertim in curijs & aulis principũ, qui prẽmijs allicere, & cruciatibus deterrere pñt. Nam qđ pœnę timore multi dicant contra quã sentiunt, testis est Petrus apostolus qui in domo principis sacerdotum ad uocem ancillæ requisitus, negauit se esse Xp̃i saluatoris nñi discipulum. Et certe credo multo plures nunc esse in aulis principum, qui Petrum in hac re imitentur, quã qui posterioris illius uitæ exẽpla sequãtur, audacter dicẽtes regibus. Obedire oportet Deo magis q̃ hoĩbus. Spe p̃mij qđ uehemẽter optãt, alliciunt alij, ut alr q̃ sentiũt doceant & p̃dicent. Bñ quidem sentiunt: sed ut regibus, aut principibus, aut denique pp̃lo placeant, ea docent, & p̃dicant, q̃ illis placita esse cognoscunt. Tales fuerũt illi quadringenti falsi prophetæ, qui consuluerunt Regi Achab, ut iret ad oppugnandũ ciuitatẽ Ramot Galaat. Illud quidem respondebant quod magis regi placere intelligebant, cum tñ nec unum nec alteꝝ plene sciebant. Qua in re licet ipsi prędicatores falsa annunciantes grauiter peccent, maior tamen culpa (ut ego sentio) in ipsos reges & principes reijcienda est, qui nolunt nisi ea quæ sibi placita sunt audire, & siquis bonus & fidelis uerbi Dei prędicator uera docuerit, illum odio hñt, & audire recusant. De qua re idem Rex Achab plenũ poterit nobis prębere testimonium, qui rogatus à Iosaphat Rege Iuda, ut dimissis illis quadringentis falsis prophetis aliquem uerum dñi prophetam de bello faciẽdo consuleret, rñdit. Remansit uir unius per quem possumus interrogare dñm: sed ego odi eum: quia non prophetat mihi bonũ sed malũ. Micheas filius Iemla. Hi adulatores,

Mat.26 *Actu.5* *3.re.22* *Ibidem*

in fide & moribus uehementer nocere solent: qm̃ dicentibus illis malum bonum, & tenebras esse lucem, alij cre dũt, & ex hac fide oritur in auditoribus quidam amor, & appetitus illius mali, quod ab adulatore laudatũ est. Et si opere fecerit malũ illud, tãto minus ab illo recedet, quãto magis credit esse bonũ quod facit. Quo fit, ut nũ quam ille ad ueram animæ salutem peruenire possit.
Grego. Qm̃ (ut beatus Gregorius ait) curari uulnus negligitur, quod dignum laudis præmio inuenitur. Primus gradus ad salutem recuperandam est agnoscere se esse ægrum. Difficillime enim poterit æger ad sanitatem peruenire qui se ęgrotare nescit: quia nec medicũ ad se uocabit: nec si ille spõte se offerat, medicinas ab eo oblatas accipiet: quippe ꝙ firmiter credat se illis minime ĩdigere. Prędica tor dicens principi aut cuiuis alteri malum quod fecit bonũ esse, hoc agit sua adulatione, ut princeps se male fecisse nunquã pœniteat, & inde consequens est ut nunꝙ ad salutẽ perueniat. Et hæc adulatorꝝ prædicatorꝝ pestis omni tempore fuit noxia. Nam hanc fuisse olim in
Tren. 2 synagoga multorum errorum causam Hieremias propheta deplorat, sic dicens. Prophetę tui uiderunt tibi fal sa & stulta, nec aperiebant iniquitatẽ tuam, ut te ad pœ nitentiam prouocarent. Viderunt autem tibi assumptio nes falsas & eiectiones. Quæ uerba interpretans btũs Hieronymus ait: Qui enim peccanti & iniquis operibus attendenti ꝓmittit impunitatis securitatẽ, propheti
Hiero. cæ maledictioni subiacebit. Hæc Hieronymus. Et ipsemet Deus de istis blãdis prædicatoribus, ꝙ ualde ppl'o suo nocuerint, conquerit̃ per eundẽ Hieremiã prophetã
Hier. 6 sic inquiens: Curabant contritionẽ filię ppl'i mei cũ igno minia dicẽtes: Pax, pax: & nõ erat pax. Contritionẽ curat prædicator, qui peccanti & nõ pœnitenti cito securi
Ez. 22 tatẽ ꝓmittit. Et per Ezechielẽ prophetã iterꝝ Deus ait: Principes eius in medio illius q̃si lupi rapiẽtes p̃dam ad effundendũ sanguinẽ, & ad pdendas aĩas, & auare sectã do lucra. Prophetæ aũt eius liniebant eos absꝗ tempe

ramento,uidentes uana,& diuinantes ei mendacium,dicentes: Hæc dicit dominus Deus,cum dominus non sit locutus. Et quæ tunc contigerunt populo Israel,eadem etiam nunc in populo Christiano contingere uidemus. Isti enim falsi prophetæ,hoc est, adulatores prædicatores & doctores,sunt causæ potissimæ ut Reges & Principes intolerabilia tributa suis subditis imponãt,& alia multa mala faciant,quæ nisi ab illis laudarentur, nequaquam facerent. Applaudunt enim illis, & dicunt omnia licere quæ uelint. Sunt denique alij prædicatores mali qui bene credunt, & optime de moribus sentiunt, & ut sentiunt docent: sed moribus discrepant ab eo q̃d docent,quia bene docentes male corām populo uiuũt. Et horum doctrina etsi uera sit, non solum non prodest populo, sed ualde nocet. Nam (ut ait Gregorius) cuius uita despicitur, restat ut eius prædicatio contemnatur. Sua enim mala uita hic talis prædicator multum fidei detrahit doctrinæ quam prædicat. Eadem enim agit quæ damnat: & sic ansam suspitionis non paruam auditotibus præbet, uera non esse quæ ab illo fuerunt edocti. Ad quod eredendum, hoc argumento persuadebuntur,quod uidelicet non est uerisimile aliquem esse suæ salutis adeo immemorem, ut sibi ipsi male consulat, alijs autem bene. Si bona sunt quę docet, cur non ea facit? Si bona sunt quę facit,cur non ea docet?Itaque quocunque se uertat,malus esse conuincitur, aut maledocens aut male uiuens.Sed quia magis semper homines oculis quām auribus credunt,hinc est ꝙ male uiuentis doctrina quamlibet bona contemnitur. Deinde iustum est ut credatur quemlibet hominem maiorem suæ salutis quām aliorum curam hr̃e,& inde necesse est euenire ut quisque magis exemplis,quã uerbis credat. Quã magnum malum sit,cum uita prędicatoris doctrinę suę non consentit, beatus Iob mysticis uerbis nos docuit cum ad confirmationem eorum quę dicebat,execrationis iuramento utens,hoc malum sibi ipsi tãquam maxi-

Grego.

Iob.31. mum imprecatur, nisi uera sint quę dicit. Si in manibus meis (inquit ille) adhęsit macula: feram & alius comedat, & progenies mea eradicetur. Quæ uerba inter-
Greg. pretans Gregorius in moralibus ait: More sacri eloquīj serere dicimus, uerba uitę prędicare. Et aliquibus interpositis subdit. Comedere autē est bonis operibus satia-
Ioan. 3 ri. Vnde per semetipsam ueritas dicit: Meus cibus est, ut faciam uoluntatem eius qui misit me: Si ergo ea quę protulit, facere prętermisit, ait: Seram & alius comedat. Ac si aperte dicat: Quod os meum loquitur, non ego sed alter operetur. Prędicator quippe qui à suis uocibus moribus discrepat, ieiunus serit quod alius manducet: quia suo semine ipse non pascitur, quando à uerbi sui rectitudine praua actione uacuatur. Et quia plerunque discipuli incassum bona audiunt, cū ex magistri uita operum exemplo destruuntur, recte subiungitur. Et progenies mea eradicetur. Doctoris enim progenies eradicatur, quando is, qui per uerbum nascitur, per exemplum necatur: quia quem lingua uigilans gignit, uitę negligētia occidit. Hucusque Gregorius. Nec solis uiris est docendi & prędicandi munus permissum: sed ipsis etiam fœminis, quod est omnium absurdissimum. Multas ego in uarijs Christiani orbis prouincijs uidi & audiui fœminas, quę etsi in ecclesia super cathedram non prędicabant, in domibus tamen suis & alienis publicos faciebant de rebus sublimibus sermones: & quotquot uenire & audire uolebant docere non uerebantur. Ex his tamen prædicationibus multi sunt orti errores, ut exitus docuit. Et quia particularia sunt diuersarum nationum exempla, & quę ego uidi punita & correcta fuere ab his quibus incumbebat, ideo nolo nunc ea impręsentiarum
1.Ti.2. ꝓdere. Ego quidē à Paulo edoctus cēseo nulli mulieri ꝑmittendū esse ut doceat, sed pręcipiendū ut discat. Qm̄ postq̄ Eua fuit à serpēte seducta, merito suspecta esse debet oīs doctrina ab ore mulieris prolata, timendum est .n. ne mulier sit à dęmone decepta, quia illa est uas ad

deceptionem paratum, quo dæmon alios decipere solet. Cum igitur prædicatio uerbi Dei per uiros tanto officio indignos ministrata, multorum errorum multarúmque hæresum (ut ex dictis constat) sit notissima causa, oporteret ut nullus pplo prædicare permitteretur, nisi prius fuisset de fide & moribus plene à suo superiore examinatus & approbatus. Non.n. negocium hoc, quod tāti est momenti, omnibus sine discrimine cōmitti debet, sed solis dignis. Nā Paulus Timotheo scribens, de hac re, admonet illum, sic dicens: Quæ audisti à me per multos testes, hæc cōmenda fidelibus hominibus qui idonei erūt alios docere. Et beatus Franciscus omnium fratrum minorum primus institutor & pr̄, apl'i Pauli uestigia secutus hoc idem in sua rl'a omnibus fratribus præcepit, sic dicens: Nullus fratrum pplo penitus audeat prædicare, nisi à ministro generali huius fraternitatis fuerit examinatus & approbatus, & ab eo offm̄ sibi prædicationis concessum. Hæc beatus Franciscus, sub cuius instituto ego quamuis indignus milito. Et cōcilium generale Lateranense sub Innocentio tertio celebratum, speciale de hac re statuit decretum, quo uniuersis Christi fidelibus idem prohibetur, quod sanctus Franciscus fratrib⁹ suis prohibuit. Nam in cap.3. decretorum eiusdem concilij hęc habentur uerba. Quia uero nonnulli sub specie pietatis, uirtutem eius (iuxta quod apostolus ait) abnegātes, authoritatem sibi uendicant prædicandi: cum idem apostolus dicat: Quō prædicabunt nisi mittantur? Omnes qui prohibiti uel non missi p̄ter authoritatē ab apostolica sede uel catholico Epō loci susceptam, publice uel priuatim prædicationis officium usurpare præsumpserint, excōicationis uinculo innodentur: & nisi quam citius resipuerint, alia competenti pœna plectantur. Hæc concilium Lateranense. Quæ uerba hn̄r in cap. Excōicamus, paragr. Quia uero, De hæreticis. Et in alio gn̄ali concilio Lateranensi, quod sub Leone X. celebratum est, idem statutum est renouatum, & multo copiosius

2.Ti.2.
S.Frāc.
Cōci La teranē.
2.Ti.3.
Ro.10.

factum. Nam in sess. 11. eiusdem concilij sequens contine
Leo. 10 tur decretum. Leo Eps seruus seruorum Dei ad perpetuam rei memoriam, sacro approbante concilio, supernæ maiestatis præsidio, per cuius ineffabilem prouidentiam cœlestia simul & terrena diriguntur. &c. Et post multa quæ in procemio illius decreti referuntur, hæc tādem subduntur. Sacro approbante concilio statuimus & ordinamus, ut nullus tam clericus secularis quàm cuiuscunq; etiam mendicantium ordinis regularis, aut quis alius ad quem facultas prædicādi tam de iure quam de consuetudine, uel priuilegio aut aliàs pertinet, ad huiusmodi officium exercēdum admittatur, nisi prius per superiorem suum respectiue diligenter examinatus: in qua re cōscientiam ipsius superioris oneramus, ac moꝝ honestate, ætate, doctrina, probitate, prudentia, & uitę exemplaritate ad illud aptus, & idoneus reperiatur. Et hic quocunq; postea prædicaturus accesserit, de huiusmodi examine, & idoneitate sua, per literas authēticas seu alias sui examinatoris approbatorisq́;, Epis & alijs locoꝝ ordinarijs fidem legitime faciat. Hæc concilium Lateranense sub Leone X. O' uere sanctum decretum, & generali concilio dignum: in quo nihil quod ad hanc rem poterat censeri necessarium, fuit ꝓtermissum. Præcepit. n. ut prædicatores examinentur, & quales sint approbandi declarat, & testimonium approbationis dari statuit, ut nullus se approbatū esse possit impune mentiri. Vnum tñ solum ab omnibus adhuc desyderatur, & est tam sancti decreti executio. Non. n. scio illud, uel semel fuisse executioni mandatum, nec audiui ab aliquo, qui hoc aliqñ fieri uidisset. Sed hoc Eporum negligentię imputandum est, sicut & multa alia illorum desidię tribuuntur, de qua sequenti capitulo differemus, & ibidē ostendemus eorum pessimam negligentiam esse multorum malorum causam.

De tertia hæresum causa, quæ est negligentia Episcoporum, & aliorum ecclesiæ pastorum. *Cap. IIII.*

Tertiam aggredimur explicare hæresum causam, cuius uim, & potentiam si plene (ut decet) perscrutati fuerimus, dicemus illam esse præcipuam, & omnium primã, ex qua alias omnes oriri constat. Hæc est nimia prælatorũ negligentia, quorũ multi non magis de suis subditis curant, q̃ de rebus nihil ad eos spectantibus: & ita oues sibi cõmissas deserunt, ac si nullã de illis essent Deo reddituri rationem. Et certe illa omnia, quę supra p duo cap. digessimus, de penuria uerbi Dei, & de malitia prędicatorum, in prælatos reijcienda sunt, ad quos spectat illis omnibus prouidere. Sũt aliqui Epi, qui possent optime, si uellent, suo respondere officio: sed alijs multis à suo statu, & ordine alienis nimium intenti, id, quod debent reddere nolunt. De istorũ igitur negligentia dicamus, & postea ostendemus quot, quantasq; hæreses illorũ negligentia pepererit, & usq; in hodiernum diẽ pariat. Sed prius necessarium erit oñdere, quæ sint illa, quę ab Epis, & alijs animarũ pastoribus diuina exigit lex, et sic lapidem (ut dr̃) ad filum referentes, palàm omnibus faciemus multos ex illis esse, qui nũc minimam partem eorũ, quæ iuxta suum offm̃ tenentur, pręstant. Quę autẽ sint illa, quę Epi pręstare tenentur si quis scire desyderat, à nomine officij, quod illis cõmissum est, facile, discet: si illius uirtutem, & proprietatem exacte consyderauerit. Epi. n. & cęteri, quibus est animarũ cura cõmissa, pastores animarũ dicuntur, & sunt. Nam cum Christus saluator noster Petrum cęteris omnib⁹ pręfecit Christianis, pastorem ouium suarũ illum instituit, dicens illi: Pasce oues meas. Quib⁹ uerbis Christianos omnes suas esse oues declarauit, & Petrum illarũ omnium pastorem constituit, cum pascẽdarũ illarũ curam illi dedit. Et ipsemet Christus redemptor noster, ut nobis ostenderet, quo nos diligebat amore, & quanta cum solicitudine omnium nostrum gerebat curam, pastorem se appellauit dicens: Ego sum pastor bonus. Bonus pastor animam suam ponit pro ouibus suis. Videamus igitur, quę sunt

Ioã. 21.

Ioã. 10.

illa, quæ paſtores ouium circa oues ſibi cõmiſſas agere tenentur: q̄m Epi̅, & alij curam animarum habentes eadē animabus ſibi cõmiſſis præſtare debebunt, cum ſint illarum paſtores. Tenentur primo paſtores ouibus ſuis paſtum præbere, ne fame, & inedia pereant. Et Epi. & cæteri omnes, qui animarum curam ſuſceperunt, tenentur paſcere animas eorum, quibus præſunt. Quo autem paſtu animas paſcere debeant, ipſemet Deus, qui illos inſtituit
Hier. 3 paſtores, aperte expreſſit per Hieremiam prophetam dicens: Dabo uobis paſtores iuxta cor meū, & paſcent uos ſcientia, & doctrina. Tenentur igitur Epi̅, & cæteri animarum paſtores docere eos omnes, quorum retinent curam. Hinc eſt, q̄ Chriſtus ſaluator noſter mittens apo-
Matt. ſtolos ſuos in mundum uniuerſum dixit illis: Docete o-
ult. mnes gentes. Apoſtoli ſiquidem fuerunt paſtores illi, quos Deus ante ſe daturum promiſerat, iuxta cor ſuum, & ideo ut promiſſioni ſuæ ſatisfaceret, præcepit illis, ut
Actu. 2 omnes gentes paſcerent ſcientia, & doctrina. Vt autem tanto eſſent muneri idonei, ſpūs ſanctus in linguis igneis ſuper eos de cœlo deſcendit. Non in manibus, quibus mundum debellare poſſent, neq; in pedibus, quorum agilitate tyrannorum perſecutiones effugerēt: ſed in linguis, quibus alios ignorantes docerent. Alia corporis organa ad hoc dedit nobis natura, ut illis multarum rerum, quas ignorabamus cognitionem ab ipſis rebus haurire poſſimus. Lingua tñ noſtra nullius rei cognitionem nobis p̄bet: ſed quæ nos ante cognoſcebamus, alijs per linguā manifeſtamus. Itaq; lingua non ad diſcendum: ſed potius ad docendum nobis donata eſt. Et ob hāc cauſam ſpiritus ſanctus ſuper apoſtolos deſcēndens, non in oculis, aut auribus, quæ ſunt organa ad diſcendum apta: ſed in linguis igneis deſcēdit, ut eos ad docendum idoneos efficeret, qui iam totius mundi erant inſtituti magiſtri, & paſtores. Ex his igitur diſcant Epi̅ quanta obligatione populos ſibi ſubditos docere teneanī, & apoſtolorum imitentur exempla, quorum ob ſolam dignitatem Epalē

merito gloriantur se esse successores. Alioqui rei apud Deum habebuntur debiti male soluti, & suæ taciturnitatis dignas sustinebunt pœnas. Et hoc mihi significasse vñr tintinnabula illa, q̃ mista malis punicis olim Deus præcepit poni in ueste sacerdotis, quib⁹ sub pœna mortis sonitum facere tenebatur sacerdos ingrediens. Et uestietur (inquit textus Exodi) Aaron ea in officio ministe rij, ut audiatur sonitus, qñ ingreditur, & egreditur Sanctuarium in conspectu Dñi, & non moriatur. In quibus uerbis non solam literæ superficiem, ut Iudæi faciunt, inspicere debemus. qm̃ (ut Paulus ait) litera occidit: spiritus est, qui uiuificat. Opus est igitur ut mysterium sub illo duro literæ cortice latens inquiramus, prę sertim cum dicat Paulus omnia in figura cōtigisse Iudæis, & legem habuisse umbram futurorum. Vestis illa sacerdotalis ꝑfectam sacerdotis uitam significabat, propheta Regio id nobis interpretante, qui ait: Sacerdotes tui induãtur iustitia. Tintinnabula uesti inserta significant ꝓdicationis uocem cum operatione coniunctam. Sonitus tintinnabulorum audiri debet, qñ ingreditur, & egredit̃ sanctuarium, ut non moriatur. Quia mortem damnationis incurrit Eps̃, si absq; ullo prædicationis sonitu incedit. Vnde Beda locum illum exponens ait: Sacerdos ingrediens, & egrediens moritur, si de eo sonitus non audiatur: quia iram contra se occulti iudicis prouocat, si sine prædicationis sonitu incedit. Hæc ille. Qualis autem debeat esse sacerdotis prędicatio, innuitur per hoc, ꝙ tintinnabulis mala punica misceri præcipiuntur, in quibus fidei unitas designatur. Nam sicut in malo punico, multa interius grana sub uno exterius cortice continentur, sic innumeros sanctæ ecclesiæ pplо̃s unitas fidei contegit quos intus diuersitas morum tenet. Mala igitur punica tintinnabulis iungi mandantur, ut in omnibus, quę sacerdos prædicat, & docet: unitatem fidei cauta obseruatione tenere procuret. Ideo Paulus optime intelligẽs prędicationem uerbi Dei esse Epo̅ summe necessariam

Exo. 28

2. cor. 3

Heb. 10

Ps. 131.

Beda.

Timotheo, quem Epm, et pastorem animarum institue
2.Ti.4 rat, scribit adhortans, & uehementer urgens illum ad frequentem uerbi Dei prędicationem, his uerbis. Testificor coram Deo, & Christo Iesu, qui iudicaturus est uiuos, & mortuos per aduentum ipsius, & regnum eius: Prędica uerbum, insta opportune. Illa terribilia adiurationis uerba, quibus Paulus Timotheum adiurauit, indicant ardentissimum illius affectum, quo uoluit exprimere Epm maxima obligatione teneri ad prędicandū uerbum Dei, nō uno, aut altero die tm: sed sępe. Ideo dixit: Prędica uerbum insta opportune. Quę uerba exponens
Theop. Theophilactus ait: Quod ipse testificor, ut uerbum pdices, ne gratiam in occulto teneas. Quid uero nobiscū agetur, qui nihil prędicamus? Insta opportune, et importune. Hoc est, instando, & iubendo eloquere. Nec intercisa: sed perpetua utere oratione, & continēti, ita ut nullum tibi ad prędicandum, pręfinitum sit tps: sed opportune insta. i. in pace, & otio, cum in ecclesia pacifice nullo turbante uersaris. Et importune. i. cum in discrimine fueris, uel extra ecclesiam loquere, & Euangelium ipm edissere. Opportunitatem uero, & importunitatem ad multorum dixit opinionem, existimantium opportunitatem quietem esse, importunitatem tpa periculosa, & intempestiua. Hęc Theophilactus. Qui quia Bulgarię Episcopus erat, nomine suo omnium Episcoporum deplorauerit negligentiam dicens: Quid nobiscum agetur, qui nil prędicamus? Demum ut intelligant Episcopi quantum sit illis necessaria uerbi Dei prędicatio, aspi
Mat.15 ciant illum omnium animarum pastorem Christum saluatorem nostrum, quāta diligentia oues, ad quas solas se missum fuisse testatur, pauerit scientia, & doctrina. Ille. n. in exemplum omnibus propositus est, ut quisq; ex factis illius id, quod ad se attinet, discere possit. Nam (ut Augustinus ait) omnis Christi actio nostra est instructio. De ipso autem Saluatore nostro refert Matthęus,
Mat. 4 q circuibant totā Galilęā, docens in synagogis eorum,
& prędicans

& prædicans euangelium regni, & sanans oēm languo rem, et omnem infirmitatem in populo. Et iterum idem Matthæus ait: Et circumibat Iesus omnes ciuitates, & castella, docens in synagogis eorum, & prædicans euangelium regni, & curans oēm languorem, & oēm infirmitatem. Hoc attendāt episcopi & exemplo Christi circumeant omnia oppida, & castella, siue diœcesis, docētes in templis eorum, & prædicantes euangelium regni, & procurēt curare animarum languores, & infirmitates, quibus populus ubique laborat. Et certe nisi episcopi, & alij animarum pastores populum docere teneantur, cū nullus alius sit, cui hoc docendi munus Deus mandauerit, erit per consequens necessario dicendum, male Christum redemptorem nrm ecclesiæ suæ prospexisse, si illi de re omnium maxime necessaria qualis est fidei, & morum doctrina, minime prouidit. Absit tamen à fidelium cordibus tam impia cogitatio. Nam pastores animarum, qui ita sentirent, dum culpas à se reijcere uellent, Deū iniustum facerent, dicentes illum familię suæ de cibo minime prouidisse, & oues suas sine ullo pastu reliquisse. Ipse.n. per Esaiam prophetam dicit, se nihil potuissę facere uineæ suæ, quod non fecerit, Vnde consequens est, ut dicatur illum de pastu ouibus suis ꝓuidisse: quia hoc facillime ille facere potuit. Neque alios ad hoc agēdum instituit, quàm sacerdotes, quos animarum pastores instituit, quibus hoc solo noīe præcepisse uidet̄, ut pascerent oues suas scientia, & doctrina. Pauci tn̄ sunt epī, aut cæteri animarum pastores: qui oues suas pascant scientia, et doctrina. Nolo dicere nullos esse, cū ego aliquos nouerim, tum ex epis, tum ex alijs inferioribus sacerdotibus, qui ppl'os sibi subditos frequenti ꝑdicatione docebant. Verum hi omnes tam rari sunt, ut ad aliam innumerā multitudinem relati, sint uelut sol, & luna alijs omnibus stellis cōparati. Fateor ēt esse alios animarum pastores, q etsi ipsi non prædicent, curant tn̄ diligenter suū defectum ꝑ alios idoneos prædicatores supplere, ne oues suæ fame

Matt. 9

Esai. 5

uerbi Dei pereant. Et certe si epi, aut alij curam animarũ hñtes prædicare nesciunt, integre (ut ego existimo) suo satisfaciunt officio si id per alios idoneos prædicatores fieri, diligenter ꝓcurent. Sed re uera (ut ingenue loquar) paucissimi sunt, qui hæc faciant. Et ideo nisi per monachos hæc pastorũ fuisset suppleta neglig̃etia, ob solam uerbi dei penuriam fere tota iam perijsset respub. Christiana. Verũ etsi isti pro uiribus epos, & alios animarũ pastores iuuare conentur, non tñ poterũt eorũ omnem supplere defectũ: quia messis multa est (ut saluator no
Matt. 9 ster ait) operarij autem pauci. Quo fit, ut multa oppida & castella, quibus monachi p̃dicationibus suis subuenire non pñt, perpetuo careant prædicatione uerbi dei, aut necesse sit illis, proprijs expensis conducere prædicatores, a quibus uerbum dei audire possint. Bis itaq; pastum doctrinæ oues soluere cogũtur. Primum qdem cum decimas suorum fructuum sacerdotibus dederunt ob quas iure diuino pastum doctrinæ illis debebãt. Deinde iterũ soluunt, cum aliorũ prædicatorũ operas suis cõducunt expensis. Et (quod peius est) nolunt sæpe episcopi, aut alij pastores permittere aliquos quamuis a populo cõductos prędicare: nisi qui illis placuerint. Si hoc episcopi facerent, ut uel sic melius populo consuleretur indignos rejciendo, & dignos acceptando, nõ possem hac in parte eorũ non laudare dilig̃etiam. Sæpe tñ id nõ faciunt, ut populo bene consulant: sed ut prædicatori alicui faueant. Ob quam cãm sępe contigisse scio, ut populus indigniorem fuerit coactus proprijs expensis cõductum suscipere prædicatorem. Hi tales & si uere epi scopi sint, indigni tñ sunt, qui hoc nomine censeantur, cum illos non a Deo: sed ab hominibus super familiam Dei positos esse constet. Nam seruus, quem dominus su
mat 24 per familiam suam cõstituit, fidelis est, & prudens, qui reddit familiæ cibum in tempore. Hi igitur, qui super familiam Dei sunt positi episcopi, & cibum uerbi Dei familiæ non reddunt, a Domino non sunt super illam cõ

ftituti. Et quia tam aperta erat paſtorum omnium præſertim epiſcoporum, huius rei negligentia, ideo conciliū generale Lateranenſe ſub Innocentio tertio uenerabiliter celebratum, ſpeciale de hac re condidit decretū decimo capite collocatum, quo præcepit omnibus epiſcopis, ut uiros idoneos ad ſanctæ prædicationis officium ſalubriter exequendū aſſumat, potentes in opere, & ſermone, qui plebes ſibi commiſſas uice ipſorꝝ, cum per ſe idem nequeūt, uerbo ædificent, & exēplo. Habetur aūt hoc decretum in. c. inter cætera. de off. iud. ord. Sed huiuſmodi decreta multis huius tpis epiſcopis ꝓferre, eſt ſurdo canere fabulam. Quanta autem errorum, & hæreſum multitudo oriatur ex hac uerbi dei penuria, quæ ꝓpter epiſcoporum negligentiam contingit, iam proxime præcedenti cap. demonſtrauimus. Alterꝝ paſtoris offm̄ eſt cuſtodire oues a' lupis, qui ſæpe illas inuadunt, & niſi eſſet paſtor, qui eos deterreret, & coerceret, oēs oues occiderent, & deuorarent, neqꝫ unam relinquerēt ſaluam. Ne igitur lupi nocere ouibus poſſint, illarꝝ tutela eſt paſtoribus cōmiſſa. Lupi ſunt tyranni, qui ſubditos ſuos ſupra debitū ſpoliant, & plura quā poſſint portare, ab illis exigūt tributa, & illis non cum manſuetudine & lenitate: ſed auſtere nimis, & crudeliter imperant. Ideo de malis Iudææ principibus Deus loquēs per Ezechielem ꝓphetā ait: Principes eius in medio illius quaſi lupi rapientes prędam: ad effundendum ſanguinem, & ad perdendas animas, & auare ſectanda lucra. Lupi ēt ſunt omnes, qui iuſtos uiros perſequuntur quamuis nec Reges, nec Principes illi ſint. Hi ſunt lupi illi, de quibus Saluator apoſtolis loquens ait: Ecce ego mitto uos, ſicut oues in medio luporꝝ. Non. n. inter ſolos Principes, aut Reges, ſuos apoſtolos miſit, nec a' ſolis illis apoſtoli ſuſtinuerunt perſecutiones: ſed a' multis alijs, quos omnes luporꝝ nomine ſaluator appellauit. His oībus crudeliores lupi ſunt hæretici: qm̄ ſub ſpecie pietatis, & religionis, aliorꝝ animas ſæpiſſime occidunt. Iſti ſunt lupi

Cōci. lateranē. Ez. 22. matth. 10

Matt.7 illi, a quibus, ut caueamus Saluator nr̄ nos oēs admonet, dicens: Attendite à falsis prophetis, qui ueniunt ad uos in uestimentis ouium: intrinsecus aūt sunt lupi rapaces. Ab his oībus lupis debent epī suas oues tueri, ne ab illis lædantur. A tyrannis, & aliis persecutoribus debēt illas defendere, non permittentes illis, ut subditos suos iniuste uexent, aut illis importabilia onera imponant, aut immoderata exigant tributa, aut quascunque iniustas inferāt molestias. Etsi Reges, aut Principes, aut alij quicunque Domini, horum aliquid facere tentauerint, episcopi illis resistere tenentur, eorum audaciam reprimere, & duris illorum conatibus obsistere debent, ar-
2.Ti.4 guendo, obsecrando, increpando (ut ait Paulus) in omni patientia, & doctrina. Ab hęreticis etiam defendere debent oues sibi cōmissas, ne ab illis seductæ in errores, et
Titi.1. hæreses uarias ducantur. Ob hanc.n. causam Paulus docet oportere episcopum esse doctū, ut potens sit exhortari in sana doctrina, & eos, qui contradicunt arguere. Oportet, ut populum exhortetur in ueritate fidei maneat, & hæreticos contradicentes apertis rationibus conuincat. Quotus tn̄ nunc est episcopus, qui id nunc facere audeat? Tam rarus est quisquis talis est episcopus, ut merito de illo posset illud Satyrici poetæ dici.

Rara auis in terris, nigroq; simillima cygno.

Reliquis igitur omnibus, qui id facere, aūt negligūt, aut timent, dici potest id, quod dn̄s malis sacerdotibus ex-
Eze.13 probrauit olim per Ezechielem ꝓphetam dicens: Non ascendistis ex aduerso, neque opposuistis murꝫ pro domo Israel, ut staretis in prælio in die Domini. Quæ uer-
Grego. ba interpretans beatus Gregorius lib.2. Pastoralis, cap. 4. ait: Ex aduerso quippe ascendere, est pro defensione gregis uoce libera huius mundi potestatibus contraire. Et in die Domini in prælio stare, est prauis decertātibus ex iustitiæ amore resistere. Pastori enim recta timuisse dicere, quid est aliud, quàm tacendo terga præbuisse? Qui nimirum si pro grege se obiicit, murum pro domo

Israel hostibus opponit. Hæc ille. Huius tpis prælati nõ ascendunt ex aduerso, nec se opponunt pro muro domus Israel: quia pro gregis defensione non audent mũdi huius potestatibus contradicere. Non audeo dicere nullum esse nunc Episcopũ, qui Principes redarguere, et eorꝫ malis conatibus publice resistere audeat, ne forte id mihi Deus dicat, quod olim, cum res erat nimiũ desperatæ, Heliæ prophetæ dixit: Derelinquã mihi in Israel septem milia uiroꝫ, quoꝫ genua nõ sunt incuruata ante Baal. 3. reg. 19. Hoc tñ intrepidus dicam, rarum nunc esse Episcopum similem beato Ambrosio, qui cum esset Mediolanensis Episcopus Theodosium potentissimũ Orientis, & Occidentis Imperatorem non est ueritus excõicare propter stragem Thessalonicæ factam. Ambr. Theod. Nec breuis tpis excõmunicatione illum ligauit: sed octo mensium spatio (ut historia Cassiodori tripartita refert) illum ĩ excõicatione continuit. Quo tempore transacto cum Imperator se excõmunicatum uehemẽter doleret, & ingemisceret, adijt Ambrosium Ruffinus uir Imperatori gratissimus, & rogat illum, ut Imperatorem ab excõicatione absoluat, & templi fores illi aperiat, & illius ingressum permittat. Lib. 9. cap. 30 Hoc tñ Ambrosius facere nolẽs ipsum Ruffinum acriter reprehendit ꝙ talia ab eo petere auderet. Cumqꝫ Ruffinus supplicaret, & Imperatorẽ diceret esse uenturꝫ, superno zelo accẽsus Ambrosius dixit illi: Ego uero Ruffine prædico tibi, ꝙ eum ingredi sacra limina prohibebo: Si uero Imperium in tyrãnidem mutare uoluerit, necem ego libenter suscipiam. Post Ruffinum aduenit Imperator, & inuenit Ambrosium pro foribus tẽpli residentem, expectantemqꝫ Imperatorem. Qui postquã accessit, supplicauit Ambrosium, ut excõmunicationis uinculum soluere uellet. Multis igitur uerbis ultro, citroqꝫ dictis, nunquã tñ illum soluere uoluit, quousqꝫ plenam sui delicti dedisset emendationem. Quæ Ambrosij tam seuera increpatio adeo Theodosio Imperatori profuit ut postea Constantinopoli existens Imperator Am

brosium ob hæc,& alia impēse laudauerit dicens: Vix inueni ueritatis magistrum. Ambrosium nanque solum noui digne uocari Pontificē. Certe si multi nunc essent Ambrosio similes Episcopi, non tanta, támque frequentia essent inter Principes Chrīanos bella, non tot fierent Christianorum strages, non tantis tota respub. Christiana agitaretur tumultibus, nec tot quotidie in ea excitarentur tragœdiæ, nec tot in ea ortæ fuissent hæreses, quot nunc uidemus. Earum enim maxima pars ab Episcoporum negligentia,& timiditate orta est, qui hæresum tēpestate oborta non se opposuerunt pro muro domus Israel, ut Regibus,& Principibus alijsque Dñis, qui huius tpis hæresiachis fauent, libera uoce contradicere auderent. Imò quod pessimum est, in aliquibus regnis omnes Episcopi præter unum, aut alterum, hæreticæ suorum Regum subscripsere sententiæ. Quod autem omnes illius regni Episcopi in eandem uenerint sententiam hæreticam, hoc argumento conuincitur, quod unus, qui Regi cōtradixit, publice decollatus est,& uerus Dei martyr effectus. Si alij omnes Episcopi hunc uere martyrem Episcopum imitari uoluisset, non dubito quin Regem alioqui bonum in fide catholica continuissent. Non enim est uerosimile Regem alioqui bonum omnibus Episcopis sua prudentia sola contradicere uoluisse. Sed quia ab aliquo, aut aliquibus Episcopis primo ad hæreses excitatus est,& deinde alijs Ēpis tacentibus & permittentibus, hæresis adeo in Rege confirmata est, ut inde ad totum ferè regnum processerit. Cuius tanti mali constat Episcoporum negligentiam primam fuisse causam. Aliud etiam audio esse in Germania superiori regnum, quod cum totum ferè sit Lutheri hrīsi infectum, nullum tñ Ēpm pro fide catholica hucusque mortuum esse intellexi, quod omnes Regiæ iussioni magis, quàm Deo obtemperare uoluerunt. Et idem alijs Germaniæ Principibus qui Lutheri hæresim susceperunt, & hucusque tuentur, contigisse constat. Quoniam si illis Episcopi (ut teneban-

Roffē. ēps.

Regnū Goth.

tur) restitissent, & libera uoce pro fide catholica clamassent, uerissimile est illos non tā faciles Lutheri hæresibus subscripsisse, & post illum præcipites iuisse. De Hussitarum hæresi olim apud Bohemos orta, Pragensis cuiusdam Archiepiscopi negligentiā fuisse causam, quod illa non cito perierit, testatur Aeneas Syluius in lib. de origine Bohemorum, cap. 35. Nam cum primo illa oriretur, Subinco Pragensis Archiepiscopus diligentissime contra Ioannem Hus pro negocio fidei egit. Sed illo intempestiue mortuo, Albicus illi sufficitur, unicum extremę auaritiæ barathrum, de quo inter alia idē Aeneas Syluius hęc refert. Interrogatus aliqñ, sonorum omnium, quæ molestus audiret, maxillarum (inquit) ossa frangentium. Idoneus profecto Pontifex, qui surgenti fomentum hæresi daret. Hæc ille. Et tandem dicit ob mortem prioris Archiepiscopi, & desidiā, ignauiámque successoris, Hussitarum hęresim perstitisse. Quę ab Episcopis exacta esse hactenus diximus, ex sola pastoris ratione collegimus. Est aliud insuper illis inditum in sacris literis nomē, ex cuius ratione alium illis imcūbere laborem apertissime constat. Vocantur.n. Episcopi à Paulo dispensatores. Nam Tito describens uirtutes, quibus oportet Episcopum p̄ditum esse ait: Oportet Episcopum irreprehensibilē esse sicut Dei dispensatorem. Et in priore ad Corinthos de Tit. 1. se, & alijs apostolis, qui omnes Episcopi erant, ait: Sic nos existimet hō, ut ministros Christi, & dispensatores 1. cor. 4 mysteriorum Dei. Mysteria Dei sunt nō solum illa, quæ ad doctrinam fidei pertinent: sed sacramenta oīa: quia sub illis rebus, & signis, quæ foris uidemus, diuinam aliquam intus latentem continent gratiam, merito dicuntur mysteria. Nam matrimonium quod unum est ex illis septem secramentis, quæ catholica celebrat ecclesia, cum illud laudare uellet Paulus, illud mysterium esse dixit. Nam illo loco ubi nos Latine legimus sacramentum Ephe. 5 hoc magnum est, litera Gręca loco illius uocis sacr̄m, habet mysterium, sic dicens: τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐς

tin. Latinus autem interpres optime intelligens sacra omnia interius aliquid multo maioris momenti continere, quam sint ea, quę foris ostendũt, mysteria illa esse merito censuit, ac proinde pro mysterio transtulit sacramẽtum. Horum omnium mysteriorum solus Episcopus est dispensator. Quoniam et si alij inferiores sacerdotes possint aliqua ex sacramẽtis ministrare, ut sunt Baptismus, Pœnitentia, Eucharistia, Matrimonium, extrema Vnctio: alia tamen duo non, nisi per Episcopos ministrari pñt, Confirmatio uidelicet, & Ordo. Incumbit ergo hic labor Episcopis, ut sacramenta illa quæ non nisi per Episcopos ministrari possunt, suis subditis pro necessitate, & cuiusque merito dispensent. Hic tñ quæritur (ut
1. cor. 4 Paulus ait) inter dispensatores, ut fidelis quis inueniatur. Multi enim ex illis sunt, qui etsi multo tempore fuerunt Episcopi, nunquam tamen aliquod horum sacroꝝ suis subditis dispensauerunt, nec per alios Epos (quod multo peius est) dispensare curarunt. Ob quam causam plurimos prouectæ ætatis uiros, & mulieres in multis diœcesibus esse scio, qui nunquam cõfirmationis sacrm susceperunt, plurimos etiam, qui sine illo in prouecta ætate ex hac uita decesserunt. Et re uera, cum certum sit ex sctõꝝ testimonio, sacramentum hoc fortitudiuem quãdam præstare his, qui illud digne suscipiunt, quo fortiores effecti, possint facilius diaboli tentationibus resistere: non est dubitandũ multos ob impotentiam, & fragilitatem in uitia multa insuper, & hæreses fuisse lapsos, qui si confirmationis sacramento fuissent roborati, uiriliter restitissent, & fuissent ab his omnibus liberi. Quoꝝ omnium culpam & interitum quisquis bene senserit, in Episcopoꝝ negligentiam reijciet, qui si fideles dispensatores fuissent, eos omnes a morte perpetua liberassent. De sacro ordinis, quam fideliter multi Episcopi illud dispensent, non est opus lõgum facere sermonem, cum ex opposito illud profusissime distribuant. Confirmationis igitur sunt auari, & ordinis prodigi. Nam omnes si-

ne ullo discrimine hodie ad sacerdotium promouentur. Nec uidi unquã, aut audiui ullum tam rudem, & indoctum, pessimisq; moribus infectum, qui si sacerdotium ambiret, non assequeretur. Quoniam si ab Episcopo suo ob indignitatem repellitur, non deest illi (ut est in ꝓuerbio, dignum patella operculum) alius uidelicet Episcopus, qui illum ex Papæ dispẽsatione ad sacerdotium promoueat. Quanta sit hæresum occasio, hæc multorꝫ sacerdotũ indignitas, proxime sequenti cap. Deo adiutore ostẽdemus. Quibus autem sint hęc mala imputãda, non est opus multum inquirere, cum ex Pauli doctrina apertissime constet, ea omnia Episcopis, qui indignos promouerunt, esse tribuẽda. Nam Timotheum discipulum, & Epm admonens, ut ecclesiasticos ordines non leuiter cõferat, dicit. Manus cito nemini imposueris, neque communicaueris peccatis alienis. Quę uerba exponens Theophilactus in cõmentarijs super Paulum ait: Haud quaq; cito. i. temere, uel cumprimũ quempiã fueris scdoue, aut tertio periclitatus: sed sæpe, ut diligenter omnibus inuestigatis, manus cuiq; imposueris. Neq;.n. expers periculi ea res est. Quale autem hoc periculum sit, ex his, quæ subsequuntur, intellige. Neq; cõmunicaueris peccatis alienis. Es nanq; (inquit) alienis delictis obnoxius, his scilicet, quæ ille in futurum cõmiserit, cui manus imposuisti. Quo fit, ut uirtutum illius particeps sis futurus, si recte uixeris: sic peccatorum non immunis si praue. Eiusdem, et prauis eo obstringeris facinoribus: quia nulla horum habita ratione, tenebras lucem effeceris. Hæc Theophilact. Ex cuius uerbis apertissime constat, peccata indignorum sacerdotum, iuxta Pauli sentẽtiam, in Episcopos esse reijcienda, qui illos temere ad sacerdotium, ꝓmouerunt. Ex his oĩbus p̃fatis constat tria esse omnibus Epis summe necessaria, ut recte suum peragant ministerium, quæ oĩa suis subditis ministrare tenẽtur. Hæc sunt, doctrinæ pastus, ouium diligens tutela, dispensatio sacrorum. Vt autem hæc omnia integre Eps

1.Ti 5.

Theop.

perficere ualeat: opus est, ut ipsas oues cognoscat, & perpetuam cum illis habeat conuersationem, & circa illas semper inuigilet, ne aliquid illis desit ex omnibus, quæ illis præstare tenetur. Oportet primũ ut eas cognoscat, ut sciat, quas pascere debeat. Nam si eas non cognouerit, fieri nõ potest, ut illas opportune pascere, & uiriliter
Pro. 27 tueri possit. Ideo sapiens ait: Diligenter agnosce uultum pecoris tui, & greges tuos consydera. Quæ uerba in-
Hiero. terpretans Hierony. in cõmentarijs super Prouerbia ait: Pastori dicitur ecclesiæ. Diligenter adhibe curam eis quibus te præesse contigerit, agnosce animos, actusq́ singulorum, & siquid in eis uitij sordidãtis inueneris citius castigare memento. Non. n. tu semper oues Dñicas pascendi potestatem habebis, sed æterna est corona, quam percipies si cõmissum tibi gradum tuo tpe bñ ministraueris. Hæc Hieron. Est etiam necessarium ut oues suum agnoscant pastorẽ, ut illæ sciant, quẽ sequi debeant, & à quo pastũ secure suscipere possint. Hęc duo uno cõtextu Saluator nr̃ expressit, qui cum dixisset se esse pastorem bonũ, ad hoc cõprobandum statim boni pastoris qualita-
Ioã. 10 tes adiecit, dicens: Ego cognosco oues meas, & cognoscũt me meæ. Quibus uerbis aperte nos docuit illũ non esse bonum pastorem, qui oues suas non cognoscit, & quem oues non agnoscunt. Tenentur etiã Episcopi super gregẽ sibi cõmissum uigilare, & illius insistere curæ, ne aliquid ad salutem necessariũ illi desit. Nam hoc ip̃m significat hęc uox Ep̃s, quę Græca uox est, et Latine uersa, idẽ dicit, ac superintendẽs. Ip̃m ergo nomen, quo se appellari gaudẽt, docet illos super subditorum custodiam intẽdere, & uigilare debere. Ob quam causam Paulus cẽset subditos teneri ad obedientiã suis præpositis præstan-
Heb. 13 dã. Obedite (inquit) præpositis uestris, ipsi. n. uigilãt pro uobis reddituri rõnem. Et hinc est, quod Xp̃o uero, & opti-
Luc. 2. mo oı̃um pastore nascẽte, pastores erãt (ut Lucas refert) uigilãtes, et custodiẽtes uigilias noctis super gregẽ suum. Tunc. n. nascens pastores eccl̃iæ instruxit, ut uigilarẽt,

& custodirent uigilias noctis super gregem sibi cōmissum. Et Sapiens Ecclesiasticus hanc diligentiam cōmendat omni rectori, tanq̄ rem illi maxime necessariam, sic dicens: Rectorem te posuerūt, noli extolli: esto in illis q̄si unus ex ipsis. Curam illoꝝ habe, & sic consydera, & omni cura tua explicita recumbe, ut læteris pp̄ illos. Non statim post modicam adhibitam curā: sed omni explicita cura recumbere, & lætari permittit. Et re uera si tam diligentem curam ab omni rectore sapiens exegit, multo maiorem certe credendum est Epis esse necessariam, qui multo plura, q̄ alij rectores pro suoꝝ salute pp̄loꝝ facere tenentur. Multi tñ sunt Epi, qui sui nominis prorsus obliti, ouium sibi cōmissaꝝ non maiorem curam habere, q̄si de illis non essent Deo reddituri rationem. Vt lac ab illis sugant, & lanam euellant, diligētissime laborant, illis autem prospicere prorsus contemnunt. Non se putant, ad hoc, eos esse institutos pastores, ut curam ouium habeant: sed ut fructus ex illis colligere possint. Et ideo hoc diligentissime faciunt, ad illud uero mirum, quam sint negligentes, & ignaui. Cum per decem, & p̄ uiginti, & triginta annos fructus ab ouibus extorserint, multi ex illis non cognoscunt oues suas, nec cognoscuntur ab eis. Nam in curijs Principum uersantes, et multis, quæ à suo instituto longissime absunt intendentes, oues suas uisitare, & quæ illis debent, præstare contemnunt. Hmōi Episcopi indigni sunt, qui Episcopi dici debeant: qm̄ hos tales Christus saluator noster non pastores: sed mercenarios dicit esse appellandos. Mercenarius (inquit ille) & qui non est pastor, cuius non sunt oues ꝓpriæ, uidet lupum uenientem & dimittit oues, & fugit, & lupus rapit, & dispergit oues. Mercenarius autem fugit: quia mercenarius est, & non pertinet ad eum de ouibus. Multis rationibus hic à Christo saluatore nr̄o assignatis conuincuntur Episcopi, & alij animaꝝ rectores, qui extra ouile ouium suaꝝ resident, & perpetuo, aut diu extra suas dioeceses morantur, non esse pastores: sed

Ecc. 32

Ioā. 10.

mercenarios dicendos. Dimittunt.n. oues, quandiu illarum conuersationem non habent. Fugiunt, qñ à cura, & officio, quod præstare tenentur, recedunt. Denique putãt
Iob. 39 nihil ad eos ptinere de ouibus. Ideo hi mihi võr similes esse struthionib⁹, quorum, teste Iob, talis est natura, ut derelinquant oua sua in terra, & obliuiscantur, quod pes conculcet ea, aut bestia agri conterat, & durentur ad filios quasi non sint sui. Quid autem ex hac pastoris absentia, & crassissima negligentia sequatur, saluator in uerbis su
Ioã. 10. pradictis expressit dicens: Lupus rapit, & dispergit oues. Siue lupi nomine tyrannum, siue hæreticum intelligere uelis, quisque illorum tanto audacius oues inuadet, & tanto securius eas occidet, quanto uiderit pastorem lõgius abesse, qui ouibus subuenire possit. Sed germanior mihi uidetur literæ sensus, si hoc loco per lupum, hæreticum intellexerimus, ob id solum, quod dixit illum dispgere oues. Nullus.n. est alius, qui æque oues dispergat, ac hæreticus, qui sua falsa doctrina eas decipiens, ab unico illo ecclesiæ ouili separat, & per errorum deuia uagari cogit. Ex quibus apertissime constat, sæpe Episcoporum & aliorum rectorum absentiam, & nimiam negligentiam, potissimam causam esse, quod aliquæ in populo uersentur hæreses, & populus ab hæreticis seducatur. Nam illis absentibus, facile est inde euenire, ut quisque pro suo libito sentiat, & quæ senserit impune doceat. Simile.n. ob solum rectoris defectum olim contigisse in lib. Iudicum
Iud. ul. legimus, ubi hæc habentur uerba: In diebus illis nõ erat Rex in Israel: sed unusquisque quod rectum uidebat, hoc
Mat. 13 faciebat. Huc.n. tendit parabola illa hominis seminantis bonum semen in agro suo in quo inimicus homo, occasione accepta, quod homines agri custodes dormirent, superseminauit zizania. Dæmon.n. qui totius humani generis apertus est hostis, uidens rectorum negligentiam talem, ut dormire uideãtur, superseminat sæpe hæresum zizania in eccl'ia Dei, quæ ager est eius, in quo ille prius semen bonum, hoc est, ueram fidei doctrinam seminauc

rat. Et cum Paulus dicat omnia patribus in figura con- 1.co.10
tigisse, non erit absurdum, si dicamus, hoc ipsum nobis
significasse mulierem illam, de qua in 3. Regum lib. legit, 3. re 3.
ꝙ filium suum, quem uigilans lactabat, nocte dormiēs
oppressit, & interemit. Nam dum pastores animarꝝ ui-
gilant, & curam illarꝝ quam tenentur, hñt: tunc subdi-
tos suos, quos, ut filios diligere debent, uera doctrina la
ctant, & bonis exemplis nutriunt. Si tñ somno negligē-
tiæ, & torporis dormiūt, sua ignauia. & desidia eosdem
occidunt. Verꝝ nequis mihi obijciat, ex sensu paraboli-
co, aut mystico non esse sumendum argm̄ ad doctrinā
aliquam probandam, & stabiliendam, apertum uolo
pro hac re scripturæ sacræ testimonium proferre. Vbi Pro.11
non est gebernator (inquit Salomon) ppl's corruet. Et
ipse Deus per Ezechielem prophetam de pastoribus lo
quens, hoc apertius expressit, sic dicens: Væ pastoribus Ex.34
Israel, qui pascebant semetipsos. Nónne greges à pasto
ribus pascūtur? Lac comedebatis, & lanis operiebami-
ni, et quod crassum erat occidebatis, gregem aūt meum
non pascebatis. Quod infirmum fuit, nō consolidastis,
& quod ægrotum non sanastis. Quod confractum est
non alligastis, & quod abiectum est, non reduxistis, &
quod perierat non quæsistis: sed cum austeritate impe-
rabatis eis, & cum potentia. Et dispersæ sunt oues meæ,
eo ꝙ non esset pastor, & factæ sunt in deuorationem o-
mnium bestiarꝝ agri, & dispersæ sunt. Cum ergo ouium
dispersio, quæ discessionem à fide significat, ex pastorꝝ
negligentia oriatur, constat illarꝝ omnium culpam non
solū ipsis ouibus, quę dispersę sunt, & errauerunt: sed ea-
rum pastoribus ob eorꝝ negligentiam esse imputandā.
Nam utrorunque, pplorꝝ. s. & rectorum damnum, uno
uerborum contextu, Hieremias propheta deplorat, sic
inquiens. Egressus est à filia Sion omnis decor eius: facti Tren.1
sunt Principes eius uelut arietes non inueniētes pascua,
& abierunt absqꝫ fortitudine in faciē subsequētis. Dicēs
omnem decorem à filia Sion recessisse, peccata ppl'i in-

dicauit. Dicens uero Principes abiisse absq; fortitudine, prælatorum negligentiam, à qua totius populi malum
Hiero. est ortum, expressit. Nam beatus Hieronymus hæc Hieremiæ uerba in cõmentariis super Lamentationes exponens ait: Hac sñia arguuntur negligentes rectores ecclesiæ Dei, ob quorum incuriam perit omnis decor ppli Christiani, cum nec meditatione legis diuinæ, nec in cultu pietatis, neq; in sacrarum uirtutum exercitio laborare conãtur: sed in luxu uoluptatum per uaria scelera, iuxta suggestionem hostis cogentis abducuntur. Cuius periculi malum, illos maxime respicit, qui in loco regiminis constituti, potius secularia desyderia, quàm mandatorum Dei sequi uestigia, elegerunt. Vnde cœlestis regni gloriam cum sanctis doctoribus nõ merentur accipere: sed cum diabolo, & angelis eius, pœnam gehennæ cogeñt recipere. Hæc Hieronymus. Sed apertius hanc nos docet sententiam Deus, qui postquam per Ezechielem prophetam dixerat oues suas dispersas esse, & ĩ deuorationem bestiarum uenisse, pœnam deinde ipsis pastoribus ob hanc causam minatur grauissimam sic per eundem pro-
Ez. 34 phetam inquiẽs: Viuo ego dicit Dñs Deus: quia pro eo quod facti sunt greges mei in rapinam, & oues meę in deuorationem omnium bestiarum agri, eo quòd non esset pastor &c. Et paucis interpositis subdit. Propterea pastores audite uerbum Domini. Hæc dixit Dñs Deus: Ecce ego ipse super pastores, & requiram gregem meũ de manu eorum. Et post pauca iterum subdit: Ecce ego ipse requiram oues meas, & uisitabo eas. Sicut uisitat pastor gregem suum in die qñ fuerit in medio ouium suarum dissipatarum, sic omnes uisitabo oues meas, & liberabo eas de omnibus locis in quibus dispersæ fuerant in die nubis, & caliginis. Nihil certe durius, & apertius contra pastores Deus dicere potuit, quàm quod requisiturus erat oues perditas, de manibus eorum, ut pro illis rationem reddant, quam cum bonam reddere non ualeant, necesse erit, ut pro illorum peccato puniantur. Et

hoc ipsum nō solum uerbo: sed etiam opere nos docere uoluit Dominus, ut intelligerent pastores, & rectores non inanem esse cōminationē, quam iam uel semel executioni mandatam esse scirent. Nam cum olim populus Israel fornicatus fuisset cum filiabus Moab, & illarum deos adorasset, iratus Dn̄s dixit ad Moysen: Tolle cunctos Principes populi, & suspende eos contra solem in patibulis, ut auferatur furor meus ab Israel. Quæ uerba interpretans Origenes homilia uigesima super librum Numerorum ait: Hæc si cogitarent homines, nunquam cuperent, nec ambirēt ad populi principatum. Sufficit enim mihi pro meis proprijs argui delictis, sufficit mihi pro me metipso, & peccatis meis reddere rationem. Quid mihi necesse est etiam pro populi peccatis ostentari? & ostentari contra solem, ante quem nihil pōt abscondi, nihil obscurari? Hæc Origenes. Quisquis igitur curam animarum suscepit, si Deum non uult habere cōtra se iratum, oportet, ut semper illarum regimini intendat, semper cum illis conuersetur, diligenter cōsyderet, quæ sunt illis necessaria, nunquam nisi magna coactus necessitate, à conspectu, & cōuersatione ouium suarum discedat: sed cum Esaia propheta dicat: Super speculā Domini ego sum stans iugiter per diem: & super custodiam meam ego sum, stans totis noctibus. Ex his oībus præfatis, euidentissime constat prælatorum, & aliorum rectorum negligentiam & absentiam, multorum malorum insuper, & hæresum esse causam. Quę oīa in ipsos rectores rejcienda sunt ex quorum negligentia processerunt. Sunt tn̄ multi, quorum ora declinauerunt in uerba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis. Nam quidā eorū hac excusatione suas absentias ab Ep̄atibus, uel parochijs defendere uolunt, quod personas alias bonas, & tanto officio idoneas pro se substituunt, per quos omnia, q̄ tenentur, faciunt: et hoc satis esse dn̄t: quia (ut aiunt) dn̄s ouium nō per se ipsum semper pascit oues: imò aliorum pastorum utitur opera, quibus illas cōmendat. Et inde

Nu. 25.

Orige.

Esai. 21

colligunt se optime suo officio satisfecisse, cum bonos pro se uicarios substituunt. Sed hæc illorum excusatio nihil illis prodesse potest: imò potius in maius illis cedit pctm̄, cum plura, quàm oportet, per illam sibi arrogare uideant. Putant.n.se ouium dños esse, cum tñ non sint. Deus.n.illarum est Dñs, qui ait: Omnes animæ meę sunt. Et ipsęmet oues hoc ipsum fatentur dicentes: Nos autem ppl's eius, & oues pascuæ eius. Epi autem, & alij animarum rectores, pastores sunt, quib⁹ Deus eas cōmisit, ut illas pascere, & tueri curarent, stipendio laboris pollicito, si id recte egissent. Alioqui si Deus dños illos esse cēseret, nullam ab illis de ouibus rationem peteret, neq; de manu prælatorum oues perditas reqreret, prout ipsemet se facturum fore per Ezechielem prophetam minatus est. Nullus est autem ouium dñs, qui oues suas alicui pastori cōmendet, ut pro se alium substituere possit, nisi forte hac conditione, ut ille de omnibus teneatur reddere rationem. Nec Deus oues suas Episcopis, aut alijs pastoribus cōmisit, ut illi pro se uicarios subrogarent, quibus oues cōmendarent. Etsi contra Dei uoluntatem oues Dei alteri cōmisent, nihilomin⁹ eas, quæ ob uicarij negligentiam perierint, Deus à pastore cui ipse eas cōmisit, requiret. Neq; suam poterit ille hac ratione defendere culpam, quod ipso nesciente oues perierint: qm̄ (ut hr̄ in capit. Quamuis. de regulis iuris) non potest esse excusatio pastoris, si lupus oues comedit, & pastor nescit. Deinde et si gratis daremus pastores animarum esse censendos uelut ouium dominos: non tamen sic, ut contra uoluntatē Dei, qui est illarum supremus Dominus, aliquid de illis disponere possint. Deus autem non uult, ut rectores animarum illas alijs cōmittant, propterea, quod alij non æque illarum curam gerunt, ac si illarum essent Dñi. Nam mercenarius (inquit Christus saluator noster) fugit, quia mercenarius est, & nō pertinet ad eum de ouibus. Raro alienæ res tam bene curantur, ac propriæ. Laudata est Mālij Torquati sententia apud Titum Liuium, qua dixit, nunquam

Ez.18. Ps.94. Ez.34 Ioã.10.

nunquam prospere succedere, quæ oculis quiuis egerit alienis. Et ita censeo ego uix unquam bñ ouium succedere posse curam, q̃ p uicarios exercet: qm̃ illi sæpe nõ sunt tales, quales oportebat: sed q plus inuigilẽt (ut Bernardi uerbis utar) subditorꝝ euacuãdis marsupijs, q̃ extirpandis uitijs. Tales sępe sũt, ut de illorꝝ quolibet dici possit id, qd̃ Virg. opilio alteri pastori exprobrãs dixit:

Hic alienus oueis custos bis mulget in hora, *Virgil.*

Et succus pecori, & lac subducitur agnis. *eglo.3.*

Deinde ipsi subditi minus reuerentur uicarios, & minus timent illos, q̃ episcopos: unde cõsequens est, ut minus possint uicarij illos in uirtute continere, & à uitijs deterrere. Moyses primus synagogæ prælatus, coactus populum relinquere satis paruam morã cum Domino facturus, ne ppl's Acephalus ipso abñte maneret, uicariũ pro se substituit uirum quidem probũ, Aaron uidelicet fratrem eius. Hic tñ non potuit populum deterrere, qn faceret uitulum aureum, & adoraret: quod tñ nunquã Moyse præsente facere attentarunt. Populus igitur, qui Moyse præsente fidelis fuerat, illo abñte ad idololatriã defecit. *Ex.32.* Præterea quamuis optimus uir sit is, quem suo loco uicarium instituit eps, multo tñ melius & diligentius ministeriũ suum exequetur epo pñte, quàm illo absente. Et ideo indignum puto, ut res tanti momenti, qualis est animarꝝ cura per solos Vicarios peragatur, qm̃ in magnum hoc cederet animarum periculum, cum (ut diximus) uix unquam bene succedunt, quæ alienis oculis fiunt. Samaritanus ille (apud Lucam) qui hominem à latronibus uulneratum imposuit in iumentum suum, & *Luc.10* duxit ad stabulum, ipse curam illius egit, quandiu mansit in stabulo. Cum autem illum recedere fuit necesse, cõmendauit stabulario, quòd ipse adesse non posset. Et (ut aliquid apertius dicamus) ipse saluator, & magister nõster, nunquam dum super terram uixit, oues suas Petro, aut alteri alicui cõmendauit, ne alicui pastori exemplo suo ansam præberet, ut per alios ouium curam gereret,

los priuare, ut saltem pœnæ metus cogat, quos uirtutis amor non allicit ad bonum. Quę omnia si recte sine ulla dispensatione peragantur, spero, ut Deo adiutore multa mala insuper & hæreses uitentur, quæ istis remedijs subtractis iam alias sæpe orta esse conspicimus.

De quarta hæresum causa, quæ est multorum episcoporum, & aliorum sacerdotum indignitas. Cap. V.

Episcopi, & alij animarum rectores non solum sunt negligentes ad pascendum, & tuendum oues sibi commissas, & alia præstāda quæ illis iure debentur: sed multi ex illis tam desides sunt, & ignaui, ut nec suarum animarū curam habere uideantur. Quo fit, ut indigni cēsendi sint, quibus tam sublime munus merito debuisset cōferri. Nam (ut ecclesiasticus ait) qui sibi nequam est, cui unquam bonus erit? Ecc. 14 Non hoc dixit: quia illud impossibile esse censuerit: sed quia difficile esse, & raro contingens existimauit, ut qui sibi est nequam, alijs bonus sit. Sunt.n. hæc duo, uidelicet sibi, & alijs bonum esse inter se sic diuersa, ut eorum alterū ab altero separari possit, et ambo eidem conuenire non repugnet, imo aliqñ sit necessarium. Ab episcopis.n. & alijs inferioris ordinis sacerdotibus, duo illa exiguntur: quorū si alterum, quod libuerit eis desit, multorum malorū causa esse potest. De negligentia pastorū, & aliorum rectorū proxime prę cedēti cap. disseruimus, ubi apertissime multis rationibus ostendimus illam multarum hæresum fuisse causam. Nunc superest, ut etiam ostendamus episcoporum, & aliorum sacerdotum indignitatem, etiam si alias illi circa oues sibi commissas debitam adhibeant curā, apertissimam esse causam, quæ multas hucusque produxerit hæreses, & multo plures, nisi illi tempestiue occurratur, producere possit. Vt autē hoc melius efficere ualeamus, necessarium est prius ex sacris literis ostendere, quales oporteat esse episcopos, & alios inferioris ordinis sacerdotes, ut digni merito censeri debeant, qui tale munus recte possit obire. De qua re non est opus alium, quām

Paulum consulere, qui episcopos, & alios sacerdotes, quales oporteat esse, Timotheo, & Tito scribens, opti
Tit. 1. me deliniauit. Oportet, inquit ille, episcopum sine crimi ne esse sicut Dei dispensatorem: non superbum, non iracundum, non uinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum: sed hospitalem, benignum, prudentem, sobrium, iustum, sanctum, continentem, amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui con-
1. Ti 3. tradicunt arguere. Hæc Paulus ad Titum scribit, qui ea dem fere scripsit ad Timotheum. Singulas illius oportet breuiter perscrutari partes, & postea inde cõstabit, quàm multos esse sacerdotes, quibus illarum aliq, mul tos etiam, quibus omnes desunt. Primam episcopi partem, quę reliquas fere omnes in se complectitur, Paulus dicit esse, ut episcopus sit ab omni crimine liber. Nõ exigit, ut sit sine peccato: quia hoc esset fere homini impos
1. Ioã. 1. sibile, prout Ioannes euãgelista docet. Si dixerimus (inquit ille) quia peccatum non habemus: nos ipsos seducimus, & ueritas in nobis non est. Dicit igitur Paulus oportere, ut episcopus sit sine crimine quod non qualecunque: sed graue, & mortale est peccatũ. Hoc quod nunc Paulus dicit esse episcopo necessarium, olim in figura, & sub uelamine quodam Deus mandauit in ueteri lege, Aaron sacerdoti dicens: Homo de semine tuo p
Leu. 21 familias, qui habuerit maculam non offeret panes Deo suo, nec accedet ad ministeriũ eius. Quæ uerba interpre
glo. or. tans Glossa, quę dicitur ordinaria, sic ait: Hæc secũdum literam accipere, nimis uidetur absurdũ esse. Tales maculæ non sunt in hominum potestate, uel uoluntate. Per maculas ergo corporum uitia animorum describit. Cũ enim causam populi præsul suscipit quasi ad ægrum medicus accedit. Qui si æger est, qua præsumptione uult mederi? Ille ergo ad exemplum debet pertrahi, qui cunctis passionibus mortuus spiritualiter uiuit, cuius intentioni corpus, nec omnino per imbecillitatem,

nec ualde per contumeliā refragatur. Hactenus Gloss. ord. Ex cuius uerbis constat cā una, ppq quam oportet sacerdotē sine crimine, & sine macula esse: quia uidelicet ille est in exemplū propositus ppl'o. Ne igitur ppl's illum imitari cōtendens in uitia post illum labatur, oportet ut ille sit totus mundus, & crimine carens. Sed alia pōt esse illius præcepti non minor cā, ne uidelicet Eps minus ualeat peccantē subditum redarguere: si ipse sit eodem crimine, de quo alium arguit, infectus. Propter quod Timotheo Paulus scribēs dixit: Oportet Episcopum irreprehensibilem esse. Quod non sic est intelligendum, ut Paulus censeat oportere Epm talem esse, ut nihil prorsus habeat reprehensibile. Sed ut non sit alicui publico peccato obnoxius, & addictus, de quo merito possit ab aliis reprehendi, ne dicatur illi. Hypocrita eiice primo trabem de oculo tuo, & deinde festucam de oculo alieno eiicies. Indignū quippe est, ut quis in alio reprehēdat, quod ipse aliis scientibus fecit. Hunc enim talem merito arguit Paulus dicens: In quo enim iudicas alterum teipsum condemnas. Et iterū: Qui ergo alium doces: teipsum non doces? Qui prædicas non furandum, furaris? Qui dicis non mœchandum, mœcharis? Ob hanc cām Saluator noster Iudæis adulteram mulierem accusantibus dixit: Qui sine peccato est uestrum, primus in illam lapidem mittat. Quibus uerbis innuere uoluit, eum, qui peccatis esset obnoxius, indignū esse, qui alios aut punire aut reprehendere possit. Lapides. n. contra peccantem mittit, qui illū pro peccato punit, aut de peccato reprehendit. Sed hos lapides nullus, nisi qui est à crimine liber, in alium mittere debet. Explicata iam in genere, & in uniuersali Episcopi perfectione, opus est, ut in specie reliquas Episcopi partes, quas Paulus enumerauit, breuiter discutiamus. Nā postquam Paulus dixit oportere Episcopum sine crimine esse, particularia quædā deinde explicat crimina, à quibus potissimum illum abstinere oportet, & primo dicit: Non superbum. Superbię uitiū,

Rom. 2

Ioan. 8

apostatare faciunt Sapientes. Sequitur deinde in Pauli Ecc.19.
uerbis. Non percussorem, hoc est, ne in obiurgando, &
reprehendendo sit tã sęuus, & asper, ut obiurgatio tran
seat in contumeliam. Nam Græca dictio ibidem posi-
ta .μὴ πλήκτην. (ut Hieronymus annotauit) non signifi-
cat percussorem manuum: sed linguæ, est igitur idem, ac
si dixisset. Non contumeliosum, aut nõ mordacem. Aut,
si ad manus percussionem uocem illã extẽdere uelis, ꝓut
Theophilactus extendere uidetur, non percussionem. i.
qui nec uerbis nec uerberibus grauiter percutiat, sed cũ
mansuetudine & lenitate subditos puniat. Non turpis
lucri cupidum, oportere episcopum esse dicit Paulus.
Quo nomine nõ solum lucrum illud quod est omnibus
illicitum, sed omnem prorsus negociationem intellexit
Paulus, ut illam etiã ab Episcopo abesse uelit, quæ alijs
est secularibus permissa. Fœda enim est sacerdoti om-
nis lucri tpalis negociatio. Enarratis criminibus, quibus
oportet Episcopum carere, deinde enarrat uirtutes qui-
bus illum præditum esse oportet: qm̃ (ut Gregorius ait)
minus est mala non agere, nisi etiam quisqꝫ studeat bo-
nis operibus insudare. Ait ergo Paulus. Sed hospitalem,
hoc est non solum aliena nõ appetere, quod faciunt hi q
lucris inhiant, sed etiã propria indigẽtibus elargiri opor
tet. Ob quam causam doctores sacri dixerunt Episcopo
rum & aliorum sacerdotum bona, esse bona peregrino
rum cæterorumqꝫ pauperum, quibus illi necessario sub-
uenire tenentur. Postea dicit benignum, hoc est, non inui
dum, sed (ut Theophilactus ait) modestia prędítum: uel
(ut Hieronymus interpretatur) bonoꝝ operum amato
rem. Deinde addit, prudentem, & merito, quia ipse ueri
tatis magister dixit: Fidelis seruus & prudens quẽ cõsti- mat.24.
tuit dominus super familiam suam. Et Salomon ait: Dux Pro. 28
indigens prudentia multos oprimet per calumniam. Po
stea subdit Paulus, continentem, quæ uox (iuxta Hie-
ronymi sententiam) nõ ad solam refertur libidinem, sed
ad omnes pertinet affectus, iram, ambitionem, inuidiã,

timorem,ut hos omnes uincat Episcopus. Denique ait: Amplectentem eum qui secundum doctrinam est,fidelẽ sermonem, ut potens sit exhortari in sana doctrina, & eos qui contradicunt arguere. In quibus uerbis propriũ Episcopi munus expressit. Nam quæ hactenus recẽsuit, etiam à subditis exiguntur,ut ab Episcopis. Oportet.n. Epm & quemlibet alium animarum rectorem esse doctum,ut sciat optime ea quæ ad fidem, et quæ ad mores pertinent. Et istarũ rerũ eloquutio est fidelis sermo quẽ Episcopus amplecti debet Alioqui si hęc necessaria igno-
Ecc.10. rauerit,eueniet necessario quod Salomon ait: Rex insi-
Grego. piens perdet populum suum. Ideo beatus Gregorius libro primo pastoralis capite primo ait: Ab imperitis pastoribus magisterium pastorale suscipitur in magna temeritate,qm̃ ars est artium regimẽ animarum. Quis aũt cogitationum uulnera occultiora esse negat uulneribus uiscerum? Et tamen sæpe qui nequaquam spiritualia p̃cepta cognouerunt,cordis se medicos profiteri non metuunt,dum qui pigmentorum uim nesciunt, uideri medi-
Leu.21 ci carnis erubescunt. Hæc Gregorius. Hinc est quod dñs in ueteri lege eum qui cæcus esset, aut lippus,aut albuginem in oculo habens, non permittebat,ut ad sacerdotale accederet ministerium? Ex hac.n. umbra & rerũ imagine ueritatẽ perscrutantes, edocemur, nullum prorsus ignorantem aut infime doctum dignum esse,qui Episcopale munus suscipiat. Doctrinam autem qua pollere debet Episcopus, non dubiam,aut uacillantẽ,sed firmã & constantem oportet esse,præsertim in rebus fidei in quibus nihil hæsitare licet:sed omnia pro certissimis hr̃e. Et hoc insinuauit Paulus, cum dixit: Amplectentem eum qui secundum doctrinam est,fidelem sermonem. Non enim omnia quæ uel leuiter apprehendimus, amplecti dicimur:sed ea solũ quæ utraq; ulna comprehẽdimus & fortiter cõstringimus. Ideo Beatus Ambrosius quo maiorem doctrinæ firmitatem & cõstantiam exprimeret. non transtulit,apprehendentem sed tenacem, ut doctri

nam fidei firmiſſime teneat, et nullo pacto ab illa ſe ſinat auelli. Nec ſatis eſt Paulo, ut Eps fidei doctrinam conſtã tiſſime retineat, niſi talis illa ſit ac tanta ut per illam potens ſit exhortari, & eos qui contradicunt arguere. Nõ enim ad hoc ſolum requiritur ab Epiſcopo doctrina, ut ſuæ ſoli perſonæ conſulat, ſed ut ſubditis ſuis proſpiciat, non ſolum ignorantes docendo: ſed etiam afflictos conſolando. Et hoc ipſum Græca uox magis ſignificare uidetur, ut ex Hieronymi teſtimonio conſtare poteſt, qui pro eo quod nos habemus exhortari, uertit, conſolari. Nec ſatis eſt hoc: ſed inſuper oportet tantam eſſe Epiſcopi doctrinam, ut per illam eos qui contradicunt poſſit arguere. Hoc eſt, poſſit hæreticos teſtimonijs ſcripturæ ſacræ & alijs rationibus ad hanc rem pertinentibus cõuincere, & illorum argutijs reſiſtere. Hi enim ex his qui Chriſto nomina in baptiſmo dederunt, ſoli ſunt qui fideli ſermoni & ſanæ doctrinę cõtradicere ſolent. Et quod de hæreticis intellexerit Paulus, ipſe uerborum ordo apertiſſime docet. Nam poſtquam dixit, oportere ut Epiſcopus potens ſit arguere eos qui contradicunt, ſtatim rationem dictorum uerborum reddens, ſubiunxit: Sunt enim multi etiam inobedientes, uaniloqui, & ſeductores maxime qui de circunciſione ſunt, quos oportet redargui, qui uniuerſas domos ſubuertunt, docentes quæ non oportet turpis lucri gratia. Ecce omnia quæ beatus Paulus ab Epiſcopis requirit, quæ omnia alijs etiam inferioris ordinis ſacerdotibus eſſe neceſſaria, præſertim his qui animarum curam ſuſceperunt, ex dictis Pauli intelligere oportet. Nam de hac re nos aperte admonuit Chryſoſtomus, qui homilia undecima ſup priore Pauli ad Timotheum epiſtola ſic ait: Poſtquam de Epis dixit, eoſq; formauit, quidnam illos hr̃e conueniat, a quo item abſtinere neceſſe ſit dictans omiſſo interim pſbyterorum ordine, ad diaconos trãſit. Cur id quæſo? Quia. ſ. inter Epiſcopum atq; presbyterum intereſt ferme nihil. Quippe & presbyteris eccleſiæ cura permiſſa eſt: et quę Chryſ.

quos tu nosti quia senes populi sunt, expressit nō solum ætatis senectutē esse necessariam: sed oportere, ut senectus mentis sit illa coniuncta. Si.n.sola corporis senectus in illis quęreretur, tot illam noscere poterant, quot poterant illos uidere. Dum uero dr̄, quos tu nosti ꝙ senes populi sunt, profecto liquet ꝙ nō solum corporis senectus, sed sil' cum ea senectus mentis eligenda nunciat̄. Et certe monstruosa quędam res est & nimium deplorā da, ut is qui ad regimen alioꝝ cōstitutus est, alio rectore uel (ut apertius loquar) pędagogo indigeat. Nam qui se ipsum regere nescit, qui fit ut alios regere ualeat? Ideo sapiens compatitur terræ, quæ pueꝝ regem habet, sic dicens. Væ tibi terra cuius Rex est puer. Quàm magnum malum sit, pueros in regimine constituere, uel ex eo facile intelligi potest, quòd dn̄s hoc pro maxima pœna minatur populo Iuda, per Esaiam prophetam dicens: Dabo pueros principes eoꝝ, & effœminati dn̄abuntur eis. Veꝝ etsi res apertissima sit, ualde malum & nimis perniciosum esse, pueros aut adolescentes in regimine animarum constituere, qui tn̄ illos constituerunt, aut illos constitui procurarunt, hac excusatione illam defendere nituntur, ꝙ bona de illis pueris aut adolescentibus habēt spes, illos in optimos & perfectos uiros euasuros. Ridēda quippe excusatio, quæ tam multis nominibus conuincitur esse uana. Nam hmōi spes nihil certum promittere potest, cum tam multos quotidie uideamus iuuenes & senes multis & uarijs criminibus irretitos, qui bonam de se spem dederunt in pueritia. Prudentis igit̄ uiri erit, non fidere pueris quos sæpe fefellisse constat. Deinde etsi spes certa esset, illos bonæ indoli suæ postea rn̄suros, non tn̄ ideo tam graue onus esset illis cōmittendum, quando sola habēt spes: sed expectandi sunt quousq; tales illos, quales sperabantur, euasisse intelligant. Alioqui impone alicui mulo aut asino duoꝝ mensium grauissimam aliquam sarcinam nimium uires illius excedentem, ꝑꝑea ꝙ optima de illo hr̄ spes, optimum ali-

Ecc.10.

Esa. 3.

quando futurum iumentum quod multo grauiori sarcinæ portandæ sufficiet. Si hoc non audes paruulo mulo, aut asino cōmittere pp solam spem futuri, cur audes regimen animarum, quod mille sarcinis est multo graui⁹, puero pp solam futurorum spem cōmittere? Nunquid pluris facis iumētum tuum quàm animam pueri, cui tā immensum pondus imponere non reformidas? Quamuis nouitius aliquis sartor aut sutor optimā de se pbeat spem optimum aliqñ artificem futurum, non tamen illi cōmittes ut uestes aut calceos tibi conficiat, quousq; talem qualem sperabas illum euasisse scias: & uis puero pp solam bonam, quam de illo habes spem, tot animarum millia cōmittere? O infelices animę quę in tantam deuenistis miseriam, ut uobis uestes & calcei præferantur. Quas Christus saluator noster tanti fecit, ut pro illis sanguinem fundere non recusauerit, nunc infra uestes & calceos à multis Pontificibus æstimatæ sunt. Sed aliam adhuc proferunt non multo meliorem excusationem, dicentes, ex Papæ dispensatione puerum institutum esse Epm, aut alicuius beneficij curati rectorem, ac proinde omnem scrupuli occasionem esse sublatā. Qualis sit ista excusatio, aut quanti momenti, si ego dixero mihi non credent, ppea q; talis non sum ut uirgam in colubrū uerterim, aut colubrum in uirgam reformauerim, aut aliqđ aliud simile doctrinæ meæ signum dederim. Audiāt igi-
Bern. tur btm̄ Bernardum, uirę & miraculis clarum, et doctrina refertum, qui libro 3. de cōsideratione, ad Eugenium Papam scribens, ait: Nō sum tam rudis, ut ignorem uos positos dispensatores: sed in ædificationem nō in destru-
2.co.10 ctionem. Deniq; quæritur inter dispensatores ut fidelis
1.cor.4 quis inueniatur. Vbi necessitas urget excusabilis dispensatio est, ubi utilitas prouocat, dispēsatio laudabilis est. Vtilitàs dico cōis non propria. Nam cum nihil horę est, non planè fidelis dispensatio, sed crudelis dissipatio est. Hæc Bernardus. Et in epl'a ad Theobaldum Comitē, quæ est in ordine. 271. iterę ait: Offendo proculdubio si

facio quod requiritis. Nam honores & dignitates ecclesiasticas non ignoro deberi his qui eas digne aut sc͂dm Deum administrare & uelint & possint. Porrò eas acq̄ri paruulo filio uestro precibus meis uel uestris, nec uobis iustum, nec mihi tutum esse noueritis. Hæc Bernardus. Doctrinam autem siquis ab Ep̄is & alijs sacerdotibus requirat, pauci sunt qui possint debito & obligationi respondere. Nam etsi aliqui sint Ep̄i docti, multo tamen plures sunt adeo indocti, ut uix Latine sciāt loqui, et (quod multo peius est) eorꝝ aliqui nec bene Latine legere nouerunt. Cuius Rei nullum (ut uera loquar) in Hispania, ubi natus sum, exemplū uidi: sed in alijs prouincijs, præsertim in illa quæ se Latinæ elocutionis parentem gloriatur. Nam in Hispānia, procurante id Catholico illius Rege & Christianissimo Imperatore Carolo, nullus hodie extat Ep̄s qui nō sit uel mediocriter doct⁹, & multi sunt uere doctissimi. De aliorum sacerdotum ignorantia non est opus lōgum facere sermonem cum tam freq̄ //tes ubiq; sint sacerdotes indocti & prorsus ignorantes, etiam ex his qui animarꝝ susceperunt curā, ut rarus sit & uelut gēma quędam existimetur sacerdos doctus, qui animarꝝ curæ inseruiat. Tam multus est indoctorꝝ sacerdotum numerus, ut iam possit ecclesię exprobrari, quod dominus olim per Esaiam prophetam *Esa.56* exprobrauit synagogæ dicens. Speculatores eius cęci omnes. Hi qui animarum curam tenent, speculatores populi sunt, qui pro illo (ut ait Paulus) uigilare debent, *Heb.13* tanquam pro re de quà sunt Deo reddituri rationem. Hos tñ omnes dicit fuisse cæcos, hoc est, ignorantes. Qm̄ etsi aliqui fuissent tunc docti apud Iudęos, hi tñ rarissimi erant. Quotus est nunc Ep̄s aut sacerdos alius animarum rector, qui iuxta Pauli præceptum potens sit exhortari in sana doctrina, & eos qui contradicunt arguere? Quantum autem malum ex hàc sacerdotū ignorantia oriat̄, uel ex eo constare pōt qđ Xp̄s saluator nr̄ *Mat.15* ait: Si cæcus cæco ducatum præstet ambo in foueam

nimium excessiua, cum tñ multi pauperes quibus debitores sunt, fame pereant. Venationibus & aucupijs multi eorꝝ inseruiunt, accipitres alunt, & canes pauperibus desertis nutriunt, quæ omuia multi seculares dñi ob solum Dei timorem facere reformidant, cum tñ non laicis hominibus: sed ipsis Episcopis & sacerdotibus sint hæc iure ꝓhibita. Ludos multi sacerdotes publice exercēt, & aleæ frequentius quàm orationi aut lectioni student. Istorꝝ aliqui tam uiles sibi sunt, et tam paruam de sua sacerdotali dignitate æstimationem hñt, ut non uereātur multi de inferioris ordinis sacerdotibꝰ domibus ꝓprijs desertis, tabernas publicas ad compotationes exercendas ingredi, & ibidem cum alijs de maiori uini haustu contendere, & uictoriam ob maiorem potum ambire. De castitate illorꝝ non est quod loquamur, cum tam aperta sit omnibus illorꝝ incontinentia, ut si nos uelmus tacere, illorꝝ filij clament. Publicas multi ex illis in magnum Christianæ religionis dedecus retinent concubinas, à quorꝝ amplexibus sæpe ad eucharistiæ susceptionem, nec homines nec Deum reuerentes accedunt. Et, ut nihil malitiæ aliquibus illorꝝ desit, ad publica prostibula accedere non uerentur. Tam frequens est iam sacerdotum incontinentia, & tam publica, ut si quis illorꝝ castus esse sciatur, quamuis multa alia necessaria illi desint, ob hoc solum sanctus à populo censeatur. Hæc autem omnia uitia arguunt, illos qui talia agunt indignos esse honore sacerdotali. Nec soli seculares sacerdotes sed etiam monachi qui multo arctiori obligatione ad uirtutem tenētur, à suo instituto longissime absunt. Multi .n. illorꝝ adeo à patribus à quibus instituti sunt degenerarunt ut ferè nihil quod suæ respōdeat professioni habeant, præter exteriores uestes, quibus à cæteris discernuntur. In his autem necessarium est euenire, quod Augustinus ait, nullos uidelicet peiores esse quàm qui in religione defecerūt. Et re uera (ut ingenue loquar) quamuis multi ex monachis hodie sint, qui sui instituti rl'am

quam promiſerunt, obſeruent, rari tñ ex illis ſunt qui nõ declinauerunt ab eo perfectionis culmine, in quo patres illorum fuere. Ex hac omnium ſacerdotum indignitate, tanquam ex potentiſſima malorum cauſa multa mala inſuper & hæreſes, olim orta ſunt, & nunc, proh dolor, quotidie oriuntur & nũtriuntur. Nam hoc aperte nos
Hie. 10 docuit Deus per Hieremiam prophetam, dicens: Quia ſtulte egerunt paſtores, & dñm non quæſierunt, ꝓpea non intellexerunt, & omnis grex eorum diſperſus eſt.
Hiero. Super quem locum Hieronymus hæc quæ ſequuntur, ait: Per translationem paſtorum atque ouium, Principũ culpa et diſperſio populi deſcribitur. Quia. n. Principes ſtulte egerunt, nec quæſierunt dñm, quem toto debuerant corde perquirere, idcirco & mala uenientia nõ uiderunt, ſiue non intellexerunt dñm, & omnis multitudo Hierl'm huc illucq; diſperſa eſt. Hęc Hieronymus. Et iterum
Ez. 44 eandem ſníam apertius per Ezechielem prophetã Deus docet ſic dicens: Facti ſunt domui Iſrael in offen-
Grego. diculum iniquitatis. Quæ uerba exponens beatus Gregorius lib. 1. paſtoralis cap. 2. ſic ait: Nemo quippe amplius in eccleſia nocet, quàm qui peruerſe agens nomen uel ordinem ſanctitatis habet. Delinquentem nanque hunc nemo redarguere præſumit, & ip exemplum culpa uehementer extenditur, qñ pro reuerentia ordinis, peccator honoratur. Hæc Gregorius. Nec illorum duntaxat peccatorum quæ ad mores pertinẽt: ſed etiam hæreſum multarum fuit cauſa, malitia & indignitas ſacer-
Aene. dotum. Nam Huſſitarum hęreſis initia, enarrãs Aeneas
Sylui. Syluius lib. de origine Bohemorum, cap. 35. ait: Sequebantur Ioannem Hus clerici ferè omnes, ære alieno grauati, ſceleribus ac ſeditionibus inſignes, qui rerum nouitate euadere pœnas arbitrabantur. His & non nulli doctrina celebres iuncti erant, qui cum in eccleſia conſeq dignitatem non potuiſſent, iniquo animo ferebant, ſacerdotia maiorum cẽſuum his cõmitti, qui quamuis nobilitate præirent, ſcientia tñ uiderent inferiores. Et c. 36.
referens

referens ea quæ cum Ioãne Hus & Hieronymo de Pra ga Bohemis, in Constantiensi cõcilio acta sunt, ait: Stetere in proposito pertinaces Bohemoꝝ animi, neq; uicti rationibus, uinci uoluere. Se ueraces, se sancti euãgelij æmulatores, se Christi discipulos esse. Romanam ecclesiam, cæterasq; per orbem dispersas, lõge a traditionibus apł'oꝝ abijsse, quæ opes ac delicias sectarentur, dominatum in populos, & primos in conuiuijs accubitus exquirerent, canes, equos alerent, ecclesiaꝝ bona q̃ Christi pauperibus deberentur, per lasciuiam luxumq; cõsummerent: aut nescire prorsus diuina mandata, aut, scientes contẽnere. Hæc Bohemos dixisse, & in illis ad ignẽ usq; pseuerasse refert Aeneas Syluius. Ex qbus satis aperte constat, malos sacerdotũ mores Hussitis ansam hæresis præbuisse, qua ab obedientia Romani Pontificis decesserunt. Idem hoc nostro seculo Lutheranis contingit, quoꝝ hæreses, indignitas, & scelerata sacerdotum uita tanquam prima mater genuit, & nunc tanquã nutrix eas alit fouet, & nutrit. Videntes.n. nimiã sacerdotum multitudinẽ, illoꝝ indignitatẽ, sceleratamq; illoꝝ uitam, in sacerdotes, & epos, & in Romanũ, hoc est, supremum totius ecclesię Põtificem, debacchari cœperunt, & quod in psonas iuste forte dicere potuissent, in ipsam sacerdotalem dignitatem, & in Hierarchicos illius ordines retorserunt. Tanquã si personę indignitas & uita quãlibet scelerata uel tantillum posset detrahere sacerdotali dignitati, aut cuiuis alteri potestati. Si illi recte sapuissent, pro personaꝝ emẽdatione, & morũ reformatione laborare debuissent, non in uniuersum pontificiam tollere dignitatem. Male qdem medetur qui iugulat. Alioq si hęc illis sana uñr remedia, tollant eadem ratione matrimonia, quia multi coniuges fidem matrimonij nõ seruant. Tollant oẽs reꝝ publicaꝝ ministros & rectores, quia multi ex illis ministeriũ suum iniuste exercent. Tolãt deniq; sartores sutores, metallarios aurifabros, latomos, & reliquos oẽs artifices, ppea quòd

tas,tantaq; apud populũ sacerdotũ æstimatio & reuerẽtia,quanta ipsius religionis fuit dignitas, æstimatio atque reuerentia: & econtrario. Non est igitur mirũ,si his seculis in quibus Christianæ religionis sacerdotium est neglectum & tam parũ æstimatum,ut omnibus passim sine ullis iustis meritis cõferatur,ẽt diuina lex,diuinusq; cultus, ipsa denique tota christiana religio contemnat̃, pessumq; eat.Cum igitur hanc omnium p̃ntis seculi hæresum potissimã esse radicem constet,quisquis hæresib9 occurrere & illas prorsus tollere optat,summe pro uiribus suis laborare debet,ut hæc pessima radix euellatur, & sacerdotium suæ dignitati restituatur. Hoc aũt facile fiet,si primum tollantur causæ,à quibus totus hic sacerdotum contẽptus est ortus. Notissimũ est sacerdotũ cõtemptum ex nimia illorũ multitudine primũ, deinde ex ignorãtia, postremo ex scelerata illorũ uita, esse ortum. Nimia siquidem cuiuslibet rei multitudo cõtemptũ uilipensionemq; parit: quemadmodum ecõtrario,cuiuslibet rei raritas pretium æstimationemq; gignit. Deinde sacerdotum cõtemptum auxit magna illorũ indignitas multis nominibus manifesta. Q̃m multi pp ætatis defectum,alij ob imprudentiam,alij ob ignorantiã, alij ob sceleratam illorũ uitam omnibus manifestam, indigni sunt,qui ad tam sublimem dignitatem fuissent promoti,& inde illorũ oritur contemptus. Hac igitur uia sacerdotiũ quod iam in magnam uilitatem,magnumq; contemptum abierat,facile suo pristino restituetur pretio & honori, si nullus ad illum nisi dignus promoueat̃. Nullus nisi prouecta iam ætate instituatur episcopus aut sacerdos,& qui prudẽs sit ad tale munus obeundũ, & uir doctus q alios docere ualeat,& bonus uirtutisq; studiosus, qui alios suo exemplo ad uirtutẽ capessendã hortetur. Si tales sint episcopi & sacerdotes,non dubito quin reliquus populus breui ad uerã christianæ religionis obseruantiam redibit. Si hæc sacerdotij reformatio fieri negligitur,necesse est ut hi q̃bus hoc facere incũbit

patienter ferant eiuſdem ſacerdotij cõtemptũ, & per cõſequens legis diuinæ & christianæ religionis iacturam.

De ſexta hæreſum cauſa quæ eſt ſacræ ſcripturæ translatio in linguam uulgarem. Cap. VI.

Trãslationem ſacræ ſcripturæ in linguã uulgarẽ multarũ hæreſum poſſe eſſe cãm multis rõnibus multisq́ irrefragabilibus teſtimonijs pſuadet, & res ipſa apte demonſtrat. Vt aũt hoc apertius pbare ualeamus: illud ante oĩa ſtatuere oportet: primã & potentiſſimã oĩum hæreſum radicẽ eſſe prauã ſcripturæ ſacræ intelligentiam. Nam qa in ſacris literis contenta nõ iuxta catholicam fidei doctrinã: ſed iuxta ſenſum a catholica fide longiſſime diſtantem intelligẽdam eſſe aliq putant, iõ ſuas ſententias quãuis catholicæ fidei repugnantes, ac ſi diuina eſſent oracula firmiſſime tuent̃. Quia ea q̃ ſentiunt teſtimonijs ſacræ ſcripturæ munita, & roborata eſſe putant, & iõ tam conſtanti, & firmo aĩo ea tenent, ac reliqua, q̃
Hilar. uere in ſacris lr̃is continent̃. Vnde Hilarius in lib. de Trinitate ait: Extiterunt plures, q cœleſtiũ uerborũ ſimplicitatem, nõ ueritatis ipſius abſol'onẽ ſuſceperunt al'r interpretantes: quã dictorũ uirtus poſtularet. De intelligentia.n. hæreſis, non de ſcriptura eſt, & ſenſus non ſermo,
Augu. fit crimen. Hæc Hilar. Et btũs Aug. in lib. 83. q̃onum q̃ſtione 69, ait: Non põt error oriri palliatus noĩe xpiano: niſi de ſcripturis non intellectis. Hæc ille. Si ex praua ſacræ ſcripturæ intelligẽtia hr̃ſes oriunt̃, conſequẽs eſt inde, ut uulgus indoctũ ſacras ſcripturas legẽs magnã inde ſumat occaſionẽ in uarias incidendi hæreſes: qm̃ legit id, qd̃ minime intelligere põt. Qd̃ aũt multa ſint in ſacris lr̃is, q̃ a uulgo minime intelligi pñt: adeo eſt manifeſtũ, ut nulla egeret pbatione: niſi Lutherus & alij eiuſdẽ farinæ hoĩes qui notiſſima alia negare ſolẽt, hoc ẽt negaſſent dicentes ſacrã ſcripturã præſertim nouũ teſtm̃, eſſe intellectu facillimã, ita ut ab oĩbus intelligi poſſit, & ob eam cãm in eam linguam eſſe uertendã, in qua poſſit ab omnibus legi. Lutherum tamen, & quotquot illi in hac

parte fauent, pessime errare inde aperte conuincitur: quia multa sunt ad sacræ scripturæ intelligentiã maxime necessaria quibus omnibus constat uulgus indoctum carere. Omnes.n. scientię naturales, teste Augusti. sunt ualde necessariæ ad ueram, & exactam sacræ scripturæ intelligentiam. Nam (ut ille ait lib.2. de doctrina Christiana.cap.40) sicut olim tabernaculum Dei, constructum est, Deo præcipiente, ex auro, & argento, qd' filij Israel ab Aegytijs acceperãt: sic modo theologię structura, ex gentiliũ sciẽtijs, quæ uelut quoddã illorũ argẽtum et aurũ sunt, cõsurgit. Historiarũ uariarũ cognitionem esse ad uerũ sacræ scripturæ intellectũ consequendum, testatur idem Aug. qui lib.2. de doctrina Christiana ostendit aliquos ob solã historiæ ignorantiã circa scripturã sacram errasse. Neq; ad solas res leues, & parui momẽti: sed ad prima totius Euangelicæ fidei fundamẽta stabilienda, est historiæ cognitio necessaria. Primũ.n. totius Euangelicæ doctrinæ fundamentũ est Iesum filium Mariæ uirginis fuisse Messiã in lege ꝓmissum, et à ꝓphetis prędictũ. Pro cuius fidei cõfirmatione multa ex pręcipuis, quę pñt ex sacra scriptura afferri testimonia, nequaquam pñt sine historiæ cognitione intelligi. Primũ est ex lib. Geneseos, ubi Iacob. bñdicens filiũ suum Iudã hęc ait: Nõ auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius: donec ueniat, qui mittẽdus est, & ipse erit expectatio gentium. Vt aũt hæc aduentui Christi in carnẽ ad aptentur, necessarium est scire ex historijs qñ fuit ablatum sceptrum de Iuda, & quando defecit Dux de femore eius. Alterum est de prophetia Balam, qui postquam dixit, orituram esse stellam ex Iacob, & consurrecturã uirgam de Israel, quæ percuteret Duces Moab, ut tempus, quo hæc prophetia implenda esset, designaret. Hæc dixit: Heu quis uicturus est quado ista faciet Deus? Venient in trieribus de Italia, superabunt Assyrios, uastabuntq; Hebręos, & ad extremum ipsi peribunt. Qui hanc prophetiam in Christo saluatore nostro impletam esse, probare uolue-

Ex. 35. — Ge. 49 — Nu. 24

Exodi, ubi dicitur, uirgam Moysi deuorasse uirgas Magorum. Dicet enim apud se: Qui fit, ut uirga, quæ nec os nec dentes, nec gulam, nec uentrem, nec denique sensum habet aliquid deuorare possit? Paulum etiam necessario dicet mendacem, qui ait spiritum sanctum postulare pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Si spiritus sanctus gemere nequit, quō poterit gemitibus inenarrabilibus postulare? Vulgaris itaque homo illud legens, & minime intelligēs, aut Paulum errasse dicet, aut male de spiritu sancto censebit, putans illū gemere, aut quomodolibet tristari. Sunt aliæ multæ, & frequentissimæ figuræ in sacris literis, pro quarum declaratione extat libellus Bedæ, qui inscribitur de schematibus, & tropis sacrę scripturæ. Sunt præterea multa in sacris codicibus, quæ minime iuxta solam literæ superficiem sunt capiēda: sed iuxta mysticum sensum sub ea latentem sunt interpretāda. De his dicit Paulus: Idoneos nos fecit ministros noui Testamenti, non literæ: sed spiritus: Litera enim occidit, spiritus est, qui uiuificat. Si hæc omnia quis uelit, iuxta literam, & non iuxta mysteriū reconditum interpretari, non est dubium illum in multas hæreses labi. Talia sunt multa, quæ de Christo prophetæ prædixerūt. Tale est illud, quod Iacob Patriarcha de Christi passione prophetico spū prædixit: Lauabit in uino stolā suam, & in sanguine uuæ pallium suum. Et illud apud Esaiam: Multiplicabitur eius imperiū, & pacis non erit finis: Sup solium Dauid, & super regnum eius sedebit, ut confirmet illud, & corroboret in iudicio, & iustitia amodo, & usque in sempiternum, & regni eius non erit finis. Cum domus Iacob æterna non sit: sed temporalis, dubitare quis merito poterit, quō Christus in illa sit regnaturus in æternum, præsertim cum ipse Christus postea dixerit regnum suum non esse ex hoc mundo. Sunt alia multa eiusdem notæ, quæ si iuxta solam literam intelligantur, non est dubium multas inde nasci hęreses, ut puta de regno Christi in hoc mundo, de huius regni perpetuitate.

Rom. 8
2. Cor. 3
Ge. 49
Esai. 9

Et non est etiam dubium, quin uulgus indoctum ppea quod mysteria penetrare nescit, omnia hæc putet eẽ iuxta nudam literam intelligenda, ob quam causam necesse est, ut ĩ multos incidat inextricabiles errores. Rursum sæpissime contingit in sacris literis subdita, sine ulla expressione, unius personæ in aliam personam mutatio, ita ut modo de Christo, qui caput est corporis mystici, loquatur scriptura, & statim sine ulla personæ expressione loquatur de corpore eius, quod est ecclesia, aut de pticularibus illius membris, quę sunt omnes fideles. Quę omnia siquis eidem tribuere uelit, ut puta omnia capiti, aut omnia corpori, aut membris accommodare, sæpe sine manifesta hæresi id facere non potest. Quia sæpe ea, quæ capiti conueniunt, repugnant corpori, & membris eius, & quæ cæterorũ membrorũ sunt propria sæpe non pñt capiti cõuenire. Talia sunt, quæ Oseas propheta de Christo loquens ait: Puer Israel, & dilexi eum, & ex Ae
Oseas. gypto uocaui filium meum. Vocauerunt eos, sicut abierunt à facie eorum Baalim immolabant, & simulachris sacrificabant. Primam horũ uerborũ partem de Christo esse intelligendam, testatur Matthęus, qui illam exponit
Matt. 2 de Christo ab Aegypto in Iudæam reuertente. Reliqua tñ quamuis sub nomine eiusdem populi Israelitici dicta sint, non pñt Christo conuenire: sed soli corpori illius, siue uero, siue ficto, hoc est, ecclesiæ permistæ quę bonos, malosq́ intra se continet. Certum est uulgarem hominem non posse discernere diuersitatem personarum, de quibus quasi de una illæ literæ contextus loquitur: sed omnia eidem personę accommodabit, pręsertim in Psalmo. 21. qui totus est Christo tribuendus, & ferè nulla est in illo pars, quæ possit eidem Psalmistæ competere. Et
Esa. 61 Esaias propheta de Christo loquẽs sub nomine suo. Spiritus Dñi super me, eo quòd unxerit me. Ad annunciandum mansuetis misit me, ut mederer contritis corde. Et alia multa ibi Esaias nomine suo dicit, quæ tamen non sibi sed Christo conuenire pñt. Nã (ut Lucas refert) Chri-
Luc. 4.

stus saluator noster illa Esaiæ uerba in se ipso ad impleta esse docuit. Vulgaris tn̄ hō, & idiota hæc legens, putabit illa nō de Christo: sed de eodem propheta, qui nomine suo illa dixit, esse intelligenda, & sic in perniciosissimas incidet hæreses. Omitto alia multa necessaria ad sacræ scripturę intelligentiam, de quibus beatus Augustinus in libris de doctrina Christiana longam facit disputationem, & ea omnia non possent in hoc cap. comprehendi. Quæ omnia cum populus ignoret, necessariū est, ut in mille locis erret, perperam scripturam sacram ītelligens. Sunt præter hæc omnia parabolæ frequentissimæ in sacris literis, quarum intelligētia (ut beatus Thomas, & alij doctores theologi docent non ex prima uocum significatione petenda est: sed ex significatione rerum per uoces illas signatarum, hoc est, per similitudinem unius rei ad alteram. Certum est ppl'm has non posse adaptare similitudines, et ignorare alteram pręter primā uocū, significationē. Vnde necessarium est euenire, ut nesciat parabolas intelligere, imò ut nesciat inter parabolas, & apertas eloquutiones distinguere. Quo fiet necessario, ut quę parabolice dicta sint, simpl'r, & iuxta primam uocum significationē putet esse intelligēda. Quæ res quot, quantasq; hæreses gignere possit, prudenti lectori considerandum cōmitto. Quid dicam de multis scripturæ locis, qui sibi inuicem repugnare vñr, in quibus conciliādis doctissimo, atque diligente, & peracuto est opus interprete? Horꝫ facialem contrapugnantiam cum uulgaris, & idiota legerit nesciens illa in concordiam redigere, cogetur, aut mendacium ad sacras literas admittere, aut alterum illorꝫ locorꝫ à sacris codicibus relegare, dicens illa uerba non pertinere ad sacram scripturā. Quorum neutrum pōt quis sine manifesta hæresis nota efficere. Deniq; quia btūs Hieron. tam multas intellexit esse difficultates circa intelligentiā sacrarꝫ scripturarꝫ: ideo ī epistola quadam ad Paulinum quæ est de omnibus sacræ scripturæ libris post multa, quæ illic de hac re dixe-

sacræ scripturæ intelligentiam pugnantes sæpe & irreconciliabiles ferant snia, eorum alterum errare est necesse. Si illi doctissimi uiri, quos Deus introduxit in cellaria sua post longam, & diuturnam examinationem, post feruentem, & prolixam orationem errauerunt in multis, qui fieri potest, ut uulgus indoctum carni, & sanguini deditum, multisq́ sæpe uitijs mancipatum sine ulla examinatione passim nō erret in mille? Si tam facile potest uulgaris homo, & idiota errare in interpretatione sacræ scripturæ, & ex falsa illius intelligentia (ut ex testimonijs Hilarij, & Augustini supra citatis constat) hæreses oriuntur, apertissime conuincitur, translationem sacræ scripturæ in linguam uulgarem maximam præbere idiotis hominibus hæresum occasionem. Nam illi legentes, quæ minime intelligere possunt, pro suo arbitratu, & non iuxta regulas sanctorum doctorum, quos nunquam legerunt, scripturam sacram interpretabuntur, & sic in mille incident errores. Et pro hac re plura, quam uellemus, habemus exempla multarum uidelicet hæresum, quæ ab hominibus idiotis suscitatæ sunt, propterea quòd sacras literas in linguam uulgarem legerunt, & non intellexerūt. E quibus aliquas in medium proferam, quarum testimonia satis erunt ad rem hanc comprobandam. Albigēses hæretici surrexerunt olim tpe Innocentij Papæ huius nominis tertij, multis, & nefandis impliciti erroribus. Sunt autem sic appellati: quia ex comitatu Albigensi propè Tolosam in Gallia orti sunt, qui has hęreses suscitarunt. Hi omnes fuerunt idiotæ, & quia legebant, quæ nō intelligebant: ideo in plurimos execrandos errores lapsi sunt. Post istos paucis aliquot transactis annis surrexerunt etiam in Gallia pauperes de Lugduno, à quibus maior harum hæresum pars, quæ nunc ecclesiam oppugnāt, originem traxit. Nam Valdo illorum Princeps, à quo nomen sortiti, Valdenses etiam dicti sunt, omnibus suis bonis distractis paupertatē plus iusto dilexit, & quia idiota erat aliquot libros tum sacros, tum etiam ex alijs in

linguam uulgarem sibi fecit transferri, quos legens, & nõ intelligens in pestilẽtissimos lapsus est errores: quos postea Vuiclefitæ, & deinde Hussitę tutati sunt, & nunc tandem Lutherani tutantur. Post istos eodem ferè sc̃lo Begardi, & Beguinæ homines omnes idiotæ, orti sunt, quorũ octo hæreses in concilio Vienensi sub Clemente quinto damnatæ sunt. Deinde successere in Bohemia Thaboritarũ, & Orebitarũ, & Adamitarũ hæreses perniciosissimæ, quarũ omnium historiam enarrat Aeneas Syluius in lib. de origine Bohemorũ, dicitq́; illarũ authores, & tutores fuisse homines idiotas, q̃q̃ nõ dicit illos habuisse literas sacras in linguam uulgarem translatas, tamẽ uerisimile est illas habuisse: qm̃ alias non patet uia quõ homines idiotæ illas suscitare potuissent, aut quõ illas iam ortas, tot homines suscepissent. Tandem Lutheranorũ hęresis, etsi non fuerit ab hac causa orta, constat tamen per illam fuisse dilatatam & uires maiores, ut populum perderet inde sumpsisset. Nam populus legens in sacris codicibus Germanicæ linguæ redditis, ea testimonia, quibus Lutherus suas hæreses probare contendit, facile persuasus est, ut Luthero consentiret. Deinde ex consona omnium sacrorum doctorum sententia docemur, non esse populo rudi tradenda ea mysteria alta, & profunda, quæ ille intelligere non potest, ne hac occasione labatur in errorem: sed iuxta capacitatem audientium temperandum esse sermonem. Nam Paulus

1. Cor. 3 Corinthijs scribens ait: Et ego fratres non potui uobis loqui quasi spiritualibus: sed quasi carnalibus. Tanquã paruulis in Christo lac uobis in potum dedi non escam: Nondum .n. poteratis: sed nec nũc quidem potestis: adhuc enim carnales estis. Quæ uerba interpretans Ansel- *Ansel.*

mus in cõmentarijs super epistolas Pauli ait: Non enim audientium animi sunt ultra uires tradendi: sed alta quęque, & eminentia debent multis auditoribus contegi, & uix paucis aperiri, & inchoantibus quidem, uel infirmis non alta, & mystica: sed quædam quæ capere pos-

sint,prædicanda sunt,perfectis uero profunda, & mysti ca sunt dicenda. Hęc Anselmus. Et beatus Chrysost. ho milia 51. super Matth. ait: Sicut infantibus esca mutatur secundum ętatem,sic in populo secundum uirtutem do ctrina temperatur. Hęc ille: Et Origenes homilia uigesimaseptima super lib. Numer. ait: Sicut in nutrimentis corporis multas paulo ante dedimus differentias, ita & natura rationabilis, quę ratione, & uerbo dei (ut diximus) pascitur, non omnis uno, atque eodem nutritur. Vnde ad similitudinem corporalis exempli est aliquibus in uerbo Dei cibus lactis apertior. s. & simplicior doctrina, ut de moralibus esse solet, quę pręberi cō sueuit ijs, qui initia habēt in diuinis studijs, & prima eru ditionis rationabilis rudimenta suscipiunt. Hęc Orige. Idem etiam docet multo apertius, atq; uberius beatus Greg. in moralibus exponēs illud Iob: Qui ligat aquas in nubibus suis, ut non erumpant pariter deorsum. Quę Gregorij uerba: quia superius cap. 3. huius lib. à nobis citata sunt: ideo nunc repetere non fuit opus. Ex his omnibus testimonijs colligimus populo rudi non esse alta, et profunda mysteria prędicanda, quę ille intelligere non potest. Et inde apertissime conuincitur sacram scripturam non esse populo rudi, ut ab eo legatur tradendam. Nihil enim refert uerbo, an scripto aliquid tradatur: si neutro modo illud intelligere ualet. Si populo rudi non est tradendum uerbum id, qđ auditum intelligere non poterit: consequens est, ut eidem populo non sit scriptu ra illa sacra tradenda, quam certum est illum intelligere non posse. Et certe hæc collectio, & argumētatio adeo (mea sententia) urget, ut non sit, quod uere illi responderi possit. Nullum.n. potest inter uerbum, & scripturā dari uerum, & euidens discrimen, per quod innotescat, malum esse, ut uerbum obscurum, & difficile intellectu populo prędicetur, & econtrario bonum esse, ut scriptu ra obscura, & intellectu difficillima eidem populo legē da tradatur. Et hęc ratio ipsosmet lectores coget, ut si

Chrys.

Iob. 26.

uero probat ſermones. Hæc Theophilact. Eſt adhuc aliud in uerbis Petri conſyderatione dignum, ubi cauſam reddens pp quam imperfecti, & infirmi debẽt ſicut modo geniti infantes lac concupiſcere. Vt in eo creſcatis (inquit ille) in ſalutem. Quibus uerbis aperte innuit, ſolidũ cibum non in ſalutem: ſed in ęgritudinem modo genitis infantibus dari. Ex quibus aperte conuincitur, eos, qui ſacram ſcripturam in linguam uulgarem translatã populo rudi legendam tradunt, non proſpicere ſaluti animarum populi: ſed illarum potius ægritudinem procurare. Quia tradunt illis cibum, qui illarum exuperat uires. Accedit ad hæc omnia, quædam eccleſię prohibitio qua laicis hominibus interdicitur ne de fide catholica quomodolibet diſputare audeant. Nam in cap. Quicũque. paragr. inhibemus. de hæreticis. libro 6. Alexander Papa ſub excõicationis pœna prohibet omnibus laicis pſonis ne publice, aut priuatim de fide catholica diſputare audeant. Et merito quidem hoc inhibuit ſummus Pontifex: quia perpendit quanti periculi res ſit talem diſputationem laicis perſonis ſine ullo diſcrimine permittere. Nam licet ſint aliqui laici uiri docti, qui bene, & ſine fidei periculo poſſint cum hæreticis diſputare, iura tamen, & decreta nunquam de his, quæ raro contingunt: ſed ſemper de his quæ frequentius eueniunt, diſponũt. Raro autem contingit, ut uiri laici ſint de altiorib9 fidei myſterijs plene edocti & ad diſputandum de illis diſerti, & ideo ne laici indocti in diſputatione ſuccumbentes ſibi ruinę occaſionem aſſumerent, aut alijs audientibus præberent: merito illis omnibus fuit talis diſputatio interdicta. Vt autem hoc tam ſanctum, & pium decretum id, quod intendit efficere ualeat, opus eſt, ut à laicis idiotis ſacra auferatur ſcriptura, ne eam legẽtes, de ſecretioribus fidei myſterijs cum magno religionis periculo eorum quilibet audeat diſputare. Qui. n. aliquid ſuis ſubditis prohibet, niſi illis laqueum parare uelit oportet, ut id etiam prohibeat, quod magnam præbet agendi prohi-

bitum occasionem. Quanta autem laicis indoctis dispu tandi de fide præstetur occasio, cum illis in linguam uulgarem translata traditur sacra scriptura, ipsa rerum experientia apertissime docet. Nam in illis prouinciis, in quibus sacra scriptura in linguam uulgarem translata passim omnibus laicis legenda conceditur, ut sunt Gallia, Germania, Italia non solum indoctissimi uiri: sed etiã fœminæ passim de fide catholica disputant, & cum doctissimis uiris de secretioribus fidei mysteriis contendere non uerentur. Quam peruersitatem summopere reprehendit Hieron. in epist. ad Paulinum quę est de omnibus sacræ scripturæ lib. sic dicens. Quod medicorum est promittunt medici, tractant fabrilia fabri. Sola scripturarum
Hiero. ars est, quam sibi passim omnes uendicant. Scribimus indocti, doctiq; poemata passim. Hanc garrula anus, hanc delirus senex, hanc sophista uerbosus, hanc uniuersi pręsumunt, lacerant, docent antequam discant. Alii adducto supercilio grandia uerba trutinantes, inter muliercu las de sacris literis philosophantur. Alii discunt, proh pudor, à fœminis, quod uiros doceant. Et ne parum hoc sit, quadam facilitate uerborum: imò audacia edisserunt aliis quod ipsi non intelligũt. Hęc ille. Et certe id, quod Hieronym. suo tpe fieri testatur, & dolet, in multis prouinciis (ut diximus) nunc fieri uidemus. Qui abusus nisi citissime ab illis prouinciis tollatur non dubito, quin ille magnum fidei catholicę dispendium sit præfatis prouinciis allaturus, pręsertim cum iam tam magna huius rei initia in his prouinciis uideamus, ut iam quasi oriri uideamus id malum, quod nunc prędiximus: & timemus. Est adhuc alia urgentissima ratio quę ecclesię pręsules cogere deberet: ut translationem sacrę scripturę in linguam uulgarem nullo modo facere aut iam factam euulgari permitterent, ipsius uidelicet sacrę scripturę reuerentia, & ęstimatio, quam quotidie minui si passim omnibus legenda tradatur nemo est, qui dubitet. Nihil. n. est, quod magis alicuius rei pcium, & ęstimationem

motionem augeat, q̃ illius raritas, & occultatio, & nihil ecõtrario magis illa oĩa minuit, q̃ eiusdem rei multitudo & nimia illius manifestatio. Et hæc est cã (ut oẽs sacri doctores docẽt) pp quas Deus ueteris legis ceremonialia mysteria occulta pplo esse uoluit, & nõ passim omnibus manifestari, ne ex facili eorꝶ conspectu oĩbus uilescerent. Nam ea, quæ in tabernaculo fœderis erant, cũ Nu. 4.
castra mouebantur, ab Aaron, & ab his, qui in tabernaculo seruiebant, inuoluebãtur, nec uidebanẽ à pplo, nec ab his ẽt, qui in proprijs humeris deferebant. Obuelãdi necessitas tũc erat nõ modica, metus uidelicet mortis. Si tanta reuerẽtia tunc est adhibita umbræ, multo magis eã decet exhibere corpi, ut sacra scriptura, ĩ qua multo aptius, q̃ illis cæremonijs nostræ fidei secretiora mysteria cõtinenẽ, non passim toti pplo legenda tradatur. Alioq ipsa scriptura quæ esset in maximo pretio ab oĩbus hñda, cito erit in cõtemptũ, & uilipendiũ. Propter hanc cãm Greg. septimus huius noĩs pontifex scribens Gr. g. 7
Vratislao Bohemorꝶ duci (tunc. n. Bohemia nõ Regẽ, ut nũc: sed Ducẽ habebat) in quadã epl'a, q̃ est in lib. 6. epl'arꝶ suarꝶ, noluit illi concedere, ut diuinũ offm̃ posset in lingua sclauonica celebrari. Sic. n. post aliqua p̃fatus Greg. in illa epl'a ait: Quia uero nobilitas tua postulauit, quo secũdum sclauonicam linguã apud uos diuinũ celebrare annueremus offm̃, scias nos huic petitioni tuę nequaq̃ posse fauere. Ex hoc nẽpe sæpe uoluentibus liquet, nõ immerito sacrã scripturã omnipotẽte Deo placuisse q̃busdam locis esse occultã, ne si ad liquidũ cũctis pateret, forte uilesceret, & subiaceret despectui, aut praue intellecta à mediocribus in errorẽ induceret. Neque enim ad excusationem iuuat, quòd quidã religiosi uiri hoc, quod simpl'r ppl's quærit, patienter tulerunt, seu in correctũ dimiserũt, cũ primitiua eccl'ia multa dissimulauerit, q̃ à sanctis p̃ribus post modũ firmata charitate, et religione crescente subtili examinatione correcta sunt. Vñ ne id fiat, quod à uestris imprudẽter exposciẽ autho

nenda,cum non passim ab omnibus possint intelligi:sed eis tm̃ qui ea fideli pñt concipere intellectu. Propter qđ simplicioribus inquit apostolus: Quasi paruulis in xpo lac potum dedi uobis non escam. Maiorum enim est so 1. cor. 3
lidus cibus,sicut aliĳs ipse dicebat. Sapiẽtiam loquimur 1. cor. 2
inter perfectos: inter uos autem ni hil iudicaui me scire, nisi Iesum Christum & hunc crucifixũ. Tanta est enim diuinæ scripturæ profunditas, ut nõ solum simplices & illiterati sed ẽt prudentes & docti non plene sufficiãt ad ipsius intelligẽtiam indagandã. Propter quod dicit scri ptura. Quia multi defecerunt scrutantes scrutiniũ. Vnde Psal. 63
recte fuit olim in lege diuina statutum,ut bestia q̃ montem tetigisset,lapidaretur, ne uidelicet simplex aliqs & indoctus præsumat ad sublimitatem sacrę scripturę per tingere,uel eam aliĳs prædicare. Scriptum est.n. Altiora Eccl. 3.
te ne quæsieris. Propter quod dicit apostolus: Nõ plus Ro. 12.
sapere quàm oportet sapere: sed sapere ad sobrietatem. Hactenus Innocẽtius tertius. Qui apertissime docet nõ esse laicis & idiotis plus de scriptura sacra tradendum quàm illi possint intelligere. Denique cũ Erasmus Rote rodamus contrarium huic sñīæ sæpe docuisset, facultas theologiæ uniuersitatis Parisiensis illum in hac parte er rasse per publicas censuras declarauit. Erasmus siqdem in quadam præfatione super Matthæum dicit hæc uerba: Sacras literas cupiam in oẽs uerti linguas. De qua assertione uniuersitas Parisiensis suam dedit censurã per hæc uerba. Quamuis in quãcunq linguam uertantur sa cræ literæ suapte natura sanctæ sint & bonæ, quanti tñ sit periculi permittere passim lectionẽ earꝝ in linguam uulgarem traductarꝝ absque ulla explicatione idiotis & simplicibus eis abutentibus, nec eas pie & humiliter legentibus, quales plurimi nunc reperiuntur, satis indicarunt Valdenses, Albigenses, Turrelupini, qui inde occasione sumpta multos errores disseminauerunt. Quare hac tẽpestate pspecta hoium malitia, periculosa, ac pniciosa existit hmōi traductio, loquendo de oībus scriptu

ræ libris indifferenter. Nec ficubi paucis eſſet utilis, pro pterea temere eſſet omnibus permittenda. In re nanque ad ſalutem nõ neceſſaria, potius conſulẽdum eſt multorum profectui ipſam interdicendo, quàm paucorꝝ utilitati eam pmittẽdo cum graui multitudinis incõmodo. Vnde & iure dãnata eſt hmõi translatio. Hactenus cenſura Pariſienſis: Deinde in eadem præfatione in Matthæum, hanc addidit propoſitionẽ Eraſmus. Exclamãt indignum facinus, ſi mulier uel coriarius loquatur de ſacris literis. De hac etiam propoſitione ſuam dedit cẽſuram uniuerſitas Pariſienſis, ſic dicens: Recte perpenſa multorꝝ huius temporis impudenti temeritate, indignũ facinus exiſtimandum eſt, quod idiotæ & ſimplices ſuo iudicio ſacras literas legant in ſuam linguam cõuerſas, & de illis diſſerant, aut diſceptãtes de earꝝ facultatibus tractent. Nec tñ prohibetur per hoc eis conferre inter ſe de ijs quæ in concionibus publicis audierũt ad morum correctionem, & ad cõpunctionis & deuotionis excitationem: ut magis ac magis in ipſis charitas accreſcat, humilitas ſolidetur, atque opera carnis mortificentur. Hactenus cenſura uniuerſitatis Pariſiẽſis: Scio tñ nõnullos eſſe q ſibi plus iuſto arrogantes, has Pariſienſes cẽſuras ſubſannẽt dicẽtes, articuli Pariſienſes nõ trãſeunt mõtes. Quibus uerbis hoc dicere uolũt ſe nõ eſſe addictos cenſurę Pariſiẽſi, qn liberꝝ ſit illis aliter quàm illi cenſuerũt ſentire. Fateor qdem nos nõ iuraſſe in uerba uniuerſitatis Pariſienſis atque ſub gehennę pœna ad ſuſcipienda illius decreta minime eſſe obligatos: hoc tñ nõ diffiteor, quod etiam nullus ſanæ mentis negare poterit, multo pluris ęſtimandam eſſe illius uniuerſitatis ſñiam ad quã fere centũ conuenere ſacrę theologię doctores, q rẽ plene (ut decebat) lõga & exacta diſcuſſione examinarũt, quã alterius cuiuſuis doctiſſimi hoĩs de eadẽ re iudiciũ. Et ob hanc cãm prudentius quenqꝫ facturꝝ cenſeo, illorum in hac parte amplecti ſñiam quam tot uiris doctiſſimis ſpretis, ſuæ tantum uelle inniti prudentiæ.

Respondetur obiectionibus quae fiunt ab ijs qui contendunt sacram scripturam esse in linguam uulgarem transferendam. Cap. VII.

Qui sniam aliquam tutari, & illam firmo ueritatis robore constantem esse, alijs palàm facere cupit, non satis est illi rationes aliquot quibus illam persuadeat proferre: sed opus est ut etiam his quae contra illam obijciuntur respondeat. Quod si recte (ut oportet) fecerit, tanto fortius ueritatem sniae quam tuetur confirmabit, quãto ea quae contra illam obijciuntur nullius prorsus roboris esse apertius ostenderit. Vix enim est aliqua tam certa et aperta ueritas de his quae ad fidem aut mores spectant, cui hostes desint qui illam multis uarijsque argumentationibus oppugnare conentur. Nam pater ille mẽdacij, qui (ut saluator noster ait) in ueritate non stetit: sed ab humanae conditionis initio mendax fuit, tam exosam habuit ueritatem, & bello irreconciliabili adeo illam insectatur, ut semper milites contra illam perquirat et uarijs illos argumentationibus armet quibus illi ueritatem oppugnare possint. Hoc enim, & alijs in rebus & in hac de qua in praecedenti capitulo disseruimus, ipsa experiẽtia docente uerum esse cognoscimus. Nam etsi re ipsa cõpertum sit malum esse sacram scripturam in linguam uulgarem transferri, ut à populo rudi possit sine ullo discrimine legi, non desunt tñ etiam Christiani & catholici uiri qui hoc bonum esse contendat & uarias pro hac re proferant rationes quibus Lutheri, Erasmiq; i hac parte sniam persuadere conentur. Quibus omnibus sigillatim rñdere decreui ut ostensa illarum omnium debilitate, uel inde nostrae sniae ueritas clarior & firmior appareat: Primo quidam obijciũt nobis defectum pabuli spiritualis, hoc est uerbi Dei quem totus populus Christianus non sine magno suo in commodo patitur. Nam pastores aiarũ quibus Deus praecepit ut oues suas scientia & doctrina pascant, aut docere nesciunt, aut id facere negligunt. Cũ igitur pastores tam desides sint ut oues, hoc est, animas, suae curae cõmissas uerbo Dei pascere contẽ-

Ioan. 8.

Euangeliorum illorum in linguã uulgarem trãslatio sit prius per uiros doctos & catholicos recte (ut decet) ad ultimum usque uerbũ examinata, ne ex praua traductione aliquis possit legentibus subrepere error. Nam multos scio ĩ uarijs prouincijs seminatos errores ex literis sacris perperam & infideliter in linguã uulgarem uersis. Deinde hæc ipsa Euangelia non sunt illis nuda tradenda: sed adhibere illis oportet aliquam breuem & claram expositionem quę nodos Euangeliorum siqui occurrerint dissoluat, & locos obscuros fideliter & apertissime explicet, ut omnis dubitatio quæ idiotę lectori ex lr̃a suboriri possit per illam expositionem tollatur. In rebus apertis & quæ ad mores conducere pñt prout libuerit spatietur et excurrat: in rebus uero difficilibus & minime necessarijs breuiter & succincte agat. E' hęc satis erunt, ut populus inde pasci possit, & scire ea, quæ ad uitam æternam assequendã sunt necessaria. De epistolis uero Pauli apostoli non idem mihi licere vr̃: qm̃ (ut beatus Petrus ait) multa sunt in illis intellectu difficilia. De Apocalypsi uero Ioannis apostoli, non uideo quo pacto possit in linguam uulgarem translata ppl'o tradi, cum uiri doctissimi circa illius intelligentiam sæpe ob illius occulta mysteria hallucinentur. Testm̃ autem uetus constantissime assero non esse in lingnam uulgarem trasferẽdum ut populo rudi legendũ tradatur: quia hæc ipsa traditio nulli populi necessitati: sed soli illius curiositati deseruire põt. Nam ea quæ ad fidem & mores spectant, & ad beatitudinẽ adipiscendã sunt necessaria, multo apertius et uberius sunt in nouo testamento expressa quàm in ueteri, reliqua uero quæ ad iudicia & cęremonias in illa ueteri lege pertinebant, omnia sunt per Christi mortem abrogata. Quo fit ut ueteris testamenti lectio populo rudi & idiotę ad nullam possit seruire necessitatem: sed ad solã curiositatem. Ex qua lectione cum multarum possit populus hęresum occasionem sumere, legens id quod minime intelligere ualet, merito dicimus hãc ipsam ueteris testa

2. Pet. 3

menti lectionem non esse populo rudi permittendam, pſertim cū nō sit illi ad uitā ęternā assequēdā necessaria.

Secundo sic argumentantur ut probent sacras literas in linguam uulgarem esse tradendas. Sacra scriptura toti populo prædicatur, pari igitur ratione poterit illi tradi legenda. Nam parꝝ refert an uerbo an scripto illa populo tradatur. Huic argumentationi facillime rñdere quisqꝫ poterit per ea quæ in rñsione ad proxime præcedentem obiectionem diximus. Et ut clarius pateat quā parum hæc argumentatio urgeat, in eos ipsos, qui illam contra nos mouent, retorquere illam decreui. Scriptura sacra pro ea tm̄ parte licite pōt in linguam uulgarem trasferri, ut populo legenda tradatur, quæ licite posset eidem populo uerbo prædicari. Non sunt autem omnia q̄ in sacra scriptura continentur, populo rudi prædicanda ut testimonijs, Origenis, Chrysostomi, Gregorij, Anselmi præcedenti capitulo probauimus. Et inde euidentissime colligitur non omnia quæ in sacra scriptura continentur esse in linguam uulgarem trasferenda, ut populo rudi sine ullo discrimine legenda tradantur.

Tertio nobis obijciunt sacrarum literarum bonitatē, quæ (ut illi sentiunt) aperte conuincit literas ipsas non esse populo denegandas. Iniustum enim est (ut illi aiunt) ea quæ bona sunt in uniuersum populo denegare. Huic obiectioni nos respondemus multa esse quæ absolute et in se considerata bona & utilia sunt quæ tamen ad unū aliquem particularem relata, illi nō bona: sed mala, non cōmoda: sed incomoda esse noscuntur. Bonum quidem est homicidas, sicarios, adulteros, fures, maleficos, et reliquos id genus homines punire. At homini priuato qui gladij potestatem non hēt, non est bonū hmōi homines quamuis sceleratissimos punire. Homo. n. priuatus non est Dei minister uindex in iram, ei qui malum agit: & ideo nec occidendi nec alio modo puniendi ptātem hēt.
Ro. 13. Omnis. n. potestas (ut ait Paulus) à Deo est, unde sequitur ut potestas quæ à Deo non est tyrannis potius quā

poteſtas dicenda ſit. Priuato igitur homini & hac poteſtate carenti qui ſceleratum hoiem puniret, merito dici poſſet id quod Paulus ait: Tu quis es qui iudicas ſeruũ alienum? Multi ẽt ſunt cibi optimi & corporis naturæ maxime conuenientes, ut ſunt capones, perdices, uituli, hœdi, arietes, qui tñ infantibus nondũ ablactatis boni non ſunt, ppea quod uirtus puerorꝝ tenuis illos concoquere non ualet. Bonus quidem eſt gladius pp multas bonas operationes ſuas quibus humanę ſeruit naturę, pręſertim in diuiſione earum rerum quibus homo ueſci ſolet, quę ſine gladio uix diuidi pñt, ut ſint eſui apta. Eſt etiam gladius ad punitionem malorum bonus. Nam ob hanc cauſam dicit Paulus non ſine cauſa gladium portat. Non tamen eſt hmõi gladius pueris bonus, ppea ꝙ illi neſcientes illo uti ſibi ipſis facile nocere pñt, nec eſt ẽt dementibus & furioſis bonus quia illi furia agitati multis per gladiũ mortem inferre pñt. Ad hunc modum de ſacris literis dicendum eſſe cenſeo. Nam & ſi illę in quãcunque linguam uertantur, bonę & ſanctę ſint, hominibus tñ idiotis, & rudibus & qui malis moribus ſunt imbuti bonę non ſunt, quia cum multa in illis ſint intellectu difficillima, certum eſt illas non poſſe à talibus hominibus intelligi: ſed quiſqꝫ illorꝝ iuxta id quod diligit intellectu obediente uolũtati, ſacras interpretabitur ſcripturas & iuxta illum ſenſum intelligendas eſſe pertinaciſſime contendet. Sicut gladius in manu pueri aut furioſi, ita ſacræ literę in manibus hominis idiotę pręſertim male morigerati mihi eſſe uidentur. Ro.14. Ro.13.

Quarto loco nobis obijciunt multorꝝ bonorꝝ hominum profectum qui ſacras literas in linguam uulgarem uerſas legentes, non modicam inde utilitatem hauſerũt, quotidie ĩ melius per illas ad ſalutem animę pficientes. Quod cum re ipſa compertum ſit, inde colligere uolũt, ut pp illos qui ſcripturis ſacris abutuntur, bonis et humilibus qui ex illis proficere poſſent, non ſint illæ prorſus denegandę: ſed potius econtrario ne tollatur bonorum

fectum ut per hoc euitet ſpirituale proximi nocumentum, aperte colligitur inde, ut is cui totius populi moderatio incumbit, poſſit iuſte imò teneatur impedire particularem aliquorum profectum talem traductionem in linguam uulgarem prohibendo, ut per talem prohibitionem euitet ſpirituale nocumentum quod multis alijs ex tali translatione prouenire poſſet. Deinde conſiderandum eſt etiam quod multorum cõmodum ſemper eſt preferendum paucorum utilitati. Conſtat autem multo plures eſſe illos quibus translatio ſacræ ſcripturæ in linguã uulgarem nocere poteſt, quàm ſint illi q ex ea proficiũt. Stultorum ſiquidem multo maior eſt numerus quàm prudentium, & peccatorum etiam maior numerus qua iuſtorum. Conſequens igitur eſt ut potius conſulendum ſit multorum cõmodis hmõi traductionem ſacræ ſcripturæ in linguam uulgarem prohibendo, quàm paucorum profectui eam omnibus ſine ullo diſcrimine cum multorum incõmodo permittendo. Quinto loco obijciunt hæreticorum multitudinem intra eccleſiam nunc exiſtentium q uiros catholicos & fideles quotidie uarijs rationibus oppugnant, & uiros ſimplices & idiotas diuerſis argumentationibus fallaciſſimiſq; ſuaſionibus ad ſe trahere nituntur. Ex quo loco hi qui partem oppoſitam tuent̃, colligere uolunt, ut ſaltem hoc miſero tpe in quo tanta eſt hæreticorum inundatio, bonum ſit imò neceſſarium ſacram ſcripturam in linguam uulgarem uertere, ut populus ipſas literas legens inde diſcat quid hæreticis reſpondere poſſit. Hæc argumentatio tam parum nos urget, ut fortius nos cõtra eos illam retorquere poſſimus his uerbis. Non eſt bonum ut populus habeat ſcripturã ſacram in linguam uulgarem translatam ne in illa legẽs arma inde ſumat quibus poſſit cum hęreticis de fide certare. Nam (ut proxime præcedenti cap. diximus) hmõi diſputatio eſt laicis & uulgaribus hominibus à iure interdicta in cap. Quicunq;. parag. Inhib. de hæret. lib. 6. Si illis diſputatio de fide interdicitur, iuſtum eſt ut non

permittatur illis id quod maximam poterit disputationis occasionem præbere. Ne igitur, totus sine discrimine populus cum hæreticis possit de fide certare, necessarium est ut sacra scriptura ex qua disputationis arma sumenda sunt, ab illo prorsus tollatur. Sexto & ultimo loco contra nos sic argumētantur. Scriptura sacra olim fuit tradita in lingua uulgari. Nam linguam hebræam in qua testamentum uetus conditum est, omnis populus Hebræus cui soli lex illa data est, optime intelligebat: qm̄ lingua illa erat qua totus ille populus tunc utebatur. Lingua etiam Græca, in qua totum testamētum nouum, præter Euangelium Matthæi & epistolam ad Hebræos scriptum est, uulgaris tunc erat, quippe quam omnes ex uulgo intelligebant. Si tūc in eis linguis sacræ literæ traditæ sunt in quibus ab omni populo possent legi & intelligi, uidetur ijs qui oppositam partem tuētur, inde euidenter colligi, iustum esse imò necessarium ut cuique populo in ea lingua sacræ literæ tradātur in qua possit illas legere & intelligere. Hanc argumentationē tanti faciunt nostri aduersarij, ut per illam solam de nobis se triumphare putent. Sed nos Deo adiutore ostendemus illam nihilo plus roboris habere quàm reliquæ omnes illorꝝ argumentationes. Si hæc argumētatio aliquam uim haberet, eodem argumentationis modo probaretur non esse lege naturæ prohibitum ut aliquis sororem suam sibi matrimonio copularet. Nam cum genus humanum, à Deo conditum est, tale ab illo factum est, ut uiri sorores suas in coniuges acciperent. Cain.n. sororem suam in cōiugem accepit. Si in tali statu, à Deo conditum est genus humanum in quo illi hoc nō solum licebat: sed facere fuit necessarium: ergo idem etiam nūc hominibus licebit, præsertim his qui non sunt ad leges ecclesiæ adstricti, ut sunt Pagani, & Sarraceni, & Iudæi. His enim omnia illa matrimonia sunt licita quę lege naturę non sunt prohibita. Siquis autem cōcedat tale matrimonium fratris cum sorore esse legitimum inter Paga

nos oportebit illum fateri, ut si aliquis Paganus qui cũ sorore sua matrimonium contraxerat, ad fidem catholicam conuerteretur non sit ab eadem sorore per matrimonij dissolutionem postea separandus. Qm̃ matrimonium quod semel legitimo fœdere fuit contractum, nõ potest ab ecclesia dissolui. Nam ipse Deus hoc illi prohibuit dicens: Quos Deus coniungit, homo nõ separet. Mat.19
Ecclesia tñ, hmõi matrimonia ante baptismum contracta, postea baptismo suscepto dissoluẽda esse censet, ut patet in cap. Gaudemus, de diuortijs. In illo enim cap. Pontifex decernit ut infideles ad fidem catholicam conuersi in solis illis matrimonijs manere permittatur quæ in secundo aut tertio gradu ante conuersionem suam illi contraxerant. Siquis autem quærat quare matrimonium fratris cum sorore sit nunc, omni lege humana seclusa detestabile, quod tñ olim quando Deus genus humanum instituit, fuit licitum: huic quæstioni respondet beatus Augustinus, lib.15. de ciuitate Dei cap.16. sic inquiens: Cum genus humanum post primam copulam uiri facti ex puluere, & coniugis eius ex uiri latere, mariũ fœminarumq́ coniunctione opus haberet, ut gignẽdo multiplicaretur, nec essent ulli homines, nisi qui ex illis duobus nati fuissent, uiri sorores suas coniuges acceperunt. Quod profecto quanto est antiquius compellente necessitate, tanto postea factum est damnabilius religione prohibente. Et paucis interiectis per quæ docet, alias à sororibus accipiendas esse uxores, postea subdit. Sed unde hoc fieret tunc non erat, qñ nisi fratres et sorores ex illis duobus primis, nulli homines erant. Fieri, ergo debuit qñ potuit, ut existente copia unde ducerent uxores quę non erant iam sorores, & non solum illud ut fieret nulla necessitas esset, uerũ etiã si fieret nefas esset. Hęc August. Ad eundem modum nos etiam rñdemus superiori argumentationi nobis obiectę, p translatione sacrę scripturę in linguam uulgarem. Qñ sacra scriptura condita fuit, in lingua uulgari fuit tradita: quia non erat

Augu.

natum. Poterat.n. Deus à principio alium marem & aliam fœminam procreare præter Adam & Euam, qui filios generarent quos filiæ Adam acciperent maritos, & filias quas filij Adam acciperent uxores. Quo facto nulla fratres compelleret necessitas ut sorores suas acciperent uxores. Quis tamen de hac re Deum reprehendere audebit, aut illum īterrogare cur ita fecerit? Iustius quidem est ut humiliter & reuerenter quisque fateatur ignorantiam suam, & dicat cum propheta, iudicia Dei esse abyssum multam. Psal. 35
Sed hac dimissa præfatæ argumẽtationis principalis responsione, aliter adhuc eidem argumentationi respondere decreui: ut uel inde palam omnibus fiat debilissimam esse argumentationem illam per quã aduersarij nostri de nobis triumphare se putant. Fateor scripturam sacram in ea lingua primum conditã esse quæ tunc erat uulgaris & materna. Ipsa tamen scriptura non omnibus patebat, ut ab omnibus sine ullo discrimine legi posset: sed soli sacerdotes & legis periti eam apud se tenebant. Nam (ut hr̄ in Deuteronomio) postquam scripsit Moyses uerba legis in uolumine atq; compleuit, præcepit leuitis qui portabant arcam fœderis domini dicẽs: Tollite librum fœderis & ponite eum in latere arcæ fœderis dñi Dei uestri: ut sit ibi contra te in testimonium. Deu. 31
Et certe non est credendum literas sacras esse tunc omnibus tam cõmunes ut modo sunt, qđ uel ex eo facile conuinci potest quod in quarto libro Regum, tp̄e Iosiæ Regis contigisse sacra narrat historia. Nam uigesimo secundo illius libri capite refertur, Helchiam sacerdotem inuenisse librum legis in domo Dñi, quem per Saphan Scribam idem sacerdos misit ad Regem Iosiam. Hunc autem librum legis cum legisset Saphan coràm Rege, & audisset Rex uerba libri legis Dñi scidit uestimenta sua: quia uidelicet libro legis audito apertissime conspexit nihil eorũ, quæ Deus in lege sua p̄ceperat, obseruari. Hoc autem Rex non bene intelligebat antequam liber legis inueniretur ab Helchia sacer-

dote: ppea q non erat liber alius, per quem Rex fidelissimus & sanctissimus de lege Dñi doceri potuisset. Si liber legis, hoc est, Pentateuchus tunc esset toti populo cõmunis: ita ut quilibet uulgaris homo illum penes se hr̃e posset, uix contingere potuisset, ut liber legis apud omnes, etiam apud Regem periret, & nemo esset, qui illum haberet, aut de illo rationem reddere posset. Sed quia soli sacerdotes Leuitici generis, & scribæ totam Dñi legem penes se habebant, inde factum est, ut sacerdotibus, & scribis à uero Dei cultu ad idololatriam deficientibus, & legem Dñi contemnentibus liber legis nullibi inueniretur: nisi in templo Dñi, in eo forte loco ubi Moyses illum reponi mandauerat. Epistolas Pauli, quas ad ciuitates ille scripsit, credendum est illos nõ toti populo: sed Epõ soli, & clero illius ciuitatis datas esse, ut illi postea populo manifestarent ea, quæ Paulus illis per epistolas suggesserat. Hoc autẽ uel ex eo facile cõijci
1.Th.5 potest, quòd ipse Paulus in priori ad Thessalonicenses epistola, capite ultimo ait: Adiuro uos (inquit ille) per Dñm, ut epistola hæc legatur coràm omnibus fratrib⁹. Si epistola toti pplo dabat̃, quos ergo Paulus adiurat? Epm certe, & clerum, cui illa dabatur, adiurat, ut illam coràm omnib⁹ fratribus, hoc est coràm omnibus Christianis, qui in illo populo erant, legeretur. Verum hoc speciale fuit in hac epistola, ut coràm omnibus illam legi præceperit: qm̃ quæ in illa scripsit Paulus clarissima erant, & quæ ab omnibus intelligi poterant. De epistolis ad Romanos, & ad Galatas, & ad Hebræos nihil tale præcepit Paulus, ut coràm omnibus legerentur: quia multa in illis difficilia erant, quę nõ nisi à uiris doctis intelligi poterant. Si pro certo, & indubitato habuisset Paulus epl'as suas, quas ad ciuitates mittebat, esse coràm toto populo legendas, non erat opus, ut speciale de hac re daret Thessalonicensibus mandatum. Sed quia optime ille nouerat epistolas illas, quę ad ciuitates mittuntur, solis ciuitatũ Principatibus solitas esse dari: ideo

ſpeciale de illa uoluit facere mãdatum, ut corám oĩbus legeretur. Deinde & ſi ſcriptura ſacra tunc per oĩum manus, ut nunc, uolitaret, non tñ adeo populus de illius intelligentia tunc præſumebat, ut nunc, neque tam temere, & procaciter de illa populus diſputare audebat: ſed plebs à ſacerdotibus docebatᷣ iuxta id, quod dominus per Malachiam ꝓphetam ait: Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirent de manu eius: quia angelus dñi exercituũ eſt. Si dubitatio aliqua oriebatur, ſacerdotes interrogare oportebat quorꝫ reſponſis oẽs obedire tenebantᷣ, iuxta præceptum dñi quod de hac re per Moyſen in Deuterónomio dederat. Nũc uero ꝑcaci temeritate populus ſacræ ſcripturæ intelligentiã ſibi uendicat, & de illa cũ doctiſſimis uiris contendere non ueretᷣ. Et ob hanc cãm, & ſi olim ſacras literas toti ppl'o traditas eſſe conſtaret, ut à quolibet uulgari homine ſine ullo diſcrimine legi poſſent, quod ergo conſtãtiſſime nego, nunc tñ aliter fieri expediret, ꝑꝑ impudentẽ populi temeritatem, atque arrogantiam. Multa.n.ſcimus olim fuiſſe licita, quæ nũc minime expediunt, & ſiquis ea nunc facere tentaret, non ſolũ, utcunque malus: ſed impius, & infidelis cenſeretur. Olim.n.corpus dñi dabatur cuique petenti in manus, quod quiſque ſecum domum portabat, ut cum ei libuiſſet domi ſuæ accipere poſſet. Quæ res ex lib. 6. hiſt. eccleſiaſticæ Euſebij, cap. 33. facillime colligi põt. Quod tñ olim licuit, hoc ſeculo facere non expediret: qa experientia docente merito timetur, ut aliqui ſint, qui tractent indigne, & ad magicas artes abutantur. Non igitur omnía, quæ olim licuiſſe conſtat, nunc licere, aut expedire eſt neceſſe. Non eſt igitur conſequens, ut literæ ſacræ in linguam uulgarem translatæ nunc populo legendæ tradantur, quamuis illas olim in lingua uulgari toti populo traditas eſſe conſtaret. Hæc ſunt quæ contra noſtram ſententiam ab aliquibus obijci intelligo, quibus omnibus abunde ſatis reſpõdiſſe me puto. Cætera uero ſi quæ ſunt, indigna eſſe opinor, ut in

Mal. 2

De. 17

illarũ responsione tẽpus teramus, & cartas impleamus.

De ultima hæresum causa, quæ est assidua, & incauta in libris gentilium hominum lectio. Cap. VIII.

Vltima se mihi iam offert (ex his, quas Principes faci le tollere possunt) hæresum causa: quæ est assidua, & indiscreta, siue incauta lectio librorum hominum gentilium, præsertim si à teneris annis quis illorum lectioni studuit, & totam in illis expendit operam. Nam quòd hæc res sit potens ad hæreses uarias procreandas, inde constare potest, quòd quidquid ad christianam spectat religionem, siue ad mores, siue ad credendorum fidem referatur, id totum apud gentiles authores reijcitur, & deridetur. Quoniam & si eorum aliquis uirtutes doceant, hi tñ, quàm rarissimi apud illos sunt, ea firmissime sentiunt, & totis uiribus persuadere conantur, quæ cum fide catholica uelut ex diametro pugnant. Et circa ipsarum uirtutum, quarum se amatores profitentur, doctrinam præstãdam hi, quos pro miraculo ipsa gentilitas suspicit, & quasi sapiẽtiæ fontes ueneratur, miserrime errarunt, ea docentes, quæ iuxta ueritatem euangelicam ab assecutione felicitatis æternæ, quam illi cæcutientes quærebant, omnino auertunt. Multi enim ex illis uirtutem, & hominis ultimam felicitatem ex suo affectu statuerunt, id docentes esse uirtutem, & felicitatem, quod ardentissime appetebant. Nam Epicurus pecora imitari uolẽs, bonorũ omnium finem dixit esse uoluptatem, hac sola ratione ductus, quòd illam solam (ut ille ait) appetant belluæ. Alij diuitias, alij honores, summum bonũ esse dixerunt. Aristoteles, quẽ tota recentium philosophorum schola tanquam magistrum recepit: etsi multo melius, quàm illi sapuit, non parum tñ hac in parte errauit. Nam licet felicitatem ille in cognitione constituit, hanc tamen in præsenti uita dicit habendam, nihil alteri uitæ relinquens, in qua nullã putat esse operationem. Qua in re adeo errauit, ut Pau-
1.Cor.15 lus censeat nos miserabiliores omnibus hominibus, si in hac tantum uita felicitatem assequi speramus. Quis

enim non uidet neminem sine miseria aliqua, aut indigẽtia, aut infelicitate in hac uita unquam uixisse, aut uiuere posse? At eũ, q miseriã patiť, aut aliquo indigere bono, Aristoteles pluribus in locis fateť non esse felicẽ. Et inde argumẽtationẽ colligentes facile Arist. suo ipsius gladio configemus, probãtes neminẽ in hac uita posse esse felicem: ac ꝓinde supremã felicitatẽ non in hac uita: sed in alia esse expectandã. Sic.n. argumentari possumus. Felicitatẽ oẽs appetunt: est ergo naturalis hic appetit⁹, & inde sequiť talem appetitũ non esse inanẽ, & frustra. Nulli aũt (ut res ipsa docet) in hac uita, quã constat esse mille miserijs, plenam felicitatẽ assequunť: ĩ alia igiť uita est illa sperãda. Deinde multa ad felicitatẽ pertinere dixit, q̃ ad illã minime spectant, ut sunt nobilitas, diuitiæ, boni liberi, senectus cõmoda, et corpis bona, ut sanitas, pulchritudo, uires, ꝓceritas, robur ad certandũ, gl'ia, honor, ꝓsperitas, potentia, & fortuna. Hęc aũt oĩa (ut sacrę nos docent lr̃æ a' uera illa, & plena, quam speramus, felicitate longissime absunt. Et si hic philosophoꝝ omniũ maximus tã misere circa felicitatẽ errauit, quid de alijs multo minoribus sperandũ erit? Ideo merito Salomon de philosophis loquẽs ait: Labor stultoꝝ affliget eos, q nesciunt in urbem ꝑgere. Quæ uerba interpretãs Hieronymus in cõmentarijs suꝑ ecclesiastẽ ait: Lege Platonẽ: Aristotelis reuolue uersutias: Zenonẽ, & Carneadẽ diligentius intuere, & ꝓbabis ueꝝ esse, qđ dr̃: Labor stultoꝝ affliget eos. Veritatem q̃dem illi oĩ studio q̃sierunt: sed q͂a non habuerũt ducẽ, & p̄uium itineris, & humãis sensibus rati sunt se cõpꝛhendere posse sapientiã, ad ciuitatem minime ꝑuenerunt: de qua in psal. dr̃: dñe in ciuitate tua imaginẽ ipsoꝝ dissipabis. Oẽs.n. umbras, & diuersas imagines, atq; ꝑsonas, quas sibi in uarijs dogmatibus induerũt: in urbe sua dñs dissipabit, de qua & alibi scribiť: Fluminis impetus lætificat ciuitatem dei. Hęc Hieron. Præter hunc cõem illoꝝ oĩum errorẽ, quo tam falso de felicitate disseruerũt, de uirtutibus, et uitijs

Eccl. 10
Hiero.
Psal 72
Psa 45

tractātes multos alios docuerūt erro res. Nā fornicatione simplicē nullus illorꝫ damnauit. Honores appetēdos esse, & nō fugiendos, oēs illi docuerūt. Diuitias eorꝫ aliq adeo æstimarūt, ut in illis felicitatē cōstituerent de qui
Ps.143 bus ꝑpheta regius ait: Beatū dixerūt ppłm, cui hęc sūt. Alij (ex qbus est Arist.) & si felicitatē in diuitijs nō cōstituerūt, illas tñ pluris fecerunt, q̄ꝫ pauptatē, et plus ad uirtutem ꝓdesse posse, q̄ꝫ pauptatem, dixerūt. Et credo certe, inde suā hæresim traxisse, Vigilātiū, Ioānem Vuiclef, & Ioānem Hus dicētes pauptatem uolūtariam nullius prorsus esse apud Deū meriti: cū tñ ipse ueritatis magr̄
Ma. 19 Saluator nr̄ dixerit: Si uis pfectus esse: uade, & uende oīa, q̄ hēs, & sequere me. Alij uidelicet Stoici (è quorꝫ numero est nr̄ Seneca, & quibus in hac pte se cōnumerari uoluit in Paradoxis Cic.) docent oīa pctā esse paria, nec unum altero esse grauius. Sed philosophis dimissis, q etsi in multis errauerūt, multa tñ alia uera, & honesta de uirtutibus docuerūt, ad poetas eorꝫ ueniamus publicos oīum uirtutū hostes & oīum uitiorꝫ acutissimos diligentissimosq́ȝ subornatores. Vix.n. ullum est uitiū, qđ non fuerit summope a' poetis laudatū. Qm̄ nulla maior potuit dari uitijs laus, quā illa dijs suis tribuere, quos oportebat esse summe bonos, & oīum uirtutum parētes, & alumnos. Nam cum gesta illorꝫ, quos populus pro dijs colebat, narrant, illorꝫ describunt tyrannides, parricidia, adulteria, incestus, raptus, fraudes, mendacia, & scelera nefanda: adeo ut inter honores repuťēt puerum Ganymedē a' Ioue deorꝫ maximo ad amplexus nefandos fuisse raptū. Illa deniqꝫ suis dijs tribuūt uitia: q̄ nullus hō sapiēs paterer de se dici. Cum aūt hæc dijs inesse dicūt, eo ipso hoībus ꝑsuadent, ut eadē faciāt, q̄ deos fecisse audiūt. Nam exempla maiorꝫ, multum ad ꝑsuasio-
Clau. nem ualent, ut elegāter Claudianus docet sic inquiens:

Scilicet in uulgus maneant exempla regentum:
Vtq́ȝ ducum lituos, sic mores castra sequuntur.

Si exempla hominū mouere pūt aliorum animos ad ui-

tia, aut uirtutes, luce clarius est, id posse multo facilius præstare exẽpla deorũ. Nec solis exẽplis ad uoluptates & lasciuias lectorũ animos prouocant poetæ: sed etiã uerbis, quæ tanto animo affectant esse obscœna, & turpia, ut poeta ab illis non censeatur, qui uerba pudica habet. De qua re unum ex illis, Catullum uidelicet, qui hanc tulit de carminibus poetarum legem, profero.

Nam castum esse decet pium poetam Catul.
Ipsum, uersiculos nihil necesse est,
Qui tum denique habent salem, & leporem,
Si sunt molliculi, & parum pudici.

Ridenda quidem est hæc Catulli sententia, & ab omnĩ uiro prudente merito exibilanda, & explodenda. Quis non rideat castum dici poetam, qui de libidine cogitat, obscœna meditatur, lasciuias, & impudicias scribit, loqtur, atque cantillat? Qualis quisq; est, talia loquitur, & scribit. Propter hæc malorũ incitamenta, quę poetę auditoribus, & lectoribus præbent: Plato grauissimus philosophus censuit illos esse ꝓcul à bona ciuitate abigendos, ne suo cõmercio totam ꝓrsus inficerent ciuitatem. De moribus hactenus diximus illos apud gentiles scriptores esse uitiatos: sed opus est, ut pergamus dicere, q̃ꝫ male de his, quæ credere oportet, illi sentiant, & quàm aperte fidem catholicã illi oppugnent. Omnia, quæ credere tenemur duas Xp̃i naturas respiciũt, diuinã uidelicet, & humanam: ea oĩa gentes non solum oppugnant: sed rident, & subsannant. Deũ trinum, & unum nõ agnoscunt: sed multos secũq; pugnãtes deos adorant. Deũ oĩum creatorem non intelligunt: quia ex nihilo nil fieri posse credunt, & ita mundũ sine principio fuisse, & sine fine futurũ esse docent. Deum esse bonorũ remuneratorem, malorumq; punitorẽ, maior eorũ pars ignorat, nihil post hanc uitam reliquũ esse: sed aĩam simul cũ corpore perire credit. Et siqui illorũ aĩam immortalem esse credunt, ea de præmijs bonorũ, & malorũ supplicijs dicunt, quę longissime à Christiana pietate absunt. Humã

ni gñis casum,& perditionem,illiusq́ originem: neque unquam cogitarunt,ac proinde illius reparationem per Christum saluatorem nostrum factam intelligere nõ ualent. Deum pro nobis è cœlo descendisse, humanamq́ sumpsisse naturam,& in illa pro nobis famen,sitim, dolores,uariosq́ corporis cruciatus mortem denique in ligno crucis pro nostris peccatis pertulisse, non solũ non credunt: sed eos,qui talia docent,& prædicant,stultos
1. cor.1 esse putant: Prędicamus(inquit Paulus)Xp̃m crucifixũ, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam.

Ecce totam Xp̃ianę religionis summam à gentilibus, & prophanis scriptoribus ignoratam, & à multis illorũ oppugnatam,& irrisam. Et inde apertissime conuincit, assiduam illorũ lectionem ualde nocere posse uiris Xp̃ianis præsertim incautis,& infirmis. Ideo Paulus optime cognoscens plurimũ ueneni esse ĩ his prophanis scriptoribus,admonet,ut circa illorũ lectionẽ cauti simus: Vide
Colos.2 te,inquit, ne quis uos seducat per philosophiã,et inanem fallaciam sc̃dm traditionem hominum, sc̃dm elementa mundi. Quæ uerba interpretans Ambrosius in cõmen-
Ambr. tarijs super ep̃la Pauli ait: Philosophiam dicit terrenam, per quam solent seduci,qui cupiunt prudentes iudicari ĩ mundo. Et aliquibus interpositis subdit: Detinetur.n. uerissimilibus causis, & cõmentitijs rebus nihil tam uerum ęstimans,quàm conspicitur & intelligit in elementis. Et quia quæ ad præsens sunt & cernuntur oculis, sua uia & oblectabilia vñr,aliquantos seducunt, qui spiritualem rõnem despiciendam,et ridendam putant desperatione futuri,oẽm uim astris assignãtes,carnali rõni obnoxij,ne grauia credenda sint sustolli in cœlum posse,neue leuia uenire ad terras,aut aliquid corporeum sine rerũ admistione gñari, repugnantes potentiæ, ac prouidentiæ Dei. Sciunt.n.legi in diuinis ueteribus Hebræorũ uoluminibus,multa gesta per Moysen,quæ humana ratio nõ capit,simili modo, et in nouis libris facta à Dño, aut per ap̃los,quæ tractatus carnalis prohibet credi. Hanc

ergo traditionem,uel philosophiā fallacem, & inanem appellat:quia non à potentia Dei ordinata est:sed ab imbecillitate rōcinationis humanæ,quæ potentiam Dei intra scientiam dei coarctat,ne al'r credatur facere,q̄ carnalis se continet rō:quia singulis elemētis diuinitatis diuersitatem deputant ad culturam,ut obligent aīos imperitorum ne se ad Deum ueꝝ extēdat.Quam ob rem cauendam monet traditionem istam: quia mundi cultrix est,non Dei qui unus est,nec ad Xp̄m:sed à Xp̄o abstrahit,in quo perfectio diuinitatis est.Hactenus.Amb.

Est adhuc in libris gentilium,& alioꝝ prophanorum hominum aliquid aliud falsæ illoꝝ doctrinæ adiunctū, eloquentia.s.quæ illis magnas ad nocendum uires præstat.Nam ea,de quibus disserunt,non ruditer,& impolite tractant: sed magno artificio poliunt,magna uerboꝝ elegantia exornant,adeo ut si res ipsæ, quas tractant, à nimos legentium forte deterreant:ipse splendor ōronis, & uerboꝝ ornatus allicere ualeat.Et inde euenit,ut doctrinæ uenenum tanta uerboꝝ dulcedine permistum, tanto facilius incautis nocere possit,quanto libētius ab illis bibetur,cum illi non quid intus lateat: sed solam exteriorem uerboꝝ dulcedinē cōsyderent,Quanta aūt sit eloquentiæ uis & p̄tās:siquis forte ignorat,legat Valer. Maxim.lib.8.cap.9.ubi multis, uarijsq; exemplis ꝓbat tantam esse illius potentiam,ut sępe hominum aīos quālibet distantes ad se trahere,& duos flectere, & mollire possit.Ideo Paulus hanc eloquentię uim, & potestatem optime agnoscens:admonet fideles,ut diligenter attendant,ne incauti ab illa decipiantur. Videte (inquit ille) Colo.2
nequis uos seducat in sublimitate sermonis.Nouerat q̄ppe Paulus illam sermonis sublimitatem esse potentissimam ad quiduis persuadendū. Ne quis igitur causetur se per sublimitatem sermonis à Chr̄o saluatore nostro, aut apostolis eius fuisse deceptum:ideo Xp̄s saluator noster,noluit doctrinam Euangelicam in multo ōronis ornatu constituere:sed thesauꝝ suum (ut alibi Paulus ait) 1.cor.4

in uasis fictilibus posuit, ut sublimitas sit uirtus Dei. Hic est, quod Christus ipse, qui est Dei sapientia, recens natus inter duo aialia positus est, & uilibus est pannis inuolutus. Ponitur Dei sapientia inter bouem & asinum: ut erudiret rudem, moneret tardum. Qui aut uilibus pānis inuolui permisit, idem etiam humilibus uerbis a suis prędicari uoluit. Et ideo non politos oratores, aut artificiosos rhetores, aut uehementes disputatores in apostolos
1. Co. 1 assumpsit: sed quę stulta sunt mundi (ut idem Paulus ait) elegit, ut sapientes confunderet. Quantum possit gentilium scriptorꝝ eloquentia, uiro Xpiano nocere occasione sumpta ex figura ueteris Testamenti, aperte declarat Origenes homilia. 2. super Hieremiam, ubi exponens il
Hier. 5 lud eiusdē Hieremiæ: Calix aureus Babylon ī manu Do
Orige. mini inebrians omnem terram, sic ait: Nabuchodonosor uolens decipere homines per calicem Babylonis dolosum, non miscuit in uase fictili, quod parabat potari: sed neque in paulo meliore, & æreo uase, uel stagno, & quod ista præcellit argēteo: uerꝝ eligens uas aureū, in eo poculū temperauit, ut quis uidens decorem auri, dū radiantis metalli pulchritudine delectatur, & totus oculis hæret in specie, non cōsideret qd intrinsecus latitet, et accipiens calicem bibat, nesciēs calicē Nabuchodonosor. Intelliges aūt calicem aureū in præsenti nominatū, si aīaduertas pessimoꝝ dogmatum uerba mortifera qualem habeant cōpositionē, qualem decorē eloquentiæ, qualem reꝝ diuisionem, cognosces qūo unusquisq; poetarꝝ, qui putātur apud nos disertissimi calicem aureum temperauit, & in calicem aureum uenenum iniecerit idololatriæ, & uenenum turpiloquij, uenenū eoꝝ, quę aīam hominis interimunt dogmatum, uenenum falsi nominis scientiæ. Et aliquibus interpositis postea subdit: Sępe uidi aureū calicē in pulchro sermonis ornatu, & dogmatū uenena consyderans deprehendi calicem Babylonis. Hactenus Origenes. Et btūs Hier. in cōmentarijs super Ionam prophetam circa finem. 3. c. de eloquentia genti-

lium loquens hæc ait: Quid ualeat apud homines seculi Hiero. eloquentia & sapientia seculi: testes sunt Demosthenes, Tullius, Plato, Xenophon, Theophrastus, Aristoteles, & cæteri oratores, ac philosophi, qui uelut Reges habentur hominum, & præcepta eorum, non ut pcepta mortalium: sed quasi oracula accipiuntur deorum. Et multis interpositis postea subdit. Vnde & de Babylone in Hieremia dicitur: Calix aureus Babylon inebrians oēm terram. Quem non inebriabit eloquentia scl'aris? cuius nō aīos compositione uerborum, & disertitudinis suę fulgore perstrinxit? Hæc Hier. Ex his iam apertissime conuincitur, unam ex potissimis causis unde hęreses oriuntur eē assiduam, & incautam gentilium scriptorum lectionē. Nā si quæ illi docēt aperte fidem catholicam oppugnant, et ad persuadendū ea, quæ docent, magnam (ut diximus) habet uim eorum eloquentia, non est cur merito aliquis dubitare possit assiduam, & indiscretam illorum lectionē ualde posse nocere Christianis, præsertim si a pueritia sine magna discretione illis incumbāt. Tunc enim ætas illa tenera est uelut cera ad facile recipiendum cuiuslibet rei impressionem: & quę tunc recipit diutius retinet, & difficile omittit. Optime enim dixit Horatius:

Quo semel est imbuta recens seruabit odorem
Testa diu. Horat.

Cui consonat, quod Salomō in puerbijs ait: Adolescēs Pro. 22 iuxta uiam suam ēt cum senuerit, non recedet ab ea. Et certe reipsa cōpertum est multos ex illis, qui libris gentiliū a teneris annis dediti sunt, in uarias hæreses incidisse, aut magnā hæresis suspitionem dedisse. Et ut hāc meā sniam certiorem, & firmiorem reddā, aliqua uolo impsentiarum exempla tum antiqua tum noua referre, quibus aperte probatur assiduam gentilium scriptorum lectionē multarum hæresum fuisse parentem. Hæreticorum omnium primus, qui post Euāgelij prædicationem ortus est, fuit Simon ille Magus, de quo in Actibus apl'orum fit mētio. Hunc a Philistione quodam uetustissimo poeta comico

suarum hæresum figmenta desumpsisse testatur Epiphanius ĩ suo illo ope, qđ fecit cõtra oẽs hrẽses. Idẽ ẽt de gnosticis hrẽticis refert, illos ad imitationẽ eiusdẽ Philistionis poetę suarum hrẽsum fabulas cõposuisse. De Valentino idẽ Epiphanius refert illũ fabulosa gentium poesi fuisse deceptum, ut ad Hesiodi imitationem triginta cœlos, totidemq́; deos eẽ diceret. Denicp Tertul. in lib. de præscr. hęret. multos ex illis uetustissimis hrẽticis refert, q à gẽtili
Tertul. bus philosophis suas hrẽses hauserũt sic ingens: Ipsę hrẽses à philosophia subornanť. Inde æones, & formæ nescio, q̃, et trinitas hoĩs apud Valentinũ, Platonicus fuerat. Inde Martionis Deus de tranqllitate, à Stoicis uenerat. Et uti aĩa interire dicaĩ, ab Epicureis obseruaĩ. Et ut carnis restitutio negeĩ, de una oĩum philosophorum schola sumitur. Et ubi materia cũ Deo ęquaĩ, Zenõis disciplina est. Et ubi aliqđ de igneo Deo allegaĩ, Heraclit⁹ ĩteruenit. Eædẽ materiæ apud hrẽticos, & philosophos uolutãtur: ijdem tractatus implicanĩ. Hæc Tertull. Sed pgamus ultra, & aliorum hęreticorum, q post Tertul. fluxere, exempla
Priscil. pferamus. Priscilliani hrẽsis docens hoĩes esse fatalibus stellis aligatos, à philosophorum gentiliũ errore descẽdit. Nã (ut Greh. Nissenus ĩ lib. de Fato refert) Chrysippus, & Philopator Stoici, et multi alij pclari philosophi, nihil aliud demõstrant, q̃ oĩa scđm Fatũ fieri. Cũ Iouinianus dicit oĩa pctã esse paria Stoicos philosophos, qui hęc do
Iouin. cent, est imitatus. Cum aũt ieiunia nullius esse meriti dicit, & nuptias matrimonio ęquat, Epicurei discipulum (ut btũs Hier. illi exprobrat) apte, se eẽ demõstrat. Iulia-
Iulian. nus ille Cæsar, q ob fidẽ catholicam à se oĩno reiectam,
Apost. Apostatæ nomẽ usq; hodie sustinet, ex lectione, et cõuersatiõe, quã habuit assiduã cũ Paganis philosophis uenenũ hausit, quo infectus fuit, ut non solũ hrẽticus: sed apostata fieret, & Xpianorum persecutor acerrimus. Plurimũ nocuisse Apollinari Laodiceno artis rhetoricæ pitia, &
Apoll. lõga deĩde cõuersatio cũ Epiphanio Sophista, cõstat ex
Vuicl. lib. 5. historiæ Ecclesiaſt. tripartitæ c. 44. Ioannes Vuicleff

&,quotquot illũ in hac parte sunt imitati dicentes nihil cõtingenter euenire: sed oĩa ex absoluta necessitate ꝓcedere, ita ut q̃ facta sunt, al'r fieri non possint, unde quęso, hanc traxerunt hæresim? Nónne ex Aristotelis, & aliorum philosophorũ doctrina? Nã hi oẽs ignorantes Dei potentiam ex cuius arbitrio oĩa pendent, & solum ordinẽ causarũ naturaliũ consyderantes, nihil uolũtati diuinæ: sed oĩa necessitati tribuerũt. Qui aũt apertius oñdit à philosophorũ doctrina se fuisse deceptum fuit Petrus Abailardus, q dixit nihil esse credendũ, qđ rõne naturali ꝓbari nõ possit. Et vñ hoc nisi à philosophis orit̃? Nã hi oẽm doctrinã ex sola sui intellectus capacitate metiri uolunt, & q̃ suo iudicio nõ cõueniunt, statim reijciũt: nil denicꝫ recipere uolunt, qđ intellectus rõne naturali cõprehẽdere nõ possint. Et inde euenit tãta inter philosophos diuersitas: q̃a cũ null⁹ alteri⁹ iudicio se subdere, necꝫ aliqđ admittere uelit, qđ suo iudicio nõ cõueniat: fuit necesse euenire, ut tãta eẽt doctrinarꝫ q̃ta iudiciorꝫ uarietas. Hęc autem censendi libertas, & inde deducta uarietas aperte repugnant fidei catholicæ, quam oportet esse omnium unam, & in qua (ut Paulus ait) oportet captiuare intellectum in obsequium Christi. De Martino Luthero, qui hac nostra ætate prodijt, nõ est, cur putemus eum à lectione gentilium scriptorꝫ suæ hæreseos uenenum hausisse. Nam cum primum ille suas hæreses, aut uerbo, aut scripto effundere cœpit: nihil ꝓrsus Græce nouerat, Latine parũ, ut priora illius scripta indicant. Et suas hæreses non linguarum peritia: sed dialectica, & sophisticis quibusdam argumẽtationibus, tuebatur: cum tñ ipse omnibus scholasticis theologis hoc exprobret crimen, eos omnes sophistas appellans. Multi tñ alij se Lutheranæ familiæ inseruerunt, quos non dubito multum nocumenti ex lectione gentilium scriptorꝫ sumpsisse ad hæreses facile suscipiẽdas. Certe Philippus Melancton uir est utriusque linguæ Græcæ, & Latinæ callentissimus, & in literis, quas uocant humanas, ualde

Petrus Abail.

2. Co. 10

Luthe.

eruditus, & longa gentilium philosophorum lectione (ut scripta illius indicant) ualde occupatus. Vnum tñ in illo ualde admiror, quo potuit arbitrij libertatem negare, cum tantam in se ipso experiatur dicendi libertatem, ut quidquid libuerit, nunquam reformidet docere, & quod semel placuit, adeo sibi postea displicere senserit, ut non fuerit ueritus reuocare. Alij sunt apud Lutheranos paucissimi tñ, sires Philippo Melancton qui ex lectione poetarum, & aliorum gentilium oratorum, & philosophorum plurimum ueneni (ut ille) sumpserunt.

Ecce quàm multa protulimus exempla, quibus aperte probatur assiduam, & incautã prophanorum scriptorum lectionem multis occasionem multarum hæresum prębuisse. Sunt adhuc pręter hos omnes, multi alij, qui etsi nõn sint tanquam hæretici declarati, & uelut tales ab omnibus æstimati, non modicam tñ de se dederunt hęreseos suspicionem, propter multa, quæ iuxta doctrinam gẽtilium scriptorum, quibus nimium à pueritia dediti fuerunt, locuti sunt, & scripserunt. Pomponius Lętus, Domitius Calderinus, Codrus Vrceus, & quidam alij eiusdem farinę, qui nũc sunt superstites, à multis male audiunt eo quòd magnam dederint hæreseos suspicionem. Quantam dederit hoc nostro seculo hæreseos suspitionem Erasmus Roterodamus, uir quidem Græce, & Latine longe doctissimus non est opus nunc referre, cum sit toti orbi nòtissimum. Nam etsi non sit hactenus ab aliquo idoneo iudice de hæresi damnatus, & uelut hæreticus declaratus, multi tñ scriptores ipso uiuente illum de hoc crimine notarunt. Et uniuersitas Parisiẽsis, multas illius assertiones per cẽsuram publicam damnauit, quarum aliquas hæreticas, alias de hæresi suspectas, alias scandalosas esse censuit. Cuius censuræ Erasmus respõdens quamuis, in multis ostendat se catholicum animum habuisse, in quibusdam tñ alijs suspicionem, quæ de illo habebatur, nõ plene (ut multi existimant) purgauit. Quod malum inde illi euenisse constat, quod à teneris annis fuit circa poe-

tas,& oratores Græcos,& Latinos dui uersatus,à quibus tantam dicẽdi libertatem accepit,ut quidquid placeret statim in publicum effudisset. Quis non agnoscit in illo Luciani libertatem omnium irrisionem,& subsanationem? Adeo Luciani mentem,& stylum imbibit,ut à multis etiam suæ nationis hominibus atheos, hoc est sine Deo quemadmodum Lucianus appellatus sit. Vir quidem fuit optimo ingenio à Deo donatus, ac proinde felix, si sua sorte contentus fuisset, & ea sola tentasset,quæ suis uiribus erant paria. Sed post uirilem ętatẽ, quam fermè totam poetis,& oratoribus dederat,ad sacras literas,quas sine magistro prętio didicerat, interpretandas accessit.Et in illarum interpretationibus,& annotationibus multa inseruit,q̃ si pręterijsset,multo consultius egisset.Denique in confirmationem eorum, quę diximus,profero testimonium beati Hieron.qui in cõmẽtarijs super Ionam prophetam,circa finem.3.cap. de seculari eloquentia differens,hęc ait.Difficile homines potentes,& nobiles,& diuites, & multo his difficilius eloquentes credunt Deo: obcæcatur.n.mens eorum diuitijs, & opibus,atq; luxuria, & circundati uitijs non possunt uidere uirtutes: simplicitatémque scripturę sanctę non ex maiestate sensuum: sed ex uerborum iudicant uilitate. Hęc Hieronymus. Hie.

De remedio contra præfatam hæresum causam. Cap. IX.

Multis rationibus, multisq; exemplis manifeste iam (ut existimo)probauimus, assiduam, & incautam prophanorum scriptorum lectionem esse apertam multarum hęresum causam. Sed opus est, ut huic occurramus,& antidotum tam potenti ueneno paremus: caute tñ, ne forte hanc causam prorsus tollere uolẽtes aliam multo plurium malorum causam suscitemus. Nam sicut assidua, & indiscreta prophanorum lib. lectio, multarum potest esse hęresum causa:ita econtrario, omnino à libris gentiliũ abstinere,multas poterit hęreses generare. Qm̃ scientię liberales, quę uix ab alijs, qua à gentilibus scriptori-

bus disci possunt, sunt ad sacrę scripturę intelligentiā adeo necessariæ, ut illarū ignorantia multas ualeat hęreses procreare, sicut re ipsa comprobatum est plerasq; hęreses ab illa processisse. Est.n.in primis necessaria grāmaticę cognitio, & non leuis, sed plena, et consummata, ut sciat plenam uocum significationem, & illorū compositionem, & structuram. Ex cuius rei ignorantia constat multos in uarias hęreses fuisse lapsos. Et ne ob defectū exemplorū, uerbis meis quis deroget fidē, uolo aliqua impręsentiarū exempla proferre: unde constet uerū esse,
Eluid. quod dico. Eluidius eo q̄ ignorauit, uim & ptātem harū uocum, primogenitus, antequam, donec, aduersus puritatem sacratissimę Virginis blatterauit dicēs illam non fuisse perpetuo Virginem: sed post Xp̄m natum fuisse à Ioseph sponso cognitam. Manichęi omnes ex ignorantia diuersitatis istarū prępositionum, ex, &, de, dixerunt Deum de substātia sua produxisse animas nostras. Dialectica sępe est ī sacris literis necessaria. Q̄m illa est, quę diffinitionum, diuisionum consequētiarum formam p̄scribit, sine quarū rerū notitia uix ulla potest grauis scriptura plene intelligi. Ex ignorantia aut forte inaduertentia huius disciplinæ multi magni nominis uiri in uera sacræ scripturæ intelligentia errarunt. Origenes non bene aduertens quō sint intelligendæ multæ uniuersales elocutiones quæ sunt in sacra scriptura, dixit omnes homines tandem fore saluos, motus ex aliquibus locis sacræ scripturę, male ab eo intellectis. Effundā (inquit Deus p
Ioelis.2 Ioelem prophetam) de spiritu meo supra omnem carnē.
Rom.2 Et Paul. ad Rom. Conclusit Deus omnia in incredulitate, ut omnium misereatur. Quę omnia et si quæ sunt alia, non ideo sunt dicta, quod Deus omnibus hominibus tandem parcet, & neminem perpetuo damnabit: sed p omnes intelligit omnis generis homines, uniuersæ ætatis, uniuersi gradus, & dignitatis, tam ex gentilibus, q̄ ex Iudæis. In quibus locis illud nomen uniuersalitatis omnes (ut dialecticorū more loquamur) non distribuit p

ſingulis generum:ſed pro generibus ſingulorum. Eraſmus Roterod. non intelligens uim argumentationis, & diſcurſum illius, per quam Chriſtus ſaluator noſter aduerſus Iudæos probare nititur, neminem poſſe rapere oues ſuas de manu ſua, per hoc, quod nemo poteſt rapere de manu patris ſui, & per hoc, quod ille, & pater unum ſunt: errauit dicens in illis Chriſti uerbis illam uocem, unum, poſſe ſolam animorum unitatem ſignificare. Quæ uox ſi iuxta illam ſignificationem (ut Eraſmus ait) illic caperetur, male xps colligeret, & argumentatio nullius prorſus eſſet ualoris, prout ego in illo opere, quod aduerſus omnes hæreſes edidi, in titulo de Deo: hæreſi. 6. aduerſus Eraſmum apte probaui. Gentilium hiſtoriarum notitiam eſſe ſumme neceſſariam ad ſacræ ſcripturæ intelligentiam teſtatur Auguſtin. lib. 2. de doctrina Chriſtia. cap. 28. ubi oſtēdit aliquos ex illarum ignorantia circa ſacras ſcripturas errasſe. Rerum proprietates, et uirtutes cognoſcere oportet, ut inde myſticum ſacræ ſcripturæ ſenſum qui per ſimilitudines illarum inueſtigandus eſt, capere poſſimus. Harum tamen rerum notitiam ſoli phyſici docent, prout ſunt Ariſtot. Theophraſtus, Plinius, Dioſcorides. Habent ergo libri gentilium ſicut multa noxia, ita etiam multa utilia, et neceſſaria ad plenam ſacrarum ſcripturarum intelligentiam. Non eſt igitur bonum, ut omnes gentilium libri ab omnibus Chriſtianis reijciātur, cum multis ſint neceſſarij, & poſſint, quotquod uelint, multum proficere ex illis. Deinde ille ſplendor orationis, & uerborum ornatus, qui ab illis capi poteſt, etſi non ſit uiro Chriſtiano neceſſarius: ad multa tamen utilis eſt, his præſertim, qui uerbo, aut ſcripto alios docent. Eſt.n. eloquentia ex numero earum rerum, quæ ex ſe nec bonæ nec malæ ſunt: ſed ex bono, aut malo earum uſu bonæ, aut malæ redduntur. Sicut.n. eloquentia uiro gentili, aut hæretico mala eſt, propterea quod per illam uterque iſtorum facilius ſuos errores audientibus, aut legentibus perſuadebit: ita etiam catholico doctori, aut prædicatori bona eſt: quia per illam uterque potētior fit Ioā. 10.

ad flectendos animos auditorum,aut lectorum.fiunt tamen aliqui tam malignantis naturæ, ut omne, quod assequi non possunt,damnent: & inde euenit,ut eloquentiam, à qua longissime absunt & quam se assequi desperant, abhorreant,& tanquam hostem insectentur. Quid graculo cum fidibus,aut sui cũ ambra,uel musco? Propter hos igitur,qui me forte arguere tentabunt, propterea quod eloquentiam non sim(ut illi)execratus,Augustinus in meæ sniæ testimonium profero,qui libro primo contra Cre-
Augu. sconium Grammaticum,cap.1.hæc ait.Eloquẽtia facultas dicendi est, congruenter explicans, q̃ sentimus, qua tunc utendum est, cum recta sentimus. Hoc modo ea non usi sunt hæretici. Nam utique si recta sensissent, non solum nihil mali,uerum & boni aliquid esset,quod eloquenter explicare potuissent. Frustra igitur istorum exẽplorum cõmemoratione accusasti eloquentiam. Neque enim pro patria non est miles armandus: quia contra patriam nonnulli arma sumpserunt. Aut ideo uti nõ debent boni,doctique medici ferramẽtis medicinalibus ad salutem: quia his ad perniciem etiam indocti, pessimique abutuntur. Quis.n.nescit sicuti utilia, uel inutilia fuerint ea,quæ quæruntur,ita eloquentiam,hoc est peritiam,facultatémque dicendi sic esse utilem,uel inutilem,ut fuerint utilia,uel non utilia quæ dicuntur? Quod nec te arbitror ignorare. Hęc Augustinus. Et lib.2.de doctrina Christiana cap.37.idem docet.Ex cuius uerbis satis apte conuincitur,longissime à ueritate distare eos, qui eloquentiam expresse accusant,quam cõstat non ex se: sed ex male utentium uitio malam esse, quippe quæ ad multa utilis esse possit,si quis ea bene uti uelit. Potest adhuc ad aliam non contemnendam utilitatem Christianis uiris præsertim doctis prodesse gentilium scriptorum lectio,ut uidelicet eorum sęcreta rimantes facilius eos disputatione uincere possimus. Et sic suo ipsorum gladio
1 re.71 illos configemus, prout Dauid fecit contra superbum Goliath proprio illius gladio illum interficiens. Nã ita
fieri

fieri præcipit beatus Damascenus lib.4. de fide orthodoxa,cap.18. sic inquiens: Si autem ab ijs, qui foris sunt decerpere quippiam utile ualuerimus, non aspernabile est. Efficiamur probati trapezitæ,legitimum, & purum aurum aceruantes,adulteratum autem refutantes. Sumamus sermones optimos,deos autem ridiculos, & fabulas alienas cánibus projciamus. Nam plurimam ex ipsis contra se ipsos fortitudinem habere ualebimus. Hæc Damascenus: Ex proprijs.n.gentilium sententijs, quas de dijs suis asserunt,fortissima sumuntur contra ipsos argumenta ad conuincendum uanum illorũ errorẽ. Nam cum de Ioue illo, quem Virgilius Deorũ patrem, hominumq́ꝫ Regem appellat,talia referũt stupra,adulteria,raptus,fraudes,mendacia,qualia quæuis respublica bene instituta abhorret,prohibet & punit, facile inde colligere possumus, illum nõ deum: sed flagitiosissimũ hoĩem fuisse. Deinde Mercurij furta,technę,doli: Iunonis pterea iniqua in Troianos ira: Deoꝝ insup inter se pugnantium rixæ,quoꝝ aliq Troianis,alij Græcis fauisse dñr,apte arguunt,nihil illos ueri numinis habuisse, cum hmõi mores,nõ modo Socrates, aut Pythagoras, aut Diogenes:sed quicũqꝫ alius hõ prudẽs & uirtutis amator respueret,& abominaret. Cũ aũt uir xpianus & doctus cõtra gentiles philosophos & poetas disputãs, armis ab illis sumptis,eos deuicerit, magnã inde gloriã ad dei honorẽ reportabit. Pulchra qdem uictoria est,cõtrariam partem testimonioꝝ suoꝝ uocibus confutare, & hostẽ suis armis uincere,& disputatoris argumẽta ꝓbare tuæ potius,quàm illius snĩæ fauere. His nanque armis aduersus gentiles pugnarunt, & de illis triũpharũt multi ex illustribus illis uetustissimis scriptoribus. Iustinus philosophus & xpi martyr,librũ pro fide catholica contra gentes scripsit,quem admonitoriũ appellauit,in quo ex dictis ipsoꝝ gentilium cõuincit falsum & uanũ esse illoꝝ errorem. Hoc idẽ fecit Tertul. in suo Apologetico contra gentes. Idẽ fecit Origenes cõtra Celsum.

Damasc.

Virg. lib.1. Aenei.

Iusti.

Tertu.

Orige.

Euseb. Eisdem armis pro fide catholica certat Eusebius Cæsariensis eps,in opere illo quod fecit de pparatione euangelica,& in alio cui titulus est, de demonstratione euāgelica. Ad eūdem modū pugnat Cyrillus Alexādrinus Cyrill. eps in decem libris,qbus Iuliani apostatæ blasphemias quas contra xpi saluatoris nostri euāgelium ille effuderat,cōfutat & cōuincit. Eodē mō cām agit pfide catholica contra gētes Theodoritus Cyrensis eps in opere illo cui titulum præfixit de curatione græcaꝝ affectionū. Theo. Denique Lactant.Firm.qui in libris diuinaꝝ institutionum hmōi armis p xpiana religione cōtra gētes pugnauerat,tandem in lib.de opificio dei cap.ult.hæc ait:Sta- Lactā. tui.n.quam multa potero,lris tradere, q̄ ad uitæ btē statum spectent:& qdem contra philosophos,qm sunt ad perturbandū ueritatem pnitiosi & graues. Incredibilis .n.est uis eloquentię, & argumentandi differendiq; subtilitas quemuis facile deceperit,quos partim nostris armis,partim uero ex ipsoꝝ inter se cōcertatione sumptis reuincemus,ut appareat eos induxisse potius errorem quàm sustulisse.Hæc Lact.Ob hanc cām,Iulianus Cæsar apostata(ut Eutropius in uita illius refert)studēs paganitatem in oī sua dictione dilatari,& xpianitatem exterminari,primum quidē xpianis pcepit,ne poetaꝝ,aut philosophorū legerent disciplinas. Proprijs (dicebat ille) pēnis uulneramur,secūdum puerbium:ex nostris.n. armati conscriptionibus, cōtra nos bella suscipiunt.Ex his oībus aperte constat,ualde noxiū esse posse, si oēs gētium scriptores ab ecclīa relegentur & oēs uiri catholici, ab illoꝝ lectione abstineant,cum illi sæpe(ut pbauimus)ad sacræ scripturæ intelligentiā sint necessarij. Verum,qa illos alia ex parte plurimum nocere posse diximus, pſertim incautis & infirmis opus est ut cautelā aliquam oñdamus,quo citra oē nocumētum, ex lectione gentilium scriprorū proficere possimus. Hæc aūt cautela in duplici cōsideratione(ut ego existimo)cōsistit,quarum altera est de ipsis libris q legendi sunt, altera de re-

Iulia. apost a.

bus q̃ in eisdem libris continent. Et quantum ad libros attinet,non puto eos oẽs esse legendos, multoq; minus pueris esse tradendos: sed eorum aliquos censerem ex toto orbe Christiano esse relegandos,ita ut a nemine legi possent,qm̃ uix prodesse põt,& sæpe legentibus,tam facile & cito obesse solent: ut põtaneum uideantur in se cõtinere uenenũ. Tales sunt aliquorum poetarum libri tam obscœni,tam lasciui,tam mollia uerba in se continẽtes, ut legentium pſertim puerorũ teneros aĩos, facile ad libidines & lasciuias flectant. Talis est Catullus ille cui9 censuram de uersibus cõponendis proxime pcedenti capite citauimus. Tales sunt p omnia Tibullus & Propertius. Talis est Ouidius in multis operibus suis,omnium poetarum lasciuissimus. Nec ego illi iniuriam facio,talẽ illum existimans, cum ipse propria conscientia urgente idem de se ipso censuerit,sic dicens:

Eloquar inuitus,teneros ne tange poetas,
Submoueo dotes impius ipse meas.
Callimachum fugito,non est inimicus amori.
Et cum Callimacho tu quoque sæpe noces:
Me certe Sappho meliorem fecit amori,
Nec rigidos mores Teia musa dedit.
Carmina quis potuit tuto legisse Tibulli?
Vel tua cuius opus Cynthia sola fuit?
Quis potuit lecto durus discedere Gallo?
Et mea nescio quid carmina tale sonant.

Ouid. lib. 1. de re. am.

Si hoc gẽtilis & lasciuissimus poeta sentit & suadet,erubescere deberent xpiani puerorũ præceptores,qui tales libros pueris legẽdos tradũt,quorũ mollibus uerbis & obscœnis sententijs imbuti,facile ad lasciuias & turpitudines appetendas,eorũ animi flectũtur. Neque aliud de Terentio, quem ferme oẽs præceptores pueris tradũt, dicendum censeo: Nam apud hũc nil aliud inuenies nisi amatorias quasdã narrationes, & his admistas parentum obiurgationes,filiorũ inobedientias, seruorũ fraudes,meretricum blanditias. Quid aũt aliud sunt cordi

adolescentis amatoriæ narrationes, q̃ flāma stupis pxi ma? Hæc sunt uere colloq̃a illa de q̃bus Menāder uersi
1.cor.15 culo illo à Paulo apl'o cōsecrato, dixit: Corrũpunt bonos mores colloq̃a praua. Res ipsæ sine uerbis puerorũ animos inuitassent, & attraxissent: uerba sine rebus ad se pellexissent: eloquentia ergo istorũ talibus rebus accōmodata, nihil aliud est, quā dulci ueneno dulce additum cōdimentum. Inter multa lacedęmonũ instituta, q̃ illi optima ad suam rem pub. bñ regēdam statuerũt, hoc unũ (ut Plut. refert) est, quo tragœdiarũ, & comœdiarũ actiones districte phibuerũt, ut nec serio nec ioco quidq̃ repugnãs legibus eorũ ciues audirent. Leges. n. prohibent stupra, incestus, adulteria, raptus: phibēt dolos, iniurias, publicas inimicias, rupta fœdera, furta, quę oĩa poetæ suis dijs tribuere solent. Ob hãc cãm Archilochum poetã cũ in Lacedęmoniã uenisset, eadē hora expulerũt, quia acceperant illum in carminibus scripsisse, melius esse abijcere arma, quàm mori. Si tãta diligentia lacedæmoniæ Principes gentiles curarunt à sua repub. comœdias, & tragœdias, abigere, ne suis prauis uerbis bonos ciuium mores peruerterent, multo iustius esset, ut xpiani Principes, quibus maior debet esse bonorum morum cura, non solũ comœdiarũ & tragœdiarũ actiones: sed ipsarũ ẽt lectiones, prorsus inhiberēt, potissimũ ne teneris puerorũ aĩs traderent. Forte aliq̃s istorũ poetarum aduocatus, illos tueri cupiens, dicet pp linguæ latinæ nótitiam & uocum pprietatem discēdam tales libros pueris esse tradēdos. Sed qui sic dicet, nimium fallet. Qm̃, illa uerborum pprietas, plus ab oratoribus & alijs qui soluta oratione scripserunt, sumēda est: quàm à poetis, qui ut legibus carminũ plene satisfaciant: sæpe ipsis uocibus, al'r quàm oportet, utunt. Et ita leges grãmaticæ prętereunt: ne leges carminũ dimittãt. Deinde, si poetas pueris tradere necessariũ esset, alios multo meliores qui minus morib9 & religioni obesse poterãt, tradere oportebat. Hñt illi Virgiliũ poetarũ principem, q

etsi multa de dijs nefanda referat,in reliqs tñ, nõ est adeo pestilẽs ut alij. Habẽt Lucanũ, potius oratoribus(ut Quintil.ait) quàm poetis imitãdus. Habent Horatium poetaꝶ castissimum.Hñt Persium & Iuuenalem uitioꝶ obiurgatores. Habemus & nos ẽt Xp̃ianos poetas,uiros eloquentissimos,Iuuencũ,Sedulium,Prudentiũ,Aratorem,Lactãtium,Victorinum,Paulinum: qui multoꝶ uiroꝶ doctoꝶ iudicio,in multis rebus cũ gẽtilibus poetis certant, & in aliquibus eos uincunt.Habemus ẽt ex recentioribus Baptistam Mantuanum, Synceꝶ Sannazarium,Antoniũ Flaminium,q nuper plerosq; Dauidis psalmos carmine Heroico digessit.Hos Xp̃ianos poetas pueris in primis tradendos censeo,à qbus illi linguę Latinæ peritiam,pietati religioniq́; coniunctam,discere poterunt.Reliquos uero gẽtiles poetas,siqñ illi legendi sunt,ab illis solũ,qui iam in uirtute & religione profecerunt,legendos esse puto.Et qd̃ de lasciuis poetis dixi,de alijs qui soluta orõne sies lasciuias & obscœnitates scripserunt,qualis est in suo Asino aureo Apuleius,idem ꝑrsus dicendũ esse puto.Neq; ab hac lege & censura excludo eos libros qui de mendacijs,& falsis amoribus in linguis uulgaribus scripti sunt,q adeo legentibus placent, ut illos multis reꝶ seriaꝶ et ueraꝶ scriptoribus p̃ferant. In quibus id nunc euenisse uidemus,qd̃ Paulus longe ante futuꝶ p̃dixerat.A' ueritate quidem auditũ auertent, ad fabulas aũt conuertentur.Paꝶ quidẽ refert,quo idiomate sit liber scriptus,si in uno æque ut in altero ea scribantur,quæ nec ad mores nec ad religionem conducere p̃nt.Circa reliquos oẽs gentilium scriptores, hanc cẽseo habendã esse discretionem,ut illi potissimum eligantur,quos constat minus religioni Xp̃ianæ & bonis moribus repugnare.Quapp ex gentilibus omnibus Ciceronem potissimũ uellem,illis qui linguam Latinam discũt tradi.Qm̃ sicut est Romani eloquij maxim⁹ author: ita est ad aíos hominum in bonis moribus instituẽdos,ualde proficuus.Post Ciceronem scd̃m locũ tribuo Plinio

2.Ti.4

Iuniori. Sed ante hos oēs uellem, ut pueris traderentur aliqua opuscula Xpianorum uirorum, qui in lingua Latina fuerunt eloquentissimi, ut fuerunt, Cyprianus, Lactantius, Hieronymus, Ambrosius, Paulinus. Ab his.n. pueri eruditi, ea quę ad religionem Xpianam & bonos mores spectant, simul cum recta dicendi scribendiq; rōne, discere poterunt. Cum iā pueri adoleuerint, & fuerint in fide fundati, & De Xpianis moribus satis instructi, tūc expedit illis liberam concedere per gentiles oratores & historiographos spatiandi licentiā, ut ab illis uberius de lingua Latina doceantur. Qd' ad philosophos attinet, bñ actum esse puto, ut Aristotelē quem potissimum uelut Principem imitaretur: tota recentium philosophorum schola susceperit. Is.n. pauciora continet quàm cæteri, quæ Xpianæ religioni repugnent, & melius quam alij ea, quę ad mores & ciuilem politiā pertinent, docet. Plato nanq; & si plus (ut Aug. ait) Xpianæ religioni approximet, ea tñ quæ tradit, nō ita aperte & distincte (ut Aristoteles) sed per quasdam figuras & ænigmata quæ uix intelligi pñt, differit. Deinde, per dialogos disputat. Quę res non paruæ difficultatis cām prębet: quia sæpe nescitur quam duorū disputantium partem tenere uelit. Ob quam cām ego censeo illum non à pueris: sed à solis uiris doctis esse legendū. De Mathematicis scriptoribus eos ī uniuersum reijciēdos esse puto, qui de Astronomia præsertim iudiciaria disserunt. Nam eorū fermè oīa sunt plena mendacijs & multa docent, quæ à uiro Xpiano longissime abesse oportet. Alios Mathematicos q Arithmeticam, aut Geometriā, aut perspectiuā, aut cosmographiam, docēt: legendos esse puto. Qm̄ multa continent, ualde humanis usibus proficua, & nihil in illis docetur, quod cum fide catholica pugnet. Hoc remedium contra hæreses ne oriātur, facile xpiani principes præstare pñt, præcipiendo in terris sibi subiectis, ut puerorū pceptores, eos solū gentilium libros illis tradant, qui minus illis lædere, & magis ad pietatem et mores prodesse

possint. Habita iam circa libros gentilium necessaria di scretione, ita ut illi eligantur qui minus nocere et magis prodesse pñt, altera superest circa ipsos libros iam selectos habenda de rebus cōsyderatio, ita ut falsis dogmatibus reiectis, ea solum probemus, & in nrm usum recipiamus, quæ xpianæ religioni magis seruire pñt, aut quę illi non sunt cōtraria. Cui dectioni, ut recte fiat, duo gña personarū seruire pñt, uidelicet pręceptores qui alios docent, & ipsi qui à magistris audiunt, aut per seipsos sine præceptore discunt. Primi q fauere debent & pñt, sunt pręceptores & magistri, qui gentiliū libros aliis interpretantur. Hi. n. quoties aliqd fidei catholicæ repugnans inuenerint in lib. quē interpretandū susceperunt, debent uelut cæcorū ductores, diligenter & docte discipulos suos admonere: ut ab illo tanq̃ à periculosissimo lapsu abstineāt. De qua re extat necessariū & uere Xpianum decretū editū in cōcilio lateranensi sub Leone. 10. sessione. 8. cuius uerba sunt hæc. Insuper oībus & singulis philosophis in uniuersitatibus studiorū gñalium & alibi publice legentibus districte præcipiendo mādamus, ut cū philosophorū principia, aut cōclusiones, in quibus à recta fide deuiare noscunt, auditoribus suis legerint, seu explanauerint, quale hoc de mortalitate aīæ: aut unitate, aut mūdi æternitate, ac alia hmōi teneantur eisdem ueritatem religionis Xpianæ omni conatu manifestam facere, & persuadendo pro posse docere: ac omni studio hmōi philosophorū argumenta, cum oīa solubilia existant, pro uiribus excludere, atq; resoluere. Hęc ex cōcilio lateranensi. Deinde, post pręceptoris diligentes admonitiones oportet ut ipsimet qui pręceptores audiūt, aut qui p seipsos sine magistro p̄uio gentilium libros legūt, sibi ipsis consulāt aperta et diligēter attēdant, ut errores deuitēt, & sola ea q̃ sunt apta & religioni Xpianæ cōuenientia, recipiant, à reliquis aūt tanq̃ à ueneno abstineant. Vnde Basilius nepotes suos edocens, quo pacto gentiliū libri sint legendi, ait: Velut. n. apes nō oībus

Conci. Later.

Basili.

floribus insidunt, neq; ex eis ad quos accedunt oĩa aufer re conantᷣ: sed quantũ ipsis ad opus necessariũ fuerit cõprendentes reliquum dimittũt: Nos ẽt ut sobrij sapientesq;, quantũ congruũ nobis propinquumq; ueritati ex ipsis fuerit, persequamur: reliquũ prætereamus. Et sicut in legendis rosis sentes uitamus: sic ĩ talibus sermonibus quidquid est utile capiẽtes, noxiũ uitemus. Hęc Basilius. Vt aũt hoc Basilij consilium lectores recte exequi possint: tria (ut ego existimo) illos facere oportet. Primũ est: ut cũ ad gentiliũ libros legendos accedunt, firmi & stabiles in fide Catholica accedant, & illam semper p̃ oculis habeant: & plus sacræ scripturæ & ecclesię catholicę credere proponant: quam bis mille philosophis oppositam sñiam docentibus. Nã ob hoc solũ animi propositũ, sperandũ est in Deo, qđ non permittet illos, à gentilium librorꝵ lectione decipi. Si aũt quis nutãs, aut dubius ad illorꝵ lectionem accesserit: facile ab eis ad suũ errorem trahetur. Alterꝵ illis necessarium ẽ humilitas, qua nolit: soli suæ prudẽtiæ inniti: sed agnoscat se hoĩem esse, qui facile decipi possit, & si aliqua argumenta fidẽ catholicã pugnantia, q̃ ipse forte soluere nescit, apud illos legerit, suam non uereatur ignorantiam fateri, potius q̃ scripturã dicere mendacem, aut ecclesiam errare. Et sic scripturam sacrã & ecclẽiæ sñiam semper suo iudicio præferens, quãuis ualidissimis argumentis ex gentilium lectio
Pro. 11. ne oppugnetᷣ, nunquam succũbet. Nam (ut Salomõ ait) ubi humilitas ibi sapientia. Tertiũ deniq; necessariũ est, ut cum gentiliũ libros legerit, plus sensus quã uerba cõsideret, plus quid, quàm quõ dicatur, attendat. Nam q solum uerborꝵ ornatum & nõ res ipsas considerauerit: facile à gẽtilibus, qui nimio uerborꝵ splendore fulgẽt, decipietur. Qui hęc oĩa recte peregerit, facile Deo adiutore uerꝵ à falso discernet, speciosum à uili, & sc̃tm̃ à ꝓphano separabit, & sic tutus ad gentilium lectionem accedet, ut ex illa proficiat, erroribus illorꝵ reiectis ueritatem fidei catholicæ conuenientẽ in suũ usum conuertens: quẽ-

admodũ olim uir Iſraelita mulierem ex gentibus captã, quæ ſibi pulchra uideret̃, lege permittẽte matrimonio ſibi copulare poterat: Si egreſſus fueris (inqt lex Moſaica) ad pugnã contra inimicos tuos, et tradiderit eos dñs Deus tuus in manu tua, captiuoſq; duxeris, & uideris in numero captiuorum mulierem pulchrã, et adamaueris eã, uolueriſq; hr̃e uxorem, introduces eã in domum tuam, q̃ radet cæſariem, & circũcidet ungues, & deponet ueſtẽ in qua capta eſt: ſedenſq; ĩ domo tua flebit prẽm & matrem uno menſe: & poſtea intrabis ad eã: dormieſq; cũ illa, & erit uxor tua. Ad hũc modũ ego de gentilium doctrina, ſi eã uir Xp̃ianus ſibi copulare uoluerit: faciendũ eſſe cenſeo. Nam btũs Hieron. in Ep̃la quam ſcripſit Magno oratori Romano: cuius initium eſt. Sebeſium nr̃m: de eadẽ gentilium doctrina interpretatur ea q̃ de muliere gentili capta lex Moyſi facere p̃cepit, antequam illa caperetur in uxorem. Nã cum argueretur, quòd libris eccleſiaſticis admiſceret lr̃as Ethnicorum, & ſacra prophanis contaminaret, oſtendere uolens id ſibi licere, & multorum ſanctorum exempo id feciſſe, Paulum inter alios in exemplum producit, qui aliquoties Græcorum poetarum uerſus ad ſuæ ſententiæ confirmationem citauit. Et tandem de eodem Paulo loquens, hæc ait: At ne parum hoc eſſet, ductor Chriſtiani exercitus et orator inuictus pro Chriſto cauſam agens etiam inſcriptionem fortuitam, arte torquet in argumentum fidei. Didicerat enim à uero Dauid, extorquére de manibus hoſtium gladium, & Goliæ ſuperbiſſimi caput proprio mucrone truncare. Legerat in Deuteronomio uoce dñi præceptum, mulieris captiuæ radendum caput, ſupercilia, omnes pilos & ungues corporis amputandos, & ſic eam habendam in coniugio. Quid ergo mirum, ſi & ego ſapientiam ſecularem, pp eloquij uenuſtatem, & membrorum pulchritudinem, de ancilla atque captiua Iſraelitidem facere cupio? Et ſiquicquid in ea mortuum eſt, Idololatriæ, uoluptatis, erroris, libidinum uel præcido uel rado, & mi-

Deu. 21

Hiero.

1. re. 17

Deu. 21

tos purissimo corpori uernaculos ex ea genero domino Sabaoth? Hactenus Hieronymus, qui illam Deuterono mij legē de sapientia scī'ari, aut de ueritate inter gentiles nata & nutrita, & à xpianis capta, non tā interpretatur, quàm innuit posse de illa interpretari. Ideo ego operæpretiū me factuꝝ existimaui, si illius legis singulas partes explicans, huic proposito accōmodarem, ut inde aliqua ex parte discamus quatenus liceat gentiliū libros legere. Ad pugnā contra inimicos suos egressi sunt doctores ecclesiastici, qn̄ ad subuertenda mundanæ sapientiæ dogmata ꝓcesserunt. Arma qbus instructi sunt ad pugnā, inter alia Paulus dicit esse gladiū spūs qđ est uerbū
Ephe.6 Dei. Hmōi gladijs armati erant scti illi, de quibus regius
Ps.148 propheta ait: Gladij ancipites in manibus eoꝝ, ad faciēdam uindictam in nationibus, increpationes in populis. In hoc bello, aliqn̄ capitur mulier pulchra: quia uiri docti & fideles gentiliū libros perscrutantes, inter falsa illoꝝ dogmata quæ subuertere conanť, pulchram aliquā ueritatem, & decoram sn̄iam reperiunt, quæ illis mirum in modū placet. Et hanc siqs in domum eccl'ię catholicę traijcere, et eā sibi uelut uxorē marito copulare uoluerit, nō prohibeť: hac tn̄ conditione ut prius puellæ cęsariem radat, ungues abscindat, uestemq́ in q̄ capta fuerat deponat, & sedēs apud nos, fleat p̄rem & m̄rem suam uno mēse. Capilli & ungues, nō sunt necessarij ad corpis humani uitā, nec ad perfectā illius subsistentiam constituēdā: sed sunt illi oīno superflui. Radere ergo puellæ cæsariē, unguesq́ illius circūcidere, hoc significat, ut quidqd in illa pulchra ueritate apud gentiles reperta superfluū fuerit, & nullius prorsus utilitatis, resecetur. Et quia uestes sæpius ad iactantiam & uanam gl'iam, quàm ad tegumentum seruiūt, hinc est quòd uestis depositio, ī qua puella capta fuerat, significat ut ueritas illa inter gentiles reperta, inflatione nudetur & tumoris superficie qua apud gentiles uestita inuenitur qui dicentes se esse sapiētes & apud semetipsos prudentes, nunquam humiliter-

loqui nouerunt: sed cum fastu & glīæ ambitione. Sub alia ergo ueste est nobis mulier ista coniungenda: quia eam ipsam quam ab illis didicimus ueritatem non cum ea pompa eoq́; fastu, quo illi: sed cum sobria grauitate & sine ullo supercilio scribere & proferre debemus. Illa tñ apud nos sedens flere debet prēm & mrēm suam, eos uidelicet à quibus genita est. Flere illa dr̄, non quia ipsa fleat: sed quia eos qui illam apud gentiles legunt, prouocat ut tantorꝝ uirorꝝ, qui talia scribere potuerūt, perditionem doleant. Hac.n. locutionis figura in cōi ꝓuerbio uti solemus, lætam epl̄am dicentes quæ lætos facit legentes & domum tristē quæ habitatores illius ꝓuocat ad tristitiam. Eadem etiam figura sæpe sacræ utūtur lr̄æ. Nam Paulus ait: Spm̄ sc̄tm̄ postulare pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Postulare dr̄ & gemere: qa quos ipse sua gr̄a repleuerit, postulare facit & gemere, Et btūs Petrus de Iuda Scarioth in actibus aplorꝝ loquens inter alia dicit: Et possedit agrum de mercede iniquitatis. Possedisse illum dicit: quia fuit causa ut possideretur ager ille, qñ proiectis ab illo argenteis in templo, sacerdotes præceperunt, ut illa pecunia emeretur ager figuli, in sepulturam peregrinorꝝ. Nam ꝙ ipse Iudas non possederit, constat ex Matthæo, qui refert agrum illum fuisse emptum postq́; Iudas se laqueo suspenderat. Nihil igitur obstat ut nos eadem locutionis figura utentes, dicamus ueritatem à Christianis apud gentilem repertā, flere parentes suos: quia nos prouocat, ut pro illis qui illam scripserunt dolentes ploremus. Nam ea prouocāte sæpe quorꝝ miramur ingenium dolemus perditionem. Sed hunc fletum mense uno complendum esse pręcipit lex: quia scriptores illi gētiles, cum nihil boni in uita sua egerint per quod iram Dei sempiternam euadere possent: tota uita sua illos fuisse bonorꝝ operꝝ steriles, dolere oportet. Quis non merito compatiatur Socrati, Platoni, Aristoteli, Plutarcho, Ciceroni, Senecæ, Plinio Iuniori, quos oēs constat multa ad uirtutem spectātia di-

Rom. 8

Act. 1

Mat. 27

xisse, plurimasq́ snias grauissimas scripsisse? Dolēdum certe est, eos qui tanto ingenio ualuerunt, & tam grauissimas snias ad aliorꝫ profectum scripserunt, nescisse uiā inuenire, qua à gehenna declinantes: ad gl'iam peruenirent sempiternam. Hanc reꝫ gerendaꝫ imaginem & ambram in Deuteronomio scriptam, placuit tam late explicare, ut sub illo lrǣ cortice latentem ueritatem manifestarem, quæ docet nos, quo pacto ueras snias in gentilium libris repertas nris usibus accōmodare debem⁹. Iuxta hunc modum, multi doctissimi uiri & sancti, tam Græci, quàm Latini, quorꝫ catalogum Hieronymus texit in epl'a supra citata ad magnum oratorem, ex lectione gentilium scriptorꝫ ꝑfecerūt: & multas inde grauissimas snias in usum fidei catolicæ transtulerunt. Nec soli homines isti, qui etsi docti & sancti, ut homines tñ scripserunt: sed illi qui spū sctō iuspirante loquuti sunt, quorꝫ lingua fuit calamus scribæ uelociter scribētis, ex gentilium libris aliqua tanq̄ male ab illis retēta, in suos usus conuerterunt. Nam btūs Hieronymus testatur, q̄dam esse in prophetaꝝ uoluminibus de libris gentiliū sumpta, & Salomonem philosophis Tyri non nulla ꝓposuisse & aliqua rñdisse. Sed his dimissis, de quibus nō tam aperte, quod dicimus constat, ad Paulum ueniam⁹ mirificum Euangeiÿ præconem, de quo negari non pōt illum gentilium poetaꝝ uersibus fuisse usum. Nā in prio
1.co.17 re ad Corinthios epl'a, hunc Menandri uersum adducit: Corrumpunt bonos mores colloquia praua. Et in epl'a ad Titum, Epimenidis poetæ, quem gentilium ꝓphetā
Tit.1. appellat, uersiculum citat, sic dicentem: Cretenses semꝑ mendaces, malæ bestiæ, uentres pigri. Et apud Atheniēses disputans, partem uersiculi exametri ex Arato citat,
Act.17 his uerbis. Ipsius.n. & gen⁹ sumus. Hos igitur uiros sanctitate & doctrina clarissimos imitantes, à gentilium libris non omnino abstineamus: sed quod satis, & quandiu licet, illos legamus, non tñ omnes: sed eos solum qui nimium nocere non pñt, nec præsentaneum ualent pro-

pinare uenenum,& à quibus aliquid possumus capere utilitatem. Quos si caute(ut oportet)legerimus, illorum auxilio facilius sacras intelligemus scripturas, & sic tanquam ueri Israelitæ,ex auro & argento ab Aegyptijs, tanquã ab iniustis possessoribus, ablato, Theologiæ tabernaculum construemus, in quo ueri Dei notitiam assequuti, illum (ut tenemur) colamus, fide & spe & charitate in illum tendentes.

Adhortatio authoris ad Principes Christianos.

Hæc sunt antidota omnia,quæ contra hęresum uenena,ego toti Christianæ reipublicę consulere optãs, magna cum solicitudine excogitare potui.Forte alijs maiori ingenij acumine prędítis,plura occurrent remedia,his tñ,quę per me nunc enarrata atque digesta sunt, non puto fore meliora.Ego hactenus quod potui pręstiti,& ut talentum mihi creditum Deo à quo acceperam cũ usuris redderem,Ecclesię catholicę ruinam minanti ea qua potui parte manum dare tentaui, oẽs hæresum radices prodens,ut illis sublatis facile omnibus hęresibus eatur obuiam,ne amplius illę oriantur. Reliquum est, ut uos omnes Christiani orbis rectores, quocunque dignitatis aut magistratus nomine censeamini, diligentissime curetis has quas nunc ostendimus hęresum radices ꝓrsus euellere,et sic facile Deo adiutore poteritis pplm uobis cõmissum ab omni hęreseos ueneno illęsum seruare. Si uero hoc onus in solos Epõs & alios Eccl'iasticos rectores reijcere uelitis, dicentes hanc curam illis solis fuisse iniunctam:audite quid de uobis & de sancta mr̃e Ecclesia toto terrarum orbe diffusa, Deus per Esaiam prophetam dicat:Erunt(inquit ille)Reges nutritij tui. Nutrix Infantem lacte nutrit, pannis inuoluit,ablactatum cibo fortiori alit,blanditijs fouet,canticis demulcet. Quę tñ sunt necessaria alimenta, etsi nutrix porrigit atque ministrat, ea nutritius puero prouidet atque perquirit, perinde ac illius nutrici. Siquis puerum offendere,aut quouis modo illi nocere tentauerit, illius tutela est nutritio cõ- Esa.49

missa, ppea q̄ ille pueꝝ fortius protegere ualet atq; defendere. Si nutrix eam quam tenetur pueri curam hr̄e neglexerit, nutritio incumbit illam adhortari, obsecrare, increpare, uicariam deniq; puero operam impendere. Fateor quidem Ep̄oꝝ et alioꝝ Eccl'iasticoꝝ rectoꝝ proprium munus esse, ut tanq̄ cōes populi Christiani nutrices illum lacte uerbi Dei nutriant, & fortiori, cum opus fuerit, cibo alant. Imperatoribus autem, & regibus, aliisq; omnibus seculi principibus incumbit: ut populum sibi cōmissum à publicis fidei hostibus pro uiribus defendere, & ipsos hostes, qui populo nocere tentant, punire conentur: ut pœnaꝝ metu illi coerciti, sibi & aliis sapere discant. Agnoscite igitur seculi Principes
Ro.13. uos ministros Dei esse, in hoc ip̄m (ut Paulus ait) illi seruientes, ut qui male egerit, ptātem timeat. Aliud p̄terea uos ô Reges & Prīcipes agere oportet, ut uos ueros ecclesiȩ nutritios iuxta Dei prȩceptū exhibeatis. Hoc est, ut apertissimæ nutricū socordiȩ & ignauiȩ mature subueniatis, illas adhortando, obsecrando, in omni patientia, sicut decet ministros Dei, increpando, ut ea quȩ po pulo Christiano debent. diligenter illȩ prȩstare conentur, Id deniq; potissimum curare debetis, in quo huius rei puppis (ut dicititur) & prora cūstituta est, ut eos solos patiamini institui animaꝝ rectores, quos sciueritis posse optime suo respondere officio. Alioqui Deus animas pereuntes de manibus uestris requiret, propterea quòd oues his, quos noueratis esse lupos, commisistis, aut committi permisistis.

FINIS.

